៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

វិនយបិដកេ

សារត្ថទីបនី-ដីកា (តតិយោ ភាគោ)

៥. បាចិត្តិយកណ្ឌំ

១. មុសាវាទវគ្គោ

១. មុសាវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

១. មុសាវាទវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **ខុទ្ទកានន្តិ** ឯត្ថ **“ខុទ្ទក**-សទ្ទោ ពហុ-សទ្ទបរិយាយោ ។ ពហុភាវតោ ឥមានិ ខុទ្ទកានិ នាម ជាតានី”តិ វទន្តិ។ **តត្ថាតិ** តេសុ នវសុ វគ្គេសុ, តេសុ វា ខុទ្ទកេសុ។ ការណេន ការណន្តរបដិច្ឆាទនមេវ វិភាវេតុំ **“រូបំ អនិច្ច”**ន្តិអាទិមាហ។ រូបំ អនិច្ចន្តិ បដិជានិត្វា តត្ថ ការណំ វទន្តោ **“ជានិតព្ពតោ”**តិ អាហ។ “យទិ ឯវំ និព្ពានស្សបិ អនិច្ចតា អាបជ្ជតី”តិ បរេន វុត្តោ តំ ការណំ បដិច្ឆាទេតុំ បុន **“ជាតិធម្មតោ”**តិ អញ្ញំ ការណំ វទតិ។

“សម្បជានំ មុសា ភាសតី”តិ វត្តព្ពេ **សម្បជាន មុសា ភាសតីតិ** អនុនាសិកលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ **“ជានន្តោ មុសា ភាសតី”**តិ។

២. **ជានិត្វា ជានន្តស្ស ច មុសា ភណនេតិ** បុព្ពភាគេបិ ជានិត្វា វចនក្ខណេបិ ជានន្តស្ស មុសា ភណនេ។ ភណនញ្ច នាម ឥធ អភូតស្ស វា ភូតតំ ភូតស្ស វា អភូតតំ កត្វា កាយេន វា វាចាយ វា វិញ្ញាបនបយោគោ។ **សម្បជានមុសាវាទេតិ** ច និមិត្តត្ថេ ភុម្មវចនំ, តស្មា យោ សម្បជាន មុសា វទតិ, តស្ស តំនិមិត្តំ តំហេតុ តប្បច្ចយា បាចិត្តិយំ ហោតីតិ ឯវមេត្ថ អញ្ញេសុ ច ឦទិសេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៣. វិសំវាទេន្តិ ឯតេនាតិ **វិសំវាទនំ**, វញ្ចនាធិប្បាយវសប្បវត្តំ ចិត្តំ។ តេនាហ **“វិសំវាទនចិត្តំ បុរតោ កត្វា វទន្តស្សា”**តិ។ វទតិ ឯតាយាតិ **វាចា**, វចនសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា។ តេនាហ **“មិច្ឆាវាចា...បេ.... ចេតនា”**តិ។ **បភេទគតា វាចាតិ** អនេកភេទភិន្នា។ **ឯវំ បឋមបទេន សុទ្ធចេតនា...បេ.... កថិតាតិ វេទិតព្ពាតិ** ឥមិនា ឥមំ ទីបេតិ – សុទ្ធចេតនា វា សុទ្ធសទ្ទោ វា សុទ្ធវិញ្ញត្តិ វា មុសាវាទោ នាម ន ហោតិ, វិញ្ញត្តិយា សទ្ទេន ច សហិតា តំសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា មុសាវាទោតិ។ **ចក្ខុវសេន អគ្គហិតារម្មណន្តិ** ចក្ខុសន្និស្សិតេន វិញ្ញាណេន អគ្គហិតមារម្មណំ។ ឃានាទីនំ តិណ្ណំ ឥន្ទ្រិយានំ សម្បត្តវិសយគ្គាហកត្តា វុត្តំ **“តីហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ឯកាពទ្ធំ វិយ កត្វា”**តិ។ “ធនុនា វិជ្ឈតី”តិអាទីសុ វិយ “ចក្ខុនា ទិដ្ឋ”ន្តិ អយំ វោហារោ លោកេ បាកដោតិ អាហ **“ឱឡារិកេនេវ នយេនា”**តិ។

១១. **អវីមំសិត្វាតិ** អនុបបរិក្ខិត្វា។ **អនុបធារេត្វាតិ** អវិនិច្ឆិនិត្វា។ **ជឡត្តាតិ** អញ្ញាណតាយ។ **ទារុសកដំ យោជេត្វា គតោតិ** ទារុសកដំ យោជេត្វា តត្ថ និសីទិត្វា គតោតិ អធិប្បាយោ។ **គតោ ភវិស្សតីតិ** តថេវ សន្និដ្ឋានំ កត្វា វុត្តត្តា មុសាវាទោ ជាតោ។ កេចិ បន “កេឡី កុរុមានោតិ វុត្តត្តា ឯវំ វទន្តោ ទុព្ភាសិតំ អាបជ្ជតី”តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ ។ ជាតិអាទីហិយេវ ហិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ ទវកម្យតាយ វទន្តស្ស ទុព្ភាសិតំ វុត្តំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ហីនុក្កដ្ឋេហិ ឧក្កដ្ឋំ, ហីនំ វា ជាតិអាទិហិ;
> ឧជុំ វាញ្ញាបទេសេន, វទេ ទុព្ភាសិតំ ទវា”តិ។

ចិត្តេន ថោកតរភាវំយេវ អគ្គហេត្វា ពហុភាវំយេវ គហេត្វា វុត្តត្តា “គាមោ ឯកតេលោ”តិអាទិនាបិ មុសាវាទោ ជាតោ។ **ចារេសុន្តិ** ឧបនេសុំ។ វិសំវាទនបុរេក្ខារតា, វិសំវាទនចិត្តេន យមត្ថំ វត្តុកាមោ, តស្ស បុគ្គលស្ស វិញ្ញាបនបយោគោ ចាតិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ ។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មារោចនត្ថំ មុសា ភណន្តស្ស បារាជិកំ, អមូលកេន បារាជិកេន អនុទ្ធំសនត្ថំ សង្ឃាទិសេសោ, សង្ឃាទិសេសេន អនុទ្ធំសនត្ថំ បាចិត្តិយំ,

អាចារវិបត្តិយា ទុក្កដំ, “យោ តេ វិហារេ វសតី”តិអាទិបរិយាយេន ឧត្តរិមនុស្សធម្មារោចនត្ថំ បដិវិជានន្តស្ស មុសា ភណិតេ ថុល្លច្ចយំ, អប្បដិវិជានន្តស្ស ទុក្កដំ, កេវលំ មុសា ភណន្តស្ស ឥធ បាចិត្តិយំ វុត្តំ។

មុសាវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ កណ្ណកដុកតាយ អមនាបំ វទន្តា កណ្ណេសុ វិជ្ឈន្តា វិយ ហោន្តីតិ អាហ “**ឱមសន្តីតិ ឱវិជ្ឈន្តី**”តិ។ **បជំសេន្តី**តិ អភិភវន្តិ។

១៣. **ពោធិសត្តោ តេន សមយេន ហោតី**តិ តេន សមយេន ពោធិសត្តោ នន្ទិវិសាលោ នាម អហោសីតិ អត្ថោ។ អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ, កិរិយាកាលវចនិច្ឆាយ វា វត្តមានប្បយោគោ សទ្ទន្តរសន្និធានេន ភូតតាវគមោ សិយាតិ។ **បច្ចេសី**តិ “អមនាបំ ឥទ”ន្តិ អញ្ញាសិ។ **ហេដ្ឋារុក្ខេ ទត្វា**តិ ឧបត្ថម្ភកេ ទត្វា។ **បុព្ពេ បតិដ្ឋិតារប្បទេសំ បុន អរេ បត្តេ**តិ បុព្ពេ ឧជុកំ ហេដ្ឋាមុខំ បតិដ្ឋិតអរស្ស ភូមិប្បទេសំ បុន តស្មិំយេវ អរេ បរិវត្តេត្វា ហេដ្ឋាមុខភាវេន សម្បត្តេ, បឋមំ ភូមិយំ បតិដ្ឋិតនេមិប្បទេសេ បរិវត្តេត្វា បុន ភូមិយំ បតិដ្ឋិតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សិថិលករណ**ន្តិ សិថិលកិរិយា។

១៥. **បុព្ពេ**តិ អដ្ឋុប្បត្តិយំ។ **តច្ឆកកម្ម**ន្តិ វឌ្ឍកីកម្មំ។ **កោដ្ដកកម្ម**ន្តិ វា បាសាណកោដ្ដកកម្មំ ។ **ហត្ថមុទ្ទាគណនា**តិ អង្គុលិសង្កោចនេនេវ គណនា។ បាទសិកមិលក្ខកាទយោ វិយ នវន្តវសេន គណនា **អច្ឆិទ្ទកគណនា។ អាទិ**-សទ្ទេន សង្កលនបដុប្បាទនវោក្លនភាគហារាទិវសេន បវត្តា បិណ្ឌគណនា គហិតា។ យស្ស សា បគុណា ហោតិ, សោ រុក្ខម្បិ ទិស្វា “ឯត្តកានិ ឯត្ថ បណ្ណានី”តិ ជានាតិ។ យភ មេថុនេតិ វចនតោ **យ**-ការ **ភ**-ការេ ឯកតោ យោជិតេ អសទ្ធម្មវចនំ ហោតិ។

១៦-២៦. **អាបត្តិយា ការេតព្ពោ**តិ បាចិត្តិយេន ការេតព្ពោ ឧបសគ្គាទិមត្តវិសិដ្ឋានំ អតិចណ្ឌាលាទិបទានំ បាឡិយំ អាគតេសុយេវ សង្គហិតត្តា។ **ចោរោសី**តិអាទីនំ បន កេនចិ បរិយាយេន បាឡិយំ អនាគតត្តា ទុក្កដំ វុត្តំ។ **ហសាធិប្បាយតា**តិ បុរិមបទស្ស អត្ថវិវរណំ។ បាឡិយំ អវុត្តេបិ “ជាតិអាទីហិ អក្កោសវត្ថូហិ បរម្មុខា អក្កោសន្តស្ស វត្ថូនំ អនញ្ញភាវតោ យថា ទុក្កដំ, តថា ទវកម្យតាយ បរម្មុខា វទន្តស្សបិ ទុព្ភាសិតមេវា”តិ អាចរិយា វទន្តិ។ **សព្ពសត្តា**តិ ឯត្ថ វចនត្ថវិជាននបកតិកា តិរច្ឆានគតាបិ គហេតព្ពា។

៣៥. អនុសាសនិបុរេក្ខារតាយ បត្វា វទន្តស្ស ចិត្តស្ស លហុបរិវត្តិភាវតោ អន្តរា កោបេ ឧប្បន្នេបិ អនាបត្តិ។ យំ អក្កោសតិ, តស្ស ឧបសម្បន្នតា, អនញ្ញាបទេសេន ជាតិអាទីហិ អក្កោសនំ, “មំ អក្កោសតី”តិ ជាននា, អត្ថបុរេក្ខារតាទីនំ អភាវតាតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បេសុញ្ញសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦. តតិយេ ភណ្ឌនំ ជាតំ ឯតេសន្តិ **ភណ្ឌនជាតា**។ **សម្មន្តន**ន្តិ រហោ សំសន្ទនំ។ ហត្ថបរាមាសាទិវសេន មត្ថកំ បត្តោ កលហោ ជាតោ ឯតេសន្តិ **កលហជាតា**។ អនាបត្តិគាមិកំ វិរុទ្ធវាទភូតំ វិវាទំ អាបន្នាតិ **វិវាទាបន្នា**។ វិគ្គហសំវត្តនិកា កថា **វិគ្គាហិកកថា**។ បិសតីតិ បិសុណា, វាចា, សមគ្គេ សត្តេ អវយវភូតេ វគ្គេ ភិន្នេ ករោតីតិ អត្ថោ។ បិសុណា ឯវ **បេសុញ្ញំ**។ តាយ វាចាយ វា សមន្នាគតោ បិសុណោ, តស្ស កម្មំ **បេសុញ្ញំ។ បិយភាវស្ស សុញ្ញករណវាច**ន្តិ ឥមិនា បន “បិយសុញ្ញករណតោ បិសុណា”តិ និរុត្តិនយេន អត្ថំ វទតិ។

ឥធាបិ “ទសហាការេហិ បេសុញ្ញំ ឧបសំហរតី”តិ វចនតោ ទសវិធអក្កោសវត្ថុវសេនេវ បេសុញ្ញំ ឧបសំហរន្តស្ស បាចិត្តិយំ។ បាឡិមុត្តកានំ ចោរោតិអាទីនំ វសេន បន ទុក្កដមេវាតិ វេទិតព្ពំ ។ “អនក្កោសវត្ថុភូតំ បន បេសុញ្ញករំ តស្ស កិរិយំ វចនំ វា បិយកម្យតាយ ឧបសំហរន្តស្ស កិញ្ចាបិ ឥមិនា សិក្ខាបទេន អាបត្តិ ន ទិស្សតិ, តថាបិ ទុក្កដេនេត្ថ ភវិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ ជាតិអាទីហិ អនញ្ញាបទេសេន អក្កោសន្តស្ស ភិក្ខុនោ សុត្វា ភិក្ខុស្ស ឧបសំហរណំ, បិយកម្យតាភេទាធិប្បាយេសុ អញ្ញតរតា, តស្ស វិជាននាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បេសុញ្ញសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បទសោធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥. ចតុត្ថេ **ឯកតោ**តិ អនុបសម្បន្នេន សទ្ធឹ។ **បុរិមព្យញ្ជនេន សទិសំ បច្ឆាព្យញ្ជន**ន្តិ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិ ឯត្ថ អនិច្ច-សទ្ទេន សទិសំ “វេទនា អនិច្ចា”តិ ឯត្ថ អនិច្ច-សទ្ទំ វទតិ។ **អក្ខរសមូហោ**តិ អវិភត្តិកោ អក្ខរសមូហោ។ **អក្ខរានុព្យញ្ជនសមូហោ បទ**ន្តិ វិភត្តិអន្តំ បទមាហ។ វិភត្តិអន្តមេវ បទំ គហេត្វា “**បឋមបទំ បទមេវ, ទុតិយំ អនុបទ**”ន្តិ វុត្តំ។

ឯកំ បទន្តិ គាថាបទំ សន្ធាយ វទតិ។ **បទគណនាយា**តិ គាថាបទគណនាយ។ **អបាបុណិត្វា**តិ សទ្ធឹ អកថេត្វា។ **រុន្តិ ឱបាតេតី**តិ ឯត្ថ អនុនាសិកោ អាគមវសេន វុត្តោ, សំយោគបុព្ពស្ស រស្សត្តំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ “**រុ-ការមត្តមេវា**”តិ។ ឯត្ថ ច “រូបំ អនិច្ចន្តិ ភណ សាមណេរា”តិ វុច្ចមានោ សចេ រូ-ការំ អវត្វា រុ-ឥតិ រស្សំ កត្វា វទតិ, អញ្ញំ ភណិតំ នាម ហោតិ, តស្មា អនាបត្តិ។ ឯវញ្ច កត្វា “វេទនា អនិច្ចា”តិ ឯត្ថាបិ អនិច្ច-សទ្ទមត្តេនេវ អាបត្តិ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ឯស នយោ**តិ ឯកមេវក្ខរំ វត្វា ឋានំ។ “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា”តិ វុច្ចមានោ ហិ ម-ការមត្តមេវ វត្វា តិដ្ឋតិ។ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិសុត្តំ ភណាបិយមានោ ឯ-ការំ វត្វា តិដ្ឋតិ ចេ, អន្វក្ខរេន បាចិត្តិយំ, អបរិបុណ្ណបទំ វត្វា ឋិតេ អនុព្យញ្ជនេន។ បទេសុ ឯកំ បឋមបទំ វិរជ្ឈតិ, ទុតិយេន អនុបទេន បាចិត្តិយំ។

អនង្គណសុត្តំ (ម. និ. ១.៥៧ អាទយោ) **សម្មាទិដ្ឋិសុត្តំ** (ម. និ. ១.៨៩ អាទយោ) **មហាវេទល្លញ្ច** (ម. និ. ១.៤៤៩ អាទយោ) ធម្មសេនាបតិនា ភាសិតំ, **អនុមានសុត្តំ** (ម. និ. ១.១៨១ អាទយោ) មហាមោគ្គល្លានត្ថេរេន, **ចូឡវេទល្លសុត្តំ** (ម. និ. ១.៤៦០ អាទយោ) ធម្មទិន្នាយ ថេរិយា ភាសិតំ។ បច្ចេកពុទ្ធភាសិតម្បិ ពុទ្ធភាសិតេយេវ សង្គហំ គច្ឆតិ។ **អដ្ឋកថានិស្សិតោ**តិ បុព្ពេ មគធភាសាយ វុត្តំ ធម្មសង្គហារុឡ្ហំ អដ្ឋកថំ សន្ធាយ វទតិ។ ឥទានិបិ “យថាបិ ទីបិកោ នាម, និលីយិត្វា គណ្ហតេ មិគេ”តិ (មិ. ប. ៦.១.៥) ឯវមាទិកំ សង្គហារុឡ្ហំ អដ្ឋកថាវចនំ គហេតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **បាឡិនិស្សិតោ**តិ “មក្កដី វជ្ជិបុត្តា ច”តិឯវមាទិនា (បារា. ៦៦) បាឡិយំយេវ អាគតោ។ **វិវដ្ដូបនិស្សិត**ន្តិ និព្ពានុបនិស្សិតំ។ វិវដ្ដនិស្សិតំ បន សាមញ្ញតោ គហេតព្ពន្តិ អាហ “**កិញ្ចាបី**”តិអាទិ។ **ថេរស្សា**តិ នាគសេនត្ថេរស្ស។ **មគ្គកថា**ទីនិ បករណានិ។ “អក្ខរេន វាចេតិ, អក្ខរក្ខរេ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ វត្តព្ពេ “**អក្ខរាយ វាចេតិ, អក្ខរក្ខរាយ អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា**”តិ បាឡិយំ វុត្តំ។

៤៨. **អនុបសម្បន្នេន សទ្ធឹ គណ្ហន្តស្ស អនាបត្តី**តិ អនុបសម្បន្នេន សហ និសីទិត្វា ឧទ្ទេសំ គណ្ហន្តស្ស អនាបត្តិ វុត្តា។ **ទហរភិក្ខុ និសិន្នោ…បេ.… ភណតោ អនាបត្តី**តិ ឯត្ថ ទ្វីសុបិ ឋិតេសុ និសិន្នេសុ វា ឧបសម្បន្នស្ស ភណាមីតិ ភណន្តស្ស អនាបត្តិយេវ។ **ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា**តិ បរិសបរិយន្តតោ ទ្វាទសហត្ថំ មុញ្ចិត្វា។ “និសិន្នេ វាចេមី”តិ ភណន្តស្សបិ ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា និសិន្នត្តា អនាបត្តិ។ សចេ បន ទូរេ និសិន្នម្បិ វាចេមីតិ វិសុំ សល្លក្ខេត្វា ភណតិ, អាបត្តិយេវ។ **ឯកោ បាទោ ន អាគច្ឆតី**តិ បុព្ពេ បគុណោយេវ បច្ឆា អសរន្តស្ស ន អាគច្ឆតិ, តំ “ឯវំ ភណាហី”តិ ឯកតោ ភណន្តស្ស អនាបត្តិ។ **ឱបាតេតី**តិ សទ្ធឹ កថេតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អនុបសម្បន្នតា, វុត្តលក្ខណធម្មំ បទសោ វាចនតា, ឯកតោ ភណនញ្ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បទសោធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៩-៥០. បញ្ចមេ **វិកូជមានា**តិ និត្ថុនន្តា។ **កាកច្ឆមានា**តិ រោទន្តា។ តត្រិទំ វត្ថុនិទស្សនំ វា។ **តេន នុ ខោ បាតិត**ន្តិ បុច្ឆាវសេន កថិតត្តា នត្ថិ មុសាវាទោ។ កេចិ បន “សន្ទេហវសេន វចនំ មុសា នាម ន ហោតិ, តស្មា ឯវំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **សន្តិកំ អគន្ត្វា**តិ “យំ ឯតេសំ ន កប្បតិ, តំ តេសម្បិ ន កប្បតី”តិ អធិប្បាយេន អគន្ត្វា។

៥១. **ទិរត្តតិរត្ត**ន្តិ ឯត្ថ វចនសិលិដ្ឋតាមត្តេន **ទិរត្ត**-គ្គហណំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តិរត្តញ្ហិ សហវាសេ លព្ភមានេ ទិរត្តេ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ទិរត្តគ្គហណំ វិសុំ ន យោជេតិ។ តេនេវាហ “**ឧត្តរិទិរត្តតិរត្តន្តិ ភគវា សាមណេរានំ សង្គហករណត្ថាយ តិរត្តបរិហារំ អទាសី**”តិ។ និរន្តរំ តិរត្តទស្សនត្ថំ វា ទិរត្តគ្គហណំ កតំ។ កេវលញ្ហិ តិរត្តន្តិ វុត្តេ អញ្ញត្ថ វាសេន អន្តរិកម្បិ តិរត្តំ គណ្ហេយ្យ, ទិរត្តវិសិដ្ឋំ បន តិរត្តំ វុច្ចមានំ តេន អនន្តរិកមេវ តិរត្តំ ទីបេតិ។ សយនំ **សេយ្យា**, សយន្តិ ឯត្ថាតិបិ **សេយ្យា**តិ អាហ “**កាយប្បសារណសង្ខាត**”ន្តិអាទិ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឧភយម្បិ បរិគ្គហិតំ, តស្មា។ **បញ្ចហិ ឆទនេហី**តិ ឥដ្ឋកសិលាសុធាតិណបណ្ណសង្ខាតេហិ បញ្ចហិ ឆទនេហិ។ **វាចុគ្គតវសេនា**តិ បគុណវសេន។ **ទិយឌ្ឍហត្ថុព្ពេធោ** វឌ្ឍកីហត្ថេន គហេតព្ពោ។ **ឯកូបចារោ**តិ វឡញ្ជនទ្វារស្ស ឯកត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សតគព្ភំ វា ចតុស្សាលំ ឯកូបចារំ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។

ឧបរិមតលេន សទ្ធឹ អសមុទ្ទភិត្តិកស្សាតិ ឥទំ តុលាយ អព្ភន្តរេ សយិត្វា បុន តេនេវ សុសិរេន និក្ខមិត្វា ភិត្តិអន្តរេន ហេដ្ឋិមតលំ បវិសិតុំ យោគ្គេបិ ឧបរិមតលេន អសមុទ្ទភិត្តិកេ សេនាសនេ អនាបត្តិយា វុត្តាយ តថា បវិសិតុំ អសក្កុណេយ្យេ សមុទ្ទភិត្តិកេ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន សមុទ្ទភិត្តិកេ អាបត្តីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **ហេដ្ឋាបាសាទេ សយិតភិក្ខុស្ស អនាបត្តី**តិ ឥទម្បិ តាទិសេ សេនាសនេ ហេដ្ឋិមតលេ សយិតស្សេវ អាបត្តិប្បសង្គា សិយាតិ តំនិវារណត្ថំ វុត្តំ, ន បន ឧបរិមតលេ សយិតស្ស អាបត្តីតិ ទស្សនត្ថំ។ **នានូបចារេ**តិ យត្ថ ពហិ និស្សេណី កត្វា ឧបរិមតលំ អារោហន្តិ, តាទិសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧបរិមតលេបិ អាកាសង្គណេ និបជ្ជន្តស្ស អាបត្តិយា អភាវតោ **"ឆទនព្ភន្តរេ"**តិ វុត្តំ។

សភាសង្ខេបេនាតិ សភាការេន។ **អឌ្ឍកុដ្ដកេ សេនាសនេ**តិ ឯត្ថ "អឌ្ឍកុដ្ដកំ នាម យត្ថ ឯកំ បស្សំ មុញ្ចិត្វា តីសុ បស្សេសុ ភិត្តិយោ ពទ្ធា ហោន្តិ, យត្ថ វា ឯកស្មឹ បស្សេ ភិត្តឹ ឧដ្ឋាបេត្វា ឧភោសុ បស្សេសុ ឧបឌ្ឍំ ឧបឌ្ឍំ កត្វា ភិត្តិយោ ឧដ្ឋាបេន្តិ, តាទិសំ សេនាសន"ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **គណ្ឋិបទេ** បន "អឌ្ឍកុដ្ដកេតិ ឆទនំ អឌ្ឍេន អសម្បត្តកុដ្ដកេ"តិ វុត្តំ, តម្បិ នោ ន យុត្តំ។ **"វាឡសង្ឃាដោ** នាម ថម្ភានំ ឧបរិ វាឡរូបេហិ កតសង្ឃាដោ វុច្ចតី"តិ វទន្តិ។ **បរិក្ខេបស្ស ពាហិរតោ**តិ ឯត្ថ យស្មឹ បស្សេ បរិក្ខេបោ នត្ថិ, តត្ថាបិ បរិក្ខេបារហប្បទេសតោ ពាហិរតោ អនាបត្តិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អបរិច្ឆិន្នគព្ភូបចារេ**តិ ឯត្ថ មជ្ឈេ វិវដង្គណវន្តាសុ បមុខមហាចតុស្សាលាសុ យថា អាកាសង្គណំ អនោតរិត្វា បមុខេនេវ គន្ត្វា សព្ពគព្ភេ បវិសិតុំ ន សក្កា ហោតិ, ឯវំ ឯកេកគព្ភស្ស ទ្វីសុ បស្សេសុ កុដ្ដំ នីហរិត្វា កតំ **បរិច្ឆិន្នគព្ភូបចារំ** នាម, ឥទំ បន តាទិសំ ន ហោតីតិ "អបរិច្ឆិន្នគព្ភូបចារេ"តិ វុត្តំ។ **សព្ពគព្ភេ បវិសន្តី**តិ គព្ភូបចារស្ស អបរិច្ឆិន្នត្តា អាកាសង្គណំ អនោតរិត្វា បមុខេនេវ គន្ត្វា តំ តំ គព្ភំ បវិសន្តិ។ អថ កុតោ តស្ស បរិក្ខេបោយេវ សព្ពបរិច្ឆន្នត្តាតិ វុត្តន្តិ អាហ **"គព្ភបរិក្ខេបោយេវ ហិស្ស បរិក្ខេបោ"**តិ។ ឥទញ្ច សមន្តា គព្ភភិត្តិយោ សន្ធាយ វុត្តំ។ ចតុស្សាលវសេន សន្និវិដ្ឋេបិ សេនាសនេ គព្ភបមុខំ វិសុំ អបរិក្ខិត្តម្បិ សមន្តា ឋិតគព្ភភិត្តីនំ វសេន បរិក្ខិត្តំ នាម ហោតិ។

"ននុ ច 'អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តី'តិ អន្ធកដ្ឋកថាយំ អវិសេសេន វុត្តំ, តស្មា ចតុស្សាលវសេន សន្និវិដ្ឋេបិ សេនាសនេ វិសុំ អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តិយេវា"តិ យោ វទេយ្យ, តស្ស វាទបរិមោចនត្ថំ ឥទំ វុត្តំ **"យំ បន...បេ.... បាដេក្កសន្និវេសា ឯកច្ឆទនា គព្ភបាឡិយោ សន្ធាយ វុត្ត"**ន្តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – "អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តីតិ យំ វុត្តំ, តំ ន ចតុស្សាលវសេន សន្និវិដ្ឋា គព្ភបាឡិយោ សន្ធាយ វុត្តំ, កិញ្ចរហិ វិសុំ សន្និវិដ្ឋំ ឯកមេវ គព្ភបាឡឹ សន្ធាយ។ តាទិសាយ ហិ គព្ភបាឡិយា អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តិ, ន ចតុស្សាលវសេន សន្និវិដ្ឋាយា"តិ។ ឯកាយ ច គព្ភបាឡិយា តស្ស តស្ស គព្ភស្ស ឧបចារំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អន្តមសោ ឧភោសុ បស្សេសុ ឧទ្ទកភិត្តីនំ ឧដ្ឋាបនមត្តេនបិ បមុខំ បរិក្ខិត្តំ នាម ហោតិ, ចតុស្សាលវសេន សន្និវិដ្ឋាសុ បន គព្ភបាឡីសុ ឧភោសុ បស្សេសុ គព្ភភិត្តីនំ វសេនបិ បមុខំ បរិក្ខិត្តំ នាម ហោតិ។ តស្មា យំ ឥមិនា លក្ខណេន បរិក្ខិត្តំ បមុខំ, តត្ថ អាបត្តិ, ឥតរត្ថ អនាបត្តីតិ ឥទមេត្ថ សន្និដ្ឋានំ។

ឥទានិ "អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តី"តិ វត្វា តស្សេវ វចនស្ស អធិប្បាយំ បកាសេន្តេន យំ វុត្តំ "ភូមិយំ វិនា ជគតិយា បមុខំ សន្ធាយ កថិត"ន្តិ, តស្ស អយុត្តតាវិភាវនត្ថំ **"យញ្ច តត្ថា"**តិអាទិ អារទ្ធំ។ **ភូមិយំ វិនា ជគតិយា បមុខំ សន្ធាយ កថិត**ន្តិ ហិ ឥមស្ស វចនស្ស អយមធិប្បាយោ – "អបរិក្ខិត្តេ បមុខេ អនាបត្តី"តិ យំ វុត្តំ, តំ វិនា វត្តំ ភូមិយំ កតគេហស្ស បមុខំ សន្ធាយ កថិតំ។ សចេ បន ឧច្ចវត្ថុកំ បមុខំ ហោតិ, បរិក្ខិត្តសង្ខ្យំ ន គច្ឆតីតិ។ តេនេវាហ **"ទសហត្ថុព្ពេធាបិ ហិ ជគតិ បរិក្ខេបសង្ខ្យំ ន គច្ឆតី"**តិ។ ហេដ្ឋាបិ ឥទមេវ មនសិ សន្និធាយ វុត្តំ "ឧច្ចវត្ថុកំ ចេបិ ហោតិ, បមុខេ សយិតោ គព្ភេ សយិតានំ អាបត្តឹ ន ករោតី"តិ។ **តត្ថា**តិ អន្ធកដ្ឋកថាយំ។ **ជគតិយា បមាណំ វត្វា**តិ "សចេ ជគតិយា ឱតរិត្វា ភូមិយំ សយិតោ, ជគតិយា ឧបរិ សយិតំ ន បស្សតី"តិ ឯវំ ជគតិយា ឧព្ពេធេន បមាណំ វត្វា។ ឯកសាលាទីសុ ឧជុកមេវ ទីឃំ កត្វា សន្និវេសិតោ បាសាទោ **ឯកសាលសន្និវេសោ**។ ទ្វិសាលសន្និវេសាទយោបិ វុត្តានុសារតោ វេទិតព្ពា។ សាលប្បភេទទីបនមេវ ចេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តតោ វិសេសោ។

មជ្ឈេបាការំ ករោន្តីតិ ឯត្ថាបិ បរិក្ខេបស្ស ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន ទិយឌ្ឍហត្ថុព្ពេធត្តា ទិយឌ្ឍហត្ថំ ចេបិ មជ្ឈេ បាការំ ករោន្តិ, នានូបចារមេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ន ហិ ឆិទ្ទេន គេហំ ឯកូបចារំ នាម ហោតី**តិ ឯត្ថ សចេ ឧព្ពេធេន ទិយឌ្ឍហត្ថព្ភន្តរេ មនុស្សានំ សញ្ចារប្បហោនកំ ឆិទ្ទំ ហោតិ, តម្បិ ទ្វារមេវាតិ ឯកូបចារំ ហោតិ។ **កឹ បរិក្ខេបោវិទ្ធស្តោ**តិ បមុខស្ស បរិក្ខេបំ សន្ធាយ វទតិ។ សព្ពត្ថ បញ្ចន្នំយេវ ឆទនានំ អាគតត្តា វទតិ **"បញ្ចន្នំ អញ្ញតរេន ឆទនេន ឆន្នា"**តិ។

៥៣. បាឡិយំ "សេយ្យា នាម សព្ពច្ឆន្នា សព្ពបរិច្ឆន្នា យេភុយ្យេនច្ឆន្នា យេភុយ្យេនបរិច្ឆន្នា"តិ វទន្តេន យេភុយ្យេនច្ឆន្នយេភុយ្យេនបរិច្ឆន្នសេនាសនំ បាចិត្តិយស្ស អវសានំ វិយ កត្វា ទស្សិតំ, "ឧបឌ្ឍច្ឆន្នេ ឧបឌ្ឍ

បរិច្ឆន្នេ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វទន្តេន ច ឧបឌ្ឍច្ឆន្នឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នសេនាសនំ ទុក្កដស្ស អាទី កត្វា ទស្សិតំ, ឧភិន្នមន្តរា កេន ភវិតព្ពំ បាចិត្តិយេន, ឧទាហុ ទុក្កដេនាតិ? លោកវជ្ជសិក្ខាបទស្សេវ អនវសេសំ កត្វា បញ្ញាបនតោ ឥមស្ស ច បណ្ណត្តិវជ្ជត្តា យេភុយ្យេនច្ឆន្នយេភុយ្យេនបរិច្ឆន្នស្ស ឧបឌ្ឍច្ឆន្នឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នស្ស ច អន្តរា បាចិត្តិយំ អនិវារិតមេវ, តស្មា វិនយវិនិច្ឆយេ ច គរុកេយេវ ឋាតព្ពត្តា អដ្ឋកថាយម្បិ បាចិត្តិយមេវ ទស្សិតំ។ **សត្ត បាចិត្តិយានី**តិ បាឡិយំ វុត្តបាចិត្តិយំ សាមញ្ញតោ ឯកត្តេន គហេត្វា វុត្តំ។ វិសុំ បន គយ្ហមានេ “សព្ពច្ឆន្នេ សព្ពបរិច្ឆន្នេ បាចិត្តិយំ, យេភុយ្យេនច្ឆន្នេ យេភុយ្យេនបរិច្ឆន្នេ បាចិត្តិយ”ន្តិ អដ្ឋេវ បាចិត្តិយានិ ហោន្តិ។

សេនម្ពមណ្ឌបវណ្ណំ ហោតីតិ សីហឡទីបេ កិរ ឧច្ចវត្ថុកោ សព្ពច្ឆន្នោ សព្ពអបរិច្ឆន្នោ ឯវំនាមកោ សន្និបាតមណ្ឌបោ អត្ថិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ យទិ ជគតិបរិក្ខេបសង្ខ្យំ គច្ឆតិ, ឧច្ចវត្ថុកត្តា មណ្ឌបស្ស សព្ពអបរិច្ឆន្នតា ន យុជ្ជតីតិ អាហ **“ឥមិនាបេតំ វេទិតព្ព”**ន្តិអាទិ។ **ចូឡកច្ឆន្នា**ទីនិ ចេត្ថ ឯវំ វេទិតព្ពានិ – យស្ស ចតូសុ ភាគេសុ ឯកោ ឆន្នោ, សេសា អច្ឆន្នា, ឥទំ **ចូឡកច្ឆន្នំ**។ យស្ស តីសុ ភាគេសុ ទ្វេ ឆន្នា, ឯកោ អច្ឆន្នោ, ឥទំ **យេភុយ្យេនច្ឆន្នំ**។ យស្ស ទ្វីសុ ភាគេសុ ឯកោ ឆន្នោ, ឯកោ អច្ឆន្នោ, ឥទំ **ឧបឌ្ឍច្ឆន្នំ** នាម សេនាសនំ។ **ចូឡកបរិច្ឆន្នា**ទីនិបិ ឥមិនាវ នយេន វេទិតព្ពានិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ បាចិត្តិយវត្ថុកសេនាសនំ, តត្ថ តត្ថ អនុបសម្បន្នេន សហ និបជ្ជនំ, ចតុត្ថទិវសេ សូរិយត្ថង្គមនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥. ឆដ្ឋេ “បឋមសិក្ខាបទេ ‘ភិក្ខុំ ឋបេត្វា អវសេសោ អនុបសម្បន្នោ នាមា’តិ វុត្តត្តា ‘មាតុគាមោបិ អនុបសម្បន្នគ្គហណេន គហិតោយេវា’តិ ចតុត្ថទិវសេ មាតុគាមេន សទ្ធឹ សយន្តស្ស ទ្វីហិ សិក្ខាបទេហិ ទ្វេ បាចិត្តិយានិ ហោន្តី”តិ វទន្តិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន តីសុបិ “ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ មាតុគាមស្ស វិសុំ វុច្ចមានត្តា បឋមសិក្ខាបទេ ‘ភិក្ខុំ ឋបេត្វា អវសេសោ អនុបសម្បន្នោ នាមា’តិ បុរិសស្សេវ គហណំ អនុច្ឆវិក”ន្តិ វុត្តំ, តទេវ ច យុត្តតរំ។

យញ្ច ឥធ **“បឋមទិវសេបីតិ បិ-**សទ្ទេន ចតុត្ថទិវសេបីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ ការណំ វទន្តិ, តម្បិ អការណំ **បិ-**សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោយេវាតិ និយមាភាវតោ អវធារណត្ថស្ស ច សម្ភវតោ។ សម្ភាវនេ វា **បិ-**សទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន ឥធ បឋមទិវសេបិ តាវ អាបត្តិ, ទុតិយាទិទិវសេ កិមេវ វត្តព្ពន្តិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ សម្បិណ្ឌនត្ថេបិ **បិ-**សទ្ទេ គយ្ហមានេ ឥមិនាវ សិក្ខាបទេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយា អញ្ញស្មិម្បិ ទិវសេ អាបជ្ជនំ ទីបេតិ, ន បឋមសិក្ខាបទេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយាតិ អការណមេវ តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “មតិត្ថី បារាជិកវត្ថុភូតាបិ អនុបាទិន្នបក្ខេ ឋិតត្តា សហសេយ្យាបត្តឹ ន ជនេតី”តិ វទន្តិ។ “អត្ថង្គតេ សូរិយេ មាតុគាមេ និបន្នេ ភិក្ខុ និបជ្ជតី”តិ វចនតោ ទិវា សយន្តស្ស សហសេយ្យាបត្តិ ន ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បាចិត្តិយវត្ថុកសេនាសនំ, តត្ថ មាតុគាមេន សហ និបជ្ជនំ, សូរិយត្ថង្គមនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ទុតិយសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ធម្មទេសនាសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦០-៦៤. សត្តមេ ឃរំ នយតីតិ **ឃរណី,** ឃរនាយិកា។ តេនាហ **“ឃរសាមិនី”**តិ។ **សុណ្ហា**តិ សុណិសា។ **ន យក្ខេនា**តិអាទីនំ “អញ្ញត្រា”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ បុរិសវិគ្គហំ គហេត្វា ឋិតេន យក្ខេន វា បេតេន វា តិរច្ឆានេន វា សទ្ធឹ ឋិតាយបិ ទេសេតុំ ន វដ្ដតិ។ **អក្ខរាយ ទេសេតី**តិ ឯត្ថ “ឆប្បញ្ចវាចតោ ឧត្តរិ ‘ឥមំ បទំ ភាសិស្សាមី’តិ ឯកម្បិ អក្ខរំ វត្វា តិដ្ឋតិ, អាបត្តិយេវា”តិ វទន្តិ។

៦៦. **“ឯកោ គាថាបាទោ**តិ ឥទំ គាថាពន្ធមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, អញ្ញត្ថ បន វិភត្តិអន្តបទមេវ គហេតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ **“អដ្ឋកថំ ធម្មបទំ ជាតកាទិវត្ថុំ វា**តិ ឥមិនាបិ បោរាណំ សង្គីតិអារុឡ្ហមេវ អដ្ឋកថាទិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ អដ្ឋកថាទិបាឋំ ឋបេត្វា ទមិឡាទិភាសន្តរេន យថារុចិ កថេតុំ វដ្ដតិ។ **បទសោធម្មេ វុត្តប្បភេទោ**តិ ឥមិនា អញ្ញត្ថ អនាបត្តីតិ ទីបេតិ។ **ឧដ្ឋហិត្វា បុន និសីទិត្វា**តិ ឥរិយាបថបរិវត្តនេនយេន នានាឥរិយាបថេនបិ អនាបត្តីតិ ទីបេតិ។ **សព្ពំ ចេបិ ទីឃនិកាយំ កថេតី**តិ យាវ ន និដ្ឋាតិ, តាវ បុនទិវសេបិ កថេតិ។

ទុតិយស្ស វិញ្ញុបុរិសស្ស អគ្គហណំ **អកិរិយា**។ មាតុគាមេន សទ្ធឹ ឋិតស្ស ច វិញ្ញុបុរិសស្ស ច ឧបចារោ អនិយតេសុ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពោ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ វុត្តលក្ខណស្ស ធម្មស្ស ឆន្ទំ វាចានំ ឧបរិ ទេសនា, វុត្តលក្ខណោ មាតុគាមោ, ឥរិយាបថបអវត្តនាភាវោ, វិញ្ញុបុរិសាភាវោ, អបញ្ហវិស្សជ្ជនាតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ធម្មទេសនាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ភូតារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៧. អដ្ឋមេ **អន្តរា**តិ បរិនិព្ពានសមយតោ អញ្ញស្មិំ កាលេ។ **អតិកឌ្ឍិយមានេនា**តិ “វទេថ, ភន្តេ, កិំ តុម្ហេហិ អធិគត”ន្តិ ឯវំ និប្បីឡិយមានេន។ អនតិកឌ្ឍិយមានេនបិ បុច្ឆិតេ វា អបុច្ឆិតេ វា តថារូបេ ការណេ សតិ អារោចេតុំ វដ្ដតិយេវ។ តេនេវ អញ្ញតរេន ទហរភិក្ខុនា ឧបវទិតោ អញ្ញតរោ ថេរោ “អាវុសោ, ឧបរិមគ្គត្ថាយ វាយាមំ មា អកាសិ, ខីណាសវោ តយា ឧបវទិតោ”តិ អាហ។ ថេរេន ច “អត្ថិ តេ, អាវុសោ, ឥមស្មិំ សាសនេ បតិដ្ឋា”តិ វុត្តោ ទហរភិក្ខុ “អាម, ភន្តេ, សោតាបន្នោ អហ”ន្តិ អវោច។ “ការកោ អយ”ន្តិ ញត្វាបិ បដិបត្តិយា អមោឃភាវទស្សនេន សមុត្តេជនាយ សម្បហំសនាយ ច អរិយា អត្តានំ បកាសេន្តិយេវ។ **សុតបរិយត្តិសីលគុណ**ន្តិ សុតគុណំ បរិយត្តិគុណំ សីលគុណញ្ច។ ឧម្មត្តកស្ស ឥធ អវចនេ ការណំ វទន្តេន ខិត្តចិត្តវេទនដ្ដានម្បិ អវចនេ ការណំ វុត្តមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឥតិ**-សទ្ទេន វា អាទិអត្ថេន ខិត្តចិត្តវេទនដ្ដេ សង្គណ្ហាតិ។ តេនេវ វទតិ “**ចិត្តក្ខេបស្ស វា អភាវា**”តិ។ **ទិដ្ឋិសម្បន្នាន**ន្តិ មគ្គផលទិដ្ឋិយា សមន្នាគតានំ។ អរិយានមេវ ហិ ឧម្មត្តកាទិភាវោ នត្ថិ។ ឈានលាភិនោ បន តស្មិំ សតិ ឈានា បរិហាយន្តិ, តស្មា តេសំ អភូតារោចនបច្ចយា អនាបត្តិ វត្តព្ពា, ន ភូតារោចនបច្ចយា។ តេនេវាហ “**ភូតារោចនបច្ចយា អនាបត្តិ ន វត្តព្ពា**”តិ។

បុព្ពេ អវុត្តេហីតិ ចតុត្ថបារាជិកេ អវុត្តេហិ។ ឥទញ្ច សិក្ខាបទំ បណ្ណត្តិអជាននវសេន អចិត្តកសមុដ្ឋានំ ហោតិ។ អរិយា ចេត្ថ បណ្ណត្តិំ ជានន្តា វីតិក្កមំ ន ករោន្តិ, បុថុជ្ជនា បន បណ្ណត្តិំ ជានិត្វាបិ វីតិក្កមំ ករោន្តិ, តេ ច សត្ថុនោ អាណាវីតិក្កមចេតនាយ ពលវអកុសលភាវតោ ឈានា បរិហាយន្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ, ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន អរិយបុគ្គលេ ឯវ សន្ធាយ “**កុសលាព្យាកតចិត្តេហិ ទ្វិចិត្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ បណ្ណត្តិំ អជានន្តា បន ឈានលាភី បុថុជ្ជនា វត្ថុម្ហិ លោភវសេន អកុសលចិត្តេនបិ ន អារោចេន្តីតិ នត្ថិ។ ឥធ ទុក្ខវេទនាយ អភាវតោ “ទ្វិវេទន”ន្តិ ឥមស្ស អនុរូបំ កត្វា **ទ្វិចិត្ត**ន្តិ ឥទំ វុត្តន្តិ ឯវំ វា ឯត្ថ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស ភូតតា, អនុបសម្បន្នស្ស អារោចនំ, តង្ខណវិជាននា, អនញ្ញាប្បទេសោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ភូតារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧៨. នវមេ **ទុដ្ឋុល្លសទ្ទត្ថទស្សនត្ថ**ន្តិ ទុដ្ឋុល្លសទ្ទស្ស អត្ថទស្សនត្ថំ។ អត្ថេ ហិ ទស្សិតេ សទ្ទោបិ “អយំ ឯតេសុ អត្ថេសុ វត្តតី”តិ ទស្សិតោយេវ ហោតិ។ “យំ យំ ទុដ្ឋុល្លសទ្ទេន អភិធីយតិ, តំ សព្ពំ ទស្សេតុំ បារាជិកានិ វុត្តានី”តិ អយញ្ចេត្ថ អធិប្បាយោ។ **តត្រាយំ វិចារណា**តិ តត្រ បាឡិយំ អយំ វិចារណា, តត្រ បាឡិអដ្ឋកថាសុ វា អយំ វិចារណា។ **តត្ថ ភវេយ្យា**តិ តត្ថ កស្សចិ វិមតិ ឯវំ ភវេយ្យ។ អនុបសម្បន្នស្ស ទុដ្ឋុល្លារោចនេ វិយ ទុក្កដេន ភវិតព្ពន្តិ អាហ “**ទុក្កដំ អាបជ្ជតី**”តិ។ **អក្កោសន្តោបិ ទុក្កដំ អាបជ្ជេយ្យា**តិ ឱមសវាទេន ទុក្កដំ អាបជ្ជេយ្យ។ អធិប្បាយំ អជានន្តេនបិ អដ្ឋកថាចរិយានំ វចនេយេវ ឋាតព្ពន្តិ ទីបនត្ថំ “**អដ្ឋកថាចរិយាវ ឯត្ថ បមាណ**”ន្តិ វុត្តំ។ បុនបិ អដ្ឋកថាវចនមេវ ឧបបត្តិតោ ទឡ្ហំ កត្វា បតិដ្ឋបេន្តោ “**ឥមិនាបិ ចេត**”ន្តិអាទិមាហ។

៨០. “អញ្ញត្រ ភិក្ខុសម្មុតិយា”តិ វុត្តត្តា សម្មុតិ អត្ថីតិ គហេតព្ពាតិ អាហ “**ឥធ វុត្តត្តាយេវា**”តិអាទិ។

៨២. **អាទិតោ បញ្ច សិក្ខាបទានី**តិ បាណាតិបាតាទីនិ បញ្ច សិក្ខាបទានិ។ “**សេសានី**តិ វិកាលភោជនាទីនិ បញ្ចា”តិ វទន្តិ។ កេចិ បន “អាទិតោ បដ្ឋាយ បញ្ច សិក្ខាបទានីតិ សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទីនិ បញ្ចា”តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ បាណាតិបាតាទីនិ ហិ ទសេវ សិក្ខាបទានិ សាមណេរានំ បញ្ញត្តានិ។ វុត្តញ្ចេតំ –

> “អថ ខោ សាមណេរានំ ឯតទហោសិ ‘កតិ នុ ខោ អម្ហាកំ សិក្ខាបទានិ, កត្ថ ច អម្ហេហិ សិក្ខិតព្ព’ន្តិ? ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សាមណេរានំ ទស សិក្ខាបទានិ, តេសុ ច សាមណេរេហិ សិក្ខិតុំ, បាណាតិបាតា វេរមណី អទិន្នាទានា វេរមណី”តិអាទិ (មហាវ. ១០៦)។

តេសំ បញ្ញត្តេសុយេវ សិក្ខាបទេសុ ទុដ្ឋុល្លាទុដ្ឋុល្លវិចារណា កាតព្ពា, ន ច សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទីនិ វិសុំ តេសំ បញ្ញត្តានិ អត្ថីតិ។ អថ ភិក្ខុនោ ទុដ្ឋុល្លសង្ខាតានិ សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទីនិ អនុបសម្បន្នស្ស កិំ នាម ហោន្តីតិ អាហ **“សុក្កវិស្សដ្ឋិ…បេ…. អជ្ឈាចារោ នាមាតិ វុត្ត”**ន្តិ។ តមិនាបិ ចេតំ សិទ្ធំ “អនុបសម្បន្នស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទិ ទុដ្ឋុល្លំ នាម ន ហោតី”តិ។ អជ្ឈាចារោ នាមាតិ ហិ វទន្តោ អនុបសម្បន្នស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទិ កេវលំ អជ្ឈាចារោ នាម ហោតិ, ន បន ទុដ្ឋុល្លោ នាម អជ្ឈាចារោតិ ទីបេតិ។ “អជ្ឈាចារោ នាមាតិ ច អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា អកត្តព្ពរូបត្តា ច អនុបសម្បន្នស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទីនិ ទណ្ឌកម្មវត្ថុបក្ខំ ភជន្តិ, តានិ ច អញ្ញស្ស អនុបសម្បន្នស្ស អវណ្ណកាមតាយ អារោចេន្តោ ភិក្ខុ ទុក្កដំ អាបជ្ជតី”តិ វទន្តិ។ តជ្ជ បន **អនុបសម្បន្ន**ក្កហណេន សាមណេរសាមណេរីសិក្ខមានានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អន្តិមវត្ថុំ អនជ្ឈាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ សវត្ថុកោ សង្ឃាទិសេសោ, អនុបសម្បន្នស្ស អារោចនំ, ភិក្ខុសម្មុតិយា អភាវោតិ តមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បថវីខណនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៤-៨៦. ទសមេ **ឯកិន្ទ្រិយ**ន្តិ “កាយិន្ទ្រិយំ អត្ថី”តិ មញ្ញមានា វទន្តិ។ **មុដ្ឋិប្បមាណា**តិ មុដ្ឋិនា សង្គហេតព្ពប្បមាណា។ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ យេភុយ្យបំសុំ អប្បបំសុញ្ច បថវិំ វត្វា ឧបឌ្ឍបំសុកា បថវី ន វុត្តា, តថាបិ បណ្ណត្តិវជ្ជសិក្ខាបទេសុ សាវសេសបញ្ញត្តិយាបិ សម្ភវតោ ឧបឌ្ឍបំសុកាយបិ បថវិយា បាចិត្តិយមេវាតិ គហេតព្ពំ។ កេចិ បន “សព្ពច្ឆន្នាទីសុ ឧបឌ្ឍេ ទុក្កដស្ស វុត្តត្តា តជាបិ ទុក្កដំ យុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ បាចិត្តិយវត្ថុកញ្ច អនាបត្តិវត្ថុកញ្ច ទុវិធំ បថវិំ ឋបេត្វា អញ្ញិស្សា ទុក្កដវត្ថុកាយ តតិយាយ បថវិយា អភាវតោ។ ទ្វេយេវ ហិ បថវិយោ វុត្តា “ជាតា ច បថវី អជាតា ច បថវី”តិ។ តស្មា ទ្វីសុ អញ្ញតរាយ បថវិយា ភវិតព្ពំ, វិនយវិនិច្ឆយេ ច សម្បត្តេ គរុកេយេវ ឋាតព្ពត្តា ន សក្កា ឯត្ថ អនាបត្តិយា ភវិតុំ។ សព្ពច្ឆន្នាទីសុ បន ឧបឌ្ឍេ ទុក្កដំ យុត្តំ តត្ថ តាទិសស្ស ទុក្កដវត្ថុនោ សព្ភាវា។

“បោក្ខរណិំ ខណា”តិ វទតិ, វដ្ដតីតិ “តមស្មិំ ឱកាសេ”តិ អនិយមេត្វា វុត្តត្តា វដ្ដតិ។ **“តមំ វល្លិំ ខណា”**តិ វុត្តេបិ បថវីខណនំ សន្ធាយ បវត្តវោហារត្តា តមិនាវ សិក្ខាបទេន អាបត្តិ, ន ភូតគាមបាតព្យតាយ។ **កុដេហី**តិ ឃដេហិ។ **តនុកកទ្ទមោ**តិ ឧទកមិស្សកកទ្ទមោ។ សោ ច ឧទកគតិកត្តា វដ្ដតិ។ **ឱមកចាតុមាស**ន្តិ ឩនចាតុមាសំ។ **ឱវដ្ឋ**ន្តិ ទេវេន ឱវដ្ឋំ។ **អកតបព្ភារេ**តិ អវឡញ្ជនដ្ឋានទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តាទិសេ ហិ វម្មិកស្ស សព្ភាវោតិ។ **មូសិកុក្ករំ** នាម មូសិកាហិ ខណិត្វា ពហិ កតបំសុរាសិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឱមកចាតុមាសឱវដ្ឋោយេវ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។

ឯកទិវសម្បិ ន វដ្ដតីតិ ឱវដ្ឋឯកទិវសាតិក្កន្តោបិ វិកោបេតុំ ន វដ្ដតិ។ “ហេដ្ឋាភូមិសម្ពន្ធេបិ ច គោកណ្ដកេ ភូមិតោ ឆិន្ទិត្វា ឧទ្ធំ ឋិតត្តា អច្ឆក្កតមត្តកតោ ឆិន្ទិត្វា គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ សកដ្ឋានេ អតិដ្ឋមានំ កត្វា បាទេហិ មទ្ទិត្វា ឆិន្ទិត្វា អាលោឡិតកទ្ទមម្បិ គហេតុំ វដ្ដតិ។ **តតោ**តិ តតោ បុរាណសេនាសនតោ។ **តដ្ឋកំ គណ្ហាមី**តិអាទិ សុទ្ធចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧទកេនា**តិ ឧជុកំ អាកាសតោយេវ បតនកឧទកេន។ “សចេ បន អញ្ញត្ថ បហរិត្វា បតិតេន ឧទកេន តេមិតំ ហោតិ, វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **ឧច្ចាលេត្វា**តិ ឧក្ខិបិត្វា។ **តេន អបទេសេនា**តិ តេន លេសេន។

៨៧-៨៨. **អវិសយត្តា អនាបត្តី**តិ ឯត្ថ សចេបិ និព្ពាបេតុំ សក្កា ហោតិ, បឋមំ សុទ្ធចិត្តេន ទិន្នត្តា “ទហតូ”តិ សល្លក្ខេត្វាបិ តិដ្ឋតិ, អនាបត្តិ។ **ឱវដ្ឋំ ឆន្ន**ន្តិ បឋមំ ឱវដ្ឋំ បច្ឆា ឆន្នំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ជាតបថវី, បថវីសញ្ញិតា, ខណនខណាបនានំ អញ្ញតរន្តិ តមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បថវីខណនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ មុសាវាទវគ្គោ បឋមោ។

២. ភូតគាមវគ្គោ

១. ភូតគាមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៨៩. សេនាសនវគ្គស្ស បឋមេ **និគ្គហេតុំ អសក្កោន្តោ**តិ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តោ។ ឥមិនា បន វចនេន ទារកស្ស តត្ថ ឧបនីតភាវោ តេន ច ទិដ្ឋភាវោ វុត្តោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន ហិ ភិក្ខុនា តំ រុក្ខំ ឆិន្ទិតុំ អារទ្ធេ តត្ថ និព្ពត្តា ឯកា តរុណបុត្តា ទេវធីតា បុត្តំ អង្កេនាទាយ ឋិតា តំ យាចិ “មា មេ សាមិ វិមានំ ឆិន្ទិ, ន សក្ខិស្សាមិ បុត្តកំ អាទាយ អនាវាសា វិចរិតុ”ន្តិ។ សោ “អហំ អញ្ញត្ថ ឦទិសំ រុក្ខំ ន លភិស្សាមី”តិ តស្សា វចនំ នាទិយិ។ សា “ឥមម្បិ តាវ ទារកំ ឱលោកេត្វា ឱរមិស្សតី”តិ បុត្តំ រុក្ខសាខាយ ឋបេសិ។ សោ ភិក្ខុ ឧក្ខិត្តំ ផរសុំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តោ ទារកស្ស ពាហំ ឆិន្ទិ។ ឯវញ្ច សយិតោ វិមានេ សយិតោ នាម ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ “**រុក្ខដ្ឋកទិព្ពវិមានេ និបន្នស្សា**”តិ។

រុក្ខដ្ឋកទិព្ពវិមានេតិ ច សាខដ្ឋកវិមានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ រុក្ខស្ស ឧបរិ និព្ពត្តញ្ហិ វិមានំ រុក្ខបដិពទ្ធត្តា “**រុក្ខដ្ឋកវិមាន**”ន្តិ វុច្ចតិ។ សាខដ្ឋកវិមានំ បន សព្ពសាខាសន្និស្សិតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ តត្ថ យំ រុក្ខដ្ឋកវិមានំ ហោតិ, តំ យាវ រុក្ខស្ស មូលមត្តម្បិ តិដ្ឋតិ, តាវ ន នស្សតិ។ សាខដ្ឋកវិមានំ បន សាខាសុ ភិជ្ជមានាសុ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជិត្វា សព្ពសាខាសុ ភិន្នាសុ សព្ពំ ភិជ្ជតិ, ឥទម្បិ ច វិមានំ សាខដ្ឋកំ, តស្មា រុក្ខេ ឆិន្នេ តំ វិមានំ សព្ពសោ វិនដ្ឋំ, តេនេវ សា ទេវតា ភគវតោ សន្តិកា លទ្ធេ អញ្ញស្មឹ វិមានេ វសិ។ **ពាហុំ ថនមូលេយេវ ឆិន្ទី**តិ អំសេន សទ្ធឹ ពាហំ ឆិន្ទិ។ ឥមិនា ច រុក្ខទេវតានំ គត្តានិ ឆិជ្ជន្តិ, ន ចាតុមហារាជិកាទីនំ វិយ អច្ឆេជ្ជានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **រុក្ខធម្មេ**តិ រុក្ខបកតិយំ, រុក្ខសភាវេតិ អត្ថោ។ រុក្ខានំ វិយ ឆេទនាទីសុ អកុប្បនញ្ហិ រុក្ខធម្មោ នាម។

ឧប្បតិតន្តិ ឧប្បន្នំ។ **ភន្ត**ន្តិ ធាវន្តំ។ **វារយេ**តិ និគ្គណ្ហេយ្យ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា នាម ឆេកោ សារថិ អតិវេគេន ធាវន្តំ រថំ និគ្គហេត្វា យថិច្ឆកំ បេសេតិ, ឯវំ យោ បុគ្គលោ ឧប្បន្នំ កោធំ វារយេ និគ្គណ្ហិតុំ សក្កោតិ, តមហំ សារថឹ ព្រូមិ។ ឥតរោ បន រាជឧបរាជាទីនំ រថសារថិជនោ រស្មិគ្គាហោ នាម ហោតិ, ន ឧត្តមសារថីតិ។

ទុតិយគាថាយ បន អយមត្ថោ – **យោ**តិ (សុ. និ. អដ្ឋ. ១.១) យោ យាទិសោ ខត្តិយកុលា វា បព្ពជិតោ ព្រាហ្មណកុលា វា បព្ពជិតោ នវោ វា មជ្ឈិមោ វា ថេរោ វា។ **ឧប្បតិត**ន្តិ ឧទ្ធមុទ្ធំ បតិតំ, គតំ បវត្តន្តិ អត្ថោ, ឧប្បន្នន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **កោធ**ន្តិ “អនត្ថំ មេ ចរតីតិ អាឃាតោ ជាយតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣៤០; អ. និ. ៩.២៩) នយេន សុត្តេ វុត្តានំ នវន្នំ, “អត្ថំ មេ ន ចរតី”តិអាទីនញ្ច តប្បដិបក្ខតោ សិទ្ធានំ នវន្នមេវាតិ អដ្ឋារសន្នំ ខាណុកណ្ដកាទិនា អដ្ឋានេន សទ្ធឹ ឯកូនវីសតិយា អាឃាតវត្ថូនំ អញ្ញតរាឃាតវត្ថុសម្ភវំ អាឃាតំ។ **វិសដ**ន្តិ វិត្ថតំ។ **សប្បវិស**ន្តិ សប្បស្ស វិសំ។ **ឥវា**តិ ឱបម្មវចនំ។ **ឥ**-ការលោបំ កត្វា វ-ឥច្ចេវ វុត្តំ។ **ឱសធេហី**តិ អគទេហិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា វិសតិកិច្ឆកោ វេជ្ជោ សប្បេន ទដ្ឋោ សព្ពំ កាយំ ផរិត្វា ឋិតំ វិសដំ សប្បវិសំ មូលខន្ធតចបត្តបុប្ផាទីនំ អញ្ញតរេហិ, នានាភេសជ្ជេហិ បយោជេត្វា កតេហិ វា ឱសធេហិ ខិប្បមេវ វិនេយ្យ, ឯវមេវ យោ យថាវុត្តេន អាឃាតវត្ថុនា ឧប្បតិតំ ចិត្តសន្តានំ ព្យាបេត្វា ឋិតំ កោធំ វិនយនុបាយេសុ តទង្គវិនយាទីសុ យេន កេនចិ ឧបាយេន វិនេតិ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តី ករោតិ, សោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ។ សោ ឯវំ កោធំ វិនេន្តោ ភិក្ខុ យស្មា កោធោ តតិយមគ្គេន សព្ពសោ បហីយតិ, តស្មា ឱរបារសញ្ញិតានិ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនានិ ជហាតីតិ។ អវិសេសេន ហិ **បារ**ន្តិ តីរស្ស នាមំ, តស្មា ឱរានិ ច តានិ សំសារសាគរស្ស បារភូតានិ ចាតិ កត្វា “ឱរបារ”ន្តិ វុច្ចតិ។

អថ វា យោ ឧប្បតិតំ វិនេតិ កោធំ វិសដំ សប្បវិសំវ ឱសធេហិ, សោ តតិយមគ្គេន សព្ពសោ កោធំ វិនេត្វា អនាគាមិផលេ ឋិតោ ភិក្ខុ ជហាតិ ឱរបារំ។ តត្ថ **ឱរ**ន្តិ សកត្តភាវោ។ **បារ**ន្តិ បរត្តភាវោ។ ឱរំ វា ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ, បារំ ឆ ពាហិរាយតនានិ។ តថា ឱរំ មនុស្សលោកោ, បារំ ទេវលោកោ។ ឱរំ កាមធាតុ, បារំ រូបារូបធាតុ។ ឱរំ កាមរូបភវោ, បារំ អរូបភវោ។ ឱរំ អត្តភាវោ, បារំ អត្តភាវសុខុបករណានិ។ ឯវមេតស្មឹ ឱរបារេ ចតុត្ថមគ្គេន ឆន្ទរាគំ បជហន្តោ “ជហាតិ ឱរបារ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ អនាគាមិនោ កាមរាគស្ស បហីនត្តា ឥធត្តភាវាទីសុ ឆន្ទរាគោ ឯវ នត្ថិ, អបិច ខោ បនស្ស វណ្ណប្បកាសនត្ថំ សព្ពមេតំ ឱរបារភេទំ សង្គហេត្វា តត្ថ ឆន្ទរាគប្បហានេន “ជហាតិ ឱរបារ”ន្តិ វុត្តំ។

ឥទានិ តស្សត្ថស្ស វិភាវនត្ថាយ ឧបមំ អាហ “**ឧរគោ ជិណ្ណមិវត្តចំ បុរាណ**”ន្តិ។ តត្ថ ឧរេន គច្ឆតីតិ **ឧរគោ**, សប្បស្សេតំ អធិវចនំ។ សោ ទុវិធោ កាមរូបី ច អកាមរូបី ច។ កាមរូបីបិ ទុវិធោ ជលជោ ថលជោ ច។ ជលជោ ជលេ ឯវ កាមរូបំ លភតិ, ន ថលេ **សង្ខបាលជាតកេ** (ជា. ២.១៧.១៤៣ អាទយោ) សង្ខបាលនាគរាជា វិយ។ ថលជោ ថលេ ឯវ, ន ជលេ។ សោ ជជ្ជរភាវេន ជិណ្ណំ, ចិរកាលតាយ បុរាណញ្ចាតិ សង្ខំ គតំ តចំ ជហន្តោ ចតុព្ពិធេន ជហតិ សជាតិយំ ឋិតោ ជិគុច្ឆន្តោ និស្សាយ ថាមេនាតិ។ សជាតិ នាម សប្បជាតិ ទីឃត្តភាវោ។ ឧរគា ហិ បញ្ចសុ ឋានេសុ សជាតឹ នាតិវត្តន្តិ ឧបបត្តិយំ ចុតិយំ វិស្សដ្ឋនិទ្ទោក្កមនេ សជាតិយា មេថុនបដិសេវនេ ជិណ្ណតចាបនយនេ ចាតិ។ តស្មា យទា តចំ ជហតិ, តទា សជាតិយំយេវ ឋត្វា ជហតិ។ សជាតិយំ ឋិតោបិ ច ជិគុច្ឆន្តោ ជហតិ។ ជិគុច្ឆន្តោ នាម យទា ឧបឌ្ឍដ្ឋានេ មុត្តោ ហោតិ, ឧបឌ្ឍដ្ឋានេ អមុត្តោ

ឱលម្ពតិ, តទា នំ អង្គីយន្តោ ជហតិ, ឯវំ ជិគុច្ឆន្តោបិ ច ទណ្ឌន្តរំ វា មូលន្តរំ វា បាសាណន្តរំ វា និស្សាយ ជហតិ។ និស្សាយ ជហន្តោបិ ច ថាមំ ជនេត្វា ឧស្សាហំ ករិត្វា វីរិយេន វង្កំ នង្គុដ្ឋំ កត្វា បស្សសន្តោវ ផណំ ករិត្វា ជហតិ។ ឯវំ ជហិត្វា យេនកាមំ បក្កមតិ។

ឯវមេវ អយម្បិ ភិក្ខុ ឱរបារំ ជហិតុកាមោ ចតុព្ពិធេន ជហតិ សជាតិយំ បិតោ ជិគុច្ឆន្តោ និស្សាយ ថាមេនាតិ។ សជាតិ នាម ភិក្ខុនោ “អរិយាយ ជាតិយា ជាតោ”តិ (ម. និ. ២.៣៥១) វចនតោ សីលំ។ តេនេវាហ “សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ”តិ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២)។ ឯវមេតិស្សំ សជាតិយំ បិតោ ភិក្ខុ តំ សកត្តភាវាទិភេទំ ឱរបារំ ជិណ្ណបុរាណត្តចមិវ តំ ទុក្ខំ ជនេន្តំ តត្ថ តត្ថ អាទីនវទស្សនេន ជិគុច្ឆន្តោ កល្យាណមិត្តេ និស្សាយ អធិមត្តសម្មាវាយាមសង្ខាតំ ថាមំ ជនេត្វា “ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយ អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេតី”តិ (អ. និ. ៣.១៦; ៤.៣៧) វុត្តនយេន រត្តិន្ទិវំ ឆធា វិភជិត្វា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ឧរគោ វិយ វង្កំ នង្គុដ្ឋំ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧរគោ វិយ បស្សសន្តោ អយម្បិ អសិថិលបរក្កមតាយ វាយមន្តោ ឧរគោវ ផណំ ករិត្វា អយម្បិ ញាណវិប្ផារំ ជនេត្វា ឧរគោវ តចំ ឱរបារំ ជហតិ, ជហិត្វា ច ឧរគោ វិយ ឱហិតតចោ យេនកាមំ បក្កមតិ, អយម្បិ ឱហិតភារោ អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុទិសំ បក្កមតីតិ។

៩០. ភវន្តីតិ ឥមិនា វិរូឡ្ហមូលេ នីលភាវំ អាបជ្ជិត្វា វឌ្ឍមានកេ តរុណគច្ឆេ ទស្សេតិ។ **អហុវុ**ន្តិ ឥមិនា បន វឌ្ឍិត្វា ឋិតេ មហន្តេ រុក្ខគច្ឆាទិកេ ទស្សេតិ។ **ភវន្តី**តិ ឥមស្ស វិវរណំ **“ជាយន្តិ វឌ្ឍន្តី”**តិ, **អហុវុ**ន្តិ ឥមស្ស **“ជាតា វឌ្ឍិតា”**តិ។ **រាសី**តិ សុទ្ធដ្ឋកធម្មសមូហោ។ **ភូតាន**ន្តិ តថាលទ្ធសមញ្ញានំ អដ្ឋធម្មានំ។ “ភូតានំ គាមោ”តិ វុត្តេបិ អវយវវិនិមុត្តស្ស សមុទាយស្ស អភាវតោ ភូតសញ្ញិតា តេយេវ តិណរុក្ខលតាទយោ គយ្ហន្តិ។ “ភូមិយំ បតិដ្ឋហិត្វា ហរិតភាវមាបន្នា រុក្ខគច្ឆាទយោ ទេវតាហិ បរិគ្គយ្ហន្តិ, តស្មា ភូតានំ និវាសដ្ឋានតាយ ភូតានំ គាមោ”តិបិ វទន្តិ។ **រុក្ខាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ឱសធិគច្ឆលតាទយោ វេទិតព្ពា។

ននុ ច រុក្ខាទយោ ចិត្តរហិតតាយ ន ជីវា, ចិត្តរហិតតា ច បរិប្ផន្ទាភាវតោ ឆិន្នេបិ រុហនតោ វិសទិសជាតិកភាវតោ ចតុយោនិអបរិយាបន្នតោ ច វេទិតព្ពា, វុឌ្ឍិ បន បវាឡសិលាលវណានម្បិ វិជ្ជតីតិ ន តេសំ ជីវភាវេ ការណំ, វិសយគ្គហណញ្ច នេសំ បរិកប្បនាមត្តំ សុបនំ វិយ ចិញ្ចាទីនំ, តថា ទោហឡាទយោ, តត្ថ កស្មា ភូតគាមស្ស ឆេទនាទិបច្ចយា បាចិត្តិយំ វុត្តន្តិ? សមណសារុប្បតោ តំនិវាសសត្តានុរក្ខណតោ ច។ តេនេវាហ **“ជីវសញ្ញិនោ ហិ មោឃបុរិសា មនុស្សា រុក្ខស្មិ”**ន្តិអាទិ។

៩១. “មូលេ ជាយន្តី”តិអាទីសុ អត្ថោ ឧបរិ អត្តនា វុច្ចមានប្បការេន សីហឡដ្ឋកថាយំ វុត្តោតិ អាហ **“ឯវំ សន្តេបិ...បេ.... ន សមេន្តី”**តិ។ **វិជាត**-សទ្ទោ ឥធ **វិ**-សទ្ទលោបំ កត្វា និទ្ទិដ្ឋោតិ អាហ **“វិជាតានី”**តិ។ **វិជាត**-សទ្ទោ ច “វិជាតា ឥត្ថី”តិអាទីសុ វិយ បសូតវចនោតិ អាហ **“បសូតានី”**តិ។ បសូតិ ច នាមេត្ថ និព្ពត្តបណ្ណមូលតាតិ អាហ **“និព្ពត្តបណ្ណមូលានី”**តិ។ ឥមិនា ឥមំ ទីបេតិ “និព្ពត្តបណ្ណមូលានិ ពីជានិ ភូតគាមសង្ខមេវ គច្ឆន្តិ, តេសុ ច វត្តមានោ ពីជជាត-សទ្ទោ រុឡ្ហីវសេន រុក្ខាទីសុបិ វត្តតី”តិ។ បុរិមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ បន ពីជេហិ ជាតានំ រុក្ខលតាទីនំយេវ ភូតគាមតា វុត្តា។

តានិ ទស្សេន្តោតិ តានិ ពីជានិ ទស្សេន្តោ។ **មូលពីជ**ន្តិអាទីសុ មូលមេវ ពីជំ មូលពីជំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ផឡុពីជ**ន្តិ បព្ពពីជំ។ បច្ចយន្តរសមវាយេ សទិសផលុប្បត្តិយា វិសេសការណភាវតោ វិរុហនសមត្ថេ សារផលេ និរុឡ្ហោ **ពីជ**-សទ្ទោ។ តទត្ថសំសិទ្ធិយា មូលាទីសុបិ កេសុចិ បវត្តតីតិ មូលាទិតោ និវត្តនត្ថំ ឯកេន ពីជសទ្ទេន វិសេសេត្វា វុត្តំ **“ពីជពីជ”**ន្តិ “រូបរូបំ, ទុក្ខទុក្ខ”ន្តិ ច យថា។ **ពីជតោ និព្ពត្តេន ពីជំ ទស្សិត**ន្តិ ការិយោបចារេន ការណំ ទស្សិតន្តិ ទីបេតិ។

៩២. ពីជេ ពីជសញ្ញីតិ ឯត្ថ ការណូបចារេន ការិយំ វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ **“តត្ថ យថា”**តិអាទិមាហ។ **ភូតគាមបរិមោចនំ កត្វា**តិ ភូតគាមតោ មោចេត្វា, វិយោជេត្វាតិ អត្ថោ។ **យំ ពីជំ ភូតគាមោ នាម ហោតី**តិ ពីជានិ ច តានិ ជាតានិ ចាតិ វុត្តមត្ថំ សន្ធាយ វទតិ។ តត្ថ **យំ ពីជ**ន្តិ យំ និព្ពត្តបណ្ណមូលំ ពីជំ។ **តស្មឹ ពីជេ**តិ តស្មឹ ភូតគាមសញ្ញិតេ ពីជេ។ ឯត្ថ ច ពីជជាត-សទ្ទស្ស វិយ រុឡ្ហីវសេន រុក្ខាទីសុ ពីជ-សទ្ទស្សបិ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ **យថារុត**ន្តិ យថាបាឡិ។

យត្ថ កត្ថចីតិ មូលេ អគ្គេ មជ្ឈេ វា។ **សញ្ចិច្ច ឧក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ សចេបិ សរីរេ លគ្គភាវំ ជានន្តោវ ឧទកតោ ឧដ្ឋហតិ, “តំ ឧទ្ធរិស្សាមី”តិ សញ្ញាយ អភាវតោ វដ្ដតិ។ **ឧប្បាដិតានី**តិ ឧទ្ធដានិ។ **ពីជគាមេ សង្គហំ គច្ឆន្តី**តិ ភូតគាមតោ បរិមោចិតត្តា វុត្តំ។ **អនន្តក**-គ្គហណេន សាសបមត្តិកា គហិតា។ នាមញ្ហេតំ តស្សា សេវាលជាតិយា ។ មូលបណ្ណានំ អសម្បុណ្ណត្តា **“អសម្បុណ្ណភូតគាមោ នាមា”**តិ វុត្តំ។ **អភូតគាមមូលត្តា**តិ ឯត្ថ

ភូតគាមោ មូលំ ការណំ ឯតស្សាតិ ភូតគាមមូលោ, ភូតគាមស្ស វា មូលំ ការណន្តិ ភូតគាមមូលំ។ ពីជគាមោ ហិ នាម ភូតគាមតោ សម្ភវតិ, ភូតគាមស្ស ច ការណំ ហោតិ, អយំ បន តាទិសោ ន ហោតីតិ “អភូតគាមមូលត្តា”តិ វុត្តំ។ តត្រដ្ឋកត្តា វុត្តំ **“សោ ពីជគាមេន សង្គហិតោ”**តិ។ ឥទញ្ច “អភូតគាមមូលត្តា”តិ ឯត្ថ បឋមំ វុត្តអត្ថសម្ភវតោ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ ហិ តាលនាឡិកេរាទីនំ ខាណុ ឧទ្ធំ អវឌ្ឍនតោ ភូតគាមស្ស ការណំ ន ហោតិ, តថាបិ ភូតគាមសង្ខ្យូបគតនិព្ពត្តបណ្ណមូលពីជតោ សម្ភូតត្តា ភូតគាមតោ ឧប្បន្នោ នាម ហោតីតិ ពីជគាមេន សង្គហំ គច្ឆតិ។

“អង្កុរេ ហរិតេ”តិ វត្វា តមេវ វិភាវេតិ **“នីលបណ្ណវណ្ណេ ជាតេ”**តិ, នីលបណ្ណស្ស វណ្ណសទិសេ វណ្ណេ ជាតេតិ អត្ថោ។ “នីលវណ្ណេ ជាតេ”តិ វា បាឋោ គហេតព្ពោ។ **អមូលកភូតគាមេ សង្គហំ គច្ឆតី**តិ នាឡិកេរស្ស អាវេណិកំ កត្វា វទតិ។ “បានីយឃដាទីនំ ពហិ សេវាលោ ឧទកេ អដ្ឋិតត្តា ពីជគាមានុលោមត្តា ច ទុក្កដវត្ថូ”តិ វទន្តិ។ **កណ្ណកម្បិ អព្ពោហារិកមេវា**តិ នីលវណ្ណម្បិ អព្ពោហារិកមេវ។ **សេលេយ្យកំ** នាម សិលាយ សម្ភូតា ឯកា សុគន្ធជាតិ។ **“រុក្ខត្តចំ វិកោបេតី**តិ វុត្តត្តា រុក្ខេ ជាតំ យំ កិញ្ចិ ឆត្តកំ រុក្ខត្តចំ អវិកោបេត្វា មត្ថកតោ ឆិន្ទិត្វា គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **រុក្ខតោ មុច្ចិត្វា តិដ្ឋតី**តិ ឯត្ថ “យទិបិ កិញ្ចិមត្តំ រុក្ខេ អល្លីនា ហុត្វា តិដ្ឋតិ, រុក្ខតោ គយ្ហមានោ បន រុក្ខច្ឆវិំ ន វិកោបេតិ, វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **អល្លរុក្ខតោ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថាបិ រុក្ខត្តចំ អវិកោបេត្វា មត្ថកតោ តច្ឆេត្វា គហេតុំ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ហត្ថកុក្កុច្ចេនា**តិ ហត្ថានំ អសំយតភាវេន, ហត្ថចាបល្លេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បានីយំ ន វាសេតព្ព**ន្តិ ឥទំ អត្តនោ អត្ថាយ នាមិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កេវលំ អនុបសម្បន្នស្ស អត្ថាយ នាមិតេ បន បច្ឆា តតោ លភិត្វា ន វាសេតព្ពន្តិ នត្ថិ។ **“យេសំ រុក្ខានំ សាខា រុហតី**តិ វុត្តត្តា យេសំ សាខា ន រុហតិ, តត្ថ កប្បិយករណកិច្ចំ នត្ថី”តិ វទន្តិ។

៩៣. បញ្ចហិ សមណកប្បេហីតិ បញ្ចហិ សមណវោហារេហិ។ កិញ្ចាបិ ហិ ពីជានំ អគ្គិនា ផុដ្ឋមត្តេន នខាទីហិ វិលិខនមត្តេន ច អវិរុឡ្ហីធម្មតា ន ហោតិ, តថាបិ ឯវំ កតេយេវ សមណានំ កប្បតីតិ អគ្គិបរិជិតាទយោ សមណវោហារា នាម ជាតា, តស្មា តេហិ សមណវោហារេហិ ករណភូតេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុំ អនុជានាមីតិ អធិប្បាយោ។ អពីជនិព្ពដ្ដពីជានិបិ សមណានំ កប្បន្តីតិ បណ្ណត្តបណ្ណត្តិភាវតោ សមណវោហារឥច្ចេវ សង្ខំ គតានិ។ អថ វា អគ្គិបរិជិតាទីនំ បញ្ចន្នំ កប្បិយភាវតោយេវ បញ្ចហិ សមណកប្បិយភាវសង្ខាតេហិ ការណេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុំ អនុជានាមីតិ ឯវមេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ **អគ្គិបរិជិត**ន្តិអាទីសុ “បរិចិត”ន្តិបិ បឋន្តិ។ **អពីជំ** នាម តរុណម្ពផលាទិ។ **និព្ពដ្ដពីជំ** នាម អម្ពបនសាទិ, យំ ពីជំ និព្ពដ្ដេត្វា វិសុំ កត្វា បរិភុញ្ជិតុំ សក្កា ហោតិ។ **“កប្បិយ”ន្តិ វត្វាវ កាតព្ព**ន្តិ យោ កប្បិយំ ករោតិ, តេន កត្តព្ពាការស្សេវ វុត្តត្តា ភិក្ខុនា អវុត្តេបិ កាតុំ វដ្ដតីតិ ន គហេតព្ពំ។ បុន “កប្បិយំ ការេតព្ព”ន្តិ ការាបនស្ស បឋមមេវ កថិតត្តា ភិក្ខុនា “កប្បិយំ ករោហី”តិ វុត្តេយេវ អនុបសម្បន្នេន “កប្បិយ”ន្តិ វត្វា អគ្គិបរិជិតាទិ កាតព្ពន្តិ គហេតព្ពំ។ “កប្បិយន្តិ វចនំ បន យាយ កាយចិ ភាសាយ វត្តុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “កប្បិយន្តិ វត្វាវ កាតព្ព”ន្តិ វចនតោ បឋមំ “កប្បិយ”ន្តិ វត្វា បច្ឆា អគ្គិអាទិនា ផុសនាទិ កាតព្ពន្តិ វេទិតព្ពំ។ “បឋមំ អគ្គឹ និក្ខិបិត្វា នខាទិនា វា វិជ្ឈិត្វា តំ អនុទ្ធរិត្វាវ ‘កប្បិយ’ន្តិ វត្តុម្បិ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។

ឯកស្មឹ ពីជេ វាតិអាទីសុ “ឯកំយេវ ការេមីតិ អធិប្បាយេ សតិបិ ឯកាពទ្ធត្តា សព្ពំ កតមេវ ហោតី”តិ វទន្តិ។ **ទារុំ វិជ្ឈតី**តិ ឯត្ថ “ជានិត្វាបិ វិជ្ឈតិ វា វិជ្ឈាបេតិ វា, វដ្ដតិយេវា”តិ វទន្តិ។ ***ភត្តសិត្ថេ វិជ្ឈតី***តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **“តំ វិជ្ឈតិ, ន វដ្ដតី**តិ រជ្ជុអាទីនំ ភាជនគតិកត្តា”តិ វទន្តិ។ **មរិចបក្កាទីហិ មិស្សេត្វា**តិ ឯត្ថ ភត្តសិត្ថសម្ពន្ធវសេន ឯកាពទ្ធតា វេទិតព្ពា, ន ផលានំយេវ អញ្ញមញ្ញំ សម្ពន្ធវសេន។ ***ភិន្ទាបេត្វា* កប្បិយំ ការាបេតព្ព**ន្តិ ពីជតោ មុត្តស្ស កដាហស្ស ភាជនគតិកត្តា វុត្តំ។

និក្ខាមេតុន្តិ តំ ភិក្ខុំ និក្ខាមេតុំ។ “សចេ ឯតស្ស អនុលោម”ន្តិ សេនាសនរក្ខណត្ថាយ អនុញ្ញាតម្បិ បដគ្គិទានាទី អត្តនាបិ កាតុំ វដ្ដតីតិ ឯត្ថកេនេវ ឥទម្បិ ឯតស្ស អនុលោមន្តិ ឯវមធិប្បាយោ សិយា។ បដគ្គិទានំ បរិត្តករណញ្ច អត្តនោ បរស្ស វា សេនាសនរក្ខណត្ថាយ វដ្ដតិយេវ។ តស្មា សចេ តស្ស សុត្តស្ស ឯតំ អនុលោមំ សិយា, អត្តនោ ន វដ្ដតិ, អញ្ញស្ស វដ្ដតីតិ អយំ វិសេសោ កុតោ លព្ភតីតិ អាហ **“អត្តនោ ន វដ្ដតិ…បេ…. ន សក្កា លទ្ធុ”**ន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ភូតគាមោ, ភូតគាមសញ្ញិតា, វិកោបនំ វា វិកោបាបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ភូតគាមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អញ្ញវាទកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៩៤-៩៨. ទុតិយេ **អញ្ញំ វចន**ន្តិ យំ ចោទកេន ចុទិតកស្ស ទោសវិភាវនវចនំ វុត្តំ, តំ តតោ អញ្ញេនេវ វចនេន បដិចរតិ។ អថ វា **អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតី**តិ អញ្ញេន ការណេន អញ្ញំ ការណំ បដិចរតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ, យំ ចោទកេន ចុទិតកស្ស ទោសវិភាវនការណំ វុត្តំ, តតោ អញ្ញេន ចោទនាយ អមូលកភាវទីបកេន ការណេន បដិចរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បដិចរតី**តិ ច បដិច្ឆាទនវសេន ចរតិ, បវត្តតីតិ អត្ថោ។ បដិច្ឆាទនត្ថោ ឯវ វា **ចរតិ**-សទ្ទោ អនេកត្ថត្តា ធាតូនំ។ តេនាហ **“បដិច្ឆាទេតី”**តិ។ **កោ អាបន្នោ**តិអាទិនា បាឡិយំ ចោទនំ អវិស្សជ្ជេត្វា វិក្ខេបាបជ្ជនវសេន អញ្ញេន អញ្ញំ បដិចរណំ ទស្សិតំ។ អបរម្បិ បន ចោទនំ វិស្សជ្ជេត្វា ពហិទ្ធា កថាអបនាមវសេន បវត្តំ បាឡិមុត្តកំ អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណំ វេទិតព្ពំ។ “ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តឹ អាបន្នោសី”តិ បុដ្ឋោ “បាដលិបុត្តំ គតោម្ហី”តិ វត្វា បុន “ន តវ បាដលិបុត្តគមនំ បុច្ឆាម, អាបត្តឹ បុច្ឆាមា”តិ វុត្តេ “តតោ រាជគហំ គតោម្ហី”តិ វត្វា “រាជគហំ វា យាហិ ព្រាហ្មណគហំ វា, អាបត្តឹ អាបន្នោសី”តិ វុត្តេ “តត្ថ មេ សូករមំសំ លទ្ធ”ន្តិអាទីនិ វត្វាវ កថំ ពហិទ្ធា វិក្ខិបន្តោបិ ហិ “អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតិ”ច្ចេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

យទេតំ អញ្ញេន អញ្ញំ បដិចរណវសេន បវត្តវចនំ, តទេវ បុច្ឆិតមត្ថំ ឋបេត្វា អញ្ញំ វទតីតិ **អញ្ញវាទក**ន្តិ អាហ **“អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណស្សេតំ នាម”**ន្តិ។ **តុណ្ហីភូតស្សេតំ នាម**ន្តិ តុណ្ហីភាវស្សេតំ នាមំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **អញ្ញវាទកំ អារោបេតូ**តិ អញ្ញវាទកកម្មំ អារោបេតុ, អញ្ញវាទកត្តំ វា ឥទានិ ករិយមានេន កម្មេន អារោបេតូតិ អត្ថោ។ **វិហេសកំ អារោបេតូ**តិ ឯត្ថាបិ វិហេសកកម្មំ វិហេសកភាវំ វា អារោបេតូតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អនារោបិតេ អញ្ញវាទកេ វុត្តទុក្កដំ បាឡិយំ អាគតអញ្ញេនញ្ញំបដិចរណវសេន យុជ្ជតិ ។ អដ្ឋកថាយំ អាគតេន បន បាឡិមុត្តកអញ្ញេនញ្ញំបដិចរណវសេន អនារោបិតេ អញ្ញវាទកេ មុសាវាទេន បាចិត្តិយំ, អារោបិតេ ឥមិនាវ បាចិត្តិយន្តិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ បន “អារោបិតេ អញ្ញវាទកេ មុសាវាទេន ឥមិនា ច បាចិត្តិយទ្វយំ ហោតី”តិ វទន្តិ, តំ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ យា សា អាទិកម្មិកស្ស អនាបត្តិ វុត្តា, សាបិ បាឡិយំ អាគតអញ្ញេនញ្ញំបដិចរណវសេន វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពា, ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តិទស្សនត្ថំ វា។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ធម្មកម្មេន អារោបិតតា, អាបត្តិយា វា វត្ថុនា វា អនុយុញ្ជិយមានតា, ឆាទេតុកាមតាយ អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណំ វា តុណ្ហីភាវោ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អញ្ញវាទកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧជ្ឈាបនកសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០៣. តតិយេ ធាតុបាឋេ **ឈេ**-សទ្ទោ ចិន្តាយំ បឋិតោតិ អាហ **“លាមកតោ វា ចិន្តាបេន្តី”**តិអាទិ។ អយមេវ ច អនេកត្ថត្តា ធាតូនំ ឱលោកនត្ថោបិ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “អក្ខរាយ វាចេតី”តិអាទីសុ (បាចិ. ៤៦) វិយ “ឆន្ទាយា”តិ លិង្គវិបល្លាសវសេន វុត្តន្តិ អាហ **“ឆន្ទេនា”**តិ។

១០៥. **យេន វចនេនា**តិ យេន “ឆន្ទាយ ឥត្ថន្នាមោ ឥទំ នាម ករោតី”តិអាទិវចនេន។ **យេន ច ខិយ្យន្តី**តិ យេន “ឆន្ទាយ ឥត្ថន្នាមោ”តិអាទិវចនេន តត្ថ តត្ថ ភិក្ខូនំ សវនូបចារេ ឋត្វា អវណ្ណំ បកាសេន្តិ។

១០៦. **អញ្ញំ អនុបសម្បន្នំ ឧជ្ឈាបេតី**តិ អញ្ញេន អនុបសម្បន្នេន ឧជ្ឈាបេតិ។ **តស្ស វា តំ សន្តិកេ ខិយ្យតី**តិ តស្ស អនុបសម្បន្នស្ស សន្តិកេ តំ សង្ឃេន សម្មតំ ឧបសម្បន្នំ ខិយ្យតិ, អវណ្ណំ វទន្តោ វា បកាសេតិ។ **អនុបសម្បន្នំ សង្ឃេន សម្មត**ន្តិ ឯត្ថ សម្មតបុព្ពោ សម្មតោតិ វុត្តោ។ តេនាហ **“កិញ្ចាបី”**តិអាទិ។ យស្មា ឧជ្ឈាបនំ ខិយ្យនញ្ច មុសាវាទវសេនេវ បវត្តំ, តស្មា អាទិកម្មិកស្ស អនាបត្តីតិ បាចិត្តិយដ្ឋានេ ទុក្កដដ្ឋានេ ច ឥមិនាវ អនាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ ឯវញ្ច កត្វា ឧជ្ឈាបេន្តស្ស ខិយ្យន្តស្ស ច ឯកក្ខណេ ទ្វេ ទ្វេ អាបត្តិយោ ហោន្តីតិ អាបន្នំ។ អថ វា ឰទិសំ សិក្ខាបទំ មុសាវាទតោ បឋមំ បញ្ញត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ធម្មកម្មេន សម្មតតា, ឧបសម្បន្នតា, អគតិគមនាភាវោ , តស្ស អវណ្ណកាមតា, យស្ស សន្តិកេ វទតិ, តស្ស ឧបសម្បន្នតា, ឧជ្ឈាបនំ វា ខិយ្យនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ឆ អង្គានិ។

ឧជ្ឈាបនកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១០៨-១១០. ចតុត្ថេ **ហិមវស្សេនា**តិ ហិមមេវ វុត្តំ។ **អបញ្ញាតេ**តិ អប្បតីតេ, អប្បសិទ្ធេតិ អត្ថោ។ “មណ្ឌបេ វា រុក្ខមូលេ វាតិ វចនតោ វិវដង្គណេបិ និក្ខិបិតុំ វដ្ដតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **គោចរប្បសុតា**តិ គោចរ

ដ្ឋានំ បដិបន្នា។ “អដ្ឋ មាសេ”តិ ឥមិនា វស្សានំ ចាតុមាសំ ចេបិ ទេវោ ន វស្សតិ, បដិក្ខិត្តមេវាតិ អាហ **“អដ្ឋ មាសេតិ វចនតោ...បេ.... និក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតិយេវា”**តិ។ តត្ថ **ចត្តារោ មាសេ**តិ វស្សានស្ស ចត្តារោ មាសេ។ **អវស្សិកសង្កេតេ**តិ ឥមិនា អនុញ្ញាតេបិ អដ្ឋ មាសេ យត្ថ ហេមន្តេ ទេវោ វស្សតិ, តត្ថ អបរេបិ ចត្តារោ មាសា បដិក្ខិត្តាតិ អាហ **“អវស្សិកសង្កេតេតិ វចនតោ”**តិអាទិ។ ឥមិនា ឥមំ ទីបេតិ “យស្មឹ ទេសេ ហេមន្តេ ទេវោ វស្សតិ, តត្ថ អដ្ឋ មាសេ បដិក្ខិបិត្វា ចត្តារោ មាសា អនុញ្ញាតា។ យត្ថ បន វស្សានេយេវ វស្សតិ, តត្ថ ចត្តារោ មាសេ បដិក្ខិបិត្វា អដ្ឋ មាសា អនុញ្ញាតា”តិ។

ឥមិនាវ នយេន មជ្ឈិមបទេសេ យត្ថ ហេមន្តេ ហិមវស្សំ វស្សតិ, តត្ថាបិ អដ្ឋេវ មាសា បដិក្ខិត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តស្មា វស្សានកាលេ បកតិអជ្ឈោកាសេ ឱវស្សកមណ្ឌបេ រុក្ខមូលេ ច សន្ថរិតុំ ន វដ្ដតិ, ហេមន្តកាលេ បកតិអជ្ឈោកាសេ ឱវស្សកមណ្ឌបាទីសុបិ វដ្ដតិ។ តញ្ច ខោ យត្ថ ហិមវស្សេន សេនាសនំ ន តេមតិ, គិម្ហកាលេបិ បកតិអជ្ឈោកាសាទីសុ វដ្ដតិយេវ, តញ្ច ខោ អកាលមេឃាទស្សនេ, កាកាទីនំ និពទ្ធវាសរុក្ខមូលេ បន កទាចិបិ ន វដ្ដតីតិ ឯវមេត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

ឥមញ្ច បន អត្ថវិសេសំ គហេត្វា ភគវតា បឋមមេវ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តន្តិ វិសុំ អនុបញ្ញត្តិ ន វុត្តា។ តេនេវ ហិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “គតិ យត្ថ ច យទា ច សន្ថរិតុំ ន វដ្ដតិ, តំ សព្ពមិធ អជ្ឈោកាសសង្ខមេវ គត”ន្តិ។ អថ វា អវិសេសេន អជ្ឈោកាសេ សន្ថរណសន្ថរាបនានិ បដិក្ខិបិត្វា “ឦទិសេ កាលេ ឦទិសេ ច បទេសេ ឋបេថា”តិ អនុជាននមត្តេនេវ អលន្តិ ន សិក្ខាបទេ វិសុំ អនុបញ្ញត្តិ ឧទ្ធដាតិ វេទិតព្ពា។ **បរិវារេ** (បរិ. ៦៥-៦៧) បន ឥមស្សេវ សិក្ខាបទស្ស អនុរូបវសេន បញ្ញត្តត្តា “ឯកា អនុបញ្ញត្តី”តិ វុត្តំ។

នវវាយិមោ សីឃំ ន នស្សតីតិ អាហ **“នវវាយិមោ វា”**តិ។ **ឱនទ្ធកោ**តិ ចម្មេន ឱនទ្ធោ។ **ឧក្កដ្ឋអព្ភោកាសិកោ**តិ ឥទំ តស្ស បរិវិតក្កទស្សនមត្តំ, ឧក្កដ្ឋអព្ភោកាសិកស្ស បន ចីវរកុដិ ន វដ្ដតីតិ នត្ថិ។ **កាយានុគតិកត្តា**តិ ភិក្ខុនោ តត្ថេវ សន្និហិតភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥមិនា ច តស្មឹយេវ កាលេ អនាបត្តិ វុត្តា, ចីវរកុដិតោ និក្ខមិត្វា បន អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តស្ស បិណ្ឌាយ បវិសន្តស្សបិ អាបត្តិយេវ។ “យស្មា បន ទាយកេហិ ទានកាលេយេវ សហស្សគ្ឃនកម្បិ កម្ពលំ ‘បាទបុញ្ឆនី កត្វា បរិភុញ្ជថា’តិ ទិន្នំ តថេវ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, តស្មា ‘ឥមំ មញ្ចបីឋាទិសេនាសនំ អព្ភោកាសេបិ យថាសុខំ បរិភុញ្ជថា’តិ ទាយកេហិ ទិន្នំ ចេ, សព្ពស្មិម្បិ កាលេ អព្ភោកាសេ និក្ខិបិតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **បេសេត្វា គន្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថ “យោ ភិក្ខុ ឥមំ ឋានំ អាគន្ត្វា វសតិ, តស្ស ទេថា”តិ វត្វា បេសេតព្ពំ។

វលាហកានំ អនុដ្ឋិតភាវំ សល្លក្ខេត្វាតិ ឥមិនា ច គិម្ហានេបិ មេឃេ ឧដ្ឋិតេ មញ្ចបីឋាទី យំកិញ្ចិ សេនាសនំ អជ្ឈោកាសេ និក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទីបិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **“បាទដ្ឋានាភិមុខា**តិ និសីទន្តានំ បាទបតនដ្ឋានាភិមុខ”ន្តិ កេចិ។ “សម្មជ្ជន្តស្ស បាទដ្ឋានាភិមុខ”ន្តិ អបរេ។ “ពហិ វាលុកាយ អគមននិមិត្តំ បាទដ្ឋានាភិមុខា វាលិកា ហរិតព្ពាតិ វុត្ត”ន្តិ ឯកេ ។ **កចវរំ ហត្ថេហិ គហេត្វា ពហិ ឆឌ្ឌេតព្ព**ន្តិ ឥមិនា កចវរំ ឆឌ្ឌេស្សាមីតិ វាលិកា ន ឆឌ្ឌេតព្ពាតិ ទីបេតិ។

១១១. អន្តោ សំវេឋេត្វា ពទ្ធន្តិ ឯរកបត្តាទីហិ វេណឹ កត្វា តាយ វេណិយា ឧភោសុ បស្សេសុ វិត្ថតដ្ឋានេសុ ពហុំ វេឋេត្វា តតោ បដ្ឋាយ យាវ មជ្ឈដ្ឋានំ, តាវ អន្តោ អាកឌ្ឍនវសេន វេឋេត្វា មជ្ឈេ សង្ខិបិត្វា តិរិយំ តត្ថ តត្ថ ពន្ធិត្វា កតំ។ **កប្បំ លភិត្វា**តិ គច្ឆាតិ វុត្តវចនេន កប្បំ លភិត្វា។ ថេរស្ស ហិ អាណត្តិយា គច្ឆន្តស្ស អនាបត្តិ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ “និសីទិត្វា សយំ គច្ឆន្តោ”តិអាទិនា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ។ **អញ្ញត្ថ គច្ឆតី**តិ តំ មគ្គំ អតិក្កមិត្វា អញ្ញត្ថ គច្ឆតិ។ លេឌ្ឌុបាតុបចារតោ ពហិ ឋិតត្តា **“បាទុទ្ធារេន ការេតព្ពោ”**តិ វុត្តំ, អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តស្ស បឋមបាទុទ្ធារេ ទុក្កដំ, ទុតិយបាទុទ្ធារេ បាចិត្តិយន្តិ អត្ថោ។ **បាកតិកំ អកត្វា**តិ អប្បដិសាមេត្វា។ **អន្តរសន្និបាតេ**តិ អន្តរន្តរា សន្និបាតេ។

អាវាសិកានំយេវ បលិពោធោតិ ឯត្ថ អាគន្តុកេហិ អាគន្ត្វា កិញ្ចិ អវត្វា តត្ថ និសិន្នេបិ អាវាសិកានំយេវ បលិពោធោតិ អធិប្បាយោ។ **មហាបច្ចរិវាទេ** បន “អញ្ញេសុ អាគន្ត្វា និសិន្នេសូ”តិ ឥទំ អម្ហាកន្តិ វត្វា វា អវត្វា វា និសិន្នេសូតិ អធិប្បាយោ។ **មហាអដ្ឋកថាវាទេ** “អាបត្តី”តិ បាចិត្តិយមេវ វុត្តំ។ **មហាបច្ចរិយំ** បន សន្ថរណសន្ថរាបនេ សតិ បាចិត្តិយេន ភវិតព្ពន្តិ អនាណត្តិយា បញ្ញត្តត្តា ទុក្កដំ វុត្តំ។ “ឥទំ ឧស្សារកស្ស, ឥទំ ធម្មកថិកស្សា”តិ វិសុំ បញ្ញត្តត្តា អនាណត្តិយា បញ្ញត្តេបិ បាចិត្តិយេនេវ ភវិតព្ពន្តិ អធិប្បាយេន “តស្មឹ អាគន្ត្វា និសិន្នេ តស្ស បលិពោធោ”តិ វុត្តំ។ កេចិ បន វទន្តិ “អនាណត្តិយា បញ្ញត្តេបិ ធម្មកថិកស្ស អនុដ្ឋាបនីយត្តា បាចិត្តិយេន ភវិតព្ពំ, អាគន្តុកស្ស បន បច្ឆា អាគតេហិ វុឌ្ឍតរេហិ ឧដ្ឋាបេតព្ពត្តា ទុក្កដំ វុត្ត”ន្តិ។

១១២. **ភូមិយំ អត្ថរិតព្ពា**តិ ចិមិលិកាយ សតិ តស្សា ឧបរិ, អសតិ សុទ្ធភូមិយំ អត្ថរិតព្ពា។ **សីហចម្មាទីនំ បរិហរណេយេវ បដិក្ខេបោ វេទិតព្ពោ**តិ ឥមិនា –

> “ន , ភិក្ខវេ, មហាចម្មានិ ធារេតព្ពានិ សីហចម្មំ ព្យគ្ឃចម្មំ ទីបិចម្មំ, យោ ធារេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ២៥៥) –

ឯវំ វុត្តាយ **ខន្ធកបាឡិយា** អធិប្បាយំ វិភាវេតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “អន្តោបិ មញ្ចេ បញ្ញត្តានិ ហោន្តិ, ពហិបិ មញ្ចេ បញ្ញត្តានិ ហោន្តី”តិ ឥមស្មិំ វត្ថុស្មិំ សិក្ខាបទស្ស បញ្ញត្តត្តា មញ្ចបីឋេសុ អត្ថរិត្វា បរិភោគោយេវ បដិក្ខិត្តោ, ភូមត្ថរណវសេន បរិភោគោ បន អប្បដិក្ខិត្តោតិ។ យទិ ឯវំ “បរិហរណេយេវ បដិក្ខេបោ”តិ ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ? យថា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សព្ពំ បាសាទបរិភោគ”ន្តិ (ចូឡវ. ៣២០) វចនតោ បុគ្គលិកេបិ សេនាសនេ សេនាសនបរិភោគវសេន និយមិតំ សុវណ្ណឃដាទិកំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដមានម្បិ កេវលំ អត្តនោ សន្តកំ កត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ, ឯវមិទំ ភូមត្ថរណវសេន បរិភុញ្ជិយមានម្បិ អត្តនោ សន្តកំ កត្វា តំ តំ វិហារំ ហរិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតុំ “បរិហរណេយេវ បដិក្ខេបោ វេទិតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ **ទារុមយបីឋ**ន្តិ ផលកមយមេវ បីឋំ វុត្តំ។ **បាទកឋលិក**ន្តិ អធោតបាទដ្ឋបនកំ។ **អជ្ឈោកាសេ រជនំ បចិត្វា…បេ…. បដិសាមេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ ថេវេ អសតិ រជនកម្មេ និដ្ឋិតេ បដិសាមេតព្ពំ។

១១៣. **“ភិក្ខុ វា សាមណេរោ វា អារាមិកោ វា លជ្ជី ហោតី**តិ វុត្តត្តា អលជ្ជី អាបុច្ឆិត្វា គន្តុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **ឱតាបេន្តោ គច្ឆតី**តិ ឯត្ថ “កិញ្ចាបិ ‘ឯត្តកំ ទូរំ គន្តព្ព’ន្តិ បរិច្ឆេទោ នត្ថិ, តថាបិ លេឌ្ឌុបាតំ អតិក្កម្ម នាតិទូរំ គន្តព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ មញ្ចាទីនំ សង្ឃិកតា, វុត្តលក្ខណេ ទេសេ សន្ថរណំ វា សន្ថរាបនំ វា, អបលិពុទ្ធតា, អាបទាយ អភាវោ, លេឌ្ឌុបាតាតិក្កមោតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

មាតិកាដ្ឋកថាយំ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា) បន **អនាបុច្ឆំ វា គច្ឆេយ្យា**តិ ឯត្ថ “យោ ភិក្ខុ វា សាមណេរោ វា អារាមិកោ វា លជ្ជី ហោតិ, អត្តនោ បលិពោធំ វិយ មញ្ញតិ, តថារូបំ អនាបុច្ឆិត្វា តំ សេនាសនំ តស្ស អនិយ្យាតេត្វា និរបេក្ខោ គច្ឆតិ, ថាមមជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស លេឌ្ឌុបាតំ អតិក្កមេយ្យ, ឯកេន បាទេន លេឌ្ឌុបាតាតិក្កមេ ទុក្កដំ, ទុតិយបាទាតិក្កមេ បាចិត្តិយ”ន្តិ វត្វា អង្គេសុបិ និរបេក្ខតាយ សទ្ធិំ ឆ អង្គានិ វុត្តានិ។ បាឡិយំ បន អដ្ឋកថាយញ្ច “និរបេក្ខោ គច្ឆតី”តិ អយំ វិសេសោ ន ទិស្សតិ។ “ឱតាបេន្តោ គច្ឆតី”តិ ច ឱតាបនវិសយេ ឯវ សាបេក្ខគមនេ អនាបត្តិ វុត្តា។ យទិ អញ្ញត្ថាបិ សាបេក្ខគមនេ អនាបត្តិ សិយា, “អនាបត្តិ សាបេក្ខោ គច្ឆតី”តិ អវិសេសេន វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, តស្មា វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពន្តិ។

បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១១៦. ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទេ **ឯត្តកមេវ វុត្ត**ន្តិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ។ “ឥទញ្ច អដ្ឋកថាសុ តថាវុត្តភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ, អញ្ញម្បិ តាទិសំ មញ្ចបីឋេសុ អត្ថរិតំ បច្ចត្ថរណមេវា”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** បន “បច្ចត្ថរណំ នាម បាវារោ កោជវោតិ ឯត្តកមេវា”តិ និយមេត្វា វុត្តំ, តស្មា គណ្ឋិបទេសុ វុត្តំ ឥមិនា ន សមេតិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **សេនាសនតោ**តិ សព្ពបច្ឆិមសេនាសនតោ។ **យោ កោចី**តិ តស្ស ញាតកោ វា អញ្ញាតកោ វា យោ កោចិ។

១១៧. **បរិវេណ**ន្តិ ឯកេកស្ស វិហារស្ស បរិក្ខេបព្ភន្តរំ។ **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** វុត្តមេវត្ថំ សវិសេសំ កត្វា ទស្សេតុំ **“កិញ្ចាបិ វុត្តោ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ “អបរិច្ឆន្នេ មណ្ឌបេ”តិ វិសុំ យោជេតព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “អបរិច្ឆន្នមណ្ឌបេ វា បរិច្ឆន្នេ វាបិ ពហូនំ សន្និបាតភូតេ”តិ វុត្តំ។ ភោជនសាលាយម្បិ អយំ វិសេសោ លព្ភតិយេវ។ **វត្តព្ពំ នត្ថី**តិ វិសេសេត្វា កិញ្ចិ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ **បលុជ្ជតី**តិ វិនស្សតិ។ **នស្សេយ្យា**តិ ចោរាទីហិ វិនស្សេយ្យ។

១១៨. យេន មញ្ចំ វា បីឋំ វា វិនន្តិ, តំ **មញ្ចបីឋកវានំ។ សិលុច្ចយលេណ**ន្តិ សិលុច្ចយេ លេណំ, បព្ពតគុហាតិ អត្ថោ។ “សេនាសនំ ឧបចិកាហិ ខាយិត”ន្តិ ឥមស្មិំ វត្ថុស្មិំ បញ្ញត្តត្តា វត្ថុអនុរូបវសេន អដ្ឋកថាយំ ឧបចិកាសង្កាយ អភាវេ អនាបត្តិ វុត្តា។ **វត្តក្ខន្ធកេ** គមិកវត្តំ បញ្ញាបេន្តេន “សេនាសនំ អាបុច្ឆិតព្ព”ន្តិ វុត្តត្តា កេវលំ ឥតិកត្តព្ពាការមត្តទស្សនត្ថំ **“អាបុច្ឆនំ បន វត្ត”**ន្តិ វុត្តំ, ន បន វត្តភេទេន ទុក្កដន្តិ ទស្សនត្ថំ។ តេនេវ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** “សេនាសនំ អាបុច្ឆិតព្ព”ន្តិ ឯត្ថ “យំ បាសាណបិដ្ឋិយំ វា បាសាណត្ថម្ភេសុ វា កតសេនាសនំ យត្ថ

ឧបចិកា នារោហន្តិ, តំ អនាបុច្ឆន្តស្សបិ អនាបត្តី”តិ វុត្តំ, តស្មា យំ វុត្តំ **គណ្ឋិបទេ** “តាទិសេ សេនាសនេ អនាបុច្ឆា គច្ឆន្តស្ស បាចិត្តិយំ នត្ថិ, គមិកវត្តវសេន បន អនាបុច្ឆា គច្ឆតោ វត្តភេទោ ហោតិ, តស្មា ទុក្កដំ អាបជ្ជតី”តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។

បច្ឆិមស្ស អាភោគេន មុត្តិ នត្ថីតិ តស្ស បច្ឆតោ គច្ឆន្តស្ស អញ្ញស្ស អភាវតោ វុត្តំ។ **ឯកំ វា បេសេត្វា អាបុច្ឆិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ គមនចិត្តស្ស ឧប្បន្នដ្ឋានតោ អនាបុច្ឆិត្វា គច្ឆតោ ទុតិយបាទុទ្ធារេ បាចិត្តិយំ។ កិញ្ចាបិ មញ្ចំ វា បីឋំ វា អជ្ឈោកាសេ និក្ខិបិត្វា គច្ឆន្តស្ស ឥធ វិសុំ អាបត្តិ ន វុត្តា, តថាបិ អកាលេ អជ្ឈោកាសេ មញ្ចបីឋានិ បញ្ញបេត្វា គច្ឆន្តស្ស លេឌ្ឌុបាតាតិក្កមេ បុរិមសិក្ខាបទេន បាចិត្តិយំ, បរិក្ខេបាតិក្កមេ ឥមិនា ទុក្កដន្តិ វេទិតព្ពំ។ “មណ្ឌបេ វា រុក្ខមូលេ វា”តិ ឥមិនា អជ្ឈោកាសោបិ សង្គហិតោយេវាតិ តត្ថាបិ ទុក្កដំ ឥធ វុត្តមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សេយ្យំ បន អជ្ឈោកាសេ សន្ថរិត្វា គច្ឆន្តស្ស ឧភយេនបិ ទុក្កដមេវ។ “សង្ឃិកេ វិហារេ សង្ឃិកំយេវ សេយ្យំ សន្ថរិត្វា បក្កមន្តស្ស បាចិត្តិយំ វុត្តន្តិ ឧភោសុ ឯកេកស្មិំ សង្ឃិកេ ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ វុត្តលក្ខណសេយ្យា, តស្សា សង្ឃិកតា, វុត្តលក្ខណេ វិហារេ សន្ថរណំ វា សន្ថរាបនំ វា, អបលិពុទ្ធតា, អាបទាយ អភាវោ, អនបេក្ខស្ស ទិសាបក្កមនំ, ឧបចារសីមាតិក្កមោតិ ឥមានិ បនេត្ថ សត្ត អង្គានិ។

ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

១១៩-១២១. ឆដ្ឋេ **អនុបវិសិត្វា**តិ សមីបំ បវិសិត្វា។ **ពហូបការតំ គុណវិសិដ្ឋតញ្ច សល្លក្ខេន្តោ**តិ ភណ្ឌាគារិកស្ស ពហូបការតំ ធម្មកថិកាទីនំ គុណវិសិដ្ឋតញ្ច សល្លក្ខេន្តោ។ **សមន្តា ទិយឌ្ឍោ ហត្ថោ**តិ មជ្ឈេ បញ្ញត្តមញ្ចបីឋំ សន្ធាយ វុត្តំ។

១២២. **ឧបចារំ ឋបេត្វា**តិ វុត្តលក្ខណំ ឧបចារំ ឋបេត្វា។ **ឯកវិហារេ**តិ ឯកស្មិំ សេនាសនេ។ **ឯកបរិវេណេ**តិ តស្ស វិហារស្ស បរិក្ខេបព្ភន្តរេ។ “គិលានោ បវិសតីតិអាទីសុ អនាបត្តិការណសព្ភាវតោ គិលានាទិតាយ បវិសិស្សាមីតិ ឧបចារំ បវិសន្តស្ស សតិបិ សម្ពាធេតុកាមតាយ អនាបត្តិ វុត្តាយេវា”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ ឯវញ្ច សតិ អគិលានាទិភាវោបិ វិសុំ អង្គេសុ វត្តព្ពោ សិយា, **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា) បន “សង្ឃិកវិហារតា, អនុដ្ឋាបនីយភាវជាននំ, សម្ពាធេតុកាមតា, ឧបចារេ និសីទនំ វា និបជ្ជនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, តស្មា វីមំសិតព្ពំ។

អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២៦. សត្តមេ **កោដ្ឋកានី**តិ ទ្វារកោដ្ឋកានិ។ “និក្ខមាតិ វចនំ សុត្វាបិ អត្តនោ រុចិយា និក្ខមតិ, អនាបត្តី”តិ វទន្តិ។

១២៨. **អលជ្ជឹ និក្កឌ្ឍតី**តិអាទីសុ បឋមំ អលជ្ជីអាទិភាវេន និក្កឌ្ឍិស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា និក្កឌ្ឍន្តស្ស ចិត្តស្ស លហុបរិវត្តិតាយ កោបេ ឧប្បន្នេបិ អនាបត្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ សង្ឃិកវិហារោ, ឧបសម្បន្នស្ស ភណ្ឌនការកភាវាទិវិនិមុត្តតា, កោបេន និក្កឌ្ឍនំ វា និក្កឌ្ឍាបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វេហាសកុដិសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២៩-១៣១. អដ្ឋមេ ឧបរិមតលេ បទរានំ អសន្ថរិតត្តា **“ឧបរិអច្ឆន្នតលាយា”**តិ វុត្តំ។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនេវា**តិ អនុបខជ្ជសិក្ខាបទេ វុត្តនយេនេវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ សង្ឃិកោ វិហារោ , អសីសឃដ្ដា វេហាសកុដិ , ហេដ្ឋា សបរិភោគតា, អបដាណិទិន្នេ អាហច្ចបាទកេ និសីទនំ វា និបជ្ជនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

វេហាសកុដិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មហល្លកវិហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៣៥. នវមេ “មហល្លកោ នាម វិហារោ សសាមិកោ”តិ វុត្តត្តា សញ្ញាចិកាយ កុដិយា អនាបត្តិ។ “អឌ្ឍតេយ្យហត្ថម្បី”តិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន វុត្តវចនំ បាឡិយា សមេតីតិ អាហ **“តំ សុវុត្ត”**ន្តិ។ “បាឡិយំ អដ្ឋកថាយញ្ច ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន អឌ្ឍតេយ្យហត្ថប្បមាណស្ស ឱកាសស្ស ទស្សិតត្តា កវាដំ អឌ្ឍតេយ្យហត្ថវិត្ថារតោ ឩនកំ វា ហោតុ អធិកំ វា, អឌ្ឍតេយ្យហត្ថប្បមាណំយេវ ឱកាសោ”តិ វទន្តិ។

យស្ស វេមជ្ឈេតិ យស្ស វិហារស្ស វេមជ្ឈេ។ **សា អបរិបូរឧបចារាបិ ហោតី**តិ វិវរិយមានំ កវាដំ យំ ភិត្តិំ អាហនតិ, សា សមន្តា កវាដវិត្ថារប្បមាណឧបចាររហិតាបិ ហោតីតិ អត្ថោ។ អាលោកំ សន្ធេតិ បិធេតីតិ **អាលោកសន្ធិ**។ “បុនប្បុនំ ឆាទាបេសិ, បុនប្បុនំ លិម្បាបេសីតិ ឥមស្មឹ វត្ថុស្មឹ ឧប្បន្នទោសេន សិក្ខាបទស្ស បញ្ញត្តត្តា លេបំ អនុជាននេ្តន ច ទ្វារពន្ធស្ស សមន្តា អឌ្ឍតេយ្យហត្ថប្បមាណេយេវ បទេសេ បុនប្បុនំ លេបស្ស អនុញ្ញាតត្តា តតោ អញ្ញត្ថ បុនប្បុនំ លិម្បេន្តស្ស វា លិម្បាបេន្តស្ស វា ភិត្តិយំ មត្តិកាយ កត្តព្ពកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា បុន ចតុត្ថលេបេ ទិន្នេ បាចិត្តិយេន ភវិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន តីសុបិ “បុនប្បុនំ លេបទានស្ស វុត្តប្បមាណតោ អញ្ញត្ថ បដិក្ខិត្តមត្តំ ឋបេត្វា បាចិត្តិយស្ស អវុត្តត្តា ទុក្កដំ អនុរូប”ន្តិ វុត្តំ។

អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ សំវិធាតព្ពំ។ **អប្បហរិតេ**តិ ឯត្ថ **អប្ប**-សទ្ទោ “អប្បិច្ឆោ”តិអាទីសុ វិយ អភាវត្ថោតិ អាហ **“អហរិតេ”**តិ។ **បតនោកាសោ**តិ បតនោកាសត្តា តត្រ ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ ឧបរិ បតេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **សចេ ហរិតេ ឋិតោ អធិដ្ឋេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា**តិ វចនេន ឥមមត្ថំ ទីបេតិ – សចេ វិហារស្ស សមន្តា វុត្តប្បមាណេ បរិច្ឆេទេ បុព្ពណ្ណាទីនិ ន សន្តិ, តត្ថ វិហារេ ការេតព្ពោ។ យត្ថ បន សន្តិ, តត្ថ ការាបេន្តស្ស ទុក្កដន្តិ។

១៣៦. ឯកេកំ មគ្គំ ឧជុកមេវ ឧដ្ឋបេត្វា ឆាទនំ មគ្គេន ឆាទនំ នាម ហោតីតិ ទស្សេតុំ **“មគ្គេន ឆាទេន្តស្សា”**តិ វុត្តំ។ ឥមិនា បន នយេន សព្ពស្មឹ វិហារេ ឯកវារំ ឆាទិតេ តំ ឆទនំ ឯកមគ្គន្តិ គហេត្វា **“ទ្វេ មគ្គេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “បរិយាយេន ឆាទនេបិ ឥមិនាវ នយេន យោជេតព្ព”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តំ “បុនប្បុនំ ឆាទាបេសី”តិ ឥមាយ បាឡិយា “សព្ពម្បិ ចេតំ ឆទនំ ឆទនូបរិ វេទិតព្ព”ន្តិ ឥមិនា អដ្ឋកថាវចនេន ច សមេតិ, តស្មា **ទ្វេ មគ្គេ អធិដ្ឋហិត្វា តតិយាយ មគ្គំ អាណាបេត្វា បក្កមិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ ទ្វេ ឆទនានិ អធិដ្ឋហិត្វា តតិយំ ឆទនំ “ឯវំ ឆាទេហី”តិ អាណាបេត្វា បក្កមិតព្ពន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។

កេចិ បន “បឋមំ តាវ ឯកវារំ អបរិសេសំ ឆាទេត្វា បុន ឆទនទណ្ឌកេ ពន្ធិត្វា ទុតិយវារំ តថេវ ឆាទេតព្ពំ, តតិយវារចតុត្ថវារេ សម្បត្តេ ទ្វេ មគ្គេ អធិដ្ឋហិត្វា អាណាបេត្វា បក្កមិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ អបរេ បន “បឋមវារេយេវ តយោបិ មគ្គេ អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតិ, ចតុត្ថតោ បដ្ឋាយ អាបត្តិ បាចិត្តិយ”ន្តិ វទន្តិ។ តទុភយម្បិ បាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច ន សមេតិ។ **តតិយាយ មគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ **តតិយាយា**តិ ឧបយោគត្ថេ សម្បទានវចនំ, តតិយំ មគ្គន្តិ អត្ថោ។ **តិណ្ណំ មគ្គាន**ន្តិ មគ្គវសេន ឆាទិតានំ តិណ្ណំ ឆទនានំ។ **តិណ្ណំ បរិយាយាន**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ចតុត្ថេ មគ្គេ វា បរិយាយេ វា**តិ ច តថា ឆាទេន្តានំ ចតុត្ថំ ឆាទនមេវ វុត្តំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ មហល្លកវិហារតា, អត្តនោ វាសាគារតា, ឧត្តរិ អធិដ្ឋានន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

មហល្លកវិហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៤០. ទសមេ ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស “សិញ្ចេយ្យ វា សិញ្ចាបេយ្យ វា”តិ ពាហិរបរិភោគវសេន បឋមំ បញ្ញត្តត្តា “សប្បាណកំ ឧទកំ បរិភុញ្ជេយ្យា”តិ សិក្ខាបទំ អត្តនោ នហានបានាទិបរិភោគវសេន បញ្ញត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តស្មឹ វា បឋមំ បញ្ញត្តេបិ អត្តនោ បរិភោគវសេនេវ បញ្ញត្តត្តា បុន ឥមំ សិក្ខាបទំ ពាហិរបរិភោគវសេនេវ បញ្ញត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

សប្បាណកសញ្ញិស្ស “បរិភោគេន បាណកា មរិស្សន្តី”តិ បុព្ពភាគេ ជានន្តស្សបិ សិញ្ចនសិញ្ចាបនំ “បទីបេ និបតិត្វា បដង្គាទិបាណកា មរិស្សន្តី”តិ ជានន្តស្ស បទីបុជ្ជលនំ វិយ វិនាបិ វធកចេតនាយ ហោតីតិ អាហ **“បណ្ណត្តិវជ្ជ”**ន្តិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ ។ ឧទកស្ស សប្បាណកតា, “សិញ្ចនេន បាណកា មរិស្សន្តី”តិ ជាននំ, តាទិសមេវ ច ឧទកំ, វិនា វធកចេតនាយ កេនចិទេវ ករណីយេន តិណាទីនំ សិញ្ចនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សេនាសនវគ្គោ ទុតិយោ។

ភូតគាមវគ្គោតិបិ ឥមស្សេវ នាមំ។

៣. ឱវាទវគ្គោ

១. ឱវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៤៤. ភិក្ខុនិវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **កថានុសារេនា**តិ “សោ ថេរោ កីសីលោ កីសមាចារោ កតរកុលា បព្ពជិតោ”តិអាទិនា បុច្ឆន្តានំ បុច្ឆាកថានុសារេន។ **កថេតុំ វដ្ដន្តី**តិ និរាមិសេនេវ ចិត្តេន កថេតុំ វដ្ដន្តិ។ អនិយ្យានិកត្តា សគ្គមោក្ខមគ្គានំ តិរច្ឆានភូតា កថា **តិរច្ឆានកថា**តិ អាហ “**សគ្គមគ្គគមនេបី**”តិអាទិ។ **អបិ**-សទ្ទេន បគេវ មោក្ខមគ្គគមនេតិ ទីបេតិ។ **តិរច្ឆានភូត**ន្តិ តិរោករណភូតំ, ពាធិកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ លទ្ធាសេវនា ហិ តិរច្ឆានកថា សគ្គមោក្ខានំ ពាធិកាវ ហោតិ។ **សមិទ្ធោ**តិ បរិបុណ្ណោ។ **សហិតត្ថោ**តិ យុត្តត្ថោ។ អត្ថគម្ភីរតាទិយោគតោ **គម្ភីរោ។ ពហុរសោ**តិ អត្ថរសាទិពហុរសោ។ **លក្ខណបដិវេធសំយុត្តោ**តិ អនិច្ចាទិលក្ខណបដិវេធាវហនតោ លក្ខណបដិវេធសំយុត្តោ។

១៤៥-១៤៧. **បរតោ**តិ បរត្ថ, ឧត្តរិន្តិ អត្ថោ។ **ករោន្តោវា**តិ បរិពាហិរេ ករោន្តោយេវ។ **បាតិមោក្ខោ**តិ ចារិត្តវារិត្តប្បភេទំ សិក្ខាបទសីលំ ។ តញ្ហិ យោ នំ បាតិ រក្ខតិ, តំ មោក្ខេតិ មោចេតិ អាបាយិកាទីហិ ទុក្ខេហិ, តស្មា “បាតិមោក្ខ”ន្តិ វុច្ចតិ។ សំវរណំ **សំវរោ,** កាយវចីទ្វារានំ បិទហនំ។ យេន ហិ តេ សំវុតា បិហិតា ហោន្តិ, សោ សំវរោ, កាយិកវាចសិកស្ស អវីតិក្កមស្សេតំ នាមំ។ **បាតិមោក្ខសំវរេន សំវុតោ**តិ បាតិមោក្ខសំវរេន បិហិតកាយវចីទ្វារោ។ តថាភូតោ ច យស្មា តេន សមង្គី នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “**សមន្នាគតោ**”តិ ។ **វត្តតី**តិ អត្តភាវំ បវត្តេតិ។ **វិហរតី**តិ ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរសីលេ ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ ឥរិយាបថវិហារោ ទស្សិតោ។

សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារតោ បាឡិយា វិភាវេតុំ “**វុត្តញ្ចេត**”ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **វិភង្គេ**តិ ឈានវិភង្គេ។ **សីលំ បតិដ្ឋា**តិអាទីនិ បាតិមោក្ខស្សេវ វេវចនានិ។ តត្ថ (វិភ. អដ្ឋ. ៥១១) សីលន្តិ កាមញ្ចេតំ សហ កម្មវាចាបរិយោសានេន ឥជ្ឈនកស្ស បាតិមោក្ខស្សេវ វេវចនំ, ឯវំ សន្តេបិ ធម្មតោ ឯតំ សីលំ នាម បាណាតិបាតាទីហិ វា វិរមន្តស្ស វត្តបដិបត្តិំ វា បូរេន្តស្ស ចេតនាទយោ ធម្មា វេទិតព្ពា។ យស្មា បន បាតិមោក្ខសីលេន ភិក្ខុ សាសនេ បតិដ្ឋាតិ នាម, តស្មា តំ “បតិដ្ឋា”តិ វុត្តំ។ បតិដ្ឋហតិ វា ឯត្ថ ភិក្ខុ, កុសលធម្មា ឯវ វា ឯត្ថ បតិដ្ឋហន្តីតិ **បតិដ្ឋា**។ អយមត្ថោ “សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ”តិ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២) ច “បតិដ្ឋា, មហារាជ, សីលំ សព្ពេសំ កុសលានំ ធម្មាន”ន្តិ (មិ. ប. ២.១.៩) ច “សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស ខោ, មហារាជ, សព្ពេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី”តិ ច អាទិសុត្តវសេន វេទិតព្ពោ។

តទេតំ បុព្ពុប្បត្តិអត្ថេន **អាទិ**។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “តស្មាតិហ ត្វំ, ឧត្តិយ, អាទិមេវ វិសោធេហិ កុសលេសុ ធម្មេសុ។ កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ? សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា”តិ (សំ. និ. ៥.៣៨២)។

យថា ហិ នគរវឌ្ឍកី នគរំ មាបេតុកាមោ បឋមំ នគរដ្ឋានំ សោធេតិ, តតោ អបរភាគេ វីថិចតុក្កសិង្ឃាដកាទិបរិច្ឆេទេន វិភជិត្វា នគរំ មាបេតិ, ឯវមេវ យោគាវចរោ អាទិម្ហិ សីលំ សោធេតិ, តតោ អបរភាគេ សមាធិវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានានិ សច្ឆិករោតិ។ យថា វា បន រជកោ បឋមំ តីហិ ខារេហិ វត្ថំ ធោវិត្វា បរិសុទ្ធេ វត្ថេ យទិច្ឆកំ រង្គជាតំ ឧបនេតិ, យថា វា បន ឆេកោ ចិត្តការោ រូបំ លិខិតុកាមោ អាទិតោ ភិត្តិបរិកម្មំ ករោតិ, តតោ អបរភាគេ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ, ឯវមេវ យោគាវចរោ អាទិតោវ សីលំ វិសោធេត្វា អបរភាគេ សមថវិបស្សនាទយោ ធម្មេ សច្ឆិករោតិ។ តស្មា សីលំ “អាទី”តិ វុត្តំ។

តទេតំ ចរណសរិក្ខតាយ **ចរណំ**។ “ចរណា”តិ បាទា វុច្ចន្តិ។ យថា ហិ ឆិន្នចរណស្ស បុរិសស្ស ទិសំគមនាភិសង្ខារោ ន ជាយតិ, បរិបុណ្ណបាទស្សេវ ជាយតិ, ឯវមេវ យស្ស សីលំ ភិន្នំ ហោតិ ខណ្ឌំ អបរិបុណ្ណំ, តស្ស និព្ពានគមនាយ ញាណគមនំ ន សម្បជ្ជតិ។ យស្ស បន តំ អភិន្នំ ហោតិ អខណ្ឌំ បរិបុណ្ណំ, តស្ស និព្ពានគមនាយ ញាណគមនំ សម្បជ្ជតិ។ តស្មា សីលំ “ចរណ”ន្តិ វុត្តំ។

តទេតំ សំយមនវសេន **សំយមោ**, សំវរណវសេន **សំវរោ**តិ ឧភយេនបិ សីលសំយមោ ចេវ សីលសំវរោ ច កថិតោ។ វចនត្ថោ បនេត្ថ សំយមេតិ វីតិក្កមវិប្ផន្ទនំ, បុគ្គលំ វា សំយមេតិ វីតិក្កមវសេន តស្ស វិប្ផន្ទិតុំ ន ទេតីតិ **សំយមោ**, វីតិក្កមស្ស បវេសនទ្វារំ សំវរតិ បិទហតីតិ **សំវរោ**។ **មោក្ខន្តិ** ឧត្តមំ មុខភូតំ វា។ យថា ហិ សត្តានំ ចតុព្ពិធោ អាហារោ មុខេន បវិសិត្វា អង្គមង្គានិ ផរតិ, ឯវំ យោគិនោបិ ចតុភូមកកុសលំ សីលមុខេន បវិសិត្វា អត្ថសិទ្ធិំ សម្បាទេតិ។ តេន វុត្តំ "មោក្ខ"ន្តិ។ បមុខេ សាធូតិ **បមោក្ខំ**, បុព្ពង្គមំ សេដ្ឋំ បធានន្តិ អត្ថោ។ **កុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយា**តិ ចតុភូមកកុសលានំ បដិលាភត្ថាយ បមោក្ខំ បុព្ពង្គមំ សេដ្ឋំ បធានន្តិ វេទិតព្ពំ។

កាយិកោ អវីតិក្កមោតិ តិវិធំ កាយសុចរិតំ។ **វាចសិកោ**តិ ចតុព្ពិធំ វចីសុចរិតំ។ **កាយិកវាចសិកោ**តិ តទុភយំ។ ឥមិនា អាជីវដ្ឋមកសីលំ បរិយាទាយ ទស្សេតិ។ **សំវុតោ**តិ បិហិតោ, សំវុតិន្ទ្រិយោ បិហិតិន្ទ្រិយោតិ អត្ថោ។ យថា ហិ សំវុតទ្វារំ គេហំ "សំវុតគេហំ បិហិតគេហ"ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវមិធ សំវុតិន្ទ្រិយោ "សំវុតោ"តិ វុត្តោ។ **បាតិមោក្ខសំវរេនា**តិ បាតិមោក្ខសង្ខាតេន សំវរេន។ **ឧបេតោ**តិអាទីនិ សព្ពានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។

ឥរិយតីតិអាទីហិ សត្តហិបិ បទេហិ បាតិមោក្ខសំវរសីលេ ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ ឥរិយាបថវិហារោ កថិតោ។ តត្ថ **ឥរិយតី**តិ ចតុន្នំ ឥរិយាបថានំ អញ្ញតរសមង្គិភាវតោ ឥរិយតិ។ តេហិ ឥរិយាបថចតុក្កេហិ កាយសកដវត្តនេន **វត្តតិ**។ ឯកំ ឥរិយាបថទុក្ខំ អបរេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា ចិរដ្ឋិតិភាវេន សរីររក្ខណតោ **បាលេតិ**។ ឯកស្មិំ ឥរិយាបថេ អសណ្ឋហិត្វា សព្ពឥរិយាបថេ វត្តនតោ **យបេតិ**។ តេន តេន ឥរិយាបថេន តថា តថា កាយស្ស យាបនតោ **យាបេតិ**។ ចិរកាលវត្តាបនតោ **ចរតិ**។ ឥរិយាបថេន ឥរិយាបថំ វិច្ឆិន្ទិត្វា ជីវិតហរណតោ **វិហរតិ**។

មិច្ឆាជីវបដិសេធកេនាតិ –

> "ឥធេកច្ចោ វេឡុទានេន វា បត្តទានេន វា បុប្ផ ផល សិនានទន្តកដ្ឋទានេន វា ចាដុកម្យតាយ វា មុគ្គសូប្យតាយ វា បារិភដយតាយ វា ជង្ឃបេសនិកេន វា អញ្ញតរញ្ញតរេន វា ពុទ្ធបដិកុដ្ឋេន មិច្ឆាអាជីវេន ជីវិកំ កប្បេតិ, អយំ វុច្ចតិ អនាចារោ"តិ (វិភ. ៥១៣) –

ឯវំ វុត្តអនាចារសង្ខាតមិច្ឆាជីវបដិបក្ខេន។

ន វេឡុទានាទិនា អាចារេនាតិ –

> "ឥធេកច្ចោ ន វេឡុទានេន ន បត្ត ន បុប្ផ ន ផល ន សិនាន ន ទន្តកដ្ឋ ន ចាដុកម្យតាយ ន មុគ្គសូប្យតាយ ន បារិភដយតាយ ន ជង្ឃបេសនិកេន ន អញ្ញតរញ្ញតរេន ពុទ្ធបដិកុដ្ឋេន មិច្ឆាអាជីវេន ជីវិកំ កប្បេតិ, អយំ វុច្ចតិ អាចារោ"តិ (វិភ. ៥១៣) –

ឯវំ វុត្តេន ន វេឡុទានាទិនា អាចារេន។

វេសិយាទិអគោចរំ បហាយាតិ –

> "ឥធេកច្ចោ វេសិយគោចរោ វា ហោតិ វិធវ ថុល្លកុមារិ បណ្ឌក ភិក្ខុនិ បានាគារគោចរោ វា, សំសដ្ឋោ វិហរតិ រាជូហិ រាជមហាមត្តេហិ តិត្ថិយេហិ តិត្ថិយសាវកេហិ អននុលោមិកេន សំសគ្គេន, យានិ បន តានិ កុលានិ អស្សទ្ធានិ អប្បសន្នានិ អនោបានភូតានិ អក្កោសកបរិភាសកានិ អនត្ថកាមានិ អហិតកាមានិ អផាសុកកាមានិ អយោគក្ខេមកាមានិ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនំ ឧបាសកានំ ឧបាសិកានំ, តថារូបានិ កុលានិ សេវតិ ភជតិ បយិរុបាសតិ, អយំ វុច្ចតិ អគោចរោ"តិ (វិភ. ៥១៤) –

ឯវមាគតំ វេសិយាទិអគោចរំ បហាយ។

សទ្ធាសម្បន្នកុលាទិនាតិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ឧបនិស្សយគោចរាទី សង្គណ្ហាតិ។ តិវិធោ ហិ គោចរោ ឧបនិស្សយគោចរោ អារក្ខគោចរោ ឧបនិពន្ធគោចរោតិ។ កតមោ ឧបនិស្សយគោចរោ? ទសកថាវត្ថុគុណសមន្នាគតោ កល្យាណមិត្តោ, យំ និស្សាយ អស្សុតំ សុណាតិ, សុតំ បរិយោទបេតិ, កង្ខំ វិតរតិ, ទិដ្ឋឹ ឧជុំ ករោតិ, ចិត្តំ បសាទេតិ។ យស្ស វា បន អនុសិក្ខមានោ សទ្ធាយ វឌ្ឍតិ, សីលេន សុតេន ចាគេន បញ្ញាយ វឌ្ឍតិ, អយំ **ឧបនិស្សយគោចរោ**។ កតមោ អារក្ខគោចរោ? ឥធ ភិក្ខុ អន្តរឃរំ បវិដ្ឋោ វីថឹ បដិបន្នោ ឱក្ខិត្តចក្ខុ

យុគមគ្គទស្សាវី សំវុតោ គច្ឆតិ, ន ហត្ថឹ ឱលោកេន្តោ, ន អស្សំ, ន រថំ, ន បត្តឹ, ន ឥត្ថឹ, ន បុរិសំ ឱលោកេន្តោ, ន ឧទ្ធំ ឱលោកេន្តោ, ន អធោ ឱលោកេន្តោ, ន ទិសាវិទិសំ វិបេក្ខមានោ គច្ឆតិ, អយំ **អារក្ខគោចរោ**។ កតមោ ឧបនិពន្ធគោចរោ? ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, យត្ថ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា "កោ ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោ? យទិទំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា"តិ (សំ. និ. ៥.៣៧២), អយំ **ឧបនិពន្ធគោចរោ**។ ឥតិ អយំ តិវិធោ គោចរោ ឥធ **អាទិ**-សទ្ទេន សង្គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

អប្បមត្តកេសុ វជ្ជេសូតិ អសញ្ចិច្ច អាបន្នសេខិយអកុសលចិត្តុប្បាទាទិភេទេសុ វជ្ជេសុ។ **ភយតោ ទស្សនសីលោ**តិ បរមាណុមត្តំ វជ្ជំ អដ្ឋសដ្ឋិយោជនសតសហស្សុព្ពេធសិនេរុបព្ពតសទិសំ កត្វា ទស្សនសភាវោ, សព្ពលហុកំ វា ទុព្ភាសិតមត្តំ បារាជិកសទិសំ កត្វា ទស្សនសភាវោ។ **សម្មា អាទាយា**តិ សម្មទេវ សក្កច្ចំ សព្ពសោ វា អាទិយិត្វា។

វដ្ដទុក្ខនិស្សរណត្ថិកេហិ សោតព្ពតោ **សុតំ,** បរិយត្តិធម្មោ។ តំ ធារេតីតិ **សុតធរោ,** សុតស្ស អាធារភូតោ។ យស្ស ហិ ឥតោ គហិតំ ឯត្តោ បលាយតិ, ឆិទ្ទឃដេ ឧទកំ វិយ ន តិដ្ឋតិ, បរិសមជ្ឈេ ឯកំ សុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេតុំ វា វាចេតុំ វា ន សក្កោតិ, អយំ ន សុតធរោ នាម។ យស្ស បន ឧគ្គហិតំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហិតកាលសទិសមេវ ហោតិ, ទសបិ វីសតិបិ វស្សានិ សជ្ឈាយំ អករោន្តស្ស ន នស្សតិ, អយំ សុតធរោ នាម។ តេនេវាហ **"យទស្ស ត"**ន្តិអាទិ។ ឯកបទម្បិ ឯកក្ខរម្បិ អវិនដ្ឋំ ហុត្វា សន្និចិយតីតិ សន្និចយោ, សុតំ សន្និចយោ ឯតស្មិន្តិ **សុតសន្និចយោ**តិ អាហ **"សុតំ សន្និចិតំ អស្មិន្តិ សុតសន្និចយោ"**តិ។ យស្ស ហិ សុតំ ហទយមញ្ជូសាយំ សន្និចិតំ សិលាយ លេខា វិយ សុវណ្ណឃដេ បក្ខិត្តា សីហវសា វិយ ច សាធុ តិដ្ឋតិ, អយំ សុតសន្និចយោ នាម។ តេនាហ **"ឯតេន...បេ.... អវិនាសំ ទស្សេតី"**តិ។

ធាតាតិ បគុណា វាចុគ្គតា។ ឯកស្ស ហិ ឧគ្គហិតពុទ្ធវចនំ និច្ចកាលិកំ ន ហោតិ, "អសុកសុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេហី"តិ វុត្តេ "សជ្ឈាយិត្វា អញ្ញេហិ សំសន្ទិត្វា បរិបុច្ឆាវសេន អត្ថំ ឱគាហិត្វា ជានិស្សាមី"តិ វទតិ។ ឯកស្ស បគុណំ បពន្ធវិច្ឆេទាភាវតោ គង្គាសោតសទិសំ ភវង្គសោតសទិសញ្ច អកិត្តិមំ សុខប្បវត្តិ ហោតិ, "អសុកសុត្តំ វា ជាតកំ វា កថេហី"តិ វុត្តេ ឧទ្ធរិត្វា តមេវ កថេតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **"ធាតា"**តិ។ **វាចាយ បគុណា កតា**តិ សុត្តទសកវគ្គទសកបណ្ណាសទសកវសេន វាចាយ សជ្ឈាយិតា, ទស សុត្តានិ គតានិ, ទស វគ្គានិ គតានីតិអាទិនា សល្លក្ខេត្វា វាចាយ សជ្ឈាយិតាតិ អត្ថោ។ សុត្តេកទេសស្ស ហិ សុត្តមត្តស្ស ច វចសា បរិចយោ ឥធ នាធិប្បេតោ, អថ ខោ វគ្គាទិវសេនេវ។ **មនសា អនុបេក្ខិតា**តិ មនសា អនុ អនុ បេក្ខិតា, ភាគសោ និជ្ឈាយិតា ចិន្តិតាតិ អត្ថោ។ **អាវជ្ជន្តស្សា**តិ វាចាយ សជ្ឈាយិតំ ពុទ្ធវចនំ មនសា ចិន្តេន្តស្ស។ **សុដ្ឋុ បដិវិទ្ធា**តិ និជ្ជដំ និគ្គុម្ពំ កត្វា សុដ្ឋុ យាថាវតោ បដិវិទ្ធា។

ទ្វេ មាតិកាតិ ភិក្ខុមាតិកា ភិក្ខុនីមាតិកា ច។ **វាចុគ្គតា**តិ បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ **តិស្សោ អនុមោទនា**តិ សង្ឃភត្តេ ទានានិសំសបដិសំយុត្តអនុមោទនា, វិហារាទិមង្គលេ មង្គលសុត្តាទិអនុមោទនា, មតកភត្តាទិអវមង្គលេ តិរោកុដ្ដាទិអនុមោទនាតិ ឥមា តិស្សោ អនុមោទនា ។ **កម្មាកម្មវិនិច្ឆយោ**តិ បរិវារាវសានេ កម្មវគ្គេ វុត្តវិនិច្ឆយោ។ "វិបស្សនាវសេន ឧគ្គណ្ហន្តេន ចតុធាតុវវត្ថានមុខេន ឧគ្គហេតព្ព"ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ ចតូសុ ទិសាសុ អប្បដិហតត្តា ចតស្សោ ទិសា ឯតស្សាតិ ចតុទ្ទិសោ, ចតុទ្ទិសោយេវ **ចាតុទ្ទិសោ,** ចតស្សោ វា ទិសា អរហតិ, ចតូសុ វា ទិសាសុ សាធូតិ **ចាតុទ្ទិសោ**។

អភិវិនយេតិ សកលេ វិនយបិដកេ។ **វិនេតុន្តិ** សិក្ខាបេតុំ។ **"ទ្វេ វិភង្គា បគុណា វាចុគ្គតា កាតព្ពា**តិ ឥទំ បរិបុច្ឆាវសេន ឧគ្គហណម្បិ សន្ធាយ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ ឯកស្ស បមុដ្ឋំ, ឥតរស្ស បគុណំ ហោតីតិ អាហ **"តីហិ ជនេហិ សទ្ធឹ បរិវត្តនក្ខមា កាតព្ពា"**តិ។ **អភិធម្មេ**តិ នាមរូបបរិច្ឆេទេ។ **ហេដ្ឋិមា វា តយោ វគ្គា**តិ មហាវគ្គតោ ហេដ្ឋា សគាថកវគ្គោ និទានវគ្គោ ខន្ធកវគ្គោតិ ឥមេ តយោ វគ្គា។ "ធម្មបទម្បិ សហ វត្ថុនា ឧគ្គហេតុំ វដ្ដតី"តិ **មហាបច្ចរិយំ** វុត្តត្តា ជាតកភាណកេន សាដ្ឋកថំ ជាតកំ ឧគ្គហេត្វាបិ ធម្មបទម្បិ សហ វត្ថុនា ឧគ្គហេតព្ពមេវ។

កល្យាណា សុន្ទរា បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា វាចា អស្សាតិ **កល្យាណវាចោ**។ តេនាហ **"សិថិលធនិតាទីនំ...បេ. ... វាចាយ សមន្នាគតោ"**តិ។ តត្ថ **បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនាយា**តិ ឋានករណសម្បត្តិយា សិក្ខាសម្បត្តិយា ច កត្ថចិបិ អនូនតាយ បរិមណ្ឌលបទានិ ព្យញ្ជនានិ អក្ខរានិ ឯតិស្សាតិ បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា, បទមេវ វា អត្ថស្ស ព្យញ្ជនតោ **បទព្យញ្ជនំ,** តំ អក្ខរបារិបូរឹ កត្វា សិថិលធនិតាទិទសវិធំ ព្យញ្ជនពុទ្ធឹ អបរិហាបេត្វា វុត្តំ **បរិមណ្ឌលំ** នាម ហោតិ។ អក្ខរបារិបូរិយា ហិ បទព្យញ្ជនស្ស បរិមណ្ឌលតា។ តេន វុត្តំ **"សិថិលធនិតាទីនំ យថាវិធានវចនេនា"**តិ, បរិមណ្ឌលំ បទព្យញ្ជនំ ឯតិស្សាតិ **បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា**។ អថ វា បជ្ជតិ ញាយតិ អត្ថោ

ឯតេនាតិ បទំ, នាមាទិ។ យថាធិប្បេតមត្ថំ ព្យញ្ជេតីតិ ព្យញ្ជនំ, វាក្យំ។ តេសំ បរិបុណ្ណតាយ **បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា**។

អបិច យោ ភិក្ខុ បរិសតិ ធម្មំ ទេសេន្តោ សុត្តំ វា ជាតកំ វា និក្ខិបិត្វា អញ្ញំ ឧបារម្ភករំ សុត្តំ អាហរតិ, តស្ស ឧបមំ កថេតិ, តទត្ថំ ឱតារេតិ, ឯវំ ឥទំ គហេត្វា ឯត្ថ ខិបន្តោ ឯកបស្សេនេវ បរិហរន្តោ កាលំ ញត្វា វុដ្ឋហតិ, និក្ខិត្តសុត្តំ បន និក្ខិត្តមត្តមេវ ហោតិ, តស្ស កថា អបរិមណ្ឌលា នាម ហោតិ អត្ថស្ស អបរិបុណ្ណភាវតោ។ យោ បន សុត្តំ វា ជាតកំ វា និក្ខិបិត្វា ពាហិ ឯកបទម្បិ អគន្ត្វា យថានិក្ខិត្តស្ស សុត្តស្ស អត្ថសំវណ្ណនាវសេនេវ សុត្តន្តរម្បិ អានេន្តោ បាឡិយា អនុសន្ធិញ្ច បុព្ពាបរញ្ច អបេក្ខន្តោ អាចរិយេហិ ទិន្ននយេ ឋត្វា តុលិកាយ បរិច្ឆិន្ទន្តោ វិយ តំ តំ អត្ថំ សុវវត្ថិតំ កត្វា ទស្សេន្តោ គម្ភីរមាតិកាយ ឧទកំ បេសេន្តោ វិយ គម្ភីរមត្ថំ គមេន្តោ វគ្គិហារិគតិយា បទេ បទំ កោដ្ដេន្តោ សិន្ធវាជានីយោ វិយ ឯកំយេវ បទំ អនេកេហិ បរិយាយេហិ បុនប្បុនំ សំវណ្ណេន្តោ គច្ឆតិ, តស្ស កថា បរិមណ្ឌលា នាម ហោតិ ធម្មតោ អត្ថតោ អនុសន្ធិតោ បុព្ពាបរតោ អាចរិយុគ្គហតោតិ សព្ពសោ បរិបុណ្ណភាវតោ។ ឯវរូបម្បិ កថំ សន្ធាយ "**បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនាយា**"តិ វុត្តំ។

គុណបរិបុណ្ណភាវេន បុរេ ភវាតិ **បោរី**, តស្ស ភិក្ខុនោ តេនេតំ ភាសិតព្ពំ អត្ថស្ស គុណបរិបុណ្ណភាវេន បុរេ បុណ្ណភាវេ ភវាតិ អត្ថោ។ បុរេ វា ភវត្តា បោរិយា នាគរិកិត្ថិយា សុខុមាលត្តនេន សទិសាតិ **បោរី**, បុរេ សំវឌ្ឍនារី វិយ សុកុមារាតិ អត្ថោ។ បុរស្ស ឯសាតិបិ **បោរី, បុរស្ស ឯសា**តិ នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ។ នគរវាសិនោ ហិ យុត្តកថា ហោន្តិ បិតិមត្តំ "បិតា"តិ, ភាតិមត្តំ "ភាតា"តិ វទន្តិ។ ឯវរូបី ហិ កថា ពហុនោ ជនស្ស កន្តា ហោតិ មនាបា, តាយ បោរិយា។

វិស្សដ្ឋាយាតិ បិត្តសេម្ហាទីហិ អបលិពុទ្ធាយ សន្ទិដ្ឋវិលម្ពិតាទិទោសរហិតាយ។ អថ វា នាតិសីឃំ នាតិសណិកំ និរន្តរំ ឯករសញ្ច កត្វា បរិសាយ អជ្ឈាសយានុរូបំ ធម្មំ កថេន្តស្ស វាចា វិស្សដ្ឋា នាម។ យោ ហិ ភិក្ខុ ធម្មំ កថេន្តោ សុត្តំ វា ជាតកំ វា អារភិត្វា អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ តុរិតតុរិតោ អរណឹ មន្ថេន្តោ វិយ ឧណ្ហខាទនីយំ ខាទន្តោ វិយ បាឡិយា អនុសន្ធិបុព្ពាបរេសុ គហិតំ គហិតមេវ, អគ្គហិតំ អគ្គហិតមេវ កត្វា បុរាណបណ្ណន្តរេសុ ចរមានំ គោធំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ តត្ថ តត្ថ បហរន្តោ ឱសាបេត្វា ឧដ្ឋាយ គច្ឆតិ ។ បុរាណបណ្ណន្តរេសុ ហិ បរិបាតិយមានា គោធា កទាចិ ទិស្សតិ កទាចិ ន ទិស្សតិ, ឯវមេវកច្ចស្ស អត្ថវណ្ណនា កត្ថចិ ទិស្សតិ កត្ថចិ ន ទិស្សតិ។ យោបិ ធម្មំ កថេន្តោ កាលេន សីឃំ, កាលេន សណិកំ, កាលេន មន្ទំ, កាលេន មហាសទ្ទំ, កាលេន ខុទ្ទកសទ្ទំ ករោតិ, យថា និជ្ឈាមតណ្ហិកបេតស្ស មុខតោ និច្ឆរណកអគ្គិ កាលេន ជលតិ កាលេន និព្ពាយតិ, ឯវំ បេតធម្មកថិកោ នាម ហោតិ, បរិសាយ ឧដ្ឋាតុកាមាយ បុន អារភតិ។ យោបិ កថេន្តោ តត្ថ តត្ថ វិត្ថាយតិ, អប្បដិភានតាយ អាបជ្ជតិ, កេនចិ រោគេន និត្ថុនន្តោ វិយ កន្ទន្តោ វិយ កថេតិ, ឥមេសំ សព្ពេសម្បិ កថា វិស្សដ្ឋា នាម ន ហោតិ សុខេន អប្បវត្តភាវតោ។ យោ បន សុត្តំ អាហរិត្វា អាចរិយេហិ ទិន្ននយេ ឋិតោ អាចរិយុគ្គហំ អមុញ្ចន្តោ យថា ច អាចរិយា តំ តំ សុត្តំ សំវណ្ណេសុំ, តេនេវ នយេន សំវណ្ណេន្តោ នាតិសីឃំ នាតិសណិកន្តិអាទិនា វុត្តនយេន កថាបពន្ធំ អវិច្ឆិន្ទំ កត្វា នទីសោតោ វិយ បវត្តេតិ, អាកាសគង្គាតោ ភស្សមានឧទកំ វិយ និរន្តរកថំ បវត្តេតិ, តស្ស កថា វិស្សដ្ឋា នាម ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "វិស្សដ្ឋាយា"តិ។

អនេលគឡាយាតិ ឯលគឡវិរហិតាយ។ កស្សចិ ហិ កថេន្តស្ស ឯលំ គឡតិ, លាលា បគ្ឃរតិ, ខេឡផុសិតានិ វា និក្ខមន្តិ, តស្ស វាចា ឯលគឡា នាម ហោតិ, តព្ពិបរីតាយាតិ អត្ថោ។ **អត្ថស្ស វិញ្ញាបនិយា**តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ បាកដំ កត្វា ភាសិតត្ថស្ស វិញ្ញាបនសមត្ថតាយ អត្ថញ្ញាបនេ សាធនាយ។

វាចាវ ករណន្តិ វាក្ករណំ, ឧទាហារឃោសោ។ កល្យាណំ មធុរំ វាក្ករណំ អស្សាតិ **កល្យាណវាក្ករណោ**។ តេនេវាហ "**មធុរស្សរោ**"តិ។ **ហីឡេតី**តិ អវជានាតិ។ មាតុគាមោតិ សម្ពន្ធោ។ មនំ អបាយតិ វឌ្ឍេតីតិ **មនាបោ**។ តេនាហ "**មនវឌ្ឍនកោ**"តិ។ **វដ្ដភយេន តជ្ជេត្វា**តិ យោព្ពនមទាទិមត្តា ភិក្ខុនិយោ សំសារភយេន តាសេត្វា។ **គិហិកាលេ**តិ អត្តនោ គិហិកាលេ។ ភិក្ខុនិយា មេថុនេន ភិក្ខុនីទូសកោ ហោតីតិ ភិក្ខុនិយា កាយសំសគ្គមេវ វទតិ។ សិក្ខមានាសាមណេរីសុ បន មេថុនេនបិ ភិក្ខុនីទូសកោ ន ហោតីតិ អាហ "**សិក្ខមានាសាមណេរីសុ មេថុនធម្ម**"ន្តិ។ "កាសាយវត្ថវសនាយា"តិ វចនតោ ទុស្សីលាសុ ភិក្ខុនីសិក្ខមានាសាមណេរីសុ គរុធម្មំ អជ្ឈាបន្នបុព្ពោ បដិក្ខិត្តោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្សា ភិក្ខុនិយា អភាវេបិ យា យា តស្សា វចនំ អស្សោសុំ, តា តា តថេវ មញ្ញន្តីតិ អាហ "**មាតុគាមោ ហី**"តិអាទិ។

ឥទានិ អដ្ឋ អង្គានិ សមោធានេត្វា ទស្សេតុំ "**ឯត្ថ ចា**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ ឥមេហិ បន អដ្ឋហង្គេហិ អសមន្នាគតំ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន សម្មន្នេន្តោ ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ, ភិក្ខុ បន សម្មតោយេវ ហោតិ។

១៤៨. គរុកេហីតិ គរុកាតព្ពេហិ។ **ឯកតោឧបសម្បន្នាយា**តិ ឧបយោគត្ថេ ភុម្មវចនំ។ “ឱវទតី”តិ វា ឥមស្ស “វទតី”តិ អត្ថេ សតិ សម្បទានវចនម្បិ យុជ្ជតិ។ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បន្នា នាម បរិវត្តលិង្គា វា បញ្ចសតសាកិយានិយោ វា។

១៤៩. អាសនំ បញ្ញបេត្វាតិ ឯត្ថ “សចេ ភូមិ មនាបា ហោតិ, អាសនំ អបញ្ញាបេតុម្បិ វដ្ដតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **មាតុគាម**គ្គហណេន ភិក្ខុនីបិ សង្គហិតាតិ អាហ **“ធម្មទេសនាបត្តិមោចនត្ថ”**ន្តិ។ សម្មតស្ស ភិក្ខុនោ សន្តិកំ បាដិបទេ ឱវាទត្ថាយ សព្ពាហិ ភិក្ខុនីហិ អាគន្តព្ពតោ “សមគ្គាត្ថ ភគិនិយោ”តិ ឥមិនា សព្ពាសំ អាគមនំ បុច្ឆតីតិ អាហ **“សព្ពា អាគតាត្ថា”**តិ។ គិលានាសុ អនាគតាសុបិ គិលានានំ អនាគមនស្ស អនុញ្ញាតត្តា អាគន្តុំ សមត្ថាហិ ច សព្ពាហិ អាគតត្តា “សមគ្គាម្ហយ្យា”តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **អន្តោគាមេ វា**តិអាទីសុ យត្ថ បញ្ច អង្គានិ ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា វន្ទិតុំ ន សក្កា ហោតិ, តត្ថ ឋិតាយ ឯវ កាយំ បុរតោ នាមេត្វា “វន្ទាមិ អយ្យា”តិ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ គន្តុម្បិ វដ្ដតិ។ **អន្តរឃរ**ន្តិ កត្ថចិ នគរទ្វារស្ស ពហិឥន្ទខីលតោ បដ្ឋាយ អន្តោគាមោ វុច្ចតិ, កត្ថចិ ឃរុម្មារតោ បដ្ឋាយ អន្តោគេហំ។ ឥធ បន “អន្តោគាមេ វា”តិ វិសុំ វុត្តត្តា “អន្តរឃរេ វា”តិ អន្តោគេហំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **យត្ថ កត្ថចី**តិ អន្តោគាមាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ។

វដ្ដតីតិ “វសថ អយ្យេ, មយំ ភិក្ខូ អានេស្សាមា”តិ វុត្តវចនំ សទ្ទហន្តីហិ វសិតុំ វដ្ដតិ។ **ន និមន្តិតា ហុត្វា គន្តុកាមា**តិ មនុស្សេហិ និមន្តិតា ហុត្វា គន្តុកាមា ន ហោន្តីតិ អត្ថោ, តត្ថេវ វស្សំ ឧបគន្តុកាមា ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **យតោ**តិ ភិក្ខុនុបស្សយតោ។ **យាចិត្វា**តិ “តុម្ហេហិ អានីតឱវាទេនេវ មយម្បិ វសិស្សាមា”តិ យាចិត្វា។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ ភិក្ខុនុបស្សយេ។ **អាគតានំ សន្តិកេ ឱវាទេន វសិតព្ព**ន្តិ បច្ឆិមិកាយ វស្សំ វសិតព្ពំ។ **អភិក្ខុកាវាសេ វសន្តិយា អាបត្តី**តិ ចោទនាមុខេន សាមញ្ញតោ អាបត្តិប្បសង្គំ វទតិ, ន បន តស្សា អាបត្តិ។ **វស្សច្ឆេទំ កត្វា គច្ឆន្តិយាបិ អាបត្តី**តិ វស្សានុបគមមូលំ អាបត្តឹ វទតិ។ ឥតរាយ អាបត្តិយា អនាបត្តិការណសព្ភាវតោ **“សា រក្ខិតព្ពា”**តិ វុត្តំ, សា វស្សានុបគមមូលា អាបត្តិ រក្ខិតព្ពាតិ អត្ថោ, អភិក្ខុកេបិ អាវាសេ ឦទិសាសុ អាបទាសុ វស្សំ ឧបគន្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“អាបទាសុ ហិ…បេ…. អនាបត្តិ វុត្តា”**តិ។ ឥតរាយ បន អាបត្តិយា អនាបត្តិ, ការណេ អសតិ បច្ឆិមិកាយបិ វស្សំ ន ឧបគន្តព្ពំ។ សន្តេសុ ហិ ភិក្ខូសុ វស្សំ អនុបគច្ឆន្តិយា អាបត្តិ។ **តត្ថ គន្ត្វា បវារេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ អបវារេន្តីនំ អាបត្តិសម្ភវតោ។ សចេ ទូរេបិ ភិក្ខូនំ វសនដ្ឋានំ ហោតិ, សក្កា ច ហោតិ នវមិយំ គន្ត្វា បវារេតុំ, តត្ថ គន្ត្វា បវារេតព្ពំ។ សចេ បន នវមិយំ និក្ខមិត្វា សម្បាបុណិតុំ ន សក្កា ហោតិ, អគច្ឆន្តីនំ អនាបត្តិ។

ឧបោសថស្ស បុច្ឆនំ ឧបោសថបុច្ឆា, សាយេវ **ក**-ប្បច្ចយំ វស្សត្តញ្ច កត្វា **ឧបោសថបុច្ឆក**ន្តិ វុត្តាតិ អាហ **“ឧបោសថបុច្ឆន”**ន្តិ។ **ឧបោសថោ បុច្ឆិតព្ពោ**តិ “កទា, អយ្យ, ឧបោសថោ”តិ បុច្ឆិតព្ពោ។ ភិក្ខុនាបិ “ស្វេ, ភគិនិ, ឧបោសថោ”តិ វត្តព្ពំ។ ភិក្ខូ កទាចិ កេនចិ ការណេន បន្នរសិកំ វា ចាតុទ្ទសីឧបោសថំ, ចាតុទ្ទសិកំ វា បន្នរសីឧបោសថំ ករោន្តិ, យស្មិញ្ច ទិវសេ ភិក្ខូហិ ឧបោសថោ កតោ, តស្មឹយេវ ភិក្ខុនីហិបិ ឧបោសថោ កាតព្ពោតិ អធិប្បាយេន **“បក្ខស្ស តេរសិយំយេវ គន្ត្វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ បុច្ឆិតេន ភិក្ខុនា សចេ ចាតុទ្ទសិយំ ឧបោសថំ ករោន្តិ, “ចាតុទ្ទសិកោ ភគិនី”តិ វត្តព្ពំ។ សចេ បន បន្នរសិយំ ករោន្តិ, “បន្នរសិកោ ភគិនី”តិ អាចិក្ខិតព្ពំ។ **ឱវាទត្ថាយា**តិ ឱវាទយាចនត្ថាយ។ **បាដិបទទិវសតោ បន បដ្ឋាយ ធម្មសវនត្ថាយ គន្តព្ព**ន្តិ បាដិបទទិវសេ ឱវាទគ្គហណត្ថាយ ទុតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ អន្តរន្តរា ធម្មសវនត្ថាយ គន្តព្ពំ។ ឱវាទគ្គហណម្បិ ហិ “ធម្មសវនមេវា”តិ អភេទេន វុត្តំ។ **និរន្តរំ វិហារំ ឧបសង្កមីសូ**តិ យេភុយ្យេន ឧបសង្កមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វុត្តញ្ហេត**ន្តិអាទិនា យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជិស្សាមាតិ សព្ពាសំយេវ ភិក្ខុនីនំ ឧបសង្កមនទីបនត្ថំ បាឡិ និទស្សិតា។ **ឱវាទំ គច្ឆតី**តិ ឱវាទំ យាចិតុំ គច្ឆតិ។ **ទ្វេ តិស្សោ**តិ ទ្វីហិ តីហិ។ ករណត្ថេ ចេតំ បច្ចត្តវចនំ។

បាសាទិកេនាតិ បសាទជនកេន និទ្ទោសេន កាយកម្មាទិនា។ **សម្បាទេតូ**តិ តិវិធំ សិក្ខំ សម្បាទេតុ។ សចេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសកំយេវ ទិស្វា តាហិ ភិក្ខុនីហិ ឱវាទោ យាចិតោ ភវេយ្យ, តេន កឹ កាតព្ពន្តិ? ឧបោសថគ្គេ សន្និបតិតេ ភិក្ខុសង្ឃេ បុព្ពកិច្ចវសេន “អត្ថិ កាចិ ភិក្ខុនិយោ ឱវាទំ យាចមានា”តិ បុច្ឆិយមានេ “ឯវំ វទេហី”តិ ឱវាទបដិគ្គាហកេន វត្តព្ពវចនំ អញ្ញេន ភិក្ខុនា កថាបេត្វា បាតិមោក្ខុទ្ទេសកេន វត្តព្ពវចនំ អត្តនា វត្វា បុន សយមេវ គន្ត្វា ភិក្ខុនីនំ អារោចេតព្ពំ, អញ្ញេន វា ភិក្ខុនា តស្មឹ ទិវសេ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសាបេតព្ពំ។ **ឯតំ វុត្ត**ន្តិ “តាហី”តិ ឯតំ ពហុវចនំ វុត្តំ។

ឯកា ភិក្ខុនី វាតិ ឥទំ ពហូហិ ភិក្ខុនុបស្សយេហិ ឯកាយ ឯវ ភិក្ខុនិយា សាសនបដិគ្គហណំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន ទុតិយិកាយ អភាវំ សន្ធាយ។ **ពហូហិ ភិក្ខុនុបស្សយេហី**តិ អន្តរាមគ្គេ វា តស្មឹយេវ វា គាមេ ពហូហិ ភិក្ខុនុបស្សយេហិ។ “ភិក្ខុនិសង្ឃោ ច អយ្យ ភិក្ខុនិយោ ច ភិក្ខុនី ចា”តិ ឥមិនា នានាឧបស្សយេហិ សាសនំ គហេត្វា អាគតភិក្ខុនិយា វត្តព្ពវចនំ ទស្សេតិ។ ឥទញ្ច ឯកេន បការេន មុខមត្តនិទស្សនត្ថំ វុត្តំ, តស្មឹ តស្មឹ

បន ភិក្ខុនុបស្សយេ ភិក្ខុនីនំ បមាណំ សល្លក្ខេត្វា តទនុរូបេន នយេន វត្តព្ពំ។ **ភិក្ខុសង្ឃស្ស អយ្យានំ អយ្យស្សាតិ** តទំ សង្ខិបិត្វា វុត្តំ។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកេនបីតិ ឥទំ សង្ឃុបោសថវសេនេវ ទស្សិតំ។ យត្ថ បន តិណ្ណំ ទ្វិន្នំ វា វសនដ្ឋានេ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ នត្ថិ, តត្ថាបិ ញត្តិឋបនកេន ឥតរេន វា ភិក្ខុនា ឥមិនាវ នយេន វត្តព្ពំ។ ឯកបុគ្គលេនបិ ឧបោសថទិវសេ ឱវាទយាចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា បាដិបទេ អាគតានំ ភិក្ខុនីនំ “នត្ថិ កោចី”តិអាទិ វត្តព្ពមេវ។ សចេ សយមេវ, “សម្មតោ អហ”ន្តិ វត្តព្ពំ។ ឥមំ វិធឹ អជានន្តោ ឥធ ពាលោតិ អធិប្បេតោ។

១៥០. អធម្មកម្មេ អធម្មកម្មសញ្ញី វគ្គំ ភិក្ខុនិសង្ឃំ វគ្គសញ្ញី ឱវទតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សាតិអាទីសុ វិជ្ជមានេសុបិ វគ្គាទិភាវនិមិត្តេសុ ទុក្កដេសុ អធម្មកម្មមូលកំ បាចិត្តិយមេវ បាឡិយំ សព្ពត្ថ វុត្តន្តិ អាហ **“អធម្មកម្មេ ទ្វិន្នំ នវកានំ វសេន អដ្ឋារស បាចិត្តិយានី”**តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អសម្មតតា, ភិក្ខុនិយា បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, ឱវាទវសេន អដ្ឋគរុធម្មភណនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឱវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អត្ថង្គតសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៥៣. ទុតិយេ **កុសលានំ ធម្មានំ សាតច្ចកិរិយាយាតិ** បុព្ពភាគប្បដិបត្តិវសេន វុត្តំ។ **មុនាតីតិ** ជានាតិ។ **តេន ញាណេនាតិ** តេន អរហត្តផលបញ្ញាសង្ខាតេន ញាណេន។ **បថេសូតិ** ឧបាយមគ្គេសុ។ អរហតោ បរិនិដ្ឋិតសិក្ខត្តា អាហ **“ឥទញ្ច…បេ… វុត្ត”**ន្តិ។ អថ វា “អប្បមជ្ជតោ សិក្ខតោ”តិ ឥមេសំ បទានំ ហេតុអត្ថតា ទដ្ឋព្ពា, តស្មា អប្បមជ្ជនហេតុ សិក្ខនហេតុ ច អធិចេតសោតិ អត្ថោ។ **សោកាតិ** ចិត្តសន្តាបា។ ឯត្ថ ច **អធិចេតសោតិ** ឥមិនា អធិចិត្តសិក្ខា, **អប្បមជ្ជតោតិ** ឥមិនា អធិសីលសិក្ខា, **មុនិនោ មោនបថេសុ សិក្ខតោតិ** ឯតេហិ អធិបញ្ញាសិក្ខា, **មុនិនោតិ** វា ឯតេន អធិបញ្ញាសិក្ខា, **មោនបថេសុ សិក្ខតោតិ** ឯតេន តាសំ លោកុត្តរសិក្ខានំ បុព្ពភាគប្បដិបទា, **សោកា ន ភវន្តីតិ**អាទីហិ សិក្ខាបារិបូរិយា អានិសំសា បកាសិតាតិ វេទិតព្ពំ។

កោកនុទន្តិ បទុមវិសេសនំ យថា “កោកាសយ”ន្តិ, តំ កិរ ពហុបត្តំ វណ្ណសម្បន្នំ អតិវិយ សុគន្ធញ្ច ហោតិ។ “កោកនុទំ នាម សេតបទុម”ន្តិបិ វទន្តិ។ **បាតោតិ** បគេវ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – យថា កោកនុទសង្ខាតំ បទុមំ បាតោ សូរិយុគ្គមនវេលាយំ ផុល្លំ វិកសិតំ អវីតគន្ធំ សិយា វិរោចមានំ, ឯវំ សរីរគន្ធេន គុណគន្ធេន ច សុគន្ធំ សរទកាលេ អន្តលិក្ខេ អាទិច្ចមិវ អត្តនោ តេជសា តបន្តំ អង្គេហិ និច្ឆរណជុតិតាយ អង្គីរសំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បស្សាតិ។

អភព្ពោតិ បដិបត្តិសារមិទំ សាសនំ, បដិបត្តិ ច បរិយត្តិមូលិកា, ត្វញ្ច បរិយត្តឹ ឧគ្គហេតុំ អសមត្ថោ, តស្មា អភព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ **សុទ្ធំ បិលោតិកខណ្ឌន្តិ** ឥទ្ធិយា អភិសង្ខតំ បរិសុទ្ធំ ចោឡខណ្ឌំ។ តទា កិរ ភគវា “ន សជ្ឈាយំ កាតុំ អសក្កោន្តោ មម សាសនេ អភព្ពោ នាម ហោតិ, មា សោចិ ភិក្ខូ”តិ តំ ពាហាយំ គហេត្វា វិហារំ បវិសិត្វា ឥទ្ធិយា បិលោតិកខណ្ឌំ អភិនិម្មិនិត្វា “ហន្ទ, ភិក្ខុ, ឥមំ បរិមជ្ជន្តោ ‘រជោហរណំ រជោហរណ’ន្តិ បុនប្បុនំ សជ្ឈាយំ ករោហី”តិ វត្វា អទាសិ តត្ថ បុព្ពេកតាធិការត្តា។

សោ កិរ បុព្ពេ រាជា ហុត្វា នគរំ បទក្ខិណំ ករោន្តោ នលាដតោ សេទេ មុច្ចន្តេ បរិសុទ្ធេន សាដកេន នលាដំ បុញ្ឆិ, សាដកោ កិលិដ្ឋោ អហោសិ ។ សោ “ឥមំ សរីរំ និស្សាយ ឯវរូបោ បរិសុទ្ធសាដកោ បកតឹ ជហិត្វា កិលិដ្ឋោ ជាតោ, អនិច្ចា វត សង្ខារា”តិ អនិច្ចសញ្ញំ បដិលភតិ, តេន ការណេនស្ស រជោហរណមេវ បច្ចយោ ជាតោ។ រជំ ហរតីតិ **រជោហរណំ។ សំវេគំ បដិលភិត្វាតិ** អសុភសញ្ញំ អនិច្ចសញ្ញញ្ច ឧបដ្ឋបេន្តោ សំវេគំ បដិលភិត្វា។ សោ ហិ យោនិសោ ឧម្មុជ្ជន្តោ “បរិសុទ្ធំ វត្ថំ, នត្ថេត្ថ ទោសោ, អត្តភាវស្ស បនាយំ ទោសោ”តិ អសុភសញ្ញំ អនិច្ចសញ្ញញ្ច បដិលភិត្វា នាមរូបបរិគ្គហាទិនា បញ្ចសុ ខន្ធេសុ ញាណំ ឱតារេត្វា កលាបសម្មសនាទិក្កមេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ឧទយព្ពយញាណាទិបអបាដិយា វិបស្សនំ អនុលោមគោត្រភុសមីបំ បាបេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“វិបស្សនំ អារភី”**តិ។ **ឱភាសគាថំ អភាសីតិ** ឱភាសវិស្សជ្ជនបុព្ពកភាសិតគាថា ឱភាសគាថា, តំ អភាសីតិ អត្ថោ។

ឯត្ថ ច “អធិចេតសោតិ ឥមំ ឱភាសគាថំ អភាសី”តិ ឥធេវ វុត្តំ។ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ២.៣៨៦) បន **ធម្មបទដ្ឋកថាយំ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.ចូឡបន្ថកត្ថេរវត្ថុ) **ថេរគាថាសំវណ្ណនាយញ្ច** (ថេរគា. អដ្ឋ. ២.៥៦៦) –

“រាគោ រជោ ន ច បន រេណុ វុច្ចតិ;
រាគស្សេតំ អធិវចនំ រជោតិ;
ឯតំ រជំ វិប្បជហិត្វា បណ្ឌិតា;
វិហរន្តិ តេ វិគតរជស្ស សាសនេ។

“ទោសោ…បេ…. សាសនេ។

“មោហោ រជោ ន ច បន រេណុ វុច្ចតិ;
មោហស្សេតំ អធិវចនំ រជោតិ;
ឯតំ រជំ វិប្បជហិត្វា បណ្ឌិតា;
វិហរន្តិ តេ វិគតរជស្ស សាសនេតិ។ –

ឥមា តិស្សោ ឱភាសគាថា អភាសី”តិ វុត្តំ។ **អធិចេតសោ**តិ ច អយំ ចូឡបន្ថកត្ថេរស្ស ឧទានគាថាតិ ឥមិស្សាយេវ បាឡិយា អាគតំ។ ថេរគាថាយំ បន ចូឡបន្ថកត្ថេរស្ស ឧទានគាថាសុ អយំ អនារូឡ្ហា, “ឯកុទានិយត្ថេរស្ស បន អយំ ឧទានគាថា”តិ (ថេរគា. អដ្ឋ. ១.ឯកុទានិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា) តត្ថ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ ឥមិស្សា បាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច ឯវមាគតត្តា ចូឡបន្ថកត្ថេរស្សាបិ អយំ ឧទានគាថា ឱភាសគាថាវសេន ច ភគវតា ភាសិតាតិ គហេតព្ពំ។ **អរហត្តំ បាបុណី**តិ អភិញ្ញាបដិសម្ភិទាបរិវារំ អរហត្តំ បាបុណិ។ **អភព្ពោ ត្វ**ន្តិអាទិវចនតោ អនុកម្បាវសេន សទ្ធិវិហារិកាទី សង្គហិតវិហារា និក្កឌ្ឍាបេន្តស្ស អនាបត្តិ វិយ ទិស្សតិ។ អភព្ពោ ហិ ថេរោ សញ្ចិច្ច តំ កាតុំ, និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទេ វា អបញ្ញត្តេ ថេរេន ឯវំ កតន្តិ គហេតព្ពំ។

១៥៦. **ឱវទន្តស្ស បាចិត្តិយ**ន្តិ អត្ថង្គតេ សូរិយេ គរុធម្មេហិ វា អញ្ញេន វា ធម្មេនេវ ឱវទន្តស្ស សម្មតស្សាបិ បាចិត្តិយំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អត្ថង្គតសូរិយតា, បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, ឱវទនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អត្ថង្គតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភិក្ខុនុបស្សយសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៦២. តតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបស្សយូបគមនំ, បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, សមយាភាវោ, គរុធម្មេហិ ឱវទនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ភិក្ខុនុបស្សយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អាមិសសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៦៤. ចតុត្ថេ “ឧបសម្បន្នំ…បេ…. ភិក្ខុនោវាទក”ន្តិ ឥមេសំ “មង្កុកត្តុកាមោ”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ “អវណ្ណំ កត្តុកាមោ អយសំ កត្តុកាមោ”តិ ឥមេសំ បន វសេន “ឧបសម្បន្ន”ន្តិអាទីសុ “ឧបសម្បន្នស្សា”តិ វិភត្តិវិបរិណាមោ កាតព្ពោតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ **“ឧជ្ឈាបនកេ វុត្តនយេនេវត្ថោ វេទិតព្វោ”**តិ វុត្តំ។ “ចីវរហេតុ ឱវទតី”តិអាទិនា ភណន្តស្ស ឯកេកស្មិំ វចនេ និដ្ឋិតេ បាចិត្តិយំ វេទិតព្ពំ។ “ឧបសម្បន្នំ សង្ឃេន អសម្មត”ន្តិ បាឡិវចនតោ “សម្មតេន វា សង្ឃេន វា ភារំ កត្វា ឋបិតោ”តិ អដ្ឋកថាវចនតោ ច អដ្ឋហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ សម្មតេន វា វិប្បវសិតុកាមេន “យាវាហំ អាគមិស្សាមិ, តាវ តេ ភារោ ហោតូ”តិ យាចិត្វា ឋបិតោ តស្សាភាវតោ សង្ឃេន វា តថេវ ភារំ កត្វា ឋបិតោ អដ្ឋហិ គរុធម្មេហិ អញ្ញេន វា ធម្មេន ឱវទិតុំ លភតីតិ វេទិតព្ពំ។ តស្មា “យោ បន, ភិក្ខុ, អសម្មតោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ ឥទំ បគេវ ភារំ កត្វា អដ្ឋបិតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

១៦៨. **អនាបត្តិ បកតិយា ចីវរហេតុ…បេ…. ឱវទន្តំ ភណតី**តិ ឯត្ថ អាមិសហេតុ ឱវទន្តំ “អាមិសហេតុ ឱវទតី”តិ សញ្ញាយ ឯវំ ភណន្តស្ស អនាបត្តិ, “ន អាមិសហេតុ ឱវទតី”តិ សញ្ញិនោ បន ទុក្កដំ, ន អាមិសហេតុ ឱវទន្តំ បន “អាមិសហេតុ ឱវទតី”តិ សញ្ញាយ ភណន្តស្សាបិ អនាបត្តិ សចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, ធម្មេន លទ្ធសម្មុតិតា, អនាមិសន្តរតា, អវណ្ណកាមតាយ ឯវំ ភណនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អាមិសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៦៩. បញ្ចមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦. ចីវរសិព្ពាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៧៥. ឆដ្ឋេ សចេ សា ភិក្ខុនី តំ ចីវរំ អាទិតោវ បារុបេយ្យ, អញ្ញា ភិក្ខុនិយោ ទិស្វា ឧជ្ឈាបេយ្យុំ, តតោ មហាជនោ បស្សិតុំ ន លភតីតិ មញ្ញមានោ **“យថាសំហដំ ហរិត្វា និក្ខិបិត្វា”**តិអាទិមាហ។

១៧៦. **នីហរតី**តិ សកី នីហរតិ។ យេបិ តេសំ និស្សិតកាតិ សម្ពន្ធោ។ **កថិនវត្តន្តិ** “សព្រហ្មចារីនំ កាតុំ វដ្តតី”តិ ឥតិកត្តព្ពតាវសេន សូចិកម្មករណំ។ **អាចរិយុបជ្ឈាយានំ ទុក្កដន្តិ** អកប្បិយសមាទានវសេន ទុក្កដំ។ **វញ្ចេត្វា**តិ “តវ ញាតិកាយា”តិ អវត្វា “ឯកិស្សា ភិក្ខុនិយា”តិ ឯត្តកមេវ វត្វា។ “ឯកិស្សា ភិក្ខុនិយា”តិ សុត្វា តេ អញ្ញាតិកសញ្ញិនោ ភវេយ្យុន្តិ អាហ **“អកប្បិយេ និយោជិតត្តា”**តិ ។ “តទំ តេ មាតុ ចីវរ”ន្តិអាទីនិ អវត្វាបិ “តទំ ចីវរំ សិព្ពេហី”តិ សុទ្ធចិត្តេន សិព្ពាបេន្តស្សាបិ អនាបត្តិ។

១៧៩. **ឧបាហនត្ថវិកាទិ**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន យំ ចីវរំ និវាសេតុំ វា បារុបិតុំ វា ន សក្កា ហោតិ, តម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា សន្តកតា, និវាសនបារុបនូបគតា, វុត្តនយេន សិព្ពនំ វា សិព្ពាបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ចីវរសិព្ពាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សំវិទហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៨១. សត្តមេ “បច្ឆា គច្ឆន្តីនំ ចោរា អច្ឆិន្ទឹសូ”តិ ឯត្ថ “បត្តចីវរ”ន្តិ បាឋសេសោតិ អាហ **“បច្ឆា គច្ឆន្តីនំ បត្តចីវរ”**ន្តិ។ **តា ភិក្ខុនិយោ**តិ បច្ឆា គច្ឆន្តិយោ ភិក្ខុនិយោ។ “បច្ឆា គច្ឆន្តីន”ន្តិ ច វិភត្តិវិបរិណាមេនេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ បាឡិយំ “គច្ឆាម ភគិនិ, គច្ឆាម អយ្យា”តិ ភិក្ខុបុព្ពកំ សំវិធានំ វុត្តំ, “គច្ឆាម អយ្យ, គច្ឆាម ភគិនី”តិ ភិក្ខុនីបុព្ពកំ។ **ឯកទ្ធានមគ្គ**ន្តិ ឯកំ អទ្ធានសង្ខាតំ មគ្គំ, ឯកតោ វា អទ្ធានមគ្គំ។ **ហិយ្យោ**តិ សុវេ។ **បរេ**តិ តតិយទិវសេ។

១៨២-១៨៣. **ទ្វិធា វុត្តប្បភេទោ**តិ បាទគមនវសេន បក្ខគមនវសេន វាតិ ទ្វិធា វុត្តប្បភេទោ ។ ចតុន្នំ មគ្គានំ សម្ពន្ធដ្ឋានំ **ចតុក្កំ**, តិណ្ណំ មគ្គានំ សម្ពន្ធដ្ឋានំ **សិង្ឃាដកំ**។ “គាមន្តរេ គាមន្តរេ”តិ ឯត្ថ អញ្ញោ គាមោ គាមន្តរន្តិ អាហ **“និក្ខមនេ អនាបត្តិ...បេ.... ភិក្ខុនោ បាចិត្តិយ”**ន្តិ។ “សំវិធាយា”តិ បាឡិយំ អវិសេសេន វុត្តត្តា **“នេវ បាឡិយា សមេតី”**តិ វុត្តំ, “ឯត្ថន្តរេ សំវិទហិតេបិ ភិក្ខុនោ ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តត្តា **“ន សេសអដ្ឋកថាយ សមេតី”**តិ វុត្តំ។ **អទ្ធយោជនំ អតិក្កមន្តស្សា**តិ អសតិ គាមេ អទ្ធយោជនំ អតិក្កមន្តស្ស។ យត្ថ ហិ អទ្ធយោជនព្ភន្តរេ អញ្ញោ គាមោ ន ហោតិ, តំ ឥធ អគាមកំ អរញ្ញន្តិ អធិប្បេតំ, អទ្ធយោជនព្ភន្តរេ បន គាមេ សតិ គាមន្តរគណនាយ ឯវ អាបត្តិ។

១៨៥. **រដ្ឋភេទេ**តិ រដ្ឋវិលោបេ។ **ចក្កសមារូឡ្ហា**តិ ឥរិយាបថចក្កំ សកដចក្កំ វា សមារូឡ្ហា។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ទ្វិន្នម្បិ សំវិទហិត្វា មគ្គប្បដិបត្តិ , អវិសង្កេតំ, សមយាភាវោ, អនាបទា, គាមន្តរោក្កមនំ វា អទ្ធយោជនាតិក្កមោ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។ ឯកតោឧបសម្បន្នាទីហិ សទ្ធឹ គច្ឆន្តស្ស បន មាតុគាមសិក្ខាបទេន អាបត្តិ។

សំវិទហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នាវាភិរុហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៨៨. អដ្ឋមេ **លោកស្សាទមិត្តសន្ថវវសេន កីឡាបុរេក្ខារា សំវិទហិត្វា**តិ អយំ វិសេសោ “ឯវមិមេ...បេ.... ភិក្ខុនីហិ សទ្ធឹ នាវាយ កីឡន្តី”តិ ឥមិនា “ឧទ្ធំគាមិនី វា អធោគាមិនី វា”តិ ឥមិនា ច សិទ្ធោ។

១៨៩. នទិយា កុតោ គាមន្តរន្តិ អាហ **“យស្សា នទិយា”**តិអាទិ។ **“តស្សា សគាមកតីរបស្សេន...បេ.... អទ្ធយោជនគណនាយា**តិ ឯកេកបស្សេនេវ គមនំ សន្ធាយ វុត្តត្តា តាទិសិកាយ នទិយា មជ្ឈេន គច្ឆន្តស្ស គា

មន្តវុគណនាយ អទ្ធយោជនគណនាយ ច អាបត្តី”តិ វទន្តិ។ **សព្ពអដ្ឋកថាសុ**តិអាទិនា អត្តនា វុត្តមេវត្ថំ សមត្ថេតិ។ “កីឡាបុរេក្ខារតាយ ភិក្ខុនិយា សទ្ធឹ សំវិធាយ នាវំ អភិរុហន្តស្ស នទិយំយេវ បាចិត្តិយស្ស វុត្តត្តា វាបិសមុទ្ទាទីសុ កីឡាបុរេក្ខារតាយ ទុក្កដមេវ, ន បាចិត្តិយ”ន្តិ វទន្តិ។ “លោកស្សាទមិត្តសន្ថវវសេន កីឡាបុរេក្ខារា សំវិទហិត្វា”តិ វចនតោ កេចិ “ឥមំ សិក្ខាបទំ អកុសលចិត្តំ លោកវជ្ជ”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ កីឡាបុរេក្ខារតាយ ហិ អភិរុហិត្វាបិ គាមន្តរោក្កមនេ អទ្ធយោជនាតិក្កមេ វា កុសលាព្យាកតចិត្តសមង្គីបិ ហុត្វា អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ ។ យទិ ហិ សោ សំវេគំ បដិលភិត្វា អរហត្តំ វា សច្ឆិករេយ្យ, និទ្ទំ វា ឱក្កមេយ្យ, កម្មដ្ឋានំ វា មនសិ ករោន្តោ គច្ឆេយ្យ, កុតោ តស្ស អកុសលចិត្តសមង្គិតា, យេនិទំ សិក្ខាបទំ អកុសលចិត្តំ លោកវជ្ជន្តិ វុច្ចតិ, តស្មា បណ្ណត្តិវជ្ជំ តិចិត្តន្តិ សិទ្ធំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

នាវាភិរុហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បរិបាចិតសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៩៤. នវមេ **បដិយាទិត**ន្តិ ភិក្ខូនំ អត្ថាយ សម្បាទិតំ។ **ញាតកា វា ហោន្តិ បវារិតា វា**តិ ឯត្ថ សចេបិ ភិក្ខុនោ អញ្ញាតកា អប្បវារិតា ច សិយុំ, ភិក្ខុនិយា ញាតកា បវារិតា ចេ, វដ្ដតិ។

១៩៧. បាបភិក្ខូនំ បក្ខុបច្ឆេទាយ ឥទំ បញ្ញត្តំ, តស្មា បញ្ចភោជនេយេវ អាបត្តិ វុត្តា។ **បញ្ច ភោជនានិ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ អនាបត្តី**តិ ឥទំ បន ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ វិញ្ញត្តិយា ឧប្បន្នំ បរិភុញ្ជន្តស្ស ហិ អញ្ញត្ថ វុត្តនយេន ទុក្កដំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ភិក្ខុនិបរិបាចិតភាវោ, ជាននំ, គិហិសមារម្ភាភាវោ, ឱទនាទីនំ អញ្ញតរតា, តស្ស អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

បរិបាចិតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៩៨. ទសមេ **ឧបនន្ទស្ស ចតុត្ថសិក្ខាបទេនា**តិ អប្បដិច្ឆន្នេ មាតុគាមេន សទ្ធឹ រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ តំ អចេលកវគ្គេ បញ្ចមសិក្ខាបទំ ហោតិ, ឧបនន្ទត្ថេរំ អារព្ភ បញ្ញត្តេសុ បន ចតុត្ថភាវតោ “ឧបនន្ទស្ស ចតុត្ថសិក្ខាបទេនា”តិ វុត្តំ។ ចតុត្ថសិក្ខាបទស្ស វត្ថុតោ ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស វត្ថុនោ បឋមំ ឧប្បន្នត្តា ឥទំ សិក្ខាបទំ បឋមំ បញ្ញត្តំ។ ឥមិនា ច សិក្ខាបទេន កេវលំ ភិក្ខុនិយា ឯវ រហោនិសជ្ជាយ អាបត្តិ បញ្ញត្តា, ឧបរិ មាតុគាមេន សទ្ធឹ រហោនិសជ្ជាយ អាបត្តិ វិសុំ បញ្ញត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ភិក្ខុនិវគ្គោ តតិយោ។

៤. ភោជនវគ្គោ

១. អាវសថបិណ្ឌសិក្ខាបទវណ្ណនា

២០៦. ភោជនវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **អទ្ធយោជនំ វា យោជនំ វា គន្តុំ សក្កោតី**តិ ឯត្ថ ឥត្តកំ គន្តុំ សក្កោន្តស្សបិ តាវតកំ គន្ត្វា អលទ្ធភិក្ខស្ស ឥតោ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ **ឥមេសំយេវា**តិ ឥមេសំ បាសណ្ឌានំយេវ។ **ឯត្តកាន**ន្តិ ឥមស្មិំ បាសណ្ឌេ ឯត្តកានំ។ **ឯកទិវសំ ភុញ្ជិតព្ព**ន្តិ ឯកទិវសំ សកឹយេវ ភុញ្ជិតព្ពំ។ “ឯកទិវសំ ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វចនតោ បន ឯកស្មឹ ទិវសេ បុនប្បុនំ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ន គហេតព្ពំ។ **បុន អាទិតោ បដ្ឋាយ ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតី**តិ ឥមិនា បឋមំ ភុត្តដ្ឋានេសុ បុន ឯកស្មិម្បិ ឋានេ ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។

២០៨. **“គច្ឆន្តោ វា អាគច្ឆន្តោ វា**តិ ឥទំ អទ្ធយោជនវសេន គហេតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ **អន្តរាមគ្គេ គតដ្ឋានេ**តិ ឯកស្សេវ សន្តកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **“អាគច្ឆន្តេបិ ឯសេវ នយោ**”តិ សង្ខេបេន វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេន្តោ **“គន្ត្វា បច្ចាគច្ឆន្តោ”**តិអាទិមាហ។ អាបត្តិដ្ឋានេយេវ បុន ភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តិ វត្តព្ពាតិ គមនេ អាគមនេ ច បឋមំ ភោជនំ អវត្វា អន្តរាមគ្គេ ឯកទិវសំ គតដ្ឋានេ ច ឯកទិវសន្តិ បុនប្បុនំ ភោជនមេវ ទស្សិតំ, គមនទិវសេ បន អាគមនទិវសេ ច “គមិស្សាមិ អាគមិស្សាមី”តិ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិយេវ។ សុទ្ធចិត្តេន បុនប្បុនំ ភុញ្ជន្តស្សបិ បុនប្បុនំ ភោជនេ អនាបត្តិ។ អញ្ញស្សត្ថាយ ឧទ្ទិសិត្វា បញ្ញត្តំ ភិក្ខុនោ គហេតុមេវ ន វដ្ដតីតិ អាហ **“ភិក្ខូនំយេវ**

អត្ថាយា”តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អាវសថបិណ្ឌតា, អគិលានតា, អនុវសិត្វា ភោជនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អាវសថបិណ្ឌសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. គណភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២០៩. ទុតិយេ **អភិមារេ**តិ អភិគន្ត្វា ភគវតោ មារណត្ថាយ និយោជិតេ ធនុទ្ធរេ។ **គុឡ្ហបដិច្ឆន្នោ**តិ អបាកដោ។ **បវិជ្ឈី**តិ វិស្សជ្ជេសិ។ ននុ **រាជានម្បិ មារាបេសី**តិ វចនតោ ឥទំ សិក្ខាបទំ អជាតសត្តុនោ កាលេ បញ្ញត្តន្តិ សិទ្ធំ, ឯវញ្ច សតិ បរតោ អនុបញ្ញត្តិយំ –

“តេន ខោ បន សមយេន រញ្ញោ មាគធស្ស សេនិយស្ស ពិម្ពិសារស្ស ញាតិសាលោហិតោ អាជីវកេសុ បព្ពជិតោ ហោតិ។ អថ ខោ សោ អាជីវកោ យេន រាជា មាគធោ សេនិយោ ពិម្ពិសារោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា រាជានំ មាគធំ សេនិយំ ពិម្ពិសារំ ឯតទវោច…បេ…. កុក្កុច្ចាយន្តា នាធិវាសេន្តី”តិ –

ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ? សោ កិរ អាជីវកោ តំ ទានំ ទេន្តោ ពិម្ពិសារកាលតោ បដ្ឋាយ អទាសិ, បច្ឆា អជាតសត្តុកាលេ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូ កុក្កុច្ចាយន្តា តំ ទានំ ន បដិគ្គណ្ហឹសុ, តស្មា អាទិតោ បដ្ឋាយ តំ វត្ថុ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ “អថ ខោ សោ អាជីវកោ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ទូតំ បាហេសី”តិ ឥទញ្ច តតោ បភុតិ សោ អាជីវកោ អន្តរន្តរា ភិក្ខូ និមន្តេត្វា ទានំ ទេន្តោ អជាតសត្តុកាលេ សិក្ខាបទេ បញ្ញត្តេ យំ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ទូតំ បាហេសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។

២១៥. អញ្ញមញ្ញវិសិដ្ឋត្តា វិសទិសំ រជ្ជំ វិរជ្ជំ, តតោ អាគតា, តត្ថ វា ជាតា, ភវាតិ វា វេរជ្ជា, តេ ឯវ **វេរជ្ជកា**។ តេ បន យស្មា គោត្តចរណាទិវិភាគេន នានប្បការា, តស្មា វុត្តំ “**នានាវេរជ្ជកេ**”តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន **នានាវិធេហិ អញ្ញរជ្ជេហិ អាគតេ**តិ រជ្ជានំយេវ វសេន នានប្បការតា វុត្តា។

២១៧-២១៨. ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស វិញ្ញត្តឹ កត្វា ភុញ្ជនវត្ថុស្មឹ បញ្ញត្តត្តា វិញ្ញត្តិតោ គណភោជនំ វត្ថុវសេនេវ បាកដន្តិ តំ អវត្វា “គណភោជនំ នាម យត្ថ…បេ…. និមន្តិតា ភុញ្ជន្តី”តិ និមន្តនវសេនេវ បទភាជនេ គណភោជនំ វុត្តំ។ “កិញ្ចិ បន សិក្ខាបទំ វត្ថុអននុរូបម្បិ សិយាតិ បទភាជនេ វុត្តនយេន និមន្តនវសេនេវ គណភោជនំ ហោតីតិ កេសញ្ចិ អាសង្កា ភវេយ្យា”តិ តំនិវត្តនត្ថំ “**តំ បនេតំ គណភោជនំ ទ្វីហាការេហិ បសវតី**”តិ វុត្តំ។ **បញ្ចន្នំ ភោជនានំ នាមំ គហេត្វា**តិ ឯត្ថ “ភោជនំ គណ្ហថាតិ វុត្តេបិ គណភោជនំ ហោតិយេវា”តិ វទន្តិ។ “ហេដ្ឋា អទ្ធានគមនវត្ថុស្មឹ នាវាភិរុហនវត្ថុស្មិញ្ច ‘ឥធេវ, ភន្តេ, ភុញ្ជថា’តិ វុត្តេ យស្មា កុក្កុច្ចាយន្តា ន បដិគ្គណ្ហឹសុ, តស្មា ‘ភុញ្ជថា’តិ វុត្តេបិ គណភោជនំ ន ហោតិយេវា”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ “បញ្ចន្នំ ភោជនានំ នាមំ គហេត្វា និមន្តេតី”តិ វុត្តត្តា បន “ឱទនំ ភុញ្ជថា”តិ វា “ភត្តំ ភុញ្ជថា”តិ វា ភោជននាមំ គហេត្វាវ វុត្តេ គណភោជនំ ហោតិ, ន អញ្ញថា។ “ឥធេវ, ភន្តេ, ភុញ្ជថា”តិ ឯត្ថាបិ “ឱទន”ន្តិ វា “ភត្ត”ន្តិ វា វត្វាវ តេ ឯវំ និមន្តេសុន្តិ គហេតព្ពំ។ គណវសេន វា និមន្តិតត្តា តេ ភិក្ខូ អបកតញ្ញុតាយ កុក្កុច្ចាយន្តា ន បដិគ្គណ្ហឹសូតិ អយំ អម្ហាកំ ខន្តិ, វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

ឯកតោ គណ្ហន្តីតិ ឯត្ថ អញ្ញមញ្ញស្ស ទ្វាទសហត្ថំ អមុញ្ចិត្វា ឋិតា ឯកតោ គណ្ហន្តិ នាមាតិ គហេតព្ពំ។ “អម្ហាកំ ចតុន្នម្បិ ភត្តំ ទេហីតិ វា វិញ្ញាបេយ្យុ”ន្តិ វចនតោ ហេដ្ឋា “ត្វំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ ភត្តំ ទេហិ, ត្វំ ទ្វិន្នន្តិ ឯវំ វិញ្ញាបេត្វា”តិ វចនតោ ច អត្តនោ អត្ថាយ អញ្ញេហិ វិញ្ញត្តម្បិ សាទិយន្តស្ស គណភោជនំ ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឯវំ វិញ្ញត្តិតោ បសវតី**តិ ឯត្ថ វិញ្ញត្តិយា សតិ គណ្ហន្តស្ស ឯកតោ ហុត្វា គហណេ ឥមិនា សិក្ខាបទេន អាបត្តិ, វិសុំ គហណេ បណីតភោជនសូបោទនវិញ្ញត្តីហិ អាបត្តិ វេទិតព្ពា។

វិចារេតីតិ បញ្ចខណ្ឌាទិវសេន សំវិទហតិ។ **ឃដ្ដេតី**តិ អនុវាតំ ឆិន្ទិត្វា ហត្ថេន ទណ្ឌកេន វា ឃដ្ដេតិ។ **សុត្តំ ករោតី**តិ សុត្តំ វដ្ដេតិ។ **វលេតី**តិ ទណ្ឌកេ វា ហត្ថេ វា អាវដ្ដេតិ។ “អភិនវស្សេវ ចីវរស្ស ករណំ ឥធ ចីវរកម្មំ នាម, បុរាណចីវរេ សូចិកម្មំ នាម ន ហោតី”តិ វទន្តិ។ “ចតុត្ថេ អាគតេ ន យាបេន្តីតិ វចនតោ សចេ អញ្ញោ កោចិ អាគច្ឆន្តោ នត្ថិ, ចត្តារោយេវ ច តត្ថ និសិន្នា យាបេតុំ ន សក្កោន្តិ, ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។

២២០. គណភោជនាបត្តិជនកនិមន្តនភាវតោ “**អកប្បិយនិមន្តន**”ន្តិ វុត្តំ។ **សម្បវេសេត្វា**តិ និសីទាបេត្វា។ **គណោ ភិជ្ជតី**តិ គណោ អាបត្តិំ ន អាបជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។ “យត្ថ ចត្តារោ ភិក្ខូ…បេ…. ភុញ្ជន្តី”តិ

ឥមាយ បាឡិយា សំសន្ទនតោ “**ឥតរេសំ បន គណបូរកោ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ **អវិសេសេនា**តិ “គិលានោ វា ចីវរការកោ វា”តិ អវិសេសេត្វា សព្ពសាធារណវចនេន។ **តស្មា**តិ អវិសេសិតត្តា។ **ភុត្វា គតេសូ**តិ ឯត្ថ អគតេសុបិ ភោជនកិច្ចេ និដ្ឋិតេ គណ្ហិតុំ វដ្ដតិ ។ **តានិ ច តេហិ ឯកតោ ន គហិតានី**តិ យេហិ ភោជនេហិ វិសង្កេតោ នត្ថិ, តានិ ភោជនានិ តេហិ ភិក្ខូហិ ឯកតោ ន គហិតានិ ឯកេន បច្ឆា គហិតត្តា។ **មហាថេរេ**តិ ភិក្ខូ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទូតស្ស បុន បដិបថំ អាគន្ត្វា “ភត្តំ គណ្ហថា”តិ វចនភយេន “**គាមទ្វារេ អដ្ឋត្វាវា**”តិ វុត្តំ។ **តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា**តិ អន្តរវីថិអាទីសុ តត្ថ តត្ថ ឋិតានំ សន្តិកំ គន្ត្វា។ ភិក្ខូនំ អត្ថាយ ឃរទ្វារេ ឋបេត្វា ទិយ្យមានេបិ ឯសេវ នយោ។ **និវត្តថាតិ វុត្តបទេ និវត្តិតុំ វដ្ដតី**តិ “និវត្តថា”តិ វិច្ឆិន្ទិត្វា បច្ឆា “ភត្តំ គណ្ហថា”តិ វុត្តត្តា វដ្ដតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ គណភោជនតា, សមយាភាវោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

គណភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២២១. គតិយេ កុលបដិបាដិយា អព្ពោច្ឆិន្នំ កត្វា និរន្តរំ ទិយ្យមានត្តា “ភត្តបដិបាដិ អដ្ឋិតា ហោតី”តិ បាឡិយំ វុត្តំ, អន្តរា អដ្ឋត្វា និរន្តរំ បវត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបចារវសេនា**តិ វោហារវសេន។ ន ហិ សោ ពទរមត្តមេវ ទេតិ, ឧបចារវសេន បន ឯវំ វទតិ។ ពទរចុណ្ណសក្ខរាទីហិ បយោជិតំ “ពទរសាឡវ”ន្តិ វុច្ចតិ។

២២៦. វិកប្បនាវសេនេវ តំ ភត្តំ អសន្តំ នាម ហោតីតិ អនុបញ្ញត្តិវសេន វិកប្បនំ អដ្ឋបេត្វា យថាបញ្ញត្តំ សិក្ខាបទមេវ ឋបិតំ។ **បរិវារេ** បន វិកប្បនាយ អនុជាននម្បិ អនុបញ្ញត្តិសមានន្តិ កត្វា “ចតស្សោ អនុបញ្ញត្តិយោ”តិ វុត្តំ។ **មហាបច្ចរិអាទីសុ** វុត្តនយំ បច្ឆា វទន្តោ បាឡិយា សំសន្ទនតោ បរម្មុខាវិកប្បនមេវ បតិដ្ឋាបេសិ។ កេចិ បន “តទា អត្តនោ សន្តិកេ ឋបេត្វា ភគវន្តំ អញ្ញស្ស អភាវតោ ថេរោ សម្មុខាវិកប្បនំ នាកាសិ, ភគវតា ច វិសុំ សម្មុខាវិកប្បនា ន វុត្តា, តថាបិ សម្មុខាវិកប្បនាបិ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ តេនេវ **មាតិកា** អដ្ឋកថាយម្បិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “យោ ភិក្ខុ បញ្ចសុ សហធម្មិកេសុ អញ្ញតរស្ស ‘មយ្ហំ ភត្តបច្ចាសំ តុយ្ហំ ទម្មី’តិ វា ‘វិកប្បេមី’តិ វា ឯវំ សម្មុខា វា ‘ឥត្ថន្នាមស្ស ទម្មី’តិ វា ‘វិកប្បេមី’តិ វា ឯវំ បរម្មុខា វា បឋមនិមន្តនំ អវិកប្បេត្វា បច្ឆា និមន្តិតកុលេ លទ្ធភិក្ខតោ ឯកសិត្ថម្បិ អជ្ឈោហរតិ, បាចិត្តិយ”ន្តិ វុត្តំ។

២២៩. បញ្ចហិ ភោជនេហិ និមន្តិតស្ស យេន យេន បឋមំ និមន្តិតោ, តស្ស តស្ស ភោជនតោ ឧប្បដិបាដិយា អវិកប្បេត្វា វា បរស្ស បរស្ស ភោជនំ **បរម្បរភោជន**ន្តិ អាហ “**សចេ បន មូលនិមន្តនំ ហេដ្ឋា ហោតិ, បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ ឧបរិ, តំ ឧបរិតោ បដ្ឋាយ ភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តី**”តិ។ ហត្ថំ អន្តោ បវេសេត្វា សព្ពហេដ្ឋិមំ គណ្ហន្តស្ស មជ្ឈេ ឋិតម្បិ អន្តោហត្ថគតំ ហោតីតិ អាហ “**ហត្ថំ បន...បេ.... យថា តថា វា ភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តី**”តិ។ ខីរស្ស រសស្ស ច ភត្តេន អមិស្សំ ហុត្វា ឧបរិ ឋិតត្តា “**ខីរំ វា រសំ វា បិវតោ អនាបត្តី**”តិ វុត្តំ។

មហាឧបាសកោតិ គេហសាមិកោ។ “**មហាអដ្ឋកថាយំ** ‘អាបត្តី’តិ វចនេន **កុរុន្ទិយំ** ‘វដ្ដតី’តិ វចនំ វិរុទ្ធំ វិយ ទិស្សតិ, ទ្វិន្នម្បិ អធិប្បាយោ **មហាបច្ចរិយំ** វិភាវិតោ”តិ **មហាគណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **សព្ពេ និមន្តេន្តី**តិ អកប្បិយនិមន្តនេន និមន្តេន្តិ។ “បរម្បរភោជនំ នាម បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន ភោជនេន និមន្តិតោ, តំ ឋបេត្វា អញ្ញំ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរំ ភោជនំ ភុញ្ជតិ, ឯតំ បរម្បរភោជនំ នាមា”តិ វុត្តត្តា សតិបិ ភិក្ខាចរិយាយ បឋមំ លទ្ធភាវេ “បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធភត្តំ ភុញ្ជតិ, អាបត្តី”តិ វុត្តំ។ អវិកប្បវសេន “**វចីកម្ម**”ន្តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បរម្បរភោជនតា, សមយាភាវោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៣០-២៣១. ចតុត្ថេ **កាណាយ មាតា**តិ កាណាតិ លទ្ធនាមាយ ទារិកាយ មាតា។ កស្មា បនេសា កាណា នាម ជាតាតិ អាហ “**សា កិរស្សា**”តិអាទិ។ ឥមិស្សា ទហរកាលេ មាតាបិតរោ សិនេហវសេន “អម្ម កាណេ, អម្ម កាណេ”តិ វោហរឹសុ, សា តទុបាទាយ កាណា នាម ជាតា, តស្សា ច មាតា “កាណមាតា”តិ បាកដា អហោសីតិ ឯវមេត្ថ ការណំ វទន្តិ។ **បដិយាលោក**ន្តិ បច្ឆិមំ ទិសំ, បច្ឆាទិច្ចន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

២៣៣. **បូវគណនាយ បាចិត្តិយ**ន្តិ មុខវដ្ដិយា ហេដ្ឋិមលេខតោ ឧបរិដ្ឋិតបូវគណនាយ បាចិត្តិយំ។ “ទ្វត្តិបត្តបូរា បដិគ្គហេតព្ពា”តិ ហិ វចនតោ មុខវដ្ដិយា ហេដ្ឋិមលេខំ អនតិក្កន្តេ ទ្វេ វា តយោ វា បត្តបូរេ គ

ហេតុំ វដ្ដតិ។

២៣៥. **អដ្ឋកថាសុ បន…បេ… វុត្តន្តិ** ឥទំ អដ្ឋកថាសុ តថា អាគតភាវមត្តទីបនត្ថំ វុត្តំ, ន បន តស្ស វាទស្ស បតិដ្ឋាបនត្ថំ។ អដ្ឋកថាសុ វុត្តញ្ហិ បាឡិយា ន សមេតិ។ តតុត្តរិកហណេ អនាបត្តិទស្សនត្ថញ្ហិ “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា “អនាបត្តិ ទុត្តិបត្តបូរេ បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឥមិនាវ បមាណយុត្តគ្គហណេ អនាបត្តិសិទ្ធិតោ “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ វិសុំ ន វត្តព្ពំ។ យទិ ឯវំ “តំ បាឡិយា ន សមេតី”តិ កស្មា ន វុត្តន្តិ? ហេដ្ឋា តតុត្តរិសិក្ខាបទេ វុត្តនយេនេវ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ ន វុត្តំ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥២៦) “អដ្ឋកថាសុ បន ញាតកបវារិតដ្ឋានេ បកតិយាវ ពហុម្បិ វដ្ដតិ, អច្ឆិន្នការណា បមាណមេវ វដ្ដតីតិ វុត្តំ, តំ បាឡិយា ន សមេតី”តិ។ “អបាថេយ្យាទិអត្ថាយ បដិយាទិត”ន្តិ សញ្ញាយ គណ្ហន្តស្សបិ អាបត្តិយេវ អចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស។ អត្តនោយេវ គហណត្ថំ “ឥមស្ស ហត្ថេ ទេហី”តិ វចនេនបិ អាបជ្ជនតោ **“វចីកម្ម”**ន្តិ វុត្តំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ ។ វុត្តលក្ខណបូវមន្ថតា, អសេសកតា, អបដិប្បស្សទ្ធគមនតា, ន ញាតកាទិតា, អតិរេកបដិគ្គហណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បឋមបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៣៦. បញ្ចមេ **ភុត្តាវី**តិ ភុត្តាវិនោ ភុត្តវន្តោ, កតភត្តកិច្ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បវារិតា**តិ ឯត្ថ ចតូសុ បវារណាសុ យាវទត្ថបវារណា បដិក្ខេបបវារណា ច លព្ភតីតិ អាហ **“ព្រាហ្មណេន…បេ… បដិក្ខេបបវារណាយ បវារិតា”**តិ។ ចតុព្ពិធា ហិ បវារណា វស្សំវុត្ថបវារណា, បច្ចយបវារណា , បដិក្ខេបបវារណា, យាវទត្ថបវារណាតិ។ តត្ថ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំវុត្ថានំ ភិក្ខូនំ តីហិ ឋានេហិ បវារេតុ”ន្តិ (មហាវ. ២០៩) អយំ **វស្សំវុត្ថបវារណា**។ ប ការេហិ ទិដ្ឋាទីហិ វារេតិ សង្ឃាទិកេ ភជាបេតិ ភត្តេ ករោតិ ឯតាយាតិ បវារណា, អាបត្តិវិសោធនាយ អត្តវោស្សគ្គោកាសទានំ។ សា បន យស្មា យេភុយ្យេន វស្សំវុត្ថេហិ កាតព្ពា វុត្តា, តស្មា “វស្សំវុត្ថបវារណា”តិ វុច្ចតិ។ “ឥច្ឆាមហំ, ភន្តេ, សង្ឃំ ចាតុមាសំ ភេសជ្ជេន បវារេតុ”ន្តិ (បាចិ. ៣០៣) ច, “អញ្ញត្រ បុន បវារណាយ អញ្ញត្រ និច្ចបវារណាយា”តិ (បាចិ. ៣០៦) ច អយំ **បច្ចយបវារណា** បវារេតិ បច្ចយេ ឥច្ឆាបេតិ ឯតាយាតិ កត្វា, ចីវរាទីហិ ឧបនិមន្តនាយេតំ អធិវចនំ។ “បវារិតោ នាម អសនំ បញ្ញាយតិ, ភោជនំ បញ្ញាយតិ, ហត្ថបាសេ ឋិតោ អភិហរតិ, បដិក្ខេបោ បញ្ញាយតិ, ឯសោ បវារិតោ នាមា”តិ (បាចិ. ២៣៩) អយំ **បដិក្ខេបបវារណា**។ វិប្បកតភោជនតាទិបញ្ចង្គសហិតោ ភោជនបដិក្ខេបោយេវ ហេត្ថ បការយុត្តា វារណាតិ បវារណា។ “បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេសិ សម្បវារេសី”តិ (ម. និ. ១.៣៦៣) អយំ **យាវទត្ថបវារណា**។ យាវទត្ថំ ភោជនស្ស បវារណា យាវទត្ថបវារណា។

២៣៧. **តិ-ការំ អវត្វា…បេ… វត្តុំ វដ្ដតី**តិ ឥទំ វត្តព្ពាការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “តិ-ការេ បន វុត្តេបិ អកតំ នាម ន ហោតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

២៣៨-២៣៩. **បវារិតោ**តិ បដិក្ខេបិតោ។ យោ ហិ ភុញ្ជន្តោ បរិវេសកេន ឧបនីតំ ភោជនំ អនិច្ឆន្តោ បដិក្ខិបតិ, សោ តេន បវារិតោ បដិក្ខេបិតោ នាម ហោតិ។ ព្យញ្ជនំ បន អនាទិយិត្វា អត្ថមត្តមេវ ទស្សេតុំ **“កតបវារណោ កតបដិក្ខេបោ”**តិ វុត្តំ។ យស្មា “អសន”ន្តិ ឥមិនាវ បទេន “ភុត្តាវី”តិ ឥមស្ស អត្ថោ វុត្តោ, តស្មា ន តស្ស កិញ្ចិ បយោជនំ វិសុំ ឧបលព្ភតិ។ យទិ ហិ ឧបលព្ភេយ្យ, បវារណា ឆឡង្គសមន្នាគតា អាបជ្ជេយ្យាតិ មនសិ កត្វា បញ្ចសមន្នាគតត្តំយេវ ទស្សេតុំ **“វុត្តម្បិ ចេត”**ន្តិអាទិនា បាឡឹ អាហរតិ។ កេចិ បន “ហត្ថបាសេ ឋិតោ អភិហរតី”តិ ឯកមេវ អង្គំ កត្វា “ចតុរង្គសមន្នាគតា បវារណា”តិបិ វទន្តិ។

អម្ពិលបាយាសាទីសូតិ **អាទិ**-សទ្ទេន ខីរបាយាសាទី សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ អម្ពិលបាយាសគ្គហណេន តក្កាទិអម្ពិលសំយុត្តា ឃនយាគុ វុត្តា។ ខីរបាយាសគ្គហណេន ខីរសំយុត្តា យាគុ សង្គយ្ហតិ។ **បវារណំ ន ជនេតី**តិ អនតិរិត្តភោជនាបត្តិនិពន្ធនំ បដិក្ខេបំ ន សាធេតិ។ កតោបិ បដិក្ខេបោ អនតិរិត្តភោជនាបត្តិនិពន្ធនោ ន ហោតីតិ អកតដ្ឋានេយេវ តិដ្ឋតីតិ អាហ **“បវារណំ ន ជនេតី”**តិ។ **“យាគុ**-សទ្ទស្ស បវារណជនកយាគុយាបិ សាធារណត្តា ‘យាគុំ គណ្ហថា’តិ វុត្តេបិ បវារណា ហោតីតិ បវារណំ ជនេតិយេវាតិ វុត្ត”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តំ បរតោ តត្ថេវ “ភត្តមិស្សកំ យាគុំ អាហរិត្វា”តិ ឯត្ថ វុត្តការណេន ន សមេតិ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “ហេដ្ឋា អយាគុកេ និមន្តនេ ឧទកកញ្ជិកខីរាទីហិ សទ្ធឹ មទ្ទិតំ ភត្តមេវ សន្ធាយ ‘យាគុំ គណ្ហថា’តិ វុត្តត្តា បវារណា ហោតិ, ‘ភត្តមិស្សកំ យាគុំ អាហរិត្វា’តិ ឯត្ថ បន វិសុំ យាគុយា វិជ្ជមានត្តា បវារណា ន ហោតី”តិ។ តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ ខីរាទីហិ សំមទ្ទិតំ ភត្តមេវ សន្ធាយ “យាគុំ គណ្ហថា”តិ វុត្តត្តា យាគុយា ច តត្ថ អភាវតោ បវារណា ហោតីតិ ឯវ

មេត្ថ ការណំ វត្តព្ពំ។ ឯវញ្ហិ សតិ បរតោ “យេនាបុច្ឆិតោ, តស្ស អត្ថិតាយា”តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តការណេនបិ សំសន្ទតិ, អញ្ញថា គណ្ឋិបទេសុយេវ បុព្ពាបរវិរោធោ អាបជ្ជតិ។ អដ្ឋកថាវចនេន ច ន សមេតិ។ **សចេ…បេ…. បញ្ញាយតី**តិ ឥមិនា វុត្តប្បមាណស្ស មច្ឆមំសខណ្ឌស្ស នហារុនោ វា សព្ភាវមត្តំ ទស្សេតិ។ **តាហី**តិ បុថុកាហិ។

សាលិវីហិយវេហិ កតសត្តូតិ យេភុយ្យេនយេន វុត្តំ, សត្តុ ធញ្ញានិ បន ភជ្ជិត្វា កតោបិ សត្តុយេវ។ តេនេវាហ “**កង្គុវរក…បេ…. សត្តុសង្គហមេវ គច្ឆតី**”តិ។ **សត្តុមោទកោ**តិ សត្តុយោ បិណ្ឌេត្វា កតោ អបក្កោ សត្តុគុឡោ។ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរវសេន វិប្បកតភោជនភាវស្ស ឧបច្ឆិន្នត្តា “**មុខេ សាសបមត្តម្បិ…បេ…. ន បវារេតី**”តិ វុត្តំ។ “**អកប្បិយមំសំ បដិក្ខិបតិ, ន បវារេតី**”តិ វចនតោ សចេ សង្ឃិកំ លាភំ អត្តនោ អបាបុណន្តំ ជានិត្វា វា អជានិត្វា វា បដិក្ខិបតិ, ន បវារេតិ បដិក្ខិបិតព្ពស្សេវ បដិក្ខិត្តត្តា។ អលជ្ជិសន្តកំ បដិក្ខិបន្តោបិ ន បវារេតិ។ **អវត្ថុតាយា**តិ អនតិរិត្តាបត្តិសាធិកាយ បវារណាយ អវត្ថុភាវតោ។ ឯតេន បដិក្ខិបិតព្ពស្សេវ បដិក្ខិត្តភាវំ ទីបេតិ ។ យញ្ហិ បដិក្ខិបិតព្ពំ ហោតិ, តស្ស បដិក្ខេបោ អាបត្តិអង្គំ ន ហោតីតិ តំ “បវារណាយ អវត្ថូ”តិ វុច្ចតិ។

ឧបនាមេតីតិ ឥមិនា កាយាភិហារំ ទស្សេតិ។ ហត្ថបាសតោ ពហិ ឋិតស្ស សតិបិ ទាតុកាមាភិហារេ បដិក្ខិបន្តស្ស ទូរភាវេនេវ បវារណាយ អភាវតោ ថេរស្សបិ ទូរភាវមត្តំ គហេត្វា បវារណាយ អភាវំ ទស្សេន្តោ “**ថេរស្ស ទូរភាវតោ**”តិ អាហ, ន បន ថេរស្ស អភិហារសព្ភាវតោ។ សចេបិ គហេត្វា គតោ ហត្ថបាសេ ឋិតោ ហោតិ, កិញ្ចិ បន អវត្វា អាធារកដ្ឋានេ ឋិតត្តា អភិហារោ នាម ន ហោតីតិ “**ទូតស្ស ច អនភិហរណតោ**”តិ វុត្តំ។ “គហេត្វា គតេន ‘ភត្តំ គណ្ហថា’តិ វុត្តេ អភិហារោ នាម ហោតីតិ **‘សចេ បន គហេត្វា អាគតោ ភិក្ខុ…បេ…. បវារណា ហោតី’**តិ វុត្ត”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “បត្តំ កិញ្ចិ ឧបនាមេត្វា ‘ឥមំ ភត្តំ គណ្ហថា’តិ វុត្តន្តិ គហេតព្ព”ន្តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ វាចាភិហារស្ស ឥធ អនធិប្បេតត្តា។

បរិវេសនាយាតិ ភត្តគ្គេ។ **អភិហដាវ ហោតី**តិ បរិវេសកេនេវ អភិហដា ហោតិ។ **តតោ ទាតុកាមតាយ គណ្ហន្តំ បដិក្ខិបន្តស្ស បវារណា ហោតី**តិ ឯត្ថ អគណ្ហន្តម្បិ បដិក្ខិបតោ បវារណា ហោតិយេវ។ កស្មា? ទាតុកាមតាយ អភិហដត្តា។ “តស្មា សា អភិហដាវ ហោតី”តិ ហិ វុត្តំ។ តេនេវ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** “ទាតុកាមាភិហារេ សតិ កេវលំ ‘ទស្សាមី’តិ គហណមេវ អភិហារោ នាម ន ហោតិ, ‘ទស្សាមី’តិ គណ្ហន្តេបិ អគណ្ហន្តេបិ ទាតុកាមាភិហារោវ អភិហារោ នាម ហោតិ, តស្មា គហណសមយេ វា អគ្គហណសមយេ វា តំ បដិក្ខិបតោ បវារណា ហោតី”តិ វុត្តំ។ ឥទានិ អសតិ តស្ស ទាតុកាមាភិហារេ គហណសមយេបិ បដិក្ខិបតោ បវារណា ន ហោតីតិ ទស្សេតុំ “**សចេ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។

“**រសំ គណ្ហថា**”តិ អបវារណជនកស្ស នាមំ គហេត្វា វុត្តត្តា “**តំ សុត្វា បដិក្ខិបតោ បវារណា នត្ថី**”តិ វុត្តំ។ **មច្ឆរសំ មំសរស**ន្តិ ឯត្ថ បន ន កេវលំ មច្ឆស្ស រសំ មច្ឆរសមិច្ចេវ វិញ្ញាយតិ, អថ ខោ មច្ឆោ ច មច្ឆរសញ្ច មច្ឆរសន្តិ ឯវំ បវារណជនកសាធារណនាមវសេនបិ វិញ្ញាយមានត្តា តំ បដិក្ខិបតោ បវារណាវ ហោតិ។ បរតោ **មច្ឆសូប**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ “**ឥទំ គណ្ហថា”តិ វុត្តេបី**តិ ឯត្ថ ឯវំ អវត្វាបិ បវារណបហោនកំ យំកិញ្ចិ អភិហដំ បដិក្ខិបតោ បវារណា ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ករម្ពកោ**តិ មិស្សកាធិវចនមេតំ។ យញ្ហិ អញ្ញេនញ្ញេន មិស្សេត្វា ករោន្តិ, សោ “ករម្ពកោ”តិ វុច្ចតិ។ សោ សចេបិ មំសេន មិស្សេត្វា កតោវ ហោតិ, “ករម្ពកំ គណ្ហថា”តិ អបវារណារហស្ស នាមេន វុត្តត្តា បដិក្ខិបតោ បវារណា ន ហោតិ។ “មំសករម្ពកំ គណ្ហថា”តិ វុត្តេ បន មំសមិស្សកំ គណ្ហថាតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា បវារណាវ ហោតិ។

“**ឧទ្ទិស្សកត**”ន្តិ **មញ្ញមានោ**តិ ឯត្ថ “វត្ថុនោ កប្បិយត្តា អកប្បិយសញ្ញាយ បដិក្ខិបតោបិ អចិត្តកត្តា ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស បវារណា ហោតី”តិ វទន្តិ។ “ហេដ្ឋា អយាគុកេ និមន្តនេ ឧទកកញ្ជិកខីរាទីហិ សទ្ធឹ មទ្ទិតំ ភត្តមេវ សន្ធាយ ‘យាគុំ គណ្ហថា’តិ វុត្តត្តា បវារណា ហោតិ, ‘ភត្តមិស្សកំ យាគុំ អាហរិត្វា’តិ ឯត្ថ បន វិសុំ យាគុយា វិជ្ជមានត្តា បវារណា ន ហោតី”តិ វទន្តិ។ **អយមេត្ថ អធិប្បាយោ**តិ “យេនាបុច្ឆិតោ”តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ សន្ធាយ វទតិ។ **ការណំ បនេត្ថ ទុទ្ទស**ន្តិ ឯត្ថ ឯកេ តាវ វទន្តិ “យស្មា យាគុមិស្សកំ នាម ភត្តមេវ ន ហោតិ, ខីរាទិកម្បិ ហោតិយេវ, តស្មា ករម្ពកេ វិយ បវារណាយ ន ភវិតព្ពំ។ ឯវញ្ច សតិ យាគុ ពហុតរា វា ហោតិ សមសមា វា, ន បវារេតិ។ ‘យាគុ មន្ទា, ភត្តំ ពហុតរំ, បវារេតី’តិ ឯត្ថ ការណំ ទុទ្ទស”ន្តិ។ កេចិ បន វទន្តិ “យាគុមិស្សកំ នាម ភត្តំ, តស្មា តំ បដិក្ខិបតោ បវារណាយ ឯវ ភវិតព្ពំ។ ឯវញ្ច សតិ ‘ឥធ បវារណា ហោតិ ន ហោតី’តិ ឯត្ថ ការណំ ទុទ្ទស”ន្តិ។

យថា ចេត្ថ ការណំ ទុទ្ទសំ, ឯវំ បរតោ “មិស្សកំ គណ្ហថា”តិ ឯត្ថាបិ ការណំ ទុទ្ទសមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ បវារណប្បហោនកស្ស អប្បពហុភាវោ បវារណាយ ភាវាភាវនិមិត្តំ, កិញ្ចរហិ បវារណជនកស្ស នាមគ្គហណមេវេត្ថ

បមាណំ, តស្មា “តទញ្ច ករម្ពកេន ន សមានេតព្ព”ន្តិអាទិនា យម្បិ ការណំ វុត្តំ, តម្បិ បុព្ពេ វុត្តេន សំសន្ទិយ មានំ ន សមេតិ។ យទិ ហិ “មិស្សក”ន្តិ ភត្តមិស្សកេយេវ វុឡ្ហំ សិយា, ឯវំ សតិ យថា “ភត្តមិស្សកំ គណ្ហថា”តិ វុត្តេ ភត្តំ ពហុតរំ វា សមំ វា អប្បតរំ វា ហោតិ, បវារេតិយេវ, ឯវំ “មិស្សកំ គណ្ហថា”តិ វុត្តេបិ អប្បតរេបិ ភត្តេ បវារណាយ ភវិតព្ពំ **មិស្សក**ន្តិ ភត្តមិស្សកេយេវ វុឡ្ហត្តា។ តថា ហិ “មិស្សកន្តិ ភត្តមិស្សកេយេវ វុឡ្ហវោហារត្តា ឥទំ បន ‘ភត្តមិស្សកមេវា’តិ វុត្ត”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អថ “មិស្សក”ន្តិ ភត្តមិស្សកេ វុឡ្ហំ ន ហោតិ, មិស្សក ភត្តំ បន សន្ធាយ “មិស្សកំ គណ្ហថា”តិ វុត្តន្តិ។ ឯវម្បិ យថា អយាគុកេ និមន្តនេ ខីរាទីហិ សទ្ធិំ មទ្ទិតំ ភត្តមេវ សន្ធាយ “យាគុំ គណ្ហថា”តិ វុត្តេ បវារណា ហោតិ, ឯវមិធាបិ មិស្សកភត្តមេវ សន្ធាយ “មិស្សកំ គណ្ហថា”តិ វុត្តេ ភត្តំ អប្បំ វា ហោតុ ពហុ វា, បវារណា ឯវ សិយា។ តស្មា “មិស្សក”ន្តិ ភត្តមិស្សកេ វុឡ្ហំ វា ហោតុ សន្ធាយភាសិតំ វា, ឧភយត្ថាបិ បុព្ពេនាបរំ ន សមេតីតិ កិមេត្ថ ការណចិន្តាយ, វុត្តទិសេសុ បន ឋានេសុ អដ្ឋកថាបមាណេនេវ គន្តព្ពន្តិ អយំ អម្ហាកំ ខន្តិ។

“វិសុំ កត្វា ទេតីតិ ភត្តស្ស ឧបរិ ឋិតំ រសាទិំ វិសុំ គហេត្វា ទេតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **កេនចិ** បន “យថា ភត្តសិត្ថំ ន បតតិ, តថា គាឡ្ហំ ហត្ថេន បីឡេត្វា បរិស្សាវេត្វា ទេតី”តិ វុត្តំ។ តថាបិ ការណំ ន ទិស្សតិ។ យថា ហិ ភត្តមិស្សកំ យាគុំ អាហរិត្វា “យាគុំ គណ្ហថា”តិ វត្វា យាគុមិស្សកំ ភត្តម្បិ ទេន្តំ បដិក្ខិបតោ បវារណា ន ហោតិ, ឯវមិធាបិ ពហុខីររសាទីសុ ភត្តេសុ “ខីរំ គណ្ហថា”តិអាទីនិ វត្វា ខីរាទីនិ វា ទេតុ ខីរាទិមិស្សកភត្តំ វា, ឧភយថាបិ បវារណាយ ន ភវិតព្ពំ, តស្មា “វិសុំ កត្វា ទេតី”តិ តេនាការេន ទេន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន ភត្ត មិស្សកំ កត្វា ទិយ្យមានំ បដិក្ខិបតោ បវារណា ហោតីតិ ទស្សនត្ថន្តិ គហេតព្ពំ។ យទិ បន ភត្តមិស្សកំ កត្វា ទិយ្យមានេ បវារណា ហោតីតិ អធិប្បាយេន អដ្ឋកថាយំ “វិសុំ កត្វា ទេតី”តិ វុត្តំ, ឯវំ សតិ អដ្ឋកថាយេវេត្ថ បមាណន្តិ គហេតព្ពំ, ន បន ការណន្តរំ គវេសិតព្ពំ។

សចេ ឧក្កុដិកំ និសិន្នោ បាទេ អមុញ្ចិត្វាបិ ភូមិយំ និសីទតិ, ឥរិយាបថំ វិកោបេន្តោ នាម ហោតីតិ ឧក្កុដិកាសនំ អវិកោបេត្វាវ សុខេន និសីទិតុំ **“តស្ស បន ហេដ្ឋា…បេ…. និសីទនកំ ទាតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ **“អាសនំ អចាលេត្វា**តិ បីឋេ ផុដ្ឋោកាសតោ អានិសទមំសំ អមោចេត្វា, អនុដ្ឋហិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ, អទិន្នាទានេ វិយ ឋានាចាវនំ ន គហេតព្ព”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

អកប្បិយកតន្តិ ឯត្ថ អកប្បិយកតស្សេវ អនតិរិត្តភាវតោ កប្បិយំ អការាបេត្វា តស្មិំ បត្តេ បក្ខិត្ត មូលផលាទិយេវ អតិរិត្តំ ន ហោតិ, សេសំ បន បត្តបរិយាបន្នំ អតិរិត្តមេវ ហោតិ, បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ តំ បន មូលផលាទិំ បរិភុញ្ជិតុកាមេន តតោ នីហរិត្វា កប្បិយំ ការាបេត្វា អញ្ញស្មិំ ភាជនេ ឋបេត្វា អតិរិត្តំ ការាបេត្វា ភុញ្ជិតព្ពំ។

សោ បុន កាតុំ ន លភតីតិ តស្មិំយេវ ភាជនេ ករិយមានំ បឋមំ កតេន សទ្ធិំ កតំ ហោតីតិ បុន សោយេវ កាតុំ ន លភតិ, អញ្ញោ លភតិ។ អញ្ញស្មិំ បន ភាជនេ តេន វា អញ្ញេន វា កាតុំ វដ្ដតិ។ តេនាហ **“យេន អកតំ, តេន កាតព្ពំ។ យញ្ច អកតំ, តំ កាតព្ព**”ន្តិ។ **តេនបី**តិ ឯត្ថ **បិ**-សទ្ទោ ន កេវលំ អញ្ញេន វាតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ **ឯវំ កត**ន្តិ អញ្ញស្មិំ ភាជនេ កតំ។ **បេសេត្វា**តិ អនុបសម្បន្នស្ស ហត្ថេ បេសេត្វា។ ឥមស្ស វិនយកម្មភាវតោ **“អនុបសម្បន្នស្ស ហត្ថេ ឋិតំ ន ការេតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។

សចេ បន អាមិសសំសដ្ឋានីតិ ឯត្ថ សចេ មុខគតេនបិ អនតិរិត្តេន អាមិសេន សំសដ្ឋានិ ហោន្តិ , បាចិត្តិយមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ តស្មា បវារិតេន ភោជនំ អតិរិត្តំ ការាបេត្វា ភុញ្ជន្តេនបិ យថា អកតេន មិស្សំ ន ហោតិ, ឯវំ មុខញ្ច ហត្ថញ្ច សុទ្ធំ កត្វា ភុញ្ជិតព្ពំ។ កិញ្ចាបិ អប្បវារិតស្ស បុរេភត្តំ យាមកាលិកាទីនិ អាហារត្ថាយ បរិភុញ្ជតោបិ អនាបត្តិ, បវារិតស្ស បន បវារណមូលកំ ទុក្កដំ ហោតិយេវាតិ “យាមកាលិកំ…បេ…. អជ្ឈោហារេ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ បាឡិយំ វុត្តំ។

២៤១. កាយេន ភុញ្ជនតោ វាចាយ អាណាបេត្វា អតិរិត្តំ អការាបនតោ ច អាបជ្ជតីតិ “**កាយវាចតោ**”តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បវារិតភាវោ, អាមិសស្ស អនតិរិត្តតា, កាលេ អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បឋមបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៤៣. ឆដ្ឋេ **សាធារណមេវា**តិ “ហន្ទ ភិក្ខុ ខាទ វា”តិអាទិនា វុត្តបវារណាយ សាធារណំ។ “ភុត្តស្មឹ បាចិត្តិយ”ន្តិ មាតិកាយំ វុត្តត្តា ភោជនបរិយោសានេ អាបត្តិ, ន អជ្ឈោហារេ អជ្ឈោហារេ។ **អភិហដ្ឋុំ បវារេតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា**តិ ឥទញ្ច ភោជនបរិយោសានំយេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បវារិតតា, បវារិតសញ្ញិតា, អាសាទនាបេក្ខតា, អនតិរិត្តេន អភិហដ្ឋុំ បវារណា, ភោជនបរិយោសានន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ទុតិយបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វិកាលភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៤៧. សត្តមេ **អគ្គសមជ្ជោ**តិ ឧត្តមំ នច្ចំ។ តំ កិរ បព្ពតមត្ថកេ ឋត្វា ឯកំ ទេវតំ ឧទ្ទិស្ស ករោន្តិ។ នដានំ នាដកានិ **នដនាដកានិ**, សីតាហរណាទីនិ។ **អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**តិ ឥមស្មិំ វិសិក្ខាបទេ អបញ្ញត្តេ។ **អទំសូ**តិ “វិហារំ នេត្វា ខាទិស្សថា”តិ អទំសុ។

២៤៨-២៤៩. មូលកមូលាទីនិ ឧបទេសតោយេវ វេទិតព្ពានិ។ ន ហិ តានិ បរិយាយន្តរេន វុច្ចមានានិបិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ បរិយាយន្តរេបិ ហិ វុច្ចមានេ តំ តំ នាមំ អជានន្តានំ សម្មោហោយេវ សិយា, តស្មា តត្ថ ន កិញ្ចិ វក្ខាម។ **ខាទនីយត្ថ**ន្តិ ខាទនីយេន កត្តព្ពកិច្ចំ។ **នេវ ផរន្តី**តិ ន និប្ផាទេន្តិ។ **តេសុ តេសុ ជនបទេសូ**តិ ឯត្ថ “ឯកស្មឹ ជនបទេ អាហារកិច្ចំ សាធេន្តំ សេសជនបទេសុបិ ន កប្បតី”តិ វទន្តិ។ **រុក្ខវល្លិអាទីន**ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ សម្បិណ្ឌេត្វា វុត្តំ។ **អន្តោបថវីគតោ**តិ សាលកល្យាណិខន្ធំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សព្ពកប្បិយានី**តិ មូលខន្ធតចបត្តាទិវសេន សព្ពសោ កប្បិយានិ។ តេសម្បិ នាមវសេន ន សក្កា បរិយន្តំ ទស្សេតុន្តិ សម្ពន្ធោ។ អច្ឆិវាទីនំ អបរិបក្កានេវ ផលានិ យាវជីវិកានីតិ ទស្សេតុំ **“អបរិបក្កានី**”តិ វុត្តំ។

ហរីតកាទីនំ អដ្ឋីនីតិ ឯត្ថ មិញ្ជំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតកបាលានិ យាវជីវិកានីតិ អាចរិយា។ មិញ្ជម្បិ យាវជីវិកន្តិ ឯកេ។ **ហិង្គូ**តិ ហិង្គុរុក្ខតោ បគ្ឃរិតនិយ្យាសោ។ ហិង្គុជតុអាទយោបិ ហិង្គុវិកតិយោ ឯវ។ តត្ថ **ហិង្គុជតុ** នាម ហិង្គុរុក្ខស្ស ទណ្ឌបត្តានិ បចិត្វា កតនិយ្យាសោ, **ហិង្គុសិបាដិកំ** នាម ហិង្គុបត្តានិ បចិត្វា កតនិយ្យាសោ។ “អញ្ញេន មិស្សេត្វា កតោ”តិបិ វទន្តិ។ **តក**ន្តិ អគ្គកោដិយា និក្ខន្តសិលេសោ។ **តកបត្តិ**ន្តិ បត្តតោ និក្ខន្តសិលេសោ។ **តកបណ្ណិ**ន្តិ បលាសេ ភជ្ជិត្វា កតសិលេសោ។ “ទណ្ឌតោ និក្ខន្តសិលេសោ តិបិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ វិកាលតា, យាវកាលិកតា, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

វិកាលភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៥២-៣. អដ្ឋមេ **តាទិស**ន្តិ អសូបព្យញ្ជនំ។ **យំកិញ្ចិ យាវកាលិកំ វា យាមកាលិកំ វា**តិ ឯត្ថ “យាមកាលិក”ន្តិ ឥមិនា ន កេវលំ យាវកាលិកេ ឯវ សន្និធិបច្ចយា បាចិត្តិយំ, អថ ខោ យាមកាលិកេបីតិ ទស្សេតិ។ ននុ ច យាមកាលិកំ នេវ ខាទនីយេសុ អន្តោគធំ, ន ភោជនីយេសុ។ តេនេវ បទភាជនីយេ “ខាទនីយំ នាម បញ្ច ភោជនានិ យាមកាលិកំ សត្តាហកាលិកំ យាវជីវិកំ ឋបេត្វា អវសេសំ ខាទនីយំ នាម។ ភោជនីយំ នាម បញ្ច ភោជនានី”តិ វុត្តំ, “យោ បន ភិក្ខុ សន្និធិការកំ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា ខាទេយ្យ វា ភុញ្ជេយ្យ វា, បាចិត្តិយ”ន្តិ ច វុត្តំ, តស្មា យាមកាលិកេ បាចិត្តិយេន ភវិតព្ពន្តិ កថំ វិញ្ញាយតីតិ? វុច្ចតេ – បទភាជនេ **ខាទនីយ**-សទ្ទស្ស អត្ថទស្សនត្ថំ “យាមកាលិកំ ឋបេត្វា”តិ វុត្តំ, ន បន សន្និធិបច្ចយា អនាបត្តិទស្សនត្ថំ។ ខាទិតព្ពញ្ហិ យំកិញ្ចិ ខាទនីយន្តិ អធិប្បេតំ, ន ច យាមកាលិកេសុ កិញ្ចិ ខាទិតព្ពំ អត្ថិ បាតព្យភាវតោ។ តស្មា កិញ្ចាបិ យាមកាលិកំ ខាទនីយភោជនីយេហិ ន សង្គហិតំ, តថាបិ អនាបត្តឹ ទស្សេន្តេន “អនាបត្តិ យាមកាលិកំ យាមេ និទហិត្វា ភុញ្ជតី”តិ វចនតោ យាមាតិក្កមេ សន្និធិបច្ចយា បាចិត្តិយេន ភវិតព្ពន្តិ វិញ្ញាយតិ។ “យាមកាលិកេន, ភិក្ខវេ, សត្តាហកាលិកំ យាវជីវិកំ តទហុបដិគ្គហិតំ យាមេ កប្បតិ, យាមាតិក្កន្តេ ន កប្បតី”តិ (មហាវ. ៣០៥) ឥមិនាបិ ចាយមត្ថោ សិទ្ធោ។ តេនេវ ភគវតោ អធិប្បាយញ្ញូហិ អដ្ឋកថាចរិយេហិ យាមកាលិកេ បាចិត្តិយមេវ វុត្តំ។

បដិគ្គហណេតិ គហណមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ បដិគ្គហិតមេវ ហិ តំ, បុន បដិគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ។ តេនេវ **“អជ្ឈោហរិតុកាមតាយ គណ្ហន្តស្ស បដិគ្គហណេ**”តិ វុត្តំ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា) បន “អជ្ឈោហរិស្សាមីតិ គណ្ហន្តស្ស បដិគ្គហណេ”ឥច្ចេវ វុត្តំ។ **យន្តិ** យំ បត្តំ។ **សន្និស្សតី**តិ យាគុយា ឧបរិ

សន្និស្សតិ។ តេលវណ្ណេ បត្តេ សតិបិ និស្នេហភាវេ អង្គុលិយា យំសន្តស្ស វណ្ណវសេនេវ លេខា បញ្ញាយតិ, តស្មា តត្ថ អនាបត្តីតិ ទស្សេនត្ថំ **“សា អព្ពោហារិកា”**តិ វុត្តំ។ **សយំ បដិគ្គហេត្វា អបរិច្ចត្តមេវ ហិ ទុតិយទិវសេ ន វដ្ដតីតិ** ឯត្ថ បដិគ្គហណេ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេន អនុបសម្បន្នស្ស និរបេក្ខទានេន វា វិជហិតបដិគ្គហណំ បរិច្ចត្តមេវ ហោតីតិ “អបរិច្ចត្ត”ន្តិ ឥមិនា ឧភយថាបិ អវិជហិតបដិគ្គហណមេវ វុត្តំ។ តស្មា យំ បរស្ស បរិច្ចជិត្វា អទិន្នម្បិ សចេ បដិគ្គហណេ និរបេក្ខវិស្សជ្ជនេន វិជហិតបដិគ្គហណំ ហោតិ, តម្បិ ទុតិយទិវសេ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។

យទិ ឯវំ “បត្តោ ទុទ្ធោតោ ហោតី”តិអាទីសុ កស្មា អាបត្តិ វុត្តាតិ? “បដិគ្គហណំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ សយំ វា អញ្ញេន វា តុច្ឆំ កត្វា ន សម្មា ធោវិត្វា និដ្ឋាបិតេ បត្តេ លគ្គម្បិ អវិជហិតបដិគ្គហណមេវ ហោតីតិ តត្ថ អាបត្តី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “សាមណេរានំ បរិច្ចជន្តីតិ ឥមស្មិំ អធិការេ បត្វា ‘អបរិច្ចត្តមេវា’តិ វុត្តត្តា អនុបសម្បន្នស្ស បរិច្ចត្តមេវ វដ្ដតិ, អបរិច្ចត្តំ ន វដ្ដតីតិ អាបន្នំ, តស្មា និរាលយភាវេន បដិគ្គហណេ វិជហិតេបិ អនុបសម្បន្នស្ស អបរិច្ចត្តំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ វិយ ន ទិស្សតិ។ យទគ្គេន ហិ បដិគ្គហណំ វិជហតិ, តទគ្គេន សន្និធិម្បិ ន ករោតិ វិជហិតបដិគ្គហណស្ស អប្បដិគ្គហិតសទិសត្តា។ បដិគ្គហេត្វា និទហិតោយេវ ច សន្និធិបច្ចយា អាបត្តិំ វុត្តា។ “បដិគ្គហេត្វា ឯករត្តំ វីតិនាមិតស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ ហិ វុត្តំ។

បាឡិយំ “សត្តាហកាលិកំ យាវជីវិកំ អាហារត្ថាយ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិអាទិនា សន្និហិតេសុ សត្តាហកាលិកយាវជីវិកេសុ បុរេភត្តម្បិ អាហារត្ថាយ អជ្ឈោហរណេបិ ទុក្កដស្ស វុត្តត្តា យាមកាលិកេបិ អាហារត្ថាយ អជ្ឈោហរណេ វិសុំ ទុក្កដេនបិ ភវិតព្ពន្តិ អាហ **“អាហារត្ថាយ អជ្ឈោហរតោ ទុក្កដេន សទ្ធិំ បាចិត្តិយ”**ន្តិ។ **បកតិអាមិសេ**តិ ឱទនាទិកប្បិយាមិសេ។ **យាមកាលិកំ សតិ បច្ចយេ សាមិសេន មុខេន អជ្ឈោហរតោ ទ្វេ**តិ ហិយ្យោ បដិគ្គហិតយាមកាលិកំ អជ្ជ បុរេភត្តំ សាមិសេន មុខេន ភុញ្ជតោ សន្និហិតយាមកាលិកបច្ចយា ឯកំ បាចិត្តិយំ, សន្និហិតេន សំសដ្ឋអាមិសបច្ចយា ឯកន្តិ ទ្វេ បាចិត្តិយានិ។ **វិកប្បទ្វយេបី**តិ សាមិសេន និរាមិសេនាតិ វុត្តវិធានទ្វយេ។ **ទុក្កដំ វឌ្ឍតី**តិ អាហារត្ថាយ អជ្ឈោហរណបច្ចយា ទុក្កដំ វឌ្ឍតិ។ **ថុល្លច្ចយញ្ច ទុក្កដញ្ច វឌ្ឍតី**តិ មនុស្សមំសេ ថុល្លច្ចយំ, សេសអកប្បិយមំសេសុ ទុក្កដំ វឌ្ឍតិ។

២៥៥. បដិគ្គហណបច្ចយា តាវ ទុក្កដន្តិ ឯត្ថ សន្និហិតត្តា បុរេភត្តម្បិ ទុក្កដមេវ។ សតិ បច្ចយេ បន សន្និហិតម្បិ សត្តាហកាលិកំ យាវជីវិកំ ភេសជ្ជត្ថាយ គណ្ហន្តស្ស បរិភុញ្ជន្តស្ស ច អនាបត្តិយេវ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ យាវកាលិកយាមកាលិកតា, សន្និធិភាវោ, តស្ស អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បណីតភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៥៧-២៥៩. នវមេ បណីតសំសដ្ឋានិ ភោជនានិ **បណីតភោជនានិ**។ យថា ហិ អាជញ្ញយុត្តោ រថោ “អាជញ្ញរថោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវមិធាបិ បណីតសំសដ្ឋានិ សត្តធញ្ញនិព្ពត្តានិ ភោជនានិ “បណីតភោជនានី”តិ វុត្តានិ។ យេហិ បន បណីតេហិ សំសដ្ឋានិ, តានិ “បណីតភោជនានី”តិ វុច្ចន្តិ, តេសំ បភេទទស្សនត្ថំ “សេយ្យថិទំ, សប្បិ នវនីត”ន្តិអាទិ បាឡិយំ វុត្តំ។ “យេសំ មំសំ កប្បតី”តិ ឥទញ្ច បាចិត្តិយវត្ថុបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន កប្បិយវត្ថុបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ។ ន ហិ អកប្បិយមំសសត្តានំ សប្បិអាទីនិ ន កប្បន្តិ។ ឯកញ្ចិ មនុស្សវសាតេលំ បបេត្វា សព្ពេសំ ខីរសប្បិនវនីតវសាតេលេសុ អកប្បិយំ នាម នត្ថិ។ **សប្បិភត្ត**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ សប្បិសំសដ្ឋំ ភត្តំ សប្បិភត្តំ, សប្បិ ច ភត្តញ្ច សប្បិភត្តន្តិបិ វិញ្ញាយតិ, អដ្ឋកថាសុ បន “សាលិភត្តំ វិយ សប្បិភត្តំ នាម នត្ថី”តិ ការណំ វត្វា ទុក្កដស្សេវ ទឡ្ហតរំ កត្វា វុត្តត្តា ន សក្កា អញ្ញំ វត្តុំ។ អដ្ឋកថាចរិយា ឯវ ហិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ បមាណំ។

មូលន្តិ កប្បិយភណ្ឌំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អនាបត្តី**តិ វិសង្កេតត្តា សព្ពាហិយេវ អាបត្តីហិ អនាបត្តិ។ កេចិ បន “បាចិត្តិយេនេវ អនាបត្តិ វុត្តា, សូបោទនវិញ្ញត្តិទុក្កដំ បន ហោតិយេវា”តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ **កប្បិយសប្បិនា អកប្បិយសប្បិនា**តិ ច ឥទំ កប្បិយាកប្បិយមំសានំ វសេន វុត្តំ, តស្មា កប្បិយមំសសប្បិនា អកប្បិយមំសសប្បិនាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **នានាវត្ថុកានី**តិ សប្បិនវនីតាទីនំ វសេន វុត្តំ។

២៦១. មហានាមសិក្ខាបទេន ការេតព្ពោតិ ឯត្ថ –

> “អគិលានេន ភិក្ខុនា ចតុមាសបច្ចយបវារណា សាទិតព្ពា អញ្ញត្រ បុនបវារណាយ អញ្ញត្រ និច្ចបវារណាយ, តតោ ចេ ឧត្តរិ សាទិយេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ៣០៦) –

ឥទំ មហានាមសិក្ខាបទំ នាម។ ឥមិនា ច សិក្ខាបទេន សង្ឃវសេន គិលានបច្ចយបវារណាយ បវារិតង្ខានេ សចេ តត្ថ រត្តីហិ វា ភេសជ្ជេហិ វា បរិច្ឆេទោ កតោ ហោតិ, ឯត្តកាយេវ រត្តិយោ ឯត្តកានិ វា ភេសជ្ជានិ វិញ្ញាបេតព្ពានីតិ។ អថ តតោ រត្តិបរិយន្តតោ វា ភេសជ្ជបរិយន្តតោ វា ឧត្តរិ ន ភេសជ្ជករណីយេន វា ភេសជ្ជំ អញ្ញភេសជ្ជករណីយេន វា អញ្ញំ ភេសជ្ជំ វិញ្ញាបេន្តស្ស បាចិត្តិយំ វុត្តំ។ តស្មា អគិលានោ គិលានសញ្ញី ហុត្វា បញ្ច ភេសជ្ជានិ វិញ្ញាបេន្តោ ន ភេសជ្ជករណីយេន ភេសជ្ជំ វិញ្ញាបេន្តោ នាម ហោតីតិ “មហានាមសិក្ខាបទេន ការេតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ **ឯតានិ បាដិទេសនីយវត្ថូនី**តិ បាឡិយំ អាគតសប្បិអាទីនិ សន្ធាយ វុត្តំ។ បាឡិយំ អនាគតានិ បន អកប្បិយសប្បិអាទីនិ ភិក្ខុនីនម្បិ ទុក្កដវត្ថូនីតិ វេទិតព្ពំ។ **សូបោទនវិញ្ញត្តិយ**ន្តិ ភិក្ខូនំ បាចិត្តិយវត្ថូនិ ភិក្ខុនីនំ បាដិទេសនីយវត្ថូនិ ច ឋបេត្វា អវសេសវិញ្ញត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បណីតភោជនតា, អគិលានតា, អកតវិញ្ញត្តិយា បដិលាភោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

បណីតភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទន្តបោនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៦៣. ទសមេ **អយ្យវោសាដិតកានី**តិ បិតុបិណ្ឌស្សេតំ អធិវចនំ។ **ឧម្មារេ**តិ សុសានេ កតគេហស្ស អត្តនោ គេហស្ស វា ឧម្មារេ។ **ឃនពទ្ធោ**តិ ឃនមំសេន សម្ពទ្ធោ, កថិនសំហតសរីរោតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៦៤. **មុខទ្វារ**ន្តិ គលនាឡិកំ។ **អាហារ**ន្តិ អជ្ឈោហរិតព្ពំ យំកិញ្ចិ យាវកាលិកាទឹ។ **អាហរេយ្យា**តិ មុខទ្វារំ បវេសេយ្យ។ មុខេន វា បវិដ្ឋំ ហោតុ នាសិកាយ វា, គលេន អជ្ឈោហរណីយត្តា សព្ពម្បិ តំ មុខទ្វារំ បវេសិតមេវ ហោតិ។ យស្មា បន តេ ភិក្ខូ អនាហារេបិ ឧទកេ អាហារសញ្ញាយ ទន្តបោនេ ច មុខទ្វារំ អាហដំ ឥទន្តិ សញ្ញាយ កុក្កុច្ចាយឹសុ, តស្មា វុត្តំ “**តេ ភិក្ខូ អទិន្នំ...បេ.... សម្មា អត្តំ អសល្លក្ខេត្វា កុក្កុច្ចាយឹសូ**”តិ។ ឧទកញ្ហិ យថាសុខំ បាតុំ ទន្តកដ្ឋញ្ច ទន្តបោនបរិភោគេន បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, តស្ស បន រសំ គិលិតុំ ន វដ្ដតិ។ សចេបិ ទន្តកដ្ឋរសោ អជាននន្តស្ស អន្តោ បវិសតិ, បាចិត្តិយមេវ។ អនជ្ឈោហរន្តេន បន ទន្តកដ្ឋំ វា ហោតុ អញ្ញំ វា, កិញ្ចិ មុខេ បក្ខិបិតុំ វដ្ដតិ។

២៦៥. **អកល្លកោ**តិ គិលានោ សហត្ថា បរិភុញ្ជិតុំ អសក្កោន្តោ មុខេន បដិគ្គណ្ហាតិ។ **ឧច្ចារណមត្ត**ន្តិ ឧក្ខិបនមត្តំ។ **ឯកទេសេនបី**តិ អង្គុលិយាបិ ផុដ្ឋមត្តេន។ **តំ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, សព្ពំ បដិគ្គហិតមេវា**តិ វេណុ កោដិយា ពន្ធិត្វា ឋបិតត្តា។ សចេបិ ភូមិយំ ឋិតមេវ យដំ ទាយកេន ហត្ថបាសេ ឋត្វា យដំ ទស្សាមីតិ ទិន្នវេណុ កោដិគ្គហណវសេន បដិគ្គណ្ហាតិ, ឧភយកោដិពទ្ធំ សព្ពម្បិ បដិគ្គហិតមេវ ហោតិ។ ភិក្ខុស្ស អត្ថាយ អបីឡេត្វា បកតិយា បីឡិយមានឧច្ឆុរសំ សន្ធាយ “គណ្ហថា”តិ វុត្តត្តា “**អភិហារោ ន បញ្ញាយតី**”តិ វុត្តំ។ ហត្ថបាសេ ឋិតស្ស បន ភិក្ខុស្ស អត្ថាយ បីឡិយមានា ឧច្ឆុតោ បគ្ឃរន្តំ រសំ គណ្ហិតុំ វដ្ដតិ, ទោណិកាយ សយំ បគ្ឃរន្តំ ឧច្ឆុរសំ មជ្ឈេ អាវរិត្វា អាវរិត្វា វិស្សជ្ជិតម្បិ គណ្ហិតុំ វដ្ដតិ។ **កត្ថចិ** អដ្ឋកថាសុ។

អសំហារិមេតិ ថាមមជ្ឈិមេន បុរិសេន អសំហារិយេ។ “**តិន្តិណិកាទិបណ្ណេសូ**”តិ វចនតោ សាខាសុ បដិគ្គហណំ រុហតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បុញ្ឆិត្វា បដិគ្គហេត្វា**តិ ឯត្ថ “បុញ្ឆិតេ បដិគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ, តស្មា បុញ្ឆិត្វា គហេត្វាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ”តិ វទន្តិ។ បុញ្ឆិត្វា បដិគ្គហេត្វា វាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ បត្តេ បតិតរជនចុណ្ណញ្ហិ អព្ភន្តរបរិភោគត្ថាយ អបរិហដភាវតោ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ បុព្ពាភោគស្ស អនុរូបេន “**អនុបសម្បន្នស្ស ទត្វា...បេ.... វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ យស្មា បន តំ “អញ្ញស្ស ទស្សាមី”តិ ចិត្តុប្បាទមត្តេន បរសន្តកំ នាម ន ហោតិ, តស្មា តស្ស អទត្វាបិ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។

ភិក្ខុស្ស ទេតីតិ អញ្ញស្ស ភិក្ខុស្ស ទេតិ។ **កញ្ជិក**ន្តិ ខីររសាទឹ យំកិញ្ចិ ទ្រវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ហត្ថតោ មោចេត្វា បុន គណ្ហាតិ, ឧគ្គហិតកំ ហោតីតិ អាហ “**ហត្ថតោ អមោចេន្តេនេវា**”តិ។ **អាលុលេន្តាន**ន្តិ អាលោលេន្តានំ, អយមេវ វា បាឋោ។ អាហរិត្វា ភូមិយំ ឋបិតត្តា អភិហារោ នត្ថីតិ អាហ “**បត្តោ បដិគ្គហេតព្ពោ**”តិ។ **បឋមតរំ ឧឡុង្កតោ ថេវា បត្តេ បតន្តី**តិ ឯត្ថ “យថា បឋមតរំ បតិតថេវេ ទោសោ នត្ថិ, តថា អាកិរិត្វា អបនេន្តានំ បច្ឆា បតិតថេវេបិ អភិហដត្តា នេវត្ថិ ទោសោ”តិ វទន្តិ។ **ចរុកេនា**តិ ខុទ្ទកភាជនេន។ **មុខវដ្ដិយាបិ គហេតុំ វដ្ដតី**តិ មុខវដ្ដឹ ឧក្ខិបិត្វា ហត្ថេ ផុសាបិតេ គណ្ហិតុំ វដ្ដតិ។ **កេចី**តិ អភយគិរិវាសិនោ។ **ឯស នយោ**តិ កាយបដិពទ្ធបដិពទ្ធម្បិ កាយបដិពទ្ធមេវាតិ អយំ នយោ។ តថា ច តត្ថ កាយបដិពទ្ធេ តំបដិពទ្ធេ ច ចុល្លច្ចយមេវ វុត្តំ។

តេនាតិ យស្ស ភិក្ខុនោ សន្តិកំ គតំ, តេន។ **តស្មា**តិ យស្មា មូលដ្ឋស្សេវ បរិភោគោ អនុញ្ញាតោ, តស្មា។ តំ ទិវសំ ហត្ថេន គហេត្វា ទុតិយទិវសេ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស ឧគ្គហិតកបដិគ្គហិតំ ហោតីតិ អាហ “**អនាមសិត្វា**”តិ។ អប្បដិគ្គហិតត្តា “**សន្និធិបច្ចយា អនាបត្តី**”តិ វុត្តំ។ អប្បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អទិន្នមុខទ្វារាបត្តិ ហោតីតិ អាហ “**បដិគ្គហេត្វា បន បរិភុញ្ជិតព្ព**”ន្តិ។ “**តំ ទិវសំ...បេ.... ន តតោ បរ**”ន្តិ វចនតោ តំ ទិវសំ ហត្ថេន គហេត្វា វា អគ្គហេត្វា វា ឋបិតំ ទុតិយទិវសេ អប្បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អទិន្នមុខទ្វារាបត្តិ ហោតិ, ហត្ថេន គហេត្វា ឋបិតំ ទុតិយទិវសេ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស បន ឧគ្គហិតកបដិគ្គហិតំ ហោតិ។ អប្បដិគ្គហិតមេវ ហិ ហត្ថេន គហេត្វា ឋបិតំ។ “**សាមំ គហេត្វា បរិភុញ្ជិតុ**”ន្តិ ហិ វចនតោ អប្បដិគ្គហិតស្សេវ តស្មិំ ទិវសេ បរិភោគោ អនុញ្ញាតោ។ តស្មា យំ វុត្តំ **គណ្ឋិបទេ “តំ ទិយ្យមានំ បតតី**”តិ ឯត្ថ យថា គណភោជនាទីសុ គិលានាទីនំ កុក្កុច្ចាយន្តានំ គណភោជនំ អនុញ្ញាតំ, ឯវមិធាបិ ភគវតា បដិគ្គហិតមេវ កុក្កុច្ចវិនោទនត្ថំ អនុញ្ញាត”ន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ “តំ ទិយ្យមានំ បតតី”តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា ចតូសុបិ កាលិកេសុ អយំ នយោ វេទិតព្ពោ។

សត្ថកេនាតិ បដិគ្គហិតសត្ថកេន។ កស្មា បនេត្ថ ឧគ្គហិតបច្ចយា សន្និធិបច្ចយា វា ទោសោ ន សិយាតិ អាហ “**ន ហិ តំ បរិភោគត្ថាយ បរិហរន្តី**”តិ។ តមិនាវ ពាហិរបរិភោគត្ថំ សាមំ គហេត្វា អនុបសម្បន្នេន ទិន្នំ វា គហេត្វា បរិហរិតុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ តស្មា បត្តសម្មក្ខនាទិអត្ថំ សាមំ គហេត្វា បរិហដតេលាទី សចេ បរិភុញ្ជិតុកាមោ ហោតិ, បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តិ។ អព្ភន្តរបរិភោគត្ថំ បន សាមំ គហិតំ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស ឧគ្គហិតកបដិគ្គហិតំ ហោតិ, អប្បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អទិន្នមុខទ្វារាបត្តិ ហោតិ, អព្ភន្តរបរិភោគត្ថមេវ អនុបសម្បន្នេន ទិន្នំ គហេត្វា បរិហរន្តស្ស សិង្គីលោណកប្បោ វិយ សន្និធិបច្ចយា អាបត្តិ ហោតិ។ កេចិ បន “ថាមមជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស ឧច្ចារណមត្តំ ហោតីតិអាទិនា វុត្តបញ្ចង្គសម្បត្តិយា បដិគ្គហណស្ស រុហនតោ ពាហិរបរិភោគត្ថម្បិ សចេ អនុបសម្បន្នេន ទិន្នំ គណ្ហាតិ, បដិគ្គហិតមេវា”តិ វទន្តិ។ ឯវំ សតិ ឥធ ពាហិរបរិភោគត្ថំ អនុបសម្បន្នេន ទិន្នំ គហេត្វា បរិហរន្តស្ស សន្និធិបច្ចយា អាបត្តិ វត្តព្ពា សិយា, “ន ហិ តំ បរិភោគត្ថាយ បរិហរន្តី”តិ ច ន វត្តព្ពំ, តស្មា ពាហិរបរិភោគត្ថំ គហិតំ បដិគ្គហិតំ នាម ន ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ យទិ ឯវំ បញ្ចសុ បដិគ្គហណង្គេសុ “បរិភោគត្ថាយា”តិ វិសេសនំ វត្តព្ពន្តិ? ន វត្តព្ពំ។ បដិគ្គហណញ្ហិ បរិភោគត្ថមេវ ហោតីតិ “បរិភោគត្ថាយា”តិ វិសុំ អវត្វា “តញ្ចេ ភិក្ខុ កាយេន វា កាយបដិពទ្ធេន វា បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ អបរេ បន “សតិបិ បដិគ្គហណេ ‘ន ហិ តំ បរិភោគត្ថាយ បរិហរន្តី’តិ ឥធ អបរិភោគត្ថាយ បរិហរណេ អនាបត្តិ វុត្តា”តិ វទន្តិ។ **ឧទុក្ខលមុសលានិ ខិយ្យន្តី**តិ ឯត្ថ ឧទុក្ខលមុសលានំ ខយេន បិសិតកោដ្ដិតភេសជ្ជេសុ សចេ អាគន្តុកវណ្ណោ បញ្ញាយតិ, ន វដ្ដតិ។

សុទ្ធំ ឧទកំ ហោតីតិ រុក្ខសាខាទីហិ គឡិត្វា បតនឧទកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បត្តោ វាស្ស បដិគ្គហេតព្ពោ**តិ ឯត្ថាបិ បត្តគតំ ឆុបិត្វា ទេន្តស្ស ហត្ថលគ្គេន អាមិសេន ទោសាភាវត្ថំ បត្តបដិគ្គហណន្តិ អព្ភន្តរបរិភោគត្ថមេវ បដិគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ **យំ សាមណេរស្ស បត្តេ បតតិ...បេ.... បដិគ្គហណំ ន វិជហតី**តិ ឯត្ថ បុនប្បុនំ គណ្ហន្តស្ស អត្តនោ បត្តេ បក្ខិត្តមេវ “អត្តនោ សន្តក”ន្តិ សន្និដ្ឋានករណតោ ហត្ថគតំ បដិគ្គហណំ ន វិជហតិ, បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទិន្នំ បន គណ្ហន្តស្ស គហណសមយេយេវ “អត្តនោ សន្តក”ន្តិ សន្និដ្ឋានស្ស កតត្តា ហត្ថគតំ បដិគ្គហណំ វិជហតិ។ **កេសញ្ចិ អត្ថាយ ឱទនំ បក្ខិបតី**តិ ឯត្ថ អនុបសម្បន្នស្ស អត្ថាយ បក្ខិបន្តេបិ “អាគន្ត្វា គណ្ហិស្សតី”តិ សយមេវ បក្ខិបិត្វា ឋបនតោ បដិគ្គហណំ ន វិជហតិ, អនុបសម្បន្នស្ស ហត្ថេ បក្ខិត្តំ បន អនុបសម្បន្នេនេវ ឋបិតំ នាម ហោតីតិ បដិគ្គហណំ វិជហតិ បរិច្ចត្តភាវតោ។ តេន វុត្តំ “**សាមណេរ...បេ.... បរិច្ចត្តត្តា**”តិ។

បដិគ្គហណូបគំ ភារំ នាម ថាមមជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស ឧក្ខេបារហំ។ កិញ្ចាបិ អវិស្សជ្ជេត្វាវ អញ្ញេន ហត្ថេន បិទហន្តស្ស ទោសោ នត្ថិ, តថាបិ ន បិទហិតព្ពន្តិ អដ្ឋកថាបមាណេនេវ គហេតព្ពំ។ **មច្ឆិកវារណត្ថ**ន្តិ ឯត្ថ “សចេបិ សាខាយ លគ្គរជំ បត្តេ បតតិ, សុខេន បរិភុញ្ជិតុំ សក្កាតិ សាខាយ បដិគ្គហិតត្តា អព្ភន្តរបរិភោគត្ថមេវិធ បដិគ្គហណន្តិ មូលបដិគ្គហណមេវ វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ អបរេ បន “មច្ឆិកវារណត្ថន្តិ ឯត្ថ វចនមត្តំ គហេត្វា ពាហិរបរិភោគត្ថំ គហិត”ន្តិ វទន្តិ។ **តស្មិម្បិ អសតី**តិ ចាដិយា វា កុណ្ឌកេ វា អសតិ។ **អនុបសម្បន្នំ គាហាបេត្វា**តិ តំយេវ អព្ពោហារណិយភណ្ឌំ អនុបសម្បន្នេន គាហាបេត្វា។ **ថេរស្ស បត្តំ អនុថេរស្សា**តិ ថេរស្ស បត្តំ អត្តនា គហេត្វា អនុថេរស្ស ទេតិ។ **តុយ្ហំ យាគុំ មយ្ហំ ទេហី**តិ ឯត្ថ ឯវំ វត្វា សាមណេរស្ស បត្តំ គហេត្វា អត្តនោបិ បត្តំ តស្ស ទេតិ។ **ឯត្ថ បនា**តិ បណ្ឌិតោ សាមណេរោតិអាទិបត្តបរិវត្តនកថាយ។ **ការណំ ឧបបរិក្ខិតព្ព**ន្តិ យថា មាតុអាទីនំ តេលាទីនិ ហរន្តោ តថារូបេ កិច្ចេ អនុបសម្បន្នេន អបរិវត្តេត្វាវ បរិភុញ្ជិតុំ លភតិ, ឯវមិធ បត្តបរិវត្តនំ អកត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន លភតីតិ ឯត្ថ ការណំ វីមំសិតព្ពន្តិ អត្ថោ។

ឯត្ថ បន “សាមណេរេហិ គហិតតណ្ឌុលេសុ បរិក្ខីណេសុ អវស្សំ អម្ហាកំ សាមណេរា សង្គហំ ករោន្តីតិ វិតក្កុប្បត្តិ សម្ភវតិ, តស្មា តំ បរិវត្តេត្វាវ បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ មាតាបិតូនំ អត្ថាយ បន ឆាយត្ថាយ វា គហណេ បរិភោគាសា នត្ថិ, តស្មា តំ វដ្ដតី”តិ ការណំ វទន្តិ។ តេនេវ **អាចរិយពុទ្ធទត្តត្ថេរេន**បិ វុត្តំ –

“មាតាបិតូនមត្ថាយ, តេលាទិហរតោបិ ច;
សាខំ ឆាយាទិអត្ថាយ, ឥមេសំ ន វិសេសតិ។

“តស្មា ហិស្ស វិសេសស្ស, ចិន្តេតព្ពំ តុ ការណំ;
តស្ស សាលយភាវំ តុ, វិសេសំ តក្កយាម ត”ន្តិ។

ឥទមេវេត្ថ យុត្តតរំ អវស្សំ តថាវិធវិតក្កុប្បត្តិយា សម្ភវតោ។ ន សក្កា ហិ ឯត្ថ វិតក្កំ សោធេតុន្តិ។ មាតាទីនំ អត្ថាយ ហរណេ បន នាវស្សំ តថាវិធវិតក្កុប្បត្តីតិ សក្កា វិតក្កំ សោធេតុំ។ យត្ថ ហិ វិតក្កំ សោធេតុំ សក្កា, តត្ថ នេវត្ថិ ទោសោ។ តេនេវ វក្ខតិ “សចេ បន សក្កោតិ វិតក្កំ សោធេតុំ, តតោ លទ្ធំ ខាទិតុម្បិ វដ្ដតី”តិ។

និច្ចាលេតុំ ន សក្កោតីតិ និច្ចាលេត្វា សក្ខរា អបនេតុំ ន សក្កោតិ។ **អាធារកេ បត្តោ ឋបិតោ ហោតី**តិ បដិគ្គហេតព្ពបត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ចាលេតី**តិ វិនា ការណំ ចាលេតិ។ សតិបិ ការណេ ភិក្ខូនំ បរិភោគារហំ ចាលេតុំ ន វដ្ដតិ។ កិញ្ចាបិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អមនុស្សិកាពាធេ អាមកមំសំ អាមកលោហិត”ន្តិ (មហាវ. ២៦៤) តាទិសេ អាពាធេ អត្តនោ អត្ថាយ អាមកមំសបដិគ្គហណំ អនុញ្ញាតំ, “អាមកមំសបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិ ច សាមញ្ញតោ បដិក្ខិត្តំ, តថាបិ អត្តនោ អញ្ញស្ស វា ភិក្ខុនោ អត្ថាយ អគ្គហិតត្តា “**សីហវិឃាសាទី… បេ… វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ **សក្កោតិ វិតក្កំ សោធេតុ**ន្តិ មយ្ហម្បិ ទេតីតិ វិតក្កស្ស អនុប្បន្នភាវំ សល្លក្ខេតុំ សក្កោតិ, សាមណេរស្ស ទស្សាមីតិ សុទ្ធចិត្តេន មយា គហិតន្តិ វា សល្លក្ខេតុំ សក្កោតិ។

សចេ បន មូលេបិ បដិគ្គហិតំ ហោតីតិ ឯត្ថ “គហេត្វា គតេ មយ្ហម្បិ ទទេយ្យុន្តិ សញ្ញាយ សចេ បដិគ្គហិតំ ហោតី”តិ វទន្តិ។ **កោដ្ឋាសេ ករោតី**តិ ភិក្ខុសាមណេរា ច អត្តនោ អត្តនោ អភិរុចិតំ កោដ្ឋាសំ គណ្ហន្តូតិ សព្ពេសំ សមកេ កោដ្ឋាសេ ករោតិ។ **គហិតាវសេស**ន្តិ សាមណេរេហិ គហិតកោដ្ឋាសតោ អវសេសំ។ **គណ្ហិត្វា**តិ “មយ្ហំ ឥទំ គណ្ហិស្សាមី”តិ គហេត្វា។ ឥធ គហិតាវសេសំ នាម តេន គណ្ហិត្វា បុន ឋបិតំ។ **បដិគ្គហេត្វា**តិ តទហុ បដិគ្គហេត្វា។ តេនេវ “**យាវកាលិកេន យាវជីវិកសំសគ្គេ ទោសោ នត្ថី**”តិ វុត្តំ។ សចេ បន បុរិមទិវសេ បដិគ្គហេត្វា ឋបិតា ហោតិ, សាមិសេន មុខេន តស្សា វដ្ដិយា ធូមំ បិវិតុំ ន វដ្ដតិ។ **សមុទ្ទោទកេនា**តិ អប្បដិគ្គហិតសមុទ្ទោទកេន។ យស្មា កតកដ្ឋិ ឧទកំ បសាទេត្វា វិសុំ តិដ្ឋតិ, តស្មា “**អព្ពោហារិក**”ន្តិ វុត្តំ។ **លគ្គតី**តិ មុខេ ហត្ថេ ច ឧទកេ សុក្ខេ សេតវណ្ណំ ទស្សេន្តំ លគ្គតិ។ **បានីយំ គហេត្វា**តិ អត្តនោយេវ អត្ថាយ គហេត្វា។ សចេ បន បីតាវសេសំ តត្ថេវ អាកិរិស្សាមីតិ គណ្ហាតិ, បុន បដិគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ។ **វិក្ខម្ភេត្វា**តិ វិយូហិត្វា, អបនេត្វាតិ អត្ថោ។

មហាភូតេសូតិ សរីរនិស្សិតេសុ មហាភូតេសុ។ **បតតី**តិ វិច្ឆិន្ទិត្វា បតតិ។ វិច្ឆិន្ទិត្វា បតិតមេវ ហិ បដិគ្គហេតព្ពំ, ន ឥតរំ។ **អល្លទារុំ រុក្ខតោ ឆិន្ទិត្វាបិ កាតុំ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ មត្តិកត្ថាយ បថវិំ ខណិតុម្បិ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **សប្បទដ្ឋក្ខណេយេវ វដ្ដតី**តិ អសតិ កប្បិយការកេ សាមំ គហេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, អញ្ញទា បដិគ្គហាបេត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អប្បដិគ្គហិតតា, អននុញ្ញាតតា, ធូមាទិអព្ពោហារិកាភាវោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ទន្តបោនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ភោជនវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. អចេលកវគ្គោ

១. អចេលកសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៧៣. អចេលកវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **តេស**ន្តិ តិត្ថិយានំ។ **តត្ថា**តិ ភាជនេ។ **ឥតោ**តិ បត្តតោ។ **សចេ តិត្ថិយោ វទតី**តិ “បឋមមេវ មំ សន្ធាយ អភិហរិត្វា ឋបិតំ មយ្ហំ សន្តកំ ហោតិ, ឥមស្មិំ ភាជនេ អាកិរថា”តិ

វទតិ, វដ្ដតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អញ្ញតិត្ថិយតា, អជ្ឈោហរណីយតា , អជ្ឈោហរណត្ថាយ សហត្ថា អនិក្ខិត្តភាជនេ ទានន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អចេលកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៧៤. ទុតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។ អនាចារំ អាចរិតុកាមតា, តទត្ថមេវ ឧបសម្បន្នស្ស ឧយ្យោជនា, ឯវំ ឧយ្យោជេន្តស្ស ឧបចារាតិក្កមោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៨០. តតិយេ **បិដ្ឋសង្ឃាដោ**តិ ទ្វារពាហាយេតំ អធិវចនំ។ ខុទ្ទកំ នាម សយនិឃរំ វិត្ថារតោ បញ្ចហត្ថប្បមាណំ ហោតិ, តស្ស ច មជ្ឈិមដ្ឋានំ បិដ្ឋសង្ឃាដតោ អឌ្ឍតេយ្យហត្ថប្បមាណមេវ ហោតិ, តស្មា តាទិសេ សយនិឃរេ បិដ្ឋសង្ឃាដតោ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា និសិន្នោ បិដ្ឋិវំសំ អតិក្កមិត្វា និសិន្នោ នាម ហោតិ។ ឯវំ និសិន្នោ ច មជ្ឈំ អតិក្កមិត្វា និសិន្នោ នាម ហោតីតិ អាហ **“ឥមិនា មជ្ឈាតិក្កមំ ទស្សេតី”**តិ។ **យថា វា តថា វា កតស្សា**តិ បិដ្ឋិវំសំ អារោបេត្វា វា អនារោបេត្វា វា កតស្ស។ **សចិត្តកន្តិ** អនុបវិសិត្វា និសីទនចិត្តេន សចិត្តកំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បរិយុដ្ឋិតរាគជាយម្បតិកានំ សន្និហិតតា, សយនិឃរតា, ទុតិយស្ស ភិក្ខុនោ អភាវោ, អនុបខជ្ជ និសីទនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

សភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២៨៤-២៨៩. ចតុត្ថបញ្ចមេសុ នត្ថិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ។

៦. ចារិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៩៨. ឆដ្ឋេ **បកតិវចនេនា**តិ ឯត្ថ យំ ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរេ ឋិតេន សោតុំ សក្កា ភវេយ្យ, តំ បកតិវចនំ នាម។ **អាបុច្ឆិតព្ពោ**តិ “អហំ ឥត្ថន្នាមស្ស ឃរំ គច្ឆាមី”តិ វា “ចារិត្តំ អាបជ្ជាមី”តិ វា ឦទិសេន វចនេន អាបុច្ឆិតព្ពោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន និមន្តនសាទិយនំ, សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆនា, ភត្តិយឃរតោ អញ្ញឃរប្បវេសនំ, មជ្ឈន្ហិកានតិក្កមោ, សមយស្ស វា អាបទានំ វា អភាវោតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ចារិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហានាមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣០៣. សត្តមេ **មហានាមោ នាមា**តិ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ភាតា ភគវតោ ចូឡបិតុ បុត្តោ។ សុទ្ធោទនោ សក្កោទនោ សុក្កោទនោ ធោតោទនោ អមិតោទនោតិ ឥមេ ហិ បញ្ច ជនា ភាតរោ។ អមិតា នាម ទេវី តេសំ ភគិនី, តិស្សត្ថេរោ តស្សា បុត្តោ។ តថាគតោ ច នន្ទត្ថេរោ ច សុទ្ធោទនស្ស បុត្តា, មហានាមោ ច អនុរុទ្ធត្ថេរោ ច សុក្កោទនស្ស, អានន្ទត្ថេរោ អមិតោទនស្ស។ សោ ភគវតោ កនិដ្ឋោ, មហានាមោ មហល្លកតរោ សកទាគាមី អរិយសាវកោ។ តេន វុត្តំ **“មហានាមោ នាម…បេ…. អរិយសាវកោ”**តិ។

៣០៥-៣០៦. បាឡិយំ **អជ្ជណ្ហោ**តិ អជ្ជ ឯកទិវសន្តិ អត្ថោ, “អជ្ជនោ”តិ វា អត្ថោ គហេតព្ពោ, **នោ** អម្ហាកំ។ **កាលំ អាហរិស្សថា**តិ ស្វេ ហរិស្សថ។ **តតោ ចេ ឧត្តរិ សាទិយេយ្យា**តិ សចេ តត្ថ រត្តីហិ វា ភេសជ្ជេហិ វា បរិច្ឆេទោ កតោ ហោតិ “ឯត្តកាយេវ វា រត្តិយោ ឯត្តកានិ វា ភេសជ្ជានិ វិញ្ញាបេតព្ពានី”តិ, តតោ រត្តិបរិយន្តតោ វា ភេសជ្ជបរិយន្តតោ វា ឧត្តរិ វិញ្ញាបេន្តោ សាទិយេយ្យ។ “ឥមេហិ តយា ភេសជ្ជេហិ បវារិតម្ហ, អម្ហាកញ្ច ឥមិនាវ ភេសជ្ជេន អត្ថោ”តិ អាចិក្ខិត្វា វិញ្ញាបេតុម្បិ គិលានោវ លភតិ។

៣១០. យស្មា សង្ឃបវារណាយមេវាយំ វិធិ, តស្មា “**យេ អត្តនោ បុគ្គលិកាយ បវារណាយ បវារិតា**”តិ វុត្តំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ សង្ឃបវារណតា , ភេសជ្ជវិញ្ញត្តិ, អគិលានតា, បរិយន្តាតិក្កមោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

មហានាមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧយ្យុត្តសេនាសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣១១. អដ្ឋមំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧយ្យុត្តសេនា, ទស្សនត្ថាយ គមនំ, អនុញ្ញាតោកាសតោ អញ្ញត្រ ទស្សនំ, តថារូបបច្ចយស្ស អាបទាយ វា អភាវោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ឧយ្យុត្តសេនាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សេនាវាសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣១៧. នវមសិក្ខាបទម្បិ ឧត្តានមេវ។ តិរត្តាតិក្កមោ, សេនាយ សូរិយស្ស អត្ថង្គមោ, គិលានតាទីនំ អភាវោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សេនាវាសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣២២. ទសមេ **កតិ តេ លក្ខានិ លទ្ធានី**តិ តវ សរប្បហារស្ស លក្ខណភូតា កិត្តកា ជនា តយា លទ្ធាតិ អត្ថោ, កិត្តកា តយា វិទ្ធាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧយ្យោធិកាទិទស្សនត្ថាយ គមនំ, អនុញ្ញាតោកាសតោ អញ្ញត្រ ទស្សនំ, តថារូបបច្ចយស្ស អាបទាយ វា អភាវោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ អចេលកវគ្គោ បញ្ចមោ។

៦. សុរាបានវគ្គោ

១. សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣២៦-៣២៨. សុរាបានវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **វតិយា**តិ គាមបរិក្ខេបវតិយា។ បាឡិយំ បិដ្ឋសុរាទីសុ បិដ្ឋំ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា តជ្ជំ ឧទកំ ទត្វា មទ្ទិត្វា កតា **បិដ្ឋសុរា**។ ឯវំ បូវេ ឱទនេ ច ភាជនេ បក្ខិបិត្វា តជ្ជំ ឧទកំ ទត្វា មទ្ទិត្វា កតា **បូវសុរា ឱទនសុរា**តិ ច វុច្ចតិ។ “កិណ្ណា”តិ បន តស្សា សុរាយ ពីជំ វុច្ចតិ។ យេ សុរាមោទកាតិបិ វុច្ចន្តិ, តេ បក្ខិបិត្វា កតា **កិណ្ណបក្ខិត្តា**។ ហរីតកីសាសបាទិនានាសម្ភារេហិ សំយោជិតា **សម្ភារសំយុត្តា**។

មធុកតាលនាឡិកេរាទិបុប្ផរសោ ចិរបរិវាសិតោ **បុប្ផាសវោ**។ បនសាទិផលរសោ **ផលាសវោ**។ មុទ្ទិការសោ **មធ្វាសវោ**។ ឧច្ឆុរសោ **គុឡាសវោ**។ ហរីតកាមលកកដុកភណ្ឌាទិនានាសម្ភារានំ រសោ ចិរបរិវាសិតោ **សម្ភារសំយុត្តោ។ ពីជតោ បដ្ឋាយា**តិ សម្ភារេ បដិយាទេត្វា ចាដិយំ បក្ខិត្តកាលតោ, តាលនាឡិកេរាទីនំ បុប្ផរសស្ស គហិតអភិនវកាលតោយេវ ច បដ្ឋាយ។

៣២៩. **លោណសោវីរកំ សុត្តញ្ច** អនេកេហិ ភេសជ្ជេហិ អភិសង្ខតោ អមជ្ជភូតោ អាសវវិសេសោ។ **វាសគ្គាហាបនត្ថ**ន្តិ សុគន្ធិភាវគ្គាហាបនត្ថំ។ **អចិត្តកំ លោកវជ្ជ**ន្តិ ឯត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ បឋមបារាជិកវណ្ណនាយំ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ មជ្ជភាវោ, តស្ស បានញ្ចាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អង្គុលិបតោទកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣០. ទុតិយេ **ភិក្ខុនីបិ អនុបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋិតា**តិ ឯត្ថ ភិក្ខុបិ ភិក្ខុនិយា អនុបសម្បន្នដ្ឋានេ ឋិតោតិ វេទិតព្ពោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ហសាធិប្បាយតា, ឧបសម្បន្នស្ស កាយេន កាយាមសនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

អង្គុលិបតោទកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ហសធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣៥. តតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបរិគោប្ផកតា, ហសាធិប្បាយេន កីឡនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ហសធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អនាទរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤៤. ចតុត្ថេ **គារយ្ហោ អាចរិយុគ្គហោ ន គហេតព្ពោ**តិ យស្មា ឧច្ឆុរសោ សត្តាហកាលិកោ, តស្ស កសដោ យាវជីវិកោ, ទ្វិន្នំយេវ សមវាយោ ឧច្ឆុយដ្ឋិ, តស្មា វិកាលេ ឧច្ឆុយដ្ឋី ខាទិតុំ វដ្ដតិ គុឡហរីតកំ វិយាតិ ឯវមាទិកោ គារយ្ហាចរិយវាទោ ន គហេតព្ពោ។ **លោកវជ្ជេ អាចរិយុគ្គហោ ន វដ្ដតី**តិ លោកវជ្ជសិក្ខាបទេ អាបត្តិដ្ឋានេ យោ អាចរិយវាទោ, សោ ន គហេតព្ពោ, លោកវជ្ជំ អតិក្កមិត្វា “ឥទំ អម្ហាកំ អាចរិយុគ្គហោ”តិ វទន្តស្ស ឧគ្គហោ ន វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ **សុត្តានុលោមំ** នាម អដ្ឋកថា។ **បវេណិយា អាគតសមោធានំ គច្ឆតី**តិ “បវេណិយា អាគតោ អាចរិយុគ្គហោវ គហេតព្ពោ”តិ ឯវំ វុត្តេ មហាអដ្ឋកថាវាទេយេវ សង្គហំ គច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧបសម្បន្នស្ស បញ្ញត្តេន វចនំ, អនាទរិយករណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

អនាទរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ភឹសាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤៥. បញ្ចមំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, តស្ស ទស្សនសវនវិសយេ ភឹសាបេតុកាមតាយ វាយមនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ភឹសាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ជោតិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៥០. ឆដ្ឋេ ភគ្គា នាម ជនបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន “ភគ្គា”តិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ **“ភគ្គាតិ ជនបទស្ស នាម”**ន្តិ។ **សុសុមារគិរេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តស្ស កិរ នគរស្ស មាបនត្ថំ វត្ថុវិជ្ជាចរិយេន នគរដ្ឋានស្ស បរិគ្គណ្ហនទិវសេ អវិទូរេ សុសុមារោ សទ្ទមកាសិ គិរំ និច្ឆារេសិ។ អថ អនន្តរាយេន នគរេ មាបិតេ តមេវ សុសុមារគិរណំ សុភនិមិត្តំ កត្វា សុសុមារគិរំត្វេវស្ស នាមំ អកំសុ។ កេចិ បន “សុសុមារសណ្ឋានត្តា សុសុមារោ នាម ឯកោ គិរិ, សោ តស្ស នគរស្ស សមីបេ, តស្មា តំ សុសុមារគិរិ ឯតស្ស អត្ថីតិ ‘សុសុមារគិរី’តិ វុច្ចតី”តិ វទន្តិ។ តថា វា ហោតុ អញ្ញថា វា, នាមមេតំ តស្ស នគរស្សាតិ អាហ **“សុសុមារគិរន្តិ នគរស្ស នាម”**ន្តិ។ **ភេសកឡា**តិ ឃម្បណ្ឌនាមកោ គច្ឆវិសេសោ។ កេចិ “សេតរុក្ខោ”តិបិ វទន្តិ។ តេសំ ពហុលតាយ បន តំ វនំ ភេសកឡាវនន្ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ “ភេសកឡាវនេ”តិបិ បាឋោ។ “ភេសោ នាម ឯកោ យក្ខោ អយុត្តការី, តស្ស តតោ គឡិតដ្ឋានតាយ តំ វនំ ភេសកឡាវនំ នាម ជាត”ន្តិ ហិ កេចិ។

៣៥២. **ជោតិករណេ**តិ អគ្គិករណេ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អគិលានតា, អនុញ្ញាតករណាភាវោ, វិសិព្ពេតុកាមតា, សមាទហនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ជោតិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នហានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៥៧. សត្តមសិក្ខាបទស្ស បាឡិយំ **អសម្ភិន្នេនា**តិ អមក្ខិតេន, អនដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ **ឱរេនទ្វមាសំ នហាយេយ្យា**តិ នហាតទិវសតោ បដ្ឋាយ អទ្ធមាសេ អបរិបុណ្ណេ នហាយេយ្យ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ មជ្ឈិមទេសោ, ឩនកទ្ធមាសេ នហានំ, សមយានំ វា នទីបារគមនស្ស វា អាបទានំ វា អភាវោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

នហានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ទុព្ពណ្ណករណសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦៨. អដ្ឋមេ **"ចម្មការនីលំ** នាម បកតិនីល"ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **គណ្ឋិបទេ** បន "ចម្មការា ឧទកេ តិបុមលំ អយគូថញ្ច បក្ខិបិត្វា ចម្មំ កាឡំ ករោន្តិ, តំ ចម្មការនីល"ន្តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ វុត្តប្បការស្ស ចីវរស្ស អកតកប្បតា, អនដ្ឋចីវរាទិតា, និវាសនំ វា បារុបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ទុព្ពណ្ណករណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វិកប្បនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៧៤. នវមេ **អបច្ចុទ្ធារណ**ន្តិ "មយ្ហំ សន្តកំ បរិភុញ្ជ វា វិស្សជ្ជេហិ វា"តិអាទិនា អកតបច្ចុទ្ធារំ។ **យេន វិនយកម្មំ កត**ន្តិ យេន សទ្ធិំ វិនយកម្មំ កតំ។ **តីសុ វណ្ណនាយ**ន្តិ និស្សគ្គិយវណ្ណនាយំ។ បរិភោគេន **កាយកម្មំ,** អបច្ចុទ្ធារាបនេន **វចីកម្មំ**។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ សាមំ វិកប្បិតស្ស អបច្ចុទ្ធារោ, វិកប្បនុបគចីវរតា, បរិភោគោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

វិកប្បនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចីវរអបនិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៧៧. ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបសម្បន្នស្ស សន្តកានំ បត្តាទីនំ អបនិធានំ, វិហេសេតុកាមតា វា ហសាធិប្បាយតា វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ចីវរអបនិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សុរាបានវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

៧. សប្បាណកវគ្គោ

១. សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៨២. សប្បាណកវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ ឧសុំ សរំ អស្សតិ ខិបតីតិ **ឥស្សាសោ,** ធនុសិប្បកុសលោតិ អាហ **"ធនុគ្គហាចរិយោ"**តិ។ បដិសត្តុវិធមនត្ថំ ធនុំ គណ្ហន្តីតិ ធនុគ្គហា, តេសំ អាចរិយោ **ធនុគ្គហាចរិយោ**។ **អប្បមត្តេន វត្តំ កាតព្ព**ន្តិ យថា តេ បាណា ន មរន្តិ, ឯវំ សូបដ្ឋិតស្សតិនា សេនាសនេ វត្តំ កាតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អង្គានិបិ មនុស្សវិគ្គហេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពានីតិ។

សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៨៧. ទុតិយេ **ឧទកសណ្ឋានកប្បទេសេ**តិ យត្ថ ភូមិភាគេ ឧទកំ និក្ខិត្តំ សន្តិដ្ឋតិ, ន សហសា បរិក្ខយំ គច្ឆតិ, តាទិសេ បទេសេ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អង្គានិ សិញ្ចនសិក្ខាបទេ វុត្តនយានេវ។

សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧក្កោដនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៩២. តតិយេ **យថាបតិដ្ឋិតភាវេន បតិដ្ឋាតុំ ន ទេន្តីតិ** តេសំ បវត្តិអាការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យំ បន ធម្មេន អធិករណំ និហតំ, តំ សុនិហតមេវ។ សចេ វិប្បកតេ កម្មេ បដិក្កោសតិ, តំ សញ្ញាបេត្វាវ កាតព្ពំ។ ឥតរថា កម្មញ្ច កុប្បតិ, ការកានញ្ច អាបត្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ យថាធម្មំ និហតភាវោ, ជាននា, ឧក្កោដនាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឧក្កោដនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៩៩. ចតុត្ថេ **តស្សេវាតិ** យោ អាបន្នោ, តស្សេវ។ **អារោចេតីតិ** បដិច្ឆាទនត្ថមេវ មា កស្សចិ អារោចេសីតិ វទតិ។ **វត្ថុបុគ្គលោតិ** អាបន្នបុគ្គលោ។ **យេនស្ស អារោចិតន្តិ** យេន ទុតិយេន អស្ស តតិយស្ស អារោចិតំ។ **កោដិ ឆិន្នា ហោតីតិ** យស្មា បដិច្ឆាទនបច្ចយា អាបត្តី អាបជ្ជិត្វាវ ទុតិយេន តតិយស្ស អារោចិតំ, តស្មា តប្បច្ចយា បុន តេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយា អភាវតោ អាបត្តិយា កោដិ ឆិន្នា នាម ហោតិ។

៤០០. **"អនុបសម្បន្នស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋិ ច កាយសំសគ្គោ ចាតិ អយំ ទុដ្ឋុល្លអជ្ឈាចារោ នាមា"**តិ ឥទំ ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ (បាចិ. អដ្ឋ. ៨២) "អនុបសម្បន្នស្ស ទុដ្ឋុល្លំ វា អទុដ្ឋុល្លំ វា អជ្ឈាចារន្តិ ឯត្ថ អាទិតោ បញ្ច សិក្ខាបទានិ ទុដ្ឋុល្លោ នាម អជ្ឈាចារោ, សេសានិ អទុដ្ឋុល្លោ, សុក្កវិស្សដ្ឋិ កាយសំសគ្គទុដ្ឋុល្លអត្តកាមា បនស្ស អជ្ឈាចារោ នាមា"តិ។ "អារោចនេ អនុបសម្បន្នស្ស ទុដ្ឋុល្លំ អញ្ញថា អធិប្បេតំ, បដិច្ឆាទនេ អញ្ញថា"តិ ឯត្ថាបិ វិសេសការណំ ន ទិស្សតិ, តស្មា អដ្ឋកថាយ បុព្ពេនាបរំ ន សមេតិ។ អវិរោធំ ឥច្ឆន្តេន បន វីមំសិតព្ពមេត្ថ ការណំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧបសម្បន្នស្ស ទុដ្ឋុល្លាបត្តិជាននំ, បដិច្ឆាទេតុកាមតាយ នារោចេស្សាមីតិ ធុរនិក្ខេបោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤០២. បញ្ចមេ **រូបសុត្តន្តិ** ហេរញ្ញិកានំ សុត្តំ។ **ទរុត្តានន្តិ** អក្កោសវសេន ទរុត្តានំ, ទរុត្តត្តាយេវ **ទរាគតានំ។ វចនបថានន្តិ** ឯត្ថ វចនមេវ តទត្ថំ ញាតុកាមានំ ញាបេតុកាមានញ្ច បថោតិ វចនបថោ។ **ទុក្ខមានន្តិ** ទុក្ខេន ខមិតព្ពានំ។

៤០៤. គព្ភេ សយិតកាលេន សទ្ធិំ វីសតិមំ វស្សំ អស្សាតិ **គព្ភវីសោ។ ហាយនវឌ្ឍនន្តិ** គព្ភមាសេសុ អធិកេសុ ឧត្តរិហាយនំ, ឩនេសុ វឌ្ឍនន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឯកូនវីសតិវស្សន្តិ** ទ្វាទសមាសេ មាតុកុច្ឆិស្មិំ វសិត្វា មហាបវារណាយ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ ឯកូនវីសតិវស្សំ។ **បាដិបទទិវសេតិ** បច្ឆិមិកាយ វស្សូបគមនទិវសេ។ "តីស រត្តិទិវោ មាសោ"តិ (អ. និ. ៣.៧១; ៨.៤៣; វិភ. ១០២៣) វចនតោ **"ចត្តារោ មាសា បរិហាយន្តី"**តិ វុត្តំ។ **វស្សំ ឧក្កឌ្ឍន្តីតិ** វស្សំ ឧទ្ធំ កឌ្ឍន្តិ, តតិយេ សំវច្ឆរេ ឯកមាសំ អធិកមាសវសេន បរិច្ចជន្តា វស្សំ ឧទ្ធំ កឌ្ឍន្តីតិ អត្ថោ, តស្មា តតិយោ សំវច្ឆរោ តេរសមាសិកោ ហោតិ, សំវច្ឆរស្ស បន ទ្វាទសមាសិកត្តា អដ្ឋារសសុ វស្សេសុ អធិកមាសេ វិសុំ គហេត្វា **"ឆ មាសា វឌ្ឍន្តី"**តិ វុត្តំ។ **តតោតិ** ឆមាសតោ។ **និក្កង្ខា ហុត្វាតិ** អធិកមាសេហិ សទ្ធិំ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សត្តា និព្ពេមតិកា ហុត្វា។ យំ បន វុត្តំ តីសុ **គណ្ឋិបទេសុ** "អដ្ឋារសន្នំយេវ វស្សានំ អធិកមាសេ គហេត្វា គណិតត្តា សេសវស្សទ្វយស្សបិ អធិកានិ ទិវសានិ ហោន្តេវ, តានិ អធិកទិវសានិ សន្ធាយ 'និក្កង្ខា ហុត្វា'តិ វុត្ត"ន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហិ ទ្វីសុ វស្សេសុ អធិកទិវសានិ នាម វិសុំ ឧបលព្ភន្តិ តតិយេ វស្សេ វស្សុក្កឌ្ឍនវសេន អធិកមាសេ បរិច្ចត្តេយេវ អតិរេកមាសសម្ភវតោ។ តស្មា ទ្វីសុ វស្សេសុ អតិរេកទិវសានិ នាម វិសុំ ន សម្ភវន្តិ។

ននុ ច "តេ ទ្វេ មាសេ គហេត្វា វីសតិវស្សានិ បរិបុណ្ណានិ ហោន្តី"តិ កស្មា វុត្តំ, ឯកូនវីសតិវស្សម្ហិ បុន អបរស្មិំ វស្សេ បក្ខិត្តេ វីសតិវស្សានិ បរិបុណ្ណានិ ហោន្តីតិ អាហ **"ឯត្ថ បន...បេ.... វុត្ត"**ន្តិ។ អនេកត្ថត្តា និបាតានំ **បន**-សទ្ទោ ហិ-សទ្ទត្ថេ, ឯត្ថ ហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទញ្ហិ វុត្តស្សេវត្ថស្ស សមត្ថនវសេន វុត្តំ។ ឥមិនា ច ឥមំ ទីបេតិ "យំ វុត្តំ 'ឯកូនវីសតិវស្សំ សាមណេរំ និក្ខមនីយបុណ្ណមាសី អតិក្កម្ម បាដិបទទិវសេ ឧបសម្បាទេន្តី'តិ, តត្ថ គព្ភមាសេបិ អគ្គហេត្វា ទ្វីហិ មាសេហិ អបរិបុណ្ណវីសតិវស្សំ សន្ធាយ 'ឯកូនវីសតិវស្ស'ន្តិ វុត្តំ, តស្មា

អធិកមាសេសុ ទ្វីសុ គហិតេសុ វីសតិវស្សានិ បរិបុណ្ណានិ នាម ហោន្តី”តិ។ **តស្មា**តិ យស្មា គព្ភមាសាបិ គណនូបគា ហោន្តិ, តស្មា។ **ឯកវីសតិវស្សោ ហោតី**តិ ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ វីសតិវស្សោ សមានោ គព្ភមាសេហិ សទ្ធិំ ឯកវីសតិវស្សោ ហោតិ។

៤០៦. **អញ្ញំ ឧបសម្បាទេតី**តិ ឧបជ្ឈាយោ កម្មវាចាចរិយោ វា ហុត្វា ឧបសម្បាទេតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឩនវីសតិវស្សតា, ឩនកសញ្ញិតា, ឧបសម្បាទនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ថេយ្យសត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤០៧. ឆដ្ឋសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ថេយ្យសត្ថកភាវោ, ជាននំ, សំវិធានំ, អវិសង្កេតេន គមនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ថេយ្យសត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤១២. សត្តមេ នត្ថិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ។

៨. អរិដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤១៧. អដ្ឋមេ **ពាធយឹសូ**តិ ហនឹសុ។ តំតំសម្បត្តិយា វិពន្ធនវសេន សត្តសន្តានស្ស អន្តរេ វេមជ្ឈេ ឯតិ អាគច្ឆតីតិ អន្តរាយោ, ទិដ្ឋធម្មិកាទិអនត្ថោ។ អនតិក្កមនដ្ឋេន តស្មិំ អន្តរាយេ និយុត្តា, អន្តរាយំ វា ផលំ អរហន្តិ, អន្តរាយស្ស វា ករណសីលាតិ **អន្តរាយិកា**។ តេនាហ “**អន្តរាយំ ករោន្តីតិ អន្តរាយិកា**”តិ។ **អានន្តរិយធម្មា**តិ អានន្តរិកសភាវា ចេតនាធម្មា។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – ចុតិអនន្តរផលំ អនន្តរំ នាម, តស្មិំ អនន្តរេ និយុត្តា, តំនិព្ពត្តនេន អនន្តរករណសីលា, អនន្តរប្បយោជនាតិ វា អានន្តរិកា, តេ ឯវ **អានន្តរិយា**តិ វុត្តា។ កម្មានិ ឯវ អន្តរាយិកាតិ **កម្មន្តរាយិកា។ មោក្ខស្សេវ អន្តរាយំ ករោតិ, ន សគ្គស្សា**តិ មិច្ឆាចារលក្ខណភាវតោ វុត្តំ។ ន ហិ ភិក្ខុនិយា ធម្មរក្ខិតភាវោ អត្ថិ។ បាកតិកភិក្ខុនីវសេន ចេតំ វុត្តំ។ អរិយាយ បន បវត្តំ អបាយសំវត្តនិកមេវ, នន្ទមាណវកោ ចេត្ថ និទស្សនំ។ ឧភិន្នំ សមានច្ឆន្ទតាវសេន វា ន សគ្គន្តរាយិកតា , មោក្ខន្តរាយិកតា បន មោក្ខត្ថាយ បដិបត្តិយា វិទូសនតោ។ អភិភវិត្វា បន បវត្តិយំ សគ្គន្តរាយិកតាបិ ន សក្កា និវារេតុន្តិ។

អហេតុកទិដ្ឋិអកិរិយទិដ្ឋិនត្ថិកទិដ្ឋិយោវ និយតភាវំ បត្តា **និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មា។ បដិសន្ធិធម្មា**តិ បដិសន្ធិចិត្តុប្បាទមាហ។ បណ្ឌកាទិគ្គហណញ្ចេត្ថ និទស្សនមត្តំ សព្ពាយបិ អហេតុកបដិសន្ធិយា វិបាកន្តរាយិកភាវតោ។ យាហិ អរិយេ ឧបវទតិ, តា ចេតនា **អរិយូបវាទា** ជាតា។ **តតោ បរ**ន្តិ ខមាបនតោ ឧបរិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ ទិព្ពចក្ខុកថាយំ វុត្តមេវ។ **សញ្ចិច្ច អាបន្នា អាបត្តិយោ**តិ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តា សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា។ សញ្ចិច្ច វីតិក្កន្តញ្ហិ អន្តមសោ ទុក្កដទុព្ភាសិតម្បិ សគ្គមគ្គផលានំ អន្តរាយំ ករោតិ។ **យាវ ភិក្ខុភាវំ បដិជានាតិ** បារាជិកំ អាបន្នោ, **ន វុដ្ឋាតិ** សេសគរុកាបត្តិំ អាបន្នោ, **ន ទេសេតិ** លហុកាបត្តិំ អាបន្នោ។

អយំ ភិក្ខូតិ អរិដ្ឋោ ភិក្ខុ។ **រសេន រសំ សំសន្ទិត្វា**តិ អនវជ្ជេន បច្ចយបរិភុញ្ជនរសេន សាវជ្ជកាមគុណបរិភោគរសំ សមានេត្វា។ យោនិសោ បច្ចវេក្ខណេន នត្ថិ ឯត្ថ ឆន្ទរាគោតិ **និច្ឆន្ទរាគោ,** បច្ចយបរិភោគោ។ **ឧបនេន្តោ វិយា**តិ ពន្ធនំ ឧបនេន្តោ វិយ។ “យដេន្តោ វិយា”តិបិ បាឋោ។ **ឧបសំហរន្តោ វិយា**តិ សទិសតំ ឧបសំហរន្តោ វិយ ឯកន្តសាវជ្ជេ អនវជ្ជភាវបក្ខេបនតោ។ **បាបក**ន្តិ លាមកដ្ឋេន ទុគ្គតិសម្បាបនដ្ឋេន ច បាបកំ។ **មហាសមុទ្ទំ ពន្ធន្តេន វិយា**តិ សេតុករណវសេន មហាសាគរំ ពន្ធន្តេន វិយ។ **សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធិំ បដិវិរុជ្ឈន្តោ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន “សាវជ្ជ”ន្តិ ទិដ្ឋំ “អនវជ្ជ”ន្តិ គហណេន តេន សហ បដិវិរុជ្ឈន្តោ។ **អាណាចក្កេ**តិ បឋមបារាជិកសិក្ខាបទសង្ខាតេ, “អព្រហ្មចរិយំ បហាយា”តិអាទិទេសនាសង្ខាតេ ច អាណាចក្កេ។

អដ្ឋិកង្កលំ នាម ឧរដ្ឋិ វា បិដ្ឋិកណ្ដកំ វា សីសដ្ឋិ វា។ តញ្ហិ និម្មំសត្តា “កង្កល”ន្តិ វុច្ចតិ។ វិគតមំសាយ ហិ អដ្ឋិសង្ខលិកាយ ឯកដ្ឋិម្ហិ វា **កង្កល**-សទ្ទោ និរុឡ្ហោ។ **អនុទហនដ្ឋេនា**តិ អនុបាយបដិបត្តិយា សម្បតិ អាយតិញ្ច អនុទហនដ្ឋេន។ **មហាភិតាបនដ្ឋេន** អនវដ្ឋិតសភាវតាយ, **ឥត្តរបច្ចុបដ្ឋានដ្ឋេន** មុហុត្តករណីយតាយ, **តាវកាលិកដ្ឋេន** បរេហិ អភិភវនតាយ, **សព្ពង្គបច្ចង្គបលិភញ្ជនដ្ឋេន** ភេទនាទិអធិករណភាវេន, ឧគ្ឃាដ

សទិសតាយ **អធិកុដ្ដនដ្ឋេន**, អវណ្ណេ វណ្ណំ ឧប្បាទេត្វា អន្តោ អនុបវិសនភាវតាយ **វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន**, ទិដ្ឋធម្មិក សម្បរាយិកអនត្ថនិមិត្តតាយ **សាសង្កសប្បដិភយដ្ឋេន**។

បាឡិយំ “ថាមសា បរាមាសា”តិអាទីសុ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ថាមសា**តិ ទិដ្ឋិថាមេន, តស្សា ទិដ្ឋិយា ថាមគតភាវេនាតិ អត្ថោ។ **បរាមាសា**តិ ទិដ្ឋិបរាមាសេន, ទិដ្ឋិសង្ខាតបរាមាសេនាតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋិយេវ ហិ ធម្មសភាវំ អតិក្កមិត្វា បរតោ អាមសនេន បរាមាសោ។ **អភិនិវិស្សា**តិ តណ្ហាភិនិវេសបុព្ពង្គមេន ទិដ្ឋាភិនិវេសេន “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ អភិនិវិសិត្វា។ **វោហរតី**តិ កថេតិ។ **យតោ ច ខោ តេ ភិក្ខូ**តិ យទា តេ ភិក្ខូ។ **ឯវំព្យាខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតា**តិ ឥទំ ឯស អត្តនោ លទ្ធិំ និគូហិតុកាមតាយ នត្ថីតិ វត្តុកាមោបិ ភគវតោ អានុភាវេន សម្បដិច្ឆតិ។ ពុទ្ធានំ កិរ សម្មុខា ទ្វេ កថា កថេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ **កស្ស នុ ខោ នាម ត្វំ មោឃបុរិសា**តិ ត្វំ មោឃបុរិស កស្ស ខត្តិយស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា វេស្សស្ស វា សុទ្ទស្ស វា គហដ្ឋស្ស វា បព្ពជិតស្ស វា ទេវស្ស វា មនុស្សស្ស វា មយា ឯវំ ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាសិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ធម្មកម្មតា, សមនុភាសនា, អប្បដិនិស្សជ្ជនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អរិដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២៤. នវមេ **បយោគគណនាយា**តិ ទានគ្គហណប្បយោគគណនាយ។ សំវាសេ កម្មបរិយោសានវសេន, សហសេយ្យាយ ឯកស្មិំ និបន្នេ ឥតរស្ស និបជ្ជនបយោគវសេន អាបត្តិបរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច បទភាជនេ “ឯកច្ឆន្នេ”តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា នានូបចារេបិ ឯកច្ឆន្នេ និបជ្ជន្តស្ស អាបត្តិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “សហ វា សេយ្យំ កប្បេយ្យាតិ នានូបចារេបិ ឯកច្ឆន្នេ និបជ្ជេយ្យា”តិ។ បណ្ណត្តិំ អជានន្តេន អរហតាបិ កិរិយាព្យាកតចិត្តេន អាបជ្ជិតព្ពត្តា **“តិចិត្ត”**ន្តិ វុត្តំ។ យំ បន **គេនចិ** វុត្តំ “តិចិត្តន្តិ ឯត្ថ វិបាកាព្យាកតចិត្តេន សហ វា សេយ្យំ កប្បេយ្យាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, អញ្ញថា សចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស កិរិយាព្យាកតំ សន្ធាយ ន យុជ្ជតី”តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហិ សចិត្តកសិក្ខាបទវីតិក្កមោ អរហតោ ន សម្ភវតិ។ តេនេវ បឋមខណនាទីសុ សចិត្តកសិក្ខាបទេសុ តិចិត្តមេវ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អកតានុធម្មតា, ជាននា, សម្ភោគាទិករណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កណ្ដកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២៨. ទសមេ **បិរេ**តិ និបាតបទំ។ សម្ពោធនេ វត្តមានំ បរ-សទ្ទេន សមានត្ថំ វទន្តីតិ អាហ **“បរ អមាមកា”**តិ, អម្ហាកំ អនជ្ឈត្តិកភូតាតិ អត្ថោ។ **បិរេ**តិ វា “បរតោ”តិ ឥមិនា សមានត្ថំ និបាតបទំ, តស្មា **ចរ បិរេ**តិ បរតោ គច្ឆ, មា ឥធ តិដ្ឋាតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សេសមេត្ថ បុរិមសិក្ខាបទទ្វយេ វុត្តនយមេវ។

កណ្ដកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សប្បាណកវគ្គោ សត្តមោ។

៨. សហធម្មិកវគ្គោ

១. សហធម្មិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៣៤. សហធម្មិកវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **វាចាយ វាចាយ អាបត្តី**តិ អនាទរិយភយា លេសេន ឯវំ វទន្តស្ស អាបត្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧបសម្បន្នស្ស បញ្ញត្តេន វចនំ, អសិក្ខិតុកាមតាយ ឯវំ វចនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

សហធម្មិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វិលេខនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៣៨. ទុតិយេ វិនយស្ស បរិយាបុណនំ **វិនយបរិយត្តី**តិ អាហ “**វិនយំ បរិយាបុណន្តាន**”ន្តិអាទិ។ **សុគុត្តោ**តិ យថា ករណ្ឌកេ បក្ខិត្តមណិក្ខន្ធោ វិយ ន នស្សតិ វិបត្តី ន បាបុណាតិ, ឯវំ សុដ្ឋុ គោបិតោ។ **សុរក្ខិតោ**តិ តស្សេវ បរិយាយវចនំ។ យថា ហិ កិលេសចោរេហិ អវិលុម្បនីយោ ហោតិ, ឯវំ សព្ពទា សូបដ្ឋិតស្សតិតាយ សុដ្ឋុ រក្ខិតោ។ **កុក្កុច្ចបកតាន**ន្តិ កប្បិយាកប្បិយំ និស្សាយ ឧប្បន្នកុក្កុច្ចេន អភិភូតានំ។ សារជ្ជនំ សារទោ, ព្យាមោហភយំ។ វិគតោ សារទោ ឯតស្សាតិ **វិសារទោ**។ **សហធម្មេនា**តិ សការណេន វចនេន។ **សុនិគ្គហិតំ និគ្គណ្ហាតី**តិ យថា ន បុន សីសំ ឧក្ខិបន្តិ, អថ ខោ អប្បដិភានា មង្កុភូតាយេវ ហោន្តិ, ឯវំ សុដ្ឋុ និគ្គណ្ហាតិ។

អលជ្ជិតាតិ យ-ការលោបេន និទ្ទេសោ, អលជ្ជិតាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អញ្ញាណតា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **មន្ទោ មោមូហោ**តិ អញ្ញាណភាវេន **មន្ទោ**, អវិសយតោ **មោមូហោ**, មហាមូឡ្ហោតិ អត្ថោ។

អត្តបច្ចត្ថិកាតិ អត្តនោ បច្ចត្ថិកា។ **វជ្ជិបុត្តកា** ទសវត្ថុទីបកា។ **បរូបហារអញ្ញាណកង្ខាបរវិតារណាទិវាទា**តិ ឯត្ថ យេ អរហត្តំ បដិជាននានំ អប្បត្តេ បត្តសញ្ញីនំ អធិមានិកានំ កុហកានំ វា អរហត្តំ បដិជាននានំ សុក្កវិស្សដ្ឋឹ ទិស្វា មារកាយិកា ទេវតា “អរហតោ អសុចឹ ឧបសំហរន្តី”តិ មញ្ញន្តិ សេយ្យថាបិ បុព្ពសេលិយា អបរសេលិយា ច, តេ **បរូបហារវាទា**។ យេសំ បន អរហតោ ឥត្ថិបុរិសាទីនំ នាមគោត្តាទីសុ ញាណប្បវត្តិយា អភាវេន អត្ថិ អរហតោ **អញ្ញាណំ**, តត្ថេវ សន្និដ្ឋានាភាវេន អត្ថិ អរហតោ **កង្ខា**, យស្មា ចស្ស តានិ វត្ថូនិ បរេ វិតារេន្តិ បកាសេន្តិ អាចិក្ខន្តិ, តស្មា អត្ថិ អរហតោ **បរវិតារណា**តិ ឥមា តិស្សោ លទ្ធិយោ សេយ្យថាបិ ឯតរហិ បុព្ពសេលិយានំ, តេ អញ្ញាណកង្ខាបរវិតារណវាទា។ និគ្គហោ បន នេសំ កថាវត្ថុប្បករណេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ចត្តារោ មគ្គា ច ផលានិ ចាតិ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសវសេន វុត្តំ, ចតស្សោ បដិសម្ភិទា តិស្សោ វិជ្ជា ឆ អភិញ្ញាតិ អយម្បិ អធិគមសទ្ធម្មោយេវ។ **ច**-ការោ វា អវុត្តសម្បិណ្ឌនត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **កេចិ ថេរា**តិ ធម្មកថិកា។ **អាហំសូ**តិ បំសុកូលិកត្ថេរា ឯវំ អាហំសុ។

កទា បនាយំ កថា ឧទបាទីតិ? អយញ្ហេត្ថ អនុបុព្ពិកថា (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣០) – ឥមស្មឹ កិរ ទីបេ ចណ្ឌាលតិស្សមហាភយេ សក្កោ ទេវរាជា មហាឧឡុម្បំ មាបេត្វា ភិក្ខូនំ អារោចាបេសិ “មហន្តំ ភយំ ភវិស្សតិ, ន សម្មា ទេវោ វស្សិស្សតិ, ភិក្ខូ បច្ចយេហិ កិលមន្តា បរិយត្តឹ សន្ធារេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ, បរតីរំ គន្ត្វា អយ្យេហិ ជីវិតំ រក្ខិតុំ វដ្ដតិ។ ឥមំ មហាឧឡុម្បំ អារុយ្ហ គច្ឆថ ភន្តេ, យេសំ ឯត្ថ និសជ្ជដ្ឋានំ នប្បហោតិ, តេ កដ្ឋខណ្ឌេបិ ឧរំ ឋបេត្វា គច្ឆន្តុ, សព្ពេសំ ភយំ ន ភវិស្សតី”តិ។ តទា សមុទ្ទតីរំ បត្វា សដ្ឋិ ភិក្ខូ កតិកំ កត្វា “អម្ហាកំ ឯត្ថ គមនកិច្ចំ នត្ថិ, មយំ ឥធេវ ហុត្វា តេបិដកំ រក្ខិស្សាមា”តិ តតោ និវត្តិត្វា ទក្ខិណមលយជនបទំ គន្ត្វា កន្ទមូលបណ្ណេហិ ជីវិកំ កប្បេន្តា វសឹសុ, កាយេ វហន្តេ និសីទិត្វា សជ្ឈាយំ ករោន្តិ, អវហន្តេ វាលិកំ ឧស្សារេត្វា បរិវារេត្វា សីសានិ ឯកដ្ឋានេ កត្វា បរិយត្តឹ សម្មសន្តិ។ ឥមិនា និយាមេន ទ្វាទស សំវច្ឆរានិ សាដ្ឋកថំ តេបិដកំ បរិបុណ្ណំ កត្វា ធារយឹសុ។

ភយេ វូបសន្តេ សត្តសតា ភិក្ខូ អត្តនោ គតដ្ឋានេ សាដ្ឋកថេ តេបិដកេ ឯកក្ខរម្បិ ឯកព្យញ្ជនម្បិ អវិនាសេត្វា ឥមមេវ ទីបមាគម្ម កល្លគាមជនបទេ មណ្ឌលារាមវិហារំ បវិសឹសុ។ ថេរានំ អាគតបវត្តឹ សុត្វា ឥមស្មឹ ទីបេ ឋិហីនា សដ្ឋិ ភិក្ខូ “ថេរេ បស្សិស្សាមា”តិ គន្ត្វា ថេរេហិ សទ្ធឹ តេបិដកំ សោធេន្តា ឯកក្ខរម្បិ ឯកព្យញ្ជនម្បិ អសមេន្តំ នាម ន បស្សឹសុ។ តស្មឹ ឋានេ ថេរានំ អយំ កថា ឧទបាទិ “បរិយត្តិ នុ ខោ សាសនស្ស មូលំ, ឧទាហុ បដិបត្តី”តិ។ បំសុកូលិកត្ថេរា “បដិបត្តិ មូល”ន្តិ អាហំសុ, ធម្មកថិកា “បរិយត្តី”តិ ។ អថ នេ ថេរា “តុម្ហាកំ ទ្វិន្នម្បិ ជនានំ វចនមត្តេនេវ ន សក្កា វិញ្ញាតុំ, ជិនភាសិតំ សុត្តំ អាហរថា”តិ អាហំសុ។ សុត្តំ អាហរិតុំ ន ភារោតិ –

> “ឥមេ ច, សុភទ្ទ, ភិក្ខូ សម្មា វិហរេយ្យុំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា”តិ (ទី. និ. ២.២១៤)។
> “បដិបត្តិមូលកំ, មហារាជ, សត្ថុសាសនំ , បដិបត្តិសារកំ, មហារាជ, សត្ថុសាសនំ, បដិបត្តិ តិដ្ឋន្តី តិដ្ឋតី”តិ (មិ. ប. ៤.១.៧) –

សុត្តំ អាហរិំសុ។

ឥមំ សុត្តំ សុត្វា ធម្មកថិកា អត្តនោ វាទដ្ឋបនត្ថាយ ឥមំ សុត្តំ អាហរិំសុ –

“យាវ តិដ្ឋន្តិ សុត្តន្តា, វិនយោ យាវ ទិប្បតិ;
តាវ ទក្ខន្តិ អាលោកំ, សូរិយេ អព្ភុដ្ឋិតេ យថា។

“សុត្តន្តេសុ អសន្តេសុ, បមុដ្ឋេ វិនយម្ហិ ច;
តមោ ភវិស្សតិ លោកេ, សូរិយេ អត្ថង្គតេ យថា។

“សុត្តន្តេ រក្ខិតេ សន្តេ, បដិបត្តិ ហោតិ រក្ខិតា;
បដិបត្តិយំ ឋិតោ ធីរោ, យោគក្ខេមា ន ធំសតី”តិ។

ឥមស្មិំ សុត្តេ អាហដេ បំសុកូលិកត្ថេរោ តុណ្ហី អហោសិ។ ធម្មកថិកត្ថេរានំយេវ វចនំ បុរតោ អហោសិ។ យថា ហិ គាវសតស្ស គាវសហស្សស្ស វា អន្តរេ បវេណិបាលិកាយ ធេនុយា អសតិ សោ វំសោ សា បវេណី ន ឃដីយតិ, ឯវមេវ អារទ្ធវិបស្សកានំ ភិក្ខូនំ សតេបិ សហស្សេបិ វិជ្ជមានេ បរិយត្តិយា អសតិ អរិយមគ្គបដិវេធោ នាម ន ហោតិ។ យថា ច និធិកុម្ភិយា ជាននត្ថាយ បាសាណបិដ្ឋេ អក្ខរេសុ ឧបនិពទ្ធេសុ យាវ អក្ខរានិ ធរន្តិ, តាវ និធិកុម្ភី នដ្ឋា នាម ន ហោតិ, ឯវមេវ បរិយត្តិយា ធរមានាយ សាសនំ អន្តរហិតំ នាម ន ហោតីតិ។ **តស្សាធេយ្យោ**តិ តស្សាយត្តោ។

៤៣៩. សោ បនាតិ សោ បាតិមោក្ខោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ គរហិតុកាមតា, ឧបសម្បន្នស្ស សន្តិកេ សិក្ខាបទវិវណ្ណនញ្ចាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

វិលេខនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មោហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៤៣. តតិយំ ឧត្តានមេវ។ មោហារោបនំ, មោហេតុកាមតា, វុត្តនយេន សុតភាវោ, មោហនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

មោហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥២. ចតុត្ថេ **រត្តចិត្តោ**តិ កាយសំសគ្គរាគេន រត្តចិត្តោ។ សចេ បន មេថុនរាគេន រត្តោ បហារំ ទេតិ, ទុក្កដមេវ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ កុបិតតា, ន មោក្ខាធិប្បាយតា, ឧបសម្បន្នស្ស បហារទានន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. តលសត្តិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥៧. បញ្ចមេ **ន បហរិតុកាមតាយ ទិន្នត្តា ទុក្កដ**ន្តិ ឯត្ថ បហរិតុកាមតាយ បហដេ បុរិមសិក្ខាបទេន បាចិត្តិយំ, ឧច្ចារេតុកាមតាយ កេវលំ ឧគ្គិរណមត្តេ កតេ ឥមិនា បាចិត្តិយំ។ ឥមិនា បន វិរជ្ឈិត្វា បហារោ ទិន្នោ, តស្មា ទុក្កដំ។ កិមិទំ ទុក្កដំ បហារបច្ចយា, ឧទាហុ ឧគ្គិរណបច្ចយាតិ? តត្ថ កេចិ តាវ វទន្តិ “បហារបច្ចយា ឯវ ទុក្កដំ, ឧគ្គិរណបច្ចយា បាចិត្តិយន្តិ សទុក្កដំ បាចិត្តិយំ យុជ្ជតិ។ បុរិមញ្ហិ ឧគ្គិរណំ, បច្ឆា បហារោ, ន ច បច្ឆា បហារំ និស្សាយ បុរិមំ ឧគ្គិរណំ អនាបត្តិវត្ថុកំ ភវិតុមរហតី”តិ។

មយំ បនេត្ថ ឯវំ តក្កយាម “ឧគ្គិរណស្ស អត្តនោ សភាវេនេវ អសណ្ឋិតត្តា តប្បច្ចយា បាចិត្តិយេន ន ភវិតព្ពំ, អសុទ្ធចិត្តេន កតបយោគត្តា បន ន សក្កា ឯត្ថ អនាបត្តិយា ភវិតុន្តិ ទុក្កដំ វុត្តំ។ ‘ន បហរិតុកាមតាយ ទិន្នត្តា’តិ ឥមិនា ច បហារបច្ចយា បុរិមសិក្ខាបទេន បាចិត្តិយាសម្ភវេ ការណំ វុត្តំ, ន បន បហារបច្ចយា ទុក្កដសម្ភវេ។ ន ហិ អបហរិតុកាមតាយ បហារេ ទិន្នេ បុរិមសិក្ខាបទេន បហារបច្ចយា បាចិត្តិយេន ទុក្កដេន វា ភវិតុំ យុត្ត”ន្តិ។ “តិរច្ឆានាទីនំ អសុចិករណាទី ទិស្វា កុជ្ឈិត្វាបិ ឧគ្គិរន្តស្ស មោក្ខាធិប្បាយោ ឯវា”តិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ កុបិតតា, ន មោក្ខាធិប្បាយតា, ឧបសម្បន្នស្ស តលសត្តិឧគ្គិរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

គលសត្ថិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អមូលកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥៨. ឆដ្ឋំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, សង្ឃាទិសេសស្ស អមូលកតា, អនុទ្ធំសនា, តង្ខណវិជាននាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អមូលកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៦៤. សត្តមម្បិ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, អផាសុកាមតា, កុក្កុច្ចុប្បាទនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សញ្ចិច្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧបស្សុតិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧១. អដ្ឋមេ **សុតិសមីប**ន្តិ សទ្ទសមីបំ។ សុយ្យតីតិ ហិ សុតិ, សទ្ទស្សេតំ អធិវចនំ។ តស្ស សមីបំ **ឧបស្សុតិ,** សទ្ទសមីបន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** ច សុយ្យតីតិ សុតីតិ សទ្ទោវ វុត្តោ។ យត្ថ បន ឋិតេន សក្កា ហោតិ សទ្ទំ សោតុំ, តត្ថ តិដ្ឋន្តោ សទ្ទសមីបេ ឋិតោ នាម ហោតីតិ អាហ **“យត្ថ ឋត្វា”**តិអាទិ។ កេចិ បន “សុណាតិ ឯត្ថាតិ សុតិ។ យត្ថ ឋិតោ សុណាតិ, តស្ស ឋានស្សេតំ នាមំ។ តស្ស សមីបំ ឧបស្សុតី”តិ វទន្តិ, ឯវំ បន គយ្ហមានេ យស្មិំ ឋានេ ឋិតោ សុណាតិ, តស្ស អាសន្នេ អញ្ញស្មិំ បទេសេ តិដ្ឋតីតិ អាបជ្ជតិ។ អដ្ឋកថាយញ្ច **ឧបស្សុតិ**-សទ្ទស្សេវ អត្ថំ ទស្សេតុំ “យត្ថ ឋត្វា សក្កា ហោតិ, តេសំ វចនំ សោតុ”ន្តិ វុត្តំ, ន **សុតិ**-សទ្ទស្ស។ តស្មា បុព្ពនយោវេត្ថ បសត្ថតរោ។ អថ វា ឧបេច្ច សុយ្យតិ ឯត្ថាតិ **ឧបស្សុតិ,** ឋានំ។ យំ ឋានំ ឧបគតេន សក្កា ហោតិ កថេន្តានំ សទ្ទំ សោតុំ, តត្ថាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **មន្តេន្ត**ន្តិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ **“មន្តយមានេ”**តិ។

៤៧៣. **ឯកបរិច្ឆេទានី**តិ “សិយា កិរិយំ, សិយា អកិរិយ”ន្តិ ឥមិនា នយេន ឯកបរិច្ឆេទានិ។ ឥមានិ ហិ តីណិ សិក្ខាបទានិ កទាចិ កិរិយតោ សមុដ្ឋហន្តិ, កទាចិ អកិរិយតោ, ន ឯកក្ខណេយេវ កិរិយាកិរិយតោ សមុដ្ឋហន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, ចោទនាធិប្បាយោ, សវនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឧបស្សុតិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កម្មបដិពាហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧៤. នវមំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ធម្មកម្មតា, ធម្មកម្មន្តិ សញ្ញា, ឆន្ទំ ទត្វា ខិយ្យនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

កម្មបដិពាហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឆន្ទំ អទត្វា គមនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧៩. ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវ។ វិនិច្ឆយកថាយ បវត្តមានតា, ធម្មកម្មតា, ធម្មកម្មសញ្ញិតា, សមានសីមាយំ ឋិតតា, សមានសំវាសកតា, កោបេតុកាមតាយ ហត្ថបាសវិជហនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ឆ អង្គានិ។

ឆន្ទំ អទត្វា គមនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ទុព្ពលសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៨៤. ឯកាទសមម្បិ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, ធម្មេន លទ្ធសម្មុតិកា, សង្ឃេន សទ្ធិំ វិកប្បនុបគចីវរទានំ, បច្ឆា ខីយិតុកាមតាយ ខិយ្យនាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ទុព្ពលសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤៨៥. ទ្វាទសមេ នត្ថិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ។

និដ្ឋិតោ សហធម្មិកវគ្គោ អដ្ឋមោ។

៩. រាជវគ្គោ

១. អន្តេបុរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៩៧-៤៩៩. រាជវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ អដ្ឋកថាយំ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។ បាឡិយំ បន អយមនុត្តានបទត្ថោ។ **កតំ វា ករិស្សន្តិ វា**តិ មេថុនវីតិក្កមនំ កតំ វា ករិស្សន្តិ វា។ **ឥមេសន្តិ** បទំ វិភត្តិវិបរិណាមំ កត្វា ឧភយត្ថ យោជេតព្ពំ “ឥមេហិ កតំ ឥមេ ករិស្សន្តី”តិ។ **រតនន្តិ** មណិរតនាទីសុ យំកិញ្ចិ។ **ឧភតោ**តិ ទ្វីហិ បក្ខេហិ។ “ឧភតោ សុជាតោ”តិ ឯត្ថ កេ វុត្តេ យេហិ កេហិចិ ទ្វីហិ ភាគេហិ សុជាតតា វិញ្ញាយេយ្យ, **សុជាត**-សទ្ទោ ច “សុជាតោ ចារុទស្សនោ”តិអាទីសុ អារោហសម្បត្តិបរិយាយោតិ ជាតិវសេនេវ សុជាតតំ វិភាវេតុំ **“មាតិតោ ច បិតិតោ ចា”**តិ វុត្តំ។ អនោរសបុត្តវសេនបិ លោកេ មាតុបិតុសមញ្ញា ទិស្សតិ, ឥធ បន សា ឱរសបុត្តវសេនេវ ឥច្ឆិតាតិ ទស្សេតុំ **“សំសុទ្ធគហណិកោ”**តិ វុត្តំ។ គព្ភំ គណ្ហាតិ ធារេតីតិ គហណី, គព្ភាសយសញ្ញិតោ មាតុកុច្ឆិប្បទេសោ។ សំសុទ្ធា គហណី អស្សាតិ **សំសុទ្ធគហណិកោ,** សំសុទ្ធា តស្ស មាតុកុច្ឆីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សមវេបាកិនិយា គហណិយា”តិ ឯត្ថ បន យថាភុត្តស្ស អាហារស្ស វិបាចនវសេន គណ្ហនតោ អឆឌ្ឌនតោ កម្មជតេជោធាតុ “គហណី”តិ វុច្ចតិ។

យាវ សត្តមា បិតាមហយុគាតិ ឯត្ថ បិតុ បិតា បិតាមហោ, បិតាមហស្ស យុគំ បិតាមហយុគំ។ “យុគ”ន្តិ អាយុប្បមាណំ វុច្ចតិ។ អភិលាបមត្តមេវ ចេតំ, អត្ថតោ បន បិតាមហោយេវ បិតាមហយុគំ។ បិតា ច មាតា ច បិតរោ, បិតូនំ បិតរោ បិតាមហា, តេសំ យុគោ បិតាមហយុគោ, តស្មា យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា, បិតាមហទ្វន្ទាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ បិតាមហគ្គហណេនេវ មាតាមហោបិ គហិតោ ហោតិ។ **យុគ**-សទ្ទោ ចេត្ថ ឯកសេសេន ទដ្ឋព្ពោ យុគោ ច យុគោ ច យុគោតិ។ ឯវញ្ហិ តត្ថ តត្ថ ទ្វន្ទំ គហិតមេវ ហោតិ, តស្មា តតោ ឧទ្ធំ សព្ពេបិ បុព្ពបុរិសា បិតាមហយុគគ្គហណេនេវ គហិតា។ ឯវំ យាវ សត្តមោ បិតាមហយុគោ, តាវ សំសុទ្ធគហណិកោ។

អក្ខិត្តោតិ “អបនេថ ឯតំ, កឹ ឥមិនា”តិ ឯវំ អក្ខិត្តោ អនវក្ខិត្តោ។ **អនុបកុដ្ឋោ**តិ ន ឧបកុដ្ឋោ, ន អក្កោសំ វា និន្ទំ វា បត្តបុព្ពោ។ កេន ការណេនាតិ អាហ **“ជាតិវាទេនា”**តិ។ ឯត្ថ ច “ឧភតោ…បេ…. បិតាមហយុគា”តិ ឯតេន តស្ស យោនិទោសាភាវោ ទស្សិតោ សំសុទ្ធគហណិកភាវកិត្តនតោ, “អក្ខិត្តោ”តិ ឥមិនា កិរិយាបរាធាភាវោ។ កិរិយាបរាធេន ហិ សត្តា ខេបំ បាបុណន្តិ។ “អនុបកុដ្ឋោ”តិ ឥមិនា អយុត្តសំសគ្គាភាវោ។ អយុត្តសំសគ្គញ្ហិ បដិច្ច សត្តា អក្កោសំ លភន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ខត្តិយតា, អភិសិត្តតា, ឧភិន្នម្បិ សយនិឃរតោ អនិក្ខន្តតា, អប្បដិសំវិទិតតា, ឥន្ទខីលាតិក្កមោតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

អន្តេបុរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. រតនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០២. ទុតិយេ **មហាលតំ នាមា**តិ បតិកុលំ គច្ឆន្តិយា កិរ តស្សា បិតា មហាលតាបិឡន្ធនំ នាម ការាបេសិ។ តស្មឹ បិឡន្ធនេ ចតស្សោ វជិរនាឡិយោ តត្ថ តត្ថ អប្បេតព្ពដ្ឋានេ អប្បនវសេន វិនិយោគំ អគមំសុ, មុត្តានំ ឯកាទស នាឡិយោ, បវាឡស្ស ទ្វាវីសតិ នាឡិយោ, មណីនំ តេត្តឹស នាឡិយោ។ ឥតិ ឯតេហិ ច អញ្ញេហិ ច វេឡុរិយលោហិតង្កមសារគល្លាទីហិ សត្តវណ្ណេហិ ច រតនេហិ និដ្ឋានំ អគមាសិ ។ តំ សីសេ បដិមុក្កំ យាវ បាទបិដ្ឋិយា ភស្សតិ, បញ្ចន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារយមានាវ ឥត្ថី នំ ធារេតុំ សក្កោតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

៥០៦. អាវសថស្ស បន សុប្បបាតោ វា មុសលបាតោ វា ឧបចារោ នាមាតិ យោជេតព្ពំ។ **អាវសថោ**តិ ចេត្ថ អន្តោអារាមេ វា ហោតុ អញ្ញត្ថ វា, អត្តនោ វសនដ្ឋានំ វុច្ចតិ។ **ឆន្ទេនបិ ភយេនបី**តិ វឌ្ឍកីអាទីសុ ឆន្ទេន, រាជ

វល្លភេសុ ភយេន។ **តមេវ ភិក្ខុំ អាសង្កន្តី**តិ វិស្សរិត្វា គមនកាលេ អត្តនោ បច្ឆតោ អញ្ញស្សាភាវា អាសង្កន្តិ។ **បតិរូបំ** នាម រតនសម្មតេ បំសុកូលគ្គហណំ វា រតនេ និរុស្សុក្កគមនំ វា។ យទិ ហិ តំ រតនសម្មតំ អាមាសំ ចេ, "នត្ថិ ឯតស្ស សាមី"តិ បំសុកូលំ គហេស្សតិ។ អនាមាសំ ចេ, "នត្ថិ ឯតស្ស សាមី"តិ បំសុកូលធិន្នបលិពោធោ និរបេក្ខោ គមិស្សតិ។ **សមាទបេត្វា**តិ អញ្ញំ សមាទបេត្វា, "ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយានយាចនា"តិ (ជា. ១.៧.៥៩) វុត្តនយេន យាចិត្វាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អននុញ្ញាតករណំ, បរសន្តកតា, វិស្សាសគ្គាហបំសុកូលសញ្ញានំ អភាវោ, ឧគ្គហណំ វា ឧគ្គហាបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

រតនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០៨. តតិយេ **អរិយមគ្គស្សា**តិ ឯត្ថ សគ្គមគ្គោបិ សង្គហេតព្ពោ។ អនិយ្យានិកត្តា សគ្គមោក្ខមគ្គានំ តិរច្ឆានភូតា ហិ កថា **តិរច្ឆានកថា។ តិរច្ឆានភូតន្តិ** តិរោករណភូតំ វិពន្ធនភូតំ។ **រាជបដិសំយុត្តំ កថន្តិ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៧; ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២៣; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.១០៨០; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.៦៩-៧០) រាជានំ អារព្ភ "មហាសម្មតោ មន្ធាតា ធម្មាសោកោ ឯវំមហានុភាវោ"តិអាទិនា នយេន បវត្តកថំ។ ឯត្ថ ច "អសុកោ រាជា អភិរូបោ ទស្សនីយោ"តិអាទិនា នយេន គេហស្សិតកថាវ តិរច្ឆានកថា ហោតិ។ "សោបិ នាម ឯវំមហានុភាវោ ខយំ គតោ"តិ ឯវំ បវត្តា បន អនិច្ចតាបដិសំយុត្តា កម្មដ្ឋានភាវេ តិដ្ឋតិ។ **ចោរេសុបិ** "មូលទេវោ ឯវំមហានុភាវោ, មេឃមាលោ ឯវំមហានុភាវោ"តិ តេសំ កម្មំ បដិច្ច "អហោ សូរា"តិ គេហស្សិតកថាវ តិរច្ឆានកថា។ **យុទ្ធេបិ** ភារតយុទ្ធាទីសុ "អសុកេន អសុកោ ឯវំ មារិតោ ឯវំ វិទ្ធោ"តិ កាមស្សាទវសេនេវ កថា តិរច្ឆានកថា។ "តេបិ នាម ខយំ គតា"តិ ឯវំ បវត្តា បន សព្ពត្ថ កម្មដ្ឋានមេវ ហោតិ។

អបិច **អន្នា**ទីសុ "ឯវំ វណ្ណវន្តំ គន្ធវន្តំ រសវន្តំ ផស្សសម្បន្នំ ខាទិម្ហ ភុញ្ជិម្ហ បិវិម្ហ បរិភុញ្ជិម្ហា"តិ កាមស្សាទវសេន កថេតុំ ន វដ្ដតិ, សាត្ថកំ បន កត្វា "បុព្ពេ ឯវំ វណ្ណាទិសម្បន្នំ អន្នំ បានំ វត្ថំ សយនំ មាលាគន្ធំ សីលវន្តានំ អទម្ហ, ចេតិយបូជំ អករិម្ហា"តិ កថេតុំ វដ្ដតិ។ **ញាតិកថា**ទីសុបិ "អម្ហាកំ ញាតកា សូរា សមត្ថា"តិ វា "បុព្ពេ មយំ ឯវំ វិចិត្រេហិ យានេហិ វិចរិម្ហា"តិ វា អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ, សាត្ថកំ បន កត្វា "តេបិ នោ ញាតកា ខយំ គតា"តិ វា "បុព្ពេ មយំ ឯវរូបា ឧបាហនា សង្ឃស្ស អទម្ហា"តិ វា កថេតព្ពំ។ **គាមកថាបិ** សុនិវិដ្ឋទុន្និវិដ្ឋសុភិក្ខទុព្ភិក្ខាទិវសេន វា "អសុកគាមវាសិនោ សូរា សមត្ថា"តិ វា ឯវំ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, សាត្ថកំ បន កត្វា "សទ្ធា បសន្នា"តិ វា "ខយវយំ គតា"តិ វា វត្តុំ វដ្ដតិ។ **និគមនគរជនបទកថាសុបិ** ឯសេវ នយោ។

ឥត្ថិកថាបិ វណ្ណសណ្ឋានាទីនិ បដិច្ច អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, "សទ្ធា បសន្នា, ខយំ គតា"តិ ឯវំ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **សូរកថាបិ** "នន្ទិមិត្តោ នាម យោធោ សូរោ អហោសី"តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, "សទ្ធោ អហោសិ, ខយំ គតោ"តិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **វិសិខាកថាបិ** "អសុកា វិសិខា សុនិវិដ្ឋា ទុន្និវិដ្ឋា សូរា សមត្ថា"តិ អស្សាទវសេនេវ ន វដ្ដតិ, "សទ្ធា បសន្នា, ខយំ គតា"ឥច្ចេវ វដ្ដតិ។

កុម្ភដ្ឋានកថាតិ កុដដ្ឋានកថា ឧទកតិត្ថកថា វុច្ចតិ, កុម្ភទាសិកថា វា។ សាបិ "បាសាទិកា នច្ចិតុំ គាយិតុំ ឆេកា"តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, "សទ្ធា បសន្នា"តិអាទិនា នយេនេវ វដ្ដតិ។ **បុព្ពបេតកថា**តិ អតីតញាតិកថា។ តត្ថ វត្តមានញាតិកថាសទិសោវ វិនិច្ឆយោ។

នានត្តកថាតិ បុរិមបច្ឆិមកថាវិមុត្តា អវសេសា នានាសភាវា និរត្ថកកថា។ **លោកក្ខាយិកា**តិ "អយំ លោកោ កេន និម្មិតោ, អសុកេន បជាបតិនា ព្រហ្មុនា ឥស្សរេន វា និម្មិតោ, កាកោ សេតោ អដ្ឋីនំ សេតត្តា, ពកា រត្តា លោហិតស្ស រត្តត្តា"តិ ឯវមាទិកា លោកាយតវិតណ្ឌសល្លាបកថា។ ឧប្បត្តិឋិតិសំហារាទិវសេន លោកំ អក្ខាយតីតិ **លោកក្ខាយិកា។ សមុទ្ទក្ខាយិកា** នាម កស្មា សមុទ្ទោ សាគរោ, សាគរស្ស រញ្ញោ បុត្តេហិ ខតត្តា សាគរោ។ ខតោ អម្ហេហីតិ ហត្ថមុទ្ទាយ និវេទិតត្តា សមុទ្ទោតិ ឯវមាទិកា និរត្ថកា សមុទ្ទក្ខាយិកកថា។

ឥតិ ភវោ ឥតិ អភវោតិ យំ វា តំ វា និរត្ថកការណំ វត្វា បវត្តិតកថា **ឥតិភវាភវកថា**។ ឯត្ថ ច **ភវោ**តិ សស្សតំ, **អភវោ**តិ ឧច្ឆេទំ។ **ភវោ**តិ វុទ្ធិ, **អភវោ**តិ ហានិ ។ **ភវោ**តិ កាមសុខំ, **អភវោ**តិ អត្តកិលមថោ។ ឥតិ ឥមាយ ឆព្ពិធាយ ឥតិភវាភវកថាយ សទ្ធិំ ពាត្តឹស តិរច្ឆានកថា នាម ហោតិ។ អថ វា បាឡិយំ សរូបតោ អនាគតាបិ អរញ្ញបព្ពតនទីទីបកថា **ឥតិ**-សទ្ទេន សង្គហេត្វា ឆត្តឹស តិរច្ឆានកថាតិ វុច្ចតិ។ **ឥតិ វា**តិ ហិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ បការត្ថេ, **វា**-សទ្ទោ វិកប្បត្ថេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – "ឯវំបការំ ឥតោ អញ្ញំ វា តាទិសំ និរត្ថកកថំ

កថេន្តី”តិ។ អាទិអត្ថេ វា **ឥតិ**-សទ្ទោ “ឥតិ វា ឥតិ ឯវរូបា នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនា បដិវិរតោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) វិយ, ឯវមាទី អញ្ញម្បិ តាទិសំ កថំ កថេន្តីតិ អត្ថោ។

៥១២. **អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារេ អទិន្នាទានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ**តិ ឥមិនា ទុតិយលេឌ្ឌុបាតោ ឥធ ឧបចារោតិ ទស្សេតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆនា, អនុញ្ញាតការណាភាវោ, វិកាលេ គាមប្បវិសនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សូចិឃរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥១៧. ចតុត្ថេ **តំ អស្ស អត្ថី**តិ បឋមំ ភិន្ទិត្វា បច្ឆា ទេសេតព្ពត្តា តំ ភេទនកំ តស្ស បាចិត្តិយស្ស អត្ថីតិ **ភេទនកំ**, បាចិត្តិយំ។ អស្សត្ថិអត្ថេ អ-ការបច្ចយោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វាសិជដេ**តិ វាសិទណ្ឌកេ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ សូចិឃរតា, អដ្ឋិមយាទិតា, អត្តនោ អត្ថាយ ករណំ វា ការាបេត្វា វា បដិលាភោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សូចិឃរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មញ្ចបីឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២២. បញ្ចមេ **ឆេទនកំ វុត្តនយមេវា**តិ ឆេទនមេវ ឆេទនកំ, តំ តស្ស អត្ថីតិ **ឆេទនក**ន្តិ ឥមមត្ថំ អតិទិស្សតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បមាណាតិក្កន្តមញ្ចបីឋតា, អត្តនោ អត្ថាយ ករណំ វា ការាបេត្វា វា បដិលាភោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

មញ្ចបីឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. តូលោនទ្ធសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២៦. ឆដ្ឋេ **តូលំ បក្ខិបិត្វា**តិ ហេដ្ឋា ចិមិលិកំ បត្ថរិត្វា តស្ស ឧបរិ តូលំ បក្ខិបិត្វាតិ អត្ថោ។ **បោដកិតូល**ន្តិ ឯរកតូលាទិ យំកិញ្ចិ តិណជាតីនំ តូលំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ តូលោនទ្ធមញ្ចបីឋតា, អត្តនោ អត្ថាយ ករណំ វា ការាបេត្វា វា បដិលាភោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។ អត្តនា ការាបិតស្ស ហិ បដិលាភមត្តេនេវ បាចិត្តិយំ។ តេនេវ បទភាជនេ “បដិលាភេន ឧទ្ទាលេត្វា បាចិត្តិយំ ទេសេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **កេនចិ** បន “បដិលាភេន ឧទ្ទាលេត្វា បាចិត្តិយំ ទេសេតព្ពន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ បដិលាភមត្តេនេវ បាចិត្តិយំ វិយ ទិស្សតិ, បរិភោគេយេវ អាបត្តិ ទដ្ឋព្ពា។ ‘អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិ វចនំ ឯត្ថ សាធក”ន្តិ វុត្តំ, តំ តស្ស មតិមត្តំ។ ន ហិ “អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឥទំ អត្តនា ការាបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ករណការាបនបច្ចយា ច ឥមិនា សិក្ខាបទេន បាចិត្តិយំ វុត្តំ, ន បរិភោគបច្ចយា។ “ន, ភិក្ខវេ, តូលោនទ្ធំ មញ្ចំ វា បីឋំ វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ, យោ បរិភុញ្ជេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ហិ ខន្ធកេ វុត្តត្តា អត្តនា វា កតំ ហោតុ អញ្ញេន វា, បរិភុញ្ជន្តស្ស បរិភោគបច្ចយា ទុក្កដមេវ, ន បាចិត្តិយំ។

តូលោនទ្ធសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. និសីទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៣១. សត្តមេ យំ វត្តព្ពំ, តំ និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទេ វុត្តមេវ។ និសីទនស្ស បមាណាតិក្កន្តតា, អត្តនោ អត្ថាយ ករណំ វា ការាបេត្វា វា បដិលាភោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

និសីទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥៣៧-៥៤២. អដ្ឋមនវមទសមេសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ, អង្គានិបិ សត្តមេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

និដ្ឋិតោ រាជវគ្គោ នវមោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

ឧទ្ទកវណ្ណនា សមត្តា។

បាចិត្តិយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

៦. បាដិទេសនីយកណ្ឌំ

បាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥២. បាដិទេសនីយេសុ បឋមេ “**គារយ្ហំ អាវុសោតិអាទិ បដិទេសេតព្ពាការទស្សន**”ន្តិ វចនតោ បាឡិយំ អាគតនយេនេវ អាបត្តិ ទេសេតព្ពា។ **អសប្បាយ**ន្តិ សគ្គមោក្ខានំ អហិតំ អននុកូលំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, អញ្ញាតិកតា, អន្តរឃរេ ឋិតាយ ហត្ថតោ សហត្ថា បដិគ្គហណំ, យាវកាលិកតា, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

៥៥៧-៥៦២. ទុតិយតតិយចតុត្ថេសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ, អង្គេសុ បន ទុតិយេ បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, បញ្ច ភោជនតា, អន្តរឃរេ ឋិតាយ អនុញ្ញាតប្បការតោ អញ្ញថា វោសាសនា, អនិវារណា, អជ្ឈោហារោតិ ឥមានិ បញ្ច អង្គានិ។

តតិយេ សេក្ខសម្មតតា, បុព្ពេ អនិមន្តិតតា, អគិលានតា, ឃរូបចារោក្កមនំ, ឋបេត្វា និច្ចភត្តាទីនិ អញ្ញំ អាមិសំ គហេត្វា ភុញ្ជនន្តិ ឥមានិ បញ្ច អង្គានិ។

ចតុត្ថេ យថាវុត្តអារញ្ញកសេនាសនតា, យាវកាលិកស្ស អគត្ថជាតកតា, អគិលានតា, អគិលានាវសេសកតា, អប្បដិសំវិទិតតា, អជ្ឈារាមេ បដិគ្គហណំ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ សត្ត អង្គានិ។

បាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាដិទេសនីយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

៧. សេខិយកណ្ឌំ

១. បរិមណ្ឌលវគ្គវណ្ណនា

សេខិយេសុ **សិក្ខិតសិក្ខេនា**តិ ចតូហិ មគ្គេហិ តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខិត្វា ឋិតេន, សព្ពសោ បរិនិដ្ឋិតកិច្ចេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តាទិនា**តិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អកម្បិយដ្ឋេន តាទិនា។

៥៧៦. **សិក្ខា ករណីយា**តិ “ឯវំ និវាសេស្សាមី”តិ អារាមេបិ អន្តរឃរេបិ សព្ពត្ថ សិក្ខា កត្តព្ពា។ ឯត្ថ ច យស្មា វត្តក្ខន្ធកេ វុត្តវត្តានិបិ សិក្ខិតព្ពត្តា សេខិយានេវ ហោន្តិ, តស្មា បារាជិកាទីសុ វិយ បរិច្ឆេទោ ន កតោ, ចារិត្តនយទស្សនត្ថញ្ច “យោ បន ភិក្ខុ ឱលម្ពេន្តោ និវាសេយ្យ, ទុក្កដ”ន្តិ ឯវំ អាបត្តិនាមេន អវត្វា “សិក្ខា ករណីយា”តិ ឯវំ សព្ពសិក្ខាបទេសុ បាឡិ អារោបិតា។ បទភាជនេ បន “អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តត្តា សព្ពត្ថ អនាទរិយករណេ ទុក្កដំ វេទិតព្ពំ។ **វុត្ត**ន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ យស្មា អដ្ឋង្គុលមត្តំ ឱតារេត្វា និវត្ថមេវ និសិន្នស្ស ចតុរង្គុលមត្តំ ហោតិ, តស្មា ឧភោបេតេ អដ្ឋកថាវាទា ឯកបរិច្ឆេទា។ **តេ សព្ពេ**តិ និវាសនទោសា។

តំ បនាតិ តំ អនាទរិយំ។ កិញ្ចាបិ កុរុន្ទិវាទំ បច្ឆា វទន្តេន “បរិមណ្ឌលំ និវាសេតុំ អជានន្តស្ស អនាបត្តី”តិ អយមត្ថោ បតិដ្ឋាបិតោ, តថាបិ និវាសនវត្តំ សាធុកំ ឧគ្គហេតព្ពមេវ។ សញ្ចិច្ច អនុគ្គណ្ហន្តស្ស អនាទរិយំ សិយា។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បរិមណ្ឌលសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “អជានន្តស្សាតិ បរិមណ្ឌលំ និវាសេតុំ អជានន្តស្ស អនាបត្តិ, អបិច និវាសនវត្តំ ឧគ្គហេតព្ព”ន្តិ។

សចិត្តកន្តិ វត្ថុវិជាននចិត្តេន បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេន ច សចិត្តកំ “អនាទរិយំ បដិច្ចា”តិ វុត្តត្តា។ “បាណាតិបាតាទិ វិយ និវាសនទោសោ លោកគរហិតោ ន ហោតីតិ បណ្ណត្តិវជ្ជ”ន្តិ **ផុស្សទេវត្ថេរោ** អាហ។ **ឧបតិស្សត្ថេរោ** បន “យស្មា អនាទរិយវសេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា កេវលំ អកុសលមេវ, តញ្ច បកតិយា វជ្ជំ, សញ្ចិច្ច វីតិក្កមនញ្ច ទោមនស្សិតស្សេវ ហោតិ, តស្មា លោកវជ្ជំ អកុសលចិត្តំ ទុក្ខវេទន”ន្តិ អាហ។ អនាទរិយំ, អនាបត្តិការណាភាវោ, អបរិមណ្ឌលនិវាសនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្ពត្ថ បុរិមានិ ទ្វេ តត្ថ តត្ថ វុត្តបដិបក្ខករណញ្ចាតិ តីណិយេវ ហោន្តិ។

៥៧៧. ទុតិយាទីសុ **អនេកប្បការំ គិហិបារុត**ន្តិ សេតបដបារុតំ បរិព្ពាជកបារុតំ ឯកសាដកបារុតន្តិអាទិ អនេកប្បភេទំ គិហិបារុតំ។ តស្សត្ថោ ខន្ធកេយេវ អាវិ ភវិស្សតិ។ **វិហារេបី**តិ ពុទ្ធុបដ្ឋានាទិកាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៥៧៨. “សុប្បដិច្ឆន្នោ”តិ វុត្តត្តា “សសីសំ បារុតោ សព្ពថា សុប្បដិច្ឆន្នត្តា សុប្បដិច្ឆន្នោ នាម ហោតី”តិ យស្ស សិយា, តំ សន្ធាយាហ **“ន សសីសំ បារុតេនា”**តិអាទិ។

៥៨២. **ឯកស្មិំ បន ឋានេ ឋត្វា**តិ ឯត្ថ “គច្ឆន្តោបិ បរិស្សយាភាវំ ឱលោកេតុំ លភតិយេវ, តថា គាមេ បូជ”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

បរិមណ្ឌលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧជ្ជគ្ឃិកវគ្គវណ្ណនា

៥៨៦. ទុតិយវគ្គេ **ហសនីយស្មិំ វត្ថុស្មិ**ន្តិ ហាសជនកេ ការណេ។

ឧជ្ជគ្ឃិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ខម្ភកតវគ្គវណ្ណនា

៦០៣. តតិយវគ្គេ បត្តេ សញ្ញា បត្តសញ្ញា, សា អស្ស អត្ថីតិ **បត្តសញ្ញី,** អត្តនោ ភាជនេ ឧបនិពទ្ធសញ្ញី ហុត្វាតិ អត្ថោ។ ព្យញ្ជនំ បន អនាទិយិត្វា អត្ថមត្តមេវ ទស្សេតុំ **“បត្តេ សញ្ញំ កត្វា”**តិ វុត្តំ។

៦០៤. **ឱលោណី**តិ ឯកា ព្យញ្ជនវិកតិ។ “យោ កោចិ សុទ្ធោ កញ្ជិកតក្កាទិរសឱ”តិ កេចិ។ **សាកសូបេយ្យ-**គ្គហណេន យា កាចិ សូបេយ្យសាកេហិ កតា ព្យញ្ជនវិកតិ វុត្តា។ **មំសរសាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អវសេសា សព្ពាបិ

ព្យញ្ជនវិកតិ សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. សមសូបកបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ "បបេត្វា បន សូបំ អវសេសា សព្ពាបិ សូបេយ្យា ព្យញ្ជនវិកតិ រសរសោ នាម ហោតី"តិ។

៦០៥. **សមបុណ្ណ**ន្តិ អធិដ្ឋានុបគស្ស បត្តស្ស អន្តោមុខវដ្ដិលេខំ អនតិក្កាមេត្វា រចិតំ។ **សមភរិត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ថលាថលាទីតិ អាទិ**-សទ្ទេន ឱទនាទិម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **ហេដ្ឋា ឱរោហតី**តិ សមន្តា ឱកាសសព្ភាវតោ ចាលិយមានំ ហេដ្ឋា ភស្សតិ។ មត្ថកេ ថូបីកតំ បូវមេវ វដំសកសទិសត្តា "**បូវវដំសក**"ន្តិ វុត្តំ។ **បុប្ផវដំសកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

យស្មា "សមតិត្តិកោ បិណ្ឌបាតោ បដិគ្គហេតព្ពោ"តិ វចនំ បិណ្ឌបាតោ សម្បុណ្ណោ បដិគ្គហេតព្ពោតិ ទីបេតិ, តស្មា អត្តនោ ហត្ថគតេ បត្តេ បិណ្ឌបាតោ ទិយ្យមានោ ថូបីកតោបិ ចេ ហោតិ, វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ "ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ ហិ វចនំ បឋមំ ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បច្ឆា បដិគ្គណ្ហតោ អាបត្តីតិ ទីបេតិ។ "បត្តេ បដិគ្គណ្ហតោ ច ថូបីកតំ ហោតិ, វដ្ដតិ អថូបីកតស្ស បដិគ្គហិតត្តា, បយោគោ បន នត្ថិ អញ្ញត្រ បុព្ពទេសា"តិ **កេនចិ** វុត្តំ, តំ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ "ន ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គណ្ហាតី"តិ វចនំ បឋមំ ថូបីកតស្សេវ បច្ឆា បដិគ្គហណំ ទីបេតិ។ ន ហិ ហត្ថគតេបិ បត្តេ ទិយ្យមានំ ថូបីកតំ គណ្ហន្តោ ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បដិគ្គណ្ហន្តោ នាម ន ហោតិ, ន ច តេន សមតិត្តិកោ បិណ្ឌបាតោ បដិគ្គហិតោតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ "ថូបីកត"ន្តិ ច ភាវនបុំសកនិទ្ទេសេ គយ្ហមានេ អយមត្ថោ សុដ្ឋុតរំ បាកដោយេវាតិ។

ខម្ភកតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សក្កច្ចវគ្គវណ្ណនា

៦០៨. ចតុត្ថវគ្គេ **សបទាន**ន្តិ ឯត្ថ ទានំ វុច្ចតិ អវខណ្ឌនំ, អបេតំ ទានតោ អបទានំ, អនវខណ្ឌនន្តិ អត្ថោ។ សហ អបទានេន សបទានំ, អវខណ្ឌនវិរហិតំ , អនុបដិបាដិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ "**តត្ថ តត្ថ ឱធិ អកត្វា អនុបដិបាដិយា**"តិ។

៦១១. យស្មិំ សមយេ "បាណោ ន ហន្តព្ពោ"តិ រាជានោ ភេរិំ ចរាបេន្តិ, អយំ **មាឃាតសមយោ** នាម។ តថអនាបត្តិយំ គិលានោ ន អាគតោ, តស្មា គិលានស្សបិ អាបត្តិ។ សូបោទនវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេ **អសញ្ចិច្ច អស្សតិយា**តិ ឯត្ថ "មុខេ បក្ខិបិត្វា បុន វិប្បដិសារី ហុត្វា ឆឌ្ឌេន្តស្ស អរុចិយា បវិសន្តេ 'អសញ្ចិច្ចា'តិ វុច្ចតិ, វិញ្ញត្តិម្បិ អវិញ្ញត្តិម្បិ ឯតស្មិំ ឋានេ បិតំ សហសា គហេត្វា ភុញ្ជន្តេ 'អស្សតិយា'តិ វុច្ចតី"តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

៦១៤-៦១៥. ឧជ្ឈានេ សញ្ញា ឧជ្ឈានសញ្ញា, សា អស្ស អត្ថីតិ **ឧជ្ឈានសញ្ញី**។ "មយូរណ្ឌំ អតិមហន្ត"ន្តិ វចនតោ មយូរណ្ឌប្បមាណោ កពឡោ ន វដ្ដតិ។ កេចិ បន "មយូរណ្ឌតោ មហន្តោ ន វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ, "នាតិមហន្ត"ន្តិ ច អតិមហន្តស្សេវ បដិក្ខិត្តត្តា ខុទ្ទកេ អាបត្តិ ន ទិស្សតិ។ "មយូរណ្ឌំ អតិមហន្តំ, កុក្កុដណ្ឌំ អតិខុទ្ទកំ, តេសំ វេមជ្ឈប្បមាណោ"តិ ឥមិនា បន សារុប្បវសេន ខុទ្ទកម្បិ បដិក្ខិបិត្វា បរិច្ឆេទោ ន ទស្សិតោតិ វេទិតព្ពំ។

សក្កច្ចវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កពឡវគ្គវណ្ណនា

៦១៨. បញ្ចមវគ្គេ **សព្ពំ ហត្ថ**ន្តិ ឯត្ថ **ហត្ថ**-សទ្ទោ តទេកទេសេសុ អង្គុលីសុ ទដ្ឋព្ពោ "ហត្ថមុទ្ទា"តិអាទីសុ វិយ, សមុទាយេ បវត្តវោហារស្ស អវយវេបិ វត្តនតោ ឯកង្គុលិម្បិ មុខេ បក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតិ។

កពឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សុរុសុរុវគ្គវណ្ណនា

៦២៧. ឆដ្ឋវគ្គេ **សីតីកតោ**តិ សីតង្គោ, សីតបីឡិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សិលកពុទ្ធោ**តិ បរិហាសវចនមេតំ។ សិលកញ្ហិ កញ្ចិ ទិស្វា "ពុទ្ធោ អយ"ន្តិ វោហរន្តិ។

៦៣៤. ***វិលីវច្ឆត្ត***ន្តិ វេឡុវិលីវេហិ កតំ ឆត្តំ។ **តត្ថជាតកទណ្ឌកេន កត**ន្តិ តាលបណ្ណំ សហ ទណ្ឌកេន ឆិន្ទិត្វា តមេវ ឆត្តទណ្ឌំ ករោន្តិ គោបាលកាទយោ វិយ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ឆត្តបាទុកាយ វា ឋិតំ ហោតី**តិ ឯត្ថ ឆត្តបាទុកា វុច្ចតិ ឆត្តាធារោ។ យស្មិំ ឆត្តំ អបតមានំ កត្វា ឋបេន្តិ, តាទិសិកាយ ឆត្តបាទុកាយ ឋិតំ ឆត្តំ "ឆត្ត"ន្តិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។ "ឆត្តំ ឆត្តបាទុកាយ ឋិត"ន្តិបិ បឋន្តិ, តត្ថាបិ អយមេវត្ថោ។

៦៣៧. **ចាបោ**តិ មជ្ឈេ វង្កា កាចទណ្ឌសទិសា ធនុវិកតិ។ **កោទណ្ឌោ**តិ វដ្ដលទណ្ឌា ធនុវិកតិ។ **បដិមុក្ក**ន្តិ បវេសិតំ លគ្គិតំ។

សុរុសុរុវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បាទុកវគ្គវណ្ណនា

៦៤៧. សត្តមវគ្គេ **បដិច្ឆន្នោ ហុត្វា**តិ សោ កិរ រត្តិភាគេ ឧយ្យានំ គន្ត្វា អម្ពំ អភិរុហិត្វា សាខាយ សាខំ អម្ពំ ឱលោកេន្តោ វិចរិ។ តស្ស តថា ករោន្តស្សេវ រត្តិ វិភាយិ។ សោ ចិន្តេសិ "សចេ ឥទានិ ឱតរិត្វា គមិស្សាមិ, ទិស្វា មំ ចោរោតិ គហេស្សន្តិ, រត្តិភាគេ គមិស្សាមី"តិ។ អថេកំ វិដបំ អភិរុហិត្វា និលីនោ អច្ឆិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សោ រុក្ខតោ ឱតរន្តោ ឯកំ ឱលម្ពិនិសាខំ គហេត្វា តេសំ ឧភិន្នម្បិ អន្តរេ បតិដ្ឋាសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **"តេសំ ទ្វិន្នម្បិ អន្តរា រុក្ខតោ បតិតោ"**តិ។ **បាឡិយា អត្ថំ ន ជានន្តី**តិ អត្តនោ គហណស្ស អត្ថំ ន ជានន្តិ។

ជាតកបាឡិយំ (ជា. ១.៤.៣៣) បន អយំ គាថា –

"សព្ពមិទំ ចរិមំ កតំ, ឧភោ ធម្មំ ន បស្សរេ;
ឧភោ បកតិយា ចុតា, យោ ចាយំ មន្តេជ្ឈាបេតិ;
យោ ច មន្តំ អធីយតី"តិ។ –

ឯវមាគតា។ តស្សាយមត្ថោ (ជា. អដ្ឋ. ៣.៤.៣៣) – ***សព្ពមិទំ ចរិមំ កត***ន្តិ យំ អម្ហេហិ តីហិ ជនេហិ កតំ, សព្ពមិទំ កិច្ចំ លាមកំ និម្មរិយាទំ អធម្មិកំ។ ឯវំ អត្តនោ ចោរភាវំ តេសញ្ច មន្តេសុ អគារវំ គរហិត្វា បុន ឥតរេ ទ្វេយេវ គរហន្តោ **"ឧភោ ធម្មំ ន បស្សរេ"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧភោ**តិ ឥមេ ទ្វេបិ ជនា គរុការារហំ បោរាណកធម្មំ ន បស្សន្តិ, តតោវ ធម្មបកតិតោ ចុតា។ ធម្មោ ហិ បឋមុប្បត្តិវសេន **បកតិ** នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

"ធម្មោ ហវេ បាតុរហោសិ បុព្ពេ,
បច្ឆា អធម្មោ ឧទបាទិ លោកេ"តិ។ (ជា. ១.១១.២៨);

យោ ចាយន្តិ យោ ច អយំ នីចេ និសីទិត្វា មន្តេ អជ្ឈាបេតិ, យោ ច ឧច្ចេ និសីទិត្វា អធីយតីតិ។

សាលីនន្តិ អយំ គាថាបិ –

"សាលីនំ ឱទនំ ភុញ្ជេ, សុចិំ មំសូបសេចនំ;
តស្មា ឯតំ ន សេវាមិ, ធម្មំ ឥសីហិ សេវិត"ន្តិ។ (ជា. ១.៤.៣៤) –

ឯវំ ជាតកេ អាគតា។ តត្ថ **សុចិ**ន្តិ បណ្ឌរំ បរិសុទ្ធំ។ **មំសូបសេចន**ន្តិ នានប្បការាយ មំសវិកតិយា សិត្តំ ភុញ្ជេ, ភុញ្ជាមីតិ អត្ថោ។ សេសំ បាកដមេវ។

ធិរត្ថូតិ ធិ អត្ថុ, និន្ទា ភវតូតិ អត្ថោ, គរហាម តំ មយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **លទ្ធលាភោ**តិ ធនលាភំ យសលាភញ្ច សន្ធាយ វទតិ។ ***វិនិបាតនហេតុនា***តិ វិនិបាតនស្ស ហេតុភាវេន។ ***វុត្តិ នាម ហោតី***តិ យថាវុត្តោ ទុវិធោបិ លាភោ អបាយសំវត្តនិកតាយ សម្បរាយេ វិនិបាតនហេតុភាវេន បវត្តនតោ សម្បតិ អធម្មចរណេន បវត្តនតោ ច វុត្តិ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឯវរូបា យា វុត្តី**តិ ឯវរូបា ធនលាភយសលាភសង្ខាតា យា វុត្តិ។ **អធម្មចរណេន វា**តិ **វា**-សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ **ត្វ**ន្តិ ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, តំ ឥច្ចេវ វា បាឋោ។ **អស្មា**តិ បាសាណាធិវចនមេតំ។

បាទុកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សេសំ ឧត្តានមេវ។

សេខិយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

អធិករណសមថេសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ អដ្ឋកថាយំ អាគតដ្ឋានេយេវ ទស្សយិស្សាម។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

ភិក្ខុវិភង្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាវិភង្គោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា

១. បារាជិកកណ្ឌំ (ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា)

១. បឋមបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៥៦. ភិក្ខុនីវិភង្គេ **យោ**តិ យោ ភិក្ខុនីនំ វិភង្គោ។ **មិគារនត្តា**តិ មជ្ឈបទលោបេនេតំ វុត្តន្តិ អាហ “**មិគារមាតុយា បន នត្តា ហោតី**”តិ។ **មិគារមាតា**តិ វិសាខាយេតំ អធិវចនំ។ **នវកម្មាធិដ្ឋាយិក**ន្តិ នវកម្មស្ស វិធាយិកំ។ ព្យញ្ជនានំ បដិវិជ្ឈិតព្ពោ អាការោ នាតិគម្ភីរោ, យថាសុតំ ធារណមេវ តត្ថ ករណីយន្តិ សតិយា ព្យាបារោ អធិកោ, បញ្ញា តត្ថ គុណីភូតាតិ វុត្តំ “**សតិបុព្ពង្គមាយ បញ្ញាយា**”តិ។ សតិ បុព្ពង្គមា ឯតិស្សាតិ **សតិបុព្ពង្គមា**។ បុព្ពង្គមតា ចេត្ថ បធានភាវោ “មនោបុព្ពង្គមា”តិអាទីសុ វិយ។ អត្ថគ្គហណេ បន បញ្ញាយ ព្យាបារោ អធិកោ បដិវិជ្ឈិតព្ពស្ស អត្ថស្ស អតិគម្ភីរត្តាតិ អាហ “**បញ្ញាបុព្ពង្គមាយ សតិយា**”តិ។ **អាលសិយវិរហិតា**តិ កោសជ្ជរហិតា។ យថា អញ្ញា កុសិតា និសិន្នដ្ឋានេ និសិន្នាវ ហោន្តិ, ឋិតដ្ឋានេ ឋិតាវ, ឯវំ អហុត្វា វិប្ផារិកេន ចិត្តេន សព្ពកិច្ចំ និប្ផាទេតិ។

សព្ពា ភិក្ខុនិយោ សត្ថុលទ្ធូបសម្បទា សង្ឃតោ លទ្ធូបសម្បទាតិ ទុវិធា។ គរុធម្មបអគ្គហណេន ហិ លទ្ធូបសម្បទា មហាបជាបតិគោតមី សត្ថុសន្តិកាវ លទ្ធូបសម្បទត្តា **សត្ថុលទ្ធូបសម្បទា** នាម។ សេសា សព្ពាបិ **សង្ឃតោ លទ្ធូបសម្បទា**។ តាបិ ឯកតោឧបសម្បន្នា ឧភតោឧបសម្បន្នាតិ ទុវិធា។ តត្ថ យា តា មហាបជាបតិគោតមិយា សទ្ធិំ និក្ខន្តា បញ្ចសតា សាកិយានិយោ, តា **ឯកតោឧបសម្បន្នា** ភិក្ខុសង្ឃតោ ឯវ លទ្ធូបសម្បទត្តា, ឥតរា **ឧភតោឧបសម្បន្នា** ឧភតោសង្ឃេ ឧបសម្បន្នត្តា។ ឯហិភិក្ខុនីភាវេន ឧបសម្បន្នា បន ភិក្ខុនិយោ ន សន្តិ តាសំ តថា ឧបសម្បទាយ អភាវតោ។ យទិ ឯវំ “ឯហិ ភិក្ខុនី”តិ ឥធ កស្មា វុត្តន្តិ? ទេសនាយ សោតបតិតភាវតោ។ អយញ្ហិ សោតបតិតតា នាម កត្ថចិ លព្ភមានស្សបិ អគ្គហណេន ហោតិ, យថា អភិធម្មេ មនោធាតុនិទ្ទេសេ (ធ. ស. ១៦០-១៦១) លព្ភមានម្បិ ឈានង្គំ បញ្ចវិញ្ញាណសោតេ បតិតាយ ន ឧទ្ធដំ កត្ថចិ ទេសនាយ អសម្ភវតោ, យថា តត្ថេវ វត្ថុនិទ្ទេសេ (ធ. ស. ៩៨៤ អាទយោ) ហទយវត្ថុ។ កត្ថចិ អលព្ភមានស្សបិ គហណវសេន យថាឋិតកប្បីនិទ្ទេសេ។ យថាហ –

> “កតមោ ច បុគ្គលោ ឋិតកប្បី? អយញ្ច បុគ្គលោ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ អស្ស, កប្បស្ស ច ឧឌ្ឍយ្ហនវេលា អស្ស, នេវ តាវ កប្បោ ឧឌ្ឍយ្ហេយ្យ, យាវាយំ បុគ្គលោ ន សោតាបត្តិផលំ សច្ឆិករេយ្យា”តិ (បុ. ប. ១៧)។

ឯវមិធាបិ អលព្ភមានគហណវសេន វេទិតព្ពំ។ បរិកប្បវចនញ្ចេតំ “សចេ ភគវា ភិក្ខុនីភាវយោគ្យំ កញ្ចិ មាតុគាមំ ‘ឯហិ ភិក្ខុនី’តិ វទេយ្យ, ឯវំ ភិក្ខុនីភាវោ សិយា”តិ។

កស្មា បន ភគវា ឯវំ ន កថេសីតិ? តថា កតាធិការានំ អភាវតោ។ យេ បន “អនាសន្នាសន្និហិតភាវតោ”តិ ការណំ វត្វា “ភិក្ខូ ឯវំ ហិ សត្ថុ អាសន្នចារិនោ សទា សន្និហិតា ច ហោន្តិ, តស្មា តេ ឯវ ‘ឯហិភិក្ខូ’តិ វត្តព្ពតំ អរហន្តិ, ន ភិក្ខុនិយោ”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ សត្ថុ អាសន្នទូរភាវស្ស ភព្ពាភព្ពភាវសិទ្ធត្តា។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា –

> “សង្ឃាដិកណ្ណេ ចេបិ មេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ គហេត្វា បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធោ អស្ស បាទេ បាទំ និក្ខិបន្តោ, សោ ច ហោតិ អភិជ្ឈាលុ កាមេសុ តិព្ពសារាគោ ព្យាបន្នចិត្តោ បទុដ្ឋមនសង្កប្បោ មុដ្ឋស្សតិ អសម្បជានោ អសមាហិតោ វិព្ភន្តចិត្តោ បាកតិន្ទ្រិយោ, អថ ខោ សោ អារកាវ មយ្ហំ, អហញ្ច តស្ស។ តំ កិស្ស ហេតុ? ធម្មញ្ហិ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ន បស្សតិ, ធម្មំ អបស្សន្តោ ន មំ បស្សតិ។ យោជនសតេ ចេបិ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិហរេយ្យ, សោ ច ហោតិ អនភិជ្ឈាលុ កាមេសុ ន តិព្ពសារាគោ អព្យាបន្នចិត្តោ អប្បទុដ្ឋមនសង្កប្បោ ឧបដ្ឋិតស្សតិ សម្បជានោ សមាហិតោ ឯកគ្គចិត្តោ សំវុតិន្ទ្រិយោ, អថ ខោ សោ សន្តិកេវ មយ្ហំ, អហញ្ច តស្ស។ តំ កិស្ស ហេតុ? ធម្មញ្ហិ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បស្សតិ, ធម្មំ បស្សន្តោ មំ បស្សតី”តិ (ឥតិវុ. ៩២)។

តស្មា អការណំ ទេសតោ សត្ថុ អាសន្នានាសន្នតា។ អកតាធិការតាយ បន ភិក្ខុនីនំ ឯហិភិក្ខុនូបសម្បទាយ អយោគ្យតា វេទិតព្ពា។

យទិ ឯវំ យំ តំ ថេរីគាថាសុ ភទ្ទាយ កុណ្ឌលកេសាយ វុត្តំ –

“និហច្ច ជាណុំ វន្ទិត្វា, សម្មុខា អញ្ជលិំ អកំ;
ឯហិ ភទ្ទេតិ មំ អវច, សា មេ អាសូបសម្បទា”តិ។ (ថេរីគា. ១០៩);

តថា **អបទានេបិ** –

“អាយាចិតោ តទា អាហ, ឯហិ ភទ្ទេតិ នាយកោ;
តទាហំ ឧបសម្បន្នា, បរិត្តំ តោយមទ្ទស”ន្តិ។ (អប. ថេរី ២.៣.៤៤);

តំ កថន្តិ? នយិទំ ឯហិភិក្ខុនីភាវេន ឧបសម្បទំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឧបសម្បទាយ បន ហេតុភាវតោ “យា សត្ថុ អាណត្តិ, សា មេ អាសូបសម្បទា”តិ វុត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** (ថេរីគា. អដ្ឋ. ១១១) “ឯហិ ភទ្ទេ ភិក្ខុនុបស្សយំ គន្ត្វា ភិក្ខុនីនំ សន្តិកេ បព្ពជ ឧបសម្បជ្ជស្សូតិ មំ អវច អាណាបេសិ, សា សត្ថុ អាណា មយ្ហំ ឧបសម្បទាយ ការណត្តា ឧបសម្បទា អាសិ អហោសី”តិ។ **អបទានគាថាយម្បិ** ឯវមេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តស្មា ភិក្ខុនីនំ ឯហិភិក្ខុនូបសម្បទា នត្ថិយេវាតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ យថា ចេតំ សោតបតិតវសេន “ឯហិ ភិក្ខុនី”តិ វុត្តំ, ឯវំ “តីហិ សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នាតិ ភិក្ខុនី”តិ ឥទម្បិ សោតបតិតវសេនេវ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ សរណគមនូបសម្បទាយបិ ភិក្ខុនីនំ អសម្ភវតោ។

៦៥៩. ភិក្ខុវិភង្គេ “កាយសំសគ្គំ សាទិយេយ្យា”តិ អវត្វា “សមាបជ្ជេយ្យា”តិ វុត្តត្តា “**ភិក្ខុ អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។ **តព្ពហុលនយេនា**តិ កិរិយាសមុដ្ឋានស្សេវ ពហុលភាវតោ។ ទិស្សតិ ហិ តព្ពហុលនយេន តព្ពោហារោ យថា “ព្រាហ្មណគាមោ”តិ។ ព្រាហ្មណគាមេបិ ហិ អន្តមសោ រជកាទីនិ បញ្ច កុលានិ សន្តិ។ **សា**តិ កិរិយាសមុដ្ឋានតា។

៦៦២. **តថេវា**តិ កាយសំសគ្គរាគេន អវស្សុតោយេវាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

បឋមបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៦៦. ទុតិយេ “កិស្ស បន ត្វំ អយ្យេ ជានំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្ន”ន្តិ វចនតោ “ឧទ្ទិដ្ឋា ខោ អយ្យាយោ អដ្ឋ បារាជិកា ធម្មា”តិអាទិវចនតោ ច ភិក្ខុនីវិភង្គំ បត្វា សាធារណានិ សិក្ខាបទានិ ភិក្ខូនំ ឧប្បន្នវត្ថុស្មិំយេវ “យា បន ភិក្ខុនី ឆន្ទសោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យ, អន្តមសោ តិរច្ឆានគតេនបិ, បារាជិកា ហោតិ អសំវាសា”តិអាទិនា នយេន សវិសេសម្បិ អវិសេសម្បិ មាតិកំ ឋបេត្វា អនុក្កមេន បទភាជនំ អាបត្តិភេទំ តិកច្ឆេទំ អនាបត្តិវារញ្ច អនវសេសំ វត្វា វិត្ថារេសិ។ សង្គីតិការកេហិ បន អសាធារណបញ្ញត្តិយោយេវ ឥធ វិត្ថារិតាតិ វេទិតព្ពា។

អថ ឧបរិមេសុ ទ្វីសុ អបញ្ញត្តេសុ អដ្ឋន្នំ បារាជិកានំ អញ្ញតរន្តិ ឥទំ វចនំ ន យុជ្ជតីតិ អាហ “**ឥទញ្ច បារាជិកំ បច្ឆា បញ្ញត្ត**”ន្តិអាទិ។ យទិ ឯវំ ឥមស្មិំ ឱកាសេ កស្មា ឋបិតន្តិ អាហ “**បុរិមេន បន សទ្ធិំ យុគឡត្តា**”តិអាទិ, បុរិមេន សទ្ធិំ ឯកសម្ពន្ធភាវតោ ឥធ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ “អដ្ឋន្នំ បារាជិកានំ អញ្ញតរ”ន្តិ វចនតោ ច វជ្ជបដិច្ឆាទិកំ យា បដិច្ឆាទេតិ, សាបិ វជ្ជបដិច្ឆាទិកាយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កិញ្ចាបិ វជ្ជបដិច្ឆាទនំ បេមវសេន ហោតិ, តថាបិ សិក្ខាបទវីតិក្កមចិត្តំ ទោមនស្សិកមេវ ហោតីតិ កត្វា “**ទុក្ខវេទន**”ន្តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ទុតិយបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦៦៨. តតិយំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៤. ចតុត្ថបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៧៥. ចតុត្ថេ **លោកស្សាទមិត្តសន្ថវវសេនា**តិ លោកស្សាទសង្ខាតស្ស មិត្តសន្ថវស្ស វសេន។ វុត្តមេវត្ថំ បរិយាយន្តរេន វិភាវេតុំ “**កាយសំសគ្គរាគេនា**”តិ វុត្តំ។

តិស្សិត្ថិយោ មេថុនំ តំ ន សេវេតិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤៨១) យា តិស្សោ ឥត្ថិយោ វុត្តា, តាសុបិ យំ តំ មេថុនំ នាម, តំ ន សេវតិ។ **តយោ បុរិសេ**តិ តយោ បុរិសេបិ ឧបគន្ត្វា មេថុនំ ន សេវតិ។ **តយោ ច អនរិយបណ្ឌកេ**តិ ឧភតោព្យញ្ជនសង្ខាតេ តយោ អនរិយេ, តយោ ច បណ្ឌកេតិ ឥមេបិ ឆ ជនេ ឧបគន្ត្វា មេថុនំ ន សេវតិ។ **ន ចាចរេ មេថុនំ ព្យញ្ជនស្មិ**ន្តិ អនុលោមបារាជិកវសេនបិ អត្តនោ និមិត្តេ មេថុនំ នាចរតិ។ **ឆេជ្ជំ សិយា មេថុនធម្មបច្ចយា**តិ សិយា មេថុនធម្មបច្ចយា បារាជិកន្តិ អយំ បញ្ហោ អដ្ឋវត្ថុកំវ សន្ធាយ វុត្តោ។ តស្សា ហិ មេថុនធម្មស្ស បុព្ពភាគកាយសំសគ្គំ អាបជ្ជិតុំ វាយមន្តិយា មេថុនធម្មបច្ចយា ឆេជ្ជំ ហោតិ។ ឆេទោយេវ ឆេជ្ជំ។

មេថុនធម្មស្ស បុព្ពភាគត្តាតិ ឥមិនា មេថុនធម្មស្ស បុព្ពភាគភូតោ កាយសំសគ្គោយេវ តត្ថ **មេថុនធម្ម-**សទ្ទេន វុត្តោ, ន ទ្វយំទ្វយសមាបត្តីតិ ទីបេតិ។ **វណ្ណាវណ្ណោ**តិ ទ្វីហិ សុក្កវិស្សដ្ឋិ វុត្តា។ **គមនុប្បាទន**ន្តិ សញ្ចរិត្តំ។ **សព្ពបទេសូ**តិ “សង្ឃាដិកណ្ណគ្គហណំ សាទិយេយ្យា”តិអាទីសុ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ កាយសំសគ្គរាគោ, សឧស្សាហតា, អដ្ឋមស្ស វត្ថុស្ស បូរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ចតុត្ថបារាជិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភិក្ខុនីវិភង្គេ បារាជិកកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាជិកកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

២. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌំ (ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា)

១. បឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៧៩. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **ទ្វីសុ ជនេសូ**តិ អឌ្ឌការកេសុ ទ្វីសុ ជនេសុ។ **យោ កោចី**តិ តេសុយេវ ទ្វីសុ យោ កោចិ, អញ្ញោ វា តេហិ អាណត្តោ។ **ទុតិយស្ស អារោចេតី**តិ ឯត្ថាបិ ទ្វីសុ ជនេសុ យស្ស កស្សចិ ទុតិយស្ស កថំ យោ កោចិ អារោចេតីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ “**ទុតិយស្ស អារោចេតីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ**”តិ។ **គតិគត**ន្តិ ចិរកាលបវត្តំ។

អាបត្តីតិ អាបជ្ជនំ។ **សហ វត្ថុជ្ឈាចារា**តិ វត្ថុវីតិក្កមេន សហ។ សហយោគេ ករណវចនប្បសង្គេ ឥទំ និស្សក្កវចនំ។ **យ**ន្តិ យំ ធម្មំ។ **និស្សារេតី**តិ អាបន្នំ ភិក្ខុនិសង្ឃម្ហា និស្សារេតិ។ ហេតុម្ហិ ចាយំ កត្តុវោហារោ។ និស្សារណហេតុភូតោ ហិ ធម្មោ **និស្សារណីយោ**តិ វុត្តោ។ គីវាយេវ ហោតិ, ន បារាជិកំ អនាណត្តិយា គហិតត្តា។ យថា ទាសទាសីវាបីអាទីនិ សម្បជិច្ឆិតុំ ន វដ្ដតិ, ឯវំ តេសំ អត្ថាយ អឌ្ឌករណម្បិ ន វដ្ដតីតិ អាហ “**អយំ អកប្បិយអឌ្ឌោ នាម, ន វដ្ដតី**”តិ។

ឯត្ថ ច សចេ អធិករណដ្ឋានំ គន្ត្វា “អម្ហាកំ ឯសោ ទាសោ, ទាសី, វាបី, ខេត្តំ, អារាមោ, អារាមវត្ថុ, គាវោ, អជា, កុក្កុដា”តិអាទិនា វោហរតិ, អកប្បិយំ។ “អយំ អម្ហាកំ អារាមិកោ, អយំ វាបី ឥត្ថន្នាមេន សង្ឃស្ស ភណ្ឌធោវនត្ថាយ ទិន្នា, ឥតោ ខេត្តតោ អារាមតោ ឧប្បជ្ជនកចតុបច្ចយា ឥតោ គាវិតោ មហីសិតោ អជាតោ ឧប្បជ្ជនកគោរសា ឥត្ថន្នាមេន សង្ឃស្ស ទិន្នាតិ បុច្ឆិតេ វា អបុច្ឆិតេ វា វត្តុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អនាកឌ្ឍិតាយ អឌ្ឌករណំ, អឌ្ឌបរិយោសានន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

បឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៨៣. ទុតិយេ **មល្លគណភដិបុត្តគណាទិក**ន្តិអាទីសុ **មល្លគណោ** នាម នារាយនភត្តិកោ តត្ថ តត្ថ បានីយដ្ឋបនបោក្ខរណីខណនាទិបុញ្ញកម្មការកោ គណោ, **ភដិបុត្តគណោ** នាម កុមារភត្តិកគណោ។ **ធម្មគណោ**តិ សាសនភត្តិគណោ អនេកប្បការបុញ្ញកម្មការកគណោ វុច្ចតិ។ **គន្ធិកសេណី**តិ អនេកប្បការសុគន្ធិវិកតិការកោ គណោ។ **ទុស្សិកសេណី**តិ បេសការកគណោ។ **កប្បគតិក**ន្តិ កប្បិយភាវំ គតំ។

វុដ្ឋាបេន្តិយាតិ ឧបសម្បាទេន្តិយា។ “ចោរឹ វុត្តនយេន អនាបុច្ឆា បព្ពាជេន្តិយា ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។ បណ្ណត្តឹ អជានន្តា អរិយាបិ វុដ្ឋាបេន្តីតិ វា កម្មវាចាបរិយោសានេ អាបត្តិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតសមង្គិតាវសេន វា “**តិចិត្ត**”ន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ចោរិតា, ចោរិសញ្ញា, អញ្ញត្រ អនុញ្ញាតការណា វុដ្ឋាបនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ទុតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៩២. តតិយេ **បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេន្តិយា**តិ សកគាមតោ អញ្ញស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេន្តិយា។ “គាមន្តរំ គច្ឆេយ្យា”តិ ហិ វចនតោ អញ្ញស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេន្តិយា ឯវ អាបត្តិ, ន សកគាមស្ស។ អញ្ញោ ហិ គាមោ គាមន្តរំ។ **អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារ**ន្តិ ឯត្ថ **ឧបចារ**-សទ្ទេន ឃរូបចារតោ បឋមលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតំ បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ គហិតំ, ន តតោ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតោ ឧបចារោតិ អាហ “**បរិក្ខេបារហដ្ឋាន**”ន្តិ។ តេនេវ បាឡិយំ “ឧបចារំ អតិក្កាមេន្តិយា”តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា យថា វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទេ “បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តស្ស, អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្សា”តិ (បាចិ. ៥១៣) វុត្តំ, ឯវមិធាបិ “បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេន្តិយា អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តិយា”តិ វទេយ្យ។ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**អបិចេត្ថា**”តិអាទិមាហ។ **វិហារស្ស ចតុគាមសាធារណត្តា**តិ ឥមិនា “វិហារតោ ឯកំ គាមំ គន្តុំ វដ្ដតី”តិ ឯត្ថ ការណមាហ។ វិហារស្ស ចតុគាមសាធារណត្តាយេវ ហិ ចតូសុ គាមេសុ យំកិញ្ចិ ឯកំ គាមំ គន្តុំ វដ្ដតិ។

យត្ថាតិ យស្សំ នទិយំ។ “បឋមំ បាទំ ឧត្តារេន្តិយា អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស, ទុតិយំ បាទំ ឧត្តារេន្តិយា អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា”តិ វចនតោ នទី ឱតរិត្វា បទសា ឧត្តរន្តិយា ឯវ អាបត្តីតិ អាហ “**សេតុនា គច្ឆតិ, អនាបត្តី**”តិអាទិ។ **បរតីរមេវ អក្កមន្តិយា អនាបត្តី**តិ នទី អនោតរិត្វា យាននាវាទីសុ អញ្ញតរេន គន្ត្វា បរតីរមេវ អក្កមន្តិយា អនាបត្តិ។ **ឧភយតីរេសុ វិចរន្តិ, វដ្ដតី**តិ ឥទំ អសតិបិ នទីបារគមនេ ឧបរិ វក្ខមានស្ស វិនិច្ឆយស្ស ផលមគ្គទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឱរិមតីរមេវ អាគច្ឆតិ, អាបត្តី**តិ បរតីរំ គន្តុកាមតាយ ឱតិណ្ណត្តា វុត្តំ។ **តមេវ តីរ**ន្តិ តមេវ ឱរិមតីរំ។ **អនាបត្តី**តិ បរតីរំ គន្តុកាមតាយ អភាវតោ អនាបត្តិ។

គាមទិសេ អរញ្ញេតិ “ពហិឥន្ទខីលា សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ (វិភ. ៥២៩) ឯវំ វុត្តលក្ខណេ អរញ្ញេ។ អថ គាទិសស្សេវ អរញ្ញស្ស គហិតភាវោ កថំ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “**តេនេវា**”តិអាទិ។ ឥមិនា ហិ អដ្ឋកថាវចនេន ឦទិសេបិ គាមសមីបេ ទស្សនូបចារេ វិជហិតេ សតិបិ សវនូបចារេ អាបត្តិ ហោតីតិ វិញ្ញាយតិ។ មគ្គមូឡ្ហា ឧច្ចាសទ្ទំ ករោន្តីតិ អាហ “**មគ្គមូឡ្ហសទ្ទេន វិយា**”តិ។ **សទ្ទាយន្តិយា**តិ សទ្ទំ ករោន្តិយា។ **បុរិមាយោ**តិ បុរេតរំ គច្ឆន្តិយោ។ **អញ្ញំ មគ្គំ គណ្ហាតី**តិ មគ្គមូឡ្ហត្តា, ន ឱហាតុំ, តស្មា ទ្វិន្នម្បិ អនាបត្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អនន្តរាយេន ឯកភាវោ, គាមន្តរគមនាទីសុ អញ្ញតរាបជ្ជនំ, អាបទាយ អភាវោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

តតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៩៤. ចតុត្ថេ **ការកគណស្សា**តិ ឧក្ខេបនីយកម្មការកគណស្ស។ តេចត្តាលីសប្បភេទំ វត្តំ ខន្ធកេ អាវិភវិស្សតិ។ **នេត្តារវត្តេ**តិ និត្ថរណហេតុម្ហិ វត្តេ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ធម្មេន កម្មេន ឧក្ខិត្តតា, អញ្ញត្រ អនុញ្ញាតការណា ឱសារណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧០១. បញ្ចមេ **ឯតំ ន វុត្ត**ន្តិ “ភិក្ខុនិយា អវស្សុតភាវោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ ឯតំ និយមនំ ន វុត្តំ។ **ត**ន្តិ តំ និយមេត្វា អវចនំ។ **បាឡិយា សមេតី**តិ “ឯកតោ អវស្សុតេ”តិ អវិសេសេត្វា វុត្តបាឡិយា “អនវស្សុតោតិ ជានន្តី បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឥមាយ ច បាឡិយា សមេតិ។ យទិ ហិ បុគ្គលស្ស អវស្សុតភាវោ នប្បមាណំ, កឹ “អនវស្សុតោតិ ជានន្តី”តិ ឥមិនា វចនេន, “អនាបត្តិ ឧភតោអនវស្សុតា ហោន្តិ, អនវស្សុតា បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ សិយា។ “**ឧភតោអនវស្សុតា ហោន្តិ, អនវស្សុតោតិ ជានន្តី បដិគ្គណ្ហាតី**”តិ ឥមស្ស ច អនាបត្តិវារស្ស អយមត្ថោ។ ឧភោ ចេ អនវស្សុតា, សព្ពថាបិ អនាបត្តិ។ អថ ភិក្ខុនី អនវស្សុតា សមានា អវស្សុតម្បិ “អនវស្សុតោ”តិ សញ្ញាយ តស្ស ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហាតិ, ឯវម្បិ អនាបត្តិ។ អថ សយំ អនវស្សុតាបិ អញ្ញំ អនវស្សុតំ វា អវស្សុតំ វា “អវស្សុតោ”តិ ជានាតិ, ទុក្កដមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ អនន្តរសិក្ខាបទេ “កិស្ស ត្វំ អយ្យេ ន បដិគ្គណ្ហាសីតិ។ អវស្សុតា អយ្យេតិ។ ត្វំ បន អយ្យេ អវស្សុតាតិ។ នាហំ អយ្យេ អវស្សុតា”តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧទកទន្តបោនតោ អញ្ញំ អជ្ឈោហរណីយំ, ឧភតោអវស្សុតតា, សហត្ថា គហណំ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

បញ្ចមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឆដ្ឋសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧០៥. ឆដ្ឋេ បរិវារគាថាយ អយមត្ថោ។ **ន ទេតិ ន បដិគ្គណ្ហាតី**តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤៨១) ន ឧយ្យោជិកា ទេតិ, នាបិ ឧយ្យោជិតា តស្សា ហត្ថតោ គណ្ហាតិ ។ **បដិគ្គហោ តេន ន វិជ្ជតី**តិ តេនេវ ការណេន ឧយ្យោជិកាយ ហត្ថតោ ឧយ្យោជិតាយ បដិគ្គហោ ន វិជ្ជតិ។ **អាបជ្ជតិ គរុក**ន្តិ ឯវំ សន្តេបិ អវស្សុតស្ស ហត្ថតោ បិណ្ឌគ្គហណេ ឧយ្យោជេន្តី សង្ឃាទិសេសាបត្តិំ អាបជ្ជតិ។ **តញ្ច បរិភោគបច្ចយា**តិ តញ្ច បន អាបត្តិំ អាបជ្ជមានា តស្សា ឧយ្យោជិតាយ បរិភោគបច្ចយា អាបជ្ជតិ។ តស្សា ហិ ភោជនបរិយោសានេ ឧយ្យោជិកាយ សង្ឃាទិសេសោ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ មនុស្សបុរិសតា, អញ្ញត្រ អនុញ្ញាតការណា ខាទនីយំ ភោជនីយំ គហេត្វា ភុញ្ជាតិ ឧយ្យោជនា, តេន វចនេន គហេត្វា ឥតរិស្សា ភោជនបរិយោសានន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឆដ្ឋសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧០៨. សត្តមេ **កិន្នុមាវ សមណិយោ**តិ កឹ នុ ឥមា ឯវ សមណិយោ។ **តាសាហ**ន្តិ តាសំ អហំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

សត្តមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧១៥. អដ្ឋមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៨. នវមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៧២១. នវមេ **វជ្ជប្បដិច្ឆាទិកា**តិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកវជ្ជស្ស បដិច្ឆាទិកា។ សមនុភាសនកម្មកាលេ ចេត្ថ ទ្វេតិស្សោ ឯកតោ សមនុភាសិតព្ពា។

នវមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧២៧. ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

ភិក្ខុនីវិភង្គេ សង្ឃាទិសេសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្ឃាទិសេសកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

៣. និស្សគ្គិយកណ្ឌំ (ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា)

៧៣៣. និស្សគ្គិយេសុ បឋមំ ឧត្តានមេវ។

៧៤០. ទុតិយេ “**អយ្យាយ ទម្មីតិ ឯវំ បដិលទ្ធ**ន្តិ និស្សជ្ជនបដិលទ្ធំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ “និស្សដ្ឋំ បដិលភិត្វាបិ យថាទានេយេវ ឧបនេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **យថាទានេយេវ ឧបនេតព្ព**ន្តិ យថា ទាយកេន ទិន្នំ, តថា ឧបនេតព្ពំ, អកាលចីវរបក្ខេយេវ ឋបេតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច ភាជាបិតាយ លទ្ធចីវរមេវ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, តំ វិនយកម្មំ កត្វាបិ អត្តនា ន លភតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អកាលចីវរតា, តថាសញ្ញិតា, កាលចីវរន្តិ អធិដ្ឋាយ លេសេន ភាជាបនំ, បដិលាភោតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

៧៤៣. តតិយេ **មេត**ន្តិ មេ ឯតំ។ សកសញ្ញាយ គហិតត្តា បាចិត្តិយំ ទុក្កដញ្ច វុត្តំ។ ឥតរថា ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពំ។ ឧបសម្បន្នតា, បរិវត្តិតចីវរស្ស វិកប្បនុបគតា, សកសញ្ញាយ អច្ឆិន្ទនំ វា អច្ឆិន្ទាបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

៧៤៨-៧៥២. ចតុត្ថេ **អាហដសប្បិ ទត្វា**តិ អត្តនោ ទត្វា។ **យមកំ បចិតព្ព**ន្តិ សប្បិញ្ច តេលញ្ច ឯកតោ កត្វា បចិតព្ពំ។ លេសេន គហេតុកាមតា, អញ្ញស្ស វិញ្ញាបនំ, បដិលាភោតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

៧៥៣. បញ្ចមេ **សា**តិ ថុល្លនន្ទា។ **អយ**ន្តិ អយំ សិក្ខមានា។ **ចេតាបេត្វាតិ ជានាបេត្វា ឥច្ចេវ អត្ថោ**តិ ឥធ វុត្តំ, **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. អញ្ញចេតាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា) បន “អញ្ញំ ចេតាបេត្វាតិ អត្តនោ កប្បិយភណ្ឌេន ឥទំ នាម អាហរាតិ អញ្ញំ បរិវត្តាបេត្វា”តិ វុត្តំ, តស្មា “ចេតាបេត្វា”តិ ឥមស្ស បរិវត្តាបេត្វាតិបិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អញ្ញំ ចេតាបេយ្យា**តិ “ឯវំ មេ ឥទំ ទត្វា អញ្ញម្បិ អាហរិស្សតី”តិ មញ្ញមានា “ន មេ ឥមិនា អត្ថោ, ឥទំ នាម មេ អាហរា”តិ តតោ អញ្ញំ ចេតាបេយ្យ។

៧៥៨. ឆដ្ឋេ **ធម្មកិច្ច**ន្តិ បុញ្ញកម្មំ។ **បាវារិកស្សា**តិ ទុស្សវាណិជកស្ស។ យាយ ចេតាបិតំ, តស្សាយេវ និស្សគ្គិយំ និស្សជ្ជនបដិលាភោ ច, តស្មា តាយ ភិក្ខុនិយា និស្សដ្ឋំ បដិលភិត្វា យថាទានេ ឧបនេតព្ពំ, ន អត្តនា គហេតព្ពំ។ **អញ្ញស្សត្ថាយា**តិ ចីវរាទីសុ អញ្ញតរស្សត្ថាយ។ **អញ្ញុទ្ទិសិកេនា**តិ បុរិមស្សេវត្ថទីបនំ។ **បរិក្ខារេនា**តិ កប្បិយភណ្ឌេន។

៧៦៤. សត្តមេ **សយំ យាចិតកេនា**តិ សយំ យាចិតកេនាបីតិ អត្ថោ។ តេនេវ បាឡិយំ “តេន ច បរិក្ខារេន សយម្បិ យាចិត្វា”តិ វុត្តំ, តតោយេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “សញ្ញាចិកេនាតិ សយំ យាចិតកេនាបី”តិ អត្ថោ វុត្តោ។

៧៦៨-៧៧៣. អដ្ឋមនវមទសមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៧៨៤. ឯកាទសមេ យស្មា បាវារិកដ្ឋានេ វិញ្ញត្តិ នាម ន បដិសេធេតព្ពា, តស្មា ភគវា ធម្មនិមន្តនវសេន បាវារិកដ្ឋានេ “វទេយ្យាសិ យេនត្ថោ”តិ វុត្តាយ “ចតុក្កំសបរមំ វិញ្ញាបេតព្ព”ន្តិ បរិច្ឆេទំ ទស្សេតីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. គរុបាវុរណសិក្ខាបទវណ្ណនា) “ចេតាបេតព្ពន្តិ ឋបេត្វា សហធម្មិកេ ច ញាតកបវារិតេ ច អញ្ញេន កិស្មិញ្ចិទេវ គុណេ បរិតុដ្ឋេន វទេយ្យាសិ យេនត្ថោតិ វុត្តាយ វិញ្ញាបេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

៧៨៨. ទ្វាទសមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

ភិក្ខុនីវិភង្គេ និស្សគ្គិយបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និស្សគ្គិយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

៤. បាចិត្តិយកណ្ឌំ (ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា)

១. លសុណវគ្គវណ្ណនា

៧៩៣-៧៩៧. បាចិត្តិយេសុ លសុណវគ្គស្ស បឋមេ ជាតី សរតីតិ **ជាតិស្សរោ។ សភាវេនេវា**តិ សូប សម្បាកាទី វិនាវ។ **ពទរសាឡវំ** នាម ពទរផលានិ សុក្ខាបេត្វា ចុណ្ណេត្វា កត្តព្ពា ខាទនីយវិកតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អាមកលសុណញ្ចេវ អជ្ឈោហរណញ្ចាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

៧៩៨-៨០២. ទុតិយតតិយចតុត្ថានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៨១២. បញ្ចមេ **ទ្វិន្នំ បព្ពានំ ឧបរី**តិ ឯត្ថ ទ្វិន្នំ អង្គុលីនំ សហ បវេសនេ ឯកេកាយ អង្គុលិយា ឯកេកំ បព្ពំ កត្វា ទ្វិន្នំ បព្ពានំ ឧបរិ។ ឯកង្គុលិបវេសនេ ទ្វិន្នំ បព្ពានំ ឧបរិ ន វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **មហាបច្ចរិយម្បិ** អយមេវ នយោ ទស្សិតោ។ ឧទកសុទ្ធិបច្ចយេន បន សតិបិ ផស្សសាទិយនេ យថាវុត្តបរិច្ឆេទេ អនាបត្តិ។

៨១៥-៨១៧. ឆដ្ឋេ **អាសុម្ភិត្វា**តិ បាតេត្វា។ **ទធិមត្ថូ**តិ ទធិមណ្ឌំ ទធិម្ហិ បសន្នោទកំ។ ភុញ្ជន្តស្ស ភិក្ខុនោ ហត្ថបាសេ ឋានំ, បានីយស្ស វា វិធូបនស្ស វា គហណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

៨២២. សត្តមេ "បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិ ឥទំ បុព្ពបយោគទុក្កដស្ស និទស្សនមត្តន្តិ អាហ **"ន កេវលំ បដិគ្គហណេយេវ ហោតី"**តិអាទិ។ **បមាណ**ន្តិ បាចិត្តិយាបត្តិយា បមាណំ។ ឥមេហិយេវ ទ្វីហិ បាចិត្តិយំ ហោតិ, នាញ្ញេហិ ភជ្ជនាទីហីតិ អត្ថោ។ វុត្តមេវត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **"តស្មា"**តិអាទិមាហ។ **តំ បុព្ពាបរវិរុទ្ធ**ន្តិ បុនបិ វុត្តន្តិ វុត្តវាទំ សន្ធាយាហ។ អញ្ញាយ វិញ្ញត្តិយា លទ្ធម្បិ ហិ អនាណត្តិយា វិញ្ញត្តិយា ឥមិស្សា អវិញ្ញត្តិយា លទ្ធបក្ខំ ភជតិ, តស្មា ហេដ្ឋា អវិញ្ញត្តិយា លទ្ធេ ករណការាបនេសុ វិសេសំ អវត្វា ឥធ វិសេសវចនំ បុព្ពាបរវិរុទ្ធំ។ យទិ ចេត្ថ ករណេ បាចិត្តិយំ, ការាបនេបិ បាចិត្តិយេនេវ ភវិតព្ពំ។ អថ ការាបនេ ទុក្កដំ, ករណេបិ ទុក្កដេនេវ ភវិតព្ពំ។ ន ហិ ករណេ វា ការាបនេ វា វិសេសោ អត្ថិ, តស្មា អញ្ញាយ វិញ្ញត្តិយា លទ្ធំ សយំ ភជ្ជនាទីនិ កត្វាបិ ការាបេត្វាបិ ភុញ្ជន្តិយា ទុក្កដមេវាតិ ឥទមេត្ថ សន្និដ្ឋានំ។ **អវិសេសេន វុត្ត**ន្តិ ករណការាបនានំ សាមញ្ញតោ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ សត្តន្នំ ធញ្ញានំ អញ្ញតរស្ស វិញ្ញាបនំ វា វិញ្ញាបាបនំ វា, បដិលាភោ, ភជ្ជនាទីនិ កត្វា វា ការេត្វា វា អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

៨២៤. អដ្ឋមេ **និព្ពិដ្ឋោ**តិ បតិដ្ឋាបិតោ។ **កេណី**តិ រញ្ញោ ទាតព្ពស្ស អាយស្សេតំ អធិវចនំ។ **ឋានន្តរ**ន្តិ គាមជនបទាទិឋានន្តរំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧច្ចារាទិភាវោ, អនវលោកនំ, វឡញ្ជនដ្ឋានំ, តិរោកុដ្ដបាការតា, ឆឌ្ឌនំ វា ឆឌ្ឌាបនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

៨៣០. នវមេ **សព្ពេស**ន្តិ ភិក្ខុស្ស ភិក្ខុនិយា ច។ ឥធ ខេត្តបាលកា អារាមាទិគោបកា ច **សាមិកា** ឯវ។

៨៣៦. ទសមេ **ឯកបយោគេនា**តិ ឯកទិសាវលោកនបយោគេន។ **តេសំយេវា**តិ យេសំ នច្ចំ បស្សតិ។ កិញ្ចាបិ សយំ នច្ចនាទីសុ បាចិត្តិយំ បាឡិយំ ន វុត្តំ, តថាបិ អដ្ឋកថាបមាណេន គហេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **"សព្ព អដ្ឋកថាសុ វុត្ត"**ន្តិ អាហ។ **"អារាមេ ឋត្វា**តិ ន កេវលំ ឋត្វា, តតោ តតោ គន្ត្វាបិ សព្ពិរិយាបថេហិ លភតិ, 'អារាមេ ឋិតា'តិ បន អារាមបរិយាបន្នភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឥតរថា និសិន្នាបិ ន លភេយ្យា"តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ នច្ចាទីនំ អញ្ញតរតា, អញ្ញត្រ អនុញ្ញាតការណា គមនំ, ទស្សនំ វា សវនំ វាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

លសុណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អន្ធការវគ្គវណ្ណនា

៨៤១. អន្ធការវគ្គស្ស បឋមេ **ទានេ វា បូជាយ វា**តិ ទាននិមិត្តំ វា បូជានិមិត្តំ វា។ **មន្តេតី**តិ កថេតិ។ រត្តន្ធការតា, បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ ឋានំ វា សល្លបនំ វា, សហាយាភាវោ, រហោបេក្ខតាតិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

៨៤២-៨៤៦. ទុតិយតតិយចតុត្ថានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៨៥៦-៨៥៧. បញ្ចមេ **អនោវស្សកំ អតិក្កាមេន្តិយា**តិ ឆន្នស្ស អន្តោ និសីទិត្វា បក្កមន្តី សន្ធាយ វុត្តំ។ “ឧបចារោ ទ្វាទសហត្ថោ”តិ វទន្តិ។ **បល្លង្កស្ស អនោកាសេ**តិ ឱរុពទ្ធាសនស្ស អនោកាសេ អប្បហោន្តេ។ បុរេភត្តតា, អន្តរឃរេ និសជ្ជា, អាសនស្ស បល្លង្កោកាសតា, អញ្ញត្រ អនុញ្ញាតការណា អនាបុច្ឆនំ, វុត្តបរិច្ឆេទាតិក្កមោតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

៨៥៩-៨៦៤. ឆដ្ឋសត្តមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

អន្ធការវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នគ្គវគ្គវណ្ណនា

៨៨៣-៨៨៧. នគ្គវគ្គស្ស បឋមទុតិយានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៨៩៣. តតិយេ **វិសិព្ពេត្វា**តិ ទុស្សិព្ពិតំ បុន សិព្ពនត្ថាយ វិសិព្ពេត្វា វិជដេត្វា។ **អញ្ញត្រ ចតូហបញ្ចាហា**តិ វិសិព្ពិតទិវសតោ បញ្ច ទិវសេ អតិក្កមិត្វា។ និវាសនបារុបណូបគចីវរតា, ឧបសម្បន្នាយ សន្តកតា, សិព្ពនត្ថាយ វិសិព្ពនំ វា វិសិព្ពាបនំ វា, អញ្ញត្រ អនុញ្ញាតការណា បញ្ចាហាតិក្កមោ, ធុរនិក្ខេបោតិ ឥមានិ បនេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

៨៩៨. ចតុត្ថេ **បញ្ចន្នំ ចីវរាន**ន្តិ តិចីវរំ ឧទកសាដិកា សង្កច្ចិកាតិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ ចីវរានំ។ បញ្ចន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរតា, បញ្ចាហាតិក្កមោ, អនុញ្ញាតការណាភាវោ, អបរិវត្តនន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

៩០២. បញ្ចមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៩០៧. ឆដ្ឋេ **ចីវរលាភ**ន្តិ លភិតព្ពចីវរំ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមតា, សង្ឃស្ស បរិណតភាវោ, វិនា អានិសំសទស្សនេន អន្តរាយករណន្តិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

៩១១. សត្តមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៩១៦. អដ្ឋមេ **កុម្ភថូណំ** នាម កុម្ភសទ្ទោ, តេន ចរន្តិ កីឡន្តិ, តំ វា សិប្បំ ឯតេសន្តិ **កុម្ភថូណិកា**។ តេនាហ “**ឃដកេន កីឡនកា**”តិ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៣) បន “កុម្ភថូណំ នាម ចតុរស្សអម្ពណកតាឡ”ន្តិ វុត្តំ។ **ចតុរស្សអម្ពណកតាឡំ** នាម រុក្ខសារទន្តាទីសុ យេន កេនចិ ចតុរស្សអម្ពណំ កត្វា ចតូសុ បស្សេសុ ចម្មេន ឱនន្ធិត្វា កតវាទិតភណ្ឌំ។ **ពិម្ពិសក**ន្តិបិ តស្សេវ វេវចនំ, តំ វាទេន្តិ, តំ វា សិប្បំ ឯតេសន្តិ **កុម្ភថូណិកា**។ តេនាហ “**ពិម្ពិសកវាទកាតិបិ វទន្តី**”តិ។ សមណចីវរតា, បបេត្វា សហធម្មិកេ មាតាបិតរោ ច អញ្ញេសំ ទានំ, អតាវកាលិកតាតិ ឥមានិ បនេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

៩២០. នវមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៩២៧. ទសមេ **ធម្មិកំ កថិនុទ្ធារ**ន្តិ សព្ពាសំ ភិក្ខុនីនំ អកាលចីវរំ ទាតុកាមេន ឧបាសកេន យត្តកោ អត្ថារមូលកោ អានិសំសោ, តតោ អធិកំ វា សមកំ វា ទត្វា យាចិតកេន សមគ្គេន ភិក្ខុនិសង្ឃេន យំ កថិនំ ញត្តិទុតិយេន កម្មេន អន្តរា ឧទ្ធរីយតិ, តស្ស សោ ឧទ្ធារោ ធម្មិកោតិ វុច្ចតិ, ឯវរូបំ កថិនុទ្ធារន្តិ អត្ថោ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។

នគ្គវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩៣២. តុវដ្ដវគ្គេ សព្ពំ ឧត្តានមេវ។

៥. ចិត្តាគារវគ្គវណ្ណនា

៩៧៨. ចិត្តាគារវគ្គស្ស បឋមេ **កីឡនឧបវន**ន្តិ អន្តោនគរេ ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ, **កីឡនុយ្យាន**ន្តិ ពហិនគរេ ឋិតំ សន្ធាយ។ **បាដេក្កា អាបត្តិយោ**តិ គីវាយ បរិវដ្ដនប្បយោគគណនាយ អាបត្តិយោ, ន ឧម្មីលនគណនាយ។

“អជ្ឈារាមេ រាជាគារាទីនិ ករោន្តិ , តានិ បស្សន្តិយា អនាបត្តី”តិ វចនតោ “អន្តោអារាមេ តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា នច្ចាទីនិ បស្សិតុំ លភតី”តិបិ សិទ្ធំ។

៨៨២. ទុតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

១០១៥. នវមេ ហត្ថិអាទីសុ **សិប្ប**-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ, តថា អាថព្ពណាទីសុ **មន្ត**-សទ្ទោ។ តត្ថ **អាថព្ពណមន្តោ** នាម អាថព្ពណវេទវិហិតោ បរូបឃាតករោ មន្តោ, **ខីលនមន្តោ** នាម ទារុសារខីលំ មន្តេត្វា បថវិយំ បវេសេត្វា មារណមន្តោ, **អគទប្បយោគោ** វិសយោជនំ។ **នាគមណ្ឌល**ន្តិ សប្បានំ បវេសនិវារណត្ថំ មណ្ឌលពន្ធមន្តោ។

១០១៨. ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

ចិត្តាគារវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០២១. អារាមវគ្គេ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។

១០៦៧. គព្ភិនិវគ្គេបិ សព្ពំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

៨. កុមារិភូតវគ្គវណ្ណនា

១១១៩. កុមារិភូតវគ្គស្ស បឋមេ **សព្ពបឋមា ទ្វេ មហាសិក្ខមានា**តិ គព្ភិនិវគ្គេ សព្ពបឋមំ វុត្តា ទ្វេ សិក្ខមានា។ **សិក្ខមានា ឥច្ចេវ វត្តព្ពា**តិ សម្មុតិកម្មាទីសុ ឯវំ វត្តព្ពា។ **គិហិគតាតិ វា កុមារិភូតាតិ វា ន វត្តព្ពា**តិ សចេ វទន្តិ, កម្មំ កុប្បតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥតោ បរំ នវមបរិយោសានំ ឧត្តានត្ថមេវ។

១១៦៣. ទសមេ **អបុព្ពសមុដ្ឋានសីស**ន្តិ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានាទីសុ តេរសសុ សមុដ្ឋានេសុ អននុញ្ញាតសមុដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ ឥតោ បុព្ពេ តាទិសស្ស សមុដ្ឋានសីសស្ស អនាគតត្តា “អបុព្ពសមុដ្ឋានសីស”ន្តិ វុត្តំ។

១១៦៦. ឯកាទសមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

កុមារិភូតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឆត្តុបាហនវគ្គវណ្ណនា

១២១៤. ឆត្តុបាហនវគ្គស្ស ឯកាទសមេ **ឧបចារំ សន្ធាយា**តិ សមន្តា ទ្វាទសហត្ថុបចារំ សន្ធាយ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

ឆត្តុបាហនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គិរគ្គសមជ្ជាទីនិ អចិត្តកានិ លោកវជ្ជានីតិ វុត្តត្តា នច្ចន្តិ វា វណ្ណកន្តិ វា អជានិត្វាវ បស្សន្តិយា វា ន ហាយន្តិយា វា អាបត្តិសម្ភវតោ វត្ថុអជាននចិត្តេន **អចិត្តកានិ**, នច្ចន្តិ វា វណ្ណកន្តិ វា ជានិត្វា បស្សន្តិយា វា ន ហាយន្តិយា វា អកុសលេនេវ អាបជ្ជនតោ **លោកវជ្ជានី**តិ វេទិតព្ពានិ។ ចោរីវុដ្ឋាបនាទីនិ **ចោរី**តិអាទិនា វត្ថុំ ជានិត្វា ករណេ ឯវ អាបត្តិសម្ភវតោ **សចិត្តកានិ**, ឧបសម្បទាទីនំ ឯកន្តអកុសលចិត្តេនេវ អកត្តព្ពត្តា **បណ្ណត្តិវជ្ជានិ**។ “ឥធ សចិត្តកាចិត្តកតា បណ្ណត្តិជាននាជាននតាយ អគ្គហេត្វា វត្ថុជាននាជាននតាយ គហេតព្ពា”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

ភិក្ខុនីវិភង្គេ ខុទ្ទកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាចិត្តិយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

៥. បាដិទេសនីយកណ្ឌំ (ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា)

បាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា

១២២៨. បាដិទេសនីយា នាម យេ អដ្ឋ ធម្មា សង្ខេបេនេវ សង្គហំ អារូឡ្ហាតិ សម្ពន្ធោ។ **បាឡិវិនិមុត្តកេសូ**តិ បាឡិយំ អនាគតេសុ សប្បិអាទីសុ។

បាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាដិទេសនីយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

យេ បន បញ្ចសត្តតិ សេខិយា ធម្មា ឧទ្ទិដ្ឋា, យេ ច តេសំ អនន្តរា សត្តាធិករណវ្ហយា ធម្មា ឧទ្ទិដ្ឋាតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **តេស**ន្តិ តេសំ សេខិយានំ។ **សត្តាធិករណវ្ហយា**តិ សត្តាធិករណសមថសង្ខាតា។ តំ អត្ថវិនិច្ឆយំ តាទិសំយេវ យស្មា វិទូ វទន្តីតិ អត្ថោ។

យថា និដ្ឋិតាតិ សម្ពន្ធោ។ **សព្ពាសវបហំ មគ្គ**ន្តិ សព្ពាសវវិឃាតកំ អរហត្តមគ្គំ **បត្វា** សសន្តានេ ឧប្បាទេត្វា។ **បស្សន្តុ និព្ពុតិ**ន្តិ មគ្គញាណលោចនេន និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តុ, បប្បោន្តូតិ វា បាឋោ។ តត្ថ **និព្ពុតិ**ន្តិ ខន្ធបរិនិព្ពានំ គហេតព្ពំ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ។

ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧភតោវិភង្គដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាចិត្តិយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មហាវគ្គ-ដីកា

១. មហាខន្ធកំ

ពោធិកថាវណ្ណនា

ឥទានិ ឧភតោវិភង្គានន្តរំ សង្គហមារោបិតស្ស មហាវគ្គចូឡវគ្គសង្គហិតស្ស ខន្ធកស្ស អត្ថសំវណ្ណនំ អារភិតុកាមោ **“ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខាន”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខាន**ន្តិ ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខវិភង្គានំ។ បាតិមោក្ខគ្គហណេន ហេត្ថ តេសំ វិភង្គោ អភេទេន គហិតោ។ យំ ខន្ធកំ សង្គាយិំសូតិ សម្ពន្ធោ។ ខន្ធានំ សមូហោ **ខន្ធកោ**, ខន្ធានំ វា បកាសនតោ ទីបនតោ **ខន្ធកោ**។ “ខន្ធា”តិ ចេត្ថ បព្ពជ្ជូបសម្បទាទិវិនយកម្មសង្ខាតា ចារិត្តវារិត្តសិក្ខាបទសង្ខាតា ច បញ្ញត្តិយោ អធិប្បេតា។ បព្ពជ្ជាទីនិ ហិ ភគវតា បញ្ញត្តត្តា “បញ្ញត្តិយោ”តិ វុច្ចន្តិ។ បញ្ញត្តិយញ្ច ខន្ធសទ្ទោ ទិស្សតិ “ទារុក្ខន្ធោ អគ្គិក្ខន្ធោ”តិអាទីសុ វិយ។ អបិច ភាគរាសដ្ឋតាបេត្ថ យុជ្ជតិយេវ តាសំ បញ្ញត្តីនំ ភាគតោ រាសិតោ ច វិភត្តត្តា។ **ខន្ធកោវិទា**តិ បញ្ញត្តិភាគរាសដ្ឋវសេន ខន្ធដ្ឋេ កោវិទា។

បទភាជនីយេ យេសំ បទានំ អត្ថា យេហិ អដ្ឋកថានយេហិ បកាសិតាតិ យោជេតព្ពំ។ **តេ ចេ បុន វ ទេយ្យាមា**តិ តេ ចេ អដ្ឋកថានយេ បុនបិ វទេយ្យាម។ អថ វា បទភាជនីយេ យេសំ បទានំ យេ អត្ថា ហេដ្ឋា ប កាសិតា, តេ ចេ អត្ថេ បុន វទេយ្យាមាតិ យោជេតព្ពំ។ ឥមស្មឹ បក្ខេ ហិ-សទ្ទោ បទបូរណេ ទដ្ឋព្ពោ។ **បរិយោសានន្តិ** សំវណ្ណនាបរិយោសានំ។ **ឧត្តានា ចេវ យេ អត្ថា**តិ យេ អត្ថា បុព្ពេ អបកាសិតាបិ ឧត្តានា អ គម្ភីរា។

១. វិសេសការណំ នត្ថីតិ “យេន សមយេន អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយាចនហេតុភូតោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ, តេន សមយេនា”តិអាទិនា វុត្តការណំ វិយ ឥធ វិសេសការណំ នត្ថិ។ **អយមភិលាបោ**តិ “តេន សមយេនា”តិ អយមភិលាបោ។ **កឹ បនេតស្ស វចនេ បយោជន**ន្តិ យទិ វិសេសការណំ នត្ថិ, ឯតស្ស វចនេ កឹ បយោជនន្តិ អធិប្បាយោ។ និទានទស្សនំ បយោជនន្តិ យោជេតព្ពំ។ តមេវ វិភាវេតុំ **“យា ហិ ភគវតា”**តិអាទិ វុត្តំ។

មហាវេលា វិយ **មហាវេលា**, វិបុលវាលុកបុញ្ជតាយ មហន្តោ វេលាតដោ វិយាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“មហន្តេ វាលិករាសិម្ហីតិ អត្ថោ”**តិ។ ឧរុ មរុ សិកតា វាលុកា វណ្ណុ វាលិកាតិ ឥមេ សទ្ទា សមានត្ថា, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ តេនាហ **“ឧរូតិ វាលិកា វុច្ចតី”**តិ។

ឥតោ បដ្ឋាយ ច –

> យស្មា សុត្តន្តបាឡីនំ, អត្ថោ សង្ខេបវណ្ណិតោ;
> តស្មា មយំ ករិស្សាម, តាសំ អត្ថស្ស ទីបនំ។

នជ្ជាតិ (ឧទា. អដ្ឋ. ១) នទតិ សន្ទតីតិ នទី, តស្សា នជ្ជា, នទិយា និន្នគាយាតិ អត្ថោ។ **នេរញ្ជរាយា**តិ “នេលញ្ជលាយា”តិ វត្តព្ពេ ល-ការស្ស រ-ការំ កត្វា “នេរញ្ជរាយា”តិ វុត្តំ, កទ្ទមសេវាលបណកាទិទោសរហិតសលិលាយាតិ អត្ថោ។ កេចិ “នីលំជលាយាតិ វត្តព្ពេ នេរញ្ជរាយាតិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, នាមមេវ វា ឯតំ តស្សា នទិយាតិ វេទិតព្ពំ។ តស្សា នទិយា តីរេ យត្ថ ភគវា វិហាសិ, តំ ទស្សេតុំ **“ពោធិរុក្ខមូលេ”**តិ វុត្តំ។ “ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ”ន្តិ (ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) ឯត្ថ មគ្គញាណំ ពោធីតិ វុត្តំ, “បប្បោតិ ពោធី វរភូរិមេធសោ”តិ (ទី. និ. ៣.២១៧) ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ តទុភយម្បិ ពោធី ភគវា ឯត្ថ បត្តោតិ រុក្ខោបិ “ពោធិរុក្ខោ”ត្វេវ នាមំ លភិ។ អថ វា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ពុជ្ឈតីតិ ភគវា **ពោធិ**។ តេន ពុជ្ឈន្តេន សន្និស្សិតត្តា សោ រុក្ខោ “ពោធិរុក្ខោ”តិ នាមំ លភិ។ អដ្ឋកថាយំ បន ឯកទេសេនេវ អត្ថំ ទស្សេតុំ **“ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **មូលេ**តិ សមីបេ។ **បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ**តិ អនុនាសិកលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ អាហ **“បឋមំ អភិសម្ពុទ្ធោ”**តិ។ **បឋម**ន្តិ ច ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, តស្មា អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា សព្ពបឋមំ ពោធិរុក្ខមូលេ វិហរតីតិ ឯវមេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។

អថ ខោ ភគវាតិ ឯត្ថ **អថា**តិ តស្មឹ សមយេតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ អនេកត្ថត្តា និបាតានំ, យស្មឹ សមយេ អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា ពោធិរុក្ខមូលេ វិហរតិ, តស្មឹ សមយេតិ អត្ថោ។ តេនេវ **ឧទានបាឡិយំ** (ឧទា. ២) “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សត្តាហំ ឯកបល្លង្កេន និសិន្នោ ហោតិ វិមុត្តិសុខបដិសំវេទី”តិ វុត្តំ។ **អថា**តិ វា

បច្ឆាតិ ឥមស្មឹ អត្ថេ និបាតោ, តស្មា អភិសម្ពោធិតោ បច្ឆាតិ ឯវមេត្ថ គហេតព្ពោ។ **ខោ**តិ បទបូរណេ និបាតោ។ សត្ត អហានិ **សត្តាហំ**។ អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ យស្មា ភគវា តំ សត្តាហំ និរន្តរតាយ អច្ចន្តមេវ ផលសមាបត្តិសុខេន វិហាសិ, តស្មា "សត្តាហ"ន្តិ អច្ចន្តសំយោគវសេន ឧបយោគវចនំ វុត្តំ។ **ឯកបល្លង្កេនា**តិ វិសាខបុណ្ណមាយ អនត្ថង្គតេយេវ សូរិយេ អបរាជិតបល្លង្កវសេន វជិរាសនេ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ សកិម្បិ អនុដ្ឋហិត្វា យថាភុជិតេន ឯកេនេវ បល្លង្កេន។

វិមុត្តិសុខបដិសំវេទីតិ ឯត្ថ តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិនិស្សរណវិមុត្តីសុ បញ្ចសុ បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិសង្ខាតា ភគវតោ ផលវិមុត្តិ អធិប្បេតាតិ អាហ "**វិមុត្តិសុខំ ផលសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទយមានោ**"តិ។ **វិមុត្តី**តិ ច ឧបក្កិលេសេហិ បដិប្បស្សទ្ធិវសេន ចិត្តស្ស វិមុត្តភាវោ, ចិត្តមេវ វា តថា វិមុត្តំ វេទិតព្ពំ។ តាយ វិមុត្តិយា ជាតំ, សម្បយុត្តំ វា សុខំ វិមុត្តិសុខំ។ "យាយំ, ភន្តេ, ឧបេក្ខា សន្តេ សុខេ វុត្តា ភគវតា"តិ (ម. និ. ២.៨៨) វចនតោ ឧបេក្ខាបិ ចេត្ថ សុខមិច្ចេវ វេទិតព្ពា។ តថា ហិ វុត្តំ **សម្មោហវិនោទនិយំ** (វិភ. អដ្ឋ. ២៣២) "ឧបេក្ខា បន សន្តត្តា, សុខមិច្ចេវ ភាសិតា"តិ។ ភគវា ហិ ចតុត្ថជ្ឈានិកំ អរហត្តផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, ន ឥតរំ។ អថ វា "តេសំ វូបសមោ សុខោ"តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២២១, ២៧២) យថា សង្ខារទុក្ខវូបសមោ "សុខោ"តិ វុច្ចតិ, ឯវំ សកលកិលេសទុក្ខូបសមភាវតោ អគ្គផលេ លព្ភមានា បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ ឯវ ឥធ "សុខ"ន្តិ វេទិតព្ពា។

អថាតិ អធិការត្ថេ និបាតោ, **ខោ**តិ បទបូរណេ។ តេសុ អធិការត្ថេន "អថា"តិ ឥមិនា វិមុត្តិសុខបដិសំវេទនតោ អញ្ញំ អធិការំ ទស្សេតិ។ កោ បនេសោតិ? បដិច្ចសមុប្បាទមនសិការោ។ **រត្តិយា**តិ អវយវសម្ពន្ធេ សាមិវចនំ។ **បឋម**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគត្ថេ ឧបយោគវចនំ ។ ភគវា ហិ តស្សា រត្តិយា សកលម្បិ បឋមំ យាមំ តេនេវ មនសិការេន យុត្តោ អហោសីតិ។

បច្ចយាការន្តិ អវិជ្ជាទិបច្ចយធម្មំ។ **បដិច្ចា**តិ បដិមុខំ គន្ត្វា, ការណសាមគ្គឹ អបដិក្ខិបិត្វាតិ អត្ថោ។ បដិមុខគមនញ្ច បច្ចយស្ស ការណសាមគ្គិយា អង្គភាវេន ផលស្ស ឧប្បាទនមេវ។ **អបដិក្ខិបិត្វា**តិ បន វិនា តាយ ការណសាមគ្គិយា អង្គភាវំ អគន្ត្វា សយមេវ ន ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ ឯតេន ការណពហុតា ទស្សិតា។ អវិជ្ជាទិឯកេកហេតុសីសេន ហិ ហេតុសមូហោ និទ្ទិដ្ឋោ។ **សហិតេ**តិ សមុទិតេ, អវិនិព្ភុត្តេតិ អត្ថោ។ អវិជ្ជាទិកោ ហិ បច្ចយធម្មោ សហិតេយេវ អញ្ញមញ្ញំ អវិនិព្ភោគវុត្តិធម្មេ ឧប្បាទេតិ។ ឥមិនា បច្ចយុប្បន្នធម្មពហុតា ទស្សិតា។ ឧភយេនបិ "ឯកំ ន ឯកតោ"តិអាទិនយោ (វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខារបទនិទ្ទេស; វិសុទ្ធិ. ២.៦១៧) ទីបិតោ ហោតិ។ ឯកតោ ហិ ការណតោ ន ឥធ កិញ្ចិ ឯកំ ផលមត្ថិ, ន អនេកំ, នាបិ អនេកេហិ ការណេហិ ឯកំ, អនេកេហិ បន ការណេហិ អនេកមេវ ហោតិ។ តថា ហិ អនេកេហិ ឧតុបថវីពីជសលិលសង្ខាតេហិ ការណេហិ អនេកមេវ រូបគន្ធរសាទិអង្កុរសង្ខាតំ ផលមុប្បជ្ជមានំ ទិស្សតិ។ យំ បនេតំ "អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណ"ន្តិ ឯកេកហេតុផលទីបនំ កតំ, តត្ថ បយោជនំ ន វិជ្ជតិ។

ភគវា ហិ កត្ថចិ បធានត្តា កត្ថចិ បាកដត្តា កត្ថចិ អសាធារណត្តា ទេសនាវិលាសស្ស ច វេនេយ្យានញ្ច អនុរូបតោ ឯកមេវ ហេតុំ វា ផលំ វា ទីបេតិ។ "ផស្សបច្ចយា វេទនា"តិ ហិ ឯកមេវ ហេតុំ ផលញ្ចាហ។ ផស្សោ ហិ វេទនាយ បធានហេតុ យថាផស្សំ វេទនាវវត្ថានតោ។ វេទនា ច ផស្សស្ស បធានផលំ យថាវេទនំ ផស្សវវត្ថានតោ។ "សេម្ហសមុដ្ឋានា អាពាធា"តិ (មហានិ. ៥) បាកដត្តា ឯកំ ហេតុំ អាហ។ បាកដោ ហិ ឯត្ថ សេម្ហោ, ន កម្មាទយោ។ "យេ កេចិ, ភិក្ខវេ, អកុសលា ធម្មា, សព្ពេតេ អយោនិសោមនសិការមូលកា"តិ អសាធារណត្តា ឯកំ ហេតុំ អាហ។ អសាធារណោ ហិ អយោនិសោមនសិការោ អកុសលានំ, សាធារណានិ វត្ថារម្មណាទីនីតិ។ តស្មា អវិជ្ជា តាវេត្ថ វិជ្ជមានេសុបិ អញ្ញេសុ វត្ថារម្មណសហជាតធម្មាទីសុ សង្ខារការណេសុ "អស្សាទានុបស្សិនោ តណ្ហា បវឌ្ឍតី"តិ (សំ. និ. ២.៥២) ច "អវិជ្ជាសមុទយា អាសវសមុទយោ"តិ (ម. និ. ១.១០៤) ច វចនតោ អញ្ញេសម្បិ តណ្ហាទីនំ សង្ខារហេតូនំ ហេតូតិ បធានត្តា, "អវិទ្វា, ភិក្ខវេ, អវិជ្ជាគតោ បុញ្ញាភិសង្ខារម្បិ អភិសង្ខរោតី"តិ បាកដត្តា អសាធារណត្តា ច សង្ខារានំ ហេតុភាវេន ទីបិតាតិ វេទិតព្ពា។ ឯវំ សព្ពត្ថ ឯកេកហេតុផលទីបនេ យថាសម្ភវំ នយោ នេតព្ពោ។ តេនាហុ បោរាណា –

> "ឯកំ ន ឯកតោ ឥធ, នានេកមនេកតោបិ នោ ឯកំ;
> ផលមត្ថិ អត្ថិ បន ឯក-ហេតុផលទីបនេ អត្ថោ"តិ។

បច្ចេតុមរហតីតិ **បដិច្ចោ**។ យោ ហិ នំ បច្ចេតិ អភិសមេតិ, តស្ស អច្ចន្តមេវ ទុក្ខវូបសមាយ សំវត្តតិ។ សម្មា សហ ច ឧប្បាទេតីតិ **សមុប្បាទោ**។ បច្ចយធម្មោ ហិ អត្តនោ ផលំ ឧប្បាទេន្តោ សម្បុណ្ណមេវ ឧប្បាទេតិ, ន វិកលំ។ យេ ច ធម្មេ ឧប្បាទេតិ, តេ សព្ពេ សហេវ ឧប្បាទេតិ, ន ឯកេកំ។ ឥតិ បដិច្ចោ ច សោ សមុប្បាទោ ចាតិ **បដិច្ចសមុប្បាទោ**តិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វិត្ថារោ**តិ បដិច្ចសមុប្បាទបទវណ្ណនាបបញ្ចោ។ មយម្បិ តំ

អតិបបញ្ចភយា ឥធ ន ទស្សយិស្សាម, ឯវំ បរតោ វក្ខមានម្បិ វិត្ថារំ។ **អនុលោមបដិលោម**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ “វិសមំ ចន្ទិមសូរិយា បរិវត្តន្តី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៧០) វិយ។ **ស្វេវា**តិ សោ ឯវ បច្ចយាការោ។ **បុរិមនយេន វា វុត្តោ**តិ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិនា នយេន វុត្តោ បច្ចយាការោ។ **បវត្តិយា**តិ សំសារប្បវត្តិយា។ **មនសិ អកាសី**តិ យោ យោ បច្ចយធម្មោ យស្ស យស្ស បច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស យថា យថា ហេតុបច្ចយាទិនា បច្ចយភាវេន បច្ចយោ ហោតិ, តំ សព្ពំ អវិបរីតំ អបរិហាបេត្វា អនវសេសតោ បច្ចវេក្ខណវសេន ចិត្តេ អកាសីតិ អត្ថោ។

អវិជ្ជាបច្ចយាតិអាទីសុ (វិភ. អដ្ឋ. ២២៥; វិសុទ្ធិ. ២.៥៨៦-៥៨៧; ឧទា. អដ្ឋ. ១) អវិន្ទិយំ កាយទុច្ចរិតាទឹ វិន្ទតីតិ **អវិជ្ជា**, វិន្ទិយំ កាយសុចរិតាទឹ ន វិន្ទតីតិ អវិជ្ជា, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវំ អវិទិតំ ករោតីតិ អវិជ្ជា, អន្តវិរហិតេ សំសារេ ភវាទីសុ សត្តេ ជវាបេតីតិ អវិជ្ជា, អវិជ្ជមានេសុ ជវតិ, វិជ្ជមានេសុ ន ជវតីតិ អវិជ្ជា, វិជ្ជាបដិបក្ខាតិ វា អវិជ្ជា។ សា “ទុក្ខេ អញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា ចតុព្ពិធា វេទិតព្ពា។ បដិច្ច នំ ន វិនា ផលំ ឯតិ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ចាតិ **បច្ចយោ**, ឧបការដ្ឋោ វា បច្ចយោ។ អវិជ្ជា ច សា បច្ចយោ ចាតិ អវិជ្ជាបច្ចយោ , តស្មា **អវិជ្ជាបច្ចយា**។ សង្ខរោន្តីតិ **សង្ខារា**, លោកិយា កុសលាកុសលចេតនា។ តេ បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារវសេន តិវិធា វេទិតព្ពា។ វិជានាតីតិ **វិញ្ញាណំ**, តំ លោកិយវិបាកវិញ្ញាណវសេន ពាត្តឹសវិធំ។ នមតីតិ **នាមំ**, វេទនាទិក្ខន្ធត្តយំ។ រុប្បតីតិ **រូបំ**, ភូតរូបំ ចក្ខាទិឧបាទារូបញ្ច។ អាយតន្តិ, អាយតញ្ច សំសារទុក្ខំ នយតីតិ **អាយតនំ** ។ ផុសតីតិ **ផស្សោ**។ វេទយតីតិ **វេទនា**។ ឥទម្បិ ទ្វយំ ទ្វារវសេន ឆព្ពិធំ, វិបាកវសេន គហណេ ពាត្តឹសវិធំ។ តស្សតិ បរិតស្សតីតិ **តណ្ហា**, សា កាមតណ្ហាទិវសេន សង្ខេបតោ តិវិធា, វិត្ថារតោ អដ្ឋសតវិធា ច។ ឧបាទិយតីតិ **ឧបាទានំ**, តំ កាមុបាទានាទិវសេន ចតុព្ពិធំ។

ភវតិ ភាវយតិ ចាតិ **ភវោ**, សោ កម្មោបបត្តិភេទតោ ទុវិធោ។ ជននំ **ជាតិ**។ ជីរណំ **ជរា**។ មរន្តិ តេនាតិ **មរណំ**។ សោចនំ **សោកោ**។ បរិទេវនំ **បរិទេវោ**។ ទុក្ខយតីតិ **ទុក្ខំ**។ ឧប្បាទដ្ឋិតិវសេន ទ្វេធា ខនតីតិ វា **ទុក្ខំ**។ ទុម្មនស្ស ភាវោ **ទោមនស្សំ**។ ភុសោ អាយាសោ **ឧបាយាសោ។ សម្ភវន្តី**តិ និព្ពត្តន្តិ។ ន កេវលញ្ច សោកាទីហេវ, អថ ខោ សព្ពបទេហិ “សម្ភវន្តី”តិ បទស្ស យោជនា កាតព្ពា។ ឯវញ្ហិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សម្ភវន្តីតិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នវវត្ថានំ ទស្សិតំ ហោតិ។ តេនេវាហ “**អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សម្ភវន្តីតិ ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ**”តិ។ **ឯវមេតស្ស…បេ…. សមុទយោ ហោតី**តិ ឯត្ថ បន អយមត្ថោ។ **ឯវ**ន្តិ និទ្ទិដ្ឋនយនិទស្សនំ។ តេន អវិជ្ជាទីហេវ ការណេហិ, ន ឥស្សរនិម្មានាទីហីតិ ទស្សេតិ។ **ឯតស្សា**តិ យថាវុត្តស្ស។ **កេវលស្សា**តិ អសម្មិស្សស្ស, សកលស្ស វា។ **ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ ទុក្ខសមូហស្ស, ន សត្តស្ស នាបិ សុភសុខាទីនំ។ **សមុទយោ ហោតី**តិ និព្ពត្តិ សម្ភវតិ។

អច្ចន្តមេវ សង្ខារេហិ វិរជ្ជតិ ឯតេនាតិ **វិរាគោ**, អរិយមគ្គោតិ អាហ “**វិរាគសង្ខាតេន មគ្គេនា**”តិ។ អសេសំ និរោធោ **អសេសនិរោធា**, អសេសេត្វា និស្សេសេត្វា និរោធា សមុច្ឆិន្ទនា អនុសយប្បហានវសេន អគ្គមគ្គេន អវិជ្ជាយ អច្ចន្តសមុគ្ឃាតតោតិ អត្ថោ។ យទិបិ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិបិ បហីយមានា អវិជ្ជា អច្ចន្តសមុគ្ឃាតវសេនេវ បហីយតិ, តថាបិ ន អនវសេសតោ បហីយតិ។ អបាយគមនីយា ហិ អវិជ្ជា បឋមមគ្គេន បហីយតិ, តថា សកិទេវ ឥមស្មឹ លោកេ សព្ពត្ថ ច អនរិយភូមិយំ ឧបបត្តិយា បច្ចយភូតា អវិជ្ជា យថាក្កមំ ទុតិយតតិយមគ្គេហិ បហីយតិ, ន ឥតរាតិ, អរហត្តមគ្គេនេវ បន សា អនវសេសំ បហីយតីតិ។ **អនុប្បាទនិរោធោ ហោតី**តិ សព្ពេសំ សង្ខារានំ អនវសេសំ អនុប្បាទនិរោធោ ហោតិ។ ហេដ្ឋិមេន ហិ មគ្គត្តយេន កេចិ សង្ខារា និរុជ្ឈន្តិ, កេចិ ន និរុជ្ឈន្តិ អវិជ្ជាយ សាវសេសនិរោធា, អគ្គមគ្គេន បនស្សា អនវសេសនិរោធា ន កេចិ សង្ខារា ន និរុជ្ឈន្តីតិ។ **ឯវំ និរុទ្ធាន**ន្តិ ឯវំ អនុប្បាទនិរោធេន និរុទ្ធានំ។ **កេវល**-សទ្ទោ និរវសេសវាចកោ ច ហោតិ “កេវលា អង្គមគធា”តិអាទីសុ។ អសម្មិស្សវាចកោ ច “កេវលា សាលយោ”តិអាទីសុ។ តស្មា ឧភយថាបិ អត្ថំ វទតិ “**សកលស្ស, សុទ្ធស្ស វា**”តិ។ តត្ថ **សកលស្សា**តិ អនវសេសស្ស សព្ពភវាទិគតស្ស។ **សត្តវិរហិតស្សា**តិ បរបរិកប្បិតជីវរហិតស្ស។

អបិចេត្ថ កិញ្ចាបិ “អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ”តិ ឯត្តាវតាបិ សកលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អនវសេសតោ និរោធោ វុត្តោ ហោតិ, តថាបិ យថា អនុលោមេ យស្ស យស្ស បច្ចយធម្មស្ស អត្ថិតាយ យោ យោ បច្ចយុប្បន្នធម្មោ ន និរុជ្ឈតិ បវត្តតិ ឯវាតិ ឥមស្ស អត្ថស្ស ទស្សនត្ថំ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា…បេ…. សមុទយោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ ឯវំ តប្បដិបក្ខតោ តស្ស តស្ស បច្ចយស្ស អភាវេ សោ សោ បច្ចយុប្បន្នធម្មោ និរុជ្ឈតិ ន បវត្តតីតិ ទស្សនត្ថំ ឥធ “អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ, វិញ្ញាណនិរោធា នាមរូបនិរោធោ…បេ…. ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី”តិ វុត្តំ, ន បន អនុលោមេ វិយ កាលត្តយបរិយាបន្នស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធទស្សនត្ថំ។ អនាគតស្សេវ ហិ អរិយមគ្គភាវនាយ អសតិ ឧប្បជ្ជនារហស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អរិយមគ្គភាវនាយ និរោធោ ឥច្ឆិតោតិ អយម្បិ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។

យទា ហវេតិ ឯត្ថ **ហវេ**តិ ព្យត្តន្តិ ឥមស្មឹ អត្ថេ និបាតោ។ កេចិ បន “ហវេតិ អាហវេ យុទ្ធេ”តិ អត្ថំ វទន្តិ, “យោធេថ មារំ បញ្ញាវុធេនា”តិ (ធ. ប. ៤០) ហិ វចនតោ កិលេសមារេន យុជ្ឈនសមយេតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ **អារម្មណូបនិជ្ឈានលក្ខណេនា**តិ អារម្មណូបនិជ្ឈានសភាវេន។ **លក្ខណូបនិជ្ឈានលក្ខណេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ អារម្មណូបនិជ្ឈានំ នាម អដ្ឋ សមាបត្តិយោ កសិណារម្មណស្ស ឧបនិជ្ឈាយនតោ។ លក្ខណូបនិជ្ឈានំ នាម វិបស្សនាមគ្គផលានិ។ វិបស្សនា ហិ តីណិ លក្ខណានិ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ **លក្ខណូបនិជ្ឈានំ**, មគ្គោ វិបស្សនាយ អាគតកិច្ចំ សាធេតីតិ **លក្ខណូបនិជ្ឈានំ**, ផលំ តថលក្ខណំ និរោធសច្ចំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ **លក្ខណូបនិជ្ឈានំ។ នោ កល្លោ បញ្ហោ**តិ អយុត្តោ បញ្ហោ, ទុប្បញ្ហោ ឯសោតិ អត្ថោ។ **អាទិ**សទ្ទេន –

> “ផុសតីតិ អហំ ន វទាមិ។ ផុសតីតិ ចាហំ វទេយ្យំ, តត្រស្ស កល្លោ បញ្ហោ ‘កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ផុសតី’តិ? ឯវញ្ចាហំ ន វទាមិ, ឯវំ មំ អវទន្តំ យោ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ ‘កឹបច្ចយា នុ ខោ, ភន្តេ, ផស្សោ’តិ, ឯស កល្លោ បញ្ហោ។ តត្រ កល្លំ វេយ្យាករណំ ‘សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា’តិ។ កោ នុ ខោ, ភន្តេ, វេទយតីតិ? នោ កល្លោ បញ្ហោតិ ភគវា អវោច, វេទយតីតិ អហំ ន វទាមិ, វេទយតីតិ ចាហំ វទេយ្យំ, តត្រស្ស កល្លោ បញ្ហោ ‘កោ នុ ខោ, ភន្តេ, វេទយតី’តិ? ឯវញ្ចាហំ ន វទាមិ។ ឯវំ មំ អវទន្តំ យោ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ ‘កឹបច្ចយា នុ ខោ, ភន្តេ, វេទនា’តិ, ឯស កល្លោ បញ្ហោ។ តត្រ កល្លំ វេយ្យាករណំ ‘ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា’”តិ (សំ. និ. ២.១២) –

ឯវមាទី បាឡិសេសំ សង្គណ្ហាតិ។

អាទិនា ច នយេនាតិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន បន “កតមា នុ ខោ, ភន្តេ, ជាតិ, កស្ស ច បនាយំ ជាតីតិ។ ‘នោ កល្លោ បញ្ហោ’តិ ភគវា អវោចា”តិ ឯវមាទី សង្គណ្ហាតិ។ ននុ ចេត្ថ “កតមំ នុ ខោ, ភន្តេ, ជរាមរណ”ន្តិ (សំ. និ. ២.៣៥) ឥទំ សុបុច្ឆិតន្តិ? កិញ្ចាបិ សុបុច្ឆិតំ, យថា បន សតសហស្សគ្ឃនកេ សុវណ្ណថាលកេ វឌ្ឍិតស្ស សុភោជនស្ស មត្ថកេ អាមលកមត្តេ គូថបិណ្ឌេ ឋបិតេ សព្ពំ ភោជនំ ទុព្ភោជនំ ហោតិ ឆឌ្ឌេតព្ពំ, ឯវមេវ “កស្ស ច បនិទំ ជរាមរណ”ន្តិ ឥមិនា សត្តូបលទ្ធិវាទបទេន គូថបិណ្ឌេន តំ ភោជនំ ទុព្ភោជនំ វិយ អយម្បិ សព្ពោ ទុប្បញ្ហោ ជាតោតិ។

សោឡស កង្ខាតិ “អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានំ, ន នុ ខោ អហោសឹ, កឹ នុ ខោ អហោសឹ, កថំ នុ ខោ អហោសឹ, កឹ ហុត្វា កឹ អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានំ, ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ, ន នុ ខោ ភវិស្សាមិ, កឹ នុ ខោ ភវិស្សាមិ, កថំ នុ ខោ ភវិស្សាមិ, កឹ ហុត្វា កឹ ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ, អហំ នុ ខោស្មិ, នោ នុ ខោស្មិ, កឹ នុ ខោស្មិ, កថំ នុ ខោស្មិ, អយំ នុ ខោ សត្តោ កុតោ អាគតោ, សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សតី”តិ (សំ. និ. ២.២០; ម. និ. ១.១៨) ឯវមាគតា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នវិសយា សោឡសវិធា កង្ខា។

តត្ថ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៨; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.២០) **អហោសឹ នុ ខោ, ន នុ ខោ**តិ សស្សតាការញ្ច អធិច្ចសមុប្បត្តិអាការញ្ច និស្សាយ អតីតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតញ្ច អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ, កឹ ការណន្តិ ន វត្តព្ពំ។ ឧម្មត្តកោ វិយ ហិ ពាលបុថុជ្ជនោ យថា តថា វា បវត្តតិ។ អបិច អយោនិសោមនសិការោយេវេត្ថ ការណំ។ ឯវំ អយោនិសោមនសិការស្ស បន កឹ ការណន្តិ? ស្វេវ បុថុជ្ជនភាវោ អរិយានំ អទស្សនាទីនិ វា។ ននុ ច បុថុជ្ជនោបិ យោនិសោ មនសិ ករោតីតិ។ កោ វា ឯវមាហ “ន មនសិ ករោតី”តិ។ ន បន តត្ថ បុថុជ្ជនភាវោ ការណំ, សទ្ធម្មសវនកល្យាណមិត្តាទីនិ តត្ថ ការណានិ ។ ន ហិ មច្ឆមំសាទីនិ អត្តនោ បកតិយា សុគន្ធានិ, អភិសង្ខារបច្ចយា បន សុគន្ធានិបិ ហោន្តិ។

កឹ នុ ខោ អហោសិន្តិ ជាតិលិង្គុបបត្តិយោ និស្សាយ “ខត្តិយោ នុ ខោ អហោសឹ, ព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ទគហដ្ឋបព្ពជិតទេវមនុស្សានំ អញ្ញតរោ”តិ កង្ខតិ។

កថំ នុ ខោតិ សណ្ឋានាការំ និស្សាយ “ទីឃោ នុ ខោ អហោសឹ, រស្សឱទាតកណ្ហប្បមាណិកអប្បមាណិកាទីនំ អញ្ញតរោ”តិ កង្ខតិ។ កេចិ បន “ឥស្សរនិម្មានាទី និស្សាយ ‘កេន នុ ខោ ការណេន អហោសិ’ន្តិ ហេតុតោ កង្ខតី”តិ វទន្តិ។

កឹ ហុត្វា កឹ អហោសិន្តិ ជាតិអាទីនិ និស្សាយ “ខត្តិយោ ហុត្វា នុ ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសឹ…បេ…. ទេវោ ហុត្វា មនុស្សោ”តិ អត្តនោ បរម្បរំ កង្ខតិ។ សព្ពត្ថេវ បន អទ្ធានន្តិ កាលាធិវចនមេតំ, តញ្ច ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។

ភវិស្សាមិ នុ ខោ, ន នុ ខោតិ សស្សតាការញ្ច ឧច្ឆេទាការញ្ច និស្សាយ អនាគតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតញ្ច អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

អហំ នុ ខោស្មីតិ អត្តនោ អត្ថិភាវំ កង្ខតិ។ យុត្តំ បនេតន្តិ? យុត្តំ អយុត្តន្តិ កា ឯត្ថ ចិន្តា។ អបិចេត្ថ ឥទំ វត្ថុម្បិ ឧទាហរន្តិ, ចូឡមាតាយ កិរ បុត្តោ មុណ្ឌោ, មហាមាតាយ បុត្តោ អមុណ្ឌោ។ តំ សុត្តំ មុណ្ឌេសុំ។ សោ ឧដ្ឋាយ “អហំ នុ ខោ ចូឡមាតាយ បុត្តោ”តិ ចិន្តេសិ។ ឯវំ “អហំ នុ ខោស្មី”តិ កង្ខា ហោតិ។

នោ នុ ខោស្មីតិ អត្តនោ នត្ថិភាវំ កង្ខតិ។ តត្រាបិ ឥទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ មច្ឆេ គណ្ហន្តោ ឧទកេ ចិរដ្ឋានេន សីតិភូតំ អត្តនោ ឩរុំ “មច្ឆោ”តិ ចិន្តេត្វា បហរិ។ អបរោ សុសានបស្សេ ខេត្តំ រក្ខន្តោ ភីតោ សង្កុដិតោ សយិ។ សោ បដិពុជ្ឈិត្វា អត្តនោ ជណ្ណុកានិ “ទ្វេ យក្ខា”តិ ចិន្តេត្វា បហរិ, ឯវំ “នោ នុ ខោស្មី”តិ កង្ខតិ។

កឹ នុ ខោស្មីតិ ខត្តិយោវ សមានោ អត្តនោ ខត្តិយភាវំ កង្ខតិ កណ្ណោ វិយ សូតបុត្តសញ្ញី។ ឯស នយោ សេសេសុ។ ទេវោ បន សមានោ ទេវភាវំ អជានន្តោ នាម នត្ថិ។ សោបិ បន “អហំ រូបី នុ ខោ អរូបី នុ ខោ”តិអាទិនា នយេន កង្ខតិ។ ខត្តិយាទយោ កស្មា ន ជានន្តីតិ ចេ? អប្បច្ចក្ខា តេសំ តត្ថ តត្ថ កុលេ ឧប្បត្តិ។ គហដ្ឋាបិ ច បាតលិកាទយោ បព្ពជិតសញ្ញិនោ។ បព្ពជិតាបិ “កុប្បំ នុ ខោ មេ កម្ម”ន្តិអាទិនា នយេន គហដ្ឋសញ្ញិនោ។ មនុស្សាបិ ច ឯកច្ចេ រាជានោ វិយ អត្តនិ ទេវសញ្ញិនោ ហោន្តិ។

កថំ នុ ខោស្មីតិ វុត្តនយមេវ។ កេវលញ្ហេត្ថ អព្ភន្តរេ ជីវោ នាម អត្ថីតិ គហេត្វា តស្ស សណ្ឋានាការំ និស្សាយ “ទីឃោ នុ ខោស្មិ, រស្សចតុរស្សឆឡំសអដ្ឋំសសោឡសំសាទីនំ អញ្ញតរប្បការោ”តិ កង្ខន្តោ “កថំ នុ ខោស្មី”តិ កង្ខតីតិ វេទិតព្ពោ។ សរីរសណ្ឋានំ បន បច្ចុប្បន្នំ អជានន្តោ នាម នត្ថិ។

កុតោ អាគតោ, សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សតីតិ អត្តភាវស្ស អាគតិគតិដ្ឋានំ កង្ខតិ។

វបយន្តីតិ វិអបយន្តិ, ឥការលោបេនាយំ និទ្ទេសោ។ ព្យបយន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “**វបយន្តិ អបគច្ឆន្តី**”តិ។ អបគមនញ្ច អនុប្បត្តិនិរោធវសេនាតិ អាហ “**និរុជ្ឈន្តី**”តិ។

៣. កទា បនស្ស ពោធិបក្ខិយធម្មា ចតុសច្ចធម្មា វា បាតុភវន្តិ ឧប្បជ្ជន្តិ បកាសន្តីតិ? វិបស្សនាមគ្គញាណេសុ បវត្តមានេសុ។ តត្ថ **វិបស្សនាញាណេ** តាវ វិបស្សនាញាណសម្បយុត្តា សតិអាទយោ វិបស្សនាញាណញ្ច យថារហំ អត្តនោ អត្តនោ វិសយេសុ តទង្គប្បហានវសេន សុភសញ្ញាទិកេ បជហន្តា កាយានុបស្សនាទិវសេន វិសុំ វិសុំ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **មគ្គក្ខណេ** បន តេ និព្ពានមាលម្ពិត្វា សមុច្ឆេទវសេន បដិបក្ខេ បជហន្តា ចតូសុបិ អរិយសច្ចេសុ អសម្មោហបដិវេធសាធនវសេន សកិទេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ តាវេត្ថ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ឧប្បជ្ជនដ្ឋេន បាតុភាវោ វេទិតព្ពោ។ អរិយសច្ចធម្មានំ បន លោកិយានំ **វិបស្សនាក្ខណេ** វិបស្សនាយ អារម្មណករណវសេន លោកុត្តរានំ តទធិមុត្តតាវសេន **មគ្គក្ខណេ** និរោធសច្ចស្ស អារម្មណាភិសមយវសេន សព្ពេសម្បិ កិច្ចាភិសមយវសេន បាកដភាវតោ បកាសនដ្ឋេន បាតុភាវោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ ភគវា សតិបិ សព្ពាការេន សព្ពធម្មានំ អត្តនោ ញាណស្ស បាកដភាវេ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសស្ស កតត្តា និបុណគម្ភីរសុទុទ្ទសតាយ បច្ចយាការស្ស តំ បច្ចវេក្ខិត្វា ឧប្បន្នពលវសោមនស្សោ បដិបក្ខសមុច្ឆេទវិភាវនេន សទ្ធឹ អត្តនោ តទភិសមយានុភាវទីបកមេវេត្ថ ឧទានំ ឧទានេសិ។

“កាមា តេ បឋមា សេនា”តិអាទិនា នយេន វុត្តប្បការំ មារសេនន្តិ –

“កាមា តេ បឋមា សេនា, ទុតិយា អរតិ វុច្ចតិ;
តតិយា ខុប្បិបាសា តេ, ចតុត្ថី តណ្ហា បវុច្ចតិ។

“បញ្ចមី ថិនមិទ្ធំ តេ, ឆដ្ឋា ភីរូ បវុច្ចតិ;
សត្តមី វិចិកិច្ឆា តេ, មក្ខោ ថម្ភោ ច អដ្ឋមា។

“លាភោ សិលោកោ សក្ការោ, មិច្ឆាលទ្ធោ ច យោ យសោ;
យោ ចត្តានំ សមុក្កំសេ, បរេ ច អវជានតិ។

“ឯសា នមុចិ តេ សេនា, កណ្ហស្សាភិប្បហារិនី;

ន នំ អសូរោ ជិនាតិ, ជេត្វា ច លភតេ សុខ”ន្តិ។ (សុ. និ. ៤៣៨-៤៤១; មហានិ. ២៨) –

ឥមិនា នយេន វុត្តប្បការំ មារសេនំ។

តត្ថ (សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៤៣៨-៤១; មហានិ. អដ្ឋ. ២៨) យស្មា អាទិតោវ អគារិយភូតេ សត្តេ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមា មោហយន្តិ, តេ អភិភុយ្យ អនគារិយភាវំ ឧបគតានំ បន្តេសុ វា សេនាសនេសុ អញ្ញតរញ្ញតរេសុ វា អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ **អរតិ** ឧប្បជ្ជតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “បព្ពជិតេន ខោ, អាវុសោ, អភិរតិ ទុក្ករា”តិ (សំ. និ. ៤.៣៣១)។ តតោ តេ បរបដិពទ្ធជីវិកត្តា **ខុប្បិបាសា** ពាធតិ, តាយ ពាធិតានំ បរិយេសន **តណ្ហា** ចិត្តំ កិលមយតិ, អថ នេសំ កិលន្តចិត្តានំ **ថិនមិទ្ធំ** ឱក្កមតិ, តតោ វិសេសមនធិគច្ឆន្តានំ ទុរភិសម្ភវេសុ អរញ្ញវនបត្ថេសុ សេនាសនេសុ វិហរតំ ឧត្រាសសញ្ញិតា **ភីរុ** ជាយតិ, តេសំ ឧស្សង្កិតបរិសង្កិតានំ ទីឃរត្តំ វិវេករសមនស្សាទយមានានំ វិហរតំ “ន សិយា នុ ខោ ឯស មគ្គោ”តិ បដិបត្តិយំ **វិចិកិច្ឆា** ឧប្បជ្ជតិ, តំ វិនោទេត្វា វិហរតំ អប្បមត្តកេន វិសេសាធិគមេន **មានមក្ខថម្ភា** ជាយន្តិ, តេបិ វិនោទេត្វា វិហរតំ តតោ អធិកតរំ វិសេសាធិគមំ និស្សាយ **លាភសក្ការសិលោកា** ឧប្បជ្ជន្តិ, លាភាទិមុច្ឆិតា ធម្មបតិរូបកានិ បកាសេន្តា **មិច្ឆាយសំ** អធិគន្ត្វា តត្ថ ឋិតា ជាតិអាទីហិ **អត្តានំ ឧក្កំសេន្តិ បរំ វម្ភេន្តិ**, តស្មា កាមាទីនំ បឋមសេនាទិភាវោ វេទិតព្វោ។

ឯវមេតំ ទសវិធំ សេនំ ឧទ្ទិសិត្វា យស្មា សា កណ្ហធម្មសមន្នាគតត្តា កណ្ហស្ស នមុចិនោ ឧបការាយ សំវត្តតិ, តស្មា នំ “តវ សេនា”តិ និទ្ទិសន្តេន “ឯសា នមុចិ តេ សេនា, កណ្ហស្សាភិប្បហារិនី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ **អភិប្បហារិនី**តិ សមណព្រាហ្មណានំ ឃាតនី និប្បោថនី, អន្តរាយករីតិ អត្ថោ។ **ន នំ អសូរោ ជិនាតិ, ជេត្វា ច លភតេ សុខ**ន្តិ ឯវំ តវ សេនំ អសូរោ កាយេ ច ជីវិតេ ច សាបេក្ខោ បុរិសោ ន ជិនាតិ, សូរោ បន ជិនាតិ, ជេត្វា ច មគ្គសុខំ ផលសុខញ្ច អធិគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **សោបិ ព្រាហ្មណោ**តិ សោបិ ខីណាសវព្រាហ្មណោ។

ឥទានិ “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សត្តាហំ ឯកបល្លង្កេន និសិន្នោ ហោតិ វិមុត្តិសុខបដិសំវេទី។ អថ ខោ ភគវា តស្ស សត្តាហស្ស អច្ចយេន តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋហិត្វា រត្តិយា បឋមំ យាមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ អនុលោមំ សាធុកំ មនសាកាសិ។ រត្តិយា មជ្ឈិមំ យាមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ បដិលោមំ សាធុកំ មនសាកាសិ។ រត្តិយា បច្ឆិមំ យាមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ អនុលោមបដិលោមំ សាធុកំ មនសាកាសី”តិ ឯវំ វុត្តាយ ឧទានបាឡិយា (ឧទា. ១) ឥមិស្សា ច ខន្ធកបាឡិយា អវិរោធំ ទស្សេតុំ “**ឧទានេ បនា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ ឯត្ថ **តស្ស វសេនា**តិ តស្ស បច្ចយាការបជាននស្ស បច្ចយក្ខយាធិគមស្ស ច វសេន។ **ឯកេកមេវ កោដ្ឋាស**ន្តិ អនុលោមបដិលោមេសុ ឯកេកមេវ កោដ្ឋាសំ។ **បាដិបទរត្តិយា ឯវំ មនសាកាសី**តិ រត្តិយា តីសុបិ យាមេសុ អនុលោមបដិលោមំយេវ មនសាកាសិ។ ភគវា កិរ បបេត្វា រតនឃរសត្តាហំ សេសេសុ ឆសុ សត្តាហេសុ អន្តរន្តរា ធម្មំ បច្ចវេក្ខិត្វា យេភុយ្យេន វិមុត្តិសុខបដិសំវេទី វិហាសិ, រតនឃរសត្តាហេ បន អភិធម្មបវិចយវសេនេវ វិហាសិ។ តស្មា អន្តរន្តរា ធម្មបច្ចវេក្ខណវសេន ឧប្បាទិតមនសិការេសុ បាដិបទរត្តិយា ឧប្បាទិតំ មនសិការំ សន្ធាយ ឥមិស្សំ ខន្ធកបាឡិយំ ឯវំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

ពោធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អជបាលកថាវណ្ណនា

៤. **តស្ស សត្តាហស្ស អច្ចយេនា**តិ បល្លង្កសត្តាហស្ស អបគមនេន។ **តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋហិត្វា**តិ តតោ អរហត្តផលសមាបត្តិសមាធិតោ យថាកាលបរិច្ឆេទំ វុដ្ឋហិត្វា។ **អញ្ញេបិ ពុទ្ធត្តករា**តិ វិសាខបុណ្ណមិតោ បដ្ឋាយ រត្តិន្ទិវំ ឯវំ និច្ចសមាហិតភាវហេតុភូតានំ ពុទ្ធគុណានំ ឧបរិ អញ្ញេបិ ពុទ្ធត្តសាធកា។ “អយំ ពុទ្ធោ”តិ ពុទ្ធភាវស្ស បរេសំ វិភាវនា ធម្មា កី នុ ខោ សន្តីតិ យោជនា។ **ឯកច្ចានំ ទេវតាន**ន្តិ យា អធិគតមគ្គា សច្ចិកតនិរោធា ឯកបទេសេន ពុទ្ធគុណេ ជានន្តិ, តា បបេត្វា តទញ្ញាសំ ទេវតានំ។ **អនិមិសេហី**តិ ធម្មបីតិវិប្ផារវសេន បសាទវិភាវនិច្ចលទលតាយ និមេសរហិតេហិ។ **រតនចង្កមេ**តិ ទេវតាហិ មាបិតេ រតនមយចង្កមេ។ “រតនភូតានំ សត្តន្នំ បករណានំ តត្ថ ច អនុត្តរស្ស ធម្មរតនស្ស សម្មសនេន តំ ឋានំ រតនឃរចេតិយំ នាម ជាត”ន្តិបិ វទន្តិ។ តេនេវ **អដ្ឋសាលិនិយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា) “រតនឃរំ នាម ន រតនមយំ គេហំ, សត្តន្នំ បន បករណានំ សម្មសិតដ្ឋានំ រតនឃរន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

កស្មា បនាយំ អជបាលនិគ្រោធោ នាម ជាតោតិ អាហ “**តស្ស កិរា**”តិអាទិ។ កេចិ បន “យស្មា តត្ថ វេទេ សជ្ឈាយិតុំ អសមត្ថា មហល្លកព្រាហ្មណា បាការបរិក្ខេបយុត្តានិ និវេសនានិ កត្វា សព្ពេ វសឹសុ, តស្មាស្ស ‘អជបាលនិគ្រោធោ’តិ នាមំ ជាត”ន្តិ វទន្តិ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – ន ជបន្តីតិ អជបា, មន្តានំ អនជ្ឈាយកាតិ

អគ្គោ។ អជបា លន្តិ អាទិយន្តិ និវាសំ ឯត្ថាតិ **អជបាលោ**តិ។ អបរេ បន វទន្តិ “យស្មា មជ្ឈន្ហិកេ សមយេ អន្តោ បវិដ្ឋេ អជេ អត្តនោ ឆាយាយ បាលេតិ រក្ខតិ, តស្មា ‘អជបាលោ’តិស្ស នាមំ រូឡ្ហ”ន្តិ។ សព្ពថាបិ នាមមេតំ តស្ស រុក្ខស្ស។

វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេន្តោតិ ធម្មំ វិចិនន្តោយេវ អន្តរន្តរា វិមុត្តិសុខញ្ច បដិសំវេទេន្តោ។ “ធម្មំ វិចិនន្តោ វិមុត្តិសុខញ្ច បដិសំវេទេន្តោ”តិ ឯវំ វា ឯត្ថ បាឋោ គហេតព្ពោ។ ឧទានដ្ឋកថាយម្បិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤) ហិ អយមេវ បាឋោ។ ធម្មំ វិចិនន្តោ ចេត្ថ ឯវំ អភិធម្មេ នយមគ្គំ សម្មសិ បឋមំ ធម្មសង្គណីបករណំ នាម, តតោ វិភង្គប្បករណំ, ធាតុកថាបករណំ, បុគ្គលបញ្ញត្តិប្បករណំ, កថាវត្ថុំ នាម, យមកំ នាម, តតោ មហាបករណំ បដ្ឋានំ នាមាតិ។ តត្ថស្ស សណ្ហសុខុមដ្ឋានម្ហិ ចិត្តេ ឱតិណ្ណេ បីតិ ឧប្បជ្ជិ, បីតិយា ឧប្បន្នាយ លោហិតំ បសីទិ, លោហិតេ បសន្នេ ឆវិ បសីទិ, ឆវិយា បសន្នាយ បុរត្ថិមកាយតោ កូដាគារាទិប្បមាណា រស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អាកាសេ បក្ខន្ទំ ឆទ្ទន្តនាគកុលំ វិយ បាចីនទិសាយ អនន្តានិ ចក្កវាឡានិ បក្ខន្ទា។ បច្ឆិមកាយតោ ឧដ្ឋហិត្វា បច្ឆិមទិសាយ, ទក្ខិណំសកូដតោ ឧដ្ឋហិត្វា ទក្ខិណទិសាយ, វាមំសកូដតោ ឧដ្ឋហិត្វា ឧត្តរទិសាយ អនន្តានិ ចក្កវាឡានិ បក្ខន្ទា។ បាទតលេហិ បវាឡង្កុរវណ្ណា រស្មិយោ និក្ខមិត្វា មហាបថវិំ វិនិវិជ្ឈ ឧទកំ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា វាតក្ខន្ធំ បទាលេត្វា អជដាកាសំ បក្ខន្ទា។ សីសតោ សំបរិវត្តិយមានំ មណិទាមំ វិយ នីលវណ្ណរស្មិវដ្ដិ ឧដ្ឋហិត្វា ឆ ទេវលោកេ វិនិវិជ្ឈិត្វា នវ ព្រហ្មលោកេ អតិក្កម្ម អជដាកាសំ បក្ខន្ទា។ តស្មិំ ទិវសេ អបរិមាណេសុ ចក្កវាឡេសុ អបរិមាណា សត្តា សព្ពេ សុវណ្ណវណ្ណាវ អហេសុំ។ តំ ទិវសញ្ច បន ភគវតោ សរីរា និក្ខន្តា យាវជ្ជទិវសាបិ កិរ តា រស្មិយោ អនន្តលោកធាតុយោ គច្ឆន្តិយេវ។ ន កេវលញ្ច ឥមស្មិំយេវ សត្តាហេ ធម្មំ វិចិនន្តស្ស សរីរតោ រស្មិយោ និក្ខមឹសុ, អថ ខោ រតនឃរសត្តាហេបិ បដ្ឋានំ សម្មសន្តស្ស ឯវមេវ សរីរតោ រស្មិយោ និក្ខន្តា ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។

វុត្តញ្ហេតំ **អដ្ឋសាលិនិយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា) –

“ឥមេសុ ច ឯកវីសតិយា ទិវសេសុ ឯកទិវសេបិ សត្ថុ សរីរតោ រស្មិយោ ន និក្ខន្តា, ចតុត្ថេ បន សត្តាហេ បច្ឆិមុត្តរាយ ទិសាយ រតនឃរេ និសីទិ។ តត្ថ ធម្មសង្គណី សម្មសន្តស្សបិ សរីរតោ រស្មិយោ ន និក្ខន្តា។ វិភង្គប្បករណំ, ធាតុកថំ, បុគ្គលបញ្ញត្តិំ, កថាវត្ថុប្បករណំ, យមកប្បករណំ សម្មសន្តស្សបិ រស្មិយោ ន និក្ខន្តា។ យទា បន មហាបករណំ ឱរុយ្ហ ‘ហេតុបច្ចយោ អារម្មណបច្ចយោ…បេ…. អវិគតបច្ចយោ’តិ សម្មសនំ អារភិ, អថស្ស ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានំ សម្មសន្តស្ស ឯកន្តតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ មហាបករណេ ឱកាសំ លភិ។ យថា ហិ តិមិរបិង្គលមហាមច្ឆោ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរេ មហាសមុទ្ទេយេវ ឱកាសំ លភតិ, ឯវមេវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ឯកន្តតោ មហាបករណេយេវ ឱកាសំ លភិ។

“សត្ថុ ឯវំ លទ្ធោកាសេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន យថាសុខំ សណ្ហសុខុមធម្មំ សម្មសន្តស្ស សរីរតោ នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋបភស្សរវសេន ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ និក្ខមឹសុ។ កេសមស្សូហិ ចេវ អក្ខីនញ្ច នីលដ្ឋានេហិ **នីលរស្មិយោ** និក្ខមឹសុ, យាសំ វសេន គគនតលំ អញ្ជនចុណ្ណសមោកិណ្ណំ វិយ ឧមាបុប្ផនីលុប្បលទលសញ្ឆន្នំ វិយ វីតិបតន្តមណិតាលវណ្ដំ វិយ សម្បសារិតមេចកបដំ វិយ ច អហោសិ។ ឆវិតោ ចេវ អក្ខីនញ្ច បីតដ្ឋានេហិ **បីតរស្មិយោ** និក្ខមឹសុ, យាសំ វសេន ទិសាភាគា សុវណ្ណរសនិសិញ្ចមានា វិយ សុវណ្ណបដបសារិតា វិយ កុង្កុមចុណ្ណកណិការបុប្ផសម្បរិកិណ្ណា វិយ ច វិរោចឹសុ។ មំសលោហិតេហិ ចេវ អក្ខីនញ្ច រត្តដ្ឋានេហិ **លោហិតរស្មិយោ** និក្ខមឹសុ, យាសំ វសេន ទិសាភាគា ចីនបិដ្ឋចុណ្ណរញ្ជិតា វិយ សុបក្កលាខារសនិសិញ្ចមានា វិយ រត្តកម្ពលបរិក្ខិត្តា វិយ ជយសុមនបារិភទ្ទកពន្ធុជីវកកុសុមសម្បរិកិណ្ណា វិយ ច វិរោចឹសុ។ អដ្ឋីហិ ចេវ ទន្តេហិ ច អក្ខីនញ្ច សេតដ្ឋានេហិ **ឱទាតរស្មិយោ** និក្ខមឹសុ, យាសំ វសេន ទិសាភាគា រជតកុដេហិ អាសិញ្ចមានខីរធារាសម្បរិកិណ្ណា វិយ បសារិតរជតបដវិតានា វិយ វីតិបតន្តរជតតាលវណ្ដា វិយ កុន្ទកុមុទសិន្ទុវារសុមនមល្លិកាទិកុសុមសញ្ឆន្នា វិយ ច វិរោចឹសុ។ **មញ្ជិដ្ឋបភស្សរា** បន តម្ហា តម្ហា សរីរប្បទេសា និក្ខមឹសុ។ ឥតិ តា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ និក្ខមិត្វា ឃនមហាបថវិំ គណ្ហឹសុ។

“ចតុនហុតាធិកទ្វិយោជនសតសហស្សពហលា មហាបថវី និទ្ធន្តសុវណ្ណបិណ្ឌិ វិយ អហោសិ។ បថវិំ ភិន្ទិត្វា ហេដ្ឋា ឧទកំ គណ្ហឹសុ។ បថវីសន្ធារកំ អដ្ឋនហុតាធិកចតុយោជនសតសហស្សពហលំ ឧទកំ សុវណ្ណកលសេហិ អាសិញ្ចមានវិលីនសុវណ្ណំ វិយ អហោសិ។ ឧទកំ វិនិវិជ្ឈិត្វា វាតំ អគ្គហេសុំ។ ឆន្នវុតាធិកនវយោជនសតសហស្សពហលោ វាតោ សមុស្សិតសុវណ្ណក្ខន្ធោ វិយ អហោសិ។ វាតំ វិនិវិជ្ឈិត្វា ហេដ្ឋា អជដាកាសំ បក្ខន្ទឹសុ។ ឧបរិភាគេន ឧគ្គន្ត្វាបិ ចតុមហារាជិកេ គណ្ហឹសុ។ តេ វិនិវិជ្ឈិត្វា តាវតឹសេ, តតោ យាមេ, តតោ តុសិតេ, តតោ និម្មានរតី, តតោ បរនិម្មិតវសវត្តី, តតោ នវ ព្រហ្ម

លោកេ, តតោ វេហប្ផលេ, តតោ បញ្ច សុទ្ធាវាសេ វិនិវិជ្ឈិត្វា ចត្តារោ អារុប្បេ គណ្ហិសុ។ ចត្តារោ ច អារុប្បេ វិនិវិជ្ឈិត្វា អជដាកាសំ បក្ខន្ទឹសុ។

“តិរិយភាគេហិ អនន្តា លោកធាតុយោ បក្ខន្ទឹសុ, ឯត្តកេ ឋានេ ចន្ទម្ហិ ចន្ទប្បភា នត្ថិ, សូរិយេ សូរិយប្បភា នត្ថិ, តារករូបេសុ តារករូបប្បភា នត្ថិ, ទេវតានំ ឧយ្យានវិមានកប្បរុក្ខេសុ សរីរេ អាភរណេសូតិ សព្ពត្ថ បភា នត្ថិ។ តិសហស្សិមហាសហស្សិលោកធាតុយា អាលោកផរណសមត្ថោ មហាព្រហ្មាបិ សូរិយុគ្គមនេ ខជ្ជោបនកោ វិយ អហោសិ, ចន្ទសូរិយតារករូបទេវតុយ្យានវិមានកប្បរុក្ខានំ បរិច្ឆេទមត្តកមេវ បញ្ញាយិត្ថ។ ឯត្តកំ ឋានំ ពុទ្ធរស្មីហិយេវ អជ្ឈោត្ថដំ អហោសិ។ អយញ្ច នេវ ពុទ្ធានំ អធិដ្ឋានិទ្ធិ, ន ភាវនាមយិទ្ធិ។ សណ្ហសុខុមធម្មំ បន សម្មសតោ លោកនាថស្ស លោហិតំ បសីទិ, វត្ថុរូបំ បសីទិ, ឆវិវណ្ណោ បសីទិ។ ចិត្តសមុដ្ឋានា វណ្ណធាតុ សមន្តា អសីតិហត្ថមត្តេ បទេសេ និច្ចលា អដ្ឋាសី”តិ។

ឯវំ និសិន្នេតិ តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋហិត្វា និសិន្នេ។ **ឯកោ ព្រាហ្មណោ**តិ នាមគោត្តវសេន អនភិញ្ញាតោ អបាកដោ ឯកោ ព្រាហ្មណោ។ **“ហុំ ហុ”ន្តិ ករោន្តោ វិចរតី**តិ សព្ពំ អចោក្ខជាតិកំ បស្សិត្វា ជិគុច្ឆន្តោ “ហុំ ហុ”ន្តិ ករោន្តោ វិចរតិ។ **ឯតទវោចា**តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤) ឯតំ ឥទានិ វត្តព្ពំ “កិត្តាវតា នុ ខោ”តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **កិត្តាវតា**តិ កិត្តកេន បមាណេន។ **នុ**-តិ សំសយត្ថេ និបាតោ, **ខោ**-តិ បទបូរណេ។ **ភោ**-តិ ព្រាហ្មណានំ ជាតិសមុទាគតំ អាលបនំ។ តថា ហិ វុត្តំ “ភោវាទិ នាម សោ ហោតិ, សចេ ហោតិ សកិញ្ចនោ”តិ (ធ. ប. ៣៩៦; សុ. និ. ៦២៥)។ **គោតមា**តិ ភគវន្តំ គោត្តេន អាលបតិ។ កថំ បនាយំ ព្រាហ្មណោ សម្បតិ សមាគតោ ភគវតោ គោត្តំ ជានាតីតិ? នាយំ សម្បតិ សមាគតោ, ឆព្ពស្សានិ បធានករណកាលេ ឧបដ្ឋហន្តេហិ បញ្ចវគ្គិយេហិ សទ្ធិំ ចរមានោ អបរភាគេ តំ វតំ ឆឌ្ឌេត្វា ឧរុវេលាយំ សេនានិគមេ ឯកោ អទុតិយោ ហុត្វា បិណ្ឌាយ ចរមានោបិ តេន ព្រាហ្មណេន ទិដ្ឋបុព្ពោ ចេវ សល្លបិតបុព្ពោ ច, តេន សោ បុព្ពេ បញ្ចវគ្គិយេហិ គយ្ហមានំ ភគវតោ គោត្តំ អនុស្សរន្តោ “ភោ គោតមា”តិ ភគវន្តំ គោត្តេន អាលបតិ។ យតោ បដ្ឋាយ វា ភគវា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ អនោមានទីតីរេ បព្ពជិ, តតោ បភុតិ “សមណោ គោតមោ”តិ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ បាកដោ បញ្ញាតោ ហោតិ, ន ច តស្ស គោត្តជាននេ ការណំ គវេសិតព្ពំ។ **ព្រាហ្មណករណា**តិ ព្រាហ្មណំ ករោន្តីតិ ព្រាហ្មណករណា, ព្រាហ្មណភាវករាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច “កិត្តាវតា”តិ ឯតេន យេហិ ធម្មេហិ ព្រាហ្មណោ ហោតិ, តេសំ ធម្មានំ បរិមាណំ បុច្ឆតិ។ **“កតមេ”**តិ បន ឥមិនា តេសំ សរូបំ បុច្ឆតិ។

ឧទានំ ឧទានេសីតិ “យោ ព្រាហ្មណោ”តិអាទិកំ ឧទានំ ឧទានេសិ, ន បន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។ កស្មា? ធម្មទេសនាយ អភាជនភាវតោ។ តថា ហិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ឥមំ គាថំ សុត្វា ន សច្ចាភិសមយោ អហោសិ។ យថា ច ឥមស្ស, ឯវំ ឧបកស្ស អាជីវកស្ស ពុទ្ធគុណប្បកាសនំ សុត្វា។ ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ ហិ បុព្ពភាគេ ភគវតា ភាសិតំ បរេសំ សុណន្តានម្បិ តបុស្សភល្លិកានំ សរណទានំ វិយ វាសនាភាគិយមេវ ជាតំ, ន អសេក្ខភាគិយំ វា និព្ពេធភាគិយំ វា។ ឯសា ហិ ធម្មតាតិ។ **វេទេហិ វា អន្ត**ន្តិ ឯត្ថ **អន្តំ** នាម សព្ពសង្ខារបរិយោសានំ និព្ពានំ។ **ឥមេ ឧស្សទា នត្ថី**តិ សព្ពសោ ឥមេ បហីនត្តា ន សន្តិ។

អជបាលកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មុចលិន្ទកថាវណ្ណនា

៥. មុចលិន្ទមូលេតិ (ឧទា. អដ្ឋ. ១១) ឯត្ថ **មុចលិន្ទោ** វុច្ចតិ នីបរុក្ខោ, យោ “និចុលោ”តិបិ វុច្ចតិ, តស្ស សមីបេតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “មុចលោតិ តស្ស រុក្ខស្ស នាមំ, វនជេដ្ឋកតាយ បន មុចលិន្ទោតិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **ឧទបាទី**តិ សកលចក្កវាឡគព្ភំ បូរេន្តោ មហាមេឃោ ឧទបាទិ។ ឯវរូបោ កិរ មេឃោ ទ្វីសុយេវ កាលេសុ វស្សតិ ចក្កវត្តិម្ហិ វា ឧប្បន្នេ ពុទ្ធេ វា, ឥធ ពុទ្ធុប្បាទកាលេ ឧទបាទិ។ **បោក្ខរណិយា និព្ពត្តោ**តិ បោក្ខរណិយា ហេដ្ឋា នាគភវនំ អត្ថិ, តត្ថ និព្ពត្តោ។ **សកភវនា**តិ អត្តនោ នាគភវនតោ។ **ឯវំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា**តិ សត្ត វារេ អត្តនោ សរីរភោគេហិ ភគវតោ កាយំ បរិវារេត្វា។ **ឧបរិមុទ្ធនិ មហន្តំ ផណំ វិហច្ចា**តិ ភគវតោ មុទ្ធប្បទេសស្ស ឧបរិ អត្តនោ មហន្តំ ផណំ បសារេត្វា។ “ផណំ ករិត្វា”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។

តស្ស កិរ នាគរាជស្ស ឯតទហោសិ “ភគវា ច មយ្ហំ ភវនសមីបេ រុក្ខមូលេ និសិន្នោ, អយញ្ច សត្តាហវទ្ទលិកា វត្តតិ, វាសាគារមស្ស លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ សត្តរតនមយំ បាសាទំ និម្មិនិតុំ សក្កោន្តោបិ “ឯវំ កតេ កាយសារោ គហិតោ ន ភវិស្សតិ, ទសពលស្ស កាយវេយ្យាវច្ចំ ករិស្សាមី”តិ មហន្តំ អត្តភាវំ កត្វា សត្ថារំ

សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ ផណំ ធារេសិ។ “តស្ស បរិក្ខេបព្ភន្តរំ លោហបាសាទេ ភណ្ឌាគារគព្ភប្បមាណំ អហោសី”តិ គេច វុត្តំ។ **មជ្ឈិមដ្ឋកថាយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៨៤) បន –

> “បរិក្ខេបស្ស អន្តោ ឱកាសោ ហេដ្ឋា លោហបាសាទប្បមាណោ អហោសិ, ‘ឥច្ឆិតិច្ឆិតេន ឥរិយាបថេន សត្ថា វិហរិស្សតី’តិ នាគរាជស្ស អជ្ឈាសយោ អហោសិ, តស្មា ឯវំ មហន្តំ ឱកាសំ បរិក្ខិបិ, មជ្ឈេ រតនបល្លង្កោ បញ្ញត្តោ ហោតិ, ឧបរិ សុវណ្ណតារកវិចិត្តំ សមោសរិតគន្ធទាមកុសុមចេលវិតានំ អហោសិ, ចតូសុ កោណេសុ គន្ធតេលេន ទីបា ជលិតា, ចតូសុ ទិសាសុ វិវរិត្វា ចន្ទនករណ្ឌកា ឋបិតា”តិ –

វុត្តំ។ **ឥច្ឆិតិច្ឆិតេន ឥរិយាបថេន វិហរិស្សតី**តិ ច នាគរាជស្ស អជ្ឈាសយមត្តមេតំ, ភគវា បន យថានិសិន្នោវ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ។

កិញ្ចាបិ…បេ…. ចិន្តេតុំ យុត្តន្តិ ឯត្ថ កេចិ វទន្តិ “ឧណ្ហគ្គហណំ ភោគបរិក្ខេបស្ស វិបុលភាវករណេ ការណកិត្តនំ។ ខុទ្ទកេ ហិ តស្មិំ ភគវន្តំ នាគរាជស្ស សរីរសម្ភូតា ឧស្មា ពាធេយ្យ, វិបុលភាវករណេន បន តាទិសំ មា ឧណ្ហំ ពាធយិត្ថា”តិ។ សឧបសគ្គបទស្ស អត្ថោ ឧបសគ្គេន វិនាបិ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “**វិទ្ធន្តិ ឧព្ពិទ្ធ**”ន្តិ, សា ចស្ស ឧព្ពិទ្ធតា ឧបក្កិលេសវិគមេន ទូរភាវេន ឧបដ្ឋានន្តិ អាហ “**មេឃវិគមេន ទូរីភូត**”ន្តិ។ ឥន្ទនីលមណិ វិយ ទិព្បតិ ជោតតីតិ **ទេវោ**, អាកាសោ។ **វិទិត្វា**តិ “ឥទានិ វិគតវលាហកោ អាកាសោ, នត្ថិ ភគវតោ សីតាទិឧបទ្ទវោ”តិ ញត្វា។ **វិនិវេឋេត្វា**តិ អបនេត្វា។ **អត្តនោ រូប**ន្តិ អត្តនោ នាគរូបំ។ **បដិសំហរិត្វា**តិ អន្តរធាបេត្វា។ **មាណវកវណ្ណ**ន្តិ កុមារករូបំ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ “វិវេកសុខបដិសំវេទិនោ យត្ថ កត្ថចិ សុខមេវ ហោតី”តិ ឯតំ អត្ថំ សព្ពាការេន ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ វិវេកសុខានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ **សុតធម្មស្សា**តិ វិស្សុតធម្មស្ស។ តេនាហ “**បកាសិតធម្មស្សា**”តិ។ **អកុប្បនភាវោ**តិ អកុប្បនសភាវោ។

មុចលិន្ទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាជាយតនកថាវណ្ណនា

៦. **ឱសធហរីតកំ ឧបនេសី**តិ ន កេវលំ ឱសធហរីតកមេវ, ទន្តកដ្ឋម្បិ ឧបនេសិ។ **បច្ចគ្ឃេ**តិ ឯត្ថ បុរិមំ អត្ថវិកប្បំ កេចិ ន ឥច្ឆន្តិ, តេនេវ **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** វុត្តំ “បច្ចគ្ឃេតិ អភិនវេ។ បច្ចេកំ មហគ្ឃតាយ បច្ចគ្ឃេតិ កេចិ, តំ ន សុន្ទរំ។ ន ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ មហគ្ឃំ បដិគ្គណ្ហន្តិ បរិភុញ្ជន្តិ វា”តិ។

រាជាយតនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ព្រហ្មយាចនកថាវណ្ណនា

៧. **អាចិណ្ណសមាចិណ្ណោ**តិ អាចរិតោ ចេវ អាចរន្តេហិ ច សម្មទេវ អាចរិតោតិ អត្ថោ។ ឯតេន អយំ បរិវិតក្កោ សព្ពពុទ្ធានំ បឋមាភិសម្ពោធិយំ ឧប្បជ្ជតេវាតិ អយមេត្ថ ធម្មតាតិ ទស្សេតិ។ គម្ភីរោបិ ធម្មោ បដិបក្ខវិធមនេន សុបាកដោ ភវេយ្យ, បដិបក្ខវិធមនំ បន សម្មាបដិបត្តិបដិពទ្ធំ, សា សទ្ធម្មសវនាធីនា, តំ សត្ថរិ ធម្មេ ច បសាទាយត្តំ។ សោ វិសេសតោ លោកេ សម្ភាវនីយស្ស គរុកាតព្ពស្ស អភិបត្ថនាហេតុកោតិ បរម្បរាយ សត្តានំ ធម្មសម្បដិបត្តិយា ព្រហ្មុនោ យាចនានិមិត្តន្តិ តំ ទស្សេន្តោ “**ព្រហ្មុនា យាចិតេ ទេសេតុកាមតាយា**”តិអាទិមាហ។

អធិគតោតិ បដិវិទ្ធោ, សយម្ភូញាណេន “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា យថាភូតំ អវពុទ្ធោតិ អត្ថោ។ **ធម្មោ**តិ ចតុសច្ចធម្មោ តព្ពិនិមុត្តស្ស បដិវិជ្ឈិតព្ពធម្មស្ស អភាវតោ។ **គម្ភីរោ**តិ មហាសមុទ្ទោ វិយ មកសតុណ្ឌសូចិយា អញ្ញត្រ សមុបចិតបរិបក្កញាណសម្ភារេហិ អញ្ញេសំ ញាណេន អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋោ។ គម្ភីរត្តាវ **ទុទ្ទសោ** ទុក្ខេន ទដ្ឋព្ពោ, ន សក្កា សុខេន ទដ្ឋុំ។ យោ ហិ អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋោ, សោ ឱគាហិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ សរូបតោ ច វិសេសតោ ច សុខេន បស្សិតុំ ន សក្កា, អថ ខោ កិច្ឆេន កេនចិ កទាចិទេវ ទដ្ឋព្ពោ។ ទុទ្ទសត្តាវ **ទុរនុពោធោ** ទុក្ខេន អវពុជ្ឈិតព្ពោ, ន សក្កា សុខេន អវពុជ្ឈិតុំ។ យញ្ហិ ទដ្ឋុមេវ ន សក្កា, តស្ស ឱគាហេត្វា អនុពុជ្ឈនេ កថា

ឯវំ នត្ថិ អវពោធស្ស ទុក្ករភាវតោ។ ឥមស្មឹ ឋានេ "តំ កឹ មញ្ញថ, ភិក្ខវេ, កតមំ នុ ខោ ទុក្ករតរំ វា ទុរភិសម្ភវតរំ វា"តិ (សំ. និ. ៥.១១១៥) **សុត្តបទំ** វត្តព្ពំ។

សន្តោតិ អនុបសន្តសភាវានំ កិលេសានំ សង្ខារានញ្ច អភាវតោ វូបសន្តសព្ពបរិឡាហតាយ សន្តោ និព្ពុតោ, សន្តារម្មណតាយ វា សន្តោ។ ឯត្ថ ច និរោធសច្ចំ សន្តំ អារម្មណន្តិ សន្តារម្មណំ, មគ្គសច្ចំ សន្តំ សន្តារម្មណញ្ចាតិ សន្តារម្មណំ។ បធានភាវំ នីតោតិ **បណីតោ**។ អថ វា **បណីតោ**តិ អតិត្តិករណដ្ឋេន អតប្បកោ សាទុរសភោជនំ វិយ។ សន្តបណីតភាវេនេវ ចេត្ថ អសេចនកតាយ អតប្បកតា ទដ្ឋព្ពា។ ឥទញ្ហិ ទ្វយំ លោកុត្តរមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អតក្កាវចរោ**តិ ឧត្តមញាណវិសយត្តា តក្កេន អវចរិតព្ពោ ឱគាហិតព្ពោ ន ហោតិ, ញាណេនេវ អវចរិតព្ពោ។ តតោ ឯវ និបុណញាណគោចរតាយ សណ្ហសុខុមសភាវត្តា ច **និបុណោ សណ្ហោ**។ **បណ្ឌិតវេទនីយោ**តិ ពាលានំ អវិសយត្តា សម្មាបដិបទំ បដិបន្នេហិ បណ្ឌិតេហិ ឯវ វេទិតព្ពោ។

អល្លីយន្តិ អភិរមិតព្ពដ្ឋេន សេវិយន្តីតិ **អាលយា**, បញ្ច កាមគុណាតិ អាហ "**សត្តា បញ្ចកាមគុណេ អល្លីយន្តិ, តស្មា តេ អាលយាតិ វុច្ចន្តី**"តិ។ តត្ថ **បញ្ចកាមគុណេ អល្លីយន្តី**តិ បញ្ចកាមគុណេ សេវន្តីតិ អត្ថោ។ **តេ**តិ បញ្ច កាមគុណា។ **រមន្តី**តិ រតឹ វិន្ទន្តិ កីឡន្តិ លឡន្តិ។ អាលីយន្តិ អភិរមណវសេន សេវន្តីតិ អាលយា, អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានិ, តេហិ អាលយេហិ រមន្តីតិ **អាលយរាមា**តិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥមេ ហិ សត្តា យថា កាមគុណេ, ឯវំ រាគម្បិ អស្សាទេន្តិ អភិនន្ទន្តិយេវ។ យថេវ ហិ សុសជ្ជិតបុប្ផផលភរិតរុក្ខាទិសម្បន្នំ ឧយ្យានំ បវិដ្ឋោ រាជា តាយ តាយ សម្បត្តិយា រមតិ, សម្មុទិតោ អាមោទិតបមោទិតោ ហោតិ, ន ឧក្កណ្ឋតិ, សាយម្បិ និក្ខមិតុំ ន ឥច្ឆតិ, ឯវមិមេហិ កាមាលយតណ្ហាលយេហិ សត្តា រមន្តិ, សំសារវដ្ដេ សម្មោទិតា អនុក្កណ្ឋិតា វសន្តិ។ តេន នេសំ ភគវា ទុវិធម្បិ អាលយំ ឧយ្យានភូមឹ វិយ ទស្សេន្តោ "**អាលយរាមា**"តិអាទិមាហ។ **រតា**តិ និរតា។ **សុដ្ឋុ មុទិតា**តិ អតិវិយ មុទិតា អនុក្កណ្ឋនតោ។

ឋានំ សន្ធាយាតិ ឋានសទ្ទំ សន្ធាយ។ អត្ថតោ បន **ឋាន**ន្តិ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ឯវ អធិប្បេតោ ។ តិដ្ឋតិ ឯត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ **ឋានំ**, សង្ខារាទីនំ បច្ចយភូតា អវិជ្ជាទយោ។ ឥមេសំ សង្ខារាទីនំ បច្ចយាតិ ឥទប្បច្ចយា, អវិជ្ជាទយោវ។ ឥទប្បច្ចយា ឯវ **ឥទប្បច្ចយតា** យថា ទេវោ ឯវ ទេវតា។ ឥទប្បច្ចយានំ វា អវិជ្ជាទីនំ អត្តនោ ផលំ បដិច្ច បច្ចយភាវោ ឧប្បាទនសមត្ថតា **ឥទប្បច្ចយតា**។ តេន សមត្ថបច្ចយលក្ខណោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ទស្សិតោ ហោតិ។ បដិច្ច សមុប្បជ្ជតិ ផលំ ឯតស្មាតិ **បដិច្ចសមុប្បាទោ**។ បទទ្វយេនបិ ធម្មានំ បច្ចយដ្ឋោ ឯវ វិភាវិតោ។ សង្ខារាទិបច្ចយានញ្ហិ អវិជ្ជាទីនំ ឯតំ អធិវចនំ ឥទប្បច្ចយតា បដិច្ចសមុប្បាទោតិ។ **សព្ពសង្ខារសមថោ**តិអាទិ សព្ពំ អត្ថតោ និព្ពានមេវ។ យស្មា ហិ តំ អាគម្ម បដិច្ច អរិយមគ្គស្ស អារម្មណបច្ចយភាវហេតុ សព្ពសង្ខារវិប្ផន្ទិតានិ សម្មន្តិ វូបសម្មន្តិ, តស្មា "សព្ពសង្ខារសមថោ"តិ វុច្ចតិ។ សព្ពសង្ខតវិសំយុត្តេ ហិ និព្ពានេ សង្ខារវូបសមបរិយាយោ ញាយាគតោយេវាតិ។ ឥទំ បនេត្ថ និព្ពចនំ – សព្ពេ សង្ខារា សម្មន្តិ ឯត្ថាតិ **សព្ពសង្ខារសមថោ**តិ។

យស្មា ច តំ អាគម្ម សព្ពេ ឧបធយោ បដិនិស្សដ្ឋា សមុច្ឆេទវសេន បរិច្ចត្តា ហោន្តិ, អដ្ឋសតប្បភេទា សព្ពាបិ តណ្ហា ខីយន្តិ, សព្ពេ កិលេសរាគា វិរជ្ជន្តិ, ជរាមរណាទិភេទំ សព្ពំ វដ្ដទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ, តស្មា "**សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហាក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ**"តិ វុច្ចតិ, យា បនេសា តណ្ហា តេន តេន ភវេន ភវន្តរំ ភវនិកន្តិភាវេន វិនតិ សំសិព្ពតិ, ផលេន វា សទ្ធឹ កម្មំ វិនតិ សំសិព្ពតីតិ កត្វា វានន្តិ វុច្ចតិ, តតោ និក្ខន្តំ វានតោតិ **និព្ពានំ**។ **កិលមថោ**តិ កាយកិលមថោ។ វិហេសាបិ កាយវិហេសាយេវ, ចិត្តេ បន ឧភយម្បេតំ ពុទ្ធានំ នត្ថិ ពោធិមូលេយេវ សមុច្ឆិន្នត្តា។ ឯត្ថ ច ចិរនិសជ្ជាចិរភាសនេហិ បិដ្ឋិអាគិលាយនតាលុគលសោសាទិវសេន កាយកិលមថោ ចេវ កាយវិហេសា ច វេទិតព្ពា, សា ច ខោ ទេសនាយ អត្ថំ អជានន្តានញ្ច អប្បដិបជ្ជន្តានញ្ច វសេន។ ជានន្តានំ បន បដិបជ្ជន្តានញ្ច ទេសនាយ កាយបរិស្សមោបិ សត្ថុ អបរិស្សមោវ, តេនាហ ភគវា "ន ច មំ ធម្មាធិករណំ វិហេសេតី"តិ។ តេនេវ វុត្តំ "**យា អជានន្តានំ ទេសនា នាម, សោ មម កិលមថោ អស្សា**"តិ។

អបិស្សុតិ សម្បិណ្ឌនត្ថេ និបាតោ។ សោ ន កេវលំ ឯតទហោសិ, ឥមាបិ គាថា បដិភំសូតិ ទីបេតិ។ **ភគវន្ត**ន្តិ បដិសទ្ទយោគេន សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ "**ភគវតោ**"តិ។ វុទ្ធិប្បត្តា អច្ឆរិយា វា **អនច្ឆរិយា**។ វុទ្ធិអត្ថោបិ ហិ អ-ការោ ហោតិ យថា "អសេក្ខា ធម្មា"តិ។ កប្បានំ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ សតសហស្សញ្ច សទេវកស្ស លោកស្ស ធម្មសំវិភាគករណត្ថមេវ បារមិយោ បូរេត្វា ឥទានិ សមធិគតធម្មរជ្ជស្ស តត្ថ អប្បោស្សុក្កតាបត្តិទីបនត្តា គាថាត្ថស្ស អនុអច្ឆរិយតា តស្ស វុទ្ធិប្បត្តិ ច វេទិតព្ពា។ អត្ថទ្វារេន ហិ គាថានំ អនច្ឆរិយតា។ **គោចរា អហេសុ**ន្តិ ឧបដ្ឋហំសុ, ឧបដ្ឋានញ្ច វិតក្កយិតព្ពតាតិ អាហ "**បរិវិតក្កយិតព្ពភាវំ បាបុណឹសូ**"តិ។

កិច្ឆេនាតិ ន ទុក្ខប្បដិបទាយ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ចត្តារោបិ មគ្គា សុខប្បដិបទាវ ហោន្តិ។ បារមីបូរណកាលេ បន សរាគសទោសសមោហស្សេវ សតោ អាគតាគតានំ យាចកានំ អលង្កតប្បដិយត្តំ សីសំ កន្តិត្វា គលលោហិតំ នីហរិត្វា សុអញ្ជិតានិ អក្ខីនិ ឧប្បាដេត្វា កុលវំសប្បទីបំ បុត្តំ មនាបចារិនី ភរិយន្តិ ឯវមាទីនិ ទេន្តស្ស អញ្ញានិ ច ខន្តិវាទិសទិសេសុ អត្តភាវេសុ ឆេជ្ជភេជ្ជាទីនិ បាបុណន្តស្ស អាគមនីយបដិបទំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ហ**-ឥតិ វា ព្យត្តន្តិ ឯតស្មឹ អត្ថេ និបាតោ។ ឯកំសត្ថេតិ កេចិ។ **ហ** ព្យត្តំ ឯកំសេន វា **អលំ** និប្បយោជនំ ឯវំ កិច្ឆេន អធិគតំ ធម្មំ ទេសេតុន្តិ យោជនា។ **ហលន្តិ** វា អលន្តិ ឥមិនា សមានត្ថំ បទំ “ហលន្តិ វទាមី”តិអាទីសុ វិយ។ “បកាសិត”ន្តិបិ បឋន្តិ, ទេសិតន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ កិច្ឆេន អធិគតស្ស ធម្មស្ស អលំ ទេសិតំ បរិយត្តំ ទេសិតំ, កោ អត្ថោ ទេសិតេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **រាគទោសបរេតេហី**តិ រាគទោសផុដ្ឋេហិ, ផុដ្ឋវិសេន វិយ សប្បេន រាគេន ទោសេន ច សម្ផុដ្ឋេហិ អភិភូតេហីតិ អត្ថោ។ អថ វា **រាគទោសបរេតេហី**តិ រាគទោសានុគតេហិ, រាគេន ច ទោសេន ច អនុពន្ធេហីតិ អត្ថោ។

បដិសោតគាមិន្តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៦៥; ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៨១; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៧២) និច្ចគាហាទីនំ បដិសោតំ អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា អសុភន្តិ ឯវំ គតំ បវត្តំ ចតុសច្ចធម្មន្តិ អត្ថោ។ **រាគរត្តា**តិ កាមរាគេន ភវរាគេន ទិដ្ឋិរាគេន ច រត្តា។ **ន ទក្ខន្តី**តិ អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា អសុភន្តិ ឥមិនា សភាវេន ន បស្សិស្សន្តិ, តេ អបស្សន្តេ កោ សក្ខិស្សតិ អនិច្ចន្តិអាទិនា សភាវេន យាថាវតោ ធម្មំ ជានាបេតុន្តិ អធិប្បាយោ។ រាគទោសបរេតតាបិ នេសំ សម្មូឡ្ហភាវេនេវាតិ អាហ “**តមោខន្ធេន អាវុដា**”តិ, អវិជ្ជារាសិនា អជ្ឈោត្ថដាតិ អត្ថោ។

អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមតីតិ កស្មា បនស្ស ឯវំ ចិត្តំ នមិ, ននុ ឯស “មុត្តោហំ មោចេស្សាមិ, តិណ្ណោហំ តារេស្សាមិ,

> កឹ មេ អញ្ញាតវេសេន, ធម្មំ សច្ឆិកតេនិធ;
> សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, តារយិស្សំ សទេវក”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៥) –

បត្ថនំ កត្វា បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតំ បត្តោតិ? សច្ចមេវ, តទេវ បច្ចវេក្ខណានុភាវេន បនស្ស ឯវំ ចិត្តំ នមិ។ តស្ស ហិ សព្ពញ្ញុតំ បត្វា សត្តានំ កិលេសគហនតំ ធម្មស្ស ច គម្ភីរតំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស សត្តានំ កិលេសគហនតា ច ធម្មគម្ភីរតា ច សព្ពាការេន បាកដា ជាតា។ អថស្ស “ឥមេ សត្តា កញ្ជិយបុណ្ណលាពុ វិយ តក្កភរិតចាដិ វិយ វសាតេលបីតបិលោតិកា វិយ អញ្ជនមក្ខិតហត្ថោ វិយ ច កិលេសភរិតា អតិសំកិលិដ្ឋា រាគរត្តា ទោសទុដ្ឋា មោហមូឡ្ហា, តេ កឹ នាម បដិវិជ្ឈិស្សន្តី”តិ ចិន្តយតោ កិលេសគហនបច្ចវេក្ខណានុភាវេនបិ ឯវំ ចិត្តំ នមិ។

“អយំ ធម្មោ បថវិសន្ធារកឧទកក្ខន្ធោ វិយ **គម្ភីរោ**, បព្ពតេន បដិច្ឆាទេត្វា ឋបិតោ សាសបោ វិយ **ទុទ្ទសោ**, សតធា ភិន្នស្ស វាលស្ស កោដិ វិយ **អណុ**។ មយា ហិ ឥមំ ធម្មំ បដិវិជ្ឈិតុំ វាយមន្តេន អទិន្នំ ទានំ នាម នត្ថិ, អរក្ខិតំ សីលំ នាម នត្ថិ, អបរិបូរិតា កាចិ បារមី នាម នត្ថិ, តស្ស មេ និរុស្សាហំ វិយ មារពលំ វិធមន្តស្សបិ បថវី ន កម្បិត្ថ, បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរន្តស្សបិ ន កម្បិត្ថ, មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេន្តស្សបិ ន កម្បិត្ថ, បច្ឆិមយាមេ បន បដិច្ចសមុប្បាទំ បដិវិជ្ឈន្តស្សេវ មេ ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បិត្ថ។ ឥតិ មាទិសេនបិ តិក្ខញាណេន កិច្ឆេនេវាយំ ធម្មោ បដិវិទ្ធោ, តំ លោកិយមហាជនា កថំ បដិវិជ្ឈិស្សន្តី”តិ ធម្មគម្ភីរតាយ បច្ចវេក្ខណានុភាវេនបិ ឯវំ ចិត្តំ នមីតិ វេទិតព្ពំ។

អបិច ព្រហ្មុនា យាចិតេ ទេសេតុកាមតាយបិស្ស ឯវំ ចិត្តំ នមិ។ ជានាតិ ហិ ភគវា “មម អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តេ នមមានេ មហាព្រហ្មា ធម្មទេសនំ យាចិស្សតិ, ឥមេ ច សត្តា ព្រហ្មគរុកា, តេ ‘សត្ថា កិរ ធម្មំ ន ទេសេតុកាមោ អហោសិ, អថ នំ មហាព្រហ្មា យាចិត្វា ទេសាបេតិ, សន្តោ វត ភោ ធម្មោ បណីតោ’តិ មញ្ញមានា សុស្សូសិស្សន្តី”តិ។ ឥទម្បិស្ស ការណំ បដិច្ច អប្បោស្សុក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយាតិ វេទិតព្ពំ។

៨. សហម្បតិស្សាតិ សោ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ សហកោ នាម ថេរោ បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា បឋមជ្ឈានភូមិយំ កប្បាយុកព្រហ្មា ហុត្វា និព្ពត្តោ, តត្រ នំ សហម្បតិ ព្រហ្មាតិ សញ្ជានន្តិ។ តំ សន្ធាយាហ “**ព្រហ្មុនោ សហម្បតិស្សា**”តិ។ **នស្សតិ វតា**តិ សោ កិរ ឥមំ សទ្ទំ តថា និច្ឆារេតិ, យថា ទសសហស្សិលោកធាតុព្រហ្មានោ សុត្វា សព្ពេ សន្និបតិំសុ។ **អប្បរជក្ខជាតិកា**តិ បញ្ញាមយេ អក្ខិម្ហិ អប្បំ បរិត្តំ រាគទោសមោហរជំ ឯតេសំ ឯវំសភាវាតិ អប្បរជក្ខជាតិកា។ អប្បំ រាគាទិរជំ យេសំ តេ សភាវា អប្បរជក្ខជាតិកាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អស្សវនតា**តិ “សយំ អភិញ្ញា”តិអាទីសុ វិយ ករណត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, អស្សវនតាយាតិ អត្ថោ។ **ភវិស្សន្តី**តិ បុរិមពុទ្ធេសុ ទសបុញ្ញកិរិយវសេន កតាធិការា បរិបាកគតបទុមានិ វិយ សូរិយរស្មិសម្ផស្សំ ធម្ម

ទេសនំយេវ អាកង្ខមានា ចតុប្បទិកគាថាវសានេ អរិយភូមឹ ឱក្កមនាវហា ន ឯកោ, ន ទ្វេ, អនេកសត សហស្សា ធម្មស្ស អញ្ញាតារោ ភវិស្សន្តីតិ ទស្សេតិ។

បាតុរហោសីតិ បាតុភវិ។ **សមលេហិ ចិន្តិតោ**តិ សមលេហិ បូរណកស្សបាទីហិ ឆហិ សត្ថារេហិ ចិន្តិតោ។ តេ ហិ បុរេតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា សកលជម្ពុទីបេ កណ្ដកេ បត្ថរមានា វិយ វិសំ សិញ្ចមានា វិយ ច សមលំ មិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មំ ទេសយិសុ។ តេ កិរ ពុទ្ធកោលាហលានុស្សវេន សញ្ជាតកុតូហលា លោកំ វញ្ចេត្វា កោហញ្ញេ ឋត្វា សព្ពញ្ញុតំ បដិជានន្តា យំ កិញ្ចិ អធម្មំយេវ ធម្មោតិ ទីបេសុំ។ **អបាបុរេត**ន្តិ វិវរ ឯតំ។ **អមតស្ស ទ្វារ**ន្តិ អមតស្ស និព្ពានស្ស ទ្វារភូតំ អរិយមគ្គំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឯតំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ បិហិតំ និព្ពាននគរស្ស មហាទ្វារំ អរិយមគ្គំ សទ្ធម្មទេសនាហត្ថេន អបាបុរ វិវរ ឧគ្ឃាដេហីតិ។ **សុណន្តុ ធម្មំ វិមលេនានុពុទ្ធ**ន្តិ ឥមេ សត្តា រាគាទិមលានំ អភាវតោ វិមលេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន អនុពុទ្ធំ ចតុសច្ចធម្មំ សុណន្តុ តាវ ភគវាតិ យាចតិ។

សេលបព្ពតោ ឧច្ចោ ហោតិ ថិរោ ច, ន បំសុបព្ពតោ មិស្សកបព្ពតោ វាតិ អាហ “**សេលេ យថា បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោ**”តិ។ តស្សត្ថោ “សេលមយេ ឯកគ្ឃនេ បព្ពតមុទ្ធនិ យថាឋិតោវ។ ន ហិ តត្ថ ឋិតស្ស ទស្សនត្ថំ គីវុក្ខិបនបសារណាទិកិច្ចំ អត្ថី”តិ។ **តថូបម**ន្តិ តប្បដិភាគំ សេលបព្ពតូបមំ។ **ធម្មមយំ បាសាទ**ន្តិ លោកុត្តរធម្មមាហ។ សោ ហិ សព្ពសោ បសាទាវហោ សព្ពធម្មេ អតិក្កម្ម អព្ភុគ្គតដ្ឋេន បាសាទសទិសោ ច, បញ្ញា បរិយាយោ វា ឥធ ធម្ម-សទ្ទោ។ បញ្ញា ហិ អព្ភុគ្គតដ្ឋេន បាសាទោតិ អភិធម្មេ និទ្ទិដ្ឋា។ តថា ចាហ –

“បញ្ញាបាសាទមារុយ្ហ, អសោកោ សោកិនឹ បជំ;
បព្ពតដ្ឋោវ ភូមដ្ឋេ, ធីរោ ពាលេ អវេក្ខតី”តិ។ (ធ. ប. ២៨);

អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – យថា សេលបព្ពតមុទ្ធនិ យថាឋិតោវ ចក្ខុមា បុរិសោ សមន្តតោ ជនតំ បស្សេយ្យ, តថា ត្វម្បិ សុមេធ សុន្ទរបញ្ញ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សមន្តចក្ខុ ភគវា ធម្មមយំ បញ្ញាមយំ បាសាទមារុយ្ហ សយំ អបេតសោកោ សោកាវតិណ្ណំ ជាតិជរាភិភូតំ ជនតំ អវេក្ខស្សុ ឧបធារយ ឧបបរិក្ខាតិ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – យថា ហិ បព្ពតបាទេ សមន្តា មហន្តំ ខេត្តំ កត្វា តត្ថ កេទារបាឡីសុ កុដិកាយោ កត្វា រត្តឹ អគ្គឹ ជាលេយ្យុំ, ចតុរង្គសមន្នាគតញ្ច អន្ធការំ អស្ស, អថ តស្ស បព្ពតស្ស មត្ថកេ ឋត្វា ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស ភូមឹ ឱលោកយតោ នេវ ខេត្តំ, ន កេទារបាឡិយោ, ន កុដិយោ, ន តត្ថ សយិតមនុស្សា បញ្ញាយេយ្យុំ អនុជ្ជលភាវតោ, កុដិកាសុ បន អគ្គិជាលាមត្តមេវ បញ្ញាយេយ្យ ឧជ្ជលភាវតោ, ឯវំ ធម្មបាសាទំ អារុយ្ហ សត្តនិកាយំ ឱលោកយតោ តថាគតស្ស យេ តេ អកតកល្យាណា សត្តា, តេ ឯកវិហារេ ទក្ខិណជាណុបស្សេ និសិន្នាបិ ពុទ្ធចក្ខុស្ស អាបាថំ នាគច្ឆន្តិ ញាណគ្គិនា អនុជ្ជលភាវតោ អនុឡារភាវតោ ច, រត្តឹ ខិត្តា សរា វិយ ហោន្តិ។ យេ បន កតកល្យាណា វេនេយ្យបុគ្គលា, តេ ឯវស្ស ទូរេបិ ឋិតា អាបាថមាគច្ឆន្តិ បរិបក្កញាណគ្គិតាយ សមុជ្ជលភាវតោ ឧឡារសន្តានតាយ ច, សោ អគ្គិ វិយ ហិមវន្តបព្ពតោ វិយ ច។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“ទូរេ សន្តោ បកាសេន្តិ, ហិមវន្តោវ បព្ពតោ;
អសន្តេត្ថ ន ទិស្សន្តិ, រត្តឹ ខិត្តា យថា សរា”តិ។ (ធ. ប. ៣០៤);

ឧដ្ឋេហីតិ ភគវតោ ធម្មទេសនត្ថំ ចារិកចរណំ យាចន្តោ ភណតិ។ **ឧដ្ឋេហី**តិ វា ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សុក្កតាសង្ខាតសង្កោចាបត្តិតោ កិលាសុភាវតោ ឧដ្ឋហ។ **វីរា**តិអាទីសុ ភគវា សាតិសយចតុព្ពិធសម្មប្បធានវីរិយវន្តតាយ **វីរោ**, ទេវបុត្តមច្ចុកិលេសាភិសង្ខារានំ វិជិតត្តា **វិជិតសង្គាមោ**, ជាតិកន្តារាទិតោ វេនេយ្យសត្ថំ វាហនសមត្ថតាយ និព្ពានសង្ខាតំ ខេមប្បទេសំ សម្បាបនសមត្ថតាយ **សត្ថវាហោ**, កាមច្ឆន្ទឥណស្ស អភាវតោ **អណណោ**តិ វេទិតព្ពោ។ យោ ហិ បរេសំ ឥណំ គហេត្វា វិនាសេតិ, សោ តេហិ “ឥណំ ទេហី”តិ តជ្ជមានោបិ ផរុសំ វុច្ចមានោបិ វជ្ឈមានោបិ វធិយមានោបិ កិញ្ចិ បដិប្បហរិតុំ ន សក្កោតិ, សព្ពំ តិតិក្ខតិ។ តិតិក្ខការណញ្ហិស្ស តំ ឥណំ ហោតិ, ឯវមេវ យោ យម្ហិ កាមច្ឆន្ទេន រជ្ជតិ, តណ្ហាគហណេន តំ វត្ថុំ គណ្ហាតិ, សោ តេន ផរុសំ វុច្ចមានោបិ វជ្ឈមានោបិ វធិយមានោបិ កិញ្ចិ បដិប្បហរិតុំ ន សក្កោតិ, សព្ពំ តិតិក្ខតិ។ តិតិក្ខការណញ្ហិស្ស សោ កាមច្ឆន្ទោ ហោតិ ឃរសាមិកេហិ វិហេឋិយមានានំ ឥត្ថីនំ វិយ។ កស្មា? ឥណសទិសត្តា កាមច្ឆន្ទស្ស។

៩. អជ្ឈេសនន្តិ គរុដ្ឋានិយំ បយិរុបាសិត្វា គរុតរំ បយោជនំ ឧទ្ទិស្ស អភិបត្ថនា អជ្ឈេសនា, សាបិ អត្ថតោ យាចនា ឯវ។ **ពុទ្ធចក្ខុនា**តិ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណេន ច អាសយានុសយញាណេន ច។ ឥមេសញ្ហិ ទ្វិន្នំ ញាណានំ **ពុទ្ធចក្ខូ**តិ នាមំ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស **សមន្តចក្ខូ**តិ ។ ហេដ្ឋិមានំ តិណ្ណំ មគ្គញាណានំ **ធម្មចក្ខូ**តិ។ **អប្បរជក្ខេ**តិអាទីសុ យេសំ វុត្តនយេនេវ បញ្ញាចក្ខុម្ហិ រាគាទិរជំ អប្បំ, តេ **អប្បរជក្ខា**។ យេសំ តំ មហន្តំ, តេ

មហារជក្ខា។ យេសំ សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ តិក្ខានិ, តេ **តិក្ខិន្ទ្រិយា**។ យេសំ តានិ មុទូនិ, តេ **មុទិន្ទ្រិយា**។ យេសំ តេយេវ សទ្ធាទយោ អាការា សុន្ទរា, តេ **ស្វាការា**។ យេ កថិតការណំ សល្លក្ខេន្តិ, សុខេន សក្កា ហោន្តិ វិញ្ញាបេតុំ, តេ **សុវិញ្ញាបយា**។ យេ បរលោកញ្ចេវ វជ្ជញ្ច ភយតោ បស្សន្តិ, តេ **បរលោកវជ្ជភយទស្សាវិនោ** នាម។

ឧប្បលានិ ឯត្ថ សន្តីតិ ឧប្បលិនី, គច្ឆោបិ ជលាសយោបិ, ឥធ បន ជលាសយោ អធិប្បេតោ, តស្មា **ឧប្បលិនិយន្តិ** ឧប្បលវនេតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អន្តោនិមុគ្គបោសីនីតិ** យានិ ឧទកស្ស អន្តោ និមុគ្គានេវ ហុត្វា បុស្សន្តិ វឌ្ឍន្តិ, តានិ អន្តោនិមុគ្គបោសីនិ។ **ឧទកំ អច្ចុគ្គម្ម តិដ្ឋន្តីតិ** ឧទកំ អតិក្កមិត្វា តិដ្ឋន្តិ។ តត្ថ យានិ អច្ចុគ្គម្ម ឋិតានិ សូរិយរស្មិសម្ផស្សំ អាគមយមានានិ, តានិ អជ្ជ បុប្ផនកានិ។ យានិ សមោទកំ ឋិតានិ, តានិ ស្វេ បុប្ផនកានិ។ យានិ ឧទកា អនុគ្គតានិ អន្តោនិមុគ្គបោសីនិ, តានិ តតិយទិវសេ បុប្ផនកានិ។ ឧទកា បន អនុគ្គតានិ អញ្ញានិបិ សរោគឧប្បលាទីនិ នាម អត្ថិ, យានិ នេវ បុប្ផិស្សន្តិ មច្ឆកច្ឆបភក្ខានេវ ភវិស្សន្តិ, តានិ បាឡឹ នារូឡ្ហានិ, អាហរិត្វា បន ទីបេតព្ពានីតិ អដ្ឋកថាយំ បកាសិតានិ។ យថេវ ហិ តានិ ចតុព្ពិធានិ បុប្ផានិ, ឯវមេវ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ វិបញ្ចិតញ្ញូ នេយ្យោ បទបរមោតិ ចត្តារោ បុគ្គលា។

តត្ថ យស្ស បុគ្គលស្ស សហ ឧទាហដវេលាយ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ "ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា"តិអាទិនា នយេន សង្ខិត្តេន មាតិកាយ ឋបិយមានាយ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិតុំ សមត្ថោ បុគ្គលោ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូតិ** វុច្ចតិ។ យស្ស បុគ្គលស្ស សង្ខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថេ វិភជិយមានេ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសតោ បរិបុច្ឆតោ យោនិសោ មនសិករោតោ កល្យាណមិត្តេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ អនុបុព្ពេន ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **នេយ្យោ**។ យស្ស បុគ្គលស្ស ពហុម្បិ សុណតោ ពហុម្បិ ភណតោ ពហុម្បិ ធារយតោ ពហុម្បិ វាចយតោ ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, តេន អត្តភាវេន មគ្គំ វា ផលំ វា អន្តមសោ ឈានំ វា វិបស្សនំ វា និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ **បទបរមោ**។ តត្ថ ភគវា ឧប្បលវនាទិសទិសំ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ អជ្ជ បុប្ផនកានិ វិយ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ, ស្វេ បុប្ផនកានិ វិយ វិបញ្ចិតញ្ញូ, តតិយទិវសេ បុប្ផនកានិ វិយ នេយ្យេ, មច្ឆកច្ឆបភក្ខបុប្ផានិ វិយ បទបរមេ ច អទ្ទស, បស្សន្តោ ច "ឯត្តកា អប្បរជក្ខា, ឯត្តកា មហារជក្ខា, តត្រាបិ ឯត្តកា ឧគ្ឃដិតញ្ញូ"តិ ឯវំ សព្ពាការតោវ អទ្ទស។

តត្ថ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ភគវតោ ធម្មទេសនា អត្ថំ សាធេតិ។ បទបរមានំ អនាគតត្ថាយ វាសនា ហោតិ។ អថ ភគវា ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អត្ថាវហំ ធម្មទេសនំ វិទិត្វា ទេសេតុកម្យតំ ឧប្បាទេត្វា បុន សព្ពេបិ តីសុ ភវេសុ សត្តេ ភព្ពាភព្ពវសេន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អកាសិ។ យេ សន្ធាយ វុត្តំ "យេ តេ សត្តា កម្មាវរណេន សមន្នាគតា វិបាកាវរណេន សមន្នាគតា កិលេសាវរណេន សមន្នាគតា អស្សទ្ធា អច្ឆន្ទិកា ទុប្បញ្ញា អភព្ពា និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តំ, ឥមេ តេ សត្តា អភព្ពា។ កតមេ តេ សត្តា ភព្ពា? យេ តេ សត្តា ន កម្មាវរណេន...បេ.... ឥមេ តេ សត្តា ភព្ពា"តិ (វិភ. ៨២៦-៨២៧)។ តត្ថ សព្ពេបិ អភព្ពបុគ្គលេ បហាយ ភព្ពបុគ្គលេយេវ ញាណេន បរិគ្គហេត្វា "ឯត្តកា រាគចរិតា, ឯត្តកា ទោស, មោហ, វិតក្ក, សទ្ធា, ពុទ្ធិចរិតា"តិ ឆ កោដ្ឋាសេ អកាសិ, ឯវំ កត្វា ធម្មំ ទេសេស្សាមីតិ ចិន្តេសិ។ ឯត្ថ ច អប្បរជក្ខាទិភព្ពាទិវសេន អាវជ្ជេន្តស្ស ភគវតោ តេ សត្តា បុញ្ជបុញ្ជាវ ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តិ, ន ឯកេកាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បច្ចភាសីតិ បតិអភាសិ។ **អបារុតាតិ** វិវដា។ **អមតស្ស ទ្វារាតិ** អរិយមគ្គោ។ សោ ហិ អមតសង្ខាតស្ស និព្ពានស្ស ទ្វារំ, សោ មយា វិវរិត្វា ឋបិតោ មហាករុណូបនិស្សយេន សយម្ភូញាណេន អធិគតត្តាតិ ទស្សេតិ។ "អបារុតំ តេសំ អមតស្ស ទ្វារ"ន្តិ កេចិ បឋន្តិ។ **បមុញ្ចន្តុ សទ្ធន្តិ** សព្ពេ អត្តនោ សទ្ធំ មុញ្ចន្តុ វិស្សជ្ជេន្តុ បវេទេន្តុ, មយា ទេសិតេ ធម្មេ មយិ ច អត្តនោ សទ្ទហនាការំ ឧដ្ឋាបេន្តូតិ អត្ថោ។ បច្ឆិមបទទ្វយេ អយមត្ថោ – អហញ្ហិ អត្តនោ បគុណំ សុប្បវត្តិតម្បិ ឥមំ បណីតំ ឧត្តមំ ធម្មំ កាយវាចាកិលមថសញ្ញី ហុត្វា ន ភាសឹ, ន ភាសិស្សាមីតិ ចិន្តេសឹ, ឥទានិ បន សព្ពោ ជនោ សទ្ធាភាជនំ ឧបនេតុ, បូរេស្សាមិ នេសំ សង្កប្បន្តិ។ **អន្តរធាយីតិ** សត្ថារំ គន្ធមាលាទីហិ បូជេត្វា អន្តរហិតោ, សកដ្ឋានមេវ គតោតិ អត្ថោ។ សត្ថុសន្តិកញ្ហិ ឧបគតានំ ទេវានំ ព្រហ្មានញ្ច តស្ស បុរតោ អន្តរធានំ នាម សកដ្ឋានគមនមេវ។

ព្រហ្មយាចនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវគ្គិយកថាវណ្ណនា

១០. ឯកទហោសីតិ ឯកំ អហោសិ, “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យ”ន្តិ អយំ ធម្មទេសនាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ ឧទបាទីតិ អត្ថោ។ **អាឡារោ**តិ តស្ស នាមំ។ ទីឃបិង្គលោ កិរេស។ សោ ហិ តុង្គសរីរតាយ ទីឃោ, បិង្គលចក្ខុតាយ បិង្គលោ, តេនស្ស “អាឡារោ”តិ នាមំ អហោសិ។ **កាលាមោ**តិ គោត្តំ។ **បណ្ឌិតោ**តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៨៤) បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ, សមាបត្តិបដិលាភសំសិទ្ធេន អធិគមពាហុសច្ចសង្ខាតេន បណ្ឌិតភាវេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **ព្យត្តោ**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ, សមាបត្តិបដិលាភបច្ចយេន បារិហារិកបញ្ញាសង្ខាតេន ព្យត្តភាវេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ អថ វា **មេធាវី**តិ តិហេតុកបដិសន្ធិបញ្ញាសង្ខាតាយ តំតំឥតិកត្តព្ពតាបញ្ញាសង្ខាតាយ ច មេធាយ សមន្នាគតោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អប្បរជក្ខជាតិកោ**តិ សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភិតត្តា និក្កិលេសជាតិកោ វិសុទ្ធសត្តោ។ **អាជានិស្សតី**តិ សល្លក្ខេស្សតិ បដិវិជ្ឈិស្សតិ។

ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទីតិ ភគវតោបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជិ។ ភគវា កិរ ទេវតាយ កថិតេនេវ និដ្ឋំ អគន្ត្វា សយម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ឱលោកេន្តោ ឥតោ សត្តមទិវសមត្ថកេ កាលំ កត្វា អាកិញ្ចញ្ញាយតនេ និព្ពត្តោតិ អទ្ទស។ តំ សន្ធាយាហ “ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទី”តិ។ **មហាជានិយោ**តិ សត្តទិវសព្ភន្តរេ បត្តព្ពមគ្គផលតោ បរិហីនត្តា មហតី ជានិ បរិហានិ អស្សាតិ មហាជានិយោ។ អក្ខណេ និព្ពត្តត្តា ឥធ ធម្មទេសនដ្ឋានំ អាគមនបាទាបិ នត្ថិ, អថាហំ តត្ថ គច្ឆេយ្យំ, គន្ត្វា ទេសិយមានំ ធម្មម្បិស្ស សោតុំ សោតបសាទោបិ នត្ថិ, ឯវំ មហាជានិយោ ជាតោតិ ទស្សេតិ។ កឹ បន ភគវតា តំ អត្តនោ ពុទ្ធានុភាវេន ធម្មំ ញាបេតុំ ន សក្កាតិ? អាម ន សក្កា, ន ហិ បរតោឃោសមន្តរេន សាវកានំ ធម្មាភិសមយោ សម្ភវតិ, អញ្ញថា ឥតរបច្ចយរហិតស្សបិ ធម្មាភិសមយេន ភវិតព្ពំ, ន ច តំ អត្ថិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, បច្ចយា សម្មាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទាយ បរតោ ច ឃោសោ អជ្ឈត្តញ្ច យោនិសោមនសិការោ”តិ (អ. និ. ២.១២៧)។

ឧទកោតិ តស្ស នាមំ, រាមស្ស បន បុត្តតាយ **រាមបុត្តោ។ អភិទោសកាលកតោ**តិ អឌ្ឍរត្តេ កាលកតោ។ **ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទី**តិ ឥធាបិ កិរ ភគវា ទេវតាយ កថិតវចនេន សន្និដ្ឋានំ អកត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ឱលោកេន្តោ “ហិយ្យោ អឌ្ឍរត្តេ កាលំ កត្វា ឧទកោ រាមបុត្តោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ និព្ពត្តោ”តិ អទ្ទស, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

ពហូបការាតិ ពហុឧបការា។ **បធានបហិតត្តំ ឧបដ្ឋហឹសូ**តិ បធានត្ថាយ បេសិតត្តភាវំ វសនដ្ឋានេ បរិវេណសម្មជ្ជនេន បត្តចីវរំ គហេត្វា អនុពន្ធនេន មុខោទកទន្តកដ្ឋទានាទិនា ច ឧបដ្ឋហិំសុ។ កេ បនេតេ បញ្ចវគ្គិយា នាម? យេ តេ –

> រាមោ ធជោ លក្ខណោ ចាបិ មន្តី;
> កោណ្ឌញ្ញោ ច ភោជោ សុយាមោ សុទត្តោ;
> ឯតេ តទា អដ្ឋ អហេសុំ ព្រាហ្មណា;
> ឆឡង្គវា មន្តំ វិយាករិំសូតិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៨៤; ជា. អដ្ឋ. ១.និទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា);

ពោធិសត្តស្ស ជាតកាលេ សុបិនបដិគ្គាហកា ចេវ លក្ខណបដិគ្គាហកា ច អដ្ឋ ព្រាហ្មណា។ តេសុ តយោ ទ្វេធា ព្យាករិំសុ “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អគារំ អជ្ឈាវសមានោ រាជា ហោហិតិ ចក្កវត្តី, បព្ពជមានោ ពុទ្ធោ”តិ។ បញ្ច ព្រាហ្មណា ឯកំសព្យាករណា អហេសុំ “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អគារេ ន តិដ្ឋតិ, ពុទ្ធោវ ហោតី”តិ។ តេសុ បុរិមា តយោ យថាមន្តបទំ គតា។ ឯតេ ហិ លក្ខណមន្តសង្ខាតវេទវចនានុរូបំ បដិបន្នា ទ្វេ គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញាតិ វុត្តនិយាមេន និច្ឆិនិតុំ អសក្កោន្តា វុត្តមេវ បដិបជ្ជិំសុ, ន មហាបុរិសស្ស ពុទ្ធភាវប្បត្តឹ បច្ចាសីសឹសុ។ ឥមេ បន កោណ្ឌញ្ញាទយោ បញ្ច “ឯកំសតោ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ជាតនិច្ឆយត្តា មន្តបទំ អតិក្កន្តា។ តេ អត្តនា លទ្ធំ តុដ្ឋិទានំ ញាតកានំ វិស្សជ្ជេត្វា “អយំ មហាបុរិសោ អគារេ ន អជ្ឈាវសិស្សតិ, ឯកន្តេន ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ និព្ពេមតិកា ពោធិសត្តំ ឧទ្ទិស្ស សមណបព្ពជ្ជំ បព្ពជិតា, តេសំ បុត្តាតិបិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយំ បដិក្ខិត្តំ។ ឯតេ កិរ ទហរកាលេយេវ ពហូ មន្តេ ជានឹសុ, តស្មា នេ ព្រាហ្មណា អាចរិយដ្ឋានេ ឋបយឹសុ។ តេ “បច្ឆា អម្ហេហិ បុត្តទារជដំ ឆិន្ទិត្វា ន សក្កា ភវិស្សតិ បព្ពជិតុ”ន្តិ ទហរកាលេយេវ បព្ពជិត្វា រមណីយានិ សេនាសនានិ បរិភុញ្ជន្តា វិចរិំសុ។ កាលេន កាលំ បន “កឹ ភោ មហាបុរិសោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ”តិ បុច្ឆន្តិ។ មនុស្សា “កុហឹ តុម្ហេ មហាបុរិសំ បស្សិស្សថ, តីសុ បាសាទេសុ វិវិធនាដកមជ្ឈេ ទេវោ វិយ សម្បត្តឹ អនុភោតី”តិ វទន្តិ។ តេ សុត្វា “ន តាវ មហាបុរិសស្ស ញាណំ បរិបាកំ គច្ឆតី”តិ អប្បោស្សុក្កា វិហរិំសុយេវ។

កស្មា បនេត្ថ ភគវា “ពហុការា ខោ មេ បញ្ចវគ្គិយា”តិ អាហ។ កឹ ឧបការកានំយេវ ឯស ធម្មំ ទេសេតិ, អនុបការកានំ ន ទេសេតីតិ? នោ ន ទេសេតិ។ បរិចយវសេន ហេស អាឡារញ្ចេវ កាលាមំ ឧទកញ្ច រាមបុត្តំ ឱលោកេសិ។ ឯតស្មឹ បន ពុទ្ធក្ខេត្តេ ឋបេត្វា អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញំ អញ្ញោ បឋមំ ធម្មំ សច្ឆិកាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ កស្មា? តថាវិធឧបនិស្សយត្តា។ បុព្ពេ កិរ បុញ្ញករណកាលេ ទ្វេ ភាតរោ អហេសុំ។ តេ ច ឯកតោ សស្សំ អកំសុ។ តត្ថ ជេដ្ឋស្ស “ឯកស្មឹ សស្សេ នវ វារេ អគ្គសស្សទានំ មយា ទាតព្ព”ន្តិ អហោសិ។ សោ វប្បកាលេ ពីជគ្គំ នាម ទត្វា គព្ភកាលេ កនិដ្ឋេន សទ្ធឹ មន្តេសិ “គព្ភកាលេ គព្ភំ ផាលេត្វា ទស្សាមី”តិ។ កនិដ្ឋោ “តរុណសស្សំ នាសេតុកាមោសី”តិ អាហ។ ជេដ្ឋោ កនិដ្ឋស្ស អននុវត្តនភាវំ ញត្វា ខេត្តំ វិភជិត្វា អត្តនោ កោដ្ឋាសតោ គព្ភំ ផាលេត្វា ខីរំ នីហរិត្វា សប្បិផាណិតេន យោជេត្វា អទាសិ, បុថុកកាលេ បុថុកំ ការេត្វា អទាសិ , លាយនេ លាយនគ្គំ, វេណិករណេ វេណគ្គំ, វេណិយោ បុរិសភារវសេន ពន្ធិត្វា កលាបករណេ កលាបគ្គំ, ខលេ កលាបានំ ឋបនទិវសេ ខលគ្គំ, មទ្ទិត្វា វីហីនំ រាសិករណទិវសេ ខលភណ្ឌគ្គំ, កោដ្ឋាគារេ ធញ្ញស្ស បក្ខិបនទិវសេ កោដ្ឋគ្គន្តិ ឯវំ ឯកស្មឹ សស្សេ នវ វារេ អគ្គទានំ អទាសិ។ កនិដ្ឋោ បន ខលតោ ធញ្ញំ ឧទ្ធរិត្វា គហណទិវសេ អទាសិ។ តេសុ ជេដ្ឋោ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ ជាតោ, កនិដ្ឋោ សុភទ្ទបរិព្ពាជកោ។ ឥតិ ឯកស្មឹ សស្សេ នវន្នំ អគ្គទានានំ ទិន្នត្តា ឋបេត្វា ថេរំ អញ្ញោ បឋមំ ធម្មំ សច្ឆិកាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ “នវន្នំ អគ្គទានានំ ទិន្នត្តា”តិ ឥទញ្ច តស្ស វត្តព្ពូនំ អគ្គភាវត្ថាយ កតាភិនីហារានុរូបំ បវត្តិតសាវកបារមិយា ចិណ្ណន្តេ បវត្តិតត្តា វុត្តំ។ តិណ្ណម្បិ ហិ ពោធិសត្តានំ តំតំបារមិយា សិខាប្បត្តកាលេ បវត្តិតំ បុញ្ញំ អបុញ្ញំ វា គរុតរវិបាកមេវ ហោតិ, ធម្មស្ស ច សព្ពបឋមំ សច្ឆិកិរិយាយ វិនា កថំ វត្តព្ពូនំ អគ្គភាវសិទ្ធីតិ? “ពហុការា ខោ មេ បញ្ចវគ្គិយា”តិ ឥទំ បន ឧបការានុស្សរណមត្តកេនេវ វុត្តំ។

ឥសិបតនេ មិគទាយេតិ តស្មឹ កិរ បទេសេ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ បច្ចេកសម្ពុទ្ធា គន្ធមាទនបព្ពតេ សត្តាហំ និរោធសមាបត្តិយា វីតិនាមេត្វា និរោធា វុដ្ឋាយ នាគលតាទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា អនោតត្តទហេ មុខំ ធោវិត្វា បត្តចីវរមាទាយ អាកាសេន អាគន្ត្វា និបតន្តិ។ តត្ថ ចីវរំ បារុបិត្វា នគរេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចា គមនកាលេបិ តតោយេវ ឧប្បតិត្វា គច្ឆន្តិ។ ឥតិ ឥសយោ ឯត្ថ និបតន្តិ ឧប្បតន្តិ ចាតិ តំ ឋានំ “ឥសិបតន”ន្តិ សង្ខំ គតំ, មិគានំ បន អភយត្ថាយ ទិន្នត្តា “មិគទាយោ”តិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ “ឥសិបតនេ មិគទាយេ”តិ។ អញ្ញេ ពុទ្ធា បឋមំ ធម្មទេសនត្ថាយ គច្ឆន្តា អាកាសេន គន្ត្វា តត្ថេវ ឱតរន្តិ, អម្ហាកំ បន ភគវា ឧបកស្ស អាជីវកស្ស ឧបនិស្សយំ ទិស្វា “ឧបកោ ឥមំ អទ្ធានំ បដិបន្នោ, សោ មំ ទិស្វា សល្លបិត្វា គមិស្សតិ, អថ បុន និព្ពិន្នោ អាគម្ម អរហត្តំ សច្ឆិករិស្សតី”តិ ញត្វា អដ្ឋារសយោជនំ មគ្គំ បទសាវ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ “យេន ពារាណសី, តេន ចារិកំ បក្កាមី”តិ។

១១. អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច ពោធិន្តិ គយាយ ច ពោធិស្ស ច វិវរេ តិគាវុតន្តរេ ឋានេ។ ពោធិមណ្ឌតោ ហិ គយា តីណិ គាវុតានិ, ពារាណសី អដ្ឋារស យោជនានិ។ ឧបកោ ពោធិមណ្ឌស្ស ច គយាយ ច អន្តរេ ភគវន្តំ អទ្ទស។ អន្តរា-សទ្ទេន បន យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កតំ។ ឦទិសេសុ ច ឋានេសុ អក្ខរចិន្តកា “អន្តរា គាមញ្ច នទិញ្ច យាតី”តិ ឯវំ ឯកមេវ អន្តរា-សទ្ទំ បយុជ្ជន្តិ, សោ ទុតិយបទេនបិ យោជេតព្ពោ ហោតិ, អយោជិយមានេ ឧបយោគវចនំ ន បាបុណាតិ សាមិវចនស្ស បសង្គេ អន្តរា-សទ្ទយោគេន ឧបយោគវចនស្ស ឥច្ឆិតត្តា។ ឥធ បន យោជេត្វា ឯវ វុត្តោ។ **អទ្ធានមគ្គ**ន្តិ អទ្ធានសង្ខាតំ មគ្គំ, ទីឃមគ្គន្តិ អត្ថោ។ អទ្ធានគមនសមយស្ស វិភង្គេ “អទ្ធយោជនំ គច្ឆិស្សាមីតិ ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិអាទិវចនតោ (បាចិ. ២១៨) អទ្ធយោជនម្បិ អទ្ធានមគ្គោ ហោតិ។ ពោធិមណ្ឌតោ បន គយា តិគាវុតំ។ **វិប្បសន្នានី**តិ សុដ្ឋុ បសន្នានិ។ **ឥន្ទ្រិយានី**តិ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ។ **បរិសុទ្ធោ**តិ និទ្ទោសោ។ **បរិយោទាតោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ និរុបក្កិលេសតាយេវ ហិ ឯស “បរិយោទាតោ”តិ វុត្តោ, ន សេតភាវេន។ ឯតស្ស បរិយោទាតតំ ទិស្វាវ ឥន្ទ្រិយានំ វិប្បសន្នតំ អញ្ញាសិ, នយគ្គាហីបញ្ញា កិរេសា តស្ស អាជីវកស្ស។

សព្ពាភិភូតិ សព្ពំ តេភូមកធម្មំ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ **សព្ពវិទូ**តិ សព្ពំ ចតុភូមកធម្មំ អវេទឹ អញ្ញាសឹ សព្ពសោ ញេយ្យាវរណស្ស បហីនត្តា។ **សព្ពេសុ ធម្មេសុ អនូបលិត្តោ**តិ សព្ពេសុ តេភូមកធម្មេសុ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនាទិនា កិលេសលេបេន អលិត្តោ។ **សព្ពញ្ជហោ**តិ សព្ពំ តេភូមកធម្មំ ជហិត្វា ឋិតោ។ អប្បហាតព្ពម្បិ ហិ កុសលាព្យាកតំ តប្បដិពទ្ធកិលេសប្បហានេន បហីនត្តា ន ហោតីតិ ជហិតមេវ ហោតិ។ **តណ្ហក្ខយេ វិមុត្តោ**តិ តណ្ហក្ខយេ និព្ពានេ អារម្មណករណវសេន វិមុត្តោ។ **សយំ អភិញ្ញាយា**តិ សព្ពំ ចតុភូមកធម្មំ អត្តនាវ ជានិត្វា។ **កមុទ្ទិសេយ្យ**ន្តិ កំ អញ្ញំ “អយំ មេ អាចរិយោ”តិ ឧទ្ទិសេយ្យំ។

ន មេ អាចរិយោ អត្ថីតិ លោកុត្តរធម្មេ មយ្ហំ អាចរិយោ នាម នត្ថិ។ កិញ្ចាបិ ហិ លោកិយធម្មានម្បិ យាទិសោ លោកនាថស្ស អធិគមោ, ន តាទិសោ អធិគមោ បរូបទេសោ អត្ថិ, លោកុត្តរធម្មេ បនស្ស លេសោបិ នត្ថិ។ **នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ**តិ មយ្ហំ សីលាទីហិ គុណេហិ បដិនិធិភូតោ បុគ្គលោ នាម នត្ថិ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិ

ហេតុនា នយេន ចត្តារិ សច្ចានិ សយំ ពុទ្ធោ ។ **សីតិភូតោ**តិ សព្ពកិលេសគ្គិនិព្ពាបនេន សីតិភូតោ, កិលេសានំយេវ និព្ពុតត្តា **និព្ពុតោ**។

កាសិនំ បុរន្តិ កាសិរដ្ឋេ នគរំ។ **អាហញ្ឆ**ន្តិ អាហនិស្សាមិ។ **អមតទុន្ទុភិ**ន្តិ វេនេយ្យានំ អមតាធិគមាយ ឧគ្ឃោសនាទីកត្វា សត្ថុ ធម្មទេសនា “អមតទុន្ទុភី”តិ វុត្តា, ធម្មចក្កបដិលាភាយ តំ អមតភេរឹ បហរិស្សាមីតិ គច្ឆាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អរហសិ អនន្តជិនោតិ អនន្តជិនោបិ ភវិតុំ យុត្តោតិ អត្ថោ។ អនន្តញាណោ ជិតកិលេសោតិ **អនន្តជិនោ។ ហុបេយ្យបាវុសោ**តិ អាវុសោ ឯវម្បិ នាម ភវេយ្យ, ឯវំវិធេ នាម រូបរតនេ ផ្លទិសេន ញាណេន ភវិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ អយញ្ហិស្ស បព្ពជ្ជាយ បច្ចយោ ជាតោ។ កតាធិការោ ហេស។ តថា ហិ ភគវា តេន សមាគមនត្ថំ បទសាវ តំ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។ **បក្កាមី**តិ វង្កហារជនបទំ នាម អគមាសិ។

តត្ថេកំ មិគលុទ្ទកគាមកំ និស្សាយ វាសំ កប្បេសិ, ជេដ្ឋកលុទ្ទកោ តំ ឧបដ្ឋាសិ។ តស្មិញ្ច ជនបទេ ចណ្ឌា មក្ខិកា ហោន្តិ។ អថ នំ ឯកាយ ចាដិយា វសាបេសុំ។ មិគលុទ្ទកោ ទូរំ មិគវំ គច្ឆន្តោ “អម្ហាកំ អរហន្តេ មា បមជ្ជី”តិ ចាបំ នាម ធីតរំ អាណាបេត្វា អគមាសិ សទ្ធិំ បុត្តភាតុកេហិ។ សា ចស្ស ធីតា ទស្សនីយា ហោតិ កោដ្ឋាសសម្បន្នា។ ទុតិយទិវសេ ឧបកោ ឃរំ អាគតោ តំ ទារិកំ សព្ពំ ឧបចារំ កត្វា បរិវិសិតុំ ឧបគតំ ទិស្វា រាគេន អភិភូតោ ភុញ្ជិតុម្បិ អសក្កោន្តោ ភាជនេន ភត្តំ អាទាយ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា ភត្តំ ឯកមន្តំ និក្ខិបិត្វា “សចេ ចាបំ លភាមិ, ជីវាមិ។ នោ ចេ, មរាមី”តិ និរាហារោ សយិ។ សត្តមេ ទិវសេ មាគវិកោ អាគន្ត្វា ធីតរំ ឧបកស្ស បវត្តិំ បុច្ឆិ។ សា “ឯកទិវសមេវ អាគន្ត្វា បុន នាគតបុព្ពោ”តិ អាហ។

មាគវិកោ អាគតវេសេនេវ នំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សាមីតិ តង្ខណំយេវ គន្ត្វា “កឹ, ភន្តេ, អផាសុក”ន្តិ បាទេ បរាមសន្តោ បុច្ឆិ។ ឧបកោ និត្ថុនន្តោ បរិវត្តតិយេវ។ សោ “វទ ភន្តេ, យំ មយា សក្កា កាតុំ, សព្ពំ ករិស្សាមី”តិ អាហ។ ឧបកោ “សចេ ចាបំ លភាមិ, ជីវាមិ, នោ ចេ, មយ្ហមេវ មរណំ សេយ្យោ”តិ អាហ។ ជានាសិ កិរ, ភន្តេ, កិញ្ចិ សិប្បន្តិ? ន ជានាមីតិ។ ន, ភន្តេ, កិញ្ចិ សិប្បំ អជានន្តេន សក្កា ឃរាវាសំ អធិដ្ឋាតុន្តិ។ សោ អាហ “នាហំ កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាមិ, អបិច តុម្ហាកំ មំសហារកោ ភវិស្សាមិ, មំសញ្ច វិក្កិណិស្សាមី”តិ។ មាគវិកោ “អម្ហាកម្បិ ឯតទេវ រុច្ចតី”តិ ឧត្តរសាដកំ ទត្វា ឃរំ អានេត្វា ធីតរំ អទាសិ។ តេសំ សំវាសមន្វាយ បុត្តោ វិជាយិ, “សុភទ្ទោ”តិស្ស នាមំ អកំសុ។ ចាបា តស្ស រោទនកាលេ “មំសហារកស្ស បុត្ត មិគលុទ្ទកស្ស បុត្ត មា រោទិ មា រោទី”តិអាទីនិ វទមានា បុត្តតោសនគីតេន ឧបកំ ឧប្បណ្ឌេសិ។ “ភទ្ទេ ត្វំ មំ អនាថោតិ មញ្ញសិ, អត្ថិ មេ អនន្តជិនោ នាម សហាយោ, តស្សាហំ សន្តិកំ គមិស្សាមី”តិ អាហ។ ចាបា “ឯវមយំ អដ្ដីយតី”តិ ញត្វា បុនប្បុនំ កថេសិ។ សោ ឯកទិវសំ អនារោចេត្វាវ មជ្ឈិមទេសាភិមុខោ បក្កាមិ។

ភគវា ច តេន សមយេន សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ, អថ ខោ ភគវា បដិកច្ចេវ ភិក្ខូ អាណាបេសិ “យោ, ភិក្ខវេ, អនន្តជិនោតិ បុច្ឆមានោ អាគច្ឆតិ, តស្ស មំ ទស្សេយ្យាថា”តិ។ ឧបកោបិ ខោ “កុហឹ អនន្តជិនោ វសតី”តិ បុច្ឆន្តោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ អាគន្ត្វា វិហារមជ្ឈេ ឋត្វា “កុហឹ អនន្តជិនោ”តិ បុច្ឆិ។ តំ ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ នយិំសុ។ សោ ច ភគវន្តំ ទិស្វា “សញ្ជានាថ មំ ភគវា”តិ អាហ។ អាម ឧបក សញ្ជានាមិ, កុហឹ បន ត្វំ វសិត្ថាតិ។ វង្កហារជនបទេ, ភន្តេតិ។ ឧបក មហល្លកោសិ ជាតោ, បព្ពជិតុំ សក្ខិស្សសីតិ។ បព្ពជិស្សាមិ, ភន្តេតិ។ ភគវា បព្ពាជេត្វា តស្ស កម្មដ្ឋានំ អទាសិ។ សោ កម្មដ្ឋានេ កម្មំ ករោន្តោ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋាយ កាលំ កត្វា អវិហេសុ និព្ពត្តោ, និព្ពត្តិក្ខណេយេវ ច អរហត្តំ បាបុណិ។ អវិហេ និព្ពត្តមត្តា ហិ សត្ត ជនា អរហត្តំ បាបុណឹសុ, តេសំ សោ អញ្ញតរោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “អវិហំ ឧបបន្នាសេ, វិមុត្តា សត្ត ភិក្ខវោ;
> រាគទោសបរិក្ខីណា, តិណ្ណា លោកេ វិសត្តិកំ។
>
> “ឧបកោ បលគណ្ឌោ ច, បុក្កុសាតិ ច តេ តយោ;
> ភទ្ទិយោ ខណ្ឌទេវោ ច, ពាហុរគ្គិ ច សង្គិយោ;
> តេ ហិត្វា មានុសំ ទេហំ, ទិព្ពយោគំ ឧបច្ចគុ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.៥០, ១០៥);

១២. សណ្ឋបេសុន្តិ “នេវ អភិវាទេតព្ពោ”តិអាទិនា កតិកំ អកំសុ។ **ពាហុល្លិកោ**តិ ចីវរពាហុល្លាទីនំ អត្ថាយ បដិបន្នោ។ **បធានវិព្ភន្តោ**តិ បធានតោ បុព្ពេ អនុដ្ឋិតទុក្ករចរណតោ វិព្ភន្តោ ភដ្ឋោ បរិហីនោ។ **អាវត្តោ ពាហុល្លាយា**តិ ចីវរាទិពហុភាវត្ថាយ អាវត្តោ។ **អបិច ខោ អាសនំ ឋបេតព្ព**ន្តិ អបិច ខោ បនស្ស ឧច្ចកុលេ

និព្ពត្តស្ស អាសនមត្តំ ឋបេតព្ពន្តិ វទឹសុ។ **អសណ្ឋហន្តា**តិ ពុទ្ធានុភាវេន ពុទ្ធតេជេន អភិភូតា អត្តនោ កតិកាយ ឋាតុំ អសក្កោន្តា។ **នាមេន ច អាវុសោវាទេន ច សមុទាចរន្តី**តិ “គោតមា”តិ ច “អាវុសោ”តិ ច វទន្តិ, “អាវុសោ គោតម, មយំ ឧរុវេលាយំ បធានកាលេ តុយ្ហំ បត្តចីវរំ គហេត្វា វិចរិម្ហ, មុខោទកំ ទន្តកដ្ឋំ អទម្ហ, វុត្ថបរិវេណំ សម្មជ្ជិម្ហ, បច្ឆា តេ កោ វត្តបដិបត្តិំ អកាសិ, កច្ចិ អម្ហេសុ បក្កន្តេសុ ន ចិន្តយិត្ថា”តិ ឯវរូបំ កថំ កថេន្តីតិ អត្ថោ។

ន ចិរស្សេវាតិ អចិរេនេវ។ **កុលបុត្តា**តិ ទុវិធា កុលបុត្តា ជាតិកុលបុត្តា អាចារកុលបុត្តា ច, ឯតេ បន ឧភយថាបិ កុលបុត្តាយេវ។ **អគារស្មា**តិ ឃរា។ អគារាយ ហិតំ អគារិយំ, កសិគោរក្ខាទិ កុដុម្ពបោសនកម្មំ វុច្ចតិ។ នត្ថិ ឯត្ថ អគារិយន្តិ **អនគារិយំ**។ បព្ពជ្ជាយេតំ អធិវចនំ។ **បព្ពជន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ ឧបសង្កមន្តិ។ **តទនុត្តរ**ន្តិ តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសាន**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានំ, អរហត្តផលន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្ស ហិ អត្ថាយ កុលបុត្តា បព្ពជន្តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ តស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនោយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរប្បច្ចយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សថា**តិ បាបុណិត្វា សម្បាទេត្វា វិហរិស្សថ។

ឥរិយាយាតិ ទុក្ករឥរិយាយ។ **បដិបទាយា**តិ ទុក្ករបដិបត្តិយា។ **ទុក្ករការិកាយា**តិ បសតបសតមុគ្គយូសាទិអាហរណាទិនា ទុក្ករករណេន។ **ឧត្តរិ មនុស្សធម្មា**តិ មនុស្សធម្មតោ ឧបរិ។ អលំ អរិយំ កាតុន្តិ អលមរិយោ, អរិយភាវាយ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ, ញាណទស្សនមេវ ញាណទស្សនវិសេសោ, អលមរិយោ ច សោ ញាណទស្សនវិសេសោ ចាតិ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ។ ញាណទស្សន**ន្តិ ច ទិព្ពចក្ខុបិ វិបស្សនាបិ មគ្គោបិ ផលម្បិ បច្ចវេក្ខណញាណម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ វុច្ចតិ។ “អប្បមត្តោ សមានោ ញាណទស្សនំ អារាធេតី”តិ (ម. និ. ១.៣១១) ហិ ឯត្ថ ទិព្ពចក្ខុ ញាណទស្សនំ នាម។ “ញាណទស្សនាយ ចិត្តំ អភិនីហរតិ អភិនិន្នាមេតី”តិ (ទី. និ. ១.២៣៥) ឯត្ថ វិបស្សនាញាណំ។ “អភព្ពា តេ ញាណទស្សនាយ អនុត្តរាយ សម្ពោធាយា”តិ (អ. និ. ៤.១៩៦) ឯត្ថ មគ្គោ។ “អយមញ្ញោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មា អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ អធិគតោ ផាសុវិហារោ”តិ (ម. និ. ១.៣២៨) ឯត្ថ ផលំ។ “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ ‘អកុប្បា មេ ចេតោវិមុត្តិ, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ’”តិ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៦) ឯត្ថ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ ‘សត្តាហកាលកតោ អាឡារោ កាលាមោ’”តិ (ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤០; មហាវ. ១០) ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ឥធ បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបទដ្ឋានោ អរិយមគ្គោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមេវ វា អធិប្បេតំ។

អភិជានាថ មេ នោតិ អភិជានាថ នុ មេ។ **ឯវរូបំ បភាវិតមេត**ន្តិ ឯត្ថ ឯវរូបំ វាក្យភេទន្តិ អត្ថោ, អបិ នុ អហំ ឧរុវេលាយំ បធានេ តុម្ហាកំ សង្គណ្ហនត្ថំ អនុក្កណ្ឋនត្ថំ រត្តិំ វា ទិវា វា អាគន្ត្វា “អាវុសោ, មយំ យត្ថ កត្ថចិ គមិស្សាមាតិ មា វិតក្កយិត្ថ, មយ្ហំ ឱភាសោ វា កម្មដ្ឋាននិមិត្តំ វា បញ្ញាយតី”តិ ឯវរូបំ កញ្ចិ វចនភេទំ អកាសិន្តិ អធិប្បាយោ។ តេ ឯកបទេនេវ សតិំ លភិត្វា ឧប្បន្នគារវា “អទ្ធា ឯស ពុទ្ធោ ជាតោ”តិ សទ្ទហិត្វា “នោ ហេតំ ភន្តេ”តិ អាហំសុ។ **អសក្ខិ ខោ ភគវា បញ្ចវគ្គិយេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុ**ន្តិ ភគវា បញ្ចវគ្គិយេ ភិក្ខូ “ពុទ្ធោ អហ”ន្តិ ជានាបេតុំ អសក្ខិ។ **អញ្ញា ចិត្តំ ឧបដ្ឋាបេសុ**ន្តិ អញ្ញាយ អរហត្តប្បត្តិយា ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេសុំ អភិនីហរិំសុ។

ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តវណ្ណនា

១៣. ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, អន្តាតិ ទ្វេ ឥមេ, ភិក្ខវេ, កោដ្ឋាសា, ទ្វេ ភាគាតិ អត្ថោ។ ភាគវចនោ ហេត្ថ អន្តសទ្ទោ “បុព្ពន្តេ ញាណំ អបរន្តេ ញាណ”ន្តិអាទីសុ (ធ. ស. ១០៦៣) វិយ។ ឥមស្ស បន បទស្ស ឧច្ចារណសមកាលំ បវត្តនិគ្ឃោសោ ពុទ្ធានុភាវេន ហេដ្ឋា អវីចិំ ឧបរិ ភវគ្គំ បត្វា ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ តស្មិំយេវ សមយេ បរិបក្កកុសលមូលា សច្ចាភិសម្ពោធាយ កតាធិការា អដ្ឋារសកោដិសង្ខា ព្រហ្មានោ សមាគច្ឆិំសុ។ បច្ឆិមទិសាយ សូរិយោ អត្ថមេតិ, បាចីនទិសាយ អាសាឡ្ហនក្ខត្តេន យុត្តោ បុណ្ណចន្ទោ ឧគ្គច្ឆតិ។ តស្មិំ សមយេ ភគវា ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តំ អារភន្តោ “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, អន្តា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **បព្ពជិតេនា**តិ គិហិពន្ធនំ ឆេត្វា បព្ពជ្ជុបគតេន។ **ន សេវិតព្ពា**តិ ន វឡញ្ជេតព្ពា នានុយុញ្ជិតព្ពា។ **យោ ចាយំ កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគោ**តិ យោ ច អយំ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមសុខស្ស អនុយោគោ, កិលេសកាមសំយុត្តស្ស សុខស្ស អនុគតោតិ អត្ថោ។ **ហីនោ**តិ លាមកោ។ **គម្មោ**តិ គាមវាសីនំ សន្តកោ តេហិ សេវិតព្ពតាយ។ **បោថុជ្ជនិកោ**តិ បុថុជ្ជនេន អន្ធពាលជនេន អាចិណ្ណោ។ **អនរិយោ**តិ ន អរិយោ ន វិសុទ្ធោ ន ឧត្តមោ, ន វា អរិយានំ សន្តកោ។ **អនត្ថសំហិតោ**តិ ន អត្ថសំហិតោ, ហិតសុខាវហការណំ អនិស្សិតោតិ អត្ថោ។ **អត្តកិលមថានុយោគោ**តិ អត្តនោ កិលមថស្ស អនុយោគោ, ទុក្ខករណំ ទុក្ខុប្បាទនន្តិ អត្ថោ។ **ទុក្ខោ**តិ

កណ្ដកាបស្សយសេយ្យាទីហិ អត្តពាធនេហិ ទុក្ខាវហោ។ **មជ្ឈិមា បដិបទា**តិ អរិយមគ្គំ សន្ធាយ វុត្តំ។ មគ្គោ ហិ កាមសុខល្លិកានុយោគោ ឯកោ អន្តោ, អត្តកិលមថានុយោគោ ឯកោ អន្តោ, ឯតេ ទ្វេ អន្តេ ន ឧបេតិ ន ឧបគច្ឆតិ, វិមុត្តោ ឯតេហិ អន្តេហិ, តស្មា “មជ្ឈិមា បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ ឯតេសំ មជ្ឈេ ភវត្តា **មជ្ឈិមា**, វដ្ដទុក្ខនិស្សរណត្ថិកេហិ បដិបជ្ជិតព្ពតោ ច **បដិបទា**តិ, តថា លោភោ ឯកោ អន្តោ, ទោសោ ឯកោ អន្តោ។ សស្សតំ ឯកំ អន្តំ, ឧច្ឆេទោ ឯកោ អន្តោតិ បុរិមនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

ចក្ខុករណីតិអាទីហិ តមេវ បដិបទំ ថោមេតិ។ បញ្ញាចក្ខុំ ករោតីតិ ចក្ខុករណី។ សា ហិ ចតុន្នំ សច្ចានំ ទស្សនាយ សំវត្តតិ បរិញ្ញាភិសមយាទិភេទស្ស ទស្សនស្ស បវត្តនដ្ឋេនាតិ “ចក្ខុករណី”តិ វុច្ចតិ។ តយិទំ សតិបិ បដិបទាយ អនញ្ញត្តេ អវយវវសេន សិជ្ឈមានោ អត្ថោ សមុទាយេន កតោ នាម ហោតីតិ ឧបចារវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ទុតិយបទំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឧបសមាយា**តិ កិលេសុបសមត្ថាយ។ **អភិញ្ញាយា**តិ ចតុន្នំ សច្ចានំ អភិជាននត្ថាយ។ **សម្ពោធាយា**តិ តេសំយេវ សម្ពុជ្ឈនត្ថាយ។ **និព្ពានាយា**តិ និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ។ អថ វា **និព្ពានាយា**តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានាយ។ “ឧបសមាយា”តិ ហិ ឥមិនា សឧបាទិសេសនិព្ពានំ គហិតំ។

ឥទានិ តំ មជ្ឈិមប្បដិបទំ សរូបតោ ទស្សេតុកាមោ “កតមា ច សា”តិ បុច្ឆិត្វា “អយមេវា”តិអាទិនា នយេន វិស្សជ្ជេសិ។ តត្ថ **អយមេវា**តិ អវធារណវចនំ អញ្ញស្ស និព្ពានគាមិមគ្គស្ស អត្ថិភាវបដិសេធនត្ថំ។ សត្ថា បដិក្ខេបោ ហិ ឥធ បដិសេធនំ អលព្ភមានត្តា អញ្ញស្ស មគ្គស្ស។ **អរិយោ**តិ កិលេសានំ អារកត្តា អរិយោ និរុត្តិនយេន។ អរិបហានាយ សំវត្តតីតិបិ **អរិយោ** អរយោ បាបធម្មា យន្តិ អបគច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ កត្វា។ អរិយេន ភគវតា ទេសិតត្តា អរិយស្ស អយន្តិបិ **អរិយោ**, អរិយភាវប្បដិលាភាយ សំវត្តតីតិបិ **អរិយោ**។ ឯត្ថ បន អរិយករោ អរិយោតិបិ ឧត្តរបទលោបេន អរិយ-សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ អដ្ឋហិ អង្គេហិ ឧបេតត្តា **អដ្ឋង្គិកោ**។ មគ្គង្គសមុទាយេ ហិ មគ្គវោហារោ, សមុទាយោ ច សមុទាយីហិ សមន្នាគតោ នាម ហោតិ។ អយំ បនេត្ថ វចនត្ថោ – អត្តនោ អវយវភូតានិ អដ្ឋង្គានិ ឯតស្ស សន្តីតិ អដ្ឋង្គិកោតិ។ បរមត្ថតោ បន អង្គានិយេវ មគ្គោ បញ្ចង្គិកតូរិយាទីនិ វិយ, ន ច អង្គវិនិមុត្តោ ឆឡង្គោ វេទោ វិយ។ កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតីតិ **មគ្គោ** និរុត្តិនយេន, និព្ពានំ មគ្គតិ គវេសតីតិ វា **មគ្គោ**។ អរិយមគ្គោ ហិ និព្ពានំ អារម្មណំ ករោន្តោ គវេសន្តោ វិយ ហោតិ។ និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គីយតីតិ វា **មគ្គោ** វិវដ្ដូបនិស្សយបុញ្ញករណតោ បដ្ឋាយ តទត្ថបដិបត្តិតោ។ គម្មតិ វា តេហិ បដិបជ្ជីយតីតិ **មគ្គោ**។ ឯត្ថ បន អាទិអន្តវិបរិយាយេន សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

សេយ្យថិទន្តិ និបាតោ, តស្ស កតមោ សោ ឥតិ ចេតិ អត្ថោ, កតមានិ វា តានិ អដ្ឋង្គានីតិ។ សព្ពលិង្គវិភត្តិវចនសាធារណោ ហិ អយំ និបាតោ។ ឯកមេកម្បិ អង្គំ មគ្គោយេវ។ យថាហ “សម្មាទិដ្ឋិ មគ្គោ ចេវ ហេតុ ចា”តិ (ធ. ស. ១០៣៩)។ បោរាណាបិ ភណន្តិ “ទស្សនមគ្គោ សម្មាទិដ្ឋិ, អភិនិរោបនមគ្គោ សម្មាសង្កប្បោ…បេ. … អវិក្ខេបមគ្គោ សម្មាសមាធី”តិ។ ននុ ច អង្គានិ សមុទិតានិ មគ្គោ អន្តមសោ សត្តង្គវិកលស្ស អរិយមគ្គស្ស អភាវតោតិ? សច្ចមេតំ សច្ចសម្បដិវេធេ, មគ្គប្បច្ចយតាយ បន យថាសកំ កិច្ចករណេន បច្ចេកម្បិ តានិ មគ្គោយេវ, អញ្ញថា សមុទិតានម្បិ តេសំ មគ្គកិច្ចំ ន សម្ភវេយ្យាតិ។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីសុ សម្មា បស្សតីតិ **សម្មាទិដ្ឋិ**, សម្មា សង្កប្បេតិ សម្បយុត្តធម្មេ និព្ពានសង្ខាតេ អារម្មណេ អភិនិរោបេតីតិ **សម្មាសង្កប្បោ**, សម្មា វទតិ ឯតាយាតិ **សម្មាវាចា**, សម្មា ករោតិ ឯតេនាតិ សម្មាកម្មំ, តទេវ **សម្មាកម្មន្តោ**, សម្មា អាជីវតិ ឯតេនាតិ **សម្មាអាជីវោ**, សម្មា វាយមតិ ឧស្សហតីតិ **សម្មាវាយាមោ**, សម្មា សរតិ អនុស្សរតីតិ **សម្មាសតិ**, សម្មា សមាធិយតិ ចិត្តំ ឯតេនាតិ **សម្មាសមាធី**តិ ឯវំ និព្ពចនំ វេទិតព្ពំ។ ឥទានិ **អយំ ខោ សា ភិក្ខវេ**តិ តមេវ បដិបទំ និគមេន្តោ អាហ។ តស្សត្ថោ – យ្វាយំ ចត្តារោបិ លោកុត្តរមគ្គេ ឯកតោ កត្វា កថិតោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, អយំ ខោ សា ភិក្ខវេ…បេ.… និព្ពានាយ សំវត្តតីតិ។

១៤. ឯវំ មជ្ឈិមបដិបទំ សរូបតោ ទស្សេត្វា ឥទានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ទស្សេតុំ **“ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៣០) **ទុក្ខ**ន្តិ ឯត្ថ **ទុ**-ឥតិ អយំ សទ្ទោ កុច្ឆិតេ ទិស្សតិ។ កុច្ឆិតញ្ហិ បុត្តំ “ទុបុត្តោ”តិ វទន្តិ, **ខំ**-សទ្ទោ បន តុច្ឆេ។ តុច្ឆញ្ហិ អាកាសំ “ខ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥទញ្ច បឋមសច្ចំ កុច្ឆិតំ អនេកឧបទ្ទវាធិដ្ឋានតោ, តុច្ឆំ ពាលជនបរិកប្បិតធុវសុភសុខត្តភាវវិរហិតតោ, តស្មា កុច្ឆិតត្តា តុច្ឆត្តា ច “ទុក្ខ”ន្តិ វុច្ចតិ។ យស្មា បនេតំ ពុទ្ធាទយោ អរិយា បដិវិជ្ឈន្តិ, តស្មា **“អរិយសច្ច”**ន្តិ វុច្ចតិ។ អរិយបដិវិជ្ឈិតព្ពញ្ហិ សច្ចំ បុរិមបទេ ឧត្តរបទលោបេន **“អរិយសច្ច”**ន្តិ វុត្តំ។ អរិយស្ស តថាគតស្ស សច្ចន្តិបិ អរិយសច្ចំ។ តថាគតេន ហិ សយំ អធិគតត្តា បវេទិតត្តា តតោ ឯវ ច អញ្ញេហិ អធិគមនីយត្តា តំ តស្ស ហោតីតិ។ អថ វា ឯតស្ស អភិសម្ពុទ្ធត្តា អរិយភាវសិទ្ធិតោ អរិយសាធកំ សច្ចន្តិបិ **អរិយសច្ចំ** បុព្ពេ វិយ ឧត្តរបទលោបេន ។ អវិតថភាវេន វា អរណីយត្តា អធិគន្តព្ពត្តា អរិយំ សច្ចន្តិបិ **អរិយសច្ចំ**។ សច្ចត្ថំ បន ចតុន្នម្បិ សច្ចានំ បរតោ ឯកជ្ឈំ ទស្សយិស្សាម។

ឥទានិ តំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**ជាតិបិ ទុក្ខា**”តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ **ជាតិ**-សទ្ទោ អនេកត្ថោ។ តថា ហេស “ឯកម្បិ ជាតឹ ទ្វេបិ ជាតិយោ”តិ (ទី. និ. ១.៣១; ម. និ. ១.១៤៨) ឯត្ថ ភវេ អាគតោ។ “អត្ថិ, វិសាខេ, និគណ្ឋា នាម សមណជាតី”តិ (អ. និ. ៣.៧១) ឯត្ថ និកាយេ។ “ជាតិ ទ្វីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតា”តិ (ធាតុ. ៧១) ឯត្ថ សង្ខតលក្ខណេ។ “យំ មាតុកុច្ឆិស្មឹ បឋមំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ បឋមំ វិញ្ញាណំ បាតុភូតំ, តទុបាទាយ សាវស្ស ជាតី”តិ (មហាវ. ១២៤) ឯត្ថ បដិសន្ធិយំ។ “សម្បតិជាតោ, អានន្ទ, ពោធិសត្តោ”តិ (ទី. និ. ២.៣១; ម. និ. ៣.២០៧) ឯត្ថ បសូតិយំ។ “អក្ខិត្តោ អនុបកុដ្ឋោ ជាតិវាទេនា”តិ (ទី. និ. ១.៣០៣) ឯត្ថ កុលេ។ ស្វាយមិធ គព្ភសេយ្យកានំ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ យាវ មាតុកុច្ឆិម្ហា និក្ខមនំ, តាវ បវត្តេសុ ខន្ធេសុ, ឥតរេសំ បដិសន្ធិក្ខណេស្វេវាតិ ទដ្ឋព្ពោ។ អយម្បិ ច បរិយាយកថាវ, និប្បរិយាយតោ បន តត្ថ តត្ថ និព្ពត្តមានានំ សត្តានំ យេ ខន្ធា បាតុភវន្តិ, តេសំ បឋមបាតុភាវោ ជាតិ នាម។

កស្មា បនេសា ទុក្ខាតិ ចេ? អនេកេសំ ទុក្ខានំ វត្ថុភាវតោ។ អនេកានិ ហិ ទុក្ខានិ។ សេយ្យថិទំ – ទុក្ខទុក្ខំ វិបរិណាមទុក្ខំ សង្ខារទុក្ខំ បដិច្ឆន្នទុក្ខំ អប្បដិច្ឆន្នទុក្ខំ បរិយាយទុក្ខំ និប្បរិយាយទុក្ខន្តិ។ តត្ថ កាយិកចេតសិកា ទុក្ខា វេទនា សភាវតោ ច នាមតោ ច ទុក្ខត្តា **ទុក្ខទុក្ខ**ន្តិ វុច្ចតិ។ សុខា វេទនា វិបរិណាមទុក្ខុប្បត្តិហេតុតោ **វិបរិណាមទុក្ខំ**។ ឧបេក្ខា វេទនា ចេវ សេសា ច តេភូមកា សង្ខារា ឧទយព្ពយបីឡិតត្តា **សង្ខារទុក្ខំ**។ កណ្ណសូល ទន្តសូលរាគជបរិឡាហទោសជបរិឡាហាទិកាយិកចេតសិកា អាពាធា បុច្ឆិត្វា ជានិតព្ពតោ ឧបក្កមស្ស ច អបាកដភាវតោ **បដិច្ឆន្នទុក្ខំ**។ ទ្វត្តិំសកម្មការណាទិសមុដ្ឋានោ អាពាធោ អបុច្ឆិត្វាវ ជានិតព្ពតោ ឧបក្កមស្ស ច បាកដភាវតោ **អប្បដិច្ឆន្នទុក្ខំ**។ ឋបេត្វា ទុក្ខទុក្ខំ សេសទុក្ខំ សច្ចវិភង្គេ អាគតំ ជាតិអាទិ សព្ពម្បិ តស្ស តស្ស ទុក្ខស្ស វត្ថុភាវតោ **បរិយាយទុក្ខំ**។ ទុក្ខទុក្ខំ បន **និប្បរិយាយទុក្ខ**ន្តិ វុច្ចតិ។ តត្រាយំ ជាតិ យំ តំ **ពាលបណ្ឌិតសុត្តា**ទីសុ (ម. និ. ៣.២៤៦ អាទយោ) ភគវតាបិ ឧបមាវសេន បកាសិតំ អាបាយិកំ ទុក្ខំ, យញ្ច សុគតិយម្បិ មនុស្សលោកេ គព្ភោក្កន្តិមូលកាទិភេទំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វត្ថុភាវតោ ទុក្ខា។ តេនាហុ បោរាណា –

“ជាយេថ នោ ចេ នរកេសុ សត្តោ;
តត្ថគ្គិទាហាទិកមប្បសយ្ហំ;
លភេថ ទុក្ខំ ន កុហឹ បតិដ្ឋំ;
ឥច្ចាហ ទុក្ខាតិ មុនីធ ជាតឹ។

“ទុក្ខំ តិរច្ឆេសុ កសាបតោទ-
ទណ្ឌាភិឃាតាទិភវំ អនេកំ;
យំ តំ កថំ តត្ថ ភវេយ្យ ជាតឹ;
វិនា តហឹ ជាតិ តតោបិ ទុក្ខា។

“បេតេសុ ទុក្ខំ បន ខុប្បិបាសា-
វាតាតបាទិប្បភវំ វិចិត្តំ;
យស្មា អជាតស្ស ន តត្ថ អត្ថិ;
តស្មាបិ ទុក្ខំ មុនិ ជាតិមាហ។

“តិព្ពន្ធការេ ច អសយ្ហ សីតេ;
លោកន្តរេ យំ អសុរេសុ ទុក្ខំ;
ន តំ ភវេ តត្ថ ន ចស្ស ជាតិ;
យតោ អយំ ជាតិ តតោបិ ទុក្ខា។

“យញ្ចាបិ គូថនរកេ វិយ មាតុ គព្ភេ;
សត្តោ វសំ ចិរមតោ ពហិ និក្ខមញ្ច;
បប្បោតិ ទុក្ខមតិឃោរមិទម្បិ នត្ថិ;
ជាតឹ វិនា ឥតិបិ ជាតិ អយញ្ហិ ទុក្ខា។

“កឹ ភាសិតេន ពហុនា ននុ យំ កុហិញ្ចិ;
អត្ថីធ កិញ្ចិទបិ ទុក្ខមិទំ កទាចិ;
នេវត្ថិ ជាតិវិរហេន យតោ មហេសិ;

ទុក្ខាតិ សព្ពបឋមំ តមមាហ ជាតិ”ន្តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៤១; វិភ. អដ្ឋ. ១៩១; មហានិ. អដ្ឋ. ៥; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៣២-៣៣);

ជរាបិ ទុក្ខាតិ ឯត្ថ បន ទុវិធា ជរា សង្ខតលក្ខណញ្ច ខណ្ឌិច្ចាទិសម្មតោ សន្តតិយំ ឯកភវបរិយាបន្នក្ខន្ធបុរាណភាវោ ច, សា ឥធ អធិប្បេតា។ សា បនេសា ជរា សង្ខារទុក្ខភាវតោ ចេវ ទុក្ខវត្ថុតោ ច ទុក្ខា។ យញ្ហិ អង្គបច្ចង្គសិថិលភាវឥន្ទ្រិយវិការវិរូបតាយោព្ពនវិនាសវីរិយាវិសាទសតិមតិវិប្បវាសបរបរិភវាទិអនេកបច្ចយំ កាយិកចេតសិកំ ទុក្ខមុប្បជ្ជតិ, ជរា តស្ស វត្ថុ។ តេនាហុ បោរាណា –

“អង្គានំ សិថិលីភាវា, ឥន្ទ្រិយានំ វិការតោ;
យោព្ពនស្ស វិនាសេន, ពលស្ស ឧបឃាតតោ។

“វិប្បវាសា សតាទីនំ, បុត្តទារេហិ អត្តនោ;
អប្បសាទនីយតោ ចេវ, ភិយ្យោ ពាលត្តបត្តិយា។

“បប្បោតិ ទុក្ខំ យំ មច្ចោ, កាយិកំ មានសំ តថា;
សព្ពមេតំ ជរាហេតុ, យស្មា តស្មា ជរា ទុខា”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៤២; វិភ. អដ្ឋ. ១៩២; មហានិ. អដ្ឋ. ៥; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៣២-៣៣);

ព្យាធិបិ ទុក្ខោតិ ឥទំ បទំ វិភង្គេ ទុក្ខសច្ចនិទ្ទេសបាឡិយំ ន អាគតំ, តេនេវ **វិសុទ្ធិមគ្គេបិ** ទុក្ខសច្ចនិទ្ទេសេ តំ ន ឧទ្ធដំ, **ធម្មចក្កប្បវត្តន**សុត្តន្តបាឡិយំយេវ បន ឧបលព្ភតិ, តស្មា តត្ថេវិមស្ស វចនេ អញ្ញត្ថ ច អវចនេ ការណំ វីមំសិតព្ពំ។

មរណម្បិ ទុក្ខន្តិ ឯត្ថាបិ ទុវិធំ មរណំ សង្ខតលក្ខណញ្ច។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ “ជរាមរណំ ទ្វីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិត”ន្តិ (ធាតុ. ៧១)។ ឯកភវបរិយាបន្នជីវិតិន្ទ្រិយប្បពន្ធវិច្ឆេទោ ច។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ “និច្ចំ មរណតោ ភយ”ន្តិ (សុ. និ. ៥៨១; ជា. ១.១១.៨៨), តំ ឥធ អធិប្បេតំ។ ជាតិបច្ចយមរណំ ឧបក្កមមរណំ សរសមរណំ អាយុក្ខយមរណំ បុញ្ញក្ខយមរណន្តិបិ តស្សេវ នាមំ។ តយិទំ ទុក្ខស្ស វត្ថុភាវតោ ទុក្ខន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហុ បោរាណា –

“បាបស្ស បាបកម្មាទិ-និមិត្តមនុបស្សតោ;
ភទ្ទស្សាបសហន្តស្ស, វិយោគំ បិយវត្ថុកំ;
មីយមានស្ស យំ ទុក្ខំ, មានសំ អវិសេសតោ។

“សព្ពេសញ្ចាបិ យំ សន្ធិ-ពន្ធនច្ឆេទនាទិកំ;
វិតុជ្ជមានមម្មានំ, ហោតិ ទុក្ខំ សរីរជំ។

“អសយ្ហមប្បដិការំ, ទុក្ខស្សេតស្សិទំ យតោ;
មរណំ វត្ថុ តេនេតំ, ទុក្ខមិច្ចេវ ភាសិត”ន្តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៤៣; វិភ. អដ្ឋ. ១៩៣; មហានិ. អដ្ឋ. ៥; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៣២-៣៣);

ឥមស្មិញ្ច ឋានេ “សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសាបិ ទុក្ខា”តិ វិភង្គេ ទុក្ខសច្ចនិទ្ទេសេ អាគតំ, ឥធ បន តំ នត្ថិ, តត្ថាបិ ការណំ បរិយេសិតព្ពំ។

អប្បិយេហិ សម្បយោគោ ទុក្ខោតិ ឯត្ថ អប្បិយសម្បយោគោ នាម អមនាបេហិ សត្តសង្ខារេហិ សមោធានំ។ សោបិ ទុក្ខវត្ថុតោ ទុក្ខោ។ តេនាហុ បោរាណា –

“ទិស្វាវ អប្បិយេ ទុក្ខំ, បឋមំ ហោតិ ចេតសិ;
តទុបក្កមសម្ភូត-មថ កាយេ យតោ ឥធ។

“តតោ ទុក្ខទ្វយស្សាបិ, វត្ថុតោ សោ មហេសិនា;
ទុក្ខោ វុត្តោតិ វិញ្ញេយ្យោ, អប្បិយេហិ សមាគមោ”តិ។

បិយេហិ វិប្បយោគោ ទុក្ខោតិ ឯត្ថ បន បិយវិប្បយោគោ នាម មនាបេហិ សត្តសង្ខារេហិ វិនាភាវោ។ សោបិ សោកទុក្ខស្ស វត្ថុតោ ទុក្ខោ។ តេនាហុ បោរាណា –

"ញាតិធនាទិវិយោគា;
សោកសរសមប្បិតា វិតុជ្ជន្តិ;
ពាលា យតោ តតោយំ;
ទុក្ខោតិ មតោ បិយវិប្បយោគោ"តិ។

យម្បិច្ឆំ ន លភតីតិ ឯត្ថ "អហោ វត មយំ ន ជាតិធម្មា អស្សាមា"តិអាទីសុ អលព្ភនេយ្យវត្ថូសុ ឥច្ឆាវ "យម្បិច្ឆំ ន លភតិ, តម្បិ ទុក្ខ"ន្តិ វុត្តា, សាបិ ទុក្ខវត្ថុតោ ទុក្ខា។ តេនាហុ បោរាណា –

"តំ តំ បត្ថយមានានំ, តស្ស តស្ស អលាភតោ;
យំ វិឃាតមយំ ទុក្ខំ, សត្តានំ ឥធ ជាយតិ។

"អលព្ភនេយ្យវត្ថូនំ, បត្ថនា តស្ស ការណំ;
យស្មា តស្មា ជិនោ ទុក្ខំ, ឥច្ឆិតាលាភមព្រវី"តិ។

សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខាតិ ឯត្ថ បន យស្មា ឥន្ធនមិវ បាវកោ, លក្ខមិវ បហរណានិ, គោរូបំ វិយ ឌំសមកសាទយោ, ខេត្តមិវ លាយកា, គាមំ វិយ គាមឃាតកា, ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកមេវ ជាតិអាទយោ នានប្បការេហិ វិពាធេន្តា តិណលតាទីនិ វិយ ភូមិយំ, បុប្ផផលបល្លវានិ វិយ រុក្ខេសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុយេវ និព្ពត្តន្តិ, ឧបាទានក្ខន្ធានញ្ច អាទិទុក្ខំ ជាតិ, មជ្ឈេទុក្ខំ ជរា, បរិយោសានទុក្ខំ មរណំ, មនោរថវិឃាតប្បត្តានញ្ច ឥច្ឆាវិឃាតទុក្ខំ ឥច្ឆិតាលាភោតិ ឯវំ នានប្បការតោ ឧបបរិក្ខិយមានា ឧបាទានក្ខន្ធាវ ទុក្ខាតិ យទេតំ ឯកមេកំ ទស្សេត្វា វុច្ចមានំ អនេកេហិបិ កប្បេហិ ន សក្កា អនវសេសតោ វត្តុំ, តស្មា តំ សព្ពម្បិ ទុក្ខំ ឯកជលពិន្ទុម្ហិ សកលសមុទ្ទជលរសំ វិយ យេសុ កេសុចិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេសុ សង្ខិបិត្វា ទស្សេតុំ "សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា"តិ ភគវា អវោច។ តេនាហុ បោរាណា –

"ជាតិប្បភុតិកំ ទុក្ខំ, យំ វុត្តមិធ តាទិនា;
អវុត្តំ យញ្ច តំ សព្ពំ, វិនា ឯតេ ន វិជ្ជតិ។

"យស្មា តស្មា ឧបាទាន-ក្ខន្ធា សង្ខេបតោ ឥមេ;
ទុក្ខាតិ វុត្តា ទុក្ខន្ត-ទេសកេន មហេសិនា"តិ។

ឯវំ សរូបតោ ទុក្ខសច្ចំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សមុទយសច្ចំ ទស្សេតុំ **"ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខសមុទយ"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សំ-**ឥតិ អយំ សទ្ទោ "សមាគមោ សមេត"ន្តិអាទីសុ សំយោគំ ទីបេតិ, **ឧ-**ឥតិ អយំ "ឧប្បន្នំ ឧទិត"ន្តិអាទីសុ ឧប្បត្តិំ។ **អយ-**សទ្ទោ បន ការណំ ទីបេតិ។ ឥទញ្ចាបិ ទុតិយសច្ចំ អវសេសបច្ចយសមាយោគេ សតិ ទុក្ខស្សុប្បត្តិការណន្តិ ទុក្ខស្ស សំយោគេ ឧប្បត្តិការណត្តា "ទុក្ខសមុទយ"ន្តិ វុច្ចតិ។ **យាយំ តណ្ហា**តិ យា អយំ តណ្ហា។ **បោនោព្ភវិកា**តិ បុនព្ភវករណំ បុនព្ភវោ ឧត្តរបទលោបេន, បុនព្ភវោ សីលមេតិស្សាតិ បោនោព្ភវិកា។ នន្ទីរាគេន សហគតាតិ **នន្ទីរាគសហគតា**។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ "នន្ទនតោ រជ្ជនតោ ច នន្ទីរាគភាវំ សព្ពាសុ អវត្ថាសុ អប្បច្ចក្ខាយ វុត្តិយា នន្ទីរាគសហគតា"តិ។ **តត្រតត្រាភិនន្ទិនី**តិ យត្រ យត្រ អត្តភាវោ និព្ពត្តតិ, តត្រតត្រាភិនន្ទិនី។

សេយ្យថិទន្តិ និបាតោ, តស្ស សា កតមាតិ ចេតិ អយមត្ថោ។ រូបតណ្ហាទិភេទេន ឆព្ពិធាយេវ តណ្ហា បវត្តិអាការភេទតោ កាមតណ្ហាទិវសេន តិវិធា វុត្តា។ រូបតណ្ហាយេវ ហិ យទា ចក្ខុស្ស អាបាថមាគតំ រូបារម្មណំ កាមស្សាទវសេន អស្សាទយមានា បវត្តតិ, តទា **កាមតណ្ហា** នាម ហោតិ។ យទា តទេវារម្មណំ ធុវំ សស្សតន្តិ បវត្តាយ សស្សតទិដ្ឋិយា សទ្ធិំ បវត្តតិ, តទា **ភវតណ្ហា** នាម ហោតិ។ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ ហិ រាគោ "ភវតណ្ហា"តិ វុច្ចតិ។ យទា បន តទេវារម្មណំ ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតីតិ បវត្តាយ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា សទ្ធិំ បវត្តតិ, តទា **វិភវតណ្ហា** នាម ហោតិ។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ ហិ រាគោ "វិភវតណ្ហា"តិ វុច្ចតិ។ ឯស នយោ សទ្ទតណ្ហាទីសុបិ។

កស្មា បនេត្ថ តណ្ហាវ សមុទយសច្ចំ វុត្តាតិ? វិសេសហេតុភាវតោ។ អវិជ្ជា ហិ ភវេសុ អាទីនវំ បដិច្ឆាទេន្តី ទិដ្ឋិអាទិឧបាទានញ្ច តត្ថ តត្ថ អភិនិវិសមានំ តណ្ហំ អភិវឌ្ឍេតិ, ទោសាទយោបិ កម្មស្ស ការណំ ហោន្តិ, តណ្ហា

បន តំតំភវយោនិគតិវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តាវាសសត្តនិកាយកុលភោគិស្សរិយាទិវិចិត្តតំ អភិបត្ថេន្តី កម្មវិចិត្តតាយ ឧបនិស្សយតំ កម្មស្ស ច សហាយភាវំ ឧបគច្ឆន្តី ភវាទិវិចិត្តតំ និយមេតិ, តស្មា ទុក្ខស្ស វិសេសហេតុភាវតោ អញ្ញេសុបិ អវិជ្ជាឧបាទានកម្មាទីសុ សុត្តេ អភិធម្មេ ច អវសេសកិលេសាកុសលមូលាទីសុ វុត្តេសុ ទុក្ខហេតូសុ វិជ្ជមានេសុ តណ្ហាវ "សមុទយសច្ចន្តិ" វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ ទុក្ខនិរោធំ អរិយសច្ចំ ទស្សេតុំ "**ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខនិរោធ**"ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា **និ**-សទ្ទោ អភាវំ, **រោធ**-សទ្ទោ ច ចារកំ ទីបេតិ, តស្មា អភាវោ ឯត្ថ សំសារចារកសង្ខាតស្ស ទុក្ខរោធស្ស សព្ពគតិសុញ្ញត្តា, សមធិគតេ វា តស្មិំ សំសារចារកសង្ខាតស្ស ទុក្ខរោធស្ស អភាវោ ហោតិ តប្បដិបក្ខត្តាតិបិ "ទុក្ខនិរោធ"ន្តិ វុច្ចតិ។ ទុក្ខស្ស វា អនុប្បាទនិរោធបច្ចយត្តា **ទុក្ខនិរោធំ**។ ទុក្ខនិរោធំ ទស្សេន្តេន ចេត្ថ "**យោ តស្សាយេវ តណ្ហាយ**"តិអាទិនា នយេន សមុទយនិរោធោ វុត្តោ, សោ កស្មា វុត្តោតិ ចេ? សមុទយនិរោធេន ទុក្ខនិរោធោ។ ព្យាធិនិមិត្តវូបសមេន ព្យាធិវូបសមោ វិយ ហិ ហេតុនិរោធេន ផលនិរោធោ, តស្មា សមុទយនិរោធេនេវ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ, ន អញ្ញថា។ តេនាហ –

"យថាបិ មូលេ អនុបទ្ទវេ ទឡ្ហេ;
ឆិន្នោបិ រុក្ខោ បុនរេវ រូហតិ;
ឯវម្បិ តណ្ហានុសយេ អនូហតេ;
និព្ពត្តតី ទុក្ខមិទំ បុនប្បុន"ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៣៨);

ឥតិ យស្មា សមុទយនិរោធេនេវ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ, តស្មា ភគវា ទុក្ខនិរោធំ ទស្សេន្តោ សមុទយនិរោធេន ទេសេសិ។ សីហសមានវុត្តិនោ ហិ តថាគតា។ តេ ទុក្ខំ និរោធេន្តា ទុក្ខនិរោធញ្ច ទេសេន្តា ហេតុម្ហិ បដិបជ្ជន្តិ, ន ផលេ។ យថា ហិ សីហោ យេនត្តនិ សរោ ខិត្តោ, តត្ថេវ អត្តនោ ពលំ ទស្សេតិ, ន សរេ, តថា ពុទ្ធានំ ការណេ បដិបត្តិ, ន ផលេ។ តិត្ថិយា បន សុវានវុត្តិនោ។ តេ ទុក្ខំ និរោធេន្តា ទុក្ខនិរោធញ្ច ទេសេន្តា អត្តកិលមថានុយោគទេសនាទីហិ ផលេ បដិបជ្ជន្តិ, ន ហេតុម្ហិ។ យថា ហិ សុនខា កេនចិ លេឌ្ឌុប្បហារេ ទិន្នេ ភុស្សន្តា លេឌ្ឌុំ ខាទន្តិ, ន បហារទាយកេ ឧដ្ឋហន្តិ, ឯវំ អញ្ញតិត្ថិយា ទុក្ខំ និរោធេតុកាមា កាយខេទមនុយុជ្ជន្តិ, ន កិលេសនិរោធនំ, ឯវំ តាវ ទុក្ខនិរោធស្ស សមុទយនិរោធវសេន ទេសនាយ បយោជនំ វេទិតព្ពំ។

អយំ បនេត្ថ អត្ថោ។ **តស្សាយេវ តណ្ហាយា**តិ តស្សា "បោនោព្ភវិកា"តិ វត្វា កាមតណ្ហាទិវសេន វិភត្តតណ្ហាយ។ វិរាគោ វុច្ចតិ មគ្គោ។ "វិរាគា វិមុច្ចតី"តិ (ម. និ. ១.២៤៥; សំ. និ. ៣.១២, ៥៩) ហិ វុត្តំ។ វិរាគេន និរោធោ វិរាគនិរោធោ, អនុសយសមុគ្ឃាតតោ អសេសោ វិរាគនិរោធោ **អសេសវិរាគនិរោធោ**។ អថ វា វិរាគោតិ បហានំ វុច្ចតិ, តស្មា អនុសយសមុគ្ឃាតតោ អសេសោ វិរាគោ អសេសោ និរោធោតិ ឯវម្បេត្ថ យោជនា ទដ្ឋព្ពា, អត្ថតោ បន សព្ពានេវ ឯតានិ និព្ពានស្ស វេវចនានិ។ បរមត្ថតោ ហិ ទុក្ខនិរោធោ អរិយសច្ចន្តិ និព្ពានំ វុច្ចតិ។ យស្មា បន តំ អាគម្ម តណ្ហា វិរជ្ជតិ ចេវ និរុជ្ឈតិ ច, តស្មា "វិរាគោ"តិ ច "និរោធោ"តិ ច វុច្ចតិ។ យស្មា ច តទេវ អាគម្ម តស្សា ចាគាទយោ ហោន្តិ, កាមគុណាលយាទីសុ ចេត្ថ ឯកោបិ អាលយោ នត្ថិ, តស្មា **ចាគោ បដិនិស្សគ្គោ មុត្តិ អនាលយោ**តិ វុច្ចតិ។

ឥទានិ ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទាអរិយសច្ចំ ទស្សេតុំ "**ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ, ទុក្ខនិរោធគាមិនី**"តិអាទិមាហ។ យស្មា បនេតំ អរិយសច្ចំ ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆតិ អារម្មណវសេន តទភិមុខភូតត្តា, បដិបទា ច ហោតិ ទុក្ខនិរោធប្បត្តិយា, តស្មា "ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា"តិ វុច្ចតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។ កោ បនេសំ ទុក្ខាទីនំ សច្ចដ្ឋោតិ? យោ បញ្ញាចក្ខុនា ឧបបរិក្ខិយមានានំ មាយាវ វិបរីតោ, មរីចិវ វិសំវាទកោ, តិត្ថិយានំ អត្តា វិយ អនុបលព្ភសភាវោ ច ន ហោតិ, អថ ខោ ពាធនប្បភវសន្តិនិយ្យានប្បការេន តច្ឆាវិបរីតភូតភាវេន អរិយញាណស្ស គោចរោ ហោតិយេវ, ឯស អគ្គិលក្ខណំ វិយ លោកបកតិ វិយ ច តច្ឆាវិបរីតភូតភាវោ សច្ចដ្ឋោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច អគ្គិលក្ខណំ នាម ឧណ្ហត្តំ។ តញ្ហិ កត្ថចិ កដ្ឋាទិឧបាទានភេទេ វិសំវាទកំ វិបរីតំ អភូតំ វា កទាចិបិ ន ហោតិ, "ជាតិធម្មា ជរាធម្មា, អថោ មរណធម្មិនោ"តិ (អ. និ. ៥.៥៧) ឯវំ វុត្តជាតិអាទិកា លោកបកតីតិ វេទិតព្ពា។ "ឯកច្ចានំ តិរច្ឆានានំ តិរិយំ ទីឃតា, មនុស្សាទីនំ ឧទ្ធំ ទីឃតា, វុទ្ធិនិដ្ឋប្បត្តានំ បុន អវឌ្ឍនន្តិ ឯវមាទិកា ច លោកបកតី"តិ វទន្តិ។

អបិច –

នាពាធកំ យតោ ទុក្ខំ, ទុក្ខា អញ្ញំ ន ពាធកំ;
ពាធកត្តនិយាមេន, តតោ សច្ចមិទំ មតំ។

តំ វិនា នាញ្ញតោ ទុក្ខំ, ន ហោតិ ន ច តំ តតោ;
ទុក្ខហេតុនិយាមេន, ឥតិ សច្ចំ វិសត្តិកា។

នាញ្ញា និព្ពានតោ សន្តិ, សន្តំ ន ច ន តំ យតោ;
សន្តភាវនិយាមេន, តតោ សច្ចមិទំ មតំ។

មគ្គា អញ្ញំ ន និយ្យានំ, អនិយ្យានោ ន ចាបិ សោ;
តច្ឆនិយ្យានភាវត្តា, ឥតិ សោ សច្ចសម្មតោ។

ឥតិ តច្ឆាវិបល្លាស-ភូតភាវំ ចតូសុបិ;
ទុក្ខាទីស្វវិសេសេន, សច្ចដ្ឋំ អាហុ បណ្ឌិតាតិ។ (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩);

១៥. បុព្ពេ អននុស្សុតេសូតិ ឥតោ បុព្ពេ "ឥទំ ទុក្ខ"ន្តិអាទិនា ន អនុស្សុតេសុ អស្សុតបុព្ពេសុ ចតុសច្ចធម្មេសុ។ **ចក្ខុ**ន្តិអាទីនិ ញាណវេវចនានេវ។ ញាណមេវ ហេត្ថ បច្ចក្ខតោ ទស្សនដ្ឋេន ចក្ខុ វិយាតិ **ចក្ខុ,** ញាណដ្ឋេន **ញាណំ,** បការតោ ជាននដ្ឋេន **បញ្ញា,** បដិវិជ្ឈនដ្ឋេន **វិជ្ជា,** សច្ចប្បដិច្ឆាទកស្ស មោហន្ធការស្ស វិធមនតោ ឱភាសនដ្ឋេន **អាលោកោ**តិ វុត្តំ។ តំ បនេតំ ចតូសុ សច្ចេសុ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។

១៦. យាវកីវញ្ចតិ យត្តកំ កាលំ។ **តិបរិវដ្ដ**ន្តិ សច្ចញាណកិច្ចញាណកតញាណសង្ខាតានំ តិណ្ណំ បរិវដ្ដានំ វសេន តិបរិវដ្ដំ។ សច្ចញាណាទិវសេន ហិ តយោ បរិវដ្ដា ឯតស្សាតិ តិបរិវដ្ដន្តិ វុច្ចតិ ញាណទស្សនំ។ ឯត្ថ ច "ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ, ឥទំ ទុក្ខសមុទយ"ន្តិ ឯវំ ចតូសុ សច្ចេសុ យថាភូតញាណំ **សច្ចញាណំ** នាម។ តេសុយេវ "បរិញ្ញេយ្យំ បហាតព្ពំ សច្ឆិកាតព្ពំ ភាវេតព្ព"ន្តិ ឯវំ កត្តព្ពកិច្ចជាននញាណំ **កិច្ចញាណំ** នាម។ "បរិញ្ញាតំ បហីនំ សច្ឆិកតំ ភាវិត"ន្តិ ឯវំ តស្ស កតភាវជាននញាណំ **កតញាណំ** នាម។ **ទ្វាទសាការ**ន្តិ តេសំយេវ ឯកេកស្មិំ សច្ចេ តិណ្ណំ តិណ្ណំ អាការានំ វសេន ទ្វាទសាការំ។ **ញាណទស្សន**ន្តិ ឯតេសំ តិបរិវដ្ដានំ ទ្វាទសន្នំ អាការានំ វសេន ឧប្បន្នញាណសង្ខាតំ ទស្សនំ។

អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិន្តិ ឧត្តរវិរហិតំ សព្ពសេដ្ឋំ សម្មា សាមញ្ច ពោធឹ។ អថ វា បសត្ថំ សុន្ទរញ្ច ពោធឹ។ **ពោធី**តិ ច ភគវតោ អរហត្តមគ្គោ ឥធាធិប្បេតោ។ សាវកានំ អរហត្តមគ្គោ អនុត្តរា ពោធិ ហោតិ, ន ហោតីតិ? ន ហោតិ។ កស្មា? អសព្ពគុណទាយកត្តា។ តេសញ្ហិ កស្សចិ អរហត្តមគ្គោ អរហត្តផលមេវ ទេតិ, កស្សចិ តិស្សោ វិជ្ជា, កស្សចិ ឆ អភិញ្ញា, កស្សចិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, កស្សចិ សាវកបារមីញាណំ។ បច្ចេកពុទ្ធានម្បិ បច្ចេកពោធិញាណមេវ ទេតិ, ពុទ្ធានំ បន សព្ពគុណសម្បត្តឹ ទេតិ អភិសេកោ វិយ រញ្ញោ សព្ពលោកិស្សរិយភាវំ។ តស្មា អញ្ញស្ស កស្សចិបិ អនុត្តរា ពោធិ ន ហោតីតិ។ **អភិសម្ពុទ្ធោតិ បច្ចញ្ញាសិ**ន្តិ អភិសម្ពុទ្ធោ អហំ បត្តោ បដិវិជ្ឈិត្វា ឋិតោតិ ឯវំ បដិជានឹ។ **ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទី**តិ អធិគតគុណានំ យាថាវតោ ទស្សនសមត្ថំ បច្ចវេក្ខណញាណញ្ច បន មេ ឧទបាទិ។ **អកុប្បា មេ វិមុត្តី**តិ អយំ មយ្ហំ អរហត្តផលវិមុត្តិ អកុប្បា បដិបក្ខេហិ ន កោបេតព្ពាតិ ឯវំ ញាណំ ឧទបាទិ។ តត្ថ ទ្វីហាការេហិ អកុប្បតា វេទិតព្ពា មគ្គសង្ខាតការណតោ ច អារម្មណតោ ច។ សា ហិ ចតូហិ មគ្គេហិ សមុច្ឆិន្នកិលេសានំ បុន អនិវត្តនតាយ **ការណតោបិ** អកុប្បា, អកុប្បធម្មំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តតាយ **អារម្មណតោបិ** អកុប្បា អនាកុប្បារម្មណានំ លោកិយសមាបត្តីនំ តទភាវតោ។ **អន្តិមា**តិ បច្ឆិមា។ **នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ**តិ ឥទានិ បុន អញ្ញោ ភវោ នាម នត្ថីតិ។

ឥមស្មិញ្ច បន វេយ្យាករណស្មិន្តិ ឥមស្មឹ និគ្គាថកេ សុត្តេ។ និគ្គាថកញ្ហិ សុត្តំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនសហិតំ "វេយ្យាករណ"ន្តិ វុច្ចតិ។ **ភញ្ញមានេ**តិ ភណិយមានេ, ទេសិយមានេតិ អត្ថោ។ **វិរជ**ន្តិ អបាយគមនីយរាគរជាទីនំ វិគមេន វិរជំ។ **វីតមល**ន្តិ អនវសេសទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាមលាបគមេន វីតមលំ ។ បឋមមគ្គវជ្ឈកិលេសរជាភាវេន វា **វិរជំ,** បញ្ចវិធទុស្សីល្យមលាបគមេន **វីតមលំ។ ធម្មចក្ខុ**ន្តិ **ព្រហ្មាយុសុត្តេ** (ម. និ. ២.៣៨៣ អាទយោ) ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា វុត្តា, **ចូឡរាហុលោវាទេ** (ម. និ. ៣.៤១៦ អាទយោ) អាសវក្ខយោ, ឥធ បន សោតាបត្តិមគ្គោ អធិប្បេតោ។ ចតុសច្ចសង្ខាតេសុ ធម្មេសុ តេសំ ទស្សនដ្ឋេន ចក្ខូតិ **ធម្មចក្ខុ,** ហេដ្ឋិមេសុ វា តីសុ មគ្គធម្មេសុ ឯកំ សោតាបត្តិមគ្គសង្ខាតំ ចក្ខូតិ **ធម្មចក្ខុ,** សមថវិបស្សនាធម្មនិព្ពត្តតាយ សីលាទិតិវិធធម្មក្ខន្ធភូតតាយ វា ធម្មមយំ ចក្ខូតិបិ **ធម្មចក្ខុ,** តស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនត្ថំ **"យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម"**ន្តិ អាហ។ ននុ ច មគ្គញាណំ អសង្ខតធម្មារម្មណំ, ន សង្ខតធម្មារម្មណន្តិ? សច្ចមេតំ, យស្មា តំ និរោធំ អារម្មណំ កត្វា កិច្ចវសេន សព្ពសង្ខតំ អសម្មោហប្បដិវេធវសេន បដិវិជ្ឈន្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា តថា វុត្តំ។

១៧. ធម្មចក្កេតិ បដិវេធញាណញ្ចេវ ទេសនាញាណញ្ច បវត្តនដ្ឋេន ចក្កន្តិ ធម្មចក្កំ។ ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នស្ស ហិ ចតូសុ សច្ចេសុ ឧប្បន្នំ ទ្វាទសាការំ បដិវេធញាណម្បិ, ឥសិបតនេ និសិន្នស្ស ទ្វាទសាការាយ សច្ចទេសនាយ បវត្តកំ ទេសនាញាណម្បិ ធម្មចក្កំ នាម។ ឧភយម្បិ ហេតំ ទសពលស្ស ឧរេ បវត្តញាណមេវ។ តទុភយំ ឥមាយ ទេសនាយ បកាសេន្តេន ភគវតា ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ នាម។ តំ បនេតំ ធម្មចក្កំ យាវ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធឹ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាតិ, តាវ ភគវា **បវត្តេតិ** នាម បវត្តនកិច្ចស្ស អនិដ្ឋិតត្តា។ បតិដ្ឋិតេ **បវត្តិតំ** នាម កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនន្តរធានតោ បដ្ឋាយ យាវ ពុទ្ធុប្បាទោ, ឯត្តកំ កាលំ អប្បវត្តបុព្ពស្ស បវត្តិតត្តា។ តំ សន្ធាយ “បវត្តិតេ ច បន ភគវតា ធម្មចក្កេ ភុម្មា ទេវា សទ្ទមនុស្សាវេសុ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ភុម្មា**តិ ភូមដ្ឋកទេវតា។ **សទ្ទមនុស្សាវេសុ**ន្តិ ឯកប្បហារេនេវ សាធុការំ ទត្វា “ឯតំ ភគវតា”តិអាទីនិ វទន្តា អនុស្សាវយឹសុ។ **ឱភាសោ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណានុភាវេន បវត្តោ ចិត្តបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានោ ឱភាសោ។ សោ ហិ តទា ទេវានំ ទេវានុភាវំ អតិក្កមិត្វា វិរោចិត្ថ។ **អញ្ញាសិ វត ភោ កោណ្ឌញ្ញោ**តិ ឥមស្សាបិ ឧទានស្ស ឧទាហរណឃោសោ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ ភគវតោ ហិ ធម្មចក្កប្បវត្តនស្ស អារម្ភេ វិយ បរិសមាបនេបិ អតិវិយ ឧឡារតមំ បីតិសោមនស្សំ ឧទបាទិ។

១៨. ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ **ទិដ្ឋធម្មោ**។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ ឯត្ថ ច ទស្សនំ នាម ញាណទស្សនតោ អញ្ញម្បិ អត្ថីតិ តំនិវត្តនត្ថំ **“បត្តធម្មោ”**តិ វុត្តំ។ បត្តិ ច ញាណសម្បត្តិតោ អញ្ញាបិ វិជ្ជតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ **“វិទិតធម្មោ”**តិ វុត្តំ។ សា បនេសា វិទិតធម្មតា ឯកទេសតោបិ ហោតីតិ និប្បទេសតោ វិទិតភាវំ ទស្សេតុំ **“បរិយោគាឡ្ហធម្មោ”**តិ វុត្តំ។ តេនស្ស សច្ចាភិសម្ពោធិយេវ ទីបេតិ។ មគ្គញាណញ្ហិ ឯកាភិសមយវសេន បរិញ្ញាទិកិច្ចំ សាធេន្តំ និប្បទេសេន ចតុសច្ចធម្មំ សមន្តតោ ឱគាឡ្ហំ នាម ហោតិ។ សប្បដិភយកន្តារសទិសា សោឡសវត្ថុកា អដ្ឋវត្ថុកា ច តិណ្ណា វិចិកិច្ឆា អនេនាតិ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**។ បវត្តិអាទីសុ “ឯវំ នុខោ ន នុខោ”តិ ឯវំ បវត្តិកា វិគតា សមុច្ឆិន្នា កថំកថា អស្សាតិ **វិគតកថំកថោ**។ **វេសារជ្ជប្បត្តោ**តិ សារជ្ជករានំ បាបធម្មានំ បហីនត្តា តប្បដិបក្ខេសុ ច សីលាទីសុ គុណេសុ សុប្បតិដ្ឋិតត្តា វិសារទភាវំ វេយ្យត្តិយំ បត្តោ អធិគតោ។ ស្វាយំ វេសារជ្ជប្បត្តិសុប្បតិដ្ឋិតភាវោ កត្ថាតិ អាហ **“សត្ថុសាសនេ”**តិ។ អត្តនា បច្ចក្ខតោ អធិគតត្តា ន បរំ បច្ចេតិ, បរស្ស សទ្ធាយ ឯត្ថ នប្បវត្តតិ, ន តស្ស បរោ បច្ចេតព្ពោ អត្ថីតិ **អបរប្បច្ចយោ**។

លភេយ្យាហន្តិ លភេយ្យំ អហំ, អាយាចនវចនមេតំ។ **ឯហី**តិ អាយាចិតានំ បព្ពជ្ជូបសម្បទានំ អនុមតភាវប្បកាសនវចនំ, តស្មា ឯហិ សម្បដិច្ឆាហិ យថាយាចិតំ បព្ពជ្ជូបសម្បទវិសេសន្តិ អត្ថោ។ **ឥតិ**-សទ្ទោ តស្ស ឯហិភិក្ខូបសម្បទាបដិលាភនិមិត្តវចនបរិយោសានទស្សនោ។ តទវសានោ ហិ តស្ស ភិក្ខុភាវោ។ តេនេវាហ **“ឯហិ ភិក្ខូតិ ភគវតោ វចនេន អភិនិប្ផន្នា សាវ តស្ស អាយស្មតោ ឯហិភិក្ខូបសម្បទា អហោសី”**តិ។ **ចរ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ ឧបរិមគ្គត្តយសង្ខាតំ ព្រហ្មចរិយំ សមធិគច្ឆ។ កិមត្ថំ? **សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយ**។ ឥធាបិ “អវោចា”តិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ “នវ កោដិសហស្សានី”តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.២០; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៣៧) វុត្តប្បភេទានំ អនេកសហស្សានំ សំវរវិនយានំ សមាទិយិត្វា វត្តនេន ឧបរិភូតា អគ្គភូតា សម្បទាតិ **ឧបសម្បទា**។

១៩. នីហារភត្តោតិ នីហដភត្តោ, គាមតោ ភិក្ខំ នីហរិត្វា ភិក្ខូហិ ទិន្នភត្តោតិ អត្ថោ ។ ភគវា ហិ ទហរកុមារកេ វិយ តេ ភិក្ខូ បរិហរន្តោ បាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ បិណ្ឌបាតត្ថាយបិ គាមំ អបវិសិត្វា អន្តោវិហារេយេវ វសិ។

ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនត្តលក្ខណសុត្តវណ្ណនា

២០. អាមន្តេសីតិ អាសាឡ្ហីបុណ្ណមទិវសេ ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ បដ្ឋាយ អនុក្កមេន សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតេ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញប្បមុខេ បញ្ចវគ្គិយេ “ឥទានិ តេសំ អាសវក្ខយាយ ធម្មំ ទេសេស្សាមី”តិ បញ្ចមិយា បក្ខស្ស អាមន្តេសិ។ **អនត្តា**តិ អវសវត្តនដ្ឋេន អសាមិកដ្ឋេន សុញ្ញតដ្ឋេន អត្តបដិក្ខេបដ្ឋេនាតិ ឯវំ ចតូហិ ការណេហិ អនត្តា។ តត្ថ “ឧប្បន្នំ រូបំ ឋិតឹ មា បាបុណាតុ, ឋានប្បត្តំ មា ជីរតុ, ជរប្បត្តំ មា ភិជ្ជតុ, ឧទយព្ពយេហិ មា កិលមយតូ”តិ ន ឯត្ថ កស្សចិ វសីភាវោ អត្ថិ, ស្វាយមស្ស **អវសវត្តនដ្ឋោ**។ សាមិភូតស្ស កស្សចិ អភាវោ **អសាមិកដ្ឋោ**។ និវាសីការកវេទកអធិដ្ឋាយកវិរហេន តតោ សុញ្ញតា **សុញ្ញតដ្ឋោ**។ បរបរិកប្បិតអត្តសភាវាភាវោ ឯវ **អត្តបដិក្ខេបដ្ឋោ**។ ឥទានិ អនត្តតំយេវ វិភាវេតុំ **“រូបញ្ច ហិទំ ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្តា អភវិស្សា**តិ ការកោ វេទកោ សយំវសីតិ ឯវំភូតោ អត្តា អភវិស្សាតិ អធិប្បាយោ។ ឯវញ្ហិ សតិ រូបស្ស អាពាធាយ សំវត្តនំ អយុជ្ជមានកំ សិយា។ កាមញ្ចេត្ថ “យស្មា ច ខោ, ភិក្ខវេ, រូបំ អនត្តា, តស្មា រូបំ អាពាធាយ សំវត្តតី”តិ រូបស្ស អនត្តតាយ ទុក្ខតា វិភាវិតា វិយ ទិស្សតិ, តថាបិ “យស្មា រូបំ អាពាធាយ សំវត្តតិ, តស្មា

អនត្តា”តិ បាកដាយ សាពាធតាយ រូបស្ស អត្តសារាភាវោ វិភាវិតោ, តតោ ឯវ ច “ន ច លព្ភតិ រូបេ ‘ឯវំ មេ រូបំ ហោតុ, ឯវំ មេ រូបំ មា អហោសី’តិ” រូបេ កស្សចិ អនិស្សរតា តស្ស ច អវសវត្តនាការោ ទស្សិតោ។ **វេទនា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

២១. តំ កឹមញ្ញថ ភិក្ខវេតិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? ឯត្តកេន ឋានេន អនត្តលក្ខណមេវ កថិតំ, ន អនិច្ចទុក្ខលក្ខណានិ, ឥទានិ តានិ ទស្សេត្វា សមោធានេត្វា តីណិបិ លក្ខណានិ ទស្សេតុំ ឥទមារទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អនិច្ចំ ភន្តេ**តិ ភន្តេ យស្មា ហុត្វា ន ហោតិ, តស្មា អនិច្ចំ។ យស្មា បុព្ពេ អសន្តំ បច្ចយសមវាយេន ហុត្វា ឧប្បជ្ជិត្វា បុន ភង្គុបគមនេន ន ហោតិ, តស្មា ន និច្ចន្តិ អនិច្ចំ, អទ្ធុវន្តិ អធិប្បាយោ។ អថ វា ឧប្បាទវយវន្តតាយ តាវកាលិកតាយ វិបរិណាមកោដិយា និច្ចប្បដិក្ខេបតោតិ ឥមេហិបិ ការណេហិ **អនិច្ចំ**។ ឯត្ថ ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជនវសេន និរុជ្ឈនវសេន ច បវត្តនតោ **ឧប្បាទវយវន្តតា**។ តង្ខណិកតាយ **តាវកាលិកតា**។ វិបរិណាមវន្តតាយ **វិបរិណាមកោដិ**។ រូបញ្ហិ ឧប្បាទាទិវិការាបជ្ជនេន វិបរិណាមន្តំ វិនាសំ បាបុណាតិ។ និច្ចសភាវាភាវោ ឯវ **និច្ចបដិក្ខេបោ**។ អនិច្ចា ហិ ធម្មា, តេនេវ អត្តនោ អនិច្ចភាវេន អត្ថតោ និច្ចតំ បដិក្ខិបន្តិ នាម។

ទុក្ខំ ភន្តេតិ ភន្តេ បដិបីឡនាការេន ទុក្ខំ។ ឧប្បាទជរាភង្គវសេន ហិ រូបស្ស និរន្តរំ ពាធតិ, បដិបីឡនាការេនស្ស ទុក្ខតា។ អថ វា សន្តាបដ្ឋេន ទុក្ខមដ្ឋេន ទុក្ខវត្ថុកដ្ឋេន សុខបដិក្ខេបដ្ឋេន ចាតិ ចតូហិ ការណេហិ ទុក្ខំ។ ឯត្ថ ច **សន្តាបោ** នាម ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន សន្តាបនំ បរិទហនំ។ តតោ ឯវស្ស ទុស្សហតាយ **ទុក្ខមតា**។ តិស្សន្នំ ទុក្ខតានំ សំសារទុក្ខស្ស ច អធិដ្ឋានតាយ **ទុក្ខវត្ថុកតា**។ សុខសភាវាភាវោ ឯវ **សុខបដិក្ខេបោ។ វិបរិណាមធម្ម**ន្តិ ជរាយ មរណេន ច វិបរិណាមសភាវំ។ **កល្លំ នុ**តិ យុត្តំ នុ។ **ត**ន្តិ ឯវំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ វិបរិណាមធម្មំ រូបំ។ **ឯតំ មមា**តិ តណ្ហាគាហោ មមង្ការភាវតោ។ **ឯសោហមស្មី**តិ មានគាហោ អហង្ការភាវតោ។ **ឯសោ មេ អត្តា**តិ ទិដ្ឋិគាហោ អត្តភាវវិបល្លាសគ្គាហតោ។ **តណ្ហាគាហោ** ចេត្ថ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតវសេន, **មានគាហោ** នវវិធមានវសេន, **ទិដ្ឋិគាហោ** ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិវសេន វេទិតព្ពោ។ ឥមេសំ តិណ្ណំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគាហានំ វសេន យុត្តំ នុ តំ សមនុបស្សិតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥតិ ភគវា អនិច្ចទុក្ខវសេន អនត្តលក្ខណំយេវ ទស្សេសិ។ ភគវា ហិ កត្ថចិ អនិច្ចវសេន អនត្តតំ ទស្សេតិ, កត្ថចិ ទុក្ខវសេន, កត្ថចិ ឧភយវសេន។ តថា ហិ “ចក្ខុ អត្តាតិ យោ វទេយ្យ, តំ ន ឧបបជ្ជតិ, ចក្ខុស្ស ឧប្បាទោបិ វយោបិ បញ្ញាយតិ។ យស្ស ខោ បន ឧប្បាទោបិ វយោបិ បញ្ញាយតិ, ‘អត្តា មេ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ វេតិ ចា’តិ ឥច្ចស្ស ឯវមាគតំ ហោតិ, តស្មា តំ ន ឧបបជ្ជតិ។ ‘ចក្ខុ អត្តា’តិ យោ វទេយ្យ, ឥតិ ចក្ខុ អនត្តា”តិ ឥមស្មិញ្ច **ឆឆក្កសុត្តេ** (ម. និ. ៣.៤២២) អនិច្ចវសេន អនត្តតំ ទស្សេសិ។ “រូបញ្ច ហិទំ, ភិក្ខវេ, អត្តា អភវិស្ស...បេ... ឯវំ មេ រូបំ មា អហោសី”តិ ឥមស្មិំយេវ អនត្តលក្ខណសុត្តេ ទុក្ខវសេន អនត្តតំ ទស្សេសិ។ “រូបំ, ភិក្ខវេ, អនិច្ចំ, យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្តា, យទនត្តា, តំ ‘នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេ សោ អត្តា’តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ ឥមស្មិំ **អរហន្តសុត្តេ** (សំ. និ. ៣.៧៦-៧៧) ឧភយវសេន អនត្តតំ ទស្សេសិ។ កស្មា? អនិច្ចំ ទុក្ខញ្ច បាកដំ, អនត្តា អបាកដំ។ បរិភោគភាជនាទីសុ ហិ ភិន្នេសុ “អហោ អនិច្ច”ន្តិ វទន្តិ, “អហោ អនត្តា”តិ បន វត្តា នាម នត្ថិ។ សរីរេ គណ្ឌបិឡកាសុ វា ឧដ្ឋិតាសុ កណ្ដកេន វា វិទ្ធា “អហោ ទុក្ខ”ន្តិ វទន្តិ, “អហោ អនត្តា”តិ បន វត្តា នាម នត្ថិ។ កស្មា? ឥទញ្ហិ អនត្តលក្ខណំ នាម អវិភូតំ ទុទ្ទសំ ទុប្បញ្ញាបនំ។ តថា ហិ សរភង្គាទយោបិ សត្ថារោ នាទ្ទសំសុ, កុតោ បញ្ញាបនា, តេន នំ ភគវា អនិច្ចវសេន វា ទុក្ខវសេន វា ឧភយវសេន វា ទស្សេសិ។ តយិទំ ឥមស្មិម្បិ តេបរិវដ្ដេ អនិច្ចទុក្ខវសេនេវ ទស្សិតំ។ **វេទនា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

២២. តស្មាតិហាតិ តស្មា ឥច្ចេវ វុត្តំ។ **តិ**-ការ **ហ**-ការា និបាតា, យស្មា ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តា, តស្មាតិ អត្ថោ។ **យំ កិញ្ចី**តិ អនវសេសបរិយាទានមេតំ។ **យ**ន្តិ ហិ សាមញ្ញេន អនិយមទស្សនំ, **កិញ្ចី**តិ បការតោ ភេទំ អាមសិត្វា អនិយមទស្សនំ។ ឧភយេនបិ អតីតំ វា...បេ.... សន្តិកេ វា អប្បំ វា ពហុំ វា យាទិសំ វា តាទិសំ វា នបុំសកនិទ្ទេសារហំ សព្ពំ ព្យាបេត្វា សង្គណ្ហាតិ, តស្មា អនវសេសបរិយាទានមេតំ “យំ កិញ្ចី”តិ។ ឯវញ្ច សតិ អញ្ញេសុបិ នបុំសកនិទ្ទេសារហេសុ បសង្គំ ទិស្វា តត្ថ អធិប្បេតត្ថំ អធិច្ច បវត្តនតោ អតិប្បសង្គស្ស និយមនត្ថំ “**រូប**”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវំ បទទ្វយេនបិ រូបស្ស អសេសបរិគ្គហោ កតោ ហោតិ។ អថស្ស អតីតាទិវិភាគំ អារភតិ “**អតីតានាគតបច្ចុប្បន្ន**”ន្តិអាទិនា។ តញ្ហិ កិញ្ចិ អតីតំ កិញ្ចិ អនាគតាទិភេទន្តិ។ ឯស នយោ **វេទនា**ទីសុបិ។

តត្ថ រូបំ តាវ អទ្ធាសន្តតិសមយខណវសេន ចតុធា អតីតំ នាម ហោតិ, តថា អនាគតបច្ចុប្បន្នំ។ តត្ថ **អទ្ធាវសេន** តាវ ឯកស្ស ឯកស្មិំ ភវេ បដិសន្ធិតោ បុព្ពេ អតីតំ, ចុតិតោ ឧទ្ធមនាគតំ, ឧភិន្នមន្តរេ បច្ចុប្បន្នំ។ **សន្តតិវសេន** សភាគេកឧតុសមុដ្ឋានឯកាហារសមឧដ្ឋានញ្ច បុព្ពាបរិយវសេន វត្តមានម្បិ បច្ចុប្បន្នំ, តតោ

បុព្ពេ វិសភាគឧតុអាហារសមុដ្ឋានំ អតីតំ, បច្ឆា អនាគតំ។ ចិត្តជំ ឯកវីថិឯកជវនឯកសមាបត្តិសមុដ្ឋានំ បច្ចុប្បន្នំ, តតោ បុព្ពេ អតីតំ, បច្ឆា អនាគតំ។ កម្មសមុដ្ឋានស្ស បាដិយេក្កំ សន្តតិវសេន អតីតាទិភេទោ នត្ថិ។ តេសំយេវ បន ឧតុអាហារចិត្តសមុដ្ឋានានំ ឧបត្ថម្ភកវសេន តស្ស អតីតាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។ **សមយវសេន** ឯកមុហុត្តបុព្ពណ្ហសាយន្ហរត្តិទិវាទីសុ សមយេសុ សន្តានវសេន បវត្តមានំ តំតំសមយវន្តំ រូបំ បច្ចុប្បន្នំ នាម, តតោ បុព្ពេ អតីតំ, បច្ឆា អនាគតំ។ **ខណវសេន** ឧប្បាទាទិក្ខណត្តយបរិយាបន្នំ បច្ចុប្បន្នំ, តតោ បុព្ពេ អតីតំ, បច្ឆា អនាគតំ, ឥទមេវេត្ថ និប្បរិយាយំ, សេសា បរិយាយកថា។

អជ្ឈត្តំ វា ពហិទ្ធា វាតិ ចក្ខាទិបញ្ចវិធំ រូបំ អត្តភាវំ អធិកិច្ច បវត្តត្តា អជ្ឈត្តំ, សេសំ តតោ ពាហិរត្តា ពហិទ្ធា។ អបិច និយកជ្ឈត្តម្បិ ឥធ អជ្ឈត្តំ, បរបុគ្គលិកម្បិ ច ពហិទ្ធាតិ វេទិតព្ពំ។ **ឱឡារិកំ វា សុខុមំ វា**តិ ចក្ខាទីនិ នវ, អាបោធាតុវជ្ជា តិស្សោ ធាតុយោ ចាតិ ទ្វាទសវិធំ រូបំ ឃដ្ដនវសេន គហេតព្ពតោ ឱឡារិកំ, សេសំ តតោ វិបរីតត្តា សុខុមំ។ **ហីនំ វា បណីតំ វា**តិ ឯត្ថ ហីនបណីតភាវោ បរិយាយតោ និប្បរិយាយតោ ច។ តត្ថ អកនិដ្ឋានំ រូបតោ សុទស្សីនំ រូបំ ហីនំ, តទេវ សុទស្សានំ រូបតោ បណីតំ។ ឯវំ យាវ នរកសត្តានំ រូបំ, តាវ បរិយាយតោ ហីនបណីតតា វេទិតព្ពា។ និប្បរិយាយតោ បន យំ អារម្មណំ កត្វា អកុសលវិបាកវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ហីនំ អនិដ្ឋភាវតោ។ យំ បន អារម្មណំ កត្វា កុសលវិបាកវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ បណីតំ ឥដ្ឋភាវតោ។ យថា ហិ អកុសលវិបាកោ សយំ អនិដ្ឋោ អនិដ្ឋេ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ, ន ឥដ្ឋេ, ឯវំ កុសលវិបាកោបិ សយំ ឥដ្ឋោ ឥដ្ឋេយេវ ឧប្បជ្ជតិ, ន អនិដ្ឋេ។ **យំ ទូរេ សន្តិកេ វា**តិ យំ សុខុមំ, តទេវ ទុប្បដិវិជ្ឈសភាវត្តា ទូរេ, ឥតរំ សុប្បដិវិជ្ឈសភាវត្តា សន្តិកេ។ អបិចេត្ថ ឱកាសតោបិ ឧបាទាយុបាទាយ ទូរសន្តិកតា វេទិតព្ពា។ **តំ សព្ពន្តិ** តំ អតីតាទីហិ បទេហិ វិសុំ និទ្ទិដ្ឋំ សព្ពំ រូបំ។ **សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ពន្តិ** សហវិបស្សនាយ មគ្គបញ្ញាយ ទដ្ឋព្ពំ។

យា កាចិ វេទនាតិអាទីសុ បន សន្តតិវសេន ច ខណវសេន ច វេទនាយ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នភាវោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ (វិសុទ្ធិ. ២.៤៩៧ អាទយោ) **សន្តតិវសេន** ឯកវីថិឯកជវនឯកសមាបត្តិបរិយាបន្នា ឯកវិធវិសយសមាយោគប្បវត្តា ច ទិវសម្បិ ពុទ្ធរូបំ បស្សន្តស្ស ធម្មំ សុណន្តស្ស បវត្តសទ្ធាទិសហិតវេទនា បច្ចុប្បន្នា, តតោ បុព្ពេ អតីតា, បច្ឆា អនាគតា។ **ខណវសេន** ខណត្តយបរិយាបន្នា បច្ចុប្បន្នា, តតោ បុព្ពេ អតីតា, បច្ឆា អនាគតា។ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាភេទោ និយកជ្ឈត្តវសេន វេទិតព្ពោ។ ឱឡារិកសុខុមភេទោ "អកុសលា វេទនា ឱឡារិកា, កុសលាព្យាកតា វេទនា សុខុមា"តិអាទិនា នយេន **វិភង្គេ** (វិភ. ១១) វុត្តេន ជាតិសភាវបុគ្គលលោកិយលោកុត្តរវសេន វេទិតព្ពោ។ **ជាតិវសេន** តាវ អកុសលវេទនា សាវជ្ជកិរិយហេតុតោ កិលេសសន្តាបសភាវតោ ច អវូបសន្តវុត្តីតិ កុសលវេទនាយ ឱឡារិកា, សព្យាបារតោ សឧស្សាហតោ សវិបាកតោ កិលេសសន្តាបសភាវតោ សាវជ្ជតោ ច វិបាកាព្យាកតាយ ឱឡារិកា, សវិបាកតោ កិលេសសន្តាបសភាវតោ សព្យាបជ្ជតោ សាវជ្ជតោ ច កិរិយាព្យាកតាយ ឱឡារិកា, កុសលាព្យាកតា បន វុត្តវិបរិយាយតោ អកុសលាយ សុខុមា។ ទ្វេបិ កុសលាកុសលវេទនា សព្យាបារតោ សឧស្សាហតោ សវិបាកតោ ច យថាយោគំ ទុវិធាយបិ អព្យាកតាយ ឱឡារិកា, វុត្តវិបរិយាយេន ទុវិធាបិ អព្យាកតា តាហិ សុខុមា។ ឯវំ តាវ ជាតិវសេន ឱឡារិកសុខុមតា វេទិតព្ពា។

សភាវវសេន បន ទុក្ខវេទនា និរស្សាទតោ សវិប្ផារតោ ឧព្ពេជនីយតោ អភិភវនតោ ច ឥតរាហិ ទ្វីហិ ឱឡារិកា, ឥតរា បន ទ្វេ សាតតោ សន្តតោ បណីតតោ មនាបតោ មជ្ឈត្តតោ ច យថាយោគំ ទុក្ខាយ សុខុមា។ ឧភោ បន សុខទុក្ខា សវិប្ផារតោ ខោភករណតោ បាកដតោ ច អទុក្ខមសុខាយ ឱឡារិកា, សា វុត្តវិបរិយាយេន តទុភយតោ សុខុមា។ ឯវំ សភាវវសេន ឱឡារិកសុខុមតា វេទិតព្ពា។ **បុគ្គលវសេន** បន អសមាបន្នស្ស វេទនា នានារម្មណវិក្ខិត្តភាវតោ សមាបន្នស្ស វេទនាយ ឱឡារិកា, វិបរិយាយេន ឥតរា សុខុមា។ ឯវំ បុគ្គលវសេន ឱឡារិកសុខុមតា វេទិតព្ពា។ **លោកិយលោកុត្តរវសេន** បន សាសវា វេទនា លោកិយា។ សា អាសវុប្បត្តិហេតុតោ ឱឃនិយតោ យោគនិយតោ គន្ថនិយតោ នីវរណិយតោ ឧបាទានិយតោ សំកិលេសិកតោ បុថុជ្ជនសាធារណតោ ច អនាសវាយ ឱឡារិកា, សា វិបរិយាយេន សាសវាយ សុខុមា។ ឯវំ លោកិយលោកុត្តរវសេន ឱឡារិកសុខុមតា វេទិតព្ពា។

តត្ថ ជាតិអាទិវសេន សម្ភេទោ បរិហរិតព្ពោ។ អកុសលវិបាកកាយវិញ្ញាណសម្បយុត្តា ហិ វេទនា ជាតិវសេន អព្យាកតត្តា សុខុមាបិ សមានា សភាវាទិវសេន ឱឡារិកា ហោតិ។ វុត្តញ្ចេតំ "អព្យាកតា វេទនា សុខុមា, ទុក្ខា វេទនា ឱឡារិកា។ អសមាបន្នស្ស វេទនា ឱឡារិកា, សាសវា វេទនា ឱឡារិកា"តិ (វិភ. ១១)។ យថា ច ទុក្ខវេទនា, ឯវំ សុខាទយោបិ ជាតិវសេន ឱឡារិកា, សភាវាទិវសេន សុខុមា ហោន្តិ។ តស្មា យថា ជាតិអាទិវសេន សម្ភេទោ ន ហោតិ, តថា វេទនានំ ឱឡារិកសុខុមតា វេទិតព្ពា។ សេយ្យថិទំ – អព្យាកតា ជាតិវសេន កុសលាកុសលាហិ សុខុមា។ ន តត្ថ "កតមា អព្យាកតា, កិំ ទុក្ខា, កិំ សុខា, កិំ សមាបន្នស្ស, កិំ អសមាបន្នស្ស, កិំ សាសវា, កិំ អនាសវា"តិ ឯវំ សភាវាទិភេទោ បរាមសិតព្ពោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

អបិច “តំ តំ វា បន វេទនំ ឧបាទាយុបាទាយ វេទនា ឱឡារិកា សុខុមា ទដ្ឋព្វា”តិ វចនតោ អកុសលាទីសុបិ លោភសហគតាយ ទោសសហគតវេទនា អគ្គិ វិយ អត្តនោ និស្សយទហនតោ ឱឡារិកា, លោភសហគតា សុខុមា។ ទោសសហគតាបិ និយតា ឱឡារិកា, អនិយតា សុខុមា។ និយតាបិ កប្បដ្ឋិតិកា ឱឡារិកា, ឥតរា សុខុមា។ កប្បដ្ឋិតិកាសុបិ អសង្ខារិកា ឱឡារិកា, ឥតរា សុខុមា។ លោភសហគតា បន ទិដ្ឋិសម្បយុត្តា ឱឡារិកា, ឥតរា សុខុមា។ សាបិ និយតា កប្បដ្ឋិតិកា អសង្ខារិកា ឱឡារិកា, ឥតរា សុខុមា, អវិសេសេន អកុសលា ពហុវិបាកា ឱឡារិកា, អប្បវិបាកា សុខុមា។ កុសលា បន អប្បវិបាកា ឱឡារិកា, ពហុវិបាកា សុខុមា។

អបិច កាមាវចរកុសលា ឱឡារិកា, រូបាវចរា សុខុមា, តតោ អរូបាវចរា, តតោ លោកុត្តរា។ កាមាវចរា ចទានមយា ឱឡារិកា, សីលមយា សុខុមា, តតោ ភាវនាមយា។ ភាវនាមយាបិ ទុហេតុកា ឱឡារិកា , តិហេតុកា សុខុមា។ តិហេតុកាបិ សសង្ខារិកា ឱឡារិកា, អសង្ខារិកា សុខុមា។ រូបាវចរា បឋមជ្ឈានិកា ឱឡារិកា...បេ.... បញ្ចមជ្ឈានិកា សុខុមាវ។ អរូបាវចរា អាកាសានញ្ចាយតនសម្បយុត្តា ឱឡារិកា...បេ.... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសម្បយុត្តា សុខុមាវ។ លោកុត្តរា ច សោតាបត្តិមគ្គសម្បយុត្តា ឱឡារិកា...បេ.... អរហត្តមគ្គសម្បយុត្តា សុខុមាវ។ ឯស នយោ តំតំភូមិវិបាកកិរិយវេទនាសុ ទុក្ខាទិអសមាបន្នាទិសាសវាទិវសេន វុត្តវេទនាសុ ច។

ឱកាសវសេន ចាបិ និរយេ ទុក្ខា ឱឡារិកា, តិរច្ឆានយោនិយំ សុខុមា...បេ.... បរនិម្មិតវសវត្តី សុខុមាវ។ យថា ច ទុក្ខា, ឯវំ សុខាបិ សព្ពត្ថ យថានុរូបំ យោជេតព្វា។ **វត្ថុវសេន** ចាបិ ហីនវត្ថុកា យា កាចិ វេទនា ឱឡារិកា, បណីតវត្ថុកា សុខុមា។ ហីនប្បណីតភេទេ យា ឱឡារិកា, សា ហីនា។ យា ច សុខុមា, សា បណីតាតិ វេទិតព្វា។ ទូរបទំ បន អកុសលា វេទនា កុសលាព្យាកតាហិ វេទនាហិ ទូរេ, សន្តិកបទំ អកុសលា វេទនា អកុសលាយ វេទនាយ សន្តិកេតិអាទិនា នយេន វិភត្តំ។ តស្មា អកុសលា វេទនា វិសភាគតោ អសំសដ្ឋតោ អសរិក្ខតោ ច កុសលាព្យាកតាហិ ទូរេ, តថា កុសលាព្យាកតា អកុសលាយ។ ឯស នយោ សព្ពវារេសុ។ អកុសលា បន វេទនា សភាគតោ ច សំសដ្ឋតោ ច សរិក្ខតោ ច អកុសលាយ សន្តិកេតិ។ តំតំវេទនាសម្បយុត្តានំ បន សញ្ញាទីនម្បិ ឯវមេវ វេទិតព្វំ។

២៣. សុតវាតិ អាគមាធិគមសង្ខាតេន ពាហុសច្ចេន សមន្នាគតត្តា សុតវា។ **និព្ពិន្ទតី**តិ ឧក្កណ្ឋតិ។ ឯត្ថ ច **និព្ពិទា**តិ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនា អធិប្បេតា។ **និព្ពិន្ទំ វិរជ្ជតី**តិ ឯត្ថ វិរាគវសេន ចត្តារោ មគ្គា កថិតា។ **វិរាគា វិមុច្ចតី**តិ វិរាគេន មគ្គេនេវ ហេតុភូតេន បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិវសេន វិមុច្ចតិ។ ឥមិនា ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ កថិតានិ។ **វិមុត្តស្មិំ វិមុត្តមិតិ ញាណំ ហោតី**តិ ឥមិនា បន បច្ចវេក្ខណញាណំ កថិតំ។ **ខីណា ជាតី**តិអាទីហិ តស្ស ភូមិ។ តេន ហិ ញាណេន អរិយសាវកោ បច្ចវេក្ខន្តោ “ខីណា ជាតី”តិអាទីនិ បជានាតិ។ កតមា បនស្ស ជាតិ ខីណា, កថញ្ច នំ បជានាតីតិ? ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា បុព្ពេវ ខីណត្តា, ន អនាគតា អនាគតេ វាយាមាភាវតោ, ន បច្ចុប្បន្នា។ យា បន មគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យ ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធប្បភេទា ជាតិ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា, តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា កិលេសាភាវេ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតិំ អប្បដិសន្ធិកំ ហោតីតិ ជានន្តោ បជានាតិ។

វុសិតន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ, កតំ ចរិតំ និដ្ឋិតន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកេន ហិ សទ្ធិំ សត្ត សេក្ខា មគ្គព្រហ្មចរិយំ វសន្តិ នាម, ខីណាសវោ វុត្ថវាសោ, តស្មា អរិយសាវកោ អត្តនោ ព្រហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ “វុសិតំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ បជានាតិ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាវសេន សោឡសវិធម្បិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកាទយោ ហិ តំ កិច្ចំ ករោន្តិ, ខីណាសវោ កតករណីយោ។ តស្មា អរិយសាវកោ អត្តនោ ករណីយំ បច្ចវេក្ខន្តោ “កតំ ករណីយ”ន្តិ បជានាតិ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥទានិ បុន ឥត្ថភាវាយ ឯវំសោឡសកិច្ចភាវាយ, កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនាកិច្ចំ មេ នត្ថីតិ បជានាតិ។ អថ វា **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវា ឥមស្មា ឯវំបការា ឥទានិ វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ នត្ថិ, ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកា រុក្ខា វិយ។ តេ ចរិមកវិញ្ញាណនិរោធេន អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ និព្ពាយិស្សន្តីតិ បជានាតិ។

២៤. អត្តមនា តេ ភិក្ខូ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទុន្តិ តេ ភិក្ខូ សកមនា តុដ្ឋមនា, បីតិសោមនស្សេហិ វា សមត្តមនា ហុត្វា ករវីករុតមញ្ជុនា កណ្ណសុខេន បណ្ឌិតជនហទយានំ អមតាភិសេកសទិសេន ព្រហ្មស្សរេន ភាសតោ ភគវតោ វចនំ សុកថិតំ សុលបិតំ “ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិ មត្ថកេន សម្បដិច្ឆន្តា អនុមោទីសុ ចេវ សម្បដិច្ឆីសុ ចាតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ **អភិនន្ទ**-សទ្ទោ “អភិនន្ទតិ អភិវទតី”តិអាទីសុ (សំ. និ.

៣.៥; ៤.១១៤, ១១៨) តណ្ហាយបិ អាគតោ។ “អន្នមេវាភិនន្ទន្តិ, ឧភយេ ទេវមានុសា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.៤៣) ឧបគមនេបិ។

> “ចិរប្បវាសឹ បុរិសំ, ទូរតោ សោត្ថិមាគតំ;
> ញាតិមិត្តា សុហជ្ជា ច, អភិនន្ទន្តិ អាគត”ន្តិ។ (ធ. ប. ២១៩; វិ. វ. ៨៦១) –

អាទីសុ សម្បដិច្ឆនេបិ។ “អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០៥) អនុមោទនេបិ។ ស្វាយមិធ អនុមោទនសម្បដិច្ឆនេសុ យុជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ “អនុមោទឹសុ ចេវ សម្បដិច្ឆឹសុ ចា”តិ។ **អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តានិ វិមុច្ចឹសូ**តិ អនុប្បាទនិរោធេន និរុជ្ឈមានេហិ អាសវេហិ អនុបាទាយ អគ្គហេត្វា កញ្ចិ ធម្មំ “អហំ មមា”តិ អនាទិយិត្វាវ ចិត្តានិ វិមុច្ចឹសុ។ **ឆ អរហន្តោ**តិ ភគវតា សទ្ធឹ ឆ ជនា អរហន្តោ។ អញ្ញេសំ បន ទេវព្រហ្មានម្បិ អរហត្តប្បត្តិសម្ភវតោ ឥទំ មនុស្សអរហន្តេយេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ “**ឆ មនុស្សា អរហន្តោ ហោន្តី**”តិ។

អនត្តលក្ខណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវគ្គិយកថា និដ្ឋិតា។

យសស្ស បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

២៥. ឥទានិ យសស្ស បព្ពជ្ជំ ទស្សេតុំ “**តេន ខោ បន សមយេនា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា – **ហេមន្តិកោ**តិអាទីសុ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៤២; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.៣៩) យត្ថ សុខំ ហោតិ ហេមន្តកាលេ វសិតុំ, អយំ ហេមន្តិកោ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បនេត្ថ វចនត្ថោ – ហេមន្តេ វាសោ ហេមន្តំ ឧត្តរបទលោបេន, ហេមន្តំ អរហតីតិ **ហេមន្តិកោ**។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ វស្សិកោ បាសាទោ នាតិឧច្ចោ ហោតិ នាតិនីចោ, ទ្វារវាតបានានិបិស្ស នាតិពហូនិ នាតិតនូនិ, ភូមត្ថរណបច្ចត្ថរណខជ្ជភោជ្ជានិបេត្ថ មិស្សកានេវ វដ្ដន្តិ។ ហេមន្តិកេ ថម្ភាបិ ភិត្តិយោបិ នីចា ហោន្តិ, ទ្វារវាតបានានិ តនុកានិ សុខុមឆិទ្ទានិ, ឧណ្ហប្បវេសនត្ថាយ ភិត្តិនិយ្យូហានិ ហរិយន្តិ, ភូមត្ថរណបច្ចត្ថរណនិវាសនបារុបនានិ បនេត្ថ ឧណ្ហវិរិយានិ កម្ពលាទីនិ វដ្ដន្តិ, ខជ្ជភោជ្ជំ សិនិទ្ធំ កដុកសន្និស្សិតញ្ច។ គិម្ហិកេ ថម្ភាបិ ភិត្តិយោបិ ឧច្ចា ហោន្តិ, ទ្វារវាតបានានិ បនេត្ថ ពហូនិ វិបុលជាលានិ ហោន្តិ, ភូមត្ថរណានិ សីតវិរិយានិ ទុកូលមយានិ វដ្ដន្តិ, ខជ្ជភោជ្ជានិ មធុររសសីតវិរិយានិ, វាតបានសមីបេសុ ចេត្ថ នវា ចាដិយោ ឋបេត្វា ឧទកស្ស បូរេត្វា នីលុប្បលាទីហិ សញ្ឆាទេន្តិ, តេសុ តេសុ បទេសេសុ ឧទកយន្តានិ ករោន្តិ, យេហិ ទេវេ វស្សន្តេ វិយ ឧទកធារា និក្ខមន្តិ។

និប្បុរិសេហីតិ បុរិសវិរហិតេហិ។ ន កេវលញ្ចេត្ថ តូរិយានេវ និប្បុរិសានិ, សព្ពដ្ឋានានិបិ និប្បុរិសានេវ។ ទោវារិកាបិ ឥត្ថិយោវ, នហាបនាទិបរិកម្មករាបិ ឥត្ថិយោវ។ បិតា កិរ “តថារូបំ ឥស្សរិយសុខសម្បត្តឹ អនុភវមានស្ស បុរិសំ ទិស្វា បរិសង្កា ឧប្បជ្ជតិ, សា មេ បុត្តស្ស មា អហោសី”តិ សព្ពកិច្ចេសុ ឥត្ថិយោវ ឋបាបេសិ។ **បញ្ចហិ កាមគុណេហី**តិ រូបសទ្ទាទីហិ បញ្ចហិ កាមកោដ្ឋាសេហិ។ **សមប្បិតស្សា**តិ សម្មា អប្បិតស្ស, ឧបេតស្សាតិ អត្ថោ។ **សមង្គីភូតស្សា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **បរិចារយមានស្សា**តិ បរិតោ ចារយមានស្ស, តស្មឹ តស្មឹ កាមគុណេ ឥន្ទ្រិយានិ ចារយមានស្សាតិ អត្ថោ។ **អាឡម្ពរ**ន្តិ បណវំ។ **វិកេសិក**ន្តិ មុត្តកេសំ, វិប្បកិណ្ណកេសន្តិ អត្ថោ។ **វិក្ខេឡិក**ន្តិ វិស្សន្ទមានលាលំ។ **វិប្បលបន្តិយោ**តិ វិរុទ្ធំ បលបន្តិយោ វា រុទន្តិយោ វា។ **សុសានំ មញ្ញេ**តិ អាមកសុសានំ វិយ អទ្ទស សកំ បរិជនន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ សំវេគវសេន ឧទានំ ឧទានេសិ, សំវេគវសប្បវត្តំ វាចំ និច្ឆារេសីតិ អត្ថោ។

២៦. **ឥទំ ខោ យសា**តិ ភគវា និព្ពានំ សន្ធាយាហ។ តញ្ហិ តណ្ហាទីហិ កិលេសេហិ អនុបទ្ទុតំ អនុបស្សដ្ឋញ្ច។ **អនុបុព្ពិំ កថ**ន្តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៧៥; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៦៩) ទានានន្តរំ សីលំ, សីលានន្តរំ សគ្គំ, សគ្គានន្តរំ មគ្គន្តិ ឯវមនុបដិបាដិកថំ។ តត្ថ **ទានកថា** នាម “ឥទំ ទានំ នាម សុខានំ និទានំ, សម្បត្តីនំ មូលំ, ភោគានំ បតិដ្ឋា, វិសមគតស្ស តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ, ឥធលោកបរលោកេសុ ទានសទិសោ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អារម្មណំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ នត្ថិ។ ឥទញ្ហិ អវស្សយដ្ឋេន រតនមយសីហាសនសទិសំ, បតិដ្ឋានដ្ឋេន មហាបថវីសទិសំ, អារម្មណដ្ឋេន អាលម្ពនរជ្ជុសទិសំ, ឥទញ្ហិ ទុក្ខនិត្ថរណដ្ឋេន នាវា, សមស្សាសនដ្ឋេន សង្គាមសូរោ, ភយបរិត្តាណដ្ឋេន សុសង្ខតនគរំ, មច្ឆេរមលាទីហិ អនុបលិត្តដ្ឋេន បទុមំ, តេសំ និទហនដ្ឋេន អគ្គិ, ទុរាសទដ្ឋេន អាសីវិសោ, អសន្តាសនដ្ឋេន សីហោ, ពលវន្តដ្ឋេន ហត្ថី, អភិមង្គលសម្មតដ្ឋេន សេតឧសភោ, ខេមន្តភូមិសម្បាបនដ្ឋេន វលាហកោ អស្សរាជា។ ទានំ នាមេតំ មយា គតមគ្គោ, មយ្ហេវេសោ វំសោ, មយា ទស បារមិយោ

បូរេន្តេន វេលាមមហាយញ្ញា មហាគោវិន្ទមហាយញ្ញា មហាសុទស្សនមហាយញ្ញា វេស្សន្តរមហាយញ្ញាតិ អនេកេ មហាយញ្ញា បវត្តិតា, សសភូតេន ជលិតេ អគ្គិក្ខន្ធេ អត្តានំ និយ្យាតេន្តេន សម្បត្តយាចកានំ ចិត្តំ គហិតំ។ ទានញ្ហិ លោកេ សក្កសម្បត្តឹ ទេតិ, មារសម្បត្តឹ ព្រហ្មសម្បត្តឹ ចក្កវត្តិសម្បត្តឹ សាវកបារមិញាណំ បច្ចេកពោធិញាណំ អភិសម្ពោធិញាណំ ទេតី"តិ ឯវមាទិនា ទានគុណប្បដិសំយុត្តកថា។

យស្មា បន ទានំ ទទន្តោ សីលំ សមាទាតុំ សក្កោតិ, តស្មា តទនន្តរំ សីលកថំ កថេសិ។ ទានញ្ហិ នាម ទក្ខិណេយ្យេសុ ហិតជ្ឈាសយេន បូជនជ្ឈាសយេន វា អត្តនោ សន្តកស្ស បរេសំ បរិច្ចជនំ, តស្មា ទាយកោ សត្តេសុ ឯកន្តហិតជ្ឈាសយោ បុរិសបុគ្គលោ, បរេសំ វា សន្តកំ ហរតីតិ អដ្ឋានមេតំ។ តស្មា ទានំ ទទន្តោ សីលំ សមាទាតុំ សក្កោតីតិ ទានានន្តរំ សីលំ វុត្តំ។ អបិច **ទានកថា** តាវ បចុរជនេសុបិ បវត្តិយា សព្ពសាធារណត្តា សុករត្តា សីលេ បតិដ្ឋានស្ស ឧបាយភាវតោ ច អាទិតោ កថិតា។ បរិច្ចាគសីលោ ហិ បុគ្គលោ បរិគ្គហវត្ថូសុ និស្សង្គភាវតោ សុខេនេវ សីលានិ សមាទិយតិ, តត្ថ ច សុប្បតិដ្ឋិតោ ហោតិ។ សីលេន ទាយកបដិគ្គាហកវិសុទ្ធិតោ បរានុគ្គហំ វត្វា បរបីឡានិវត្តិវចនតោ កិរិយធម្មំ វត្វា អកិរិយធម្មវចនតោ ភោគយសសម្បត្តិហេតុំ វត្វា ភវសម្បត្តិហេតុវចនតោ ច ទានកថានន្តរំ សីលកថា កថិតា។

សីលកថា នាម "សីលំ នាមេតំ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អារម្មណំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ។ សីលំ នាមេតំ មម វំសោ, អហំ សង្ខបាលនាគរាជកាលេ ភូរិទត្តនាគរាជកាលេ ចម្បេយ្យនាគរាជកាលេ សីលវរាជកាលេ មាតុបោសកហត្ថិរាជកាលេ ឆទ្ទន្តហត្ថិរាជកាលេតិ អនន្តេសុ អត្តភាវេសុ សីលំ បរិបូរេសឹ។ ឥធលោកបរលោកសម្បត្តីនញ្ហិ សីលសទិសោ អវស្សយោ សីលសទិសា បតិដ្ឋា អារម្មណំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ នត្ថិ, សីលាលង្ការសទិសោ អលង្ការោ នត្ថិ, សីលបុប្ផសទិសំ បុប្ផំ នត្ថិ, សីលគន្ធសទិសោ គន្ធោ នត្ថិ។ សីលាលង្ការេន ហិ អលង្កតំ សីលកុសុមបិឡន្ធនំ សីលគន្ធានុលិត្តំ សទេវកោបិ លោកោ ឱលោកេន្តោ តិត្តឹ ន គច្ឆតី"តិ ឯវមាទិសីលគុណប្បដិសំយុត្តកថា។

ឥទំ បន សីលំ និស្សាយ អយំ សគ្គោ លព្ភតីតិ ទស្សនត្ថំ សីលានន្តរំ សគ្គកថំ កថេសិ។ **សគ្គកថា** នាម "អយំ សគ្គោ នាម ឥដ្ឋោ កន្តោ មនាបោ , និច្ចមេត្ថ កីឡា, និច្ចំ សម្បត្តិយោ លព្ភន្តិ, ចាតុមហារាជិកា ទេវា នវុតិវស្សសតសហស្សានិ ទិព្ពសុខំ ទិព្ពសម្បត្តឹ បដិលភន្តិ, តាវតីសា តិស្សោ ច វស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានី"តិ ឯវមាទិសគ្គគុណបដិសំយុត្តកថា។ សគ្គសម្បត្តឹ កថយន្តានញ្ហិ ពុទ្ធានំ មុខំ នប្បហោតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ "អនេកបរិយាយេន ខោ អហំ, ភិក្ខវេ, សគ្គកថំ កថេយ្យ"ន្តិអាទិ។

ឯវំ សគ្គកថាយ បលោភេត្វា បុន ហត្ថឹ អលង្ករិត្វា តស្ស សោណ្ឌំ ឆិន្ទន្តោ វិយ អយម្បិ សគ្គោ អនិច្ចោ អទ្ធុវោ, ន ឯត្ថ ឆន្ទរាគោ កាតព្ពោតិ ទស្សនត្ថំ "អប្បស្សាទា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា, អាទីនវោ ឯត្ថ ភិយ្យោ"តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៧៧; បាចិ. ៤១៧) នយេន កាមានំ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ កថេសិ។ តត្ថ **អាទីនវោ**តិ ទោសោ, អនិច្ចតាទិនា អប្បស្សាទតាទិនា ច ទូសិតភាវោតិ អត្ថោ។ អថ វា អាទីនំ វាតិ បវត្តតីតិ **អាទីនវោ**, បរមកបណតា។ តថា ច កាមា យថាភូតំ បច្ចវេក្ខន្តានំ បច្ចុបតិដ្ឋន្តិ។ **ឱការោ**តិ លាមកភាវោ និហីនភាវោ អសេដ្ឋេហិ សេវិតព្ពតា សេដ្ឋេហិ ន សេវិតព្ពតា ច។ **សំកិលេសោ**តិ តេហិ សត្តានំ សំកិលិស្សនំ, វិពាធេតព្ពតា ឧបតាបេតព្ពតាតិ អត្ថោ។

ឯវំ កាមាទីនវេន តជ្ជេត្វា **នេក្ខម្មេ អានិសំសំ បកាសេសិ**។ យត្តកា ច កាមេសុ អាទីនវា, បដិបក្ខតោ តត្តកាវ នេក្ខម្មេ អានិសំសា។ អបិច "នេក្ខម្មំ នាមេតំ អសម្ពាធំ អសំកិលិដ្ឋំ, និក្ខន្តំ កាមេហិ, និក្ខន្តំ កាមសញ្ញាយ, និក្ខន្តំ កាមវិតក្កេហិ, និក្ខន្តំ កាមបរិឡាហេហិ, និក្ខន្តំ ព្យាបាទតោ"តិអាទិនា នយេន នេក្ខម្មេ អានិសំសំ បកាសេសិ, បព្ពជ្ជាយ ឈានាទីសុ ច គុណេ វិភាវេសិ វណ្ណេសិ។ ឯត្ថ ច សគ្គំ កថេត្វា ស្វាយំ សគ្គោ រាគាទីហិ ឧបក្កិលិដ្ឋោ, សព្ពថាបិ អនុបក្កិលិដ្ឋោ អរិយមគ្គោតិ ទស្សនត្ថំ សគ្គានន្តរំ មគ្គោ កថេតព្ពោ។ មគ្គញ្ច កថេន្តេន តទធិគមុបាយសន្ទស្សនត្ថំ សគ្គបរិយាបន្នាបិ បគេវ ឥតរេ សព្ពេបិ កាមា នាម ពហ្វាទីនវា អនិច្ចា អទ្ធុវា វិបរិណាមធម្មាតិ កាមានំ អាទីនវោ, ហីនា គម្មា បោថុជ្ជនិកា អនរិយា អនត្ថសញ្ហិតាតិ តេសំ ឱការោ លាមកភាវោ, សព្ពេបិ ភវា កិលេសានំ វត្ថុភូតាតិ តត្ថ សំកិលេសោ, សព្ពសំកិលេសវិប្បមុត្តំ និព្ពានន្តិ នេក្ខម្មេ អានិសំសោ ច កថេតព្ពោតិ កាមេសុ អាទីនវោ ឱការោ សំកិលេសោ នេក្ខម្មេ ច អានិសំសោ បកាសិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

កល្លចិត្តន្តិ កម្មនិយចិត្តំ, ហេដ្ឋា បវត្តិតទេសនាយ អស្សទ្ធិយាទីនំ ចិត្តទោសានំ វិគតត្តា ឧបរិទេសនាយ ភាជនភាវូបគមនេន កម្មក្ខមចិត្តន្តិ អត្ថោ។ អស្សទ្ធិយាទយោ វា យស្មា ចិត្តស្ស រោគភូតា តទា តស្ស វិគតា, តស្មា កល្លចិត្តំ អរោគចិត្តន្តិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋិមានាទិកិលេសវិគមេន **មុទុចិត្តំ**, កាមច្ឆន្ទាទិវិគមេន **វិនីវរណចិត្តំ**,

សម្មាបដិបត្តិយំ ឧឡារបីតិបាមោជ្ជយោគេន **ឧទគ្គចិត្តំ**។ តត្ថ សទ្ធាសម្បត្តិយា បសន្នចិត្តំ យទា ភគវា អញ្ញាសីតិ សម្ពន្ធោ។ អថ វា **កល្លចិត្ត**ន្តិ កាមច្ឆន្ទវិគមេន អរោគចិត្តំ។ **មុទុចិត្ត**ន្តិ ព្យាបាទវិគមេន មេត្តាវសេន អកឋិនចិត្តំ។ **វិនីវរណចិត្ត**ន្តិ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចវិគមេន វិក្ខេបស្ស វិគតត្តា តេន អបិហិតចិត្តំ។ **ឧទគ្គចិត្ត**ន្តិ ថិនមិទ្ធវិគមេន សម្បគ្គហវសេន អលីនចិត្តំ។ **បសន្នចិត្ត**ន្តិ វិចិកិច្ឆាវិគមេន សម្មាបដិបត្តិយំ អធិមុត្តចិត្តន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សាមុក្កំសិកា**តិ សាមំ ឧក្កំសិកា, អត្តនាយេវ ឧទ្ធរិត្វា គហិតា, សយម្ភូញាណេន ទិដ្ឋា អសាធារណា អញ្ញេសន្តិ អត្ថោ។ កា ច បន សាតិ? អរិយសច្ចទេសនា។ តេនេវាហ "ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គ"ន្តិ។

សេយ្យថាបីតិអាទិនា ឧបមាវសេន តស្ស កិលេសប្បហានំ អរិយមគ្គុប្បាទញ្ច ទស្សេតិ។ **អបគតកាឡក**ន្តិ វិគតកាឡកំ។ **សម្មទេវា**តិ សុដ្ឋុ ឯវ។ **រជន**ន្តិ នីលបីតាទិរង្គជាតំ។ **បដិគ្គណ្ហេយ្យា**តិ គណ្ហេយ្យ, បភស្សរំ ភវេយ្យ។ **តស្មិំយេវ អាសនេ**តិ តស្សំយេវ និសជ្ជាយំ។ ឯតេនស្ស លហុវិបស្សកតា តិក្ខបញ្ញតា សុខបដិបទខិប្បាភិញ្ញតា ច ទស្សិតា ហោតិ។ **វិរជ**ន្តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ តត្រិទំ ឧបមាសំសន្ទនំ – វត្ថំ វិយ ចិត្តំ, វត្ថស្ស អាគន្តុកមលេហិ កិលិដ្ឋភាវោ វិយ ចិត្តស្ស រាគាទិមលេហិ សំកិលិដ្ឋភាវោ, ធោវនសិលា វិយ អនុបុព្ពិកថា, ឧទកំ វិយ សទ្ធា, ឧទកេន តេមេត្វា តេមេត្វា ឩសគោមយឆារិកខារកេហិ កាឡកបទេសេ សម្មទ្ទិត្វា វត្ថស្ស ធោវនបយោគោ វិយ សទ្ធាសិនេហេន តេមេត្វា តេមេត្វា សតិសមាធិបញ្ញាហិ ទោសេ សិថិលេ កត្វា សីលសុតាទិវិធិនា ចិត្តស្ស សោធនេ វីរិយារម្ភោ, តេន បយោគេន វត្ថេ កាឡកាបគមោ វិយ វីរិយារម្ភេន កិលេសវិក្ខម្ភនំ, រង្គជាតំ វិយ អរិយមគ្គោ, តេន សុទ្ធស្ស វត្ថស្ស បភស្សរភាវោ វិយ វិក្ខម្ភិតកិលេសស្ស ចិត្តស្ស មគ្គេន បរិយោទបនន្តិ។

២៧. អស្សុទូតេតិ អារុឡ្ហអស្សេ ទូតេ។ **ឥទ្ធាភិសង្ខារ**ន្តិ ឥទ្ធិកិរិយំ។ **អភិសង្ខរេសី**តិ អភិសង្ខរិ, អកាសីតិ អត្ថោ។ កិមត្ថន្តិ ចេ? ឧភិន្នំ បដិលភិតព្ពវិសេសន្តរាយនិសេធនត្ថំ។ យទិ ហិ សោ បុត្តំ បស្សេយ្យ, បុត្តស្សបិ អរហត្តប្បត្តិ សេដ្ឋិស្សបិ ធម្មចក្ខុបដិលាភោ ន សិយា។ អទិដ្ឋសច្ចោបិ ហិ "ទេហិ តេ មាតុយា ជីវិត"ន្តិ យាចន្តោ កថញ្ចិ នាម វិក្ខេបំ បដិពាហិត្វា ភគវតោ ធម្មទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា ធម្មចក្ខុំ បដិលភេយ្យ, យសោ ច ឯវំ តេន យាចិយមានោ កថំ តំ វិក្ខេបំ បដិពាហិត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋហេយ្យ។

ឯតទវោចាតិ ភគវតោ ធម្មទេសនំ អព្ភានុមោទមានោ ឯតំ "អភិក្កន្តំ ភន្តេ"តិអាទិវចនំ អវោច។ **អភិក្កន្ត**-សទ្ទោ ចាយមិធ អព្ភានុមោទនេ, តស្មា សាធុ សាធុ ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។

"ភយេ កោធេ បសំសាយំ, តុរិតេ កោតូហលច្ឆរេ;
ហាសេ សោកេ បសាទេ ច, ករេ អាមេឌិតំ ពុធោ"តិ។ –

ឥមិនាវ លក្ខណេន ឥធ បសាទវសេន បសំសាវសេន ចាយំ ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ **សេយ្យថាបី**តិអាទិនា ចតូហិ ឧបមាហិ ភគវតោ ទេសនំ ថោមេតិ។ តត្ថ **និក្កុជ្ជិត**ន្តិ អធោមុខឋបិតំ, ហេដ្ឋាមុខជាតំ វា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ ឧបរិមុខំ ករេយ្យ។ **បដិច្ឆន្ន**ន្តិ តិណបណ្ណាទិឆាទិតំ។ **វិវរេយ្យា**តិ ឧគ្ឃាដេយ្យ។ **មូឡ្ហស្សា**តិ ទិសាមូឡ្ហស្ស។ **មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យា**តិ ហត្ថេ គហេត្វា "ឯស មគ្គោ"តិ វទេយ្យ។ **អន្ធការេ**តិ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសី អឌ្ឍរត្តិឃនវនសណ្ឌមេឃបដលេហិ ចតុរង្គតមេ។

ឯវំ ទេសនំ ថោមេត្វា ឥមាយ ទេសនាយ រតនត្តយេ បសន្នចិត្តោ បសន្នាការំ ករោន្តោ **"ឯសាហ"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯសាហ**ន្តិ ឯសោ អហំ។ **ឧបាសកំ មំ ភគវា ធារេតូ**តិ មំ ភគវា "ឧបាសកោ អយ"ន្តិ ឯវំ ធារេតុ, ជានាតូតិ អត្ថោ។ **អជ្ជតគ្គេ**តិ ឯត្ថាយំ **អគ្គ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថេ, តស្មា **អជ្ជតគ្គេ**តិ អជ្ជតំ អាទឹ កត្វាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អជ្ជតន្តិ អជ្ជភាវំ។ "អជ្ជទគ្គេ"តិ វា បាឋោ, **ទ**-ការោ បទសន្ធិករោ, អជ្ជ អគ្គំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **បាណុបេត**ន្តិ បាណេហិ ឧបេតំ។ យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ ឧបេតំ, អនញ្ញសត្ថុកំ តីហិ សរណគមនេហិ សរណំ គតំ ឧបាសកំ កប្បិយការកំ មំ ភគវា ធារេតុ ជានាតុ។ អហញ្ហិ សចេបិ មេ តិខិណេន អសិនា សីសំ ឆិន្ទេយ្យ, នេវ ពុទ្ធំ "ន ពុទ្ធោ"តិ វា, ធម្មំ "ន ធម្មោ"តិ វា, សង្ឃំ "ន សង្ឃោ"តិ វា វទេយ្យន្តិ ឯវំ អត្តសន្និយ្យាតនេន សរណំ អគមាសិ។ ឯវំ "អភិក្កន្ត"ន្តិអាទីនំ អនុត្តានបទត្ថោ វេទិតព្ពោ, វិត្ថារោ បន ហេដ្ឋា វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនាយំ អាគតោយេវាតិ ឥធ ន ទស្សិតោ។

២៨. ភូមឹ បច្ចវេក្ខន្តស្សាតិ អត្តនា ទិដ្ឋមគ្គំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស។ **ឥទ្ធាភិសង្ខារំ បដិប្បស្សម្ភេសី**តិ យថា តំ សេដ្ឋិ គហបតិ តត្ថ និសិន្នោវ យសំ កុលបុត្តំ បស្សតិ, តថា អធិដ្ឋាសីតិ អត្ថោ។ **អធិវាសេតូ**តិ សម្បដិច្ឆតុ។ **អជ្ជតនាយា**តិ យំ មេ តុម្ហេសុ សក្ការំ ករោតោ អជ្ជ ភវិស្សតិ បុញ្ញញ្ច បីតិបាមោជ្ជញ្ច, តទត្ថាយ។ **អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហីភាវេនា**តិ ភគវា កាយង្គំ វា វាចង្គំ វា អចោបេត្វា អព្ភន្តរេយេវ ខន្តឹ ករោន្តោ តុណ្ហីភាវេន

អធិវាសេសិ, សេដ្ឋិស្ស អនុត្តហត្ថំ មនសាវ សម្បដិច្ឆីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “**ឯហិ ភិក្ខូ”តិ ភគវា អវោចា**តិ តស្ស កិរ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរស្ស ឧបនិស្សយំ ឱលោកេន្តោ អនេកាសុ ជាតីសុ ចីវរាទិអដ្ឋបរិក្ខារទានំ ទិស្វា “ឯហិ ភិក្ខូ”តិ អវោច។ សោ តាវទេវ ភណ្ឌុ កាសាវវសនោ អដ្ឋហិ ភិក្ខុបរិក្ខារេហិ សរីរេ បដិមុក្កេហេវ វស្សសដ្ឋិកត្ថេរោ វិយ ភគវន្តំ នមស្សមានោវ និសីទិ។ យោ ហិ ចីវរាទិកេ អដ្ឋ បរិក្ខារេ បត្តចីវរមេវ វា សោតាបន្នាទិអរិយស្ស បុថុជ្ជនស្សេវ វា សីលសម្បន្នស្ស ទត្វា “ឥទំ បរិក្ខារទានំ អនាគតេ ឯហិភិក្ខុភាវាយ បច្ចយោ ហោតូ”តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេតិ, តស្ស តំ សតិ អធិការសម្បត្តិយំ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ ឥទ្ធិមយបរិក្ខារលាភាយ សំវត្តតីតិ វេទិតព្ពំ។

២៩. **បណីតេនា**តិ ឧត្តមេន។ **សហត្ថា**តិ សហត្ថេន។ **សន្តប្បេត្វា**តិ សុដ្ឋុ តប្បេត្វា, បរិបុណ្ណំ សុហិតំ យាវទត្ថំ កត្វា។ **សម្បវារេត្វា**តិ សុដ្ឋុ បវារេត្វា, អលំ អលន្តិ ហត្ថសញ្ញាយ បដិក្ខិបាបេត្វា។ **ភុត្តាវិ**ន្តិ ភុត្តវន្តំ ។ **ឱនីតបត្តបាណិ**ន្តិ បត្តតោ ឱនីតបាណិំ, អបនីតហត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឱនិត្តបត្តបាណិ”ន្តិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ – ឱនិត្តំ នានាភូតំ វិនាភូតំ បត្តំ បាណិតោ អស្សាតិ ឱនិត្តបត្តបាណិ, តំ **ឱនិត្តបត្តបាណិំ**, ហត្ថេ ច បត្តញ្ច ធោវិត្វា ឯកមន្តំ បត្តំ និក្ខិបិត្វា និសិន្នន្តិ អត្ថោ។ **ឯកមន្តំ និសីទីសូ**តិ ភគវន្តំ ឯវំភូតំ ញត្វា ឯកស្មិំ ឱកាសេ និសីទីសូតិ អត្ថោ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិអាទីសុ តង្ខណានុរូបាយ ធម្មិយា កថាយ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកអត្ថំ **សន្ទស្សេត្វា** កុសលេ ច ធម្មេ **សមាទបេត្វា** គណ្ហាបេត្វា តត្ថ ច នំ **សមុត្តេជេត្វា** សឧស្សាហំ កត្វា តាយ ច សឧស្សាហតាយ អញ្ញេហិ ច វិជ្ជមានគុណេហិ **សម្បហំសេត្វា** ធម្មរតនវស្សំ វស្សិត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។

យសស្ស បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុគិហិសហាយបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

៣០. ឥទានិ តស្ស សហាយានំ បព្ពជ្ជំ ទស្សេន្តោ **“អស្សោសុំ ខោ**”តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ អនុត្តានបទវណ្ណនា – សេដ្ឋិនោ ច អនុសេដ្ឋិនោ ច យេសំ កុលានំ តានិ សេដ្ឋានុសេដ្ឋីនិ កុលានិ, តេសំ **សេដ្ឋានុសេដ្ឋីនំ កុលានំ,** បវេណិវសេន អាគតេហិ សេដ្ឋីហិ ច អនុសេដ្ឋីហិ ច សមន្នាគតានំ កុលានន្តិ អត្ថោ។ **វិមលោ**តិអាទីនិ តេសំ បុត្តានំ នាមានិ។ **កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា**តិ កេសញ្ច មស្សុញ្ច ឱរោបេត្វា។ **កាសាយានិ វត្ថានី**តិ កសាយរសបីតានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ អនុច្ឆវិកានិ វត្ថានិ។ **ឱរកោ**តិ ឩនកោ លាមកោ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

ចតុគិហិសហាយបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ញាសគិហិសហាយបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

៣១. បញ្ញាសមត្តានំ គិហិសហាយានំ បព្ពជ្ជាយបិ យំ វត្តព្ពំ, តំ វុត្តមេវ។ ឥមេសំ បន សព្ពេសំ បុព្ពយោគោ វត្តព្ពោតិ តំ ទស្សេតុំ **“យសអាទីនំ កុលបុត្តានំ អយំ បុព្ពយោគោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វគ្គពន្ធនេនា**តិ គណពន្ធនេន, ឯកីភូតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនាថសរីរានី**តិ អនាថានិ មតកឡេវរានិ។ **បដិជគ្គន្តា**តិ ពហិ នីហរិត្វា ឈាបេន្តា។

បញ្ញាសគិហិសហាយបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មារកថាវណ្ណនា

៣២. ឥទានិ សរណគមនូបសម្បទំ ទស្សេតុំ **“អថ ខោ ភគវា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្រាយំ អនុបុព្ពបទវណ្ណនា (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៤១) – **មុត្តាហ**ន្តិ មុត្តោ អហំ។ **ចារិក**ន្តិ អនុបុព្ពគមនចារិកំ, គាមនិគមរាជធានីសុ អនុក្កមេន គមនសង្ខាតំ ចារិកន្តិ អត្ថោ។ **ចរថា**តិ ទិវសំ យោជនបរមំ គច្ឆន្តា ចរថ។ **មា ឯកេន ទ្វេ អគមិត្ថា**តិ ឯកេន មគ្គេន ទ្វីសុ គតេសុ ឯកស្មិំ ធម្មំ ទេសេន្តេ ឯកេន តុណ្ហីភូតេន ឋាតព្ពំ ហោតិ, តស្មា ឯវមាហ។ **អាទិកល្យាណ**ន្តិ អាទិម្ហិ កល្យាណំ សុន្ទរំ ភទ្ទកំ, តថា **មជ្ឈបរិយោសានេសុ**។ អាទិមជ្ឈបរិយោសានញ្ច នាមេតំ សាសនស្ស ច ទេសនាយ ច វសេន ទុវិធំ។ តត្ថ សាសនស្ស សីលំ អាទិ, សមថវិបស្សនាមគ្គា មជ្ឈំ, ផលនិព្ពានានិ បរិយោសានំ។ សីលសមាធយោ វា អាទិ, វិបស្សនាមគ្គា មជ្ឈំ, ផលនិព្ពានានិ បរិយោសានំ។ សីលសមាធិវិបស្សនា វា អាទិ, មគ្គោ មជ្ឈំ, ផលនិព្ពានានិ បរិយោសានំ។ ទេសនាយ បន ចតុប្បទិកគាថាយ តាវ បឋមបាទោ អាទិ, ទុតិយតតិយា មជ្ឈំ, ចតុត្ថោ បរិយោសានំ។ បញ្ចបទឆប្បទានំ បឋមបាទោ អាទិ, អវសានបាទោ បរិយោសានំ, សេសា មជ្ឈំ។ ឯកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស និទានំ អាទិ, ឥទមវោចាតិ បរិយោសានំ, សេសំ

មជ្ឈំ។ អនេកានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស មជ្ឈេ ពហុកម្បិ អនុសន្ធិ មជ្ឈមេវ, និទានំ អាទិ, ឥទមវោចាតិ បរិយោសានំ។ **សាត្ថ**ន្តិ សាត្ថកំ កត្វា ទេសេថ។ **សព្យញ្ជន**ន្តិ ព្យញ្ជនេហិ ចេវ បទេហិ ច បរិបូរំ កត្វា ទេសេថ។ **កេវលបរិបុណ្ណ**ន្តិ សកលបរិបុណ្ណំ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ **បកាសេថា**តិ អាវិ ករោថ។

អប្បរជក្ខជាតិកាតិ បញ្ញាចក្ខុម្ហិ អប្បកិលេសរជសភាវា, ទុកូលសាណិយា បដិច្ឆន្នា វិយ ចតុប្បទិកគាថាបរិយោសានេ អរហត្តំ បត្តុំ សមត្ថា សត្តា សន្តីតិ អត្ថោ។ **បរិហាយន្តី**តិ អលាភបរិហានិយា ធម្មតោ បរិហាយន្តិ។ តេនេវាហ "**អនធិគតំ នាធិគច្ឆន្តា វិសេសាធិគមតោ បរិហាយន្តី**"តិ។ **សេនានិគមោ**តិ សេនាយនិគមោ។ បឋមកប្បិកានំ កិរ តស្មិំ ឋានេ សេនានិវេសោ អហោសិ, តស្មា សោ បទេសោ "សេនានិគមោ"តិ វុច្ចតិ។ "សេនានិគាមោ"តិបិ បាឋោ, សេនានិ នាម សុជាតាយ បិតា, តស្ស គាមោតិ អត្ថោ។ **តេនុបសង្កមិស្សាមី**តិ នាហំ តុម្ហេ ឧយ្យោជេត្វា បរិវេណាទីនិ ការេត្វា ឧបដ្ឋាកាទីហិ បរិចរិយមានោ វិហរិស្សាមិ, តិណ្ណំ បន ជដិលានំ អឌ្ឍុឌ្ឍានិ បាដិហារិយសហស្សានិ ទស្សេត្វា ធម្មមេវ ទេសេតុំ ឧបសង្កមិស្សាមិ។

៣៣. **មារោ បាបិមា**តិ អត្តនោ វិសយំ អតិក្កមិតុំ បដិបន្នេ សត្តេ មារេតីតិ **មារោ,** បរេ បាបេ និយោជេតិ, សយំ វា បាបេ និយុត្តោតិ **បាបិមា**។ អញ្ញានិបិស្ស កណ្ហោ អធិបតិ វសវត្តី អន្តកោ នមុចិ បមត្តពន្ធូតិអាទីនិ ពហូនិ នាមានិ, ឥធ បន នាមទ្វយមេវ គហិតំ។ **ឧបសង្កមី**តិ "អយំ សមណោ គោតមោ មហាយុទ្ធំ វិចារេន្តោ វិយ 'មា ឯកេន ទ្វេ អគមិត្ថ, ធម្មំ ទេសេថា'តិ សដ្ឋិ ជនេ ឧយ្យោជេតិ, ឥមស្មិំ បន ឯកស្មិម្បិ ធម្មំ ទេសេន្តេ មយ្ហំ ចិត្តស្ស សាតំ នត្ថិ, ឯវំ ពហូសុ ទេសេន្តេសុ កុតោ ភវិស្សតិ, បដិពាហាមិ ន"ន្តិ ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមិ។

សព្ពបាសេហីតិ សព្ពេហិ កិលេសបាសេហិ។ **យេ ទិព្ពា យេ ច មានុសា**តិ យេ ទិព្ពកាមគុណសង្ខាតា មានុសកកាមគុណសង្ខាតា ច កិលេសបាសា នាម អត្ថិ, សព្ពេហិ តេហិ ត្វំ ពទ្ធោតិ វទតិ។ **មហាពន្ធនពទ្ធោ**តិ មហតា កិលេសពន្ធនេន ពទ្ធោ, មហតិ វា ពន្ធនេ ពទ្ធោ, កិលេសពន្ធនស្ស ឋានភូតេ ភវចារកេ ពទ្ធោតិ អត្ថោ។ **ន មេ សមណ មោក្ខសី**តិ សមណ ត្វំ មម វិសយតោ ន មុច្ចិស្សសិ។ "ន មេ សមណ មោក្ខសី"តិ ច ឥទំ មារោ "មុត្តាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពបាសេហី"តិ ភគវតោ វចនំ អសទ្ទហន្តោ វទតិ, សទ្ទហន្តោបិ វា "ឯវមយំ បរេសំ សត្តានំ មោក្ខាយ ឧស្សាហំ ន ករេយ្យា"តិ សន្តជ្ជេន្តោ កោហញ្ញេ ឋត្វា វទតិ។

និហតោតិ ត្វំ មយា និហតោ, និព្ពិសេវនភាវំ គមិតោ បរាជិតោតិ អត្ថោ។ អន្តលិក្ខេ ចរន្តេ បញ្ចាភិញ្ញេបិ ពន្ធតីតិ **អន្តលិក្ខចរោ**។ រាគបាសោ ហិ អន្តលិក្ខចរេសុបិ កិច្ចសាធនតោ "អន្តលិក្ខចរោ"តិ វុច្ចតិ, តេនេវ នំ មារោបិ អន្តលិក្ខចរោតិ មញ្ញតិ។ មនសិ ជាតោតិ **មានសោ,** មនសម្បយុត្តោតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

មារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បព្ពជ្ជូបសម្បទាកថាវណ្ណនា

៣៤. "អនុជានាមិ ភិក្ខវេ"តិអាទិកាយ បន បាឡិយា យោ បព្ពជ្ជូបសម្បទាវិនិច្ឆយោ វត្តព្ពោ, តំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ "**បព្ពាជេតុំ កុលបុត្តំ បព្ពាជេន្តេនា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ យេ បុគ្គលា បដិក្ខិត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ **សយំ បព្ពាជេតព្ពោ**តិ កេសច្ឆេទនាទីនិ សយំ ករោន្តេន បព្ពាជេតព្ពោ។ កេសច្ឆេទនំ កាសាយច្ឆាទនំ សរណទានន្តិ ហិ ឥមានិ តីណិ ករោន្តោ "**បព្ពាជេតី**"តិ វុច្ចតិ។ ឯតេសុ ឯកំ ទ្វេ វាបិ ករោន្តោ តថា វោហរីយតិយេវ, តស្មា **ឯតំ បព្ពាជេហី**តិ កេសច្ឆេទនំ កាសាយច្ឆាទនញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧបជ្ឈាយំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពាជេតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ខណ្ឌសីមំ នេត្វា**តិ ភណ្ឌុកម្មារោចនបរិហរណត្ថំ វុត្តំ។ តេន សភិក្ខុកេ វិហារេ អញ្ញម្បិ "ឯតស្ស កេសេ ឆិន្ទា"តិ វត្តុំ ន វដ្ដតិ។ **បព្ពាជេត្វា**តិ កេសច្ឆេទនំ សន្ធាយ វទតិ។ **ភិក្ខុតោ អញ្ញោ បព្ពាជេតុំ ន លភតី**តិ សរណទានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនេវាហ "**សាមណេរោ បនា**"តិអាទិ។ **ភព្ពរូបោ**តិ ភព្ពសភាវោ។ តមេវត្ថំ បរិយាយន្តរេន វិភាវេតិ "**សហេតុកោ**"តិ។ **ញាតោ**តិ បាកដោ។ **យសស្សី**តិ បរិវារសម្បត្តិយា សមន្នាគតោ។

វណ្ណសណ្ឋានគន្ធាសយោកាសវសេន អសុចិជេគុច្ឆបដិកូលភាវំ បាកដំ ករោន្តេនាតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **កេសា** នាមេតេ វណ្ណតោបិ បដិកូលា, សណ្ឋានតោបិ គន្ធតោបិ អាសយតោបិ ឱកាសតោបិ បដិកូលា។ មនុញ្ញេបិ (វិសុទ្ធិ. ១.១៨៣; វិភ. អដ្ឋ. ៣៥៦; សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.១៦២) ហិ យាគុបត្តេ វា ភត្តបត្តេ វា កេសវណ្ណំ កិញ្ចិ ទិស្វា "កេសមិស្សកមិទំ, ហរថ ន"ន្តិ ជិគុច្ឆន្តិ, ឯវំ កេសា **វណ្ណតោ** បដិកូលា។ រត្តិំ ភុញ្ជន្តាបិ កេសសណ្ឋានំ

អក្កវាកំ វា មកចិវាកំ វា ឆុបិត្វា តថេវ ជិគុច្ឆន្តិ, ឯវំ **សណ្ឋានតោ** បដិកូលា។ តេលមក្ខនបុប្ផធូមាទិសង្ខារវិរហិតានញ្ច កេសានំ គន្ធោ បរមជេគុច្ឆោ ហោតិ, តតោ ជេគុច្ឆតរោ អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តានំ។ កេសា ហិ វណ្ណសណ្ឋានតោ អប្បដិកូលាបិ សិយុំ, **គន្ធេន** បន បដិកូលាយេវ។ យថា ហិ ទហរស្ស កុមារកស្ស វច្ចំ វណ្ណតោ ហលិទ្ទិវណ្ណំ, សណ្ឋានតោបិ ហលិទ្ទិបិណ្ឌិសណ្ឋានំ។ សង្ការដ្ឋានេ ឆឌ្ឌិតញ្ច ឧទ្ធុមាតកកាឡសុនខសរីរំ វណ្ណតោ តាលបក្កវណ្ណំ, សណ្ឋានតោ វដ្ដេត្វា វិស្សដ្ឋមុទិង្គសណ្ឋានំ, ទាឋាបិស្ស សុមនមកុឡសទិសា, តំ ឧភយម្បិ វណ្ណសណ្ឋានតោ សិយា អប្បដិកូលំ, គន្ធេន បន បដិកូលមេវ, ឯវំ កេសាបិ សិយុំ វណ្ណសណ្ឋានតោ អប្បដិកូលា, គន្ធេន បន បដិកូលាយេវាតិ។ យថា បន អសុចិដ្ឋានេ គាមនិស្សន្ទេន ជាតានិ សូបេយ្យបណ្ណានិ នាគរិកមនុស្សានំ ជេគុច្ឆានិ ហោន្តិ អបរិភោគានិ, ឯវំ កេសាបិ បុព្ពលោហិតមុត្តករីសបិត្តសេម្ហាទិនិស្សន្ទេន ជាតត្តា បរមជេគុច្ឆាតិ ឯវំ **អាសយតោ** បដិកូលា។ ឥមេ ច កេសា នាម គូថរាសិម្ហិ ឧដ្ឋិតកណ្ណកំ វិយ ឯកតឹសកោដ្ឋាសរាសិម្ហិ ជាតា, តេ សុសានសង្ការដ្ឋានាទីសុ ជាតសាកំ វិយ បរិខាទីសុ ជាតកមលកុវលយាទិបុប្ផំ វិយ ច អសុចិដ្ឋានេ ជាតត្តា បរមជេគុច្ឆាតិ ឯវំ **ឱកាសតោ** បដិកូលាតិអាទិនា នយេន តចបញ្ចកស្ស វណ្ណាទិវសេន បដិកូលភាវំ បកាសេន្តេនាតិ អត្ថោ។

និជ្ជីវនិស្សត្តភាវំ វា បាកដំ ករោន្តេនាតិ ឥមេ កេសា នាម សីសកដាហបលិវេឋនចម្មេ ជាតា។ តត្ថ យថា វម្មិកមត្ថកេ ជាតេសុ កុន្ថតិណេសុ ន វម្មិកមត្ថកោ ជានាតិ “មយិ កុន្ថតិណានិ ជាតានី”តិ, នាបិ កុន្ថតិណានិ ជានន្តិ “មយំ វម្មិកមត្ថកេ ជាតានី”តិ, ឯវមេវ ន សីសកដាហបលិវេឋនចម្មំ ជានាតិ “មយិ កេសា ជាតា”តិ, នាបិ កេសា ជានន្តិ “មយំ សីសកដាហបលិវេឋនចម្មេ ជាតា”តិ។ អញ្ញមញ្ញំ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ឯតេ ធម្មា។ ឥតិ កេសា នាម ឥមស្មិំ សរីរេ បាដិយេក្កោ កោដ្ឋាសោ អចេតនោ អព្យាកតោ សុញ្ញោ និស្សត្តោ ថទ្ធោ បថវីធាតូតិអាទិនា នយេន និជ្ជីវនិស្សត្តភាវំ បកាសេន្តេន។ **បុព្ពេ**តិ បុរិមពុទ្ធានំ សន្តិកេ។ **មទ្ទិតសង្ខារោ**តិ នាមរូបវវត្ថានេន ចេវ បច្ចយបរិគ្គហវសេន ច ញាណេន បរិមទ្ទិតសង្ខារោ។ **ភាវិតភាវនោ**តិ កលាបសម្មសនាទិនា សព្ពសោ កុសលភាវនាយ បូរណេន ភាវិតភាវនោ។

អទិន្នំ ន វដ្ដតីតិ ឯត្ថ បព្ពជ្ជា ន រុហតីតិ វទន្តិ។ **អនុញ្ញាតឧបសម្បទា**តិ ញត្តិចតុត្ថកម្មេន អនុញ្ញាតឧបសម្បទា។ **ឋានករណសម្បន្ន**ន្តិ ឯត្ថ ឧរាទីនិ ឋានានិ, សំវុតាទីនិ ករណានីតិ វេទិតព្ពានិ។ អនុនាសិកន្តំ កត្វា ទានកាលេ អន្តរា វិច្ឆេទំ អកត្វា ទាតព្ពានីតិ ទស្សេតុំ **“ឯកសម្ពន្ធានី”**តិ វុត្តំ។ **វិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ ម-ការន្តំ កត្វា ទានសមយេ វិច្ឆេទំ កត្វា។ **សព្ពមស្ស កប្បិយាកប្បិយំ អាចិក្ខិតព្ព**ន្តិ ទសសិក្ខាបទវិនិមុត្តំ បរាមាសាបរាមាសាទិភេទំ កប្បិយាកប្បិយំ អាចិក្ខិតព្ពំ។ **អាភិសមាចារិកេសុ វិនេតព្ពោ**តិ ឥមិនា សេខិយឧបជ្ឈាយវត្តាទិអាភិសមាចារិកសីលមនេន បូរេតព្ពំ, តត្ថ ច កត្តព្ពស្ស អករណេ អកត្តព្ពស្ស ច ករណេ ទណ្ឌកម្មារហោ ហោតីតិ ទីបេតិ។

បព្ពជ្ជូបសម្បទាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយមារកថាវណ្ណនា

៣៥. អថ ខោ ភគវា វស្សំវុដ្ឋោតិអាទិកាយ បន បាឡិយា អយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **យោនិសោមនសិការា**តិ ឧបាយមនសិការេន, អនិច្ចាទីសុ អនិច្ចាទិតោ មនសិករណេនាតិ អត្ថោ។ **យោនិសោ សម្មប្បធានា**តិ ឧបាយវីរិយេន, អនុប្បន្នាកុសលានុប្បាទនាទិវិធិនា បវត្តវីរិយេនាតិ អត្ថោ។ **វិមុត្តី**តិ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន អរហត្តផលវិមុត្តិ វុត្តា។ **អជ្ឈភាសី**តិ “អយំ អត្តនា វីរិយំ កត្វា អរហត្តំ បត្វាបិ ន តុស្សតិ, ឥទានិ អញ្ញេសម្បិ ‘បាបុណាថា’តិ ឧស្សាហំ ករោតិ, បដិពាហេស្សាមិ ន”ន្តិ ចិន្តេត្វា អភាសិ។ **មារបាសេនា**តិ កិលេសបាសេន។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

ទុតិយមារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភទ្ទវគ្គិយកថាវណ្ណនា

៣៦. តឹសភទ្ទវគ្គិយវត្ថុម្ហិ **យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា**តិ យថាអជ្ឈាសយំ វិហរិត្វា។ ពុទ្ធានញ្ហិ ឯកស្មិំ ឋានេ វសន្តានំ ឆាយូទកាទីនំ វិបត្តិ វា អផាសុកសេនាសនំ វា មនុស្សានំ អស្សទ្ធាទិភាវំ វា អាគម្ម អនភិរតិ នាម នត្ថិ, តេសំ សម្បត្តិយា “ឥធ ផាសុំ វិហរាមា”តិ អភិរមិត្វា ចិរវិហារោបិ នត្ថិ។ យត្ថ បន តថាគតេ វិហរន្តេ សត្តា សរណេសុ វា តីសុ បតិដ្ឋហន្តិ, សីលានិ វា សមាទិយន្តិ, បព្ពជន្តិ វា, សោតាបត្តិមគ្គាទីនំ វា បរេសំ ឧបនិស្សយោ ហោតិ,

តត្ថ ពុទ្ធា សត្តេ តាសុ សម្បត្តីសុ បតិដ្ឋាបនអជ្ឈាសយេន វសន្តិ, តាសំ អភាវេ បក្កមន្តិ។ តេន វុត្តំ "**យថាអជ្ឈាសយំ វិហរិត្វា**"តិ។ **អញ្ញោគាហេត្វា**តិ បវិសិត្វា។ **តីសមត្តា**តិ តីសបមាណា។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។

ភទ្ទវគ្គិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧរុវេលបាដិហារិយកថាវណ្ណនា

៣៧-៣៨. ឧរុវេលកស្សបវត្ថុម្ហិ **ជដិលោ**តិ ជដាធរោ។ ជដា អស្ស អត្ថីតិ ហិ **ជដិលោ**។ នេតីតិ **នាយកោ,** សាមំ វិនេតិ អត្តនោ លទ្ធី សិក្ខាបេតីតិ **វិនាយកោ។ សចេ តេ កស្សប អគរុ**តិ កស្សប សចេ តុយ្ហំ ភារិយំ អផាសុកំ កិញ្ចិ នត្ថិ។ **អគ្យាគារេ**តិ អគ្គិសាលាយំ។ **ឧភិន្នំ សជោតិភូតាន**ន្តិ ឧភោសុ សជោតិភូតេសុ បជ្ជលិតេសុ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។

៣៩. **អជ្ជណ្ហោ**តិ អជ្ជ ឯកទិវសំ។ **អគ្គិសាលម្ហី**តិ អគ្យាគារេ។ **សុមនមនសោ**តិ សុន្ទរចិត្តសង្ខាតមនោ។ **តេជោធាតូសុ កុសលោ**តិ តេជោកសិណសមាបត្តីសុ កុសលោ។ **ឧទិច្ឆរេ**តិ ឧល្លោកេសុំ, បរិវារេសុន្តិ វា អត្ថោ។ **បត្តម្ហិ ឱទហិត្វា**តិ បត្តេ បក្ខិបិត្វា។ **ធុរភត្តេនា**តិ និច្ចភត្តេន។

៤០. **អភិក្កន្តាយ រត្តិយា**តិ ឯត្ថ **អភិក្កន្ត**-សទ្ទោ ខយេ វត្តតិ, តេន បរិក្ខីណាយរត្តិយាតិ អត្ថោ។ ឯតេ ហិ ចត្តារោ មហារាជានោ មជ្ឈិមយាមសមនន្តរេ អាគតា។ និយាមោ កិរេស ទេវតានំ, យទិទំ ពុទ្ធានំ វា ពុទ្ធសាវកានំ វា ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តា មជ្ឈិមយាមសមនន្តរេ អាគច្ឆន្តិ។ **អភិក្កន្តវណ្ណា**តិ អភិរូបឆវិវណ្ណា, ឥដ្ឋវណ្ណា មនាបវណ្ណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទេវតា ហិ មនុស្សលោកំ អាគច្ឆមានា បកតិវណ្ណំ បកតិឥទ្ធី ជហិត្វា ឱឡារិកំ អត្តភាវំ កត្វា អតិរេកវណ្ណវត្ថាលង្ការកាយាទីហិ ឱភាសំ មុញ្ចមានាទិវសេន ច ទិព្ពំ ឥទ្ធានុភាវញ្ច និម្មិនិត្វា នដសមជ្ជាទីនិ គច្ឆន្តា មនុស្សា វិយ អភិសង្ខតេន កាយេន អាគច្ឆន្តិ។ តត្ថ កាមាវចរា អនភិសង្ខតេនបិ អាគន្តុំ សក្កោន្តិ ឱឡារិករូបត្តា។ តថា ហិ តេ កពឡីការាហារភក្ខា, រូបាវចរា បន អនភិសង្ខតេន កាយេន អាគន្តុំ ន សក្កោន្តិ សុខុមតររូបត្តា។ តេសញ្ហិ អតិសុខុមោវ អត្តភាវោ, ន តេន ឥរិយាបថកប្បនំ ហោតិ។ តស្មា ព្រហ្មលោកេបិ ព្រហ្មានោ យេភុយ្យេន និម្មិតរូបេនេវ បវត្តន្តិ។ មូលបដិសន្ធិរូបញ្ហិ នេសំ អតិវិយ សុខុមមហារូបំ, កេវលំ តំ ចិត្តុប្បាទស្ស និស្សយាធិដ្ឋានភូតំ សណ្ឋានវន្តំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។

កេវលកប្បន្តិ ឯត្ថ **កេវល**-សទ្ទស្ស អនវសេសត្ថំ អត្ថោ, **កប្ប**-សទ្ទស្ស សមន្តភាវោ, តស្មា **កេវលកប្បំ វនសណ្ឌ**ន្តិ អនវសេសំ សមន្តតោ វនសណ្ឌន្តិ អត្ថោ។ អនវសេសំ ផរិតុំ សមត្ថស្សបិ ហិ ឱភាសស្ស កេនចិ ការណេន ឯកទេសផរណម្បិ សិយា, អយំ បន សព្ពសោ ផរតីតិ ទស្សេតុំ សមន្តត្ថោ កប្ប-សទ្ទោ គហិតោ។ អថ វា ឦសំ អសមត្តំ កេវលកប្បំ។ ភគវតោ បភាយ អនោភាសិតមេវ ហិ បទេសំ ទេវតា អត្តនោ បភាយ ឱភាសេន្តិ។ ន ហិ ភគវតោ បភា កាយចិ បភាយ អភិភុយតិ, សូរិយាទីនម្បិ បន បភំ សា អភិភុយ្យ តិដ្ឋតីតិ។ **ឱភាសេត្វា**តិ វត្ថាលង្ការសរីរសមុដ្ឋិតាយ អាភាយ ផរិត្វា, ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច ឯកោភាសំ ឯកបជ្ជោតំ ករិត្វាតិ អត្ថោ។ ទេវតានញ្ហិ សរីរាភា ទសទ្វាទសយោជនមត្តដ្ឋានំ តតោ ភិយ្យោបិ ផរិត្វា តិដ្ឋតិ, តថា វត្ថាភរណាទីសុ សមុដ្ឋិតា បភា។ **ចតុទ្ទិសា**តិ ចតូសុ ទិសាសុ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យំ នាម។

៤៣. **អង្គមគធា**តិ ឧភោ អង្គមគធរដ្ឋវាសិនោ។ **ឥទ្ធិបាដិហារិយ**ន្តិ ឥទ្ធិភូតំ បាដិហារិយំ, ន អាទេសនានុសាសនីបាដិហារិយន្តិ អត្ថោ។ តិវិធញ្ហិ បាដិហារិយំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ អាទេសនាបាដិហារិយំ អនុសាសនីបាដិហារិយន្តិ។ តត្ថ "ឥធ ភិក្ខុ ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតិ, ពហុធាបិ ហុត្វា ឯកោ ហោតិ អាវិភាវំ តិរោភាវ"ន្តិអាទិនយប្បវត្តំ (ទី. និ. ១.២៣៨-២៣៩; ម. និ. ១.១៤៧; សំ. និ. ២.៧០; ៥.៨៣៤) ឥទ្ធិវិធមេវ **ឥទ្ធិបាដិហារិយំ**។ "ឥធ ភិក្ខុ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ចិត្តម្បិ អាទិសតិ, ចេតសិកម្បិ អាទិសតិ, វិតក្កិតម្បិ អាទិសតិ, វិចារិតម្បិ អាទិសតិ 'ឯវម្បិ តេ មនោ, ឥត្ថម្បិ តេ មនោ'"តិអាទិនយប្បវត្តំ (បដិ. ម. ៣.៣០) បរស្ស ចិត្តំ ញត្វា កថនំ **អាទេសនាបាដិហារិយំ**។ "ឥធ ភិក្ខុ ឯវមនុសាសតិ 'ឯវំ វិតក្កេថ, មា ឯវំ វិតក្កយិត្ថ, ឯវំ មនសិ ករោថ, មា ឯវំ មានសា ករិត្ថ, ឥទំ បជហថ, ឥទំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរថា'"តិ (បដិ. ម. ៣.៣០) ឯវមាទិនយប្បវត្តា សាវកានំ ពុទ្ធានញ្ច សព្ពកាលំ ទេសេតព្ពធម្មទេសនា **អនុសាសនីបាដិហារិយំ**។

តត្ថ (ឧទា. អដ្ឋ. ១) បាដិហារិយបទស្ស វចនត្ថំ បដិបក្ខហរណតោ រាគាទិកិលេសាបនយនតោ **បាដិហារិយ**ន្តិ វទន្តិ។ ភគវតោ បន បដិបក្ខា រាគាទយោ ន សន្តិ យេ ហរិតព្ពា, បុថុជ្ជនានម្បិ វិគតូបក្កិលេសេ អដ្ឋគុណសមន្នាគតេ ចិត្តេ ហតបដិបក្ខេ ឥទ្ធិវិធំ វត្តតិ, តស្មា តត្ថ បវត្តវោហារេន ច ន សក្កា ឥធ បាដិហារិយន្តិ វត្តុំ។ សចេ បន មហាការុណិកស្ស ភគវតោ វេនេយ្យគតា ច កិលេសា បដិបក្ខា, តេសំ ហរណតោ

បាដិហារិយន្តិ វុត្តំ, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ច សាសនស្ស ច បដិបក្ខា តិត្ថិយា, តេសំ ហរណតោ **បាដិហារិយំ**។ តេ ហិ ទិដ្ឋិហរណវសេន ទិដ្ឋិប្បកាសនេ អសមត្ថភាវេន ច ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីហិ ហរិតា អបនីតា ហោន្តីតិ។ **បដី**តិ វា អយំ សទ្ទោ បច្ឆាតិ ឯតស្ស អត្ថំ ពោធេតិ "តស្មិំ បដិបវិដ្ឋម្ហិ, អញ្ញោ អាគញ្ឆិ ព្រាហ្មណោ"តិអាទីសុ (ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៤) វិយ, តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ វិគតូបក្កិលេសេន កតកិច្ចេន បច្ឆា ហរិតព្ពំ បវត្តេតព្ពន្តិ បដិហារិយំ, អត្តនោ វា ឧបក្កិលេសេសុ ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គេហិ ហរិតេសុ បច្ឆា ហរណំ បដិហារិយំ, ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិយោ ច វិគតូបក្កិលេសេន កតកិច្ចេន សត្តហិតត្ថំ បុន បវត្តេតព្ពា, ហរិតេសុ ច អត្តនោ ឧបក្កិលេសេសុ បរសត្តានំ ឧបក្កិលេសហរណានិ ហោន្តីតិ បដិហារិយានិ ភវន្តិ, បដិហារិយមេវ **បាដិហារិយំ**។ បដិហារិយេ វា ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីសមុទាយេ ភវំ ឯកេកំ **បាដិហារិយ**ន្តិ វុច្ចតិ។ បដិហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច បដិបក្ខហរណតោ, តត្ថ ជាតំ និមិត្តភូតេ, តតោ វា អាគតន្តិ **បាដិហារិយំ។ ស្វាគតនាយា**តិ ស្វេ ទាតព្ពស្ស អត្ថាយ។

៤៤. បំសុកូលំ ឧប្បន្នំ ហោតីតិ បរិយេសមានស្ស បដិលាភវសេន ឧប្បន្នំ ហោតិ។ វិចិត្តបាដិហារិយទស្សនត្ថាវ សា បរិយេសនា។ យស្មា បាណិនា ផុដ្ឋមត្តេ សា បោក្ខរណី និម្មិតា អហោសិ, តស្មា វុត្តំ "**បាណិនា បោក្ខរណី ខណិត្វា**"តិ។

៤៦-៤៩. ជដិលាតិ តាបសា។ តេ ហិ ជដាធារិតាយ ឥធ "ជដិលា"តិ វុត្តា។ **អន្តរដ្ឋកាសុ ហិមបាតសមយេ**តិ ហេមន្តស្ស ឧតុនោ អព្ភន្តរភូតេ មាឃមាសស្ស អវសានេ ចតស្សោ, ផគ្គុណមាសស្ស អាទិម្ហិ ចតស្សោតិ ឯវំ ឧភិន្នមន្តរេ អដ្ឋរត្តីសុ ហិមបតនកាលេ។ **នេរញ្ជរាយ ឧម្មុជ្ជន្តី**តិ កេចិ តស្មិំ តិត្ថសម្មតេ ឧទកេ បឋមំ និមុគ្គសកលសរីរា តតោ ឧម្មុជ្ជន្តា វុដ្ឋហន្តិ ឧប្បិលវន្តិ។ **និមុជ្ជន្តី**តិ សសីសំ ឧទកេ ឱសីទន្តិ។ **ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនម្បិ ករោន្តី**តិ បុនប្បុនំ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនានិបិ ករោន្តិ។ តត្ថ ហិ កេចិ "ឯកុម្មុជ្ជនេនេវ បាបសុទ្ធិ ហោតី"តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេ ឧម្មុជ្ជនមេវ កត្វា គច្ឆន្តិ។ ឧម្មុជ្ជនំ បន និមុជ្ជនមន្តរេន នត្ថីតិ អវិនាភាវតោ និមុជ្ជនម្បិ តេ ករោន្តិយេវ។ យេបិ "ឯកនិមុជ្ជនេនេវ បាបសុទ្ធិ ហោតី"តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេបិ ឯកវារមេវ និមុជ្ជិត្វា វុត្តនយេនេវ អវិនាភាវតោ ឧម្មុជ្ជនម្បិ កត្វា បក្កមន្តិ។ អបរេ "បុនប្បុនំ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនានិ កត្វា នហាតេ បាបសុទ្ធិ ហោតី"តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេ កាលេន កាលំ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនានិ ករោន្តិ។ តេ សព្ពេបិ សន្ធាយ វុត្តំ "ឧម្មុជ្ជន្តិបិ និមុជ្ជន្តិបិ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនម្បិ ករោន្តី"តិ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ និមុជ្ជនបុព្ពកំ ឧម្មុជ្ជនំ, និមុជ្ជនមេវ បន ករោន្តា កតិបយា, ឧម្មុជ្ជនំ តទុភយញ្ច ករោន្តា ពហូតិ តេសំ យេភុយ្យភាវទស្សនត្ថំ ឧម្មុជ្ជនំ បឋមំ វុត្តំ។

៥០-៥១. ឧទកវាហកោតិ ឧទកោឃោ។ **រេណុហតាយា**តិ រជោគតាយ, រជោកិណ្ណាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នេវ ច ខោ ត្វំ កស្សប អរហា**តិ ឯតេន តទា កស្សបស្ស អសេក្ខភាវំ បដិក្ខិបតិ, **នាបិ អរហត្តមគ្គសមាបន្នោ**តិ ឯតេន សេក្ខភាវំ។ ឧភយេនបិស្ស អនរិយភាវមេវ ទីបេតិ។ **សាបិ តេ បដិបទា នត្ថិ, យាយ ត្វំ អរហា វា អស្សសិ អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នោ**តិ ឥមិនា បនស្ស កល្យាណបុថុជ្ជនភាវម្បិ បដិក្ខិបតិ។ តត្ថ **បដិបទា**តិ សីលវិសុទ្ធិអាទយោ ឆ វិសុទ្ធិយោ។ បដិបជ្ជតិ ឯតាយ អរិយមគ្គោតិ **បដិបទា។ អស្សសី**តិ ភវេយ្យាសិ។ **ចិរបដិកា**តិ ចិរកាលតោ បដ្ឋាយ, នាគទមនតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ **ខារិកាជមិស្សូ**ន្តិ ឯត្ថ **ខារី**តិ អរណីកមណ្ឌលុសូចិអាទយោ តាបសបរិក្ខារា, តំ ហរណកាជំ **ខារិកាជំ។ អគ្គិហុតមិស្សូ**ន្តិ ទព្ពិអាទិអគ្គិបូជោបករណំ។

៥២-៥៣. ឧបសគ្គោតិ ឧបទ្ទវោ។ ឥទានិ អឌ្ឍុឌ្ឍានិ បាដិហារិយសហស្សានិ ឯកតោ គណេត្វា ទស្សេតុំ "**ភគវតោ អធិដ្ឋានេន បញ្ច កដ្ឋសតានិ ន ផាលិយិំសូ**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ នាគទមនាទីនិ បន សោឡស បាដិហារិយានិ ឥធ ន គណិតានិ, តេហិ សទ្ធិំ សោឡសាតិរេកអឌ្ឍុឌ្ឍបាដិហារិយសហស្សានីតិ វេទិតព្ពំ។

អាទិត្តបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ឥទានិ តស្ស ភិក្ខុសហស្សស្ស អាទិត្តបរិយាយទេសនាយ អរហត្តប្បត្តិំ ទស្សេតុំ "**អថ ខោ ភគវា**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **គយាយំ វិហរតិ គយាសីសេ**តិ គយានាមិកាយ នទិយា អវិទូរេ ភវត្តា គាមោ គយា នាម, តស្សំ គយាយំ វិហរតិ។ សមីបត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ គយាគាមស្ស ហិ អវិទូរេ គយាតិ ឯកា បោក្ខរណីបិ អត្ថិ នទីបិ គយាសីសនាមកោ ហត្ថិកុម្ភសទិសោ បិដ្ឋិបាសាណោបិ។ យត្ថ ភិក្ខុសហស្សស្ស ឱកាសោ បហោតិ, ភគវា តត្ថ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ "**គយាសីសេ**"តិ, គយាគាមស្ស អាសន្នេ គយាសីសនាមកេ បិដ្ឋិបាសាណេ វិហរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ តេសំ សប្បាយធម្មទេសនំ វិចិនិត្វា តំ ទេសេស្សាមីតិ អាមន្តេសិ។ ភគវា ហិ តំ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរំ សមណសហស្សំ អាទាយ គយាសីសំ គន្ត្វា តេន បរិវារិតោ និសីទិត្វា "កតរា នុ ខោ ឯតេសំ ធម្មកថា សប្បាយា"តិ ចិន្តេន្តោ "ឥមេ សាយំ បាតំ អគ្គិំ បរិចរន្តិ, ឥមេសំ ទ្វាទសាយតនានិ

អាទិត្តានិ សម្បជ្ជលិតានិ វិយ កត្វា ទស្សេស្សាមិ, ឯវំ ឥមេ អរហត្តំ បាបុណិតុំ សក្ខិស្សន្តី”តិ សន្និដ្ឋានមកាសិ។ អថ នេសំ តថា ទេសេតុំ “សព្ពំ, ភិក្ខវេ, អាទិត្ត”ន្តិអាទិនា ឥមំ អាទិត្តបរិយាយំ អភាសិ។

តត្ថ (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៤.២៣) សព្ពំ នាម ចតុព្ពិធំ សព្ពសព្ពំ អាយតនសព្ពំ សក្កាយសព្ពំ បទេសសព្ពន្តិ។ តត្ថ –

> “ន តស្ស អទ្ទិដ្ឋមិធត្ថិ កិញ្ចិ;
> អថោ អវិញ្ញាតមជានិតព្ពំ;
> សព្ពំ អភិញ្ញាសិ យទត្ថិ នេយ្យំ;
> តថាគតោ តេន សមន្តចក្ខូ”តិ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. ធោតកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣២; បដិ. ម. ១.១២១) –

ឥទំ **សព្ពសព្ពំ** នាម។ “សព្ពំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ, តំ សុណាថា”តិ (សំ. និ. ៤.២៣) ឥទំ **អាយតនសព្ពំ** នាម។ “សព្ពធម្មមូលបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី”តិ (ម. និ. ១.១) ឥទំ **សក្កាយសព្ពំ** នាម។ “សព្ពធម្មេសុ វា បឋមសមន្នាហារោ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ មនោ មានសំ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណធាតូ”តិ ឥទំ **បទេសសព្ពំ** នាម។ ឥតិ បញ្ចារម្មណមត្តំ បទេសសព្ពំ, តេភូមកា ធម្មា សក្កាយសព្ពំ, ចតុភូមកា ធម្មា អាយតនសព្ពំ, យំ កិញ្ចិ នេយ្យំ សព្ពសព្ពំ។ បទេសសព្ពំ សក្កាយសព្ពំ ន បាបុណាតិ តស្ស តេភូមកធម្មេសុបិ ឯកទេសស្ស អសង្គណ្ហនតោ។ សក្កាយសព្ពំ អាយតនសព្ពំ ន បាបុណាតិ លោកុត្តរធម្មានំ អសង្គណ្ហនតោ។ អាយតនសព្ពំ សព្ពសព្ពំ ន បាបុណាតិ។ កស្មា? យស្មា អាយតនសព្ពេន ចតុភូមកធម្មាវ បរិគ្គហិតា , ន លក្ខណបញ្ញត្តិយោតិ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ អាយតនសព្ពំ អធិប្បេតំ, តត្ថាបិ ឥធ វិបស្សនុបគធម្មាវ គហេតព្ពា។

ចក្ខូតិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៩៦; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៤.១) ទ្វេ ចក្ខូនិ ញាណចក្ខុ ចេវ មំសចក្ខុ ច។ តត្ថ ញាណចក្ខុ បញ្ចវិធំ ពុទ្ធចក្ខុ ធម្មចក្ខុ សមន្តចក្ខុ ទិព្ពចក្ខុ បញ្ញាចក្ខូតិ។ តេសុ **ពុទ្ធចក្ខុ** នាម អាសយានុសយញាណញ្ចេវ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណញ្ច, យំ “ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ”តិ (ទី. និ. ២.៦៩; ម. និ. ១.២៨៣) អាគតំ។ **ធម្មចក្ខុ** នាម ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ, យំ “វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទី”តិ (ទី. និ. ១.៣៥៥; សំ. និ. ៥.១០៨១) អាគតំ។ **សមន្តចក្ខុ** នាម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, យំ “បាសាទមារុយ្ហ សមន្តចក្ខូ”តិ (ទី. និ. ២.៧០; ម. និ. ១.២៨២) អាគតំ។ **ទិព្ពចក្ខុ** នាម អាលោកវឌ្ឍនេន ឧប្បន្នញាណំ, យំ “ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេនា”តិ (ម. និ. ១.១៤៨, ២៨៤) អាគតំ។ **បញ្ញាចក្ខុ** នាម ចតុសច្ចបរិច្ឆេទកញាណំ, យំ “ចក្ខុំ ឧទបាទី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៥) អាគតំ។ មំសចក្ខុបិ ទុវិធំ សសម្ភារចក្ខុ បសាទចក្ខូតិ។ តេសុ យ្វាយំ អក្ខិកូបកេ អក្ខិបដលេហិ បរិវារិតោ មំសបិណ្ឌោ, យត្ថ ចតស្សោ ធាតុយោ វណ្ណគន្ធរសោជា សម្ភវោ ជីវិតំ ភាវោ ចក្ខុប្បសាទោ កាយប្បសាទោតិ សង្ខេបតោ តេរស សម្ភារា ហោន្តិ, វិត្ថារតោ បន ចតស្សោ ធាតុយោ វណ្ណគន្ធរសោជា សម្ភវោតិ ឥមេ នវ ចតុសមុដ្ឋានវសេន ឆត្តឹស, ជីវិតំ ភាវោ ចក្ខុប្បសាទោ កាយប្បសាទោតិ ឥមេ កម្មសមុដ្ឋានា តាវ ចត្តារោតិ ចត្តាលីស សម្ភារា ហោន្តិ, ឥទំ **សសម្ភារចក្ខុ** នាម។ យំ បនេត្ថ សេតមណ្ឌលបរិច្ឆិន្នេន កណ្ហមណ្ឌលេន បរិវារិតេ ទិដ្ឋិមណ្ឌលេ សន្និវិដ្ឋំ រូបទស្សនសមត្ថំ បសាទមត្តំ, ឥទំ **បសាទចក្ខុ** នាម។ តស្ស តតោ បរេសញ្ច សោតាទីនំ វិត្ថារកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ២.៤៣៦) វុត្តាវ។

តត្ថ យទិទំ បសាទចក្ខុ, តញ្ច គហេត្វា ភគវា **“ចក្ខុ អាទិត្ត”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អាទិត្ត**ន្តិ បទិត្តំ, សម្បជ្ជលិតំ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ ឯកជាលីភូតន្តិ អត្ថោ។ ចក្ខុសន្និស្សិតំ វិញ្ញាណំ **ចក្ខុវិញ្ញាណំ,** ចក្ខុស្ស វា ការណភូតស្ស វិញ្ញាណំ **ចក្ខុវិញ្ញាណំ**។ កាមំ រូបាលោកមនសិការាទយោបិ តស្ស វិញ្ញាណស្ស ការណំ, តេ បន សាធារណការណំ, ចក្ខុ អសាធារណន្តិ អសាធារណការណេនាយំ និទ្ទេសោ យថា “យវង្កុរោ”តិ។ **សោតវិញ្ញាណា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ចក្ខុសន្និស្សិតោ ផស្សោ **ចក្ខុសម្ផស្សោ,** ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តផស្សស្សេតំ អធិវចនំ។ **សោតសម្ផស្សា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ វេទយិត**ន្តិ ចក្ខុសម្ផស្សំ មូលបច្ចយំ កត្វា ឧប្បន្នា សម្បដិច្ឆនសន្តីរណវោដ្ឋព្ពនជវនវេទនា។ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តាយ បន វេទនាយ ចក្ខុសម្ផស្សស្ស បច្ចយភាវេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ ចក្ខុសម្ផស្សោ ហិ សហជាតាយ វេទនាយ សហជាតាទិវសេន, អសហជាតាយ ឧបនិស្សយាទិវសេន បច្ចយោ ហោតិ។ តេនេវ “ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ វេទយិតំ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា”តិ វុត្តំ។ **សោតទ្វារវេទនា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន **មនោ**តិ ភវង្គចិត្តំ មនោទ្វារស្ស អធិប្បេតត្តា។ **ធម្មា**តិ ធម្មារម្មណំ។ **មនោវិញ្ញាណ**ន្តិ សហាវជ្ជនកំ ជវនំ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ភវង្គសហជាតោ ផស្សោ។ **វេទយិត**ន្តិ អាវជ្ជនវេទនាយ សទ្ធិំ ជវនវេទនា។ ភវង្គសម្បយុត្តាយ បន វេទនាយ គហណេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ អាវជ្ជនំ វា ភវង្គតោ អមោចេត្វា **មនោ**តិ សាវជ្ជនំ ភវង្គំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ធម្មា**តិ ធម្មារម្មណមេវ។ **មនោវិញ្ញាណ**ន្តិ ជវន

វិញ្ញាណំ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ភវង្គាវជ្ជនសហជាតោ ផស្សោ។ **វេទយិត**ន្តិ ជវនសហជាតា វេទនា, ភវង្គាវជ្ជនសហជាតាបិ វដ្ដតិយេវ។

រាគគ្គិនាតិអាទីសុ រាគោវ អនុទហនដ្ឋេន អគ្គីតិ **រាគគ្គិ**។ រាគោ ហិ តិខិណំ ហុត្វា ឧប្បជ្ជមានោ សត្តេ អនុទហតិ ឈាបេតិ, តស្មា “អគ្គី”តិ វុច្ចតិ។ ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។ តត្រិមានិ វត្ថូនិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥; វិភ. អដ្ឋ. ៩២៤) – ឯកា ទហរភិក្ខុនី ចិត្តលបព្ពតវិហារេ ឧបោសថាគារំ គន្ត្វា ទ្វារបាលរូបំ ឱលោកយមានា ឋិតា។ អថស្សា អន្តោ រាគោ តិខិណតរោ ហុត្វា ឧប្បន្នោ, តស្មា តំសមុដ្ឋានា តេជោធាតុ អតិវិយ តិខិណភាវេន សទ្ធឹ អត្តនា សហជាតធម្មេហិ ហទយបទេសំ ឈាបេសិ យថា តំ ពាហិរា តេជោធាតុ សន្និស្សយំ, តេន សា ភិក្ខុនី ឈាយិត្វា កាលមកាសិ។ ភិក្ខុនិយោ គច្ឆមានា “អយំ ទហរា ឋិតា, បក្កោសថ ន”ន្តិ អាហំសុ។ ឯកា គន្ត្វា “កស្មា ឋិតាសី”តិ ហត្ថេ គណ្ហិ។ គហិតមត្តា បរិវត្តិត្វា បបតា។ ឥទំ តាវ រាគស្ស អនុទហនតាយ វត្ថុ។

ទោសស្ស បន អនុទហនតាយ មនោបទោសិកា ទេវា ទដ្ឋព្ពា។ តេសុ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៤៧-៤៨) កិរ ឯកោ ទេវបុត្តោ “នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមី”តិ សបរិវារោ រថេន វីថឹ បដិបជ្ជតិ។ អថញ្ញោ និក្ខមន្តោ តំ បុរតោ គច្ឆន្តំ ទិស្វា “ភោ អយំ កបណោ អទិដ្ឋបុព្ពំ វិយ ឯតំ ទិស្វា បីតិយា ឧទ្ធុមាតោ វិយ ភិជ្ជមានោ វិយ ច គច្ឆតី”តិ កុជ្ឈតិ។ បុរតោ គច្ឆន្តោបិ និវត្តិត្វា តំ កុទ្ធំ ទិស្វា កុទ្ធា នាម សុវិជានា ហោន្តីតិ កុទ្ធភាវមស្ស ញត្វា “ត្វំ កុទ្ធោ មយ្ហំ កឹ ករិស្សសិ, អយំ សម្បត្តិ មយា ទានសីលាទីនំ វសេន លទ្ធា, ន តុយ្ហំ វសេនា”តិ បដិកុជ្ឈតិ។ ឯកស្មិញ្ហិ កុទ្ធេ ឥតរោ អកុទ្ធោ រក្ខតិ។ កុទ្ធស្ស ហិ សោ កោធោ ឥតរស្មឹ អកុជ្ឈន្តេ អនុបាទានោ ឯកវារមេវ ឧប្បត្តិយា អនាសេវនោ ចាវេតុំ ន សក្កោតិ, ឧទកំ បត្វា អគ្គិ វិយ និព្ពាយតិ, តស្មា អកុទ្ធោ តំ ចវនតោ រក្ខតិ។ ឧភោសុ បន កុទ្ធេសុ ឯកស្ស កោធោ ឥតរស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តស្សបិ កោធោ ឥតរស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ ឧភោ កន្ទន្តានំយេវ ឱរោធានំ ចវន្តិ។ ឧភោសុ ហិ កុទ្ធេសុ ភិយ្យោ ភិយ្យោ អញ្ញមញ្ញម្ហិ បរិវឌ្ឍនវសេន តិខិណសមុទាចារោ និស្សយទហនរសោ កោធោ ឧប្បជ្ជមានោ ហទយវត្ថុំ និទ្ទហន្តោ អច្ចន្តសុខុមាលំ ករជកាយំ វិនាសេតិ, តតោ សកលោបិ អត្តភាវោ អន្តរធាយតិ។ ឥទំ ទោសស្ស អនុទហនតាយ វត្ថុ។

មោហស្ស បន អនុទហនតាយ ខិឌ្ឌាបទោសិកា ទេវា ទដ្ឋព្ពា។ មោហវសេន ហិ តេសំ សតិសម្មោសោ ហោតិ, តស្មា ខិឌ្ឌាវសេន អាហារកាលំ អតិវត្តេត្វា កាលំ ករោន្តិ។ តេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៤៥-៤៦) កិរ បុញ្ញវិសេសាធិគតេន មហន្តេន អត្តនោ សិរិវិភវេន នក្ខត្តំ កីឡន្តា តាយ សម្បត្តិមហន្តតាយ “អាហារំ បរិភុញ្ជិម្ហ, ន បរិភុញ្ជិម្ហា”តិបិ ន ជានន្តិ។ អថ ឯកាហារាតិក្កមនតោ បដ្ឋាយ និរន្តរំ ខាទន្តាបិ បិវន្តាបិ ចវន្តិយេវ ន តិដ្ឋន្តិ។ កស្មា? កម្មជតេជស្ស ពលវតាយ។ មនុស្សានញ្ហិ កម្មជតេជោ មន្ទោ, ករជកាយោ ពលវា។ តេសំ តេជស្ស មន្ទតាយ ករជកាយស្ស ពលវតាយ សត្តាហម្បិ អតិក្កមិត្វា ឧណ្ហោទកអច្ឆយាគុអាទីហិ សក្កា វត្ថុំ ឧបត្ថម្ភេតុំ។ ទេវានំ បន តេជោ ពលវា ហោតិ ឧឡារបុញ្ញនិព្ពត្តត្តា ឧឡារគរុសិនិទ្ធសុធាហារជីរណតោ ច, ករជំ មន្ទំ មុទុសុខុមាលភាវតោ។ តេនេវ ហិ ភគវា ឥន្ទសាលគុហាយំ បកតិបថវិយំ បតិដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តំ សក្កំ ទេវរាជានំ “ឱឡារិកកាយំ អធិដ្ឋាហី”តិ អាហ, តស្មា តេ ឯកំ អាហារវេលំ អតិក្កមិត្វា សណ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ យថា នាម គិម្ហានំ មជ្ឈន្ហិកេ តត្តបាសាណេ ឋបិតំ បទុមំ វា ឧប្បលំ វា សាយន្ហសមយេ ឃដសតេនបិ សិញ្ចិយមានំ បាកតិកំ ន ហោតិ វិនស្សតិយេវ, ឯវមេវ បច្ឆា និរន្តរំ ខាទន្តាបិ បិវន្តាបិ ចវន្តិយេវ ន តិដ្ឋន្តិ។

កោ បន តេសំ អាហារោ, កា អាហារវេលាតិ? សព្ពេសម្បិ កាមាវចរទេវានំ សុធា អាហារោ, សោ ហេដ្ឋិមេហិ ហេដ្ឋិមេហិ ឧបរិមានំ ឧបរិមានំ បណីតតមោ ហោតិ។ តំ យថាសកំ ទិវសវសេន ទិវសេ ទិវសេ ភុញ្ជន្តិ។ កេចិ បន “ពិឡារបទប្បមាណំ សុធាហារំ ភុញ្ជន្តិ។ សោ ជិវ្ហាយ ឋបិតមត្តោ យាវ កេសគ្គនខគ្គា កាយំ ផរតិ, តេសំយេវ ទិវសវសេន សត្តទិវសំ យាបនសមត្ថោ ហោតី”តិ វទន្តិ។

កេ បន តេ ខិឌ្ឌាបទោសិកា នាម ទេវាតិ? ឥមេ នាមាតិ អដ្ឋកថាយំ វិចារណា នត្ថិ, “កម្មជតេជោ ពលវា ហោតិ, ករជំ មន្ទ”ន្តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា បន យេ កេចិ កពឡីការាហារូបជីវិនោ ឯវំ ករោន្តិ, តេ ឯវំ ចវន្តីតិ វេទិតព្ពា។ កេចិ បនាហុ “និម្មានរតិបរនិម្មិតវសវត្តិនោ តេ ទេវា។ ខិឌ្ឌាយ បទុស្សនមត្តេនេវ ហេតេ ខិឌ្ឌាបទោសិកាតិ វុត្តា”តិ។ មនោបទោសិកា បន ចាតុមហារាជិកាតិ អដ្ឋកថាយមេវ វុត្តំ។ កេចិ បន “ខិឌ្ឌាបទោសិកាបិ ចាតុមហារាជិកាយេវា”តិ វទន្តិ។ ឯវំ តាវ រាគាទយោ តយោ អនុទហនដ្ឋេន “អគ្គី”តិ វេទិតព្ពា។ ជាតិអាទិត្តយំ បន នានប្បការទុក្ខវត្ថុភាវេន អនុទហនតោ អគ្គិ។ សោកាទីនំ អនុទហនតា បាកដាយេវ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ទុក្ខលក្ខណំ កថិតំ ចក្ខាទីនំ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវេន ទុក្ខមតាយ ទុក្ខភាវស្ស កថិតត្តា។

អាទិត្តបរិយាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧរុវេលបាដិហារិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពិម្ពិសារសមាគមកថាវណ្ណនា

៥៥. ឥទានិ “អថ ខោ ភគវា គយាសីសេ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា”តិអាទីសុ យា សា អនុត្តានបទវណ្ណនា, តំ ទស្សេតុំ **“លដ្ឋិវនេតិ តាលុយ្យានេ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តាលុយ្យានេ**តិ តាលរុក្ខានំ ពហុភាវតោ ឯវំលទ្ធនាមេ ឧយ្យានេ។ **អប្បេកច្ចេ យេន ភគវា តេនញ្ជលឹ បណាមេត្វា**តិអាទីសុ **អញ្ជលឹ បណាមេត្វា**តិ យេ ឧភតោបក្ខិកា, តេ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ តេ កិរ ឯវំ ចិន្តយឹសុ “សចេ នោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ ‘កស្មា តុម្ហេ សមណំ គោតមំ វន្ទិត្ថា’តិ, តេសំ ‘កឹ អញ្ជលិមត្តករណេនបិ វន្ទិតំ ហោតី’តិ វក្ខាម។ សចេ នោ សម្មាទិដ្ឋិកា ចោទេស្សន្តិ ‘កស្មា ភគវន្តំ ន វន្ទិត្ថា’តិ, ‘កឹ សីសេន ភូមឹ បហរន្តេនេវ វន្ទិតំ ហោតិ, ននុ អញ្ជលិកម្មម្បិ វន្ទនា ឯវា’តិ វក្ខាមា”តិ។ **នាមគោត្តំ សាវេត្វា**តិ “ភោ គោតម, អហំ អសុកស្ស បុត្តោ ទត្តោ នាម មិត្តោ នាម ឥធ អាគតោ”តិ វទន្តា នាមំ សាវេន្តិ នាម, “ភោ គោតម, អហំ វាសេដ្ឋោ នាម កច្ចានោ នាម ឥធាគតោ”តិ វទន្តា គោត្តំ សាវេន្តិ នាម។ ឯតេ កិរ ទលិទ្ទា ជិណ្ណកុលបុត្តា បរិសមជ្ឈេ នាមគោត្តវសេន បាកដា ភវិស្សាមាតិ ឯវំ អកំសុ។ យេ បន តុណ្ហីភូតា និសីទឹសុ, តេ កេរាដិកា ចេវ អន្ធពាលា ច។ តត្ថ កេរាដិកា “ឯកំ ទ្វេ កថាសល្លាបេ ករោន្តេ វិស្សាសិកោ ហោតិ, អថ វិស្សាសេ សតិ ឯកំ ទ្វេ ភិក្ខា អទាតុំ ន យុត្ត”ន្តិ តតោ អត្តានំ មោចេន្តា តុណ្ហី និសីទន្តិ។ អន្ធពាលា អញ្ញាណតាយេវ អវក្ខិត្តា មត្តិកាបិណ្ឌោ វិយ យត្ថ កត្ថចិ តុណ្ហីភូតា និសីទន្តិ។

កិសកោវទានោតិ ឯត្ថ កិសកានំ ឱវទានោ **កិសកោវទានោ**តិ ឥមំ តាវ អត្ថវិកប្បំ ទស្សេតុំ **“តាបសចរិយាយ កិសសរីរត្តា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អគ្គិហុត្តន្តិ** អគ្គិបរិចរណំ។ រូបាទយោវ ឥធ កាមនីយដ្ឋេន “កាមា”តិ វុត្តាតិ អាហ **“ឯតេ រូបាទយោ កាមេ”**តិ។ **យញ្ញា អភិវទន្តី**តិ យាគហេតុ ឥជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។ **ឧបធីសូ**តិ ឯត្ថ ចត្តារោ ឧបធី កាមុបធិ ខន្ធុបធិ កិលេសុបធិ អភិសង្ខារុបធីតិ។ កាមាបិ ហិ “យំ បញ្ច កាមគុណេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ កាមានំ អស្សាទោ”តិ (ម. និ. ១.១៦៧) ឯវំ វុត្តស្ស សុខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ ឧបធីយតិ ឯត្ថ សុខន្តិ ឥមិនា វចនត្ថេន “ឧបធី”តិ វុច្ចន្តិ។ ខន្ធាបិ ខន្ធមូលកស្ស ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ, កិលេសាបិ អបាយទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ, អភិសង្ខារាបិ ភវទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ “ឧបធី”តិ វុច្ចន្តិ, តេសុ ខន្ធុបធិ ឥធាធិប្បេតោតិ អាហ **“ខន្ធុបធីសុ មលន្តិ ញត្វា”**តិ។ **យញ្ញា មលមេវ វទន្តី**តិ យាគហេតុ មលមេវ ឥជ្ឈតីតិ វទន្តិ។ **យិដ្ឋេ**តិ មហាយាគេ។ **ហុតេ**តិ ទិវសេ ទិវសេ កត្តព្ពអគ្គិបរិចរណេ។ **កាមភវេ អសត្ត**ន្តិ កាមភវេ អលគ្គំ, តព្ពិនិមុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៥៧-៥៨. **អាសីសនា**តិ បត្ថនា។ ទិព្ពសុវណ្ណេសុបិ សិង្គីសុវណ្ណស្ស សព្ពសេដ្ឋត្តា **“សិង្គីនិក្ខសវណ្ណោ”**តិ វុត្តំ។ យថេវ ហិ មនុស្សបរិភោគេ សុវណ្ណេ យុត្តិកតំ ហីនំ, តតោ រសវិទ្ធំ សេដ្ឋំ, រសវិទ្ធតោ អាករុប្បន្នំ, តតោ យំ កិញ្ចិ ទិព្ពំ សេដ្ឋំ, ឯវំ ទិព្ពសុវណ្ណេសុបិ ចាមីករតោ សាតកុម្ភំ, សាតកុម្ភតោ ជម្ពុនទំ, ជម្ពុនទតោ សិង្គីសុវណ្ណំ, តស្មា តំ សព្ពសេដ្ឋំ។ **សិង្គីនិក្ខ**ន្តិ ច និក្ខបរិមាណេន សិង្គីសុវណ្ណេន កតំ សុវណ្ណបដ្ដំ។ ឩនកនិក្ខេន កតភណ្ឌំ ឃដ្ដនមជ្ជនក្ខមំ ន ហោតិ, អតិរេកេន កតំ ឃដ្ដនមជ្ជនំ ខមតិ, វណ្ណវន្តំ បន ន ហោតិ, ផរុសធាតុកំ ខាយតិ, និក្ខេន កតំ ឃដ្ដនមជ្ជនញ្ចេវ ខមតិ វណ្ណវន្តញ្ច ហោតិ។ និក្ខំ បន វីសតិសុវណ្ណន្តិ កេចិ ។ បញ្ចវីសតិសុវណ្ណន្តិ អបរេ។ **មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយំ** បន “និក្ខំ នាម បញ្ចសុវណ្ណា”តិ វុត្តំ។ **សុវណ្ណោ** នាម ចតុធរណន្តិ វទន្តិ។

ទសសុ អរិយវាសេសុ វុត្ថវាសោតិ –

“ឥធ, (ទី. និ. ៣.៣៤៨; អ. និ. ១០.២០) ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បញ្ចង្គវិប្បហីនោ ហោតិ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ឯការក្ខោ ចតុរាបស្សេនោ បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោ សមវយសដ្ឋេសនោ អនាវិលសង្កប្បោ បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ សុវិមុត្តចិត្តោ សុវិមុត្តបញ្ញោ។

“កថញ្ច , ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បញ្ចង្គវិប្បហីនោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ កាមច្ឆន្ទោ បហីនោ ហោតិ, ព្យាបាទោ បហីនោ ហោតិ, ថិនមិទ្ធំ បហីនំ ហោតិ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បហីនំ ហោតិ, វិចិកិច្ឆា បហីនា ហោតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បញ្ចង្គវិប្បហីនោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា នេវ សុមនោ ហោតិ ន ទុម្មនោ, ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ។ សោតេន សទ្ទំ សុត្វា…បេ….

ឃានេន គន្ធំ ឃាយិត្វា… ជិវ្ហាយ រសំ សាយិត្វា… កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ ផុសិត្វា… មនសា ធម្មំ វិញ្ញាយ នេវ សុមនោ ហោតិ ន ទុម្មនោ, ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ឯការក្ខោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សតារក្ខេន ចេតសា សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ឯការក្ខោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ចតុរាបស្សេនោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សង្ខាយេកំ បដិសេវតិ, សង្ខាយេកំ អធិវាសេតិ, សង្ខាយេកំ បរិវជ្ជេតិ, សង្ខាយេកំ វិនោទេតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ចតុរាបស្សេនោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យានិ តានិ បុថុសមណព្រាហ្មណានំ បុថុបច្ចេកសច្ចានិ , សព្ពានិ តានិ នុណ្ណានិ ហោន្តិ បនុណ្ណានិ ចត្តានិ វន្តានិ មុត្តានិ បហីនានិ បដិនិស្សដ្ឋានិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សមវយសដ្ឋេសនោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ កាមេសនា បហីនា ហោតិ, ភវេសនា បហីនា ហោតិ, ព្រហ្មចរិយេសនា បដិប្បស្សទ្ធា។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សមវយសដ្ឋេសនោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អនាវិលសង្កប្បោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ កាមសង្កប្បោ បហីនោ ហោតិ, ព្យាបាទសង្កប្បោ បហីនោ ហោតិ, វិហឹសាសង្កប្បោ បហីនោ ហោតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អនាវិលសង្កប្បោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សុខស្ស ច បហានា ទុក្ខស្ស ច បហានា បុព្ពេវ សោមនស្សទោមនស្សានំ អត្ថង្គមា អទុក្ខមសុខំ ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធឹ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សុវិមុត្តចិត្តោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ រាគាចិត្តំ វិមុត្តំ ហោតិ, ទោសា ចិត្តំ វិមុត្តំ ហោតិ, មោហា ចិត្តំ វិមុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សុវិមុត្តចិត្តោ ហោតិ។

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សុវិមុត្តបញ្ញោ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ‘រាគោ មេ បហីនោ ឧច្ឆិន្នមូលោ តាលាវត្ថុកតោ អនភាវំកតោ អាយតឹ អនុប្បាទធម្មោ’តិ បជានាតិ, ‘ទោសោ មេ បហីនោ…បេ.… មោហោ មេ បហីនោ ឧច្ឆិន្នមូលោ តាលាវត្ថុកតោ អនភាវំកតោ អាយតឹ អនុប្បាទធម្មោ’តិ បជានាតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សុវិមុត្តបញ្ញោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣៤៨; អ. និ. ១០.២០) –

ឯវមាគតេសុ ទសសុ អរិយវាសេសុ វុត្ថវាសោ។

តត្ថ វសន្តិ ឯត្ថាតិ វាសា, អរិយានំ ឯវ វាសាតិ **អរិយវាសា** អនរិយានំ តាទិសានំ វាសានំ អសម្ភវតោ។ អរិយាតិ ចេត្ថ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន ខីណាសវា គហិតា។ **ឯការក្ខោ**តិ ឯកា សតិសង្ខាតា អារក្ខា ឯតស្សាតិ ឯការក្ខោ។ ខីណាសវស្ស (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៤៨; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.២០) ហិ តីសុ ទ្វារេសុ សព្ពកាលេ សតិ អារក្ខកិច្ចំ សាធេតិ។ តេនេវស្ស ចរតោ ច តិដ្ឋតោ ច សុត្តស្ស ច ជាគរស្ស ច សតតំ សមិតំ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតីតិ វុច្ចតិ។

ចតុរាបស្សេនោតិ ចត្តារិ អបស្សេនានិ អបស្សយា ឯតស្សាតិ ចតុរាបស្សេនោ។ **សង្ខាយា**តិ ញាណេន (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៨)។ **បដិសេវតី**តិ ញាណេន ញត្វា សេវិតព្ពយុត្តកមេវ សេវតិ។ តស្ស វិត្ថារោ “បដិសង្ខា យោនិសោ ចីវរំ បរិភុញ្ជតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨) នយេន វេទិតព្ពោ។ **សង្ខាយេកំ អធិវាសេតី**តិ ញាណេន ញត្វា អធិវាសេតព្ពយុត្តកមេវ អធិវាសេតិ។ វិត្ថារោ បនេត្ថ “បដិសង្ខា យោនិសោ ខមោ ហោតិ សីតស្សា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៤) នយេន វេទិតព្ពោ។ **បរិវជ្ជេតី**តិ ញាណេន ញត្វា បរិវជ្ជេតព្ពយុត្តកមេវ បរិវជ្ជេតិ។ តស្ស វិត្ថារោ “បដិសង្ខា យោនិសោ ចណ្ឌំ ហត្ថឹ បរិវជ្ជេតី”តិអាទិនា នយេន

វេទិតព្ពោ។ **វិនោទេតី**តិ ញាណេន ញត្វា វិនោទេតព្ពមេវ វិនោទេតិ នុទតិ នីហរតិ អន្តោ វសិតុំ ន ទេតិ។ តស្ស វិត្ថារោ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិអាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។

បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោតិ (អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.៣៨; ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៤៨) “ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចំ, ឥទមេវ សច្ចុ”ន្តិ ឯវំ បាដិយេក្កំ គហិតត្តា បច្ចេកសង្ខាតានិ ទិដ្ឋិសច្ចានិ បនុណ្ណានិ នីហដានិ បហីនានិ អស្សាតិ បនុណ្ណបច្ចេកសច្ចោ។ **បុថុសមណព្រាហ្មណាន**ន្តិ ពហូនំ សមណព្រាហ្មណានំ។ ឯត្ថ ច **សមណា**តិ បព្ពជ្ជុបគតា។ **ព្រាហ្មណា**តិ ភោវាទិនោ។ **បុថុបច្ចេកសច្ចានី**តិ ពហូនិ បាដេក្កសច្ចានិ, “ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចំ, ឥទមេវ សច្ចុ”ន្តិ បាដិយេក្កំ គហិតានិ ពហូនិ សច្ចានីតិ អត្ថោ។ **នុណ្ណានី**តិ នីហដានិ។ **បនុណ្ណានី**តិ សុដ្ឋុ នីហតានិ។ **ចត្តានី**តិ វិស្សដ្ឋានិ។ **វន្តានី**តិ វមិតានិ។ **មុត្តានី**តិ ឆិន្នពន្ធនានិ កតានិ។ **បហីនានី**តិ បជហិតានិ។ **បដិនិស្សដ្ឋានី**តិ យថា ន បុន ចិត្តំ អារោហន្តិ, ឯវំ បដិវិស្សជ្ជិតានិ។ សព្ពានេវ ចេតានិ អរិយមគ្គាធិគមតោ បុព្ពេ គហិតស្ស ទិដ្ឋិគ្គាហស្ស វិស្សដ្ឋភាវវេវចនានិ។

សមវយសដ្ឋេសនោតិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៤៨; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.២០) ឯត្ថ **អវយា**តិ អនូនា។ **សដ្ឋា**តិ និស្សដ្ឋា។ សម្មា អវយា សដ្ឋា ឯសនា អស្សាតិ **សមវយសដ្ឋេសនោ**, សម្មា វិស្សដ្ឋសព្ពឯសនោតិ អត្ថោ។ “**រាគា ចិត្តំ វិមុត្ត**”ន្តិអាទីហិ មគ្គស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិ កថិតា រាគាទីនំ បហីនភាវទីបនតោ។ “**រាគោ មេ បហីនោ**”តិអាទីហិ បច្ចវេក្ខណាមុខេន អរិយផលំ កថិតំ។ អធិគតេ ហិ អគ្គផលេ សព្ពសោ រាគាទីនំ អនុប្បាទធម្មតំ បជានាតិ, តញ្ច បជាននំ បច្ចវេក្ខណញាណន្តិ។ តត្ថ បញ្ចង្គវិប្បហានបច្ចេកសច្ចាបនោទនឯសនាសមវយសដ្ឋនានិ “សង្ខាយេកំ បដិសេវតិ អធិវាសេតិ បរិវជ្ជេតិ វិនោទេតី”តិ វុត្តេសុ អបស្សេនេសុ វិនោទនា ច មគ្គកិច្ចានេវ, ឥតរេ ច មគ្គេនេវ សមិជ្ឈន្តិ។

ទសពលោតិ កាយពលសង្ខាតានិ ញាណពលសង្ខាតានិ ច ទស ពលានិ ឯតស្សាតិ ទសពលោ។ ទុវិធញ្ហិ តថាគតស្ស ពលំ កាយពលំ ញាណពលញ្ច។ តេសុ កាយពលំ ហត្ថិកុលានុសារេន វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ បោរាណេហិ –

> “កាឡាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
> គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.២២; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.២១; វិភ. អដ្ឋ ៧៦; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៥; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ១.៣៩; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៤៤; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៨១);

ឥមានិ ហិ ទស ហត្ថិកុលានិ។ តត្ថ **កាឡាវក**ន្តិ បកតិហត្ថិកុលំ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ ទសន្នំ បុរិសានំ កាយពលំ, តំ ឯកស្ស កាឡាវកស្ស ហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ កាឡាវកានំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្ស។ យំ ទសន្នំ គង្គេយ្យានំ, តំ ឯកស្ស បណ្ឌរស្ស។ យំ ទសន្នំ បណ្ឌរានំ, តំ ឯកស្ស តម្ពស្ស។ យំ ទសន្នំ តម្ពានំ, តំ ឯកស្ស បិង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ បិង្គលានំ, តំ ឯកស្ស គន្ធហត្ថិនោ។ យំ ទសន្នំ គន្ធហត្ថីនំ, តំ ឯកស្ស មង្គលស្ស។ យំ ទសន្នំ មង្គលានំ, តំ ឯកស្ស ហេមវតស្ស។ យំ ទសន្នំ ហេមវតានំ, តំ ឯកស្ស ឧបោសថស្ស។ យំ ទសន្នំ ឧបោសថានំ, តំ ឯកស្ស ឆទ្ទន្តស្ស។ យំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ, តំ ឯកស្ស តថាគតស្ស កាយពលំ។ នារាយនសង្ខាតពលន្តិបិ ឥទមេវ វុច្ចតិ។ តត្ថ នារា វុច្ចន្តិ រស្មិយោ, តា ពហូ នានាវិធា តតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ **នារាយនំ**, វជិរំ, តស្មា វជិរសង្ខាតពលន្តិ អត្ថោ។ តទេតំ បកតិហត្ថិគណនាយ ហត្ថីនំ កោដិសហស្សានំ, បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ ហោតិ។ ឥទំ តាវ តថាគតស្ស **កាយពលំ**។

ញាណពលំ បន បាឡិយំ អាគតមេវ។ តត្រាយំ បាឡិ (ម. និ. ១.១៤៨; អ. និ. ១០.២១) –

> “ទស ខោ បនិមានិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស តថាគតពលានិ, យេហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។ កតមានិ ទស? ឥធ, សារិបុត្ត, តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ, សារិបុត្ត, តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។ ឥទម្បិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ, យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។ (១)
>
> “បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ កម្មសមាទានានំ ឋានសោ ហេតុសោ វិបាកំ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ.…។ (២)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទំ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ…។ (៣)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ អនេកធាតុំ នានាធាតុំ លោកំ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ…។ (៤)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតំ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ…។ (៥)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ…។ (៦)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសំ វោទានំ វុដ្ឋានំ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ…។ (៧)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ។ សេយ្យថិទំ? ឯកម្បិ ជាតឹ ទ្វេបិ ជាតិយោ…បេ… ឥតិ សាការំ សឧទ្ទេសំ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ…បេ…។ (៨)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន សត្តេ បស្សតិ ចវមានេ ឧបបជ្ជមានេ ហីនេ បណីតេ សុវណ្ណេ ទុព្ពណ្ណេ សុគតេ ទុគ្គតេ, យថាកម្មូបគេ សត្តេ បជានាតិ…បេ…។ (៩)

“បុន ចបរំ, សារិបុត្ត, តថាគតោ អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិំ បញ្ញាវិមុត្តិំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ…បេ… ឥទម្បិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ, យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។ ឥមានិ ខោ, សារិបុត្ត, ទស តថាគតស្ស តថាគតពលានី”តិ។ (១០)

តត្ថ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.២១; វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០) **ឋានញ្ច ឋានតោ**តិ ការណញ្ច ការណតោ។ “យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតូ បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ ឋានំ។ យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ន ហេតូ ន បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ អដ្ឋាន”ន្តិ បជានន្តោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។ **យម្បី**តិ យេន ញាណេន។

កម្មសមាទានានន្តិ សមាទិយិត្វា កតានំ កុសលាកុសលកម្មានំ, កម្មមេវ វា កម្មសមាទានំ។ **ឋានសោ ហេតុសោ**តិ បច្ចយតោ ចេវ ហេតុតោ ច។ តត្ថ គតិឧបធិកាលបយោគា វិបាកស្ស ឋានំ, កម្មំ ហេតុ។

សព្ពត្ថគាមិនិន្តិ សព្ពគតិគាមិនិញ្ច អគតិគាមិនិញ្ច។ **បដិបទ**ន្តិ មគ្គំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ ពហូសុបិ មនុស្សេសុ ឯកមេវ បាណំ ឃាតេន្តេសុ កាមំ សព្ពេសម្បិ ចេតនា តស្សេវេកស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណា, តំ បន កម្មំ តេសំ នានាការំ។ តេសុ ហិ ឯកោ អាទរេន ឆន្ទជាតោ ករោតិ, ឯកោ “ឯហិ ត្វម្បិ ករោហី”តិ បរេហិ និប្បីឡិតោ ករោតិ, ឯកោ សមានច្ឆន្ទោ វិយ ហុត្វា អប្បដិពាហិយមានោ វិចរតិ, តស្មា តេសុ ឯកោ តេនេវ កម្មេន និរយេ និព្ពត្តតិ, ឯកោ តិរច្ឆានយោនិយំ, ឯកោ បេត្តិវិសយេ។ តំ តថាគតោ អាយូហនក្ខណេយេវ “ឥមិនា នីហារេន អាយូហិតត្តា ឯស និរយេ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស តិរច្ឆានយោនិយំ, ឯស បេត្តិវិសយេ”តិ ជានាតិ។ និរយេ និព្ពត្តមានម្បិ “ឯស មហានិរយេ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស ឧស្សទនិរយេ”តិ ជានាតិ។ តិរច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តមានម្បិ “ឯស អបាទកោ ភវិស្សតិ, ឯស ទ្វិបាទកោ, ឯស ចតុប្បាទោ, ឯស ពហុប្បាទោ”តិ ជានាតិ។ បេត្តិវិសយេ និព្ពត្តមានម្បិ “ឯស និជ្ឈាមតណ្ហិកោ ភវិស្សតិ, ឯស ខុប្បិបាសិកោ, ឯស បរទត្តូបជីវី”តិ ជានាតិ។ តេសុ ច កម្មេសុ “ឥទំ កម្មំ បដិសន្ធឹ អាកឌ្ឍិស្សតិ, ឯតំ អញ្ញេន ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ឧបធិវេបក្កំ ភវិស្សតី”តិ ជានាតិ។

តថា សកលគាមវាសិកេសុ ឯកតោ បិណ្ឌបាតំ ទទមានេសុ កាមំ សព្ពេសម្បិ ចេតនា បិណ្ឌបាតារម្មណាវ, តំ បន កម្មំ តេសំ នានាការំ។ តេសុ ហិ ឯកោ អាទរេន ករោតីតិ សព្ពំ បុរិមសទិសំ។ តស្មា តេសុ ច កេចិ ទេវលោកេ និព្ពត្តន្តិ, កេចិ មនុស្សលោកេ។ តំ តថាគតោ អាយូហនក្ខណេយេវ ជានាតិ។ “ឥមិនា នីហារេន អាយូហិតត្តា ឯស មនុស្សលោកេ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស ទេវលោកេ, តត្ថាបិ ឯស ខត្តិយកុលេ, ឯស ព្រាហ្មណកុលេ, ឯស វេស្សកុលេ, ឯស សុទ្ទកុលេ, ឯស បរនិម្មិតវសវត្តីសុ, ឯស និម្មានរតីសុ, ឯស តុសិតេសុ, ឯស យាមេសុ,

ឯស តាវតឹសេសុ, ឯស ចាតុមហារាជិកេសុ, ឯស ភុម្មទេវេសូ”តិអាទិនា តត្ថ តត្ថ ហីនបណីតសុវណ្ណទុព្វណ្ណ អប្បបរិវារមហាបរិវារតាទិភេទំ តំ តំ វិសេសំ អាយូហនក្ខណេយេវ ជានាតិ។

តថា វិបស្សនំ បដ្ឋបេន្តេសុយេវ “ឥមិនា នីហារេន ឯស កិញ្ចិ សល្លក្ខេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, ឯស មហាភូតមត្ត មេវ វវត្ថបេស្សតិ, ឯស រូបបរិគ្គហេ ឯវ ឋស្សតិ, ឯស អរូបបរិគ្គហេយេវ, ឯស នាមរូបបរិគ្គហេយេវ, ឯស បច្ចយបរិគ្គហេយេវ, ឯស លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនាយមេវ, ឯស បឋមផលេយេវ, ឯស ទុតិយផលេ ឯវ, ឯស តតិយផលេ ឯវ, ឯស អរហត្តំ បាបុណិស្សតី”តិ ជានាតិ។ កសិណបរិកម្មំ ករោន្តេសុបិ “ឥមស្ស បរិកម្មមត្តមេវ ភវិស្សតិ, ឯស និមិត្តំ ឧប្បាទេស្សតិ, ឯស អប្បនំ ឯវ បាបុណិស្សតិ, ឯស ឈានំ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិស្សតី”តិ ជានាតិ។

អនេកធាតុន្តិ ចក្ខុធាតុអាទីហិ, កាមធាតុអាទីហិ វា ធាតូហិ ពហុធាតុំ។ **នានាធាតុ**ន្តិ តាសំយេវ ធាតូនំ វិលក្ខណត្តា នានប្បការធាតុំ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធាយតនធាតុលោកំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ តាសំ ធាតូនំ អវិបរីតតោ សភាវំ បដិវិជ្ឈតិ។

នានាធិមុត្តិកតន្តិ ហីនាទីហិ អធិមុត្តីហិ នានាធិមុត្តិកភាវំ។ **បរសត្តាន**ន្តិ បធានសត្តានំ។ **បរបុគ្គលាន**ន្តិ តតោ បរេសំ ហីនសត្តានំ។ ឯកត្ថមេវ វា ឯតំ បទទ្វយំ, វេនេយ្យវសេន បន ទ្វេធា វុត្តំ។ **ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ត**ន្តិ សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរភាវញ្ច អបរភាវញ្ច, វុទ្ធិញ្ច ហានិញ្ចាតិ អត្ថោ។

ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនន្តិ បឋមាទីនំ ចតុន្នំ ឈានានំ, “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទីនំ អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខានំ, សវិតក្កសវិចារាទីនំ តិណ្ណំ សមាធីនំ, បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទីនញ្ច នវន្នំ អនុបុព្ពសមាបត្តីនំ។ **សំកិលេស**ន្តិ ហានភាគិយធម្មំ។ **វោទាន**ន្តិ វិសេសភាគិយធម្មំ។ **វុដ្ឋាន**ន្តិ “វោទានម្បិ វុដ្ឋានំ, តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ (វិភ. ៨២៨) ឯវំ វុត្តំ បគុណជ្ឈានញ្ចេវ ភវង្គផលសមាបត្តិយោ ច។ ហេដ្ឋិមំ ហេដ្ឋិមញ្ហិ បគុណជ្ឈានំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា “វោទានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ភវង្គេន សព្ពឈានេហិ វុដ្ឋានំ ហោតិ, ផលសមាបត្តិយា និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ ហោតិ។ តមេតំ សន្ធាយ “តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច វិត្ថារកថាយ វិនិច្ឆយោ **សម្មោហវិនោទនិយំ វិភង្គដ្ឋកថាយំ** (វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០) វុត្តោ។ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិទិព្ពចក្ខុអាសវក្ខយញាណកថា បន **វេរញ្ជកណ្ឌេ** (បារា. ១២) វិត្ថារិតាយេវ។

ឥមានិ ខោ សារិបុត្តាតិ យានិ បុព្ពេ “ទស ខោ បនិមានិ, សារិបុត្ត, តថាគតស្ស តថាគតពលានី”តិ អវោចំ, ឥមានិ តានីតិ អប្បនំ ករោតិ។ តត្ថ បរវាទិកថា ហោតិ “ទសពលញាណំ នាម បាដិយេក្កំ នត្ថិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេវាយំ បភេទោ”តិ, តំ ន តថា ទដ្ឋព្ពំ។ អញ្ញមេវ ហិ ទសពលញាណំ, អញ្ញំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ទសពលញាណំ សកសកកិច្ចមេវ ជានាតិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ តម្បិ តតោ អវសេសម្បិ បជានាតិ។ ទសពលញាណេសុ ហិ បឋមំ ការណាការណមេវ ជានាតិ, ទុតិយំ កម្មន្តរវិបាកន្តរមេវ, តតិយំ កម្មបរិច្ឆេទមេវ, ចតុត្ថំ ធាតុនានត្តការណមេវ , បញ្ចមំ សត្តានំ អជ្ឈាសយាធិមុត្តិមេវ, ឆដ្ឋំ ឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុភាវមេវ, សត្តមំ ឈានាទីហិ សទ្ធិំ តេសំ សំកិលេសាទិមេវ, អដ្ឋមំ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធសន្តតិមេវ, នវមំ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិមេវ, ទសមំ សច្ចបរិច្ឆេទមេវ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន ឯតេហិ ជានិតព្ពញ្ច តតោ ឧត្តរិញ្ច បជានាតិ, ឯតេសំ បន កិច្ចំ ន សព្ពំ ករោតិ។ តញ្ហិ ឈានំ ហុត្វា អប្បេតុំ ន សក្កោតិ, ឥទ្ធិ ហុត្វា វិកុព្ពិតុំ ន សក្កោតិ, មគ្គោ ហុត្វា កិលេសេ ខេបេតុំ ន សក្កោតិ។ ឥតិ យថាវុត្តកាយពលេន ចេវ ញាណពលេន ច សមន្នាគតត្តា ភគវា “ទសពលោ”តិ វុច្ចតិ។

ទសហិ អសេក្ខេហិ អង្គេហិ ឧបេតោតិ “អសេក្ខា សម្មាទិដ្ឋិ, អសេក្ខោ សម្មាសង្កប្បោ, អសេក្ខា សម្មាវាចា, អសេក្ខោ សម្មាកម្មន្តោ, អសេក្ខោ សម្មាអាជីវោ, អសេក្ខោ សម្មាវាយាមោ, អសេក្ខា សម្មាសតិ, អសេក្ខោ សម្មាសមាធិ, អសេក្ខំ សម្មាញាណំ, អសេក្ខា សម្មាវិមុត្តី”តិ (ទី. និ. ៣.៣៤៨, ៣៦០) ឯវំ វុត្តេហិ ទសហិ អសេក្ខធម្មេហិ សមន្នាគតោ។ អសេក្ខា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ ច សព្ពេ ផលសម្បយុត្តធម្មា ឯវ។ ឯត្ថ ច **សម្មាទិដ្ឋិសម្មាញាណ**ន្តិ ទ្វីសុ ឋានេសុ បញ្ញាវ កថិតា “សម្មា ទស្សនដ្ឋេន សម្មាទិដ្ឋិ, សម្មា បជាននដ្ឋេន សម្មាញាណ”ន្តិ។ អត្ថិ ហិ ទស្សនជាននានំ វិសយេ បវត្តិអាការវិសេសោ។ **សម្មាវិមុត្តី**តិ ឥមិនា បន បទេន វុត្តាវសេសា ផលសមាបត្តិសហគតធម្មា សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពា ។ អរិយផលសម្បយុត្តធម្មាបិ ហិ សព្ពសោ បដិបក្ខតោ វិមុត្តតំ ឧបាទាយ វិមុត្តីតិ វត្តព្ពតំ លភន្តិ។

៥៩. វចនសទ្ទេន អប្បសទ្ទន្តិ អារាមុបចារេន គច្ឆតោ អទ្ធិកជនស្សបិ វចនសទ្ទេន អប្បសទ្ទំ។ **នគរនិគ្ឃោសសទ្ទេនា**តិ អវិភាវិតត្ថេន នគរេ មនុស្សានំ និគ្ឃោសសទ្ទេន។ មនុស្សេហិ សមាគម្ម ឯកជ្ឈំ

បវត្តិតសទ្ទោ ហិ និគ្ឃោសោ។ **អនុសញ្ចរណជនស្សា**តិ អនុសញ្ចារិនោ ជនស្ស។ **មនុស្សានំ រហស្សកិរិយដ្ឋានិយ**ន្តិ មនុស្សានំ រហស្សករណស្ស យុត្តំ អនុច្ឆវិកំ។ **វិវេកានុរូប**ន្តិ ឯកីភាវស្ស អនុរូបំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ពិម្ពិសារសមាគមកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារិបុត្តមោគ្គល្លានបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

៦០. ឥទានិ “តេន ខោ បន សមយេន សញ្ចយោ បរិព្ពាជកោ”តិអាទីសុ អបុព្ពបទវណ្ណនំ ទស្សេន្តោ “**សារិបុត្តមោគ្គល្លានា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ សារីព្រាហ្មណិយា បុត្តោ **សារិបុត្តោ,** មោគ្គល្លីព្រាហ្មណិយា បុត្តោ **មោគ្គល្លានោ**។ អម្ហាកំ កិរ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៨៩-១៩០; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.១០ សារិបុត្តត្ថេរវត្ថុ) ភគវតោ និព្ពត្តិតោ បុរេតរមេវ សារិបុត្តោ រាជគហនគរស្ស អវិទូរេ ឧបតិស្សគាមេ សារីព្រាហ្មណិយា នាម កុច្ឆិយំ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ តំទិវសមេវស្ស សហាយោបិ រាជគហស្សេវ អវិទូរេ កោលិតគាមេ មោគ្គល្លីព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិយំ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ តានិ កិរ ទ្វេបិ កុលានិ យាវ សត្តមា កុលបរិវដ្ដា អាពទ្ធបដិពទ្ធសហាយានេវ។ តេសំ ទ្វិន្នំ ឯកទិវសមេវ គព្ភបរិហារំ អទំសុ។ ទសមាសច្ចយេន ជាតានម្បិ តេសំ ឆសដ្ឋិ ធាតិយោ ឧបនយឹសុ។ នាមគ្គហណទិវសេ សារីព្រាហ្មណិយា បុត្តស្ស ឧបតិស្សគាមេ ជេដ្ឋកុលស្ស បុត្តត្តា “ឧបតិស្សោ”តិ នាមំ អកំសុ, ឥតរស្ស កោលិតគាមេ ជេដ្ឋកុលស្ស បុត្តត្តា “កោលិតោ”តិ នាមំ អកំសុ។ តេន វុត្តំ “**គិហិកាលេ ឧបតិស្សោ កោលិតោតិ ឯវំ បញ្ញាយមាននាមា**”តិ។

អឌ្ឍតេយ្យសតមាណវកបរិវារាតិ ឯត្ថ បញ្ចបញ្ចសតមាណវកបរិវារាតិបិ វទន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ **អង្គុត្តរនិកាយដ្ឋកថាយំ** (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៨៩-១៩០) –

> “ឧបតិស្សមាណវកស្ស កីឡនត្ថាយ នទី វា ឧយ្យានំ វា គមនកាលេ បញ្ច សុវណ្ណសិវិកាសតានិ បរិវារានិ ហោន្តិ, កោលិតមាណវកស្ស បញ្ច អាជញ្ញរថសតានិ។ ទ្វេបិ ជនា បញ្ចបញ្ចមាណវកសតបរិវារា ហោន្តី”តិ។

រាជគហេ ច អនុសំវច្ឆរំ គិរគ្គសមជ្ជំ នាម ហោតិ។ តេសំ ទ្វិន្នម្បិ ឯកដ្ឋានេយេវ មញ្ចកំ ពន្ធន្តិ។ ទ្វេបិ ឯកតោវ និសីទិត្វា សមជ្ជំ បស្សិត្វា ហសិតព្ពដ្ឋានេ ហសន្តិ, សំវេគដ្ឋានេ សំវិជ្ជន្តិ, ទាយំ ទាតុំ យុត្តដ្ឋានេ ទាយំ ទេន្តិ។ តេសំ ឥមិនាវ និយាមេន ឯកទិវសំ សមជ្ជំ បស្សន្តានំ បរិបាកគតត្តា ញាណស្ស បុរិមទិវសេសុ វិយ ហសិតព្ពដ្ឋានេ ហាសោ វា សំវេគដ្ឋានេ សំវិជ្ជនំ វា ទាយំ ទាតុំ យុត្តដ្ឋានេ ទាយទានំ វា នាហោសិ។ ទ្វេបិ បន ជនា ឯវំ ចិន្តយឹសុ “កឹ ឯត្ថ ឱលោកេតព្ពំ អត្ថិ, សព្ពេបិមេ អប្បត្តេ វស្សសតេ អបណ្ណត្តិកភាវំ គមិស្សន្តិ, អម្ហេហិ បន ឯកំ មោក្ខធម្មំ គវេសិតុំ វដ្ដតី”តិ អារម្មណំ គហេត្វា និសីទឹសុ។ តតោ កោលិតោ ឧបតិស្សំ អាហ “សម្ម ឧបតិស្ស, ន ត្វំ អញ្ញទិវសេសុ វិយ ហដ្ឋបហដ្ឋោ, អនត្តមនធាតុកោសិ, កឹ តេ សល្លក្ខិត”ន្តិ។ “សម្ម កោលិត, ឯតេសំ ឱលោកនេ សារោ នត្ថិ, និរត្ថកមេតំ, អត្តនោ មោក្ខធម្មំ គវេសិតុំ វដ្ដតី”តិ ឥទំ ចិន្តយន្តោ និសិន្នោម្ហីតិ។ ត្វំ បន កស្មា អនត្តមនោតិ។ សោបិ តថេវ អាហ។ អថស្ស អត្តនា សទ្ធិំ ឯកជ្ឈាសយតំ ញត្វា ឧបតិស្សោ ឯវមាហ “អម្ហាកំ ឧភិន្នំ សុចិន្តិតំ, មោក្ខធម្មំ បន គវេសន្តេហិ ឯកា បព្ពជ្ជា លទ្ធុំ វដ្ដតិ, កស្ស សន្តិកេ បព្ពជាមា”តិ។

តេន ខោ បន សមយេន សញ្ចយោ បរិព្ពាជកោ រាជគហេ បដិវសតិ មហតិយា បរិព្ពាជកបរិសាយ សទ្ធិំ។ តេ “តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមា”តិ បញ្ចហិ មាណវកសតេហិ សទ្ធិំ សញ្ចយស្ស សន្តិកេ បព្ពជឹសុ។ តេសំ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ សញ្ចយោ អតិរេកលាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ អហោសិ។ តេ កតិបាហេនេវ សព្ពំ សញ្ចយស្ស សមយំ បរិមទ្ទិត្វា “អាចរិយ, តុម្ហាកំ ជាននសមយោ ឯត្តកោវ, ឧទាហុ ឧត្តរិបិ អត្ថី”តិ បុច្ឆឹសុ។ សញ្ចយោ “ឯត្តកោវ, សព្ពំ តុម្ហេហិ ញាត”ន្តិ អាហ។ តស្ស កថំ សុត្វា ចិន្តយឹសុ “ឯវំ សតិ ឥមស្ស សន្តិកេ ព្រហ្មចរិយវាសោ និរត្ថកោ, មយំ មោក្ខធម្មំ គវេសិតុំ និក្ខន្តា, សោ ឥមស្ស សន្តិកេ ឧប្បាទេតុំ ន សក្កា, មហា ខោ បន ជម្ពុទីបោ, គាមនិគមរាជធានិយោ ចរន្តា អវស្សំ មោក្ខធម្មទេសកំ អាចរិយំ លភិស្សាមា”តិ។ តេ តតោ បដ្ឋាយ “យត្ថ យត្ថ បណ្ឌិតា សមណព្រាហ្មណា អត្ថី”តិ សុណន្តិ, តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា បញ្ហសាកច្ឆំ ករោន្តិ, តេហិ បុដ្ឋំ បញ្ហំ អញ្ញោ កថេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ, តេ បន តេសំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តិ។ ឯវំ សកលជម្ពុទីបំ បរិគ្គណ្ហិត្វា និវត្តិត្វា សកដ្ឋានមេវ អាគន្ត្វា “សម្ម កោលិត, យោ បឋមំ អមតំ អធិគច្ឆតិ , សោ អារោចេតូ”តិ កតិកំ អកំសុ។ ឥមមេវ វត្ថុំ សង្ខិបិត្វា ទស្សេន្តោ “**តត្រ នេសំ មហាជនំ ទិស្វា…បេ… កតិកំ អកំសូ**”តិ អាហ។

តត្ថ **ឆន្នបរិព្វាជកស្សា**តិ សេតបដធរស្ស បរិព្វាជកស្ស។ តេន នាយំ នគ្គបរិព្វាជកោតិ ទស្សេតិ។ **បាសាទិកេន អភិក្កន្តេនា**តិអាទីសុ **បាសាទិកេនា**តិ បសាទាវហេន សារុប្បេន សមណានុច្ឆវិកេន។ **អភិក្កន្តេនា**តិ គមនេន។ **បដិក្កន្តេនា**តិ និវត្តនេន។ **អាលោកិតេនា**តិ បុរតោ ទស្សនេន។ **វិលោកិតេនា**តិ ឥតោ ចិតោ ទស្សនេន។ **សមិញ្ជិតេនា**តិ បព្វសង្កោចនេន។ **បសារិតេនា**តិ តេសំយេវ បសារណេន។ សព្វត្ថ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ, តស្មា សតិសម្បជញ្ញកេហិ វភិសង្ខតត្តា បាសាទិកអភិក្កន្តបដិក្កន្តអាលោកិតវិលោកិតសមិញ្ជិតបសារិតោ ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឱក្ខិត្តចក្ខូ**តិ ហេដ្ឋាខិត្តចក្ខុ។ **ឥរិយាបថសម្បន្នោ**តិ តាយ បាសាទិកអភិក្កន្តាទិតាយ សម្បន្នឥរិយាបថោ។ **អត្ថិកេហិ ឧបញ្ញាត**ន្តិ “មរណេ សតិ អមតេនបិ ភវិតព្ព”ន្តិ ឯវំ អនុមានញាណេន “អត្ថី”តិ ឧបគតំ និព្ពានំ នាម, តំ មគ្គន្តោ បរិយេសន្តោ យន្នូនាហំ ឥមំ ភិក្ខុំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធេយ្យន្តិ សម្ពន្ធោ។ **សុទិន្នកណ្ឌេ វុត្តប្បការ**ន្តិ “ទានបតីនំ ឃរេសុ សាលា ហោន្តិ, អាសនានិ ចេត្ថ បញ្ញត្តានិ ហោន្តិ, ឧបដ្ឋាបិតំ ឧទកកញ្ជិយំ, តត្ថ បព្វជិតា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា និសីទិត្វា ភុញ្ជន្តិ។ សចេ ឥច្ឆន្តិ, ទានបតីនម្បិ សន្តកំ គណ្ហន្តិ, តស្មា តម្បិ អញ្ញតរស្ស កុលស្ស ឃរទិសាយ សាលាយ អញ្ញតរំ កុដ្ដមូលន្តិ វេទិតព្វ”ន្តិ ឯវំ វុត្តប្បការំ។

អប្បំ វា ពហុំ វា ភាសស្សូតិ បរិព្វាជកោ “អហំ ឧបតិស្សោ នាម, ត្វំ យថាសត្តិយា អប្បំ វា ពហុំ វា ពាវទ, ឯតំ នយសតេន នយសហស្សេន បដិវិជ្ឈិតុំ មយ្ហំ ភារោ”តិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ។ និរោធោ ច និរោធុបាយោ ច ឯកទេសសរូបេកសេសនយេន “និរោធោ”តិ វុត្តោតិ ទស្សេន្តោ **“អថ វា”**តិអាទិមាហ។ **បដិបាទេន្តោ**តិ និគមេន្តោ។ **ឥមំ ធម្មបរិយាយំ សុត្វា វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទី**តិ ឯត្ថ បរិព្វាជកោ បឋមបទទ្វយមេវ សុត្វា សហស្សនយសម្បន្នេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។ ឥតរបទទ្វយំ សោតាបន្នកាលេ និដ្ឋាសីតិ វេទិតព្វំ។

ពហុកេហិ កប្បនហុតេហីតិ ឯត្ថ ទស ទសកានិ សតំ, ទស សតានិ សហស្សំ, សហស្សានំ សតំ សតសហស្សំ, សតសហស្សានំ សតំ កោដិ, កោដិសតសហស្សានំ សតំ បកោដិ, បកោដិសតសហស្សានំ សតំ កោដិបកោដិ, កោដិបកោដិសតសហស្សានំ សតំ ឯកនហុតន្តិ វេទិតព្វំ។

៦១. អថ ខោ សារិបុត្តោ បរិព្វាជកោ យេន មោគ្គល្លានោ បរិព្វាជកោ តេនុបសង្កមីតិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៨៩-១៩០; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.១០ សារិបុត្តត្ថេរវត្ថុ) សោតាបន្នោ ហុត្វា ឧបរិវិសេសេ អប្បវត្តន្តេ “ភវិស្សតិ ឯត្ថ ការណ”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា ថេរំ អាហ “ភន្តេ, មា ឧបរិ ធម្មទេសនំ វឌ្ឍយិត្ថ, ឯត្តកមេវ ហោតុ, កហំ អម្ហាកំ សត្ថា វសតី”តិ។ វេឡុវនេ បរិព្វាជកាតិ។ “ភន្តេ, តុម្ហេ បុរតោ យាថ, មយ្ហំ ឯកោ សហាយកោ អត្ថិ, អម្ហេហិ ច អញ្ញមញ្ញំ កតិកា កតា ‘យោ បឋមំ អមតំ អធិគច្ឆតិ, សោ អារោចេតូ’តិ, អហំ តំ បដិញ្ញំ មោចេត្វា សហាយកំ គហេត្វា តុម្ហាកំ គតមគ្គេនេវ សត្ថុ សន្តិកំ អាគមិស្សាមី”តិ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន ថេរស្ស បាទេសុ និបតិត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ថេរំ ឧយ្យោជេត្វា បរិព្វាជការាមាភិមុខោ អគមាសិ។

៦២. សារិបុត្តំ បរិព្វាជកំ ឯតទវោចាតិ “អជ្ជ មយ្ហំ សហាយស្ស មុខវណ្ណោ ន អញ្ញទិវសេសុ វិយ, អទ្ធា អនេន អមតំ អធិគតំ ភវិស្សតី”តិ អមតាធិគមំ បុច្ឆន្តោ ឯតទវោច។ សោបិស្ស “អាមាវុសោ, អមតំ អធិគត”ន្តិ បដិជានិត្វា សព្វំ បវត្តិំ អារោចេត្វា តមេវ គាថំ អភាសិ។ គាថាបរិយោសានេ មោគ្គល្លានោ បរិព្វាជកោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ មោគ្គល្លានស្ស បរិព្វាជកស្ស…បេ…. ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទី”**តិ។ **គច្ឆាម មយំ, អាវុសោ, ភគវតោ សន្តិកេ**តិ “កហំ សម្ម សត្ថា វសតី”តិ បុច្ឆិត្វា “វេឡុវនេ កិរ សម្ម, ឯវំ នោ អាចរិយេន អស្សជិត្ថេរេន កថិត”ន្តិ វុត្តេ ឯវមាហ។

សារិបុត្តត្ថេរោ ច នាមេស សទាបិ អាចរិយបូជកោវ, តស្មា សហាយំ មោគ្គល្លានំ បរិព្វាជកំ ឯវមាហ “អម្ហេហិ អធិគតំ អមតំ អម្ហាកំ អាចរិយស្ស សញ្ចយបរិព្វាជកស្សបិ កថេស្សាម, ពុជ្ឈមានោ បដិវិជ្ឈិស្សតិ, អប្បដិវិជ្ឈន្តោ អម្ហាកំ សទ្ទហិត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គមិស្សតិ, ពុទ្ធានំ ទេសនំ សុត្វា មគ្គផលប្បដិវេធំ ករិស្សតី”តិ។ តតោ ទ្វេបិ ជនា សញ្ចយស្ស សន្តិកំ អគមំសុ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា យេន សញ្ចយោ បរិព្វាជកោ តេនុបសង្កមិំសូ”**តិ។ ឧបសង្កមិត្វា ច “អាចរិយ, ត្វំ កឹ ករោសិ, លោកេ ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ, អាយាម ទសពលំ បស្សិស្សាមា”តិ។ សោ “កឹ វទថ តាតា”តិ តេបិ វារេត្វា លាភគ្គយសគ្គប្បវត្តិមេវ នេសំ ទីបេតិ។ តេ “អម្ហាកំ ឯវរូបោ អន្តេវាសិកវាសោ និច្ចមេវ ហោតុ, តុម្ហាកំ បន គមនំ វា អគមនំ វា ជានាថា”តិ អាហំសុ។ សញ្ចយោ “ឥមេ ឯត្តកំ ជានន្តា មម វចនំ ន ករិស្សន្តី”តិ ញត្វា “គច្ឆថ តុម្ហេ តាតា, អហំ មហល្លកកាលេ អន្តេវាសិកវាសំ វសិតុំ ន សក្កោមី”តិ អាហ។ តេ អនេកេហិបិ ការណសតេហិ តំ ពោធេតុំ អសក្កោន្តា អត្តនោ ឱវាទេ វត្តមានំ ជនំ អាទាយ វេឡុវនំ អគមំសុ។ បញ្ចសុ អន្តេវាសិកសតេសុ អឌ្ឍតេយ្យសតា និវត្តិំសុ, អឌ្ឍតេយ្យសតា តេហិ សទ្ធិំ អគមំសុ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា តានិ អឌ្ឍតេយ្យានិ បរិព្វាជកសតានិ អាទាយ យេន វេឡុវនំ តេនុបសង្កមិំសូ”**តិ។

វិមុត្តេតិ យថាវុត្តលក្ខណេ និព្ពានេ តទារម្មណាយ ផលវិមុត្តិយា អធិមុត្តេ នេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ ព្យាកាសីតិ សម្ពន្ធោ។

ឯវំ ព្យាករិត្វា ច សត្ថា ចតុបរិសមជ្ឈេ ធម្មំ ទេសេន្តោ នេសំ បរិសាយ ចរិយវសេន ធម្មទេសនំ វឌ្ឍេសិ, ឋបេត្វា ទ្វេ អគ្គសាវកេ សព្ពេបិ អឌ្ឍតេយ្យសតា បរិព្ពាជកា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ សត្ថា "ឯថ ភិក្ខវោ"តិ ហត្ថំ បសារេសិ, សព្ពេសំ កេសមស្សុ អន្តរធាយិ, ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ កាយបដិពទ្ធំ អហោសិ។ អគ្គសាវកានម្បិ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ អាគតំ, ឧបរិមគ្គត្តយកិច្ចំ បន ន និដ្ឋាតិ។ កស្មា? សាវកបារមីញាណស្ស មហន្តតាយ។ អថាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ បព្ពជិតទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ មគធរដ្ឋេ កល្លវាឡគាមកំ ឧបនិស្សាយ សមណធម្មំ ករោន្តោ ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមន្តោ សត្ថារា សំវេជិតោ ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា តថាគតេន ទិន្នំ ធាតុកម្មដ្ឋានំ សុណន្តោវ ឧបរិមគ្គត្តយកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បត្តោ។ សារិបុត្តត្ថេរោបិ បព្ពជិតទិវសតោ អឌ្ឍមាសំ អតិក្កមិត្វា សត្ថារា សទ្ធឹ តមេវ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ សូករខតលេណេ វិហរន្តោ អត្តនោ ភាគិនេយ្យស្ស ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាបរិគ្គហសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ សុត្តានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា បរស្ស វឌ្ឍិតភត្តំ ភុញ្ជន្តោ វិយ សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ បត្តោ។ តេនេវាហ "**មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ សត្តហិ ទិវសេហិ អរហត្តេ បតិដ្ឋិតោ, សារិបុត្តត្ថេរោ អឌ្ឍមាសេនា**"តិ។

យទិបិ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ន ចិរស្សេវ អរហត្តំ បត្តោ, ធម្មសេនាបតិ តតោ ចិរេន, ឯវំ សន្តេបិ សារិបុត្តត្ថេរោវ មហាបញ្ញតរោ។ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ហិ សាវកានំ សម្មសនចារំ យដ្ឋិកោដិយា ឧប្បីឡេន្តោ វិយ ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ សត្ត ទិវសេ វាយមិត្វា អរហត្តំ បត្តោ។ សារិបុត្តត្ថេរោ ឋបេត្វា ពុទ្ធានំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ច សម្មសនចារំ សាវកានំ សម្មសនចារំ និប្បទេសំ សម្មសិ, ឯវំ សម្មសន្តោ អឌ្ឍមាសំ វាយមិ។ ឧក្កំសគតស្ស សាវកានំ សម្មសនចារស្ស និប្បទេសេន បវត្តិយមានត្តា សាវកបារមីញាណស្ស ច តថា បរិបាចេតព្ពត្តា។ យថា ហិ បុរិសោ "វេឡុយដ្ឋឹ គណ្ហិស្សាមី"តិ មហាជដំ វេឡុំ ទិស្វា "ជដំ ឆិន្ទន្តស្ស បបញ្ចោ ភវិស្សតី"តិ អន្តរេន ហត្ថំ បវេសេត្វា សម្បត្តមេវ យដ្ឋឹ មូលេ ច អគ្គេ ច ឆិន្ទិត្វា អាទាយ បក្កមេយ្យ, សោ កិញ្ចាបិ បឋមតរំ គច្ឆតិ, យដ្ឋឹ បន សារំ វា ឧជុំ វា ន លភតិ។ អបរោ តថារូបមេវ វេឡុំ ទិស្វា សចេ សម្បត្តយដ្ឋឹ គណ្ហិស្សាមិ, សារំ វា ឧជុំ វា ន លភិស្សាមីតិ កច្ឆំ ពន្ធិត្វា មហន្តេន សត្ថេន វេឡុជដំ ឆិន្ទិត្វា សារា ចេវ ឧជូ ច យដ្ឋិយោ ឧច្ចិនិត្វា អាទាយ បក្កមេយ្យ, អយំ កិញ្ចាបិ បច្ឆា គច្ឆតិ, យដ្ឋិយោ បន សារា ចេវ ឧជូ ច លភតិ, ឯវំសម្បទមិទំ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ ថេរានំ បធានំ។

សម្មសនចារោ ច នាមេត្ថ វិបស្សនាភូមិ វេទិតព្ពា សម្មសនំ ចរតិ ឯត្ថាតិ សម្មសនចារោតិ កត្វា។ តត្ថ ពុទ្ធានំ សម្មសនចារោ ទសសហស្សលោកធាតុយំ សត្តសន្តានគតា អនិន្ទ្រិយពទ្ធា ច សង្ខារាតិ វទន្តិ។ កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសូតិ អបរេ។ តថា ហិ អត្ថនិយវសេន បដិច្ចសមុប្បាទនយំ ឱតរិត្វា ឆត្តឹសកោដិសតសហស្សមុខេន ពុទ្ធានំ មហាវជិរញាណំ បវត្តំ។ បច្ចេកពុទ្ធានំ សសន្តានគតេហិ សទ្ធឹ មជ្ឈិមទេសវាសីសត្តសន្តានគតា អនិន្ទ្រិយពទ្ធា ច សង្ខារា សម្មសនចារោតិ វទន្តិ។ ជម្ពុទីបវាសីសន្តានគតាតិ កេចិ។ សសន្តានគតេ សព្ពធម្មេ បរសន្តានគតេ ច សន្តានវិភាគំ អកត្វា ពហិទ្ធាភាវសាមញ្ញតោ សម្មសនំ, អយំ សាវកានំ សម្មសនចារោ។ មោគ្គល្លានត្ថេរោ បន ពហិទ្ធា ធម្មេបិ សសន្តានវិភាគេន កេចិ កេចិ ឧទ្ធរិត្វា សម្មសិ, តញ្ច ខោ ញាណេន ផុដ្ឋមត្តំ កត្វា។ តេន វុត្តំ "យដ្ឋិកោដិយា ឧប្បីឡេន្តោ វិយ ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ"តិ។ តត្ថ ញាណេន នាម យាវតា នេយ្យំ វត្តិតព្ពំ, តាវតា អវត្តនតោ "យដ្ឋិកោដិយា ឧប្បីឡេន្តោ វិយា"តិ វុត្តំ, អនុបទធម្មវិបស្សនាយ អភាវតោ "ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ"តិ វុត្តំ។ ធម្មសេនាបតិនោបិ យថាវុត្តសាវកានំ វិបស្សនាយ ភូមិយេវ សម្មសនចារោ។ តត្ថ បន ថេរោ សាតិសយំ និរវសេសំ អនុបទញ្ច សម្មា វិបស្សិ។ តេន វុត្តំ "សាវកានំ សម្មសនចារំ និប្បទេសំ សម្មសី"តិ។

ឯត្ថ ច សុក្ខវិបស្សកា លោកិយាភិញ្ញប្បត្តា បកតិសាវកា មហាសាវកា អគ្គសាវកា បច្ចេកពុទ្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ ឆសុ ជនេសុ សុក្ខវិបស្សកានំ ឈានាភិញ្ញាហិ អនធិគតបញ្ញានេបុញ្ញត្តា អន្ធានំ វិយ ឥច្ឆិតបទេសោក្កមនំ វិបស្សនាកាលេ ឥច្ឆិតិច្ឆិតធម្មភាវនា នត្ថិ, តេ យថាបរិគ្គហិតធម្មមត្តេយេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេន្តិ។ លោកិយាភិញ្ញប្បត្តា បន បកតិសាវកា យេន មុខេន វិបស្សនំ អារភន្តិ, តតោ អញ្ញេនបិ វិបស្សនំ វិត្ថារិកំ កាតុំ សក្កោន្តិ វិបុលញាណត្តា។ មហាសាវកា អភិនីហារសម្បន្នត្តា តតោ សាតិសយំ វិបស្សនំ វិត្ថារិកំ កាតុំ សក្កោន្តិ។ អគ្គសាវកេសុ ទុតិយោ អភិនីហារសម្បត្តិយា សមាធានស្ស សាតិសយត្តា វិបស្សនំ តតោបិ វិត្ថារិកំ ករោតិ។ បឋមោ បន តតោបិ មហាបញ្ញតាយ សាវកេហិ អសាធារណំ កត្វា វិបស្សនំ វិត្ថារិកំ ករោតិ។ បច្ចេកពុទ្ធា តេហិបិ មហាភិនីហារតាយ អត្តនោ អភិនីហារានុរូបំ តតោបិ វិត្ថារិកំ វិបស្សនំ ករោន្តិ។ ពុទ្ធានំ សម្មទេវ បរិបូរិតបញ្ញាបារមីបភាវិតា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាធិគមស្ស អនុរូបា យថា នាម កតវាលវេធបរិចយេន សរភង្គសទិសេន ធនុគ្គហេន ខិត្តោ សរោ អន្តរា រុក្ខលតាទីសុ អសជ្ជមានោ លក្ខេយេវ បតតិ, ន សជ្ជតិ ន វិ

វឌ្ឍតិ, ឯវំ អន្តរា អសជ្ជមានា អវិរជ្ជមានា វិបស្សនា សម្មសនីយធម្មេសុ យាថាវតោ នានានយេហិ បវត្តតិ, យំ “មហាវជិរញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ។

ឯតេសុ ច សុក្ខវិបស្សកានំ វិបស្សនាចារោ ខជ្ជោតប្បភាសទិសោ, អភិញ្ញាប្បត្តបកតិសាវកានំ ទីបប្បភាសទិសោ, មហាសាវកានំ ឧក្កាប្បភាសទិសោ, អគ្គសាវកានំ ឱសធិតារកប្បភាសទិសោ, បច្ចេកពុទ្ធានំ ចន្ទប្បភាសទិសោ, សម្មាសម្ពុទ្ធានំ រស្មិសហស្សបដិមណ្ឌិតសរទសូរិយមណ្ឌលសទិសោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ តថា សុក្ខវិបស្សកានំ វិបស្សនាចារោ អន្ធានំ យដ្ឋិកោដិយា គមនសទិសោ, លោកិយាភិញ្ញប្បត្តបកតិសាវកានំ ទណ្ឌកសេតុគមនសទិសោ, មហាសាវកានំ ជង្ឃសេតុគមនសទិសោ, អគ្គសាវកានំ សកដសេតុគមនសទិសោ, បច្ចេកពុទ្ធានំ មហាជង្ឃមគ្គគមនសទិសោ, សម្មាសម្ពុទ្ធានំ មហាសកដមគ្គគមនសទិសោ។ តថា ពុទ្ធានំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ច វិបស្សនា ចិន្តាមយញាណសំវឌ្ឍិតត្តា សយម្ភូញាណភូតា, ឥតរេសំ សុតមយញាណសំវឌ្ឍិតត្តា បរោបទេសសម្ភូតាតិ វេទិតព្ពា។

ឥទានិ ឧភិន្នម្បិ ថេរានំ បុព្ពយោគំ ទស្សេតុំ “**អតីតេ កិរ**”តិអាទិមាហ។ តំ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៦៣. **គិរិព្ពជនគរ**ន្តិ សមន្តា បព្ពតបរិក្ខិត្តំ វជសទិសំ ហុត្វា តិដ្ឋតីតិ គិរិព្ពជន្តិ ឯវំលទ្ធនាមំ រាជគហនគរំ។ ឧស្សូយនកិរិយាយ កម្មភាវំ សន្ធាយ “**ឧបយោគត្ថេ វា**”តិ វុត្តំ។

សារិបុត្តមោគ្គល្លានបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបជ្ឈាយវត្តកថាវណ្ណនា

៦៤. វជ្ជាវជ្ជំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ ឧបជ្ឈាយោ, នត្ថិ ឧបជ្ឈាយោ ឯតេសន្តិ **អនុបជ្ឈាយកា**។ តេនាហ “**វជ្ជាវជ្ជំ ឧបនិជ្ឈាយកេន គរុនា វិរហិតា**”តិ។ តត្ថ **វជ្ជាវជ្ជ**ន្តិ ខុទ្ទកំ មហន្តញ្ច វជ្ជំ។ វុទ្ធិអត្ថោ ហិ អយមការោ “ផលាផល”ន្តិអាទីសុ វិយ។ **ឧត្តិដ្ឋបត្ត**ន្តិ ឯត្ថ ឧច្ឆិដ្ឋ-សទ្ទសមានត្ថោ **ឧត្តិដ្ឋ**-សទ្ទោ។ តេនេវាហ “**តស្មិញ្ហិ មនុស្សា ឧច្ឆិដ្ឋសញ្ញិនោ, តស្មា ឧត្តិដ្ឋបត្តន្តិ វុត្ត**”ន្តិ។ **បិណ្ឌាយ ចរណកបត្ត**ន្តិ ឥមិនា បន បត្តស្ស សរូបទស្សនមុខេន ឧច្ឆិដ្ឋកប្បនាយ ការណំ វិភាវិតំ។ **តស្មិ**ន្តិ តស្មិំ បិណ្ឌាយ ចរណកបត្តេ។

៦៥. **សគារវា សប្បតិស្សា**តិ ឯត្ថ គរុភាវោ គារវំ, បាសាណច្ឆត្តំ វិយ គរុករណីយតា។ សហ គារវេនាតិ សគារវា។ គរុនា កិស្មិញ្ចិ វុត្តេ គារវវសេន បតិស្សវនំ បតិស្សោ, បតិស្សវភូតំ តំសភាគញ្ច យំកិញ្ចិ គារវន្តិ អត្ថោ។ សហ បតិស្សេនាតិ សប្បតិស្សា, ឱវាទំ សម្បដិច្ឆន្តាតិ អត្ថោ ។ បតិស្សីយតីតិ វា បតិស្សោ, គរុកាតព្ពោ។ តេន សហ បតិស្សេនាតិ **សប្បតិស្សា**។ អដ្ឋកថាយំ បន ព្យញ្ជនវិចារំ អកត្វា អត្ថមត្តមេវ ទស្សេតុំ “**គរុកភាវញ្ចេវ ជេដ្ឋកភាវញ្ច ឧបដ្ឋបេត្វា**”តិ វុត្តំ។ **សាហូ**តិ សាធុ។ **លហូ**តិ អគរុ, មម តុយ្ហំ ឧបជ្ឈាយភាវេ ភារិយំ នាម នត្ថីតិ អត្ថោ។ **ឱបាយិក**ន្តិ ឧបាយបដិសំយុត្តំ តេ ឧបជ្ឈាយគ្គហណំ ឥមិនា ឧបាយេន ត្វំ មេ ឥតោ បដ្ឋាយ ភារោ ជាតោសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បតិរូប**ន្តិ អនុរូបំ តវ ឧបជ្ឈាយគ្គហណន្តិ អត្ថោ។ **បាសាទិកេនា**តិ បសាទាវហេន កាយវចីបយោគេន។ **សម្បាទេហី**តិ តិវិធសិក្ខំ និប្ផាទេហីតិ អត្ថោ។ **កាយេន វា**តិ ហត្ថមុទ្ទាទី ទស្សេន្តោ កាយេន វា វិញ្ញាបេតិ។ **គហិតោ តយា...បេ.... វិញ្ញាបេតី**តិ “សាហូ”តិអាទីសុ ឯកំ វទន្តោយេវ ឥមមត្ថំ វិញ្ញាបេតីតិ វុច្ចតិ។ តេនេវាហ “**ឥទមេវ ហី**”តិអាទិ។ **សាធូតិ សម្បដិច្ឆនំ សន្ធាយា**តិ ឧបជ្ឈាយេន “សាហូ”តិ វុត្តេ សទ្ធិវិហារិកស្ស “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆនវចនំ សន្ធាយ។ កស្មា នប្បមាណន្តិ អាហ “**អាយាចនទានមត្តេន ហី**”តិអាទិ, សទ្ធិវិហារិកស្ស “ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, ហោហី”តិ អាយាចនមត្តេន, ឧបជ្ឈាយស្ស ច “សាហូ”តិអាទិនា ទានវចនមត្តេនាតិ អត្ថោ។ **ន ឯត្ថ សម្បដិច្ឆនំ អង្គ**ន្តិ សទ្ធិវិហារិកស្ស សម្បដិច្ឆនវចនំ ឯត្ថ ឧបជ្ឈាយគ្គហណេ អង្គំ ន ហោតិ។

៦៦. **សម្មាវត្តនា**តិ សម្មាបវត្តិ។ **អស្សា**តិ សទ្ធិវិហារិកស្ស។ **តាទិសមេវ មុខធោវនោទកំ ទាតព្ព**ន្តិ ឧតុម្ហិ សរីរសភាវេ ច ឯកាការេ តាទិសមេវ ទាតព្ពំ។ **ទ្វេ ចីវរានី**តិ បារុបនំ សង្ឃាដិញ្ច សន្ធាយ វទតិ។ យទិ ឯវំ “សង្ឃាដិយោ”តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ “**សព្ពញ្ហិ ចីវរំ សង្ឃដិតត្តា សង្ឃាដីតិ វុច្ចតី**”តិ។ **បទវីតិហារេហី**តិ ឯត្ថ បទំ វីតិហរតិ ឯត្ថាតិ **បទវីតិហារោ**, បទវីតិហរណដ្ឋានំ ទូតវិលម្ពិតំ អកត្វា សមគមនេ ទ្វិន្នំ បទានំ អន្តរេ មុដ្ឋិរតនមត្តំ។ បទានំ វា វីតិហរណំ អភិមុខំ ហរិត្វា និក្ខេបោ **បទវីតិហារោ**តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥតោ បដ្ឋាយា**តិ “ន ឧបជ្ឈាយស្ស ភណមានស្សា”តិ ឯត្ថ វុត្ត **ន**-ការតោ បដ្ឋាយ។ **សព្ពត្ថ ទុក្កដាបត្តិ វេទិតព្ពា**តិ “ឦទិសេសុ គិលានោបិ ន មុច្ចតី”តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អញ្ញម្បិ ហិ យថាវុត្តំ ឧបជ្ឈាយវត្តំ អនាទរិយេន អករោន្តស្ស អគិលានស្ស វត្តភេទេ សព្ពត្ថ ទុក្កដមេវ។ តេនេវ វក្ខតិ “អគិលានេន ហិ សទ្ធិវិហារិកេន សដ្ឋិវស្សេនបិ សព្ពំ

ឧបជ្ឈាយវត្តំ កាតព្ពំ, អនាទរេន អករោន្តស្ស វត្តភេទេ ទុក្កដំ។ ន-ការបដិសំយុត្តេសុ បន បទេសុ គិលានស្សបិ បដិក្ខិត្តកិរិយំ ករោន្តស្ស ទុក្កដមេវា''តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៦៤)។ **អាបត្តិយា អាសន្នវាចន្តិ** អាបត្តិជនកមេវ វចនំ សន្ធាយ វទតិ។ យាយ ហិ វាចាយ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, សា វាចា តស្សា អាបត្តិយា អាសន្នាតិ វុច្ចតិ។

ចីវរេន បត្តំ វេឋេត្វាតិ ឯត្ថ ''ឧត្តរាសង្គស្ស ឯកេន កណ្ណេន វេឋេត្វា''តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **គាមេ**តិ គាមបរិយាបន្នេ តាទិសេ កិស្មិញ្ចិ បទេសេ។ **អន្តរឃរេ**តិ អន្តោគេហេ។ **បដិក្កមនេ**តិ អាសនសាលាយំ។ តិក្ខត្តុំ បានីយេន បុច្ឆិតព្ពោតិ សម្ពន្ធោ, អាទិម្ហិ មជ្ឈេ អន្តេតិ ឯវំ តិក្ខត្តុំ បុច្ឆិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **ឧបកដ្ឋោ**តិ អាសន្នោ។ **ធោតវាលិកាយា**តិ និរជាយ បរិសុទ្ធវាលិកាយ។ **សចេ បហោតី**តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ ''**ន កេនចិ គេលញ្ញេន អភិភូតោ ហោតី**''តិ។ **បរិវេណំ គន្ត្វា**តិ ឧបជ្ឈាយស្ស បរិវេណំ គន្ត្វា។

ឧបជ្ឈាយវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦៧. សទ្ធិវិហារិកវត្តកថា ឧត្តានត្ថាយេវ។

នសម្មាវត្តនាទិកថាវណ្ណនា

៦៨. នសម្មាវត្តនាទិកថាយំ **គេហស្សិតបេម**ន្តិ ''បិតា មេ អយ''ន្តិ ឯវំ ឧប្បន្នបេមំ។ ឧបជ្ឈាយម្ហិ បិតុចិត្តុបដ្ឋានមេវ ហិ ឥធ គេហស្សិតបេមំ នាម។ ន ហិ ឥទំ អកុសលបក្ខិយំ គេហស្សិតបេមំ សន្ធាយ វុត្តំ បដិវិទ្ធសច្ចានំ បហីនានុគេធានំ តទសម្ភវតោ, ន ច ភគវា ភិក្ខូ សំកិលេសេ និយោជេតិ, គេហស្សិតបេមសទិសត្តា បន បេមមុខេន មេត្តាសិនេហោ ឥធ វុត្តោតិ វេទិតព្ពំ។ ''តេសុ ឯកោ វត្តសម្បន្នោ ភិក្ខុ...បេ.... តេសំ អនាបត្តី''តិ វចនតោ សចេ ឯកោ វត្តសម្បន្នោ ភិក្ខុ ''ភន្តេ, តុម្ហេ អប្បោស្សុក្កា ហោថ, អហំ តុម្ហាកំ សទ្ធិវិហារិកំ អន្តេវាសិកំ វា គិលានំ ឧបដ្ឋហិស្សាមិ, ឱវទិតព្ពំ ឱវទិស្សាមិ, ឥតិ ករណីយេសុ ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជិស្សាមី''តិ វទតិ, តេ ឯវំ វា សទ្ធិវិហារិកាទយោ ''ភន្តេ, តុម្ហេ កេវលំ អប្បោស្សុក្កា ហោថា''តិ វទន្តិ, វត្តំ វា ន សាទិយន្តិ , តតោ បដ្ឋាយ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អនាបត្តីតិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

នសម្មាវត្តនាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាធព្រាហ្មណវត្ថុកថាវណ្ណនា

៦៩. រាធព្រាហ្មណវត្ថុម្ហិ **កិសោ អហោសី**តិ ខាទិតុំ វា ភុញ្ជិតុំ វា អសក្កោន្តោ តនុកោ អហោសិ អប្បមំសលោហិតោ។ **ឧប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកជាតោ**តិ សញ្ជាតុប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកភាវោ បណ្ឌុបលាសប្បដិភាគោ។ **ធមនិសន្ថតគត្តោ**តិ បរិយាទិន្នមំសលោហិតត្តា សិរាជាលេនេវ សន្ថរិតគត្តោ។ **អធិការ**ន្តិ អធិកិរិយំ, សក្ការន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កតំ ជានន្តីតិ **កតញ្ញុនោ**, កតំ បាកដំ កត្វា ជានន្តីតិ **កតវេទិនោ**។ កឹ បន ថេរោ ភគវតា ពារាណសិយំ តីហិ សរណគមនេហិ អនុញ្ញាតំ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច ន ជានាតីតិ? នោ ន ជានាតិ។ យទិ ឯវំ ''កថាហំ, ភន្តេ, តំ ព្រាហ្មណំ បព្ពាជេមិ ឧបសម្បាទេមី''តិ កស្មា អាហាតិ ឥមំ អនុយោគំ សន្ធាយាហ ''**កិញ្ចាបិ អាយស្មា សារិបុត្តោ**''តិអាទិ។ **បរិមណ្ឌលេហី**តិ បរិបុណ្ណេហិ។ **អញ្ញថា វា វត្តព្ពំ អញ្ញថា វទតី**តិ ''ភន្តេ''តិ វត្តព្ពំ ''ពន្ទេ''តិ វទតិ។

៧១-៧៣. **សមនន្តរា**តិ អនន្តរំ។ **បណ្ណត្តិវីតិក្កមំ ករោតី**តិ សិក្ខាបទវីតិក្កមំ ករោតិ។ អត្តភាវបរិហរណត្ថំ និស្សីយន្តីតិ **និស្សយា,** បិណ្ឌិយាលោបភោជនាទិកា ចត្តារោ បច្ចយា។ តត្ថ **បិណ្ឌិយាលោបភោជន**ន្តិ ជង្ឃបិណ្ឌិយពលេន ចរិត្វា អាលោបមត្តំ លទ្ធភោជនំ។ **អតិរេកលាភោ**តិ ''បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយា''តិ ឯវំ វុត្តភិក្ខាហារលាភតោ អធិកលាភោ សង្ឃភត្តាទិ។ តត្ថ សកលស្ស សង្ឃស្ស ទាតព្ពភត្តំ **សង្ឃភត្តំ**។ កតិបយេ ភិក្ខូ ឧទ្ទិសិត្វា ទាតព្ពភត្តំ **ឧទ្ទេសភត្តំ**។ និមន្តេត្វា ទាតព្ពភត្តំ **និមន្តនំ**។ សលាកំ គាហាបេត្វា ទាតព្ពភត្តំ **សលាកភត្តំ**។ ឯកស្មិំ បក្ខេ ឯកទិវសំ ទាតព្ពភត្តំ **បក្ខិកំ**។ ឧបោសថេ ទាតព្ពភត្តំ **ឧបោសថិកំ**។ បាដិបទទិវសេ ទាតព្ពភត្តំ **បាដិបទិកំ**។ វិត្ថារកថា នេសំ សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនាយំ អាវិ ភវិស្សតិ។

វិហារោតិ បាការបរិច្ឆិន្នោ សកលោ អាវាសោ។ **អឌ្ឍយោគោ**តិ

ទីឃបាសាទោ។ គរុឡសណ្ឋានបាសាទោតិបិ វទន្តិ។ **បាសាទោ**តិ ចតុរស្សបាសាទោ។ **ហម្មិយ**ន្តិ មុណ្ឌច្ឆទនបាសាទោ។ អបរេ បន ភណន្តិ “វិហារោ នាម ទីឃមុខបាសាទោ, អឌ្ឍយោគោ ឯកបស្សច្ឆទនកសេនាសនំ , តស្ស កិរ ឯកបស្សេ ភិត្តិ ឧច្ចតរា ហោតិ, ឥតរបស្សេ នីចា, តេន តំ ឯកបស្សច្ឆទនកំ ហោតិ, បាសាទោ អាយតចតុរស្សបាសាទោ, ហម្មិយំ មុណ្ឌច្ឆទនំ ចន្ទិកង្គណយុត្ត”ន្តិ។ **គុហា**តិ បព្ពតគុហា។ **បូតិមុត្ត**ន្តិ យំ កិញ្ចិ មុត្តំ។ យថា សុវណ្ណវណ្ណោបិ កាយោ “បូតិកាយោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ អភិនវម្បិ មុត្តំ បូតិមុត្តមេវ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

រាជព្រាហ្មណវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាចរិយវត្តកថាវណ្ណនា

៧៥. ឧបសេនវត្ថុម្ហិ **អាចិណ្ណ**ន្តិ ចរិតំ វត្តំ អនុធម្មតា។ **កច្ចិ ភិក្ខុ ខមនីយ**ន្តិ ភិក្ខុ កច្ចិ តុយ្ហំ ឥទំ ចតុចក្កំ នវទ្វារំ សរីរយន្តំ ខមនីយំ សក្កា ខមិតុំ សហិតុំ បរិហរិតុំ, ន កិញ្ចិ ទុក្ខំ ឧប្បាទេតីតិ។ **កច្ចិ យាបនីយ**ន្តិ កច្ចិ សព្ពកិច្ចេសុ យាបេតុំ សក្កា, ន កិញ្ចិ អន្តរាយំ ទស្សេតីតិ។ **ជានន្តាបិ តថាគតា**តិឯវមាទិ យំ បរតោ “កតិវស្សោសិ ត្វំ ភិក្ខូ”តិអាទិនា បុច្ឆិ, តស្ស បរិហារទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – តថាគតា នាម ជានន្តាបិ សចេ តាទិសំ បុច្ឆាការណំ ហោតិ, បុច្ឆន្តិ។ សចេ បន តាទិសំ បុច្ឆាការណំ នត្ថិ, ជានន្តាបិ ន បុច្ឆន្តិ។ យស្មា បន ពុទ្ធានំ អជាននំ នាម នត្ថិ, តស្មា “អជានន្តាបី”តិ ន វុត្តំ។ **កាលំ វិទិត្វា បុច្ឆន្តី**តិ សចេ តស្សា បុច្ឆាយ សោ កាលោ ហោតិ, ឯវំ តំ កាលំ វិទិត្វា បុច្ឆន្តិ។ សចេ ន ហោតិ, ឯវម្បិ កាលំ វិទិត្វាវ ន បុច្ឆន្តិ។ ឯវំ បុច្ឆន្តាបិ ច អត្ថសំហិតំ តថាគតា បុច្ឆន្តិ, យំ អត្ថនិស្សិតំ ការណនិស្សិតំ, តទេវ បុច្ឆន្តិ, នោ អនត្ថសំហិតំ។ កស្មា? យស្មា **អនត្ថសំហិតេ សេតុឃាតោ តថាគតានំ។ សេតុ** វុច្ចតិ មគ្គោ, មគ្គេនេវ តាទិសស្ស វចនស្ស ឃាតោ សមុច្ឆេទោតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥទានិ **អត្ថសំហិត**ន្តិ ឯត្ថ យំ អត្ថនិស្សិតំ វចនំ តថាគតា បុច្ឆន្តិ, តំ ទស្សេន្តោ **“ទ្វីហិ អាការេហី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អាការេហី**តិ ការណេហិ ។ **ធម្មំ វា ទេសេស្សាមា**តិ អដ្ឋុប្បត្តិយុត្តំ សុត្តំ វា បុព្ពចរិតការណយុត្តំ ជាតកំ វា កថយិស្សាម។ **សាវកានំ វា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេស្សាមា**តិ សាវកានំ វា តាយ បុច្ឆាយ វីតិក្កមំ បាកដំ កត្វា គរុកំ វា លហុកំ វា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេស្សាម អាណំ ឋបេស្សាម។ **អតិលហុ**ន្តិ អតិសីឃំ។

៧៦. អញ្ញតិត្ថិយវត្ថុម្ហិ **អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ**តិ បុព្ពេ អញ្ញតិត្ថិយោ ភូតោតិ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ។ ឯត្ថ (អ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.៦២) ច តិត្ថំ ជានិតព្ពំ, តិត្ថករោ ជានិតព្ពោ , តិត្ថិយា ជានិតព្ពា, តិត្ថិយសាវកា ជានិតព្ពា។ តត្ថ **តិត្ថំ** នាម ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ។ ឯត្ថ ហិ សត្តា តរន្តិ ឧប្បិលវន្តិ ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជំ ករោន្តិ, តស្មា “តិត្ថ”ន្តិ វុច្ចន្តិ។ តាសំ ទិដ្ឋីនំ ឧប្បាទេតា **តិត្ថករោ** នាម បូរណកស្សបាទិកោ។ តស្ស លទ្ធឹ គហេត្វា បព្ពជិតា **តិត្ថិយា** នាម។ តេ ហិ តិត្ថេ ជាតាតិ តិត្ថិយា, យថាវុត្តំ វា ទិដ្ឋិគតសង្ខាតំ តិត្ថំ ឯតេសំ អត្ថីតិ តិត្ថិកា, តិត្ថិកា ឯវ តិត្ថិយា។ តេសំ បច្ចយទាយកា **តិត្ថិយសាវកា**តិ វេទិតព្ពា។ **សហធម្មិកំ វុច្ចមានោ**តិ សហធម្មិកេន វុច្ចមានោ, ករណត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ បញ្ចហិ សហធម្មិកេហិ សិក្ខិតព្ពត្តា, តេសំ វា សន្តកត្តា “សហធម្មិក”ន្តិ លទ្ធនាមេន ពុទ្ធបញ្ញត្តេន សិក្ខាបទេន វុច្ចមានោតិ អត្ថោ។ **បសូរោ**តិ តស្ស នាមំ។ **បរិព្ពាជកោ**តិ គិហិពន្ធនំ បហាយ បព្ពជ្ជុបគតោ។

តំយេវ តិត្ថាយតនន្តិ ឯត្ថ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិសង្ខាតំ តិត្ថមេវ អាយតនន្តិ តិត្ថាយតនំ, តិត្ថំ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ តិត្ថិនោ, តិត្ថិយា, តេសំ អាយតនន្តិបិ **តិត្ថាយតនំ។ អាយតន**ន្តិ ច “អស្សានំ កម្ពោជោ អាយតនំ, គុន្នំ ទក្ខិណបថោ អាយតន”ន្តិ ឯត្ថ សញ្ជាតិដ្ឋានំ អាយតនំ នាម។

> “មនោរមេ អាយតនេ, សេវន្តិ នំ វិហង្គមា;
> ឆាយំ ឆាយត្ថិនោ យន្តិ, ផលត្ថំ ផលភោជិនោ”តិ។ (អ. និ. ៥.៣៨) –

ឯត្ថ សមោសរណដ្ឋានំ។ “បញ្ចិមានិ, ភិក្ខវេ, វិមុត្តាយតនានី”តិ (អ. និ. ៥.២៦) ឯត្ថ ការណំ, តំ ឥធ សព្ពម្បិ លព្ភតិ។ សព្ពេបិ ហិ ទិដ្ឋិគតិកា សញ្ជាយមានា ឥមាសុយេវ ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋីសុ សញ្ជាយន្តិ, សមោសរមានាបិ ឯតាសុយេវ សមោសរន្តិ សន្និបតន្តិ, ទិដ្ឋិគតិកភាវេ ច នេសំ ឥមាយេវ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ការណំ, តស្មា យថាវុត្តំ តិត្ថមេវ សញ្ជាតិអាទិនា អត្ថេន អាយតនន្តិ តិត្ថាយតនំ, តេនេវត្ថេន តិត្ថីនំ អាយតនន្តិបិ តិត្ថាយតនំ។

អាយស្មតោ និស្សាយ វច្ឆាមីតិ ឯត្ថ **អាយស្មតោ**តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ, អាយស្មន្តំ និស្សាយ វសិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **ព្យត្តោ...បេ.... វុត្តលក្ខណោយេវា**តិ បរិសុបដ្ឋាបកពហុស្សុតំ សន្ធាយ វទតិ។ **បញ្ចហុបាលិ អង្គេហី**តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។

អាចរិយវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បណាមនាខមាបនាកថាវណ្ណនា

៨០. យំ បុព្ពេ លក្ខណំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ, “តេនេវ លក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ វេទិតព្ពា”តិ បោត្ថកេសុ បាឋោ ទិស្សតិ, “ន តេនេវ លក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ វេទិតព្ពា”តិ ឯវំ បនេត្ថ បាឋោ វេទិតព្ពោ។ សទ្ធិវិហារិកស្ស វុត្តលក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ ន វេទិតព្ពាតិ ឯវំ បនេត្ថ អត្ថោបិ វេទិតព្ពោ។ អញ្ញថា “និស្សយន្តេវាសិកេន ហិ យាវ អាចរិយំ និស្សាយ វសតិ, តាវ សព្ពំ អាចរិយវត្តំ កាតព្ព”ន្តិ ឥទំ វិរុជ្ឈេយ្យ។ ឥទញ្ហិ វចនំ និស្សយន្តេវាសិកស្ស អមុត្តនិស្សយស្សេវ វត្តំ អករោន្តស្ស អាបត្តីតិ ទីបេតិ។ តស្មា សទ្ធិវិហារិកស្ស យថាវុត្តវត្តំ អករោន្តស្ស និស្សយមុត្តកស្ស អមុត្តកស្សបិ អាបត្តិ, និស្សយន្តេវាសិកស្ស បន អមុត្តនិស្សយស្សេវ អាបត្តីតិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ **វិសុទ្ធិមគ្គេបិ** (វិសុទ្ធិ. ១.៤១) **ញាតិបលិពោធកថាយំ** –

> “ញាតីតិ វិហារេ អាចរិយុបជ្ឈាយសទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកសមានុបជ្ឈាយកសមានាចរិយកា, ឃរេ មាតា បិតា ភគិនី ភាតាតិ ឯវមាទិកា។ តេ គិលានា ឥមស្ស បលិពោធា ហោន្តិ, តស្មា សោ បលិពោធោ ឧបដ្ឋហិត្វា តេសំ បាកតិកករណេន ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ។ តត្ថ ឧបជ្ឈាយោ តាវ គិលានោ សចេ លហុំ ន វុដ្ឋាតិ, យាវជីវំ បដិជគ្គិតព្ពោ។ តថា បព្ពជ្ជាចរិយោ ឧបសម្បទាចរិយោ សទ្ធិវិហារិកោ ឧបសម្បាទិតបព្ពាជិតអន្តេវាសិកសមានុបជ្ឈាយកា ច។ និស្សយាចរិយ ឧទ្ទេសាចរិយ និស្សយន្តេវាសិក ឧទ្ទេសន្តេវាសិកសមានាចរិយកា បន យាវ និស្សយឧទ្ទេសា អនុបច្ឆិន្នា, តាវ បដិជគ្គិតព្ពា”តិ –

វិភាគេន វុត្តំ។ អយញ្ច វិភាគោ “តេនេវ លក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ វេទិតព្ពា”តិ ឯវំ បាឋេ សតិ ន យុជ្ជេយ្យ។ អយញ្ហិ បាឋោ សទ្ធិវិហារិកស្ស វិយ និស្សយន្តេវាសិកស្សបិ យថាវុត្តវត្តំ អករោន្តស្ស និស្សយមុត្តកស្ស អមុត្តកស្សបិ អាបត្តីតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ, តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ថ បាឋោ គហេតព្ពោ។

បព្ពជ្ជឧបសម្បទធម្មន្តេវាសិកេហិ បន...បេ.... តាវ វត្តំ កាតព្ពន្តិ បព្ពជ្ជាចរិយឧបសម្បទាចរិយធម្មាចរិយានំ

ឯតេហិ យថាវុត្តវត្តំ កាតព្ពំ។ តត្ថ យេន សិក្ខាបទានិ ទិន្នានិ, អយំ **បព្ពជ្ជាចរិយោ**។ យេន ឧបសម្បទកម្មវាចា វុត្តា, អយំ **ឧបសម្បទាចរិយោ**។ យោ ឧទ្ទេសំ បរិបុច្ឆំ វា ទេតិ, អយំ **ធម្មាចរិយោ**តិ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

បណាមនាខមាបនាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាវណ្ណនា

៨៣. និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាយំ **ទិសំ គតោ**តិ បុន អាគន្តុកាមោ អនាគន្តុកាមោ វា ហុត្វា វាសត្ថាយ កញ្ចិ ទិសំ គតោ។ **ភិក្ខូនោ សភាគត**ន្តិ បេសលភាវំ។ **ឱលោកេត្វា**តិ ឧបបរិក្ខិត្វា។ **វិព្ភន្តេ...បេ.... តត្ថ គន្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថ សចេ កេនចិ ករណីយេន តទហេវ គន្តុំ អសក្កោន្តោ កតិបាហេន គមិស្សាមីតិ គមនេ សឧស្សាហោ ហោតិ, រក្ខតីតិ វទន្តិ។ **មា ឥធ បដិក្កមី**តិ មា ឥធ បវិសិ។ **តត្រេវ វសិតព្ព**ន្តិ តត្ថេវ និស្សយំ គហេត្វា វសិតព្ពំ។ **តំយេវ វិហារំ...បេ.... វសិតុំ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ ឧបជ្ឈាយេន បរិច្ចត្តត្តា ឧបជ្ឈាយសមោធានបរិហារោ នត្ថិ, តស្មា ឧបជ្ឈាយេន សមោធានគតស្សបិ អាចរិយស្ស សន្តិកេ គហិតនិស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ។

អាចរិយម្ហា និស្សយបដិប្បស្សទ្ធីសុ អាចរិយោ បក្កន្តោ វា ហោតីតិ ឯត្ថ “បក្កន្តោតិ ទិសំ គតោ”តិអាទិនា ឧបជ្ឈាយស្ស បក្កមនេ យោ វិនិច្ឆយោ វុត្តោ, សោ តត្ថ វុត្តនយេនេវ ឥធាបិ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ តំ អវត្វា “កោចិ អាចរិយោ អាបុច្ឆិត្វា បក្កមតី”តិអាទិនា អញ្ញោយេវ នយោ អារទ្ធោ, អយញ្ច នយោ ឧបជ្ឈាយបក្កមនេបិ វេទិតព្ពោយេវ។ វុត្តិសេសុ ហិ ឋានេសុ ឯកត្ថ វុត្តលក្ខណំ អញ្ញត្ថាបិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សចេ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វា និវត្តតិ, បដិប្បស្សទ្ធោ ហោតី**តិ ឯត្ថ ឯត្តាវតា ទិសាបក្កន្តោ នាម ហោតីតិ អន្តេវាសិកេ អនិក្ខិត្តធុរេបិ និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ **អាចរិយុបជ្ឈាយា ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កម្ម អញ្ញស្មិំ វិហារេ វសន្តី**តិ ពហិឧបចារ

សីមាយំ អន្តេវាសិកសទ្ធិវិហារិកានំ វសនដ្ឋានតោ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កម្ម អញ្ញស្មឹ សេនាសនេ វសន្តិ, អន្តោ ឧបចារសីមាយំ បន ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វាបិ វសតោ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ។ “សចេបិ អាចរិយោ មុញ្ចិតុកាមោវ ហុត្វា និស្សយបណាមនាយ បណាមេតី”តិអាទិ សព្ពំ ឧបជ្ឈាយស្ស អាណត្តិយម្បិ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបសម្បាទេតព្ពបញ្ចកកថាវណ្ណនា

៨៤. បញ្ចហិ , ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតេនាតិអាទីសុ **ន សាមណេរោ ឧបដ្ឋាបេតព្ពោ**តិ ឧបជ្ឈាយេន ហុត្វា សាមណេរោ ន គហេតព្ពោ។ អយមត្ថោ **អង្គុត្តរនិកាយដ្ឋកថាយំ** (អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.២៥១-២៥៣) វុត្តោយេវ។

“អត្តានមេវ បឋមំ, បតិរូបេ និវេសយេ;
អថញ្ញមនុសាសេយ្យ, ន កិលិស្សេយ្យ បណ្ឌិតោ”តិ។ (ធ. ប. ១៥៨) –

ឥមស្ស អនុរូបវសេន បឋមំ តាវ អត្តសម្បត្តិយំ និយោជេតុំ “**ន អសេក្ខេន សីលក្ខន្ធេនា**”តិអាទិ វុត្តំ, ន អាបត្តិអង្គវសេន។ តត្ថ **អសេក្ខេន សីលក្ខន្ធេនា**តិ អសេក្ខស្ស សីលក្ខន្ធោ អសេក្ខោ សីលក្ខន្ធោ នាម។ អសេក្ខស្ស អយន្តិ ហិ អសេក្ខោ, សីលក្ខន្ធោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ ឯវញ្ច កត្វា វិមុត្តិញាណទស្សនសង្ខាតស្ស បច្ចវេក្ខណញាណស្សបិ អសេក្ខតា ឧបបន្នា។ **អសេក្ខសីល**ន្តិ ច ន មគ្គផលមេវ អធិប្បេតំ, អថ ខោ យំកិញ្ចិ អសេក្ខសន្តានេ បវត្តសីលំ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកស្ស សីលស្ស ឥធាធិប្បេតត្តា។ សមាធិក្ខន្ធាទីសុបិ វិមុត្តិក្ខន្ធបរិយោសានេសុ អយមេវ នយោ។ តស្មា យថា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា មិស្សកា អធិប្បេតា, ឯវំ វិមុត្តិក្ខន្ធោបិតិតទង្គវិមុត្តិអាទយោបិ វេទិតព្ពា, ន បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ ឯវ។ វិមុត្តិញាណទស្សនំ បន លោកិយមេវ។ តេនេវ **សំយុត្តនិកាយដ្ឋកថាយំ** (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣៥) វុត្តំ “បុរិមេហិ ចតូហិ បទេហិ លោកិយលោកុត្តរសីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិយោ កថិតា, វិមុត្តិញាណទស្សនំ បច្ចវេក្ខណញាណំ ហោតិ, តំ លោកិយមេវា”តិ។

អស្សទ្ធោតិអាទីសុ តីសុ វត្ថូសុ សទ្ធា ឯតស្ស នត្ថីតិ **អស្សទ្ធោ**។ សុក្កបក្ខេ សទ្ទហតីតិ **សទ្ធោ**, សទ្ធា វា ឯតស្ស អត្ថីតិបិ សទ្ធោ។ នត្ថិ ឯតស្ស ហិរីតិ **អហិរិកោ**, អកុសលសមាបត្តិយា អជិគុច្ឆមានស្សេតំ អធិវចនំ។ ហិរី ឯតស្ស អត្ថីតិ **ហិរិមា**។ ន ឱត្តប្បតីតិ **អនោត្តប្បី**, អកុសលសមាបត្តិយា ន ភាយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តព្ពិបរីតោ **ឱត្តប្បី**។ កុច្ឆិតំ សីទតីតិ **កុសីតោ**, ហីនវីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ អារទ្ធំ វីរិយំ ឯតស្សាតិ **អារទ្ធវីរិយោ**, សម្មប្បធានយុត្តស្សេតំ អធិវចនំ។ មុដ្ឋា សតិ ឯតស្សាតិ **មុដ្ឋស្សតិ**, នដ្ឋស្សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧបដ្ឋិតា សតិ ឯតស្សាតិ **ឧបដ្ឋិតស្សតិ**, និច្ចំ អារម្មណាភិមុខប្បវត្តសតិស្សេតំ អធិវចនំ។

អធិសីលេ សីលវិបន្នោ ច **អជ្ឈាចារេ អាចារវិបន្នោ** ច អាបជ្ជិត្វា អវុដ្ឋិតោ។ សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតំ អន្តំ គណ្ហាតិ គាហយតីតិ វា **អន្តគ្គាហិកា**, មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ **បរិមានិ ទ្វេ បទានី**តិ “ន បដិពលោ ហោតិ អន្តេវាសឹ វា សទ្ធិវិហារឹ វា គិលានំ ឧបដ្ឋាតុំ វា ឧបដ្ឋាបេតុំ វា, អនភិរតំ វូបកាសេតុំ វា វូបកាសាបេតុំ វា”តិ ឥមានិ ទ្វេ បទានិ។

អភិវិសិដ្ឋោ ឧត្តមោ សមាចារោតិ អភិសមាចារោ, អភិសមាចារោវ សិក្ខិតព្ពតោ សិក្ខាតិ **អាភិសមាចារិកា សិក្ខា**, អភិសមាចារំ វា អារព្ភ បញ្ញត្តា សិក្ខា **អាភិសមាចារិកា**។ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតាតិ **អាទិព្រហ្មចរិយកា**, ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នសិក្ខាយេតំ អធិវចនំ។ តេនេវ “ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នំ អាទិព្រហ្មចរិយកំ, ខន្ធកវត្តបរិយាបន្នំ អាភិសមាចារិក”ន្តិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.១១) វុត្តំ។ តស្មា **សេក្ខបណ្ណត្តិយ**ន្តិ ឯត្ថ សិក្ខិតព្ពតោ សព្ពាបិ ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នា បណ្ណត្តីតិ គហេតព្ពា។ តេនេវ **គណ្ឋិបទេ**បិ វុត្តំ “សេក្ខបណ្ណត្តិយន្តិ បារាជិកមាទឹ កត្វា សិក្ខិតព្ពសិក្ខាបទបញ្ញត្តិយ”ន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

ឧបសម្បាទេតព្ពបញ្ចកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពវត្ថុកថាវណ្ណនា

៨៦. អញ្ញតិត្ថិយវត្ថុម្ហិ អាជីវកោ អចេលកោតិ ទុវិធោ នគ្គបរិព្ពាជកោតិ អាហ “**នគ្គបរិព្ពាជកស្សេវ អាជីវកស្ស វា**”តិអាទិ។ តត្ថ **អាជីវកោ** ឧបរិ ឯកមេវ វត្ថំ ឧបកច្ឆកេ បវេសេត្វា បរិទហតិ, ហេដ្ឋា នគ្គោ។

អចេលកោ សព្ពេន សព្ពំ នគ្គោយេវ។

៨៧. អាមិសកិញ្ចិក្ខសម្បទានំ នាម អប្បមត្តកស្សេវ ទេយ្យធម្មស្ស អនុប្បទានំ។ **រូបូបជីវិកា**តិ អត្តនោ រូបំយេវ និស្សាយ ជីវន្តិយោ។ វេសិយា គោចរោ មិត្តសន្ថវវសេន ឧបសង្កមិតព្ពដ្ឋានំ អស្សាតិ **វេសិយាគោចរោ**។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **យោព្ពនប្បត្តា យោព្ពនាតីតា វា**តិ ឧភយេនបិ មហល្លិកា អនិវិទ្ធកុមារិយោវ វទតិ។ **ភិក្ខុនិយោ** នាម ឧស្សន្នព្រហ្មចរិយា, តថា **ភិក្ខូបិ**។ តេសំ អញ្ញមញ្ញវិសភាគវត្ថុភាវតោ សន្ថវវសេន ឧបសង្កមនេ កតិបាហេនេវ ព្រហ្មចរិយន្តរាយោ សិយាតិ អាហ “**តាហិ សទ្ធឹ ខិប្បមេវ វិស្សាសោ ហោតិ, តតោ សីលំ ភិជ្ជតី**”តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចាពាធវត្ថុកថាវណ្ណនា

៨៨. បញ្ចាពាធវត្ថុម្ហិ **នខបិដ្ឋិប្បមាណ**ន្តិ ឯត្ថ “កនិដ្ឋង្គុលិនខបិដ្ឋិ អធិប្បេតា”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ “**តញ្ចេ នខបិដ្ឋិប្បមាណម្បិ វឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតំ ហោតិ, ន បព្ពាជេតព្ពោ**”តិ ឥមិនា សាមញ្ញតោ លក្ខណំ ទស្សិតំ, តស្មា យត្ថ កត្ថចិ សរីរាវយវេសុ នខបិដ្ឋិប្បមាណំ វឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតញ្ចេ, ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ ឯវញ្ច សតិ នខបិដ្ឋិប្បមាណម្បិ អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតញ្ចេ, សព្ពត្ថ វដ្ដតីតិ អាបន្នំ, តញ្ច ន សាមញ្ញតោ អធិប្បេតន្តិ បទេស វិសេសេយេវ និយមេត្វា ទស្សេន្តោ “**សចេ បនា**”តិអាទិមាហ។ សចេ ហិ អវិសេសេន នខបិដ្ឋិប្បមាណំ អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតំ វដ្ដេយ្យ, “និវាសនបារុបនេហិ បកតិបដិច្ឆន្នេ ឋានេ”តិ បទេសនិយមំ ន ករេយ្យ, តស្មា និវាសនបារុបនេហិ បកតិបដិច្ឆន្នដ្ឋានតោ អញ្ញត្ថ នខបិដ្ឋិប្បមាណំ អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតម្បិ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ, នខបិដ្ឋិប្បមាណតោ ខុទ្ទកតរំ បន អវឌ្ឍនកបក្ខេ វឌ្ឍនកបក្ខេ វា ឋិតំ ហោតុ, វដ្ដតិ នខបិដ្ឋិប្បមាណតោ ខុទ្ទកតរស្ស វឌ្ឍនកបក្ខេ អវឌ្ឍនកបក្ខេ វា ឋិតស្ស មុខាទីសុយេវ បដិក្ខិត្តត្តា។

គណ្ឌេបិ ឥមិនាវ នយេន វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ បន មុខាទីសុ កោលដ្ឋិមត្តតោ ខុទ្ទកតរោបិ គណ្ឌោ ន វដ្ដតីតិ វិសុំ ន ទស្សិតោ។ “មុខាទិកេ អប្បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតោបិ ន វដ្ដតី”តិ ឯត្តកមេវ ហិ តត្ថ វុត្តំ, តថាបិ កុដ្ឋេ វុត្តនយេន មុខាទីសុ កោលដ្ឋិប្បមាណតោ ខុទ្ទកតរោបិ គណ្ឌោ ន វដ្ដតីតិ វិញ្ញាយតិ, តស្មា **អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតោបី**តិ ឯត្ថ **បិ**-សទ្ទោ អវុត្តសម្បិណ្ឌនត្ថោ។ តេន កោលដ្ឋិមត្តតោ ខុទ្ទកតរោបិ ន វដ្ដតីតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោយេវាតិ អយមម្ហាកំ ខន្តិ។ **បកតិវណ្ណេ ជាតេ**តិ រោគហេតុកស្ស វិការវណ្ណស្ស អភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កោលដ្ឋិមត្តកោ**តិ ពទរដ្ឋិប្បមាណោ។ **សុសវិ ការេត្វា**តិ សញ្ជាតឆវិ ការេត្វា។ “សញ្ឆវិ ការេត្វា”តិបិ បាឋោ, វិជ្ជមានឆវិ ការេត្វាតិ អត្ថោ។ **បទុមបុណ្ឌរីកបត្តវណ្ណ**ន្តិ រត្តបទុមសេតបទុមវសេន បទុមបត្តវណ្ណំ។ **សោសព្យាធី**តិ ខយរោគោ។

បញ្ចាពាធវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាជភដាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

៩០-៩៦. រាជភដាទិវត្ថូសុ **អាហំសូ**តិ មនុស្សា វទីសុ។ **តស្មា...បេ.... ឯវមាហា**តិ យស្មា សយំ ធម្មស្សាមី, តស្មា ភិក្ខូហិ អបព្ពាជិតព្ពំ ចោរំ អង្គុលិមាលំ បព្ពាជេត្វា អាយតឹ អករណត្ថាយ ភិក្ខូនំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តោ “ន, ភិក្ខវេ, ធជពន្ធោ ចោរោ បព្ពាជេតព្ពោ, យោ បព្ពាជេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ អាហ។ **ឧបរមន្តី**តិ វិរមន្តិ និវត្តន្តិ។ **ភិន្ទិត្វា**តិ អន្ទុពន្ធនំ ភិន្ទិត្វា។ **ឆិន្ទិត្វា**តិ សង្ខលិកពន្ធនំ ឆិន្ទិត្វា។ **មុញ្ចិត្វា**តិ រជ្ជុពន្ធនំ មុញ្ចិត្វា។ **វិវរិត្វា**តិ គាមពន្ធនាទីសុ គាមទ្វារាទីនិ វិវរិត្វា។ **អបស្សមានានំ វា បលាយតី**តិ បុរិសគុត្តិយំ បុរិសានំ អបស្សមានានំ បលាយតិ។ **ឧបឌ្ឍុបឌ្ឍ**ន្តិ ថោកំ ថោកំ។

៩៧. អភិសេកាទីសុ ពន្ធនាគារាទីនិ សោធេន្តិ, តំ សន្ធាយាហ “**សព្ពសាធារណេន វា នយេនា**”តិ។ **សចេ សយមេវ បណ្ណំ អារោបេន្តិ, ន វដ្ដតី**តិ តា ភុជិស្សិត្ថិយោ “មយម្បិ ទាសិយោ ហោមា”តិ សយមេវ ទាសិបណ្ណំ លិខាបេន្តិ, ន វដ្ដតិ។ **តក្កំ សីសេ អាសិត្តកសទិសាវ ហោន្តី**តិ យថា អទាសេ ករោន្តា តក្កេន សីសំ ធោវិត្វា អទាសំ ករោន្តិ, ឯវំ អារាមិកវចនេន ទិន្នត្តា អទាសាវ តេតិ អធិប្បាយោ។ តក្កាសិញ្ចនំ បន សីហឡទីបេ ចារិត្តន្តិ វទន្តិ។ **នេវ បព្ពាជេតព្ពោតិ វុត្ត**ន្តិ កប្បិយវចនេន ទិន្នេបិ សង្ឃស្ស អារាមិកទាសត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **និស្សាមិកទាសោ** នាម យស្ស សាមិកា សបុត្តទារាទយោ មតា ហោន្តិ, ន កោចិ តស្ស បរិគ្គាហកោ, សោបិ បព្ពាជេតុំ ន វដ្ដតិ, តំ បន អត្តនាបិ ភុជិស្សំ កាតុំ វដ្ដតិ។ យេ វា បន តស្មឹ រដ្ឋេ សាមិនោ, តេហិបិ ការាបេតុំ

វត្តតិ។ “ទេវទាសិបុត្តំ បព្ពាជេតុំ វដ្តតី”តិ **តីសុ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ ទាសស្ស បព្ពជិត្វា អត្តនោ សាមិកេ ទិស្វា បលាយន្តស្ស អាបត្តិ នត្ថីតិ វទន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

រាជភដាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និស្សយមុច្ចនកកថាវណ្ណនា

១០៣. និស្សយមុច្ចនកស្ស វត្ថេសុ បញ្ចកឆក្កេសុ បន **ឧភយានិ ខោ បន...បេ.... អនុព្យញ្ជនសោ**តិ ឯត្ថ “សព្ពោបិ ចាយំ បភេទោ មាតិកាដ្ឋកថាយំ ញាតាយំ ញាតោ ហោតី”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **អាបត្តឹ ជានាតី**តិអាទីសុ ច “បាបេ អវត្តមានេបិ ‘ឥទំ នាម កត្វា ឥទំ អាបជ្ជតី’តិ ជានាតិ ចេ, វដ្តតី”តិ តត្ថេវ វុត្តំ។ តញ្ច ខោ បុព្ពេ បាបេ បគុណេ កតេតិ គហេតព្ពន្តិ ច អាចរិយុបជ្ឈាយានម្បិ ឯសេវ នយោតិ ច កេចិ វទន្តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

និស្សយមុច្ចនកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាហុលវត្ថុកថាវណ្ណនា

១០៥. រាហុលវត្ថុម្ហិ **តត្ថេវ វិហរិស្ស**តិ សព្ពេបិ តេ អរហត្តំ បត្តកាលតោ បដ្ឋាយ អរិយា នាម មជ្ឈត្តាវ ហោន្តីតិ រញ្ញោ បហិតសាសនំ ទសពលស្ស អនារោចេត្វាវ តត្ថ វិហរិំសុ។ **ឯកទិវសំ ជាតំ កាឡុទាយី នាម អមច្ច**ន្តិ អយំ កិរ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២២៥) បទុមុត្តរពុទ្ធកាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តោ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ កុលប្បសាទកានំ អគ្គដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា អធិការកម្មំ កត្វា តំ ឋានន្តរំ បត្ថេសិ។ សោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ អម្ហាកំ ពោធិសត្តស្ស មាតុកុច្ឆិយំ បដិសន្ធិគ្គហណទិវសេ កបិលវត្ថុស្មីយេវ អមច្ចគេហេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ ជាតទិវសេ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹយេវ ជាតោតិ តំ ទិវសំយេវ ទុកូលចុម្ពដកេ និបជ្ជាបេត្វា ពោធិសត្តស្ស ឧបដ្ឋានត្ថាយ នយឹសុ។ ពោធិសត្តេន ហិ សទ្ធឹ ពោធិរុក្ខោ រាហុលមាតា ចតស្សោ និធិកុម្ភិយោ អារោហនិយហត្ថី កណ្ឋកោ ឆន្នោ កាឡុទាយីតិ ឥមេ សត្ត ឯកទិវសេ ជាតត្តា សហជាតា នាម អហេសុំ។ អថស្ស នាមគ្គហណទិវសេ សកលនគរស្ស ឧទគ្គចិត្តទិវសេ ជាតោតិ ឧទាយិត្វេវ នាមំ អកំសុ។ ថោកំ កាឡធាតុកត្តា បន កាឡុទាយី នាម ជាតោ។ សោ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹ កុមារកីឡំ កីឡន្តោ វុឌ្ឍឹ អគមាសិ។

សង្ខិមត្តាហិ គាថាហីតិ –

“អង្គារិនោ ទានិ ទុមា ភទន្តេ;
ផលេសិនោ ឆទនំ វិប្បហាយ;
តេ អច្ចិមន្តោវ បភាសយន្តិ;
សមយោ មហាវីរ ភាគីរសានំ។ (ថេរគា. ៥២៧)

“នាតិសីតំ នាតិឧណ្ហំ, នាតិទុព្ភិក្ខឆាតកំ;
សទ្ទលា ហរិតា ភូមិ, ឯស កាលោ មហាមុនី”តិ។ –

អាទិកាហិ សង្ខិមត្តាហិ គាថាហិ។ **“បោក្ខរវស្ស**ន្តិ បោក្ខរបត្តវណ្ណមុទក”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ បោក្ខរបត្តប្បមាណំ មជ្ឈេ ឧដ្ឋហិត្វា អនុក្កមេន សតបដលំ សហស្សបដលំ ហុត្វា វស្សនកវស្សន្តិបិ វទន្តិ។ តស្មិំ កិរ វស្សន្តេ តេមេតុកាមាវ តេមេន្តិ, ន ឥតរេ។ **ឯកោបិ រាជា វា...បេ.... គតោ នត្ថី**តិ ធម្មទេសនំ សុត្វា បក្កន្តេសុ ញាតីសុ ឯកោបិ រាជា វា រាជមហាមត្តោ វា “ស្វេ អម្ហាកំ ភិក្ខំ គណ្ហថា”តិ និមន្តេត្វា គតោ នត្ថិ។ បិតាបិស្ស សុទ្ធោទនមហារាជា “មយ្ហំ បុត្តោ មម គេហំ អនាគន្ត្វា កហំ គមិស្សតី”តិ អនិមន្តេត្វាវ អគមាសិ, គន្ត្វា បន គេហេ វីសតិយា ភិក្ខុសហស្សានំ យាគុអាទីនិ បដិយាទាបេត្វា អាសនានិ បញ្ញាបេសិ។

កុលនគរេតិ ញាតិកុលស្ស នគរេ។ **ឧណ្ហីសតោ បដ្ឋាយា**តិ សីសតោ បដ្ឋាយ។ **ឧណ្ហីស**ន្តិ ហិ ឧណ្ហីសសទិសត្តា ភគវតោ បរិបុណ្ណនលាដស្ស បរិបុណ្ណសីសស្ស ច ឯតំ អធិវចនំ។ ភគវតោ ហិ ទក្ខិណកណ្ណចូឡិកតោ បដ្ឋាយ មំសបដលំ ឧដ្ឋហិត្វា សកលនលាដំ ឆាទយមានំ បូរយមានំ គន្ត្វា វាមកណ្ណចូឡិកាយ បតិដ្ឋិតំ សណ្ឋិតមតាយ សុវណ្ណវណ្ណតាយ បភស្សរតាយ បរិបុណ្ណតាយ ច រញ្ញោ ពទ្ធឧណ្ហីសបដ្ដោ វិយ វិរោចតិ។ ភគវតោ

កិរ ឥមំ លក្ខណំ ទិស្វា រាជូនំ ឧណ្ហីសបដ្ដំ អកំសុ។ អញ្ញេ បន ជនា អបរិបុណ្ណសីសា ហោន្តិ, កេចិ កប្បសីសា, កេចិ ផលសីសា, កេចិ អដ្ឋិសីសា, កេចិ តុម្ពសីសា, កេចិ កុម្ភសីសា, កេចិ បព្ភារសីសា, ភគវតោ បន អារគ្គេន វដ្ដេត្វា ឋបិតំ វិយ សុបរិបុណ្ណំ ឧទកបុព្ពុឡសទិសម្បិ ហោតិ។ តេនេវ ឧណ្ហីសវេឋិតសីសសទិសត្តា ឧណ្ហីសំ វិយ សព្ពត្ថ បរិមណ្ឌលសីសត្តា ច ឧណ្ហីសសីសោតិ ភគវា វុច្ចតិ។

នរសីហគាថាហិ នាម អដ្ឋហិ គាថាហីតិ –

"សិនិទ្ធនីលមុទុកុញ្ចិតកេសោ;
សូរិយនិម្មលតលាភិនលាដោ;
យុត្តតុង្គមុទុកាយតនាសោ;
រំសិជាលវិតតោ នរសីហោ"តិ។ (ជា. អដ្ឋ. ១.សន្តិកេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.សន្តិកេនិទានកថា) –

ឯវមាទិកាហិ អដ្ឋហិ គាថាហិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន –

"ចក្កវរង្កិតរត្តសុបាទោ;
លក្ខណមណ្ឌិតអាយតបណ្ហិ;
ចាមរឆត្តវិភូសិតបាទោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"សក្យកុមារវរោ សុខុមាលោ;
លក្ខណចិត្តិកបុណ្ណសរីរោ;
លោកហិតាយ គតោ នរវីរោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"បុណ្ណសសង្កនិភោ មុខវណ្ណោ;
ទេវនរាន បិយោ នរនាគោ;
មត្តគជិន្ទវិលាសិតគាមី;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"ខត្តិយសម្ភវអគ្គកុលីនោ;
ទេវមនុស្សនមស្សិតបាទោ;
សីលសមាធិបតិដ្ឋិតចិត្តោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"អាយតយុត្តសុសណ្ឋិតនាសោ;
គោបខុមោ អភិនីលសុនេត្តោ;
ឥន្ទធនូអភិនីលភមូកោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"វដ្ដសុវដ្ដសុសណ្ឋិតគីវោ ;
សីហហនូ មិគរាជសរីរោ;
កញ្ចនសុច្ឆវិឧត្តមវណ្ណោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"សិនិទ្ធសុគម្ភិរមញ្ជុសឃោសោ;
ហិង្គុលពន្ធុករត្តសុជិវ្ហោ;
វីសតិវីសតិសេតសុទន្តោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

"អញ្ជនវណ្ណសុនីលសុកេសោ ;

កញ្ចនបដ្ដវិសុទ្ធនលាដោ;
ឱសធិបណ្ឌរសុទ្ធសុឧណ្ណោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ។

“គច្ឆតិនិលបថេ វិយ ចន្ទោ;
តារគណាបរិវេឋិតរូបោ;
សាវកមជ្ឈគតោ សមណិន្ទោ;
ឯស ហិ តុយ្ហ បិតា នរសីហោ”តិ។ (ជា. អដ្ឋ. ១.សន្តិកេនិទានកថា) –

ឥមា នវ គាថាយោបិ ឯត្ថ ទស្សិតា, តា បន “អដ្ឋហិ គាថាហី”តិ វចនេន ន សមេន្តិ។ ឧណ្ហីសតោ បដ្ឋាយ យាវ បាទតលាតិ វុត្តានុក្កមោបិ តត្ថ ន ទិស្សតិ។ ភិក្ខាយ ចរតីតិ **ភិក្ខាចារោ**។

ឧត្តិដ្ឋេតិ ឧត្តិដ្ឋិត្វា បរេសំ ឃរទ្វារេ ឋត្វា គហេតព្ពបិណ្ឌេ។ **នប្បមជ្ជេយ្យា**តិ បិណ្ឌចារិកវត្តំ ហាបេត្វា បណីតភោជនានិ បរិយេសន្តោ ឧត្តិដ្ឋេ បមជ្ជតិ នាម, សបទានំ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ បន នប្បមជ្ជតិ នាម, ឯវំ ករោន្តោ ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យ។ **ធម្ម**ន្តិ អនេសនំ បហាយ សបទានំ ចរន្តោ តមេវ ភិក្ខាចរិយធម្មំ សុចរិតំ ចរេ។ **សុខំ សេតី**តិ ទេសនាមត្តមេតំ, ឯវំ បនេតំ ភិក្ខាយ ចរិយធម្មំ ចរន្តោ ធម្មចារី ឥធលោកេ ច បរលោកេ ច ចតូហិបិ ឥរិយាបថេហិ សុខំ វិហរតីតិ អត្ថោ។

ទុតិយគាថាយ **ន នំ ទុច្ចរិត**ន្តិ វេសិយាទិភេទេ អគោចរេ ចរន្តោ នំ ភិក្ខាចរិយធម្មំ ទុច្ចរិតំ ចរតិ នាម, ឯវំ អចរិត្វា តំ ធម្មំ ចរេ សុចរិតំ, ន នំ ទុច្ចរិតំ ចរេ។ សេសមេត្ថ វុត្តត្ថមេវ។ ឥមំ បន ទុតិយគាថំ បិតុ និវេសនំ គន្ត្វា អភាសីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **ថេរគាថាសំវណ្ណនាយំ** (ថេរគា. អដ្ឋ. ១.១៥៦ នន្ទត្ថេរគាថាវណ្ណនា) **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** វុត្តំ “ទុតិយទិវសេ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យា’តិ គាថាយ បិតរំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា និវេសនំ គន្ត្វា ‘ធម្មំ ចរេ សុចរិត’ន្តិ គាថាយ មហាបជាបតី សោតាបត្តិផលេ រាជានញ្ច សកទាគាមិផលេ បតិដ្ឋាបេសី”តិ។ **ធម្មបទដ្ឋកថាយម្បិ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.១២ នន្ទត្ថេរវត្ថុ) វុត្តំ “បុនទិវសេ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យា’តិ គាថាយ បិតរំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា ‘ធម្មំ ចរេ’តិ គាថាយ មហាបជាបតី សោតាបត្តិផលេ រាជានញ្ច សកទាគាមិផលេ បតិដ្ឋាបេសី”តិ។

ធម្មបាលជាតកំ សុត្វា អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋាសីតិ បុនេកទិវសំ រាជនិវេសនេ កតបាតរាសោ ឯកមន្តំ និសិន្នេន រញ្ញា “ភន្តេ, តុម្ហាកំ ទុក្ករការិកកាលេ ឯកា ទេវតា មំ ឧបសង្កមិត្វា ‘បុត្តោ តេ កាលកតោ’តិ អាហ។ អហំ តស្សា វចនំ អសទ្ទហន្តោ ‘ន មយ្ហំ បុត្តោ ពោធិំ អប្បត្វា កាលំ ករោតី’តិ បដិក្ខិបិន្តិ វុត្តេ ឥទានិ កថំ សទ្ទហិស្សថ, បុព្ពេបិ អដ្ឋិកានិ ទស្សេត្វា ‘បុត្តោ តេ មតោ’តិ វុត្តេ ន សទ្ទហិត្ថា”តិ ឥមិស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយា មហាធម្មបាលជាតកំ កថេសិ។ តំ សុត្វា រាជា អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋហិ។

កេសវិស្សជ្ជនន្តិ កុលមរិយាទវសេន កេសោរោបនំ។ **បដ្ដពន្ធោ**តិ យុវរាជបដ្ដពន្ធោ។ អភិនវឃរប្បវេសនមហោ **ឃរមង្គលំ,** វិវាហករណមហោ **អាវាហមង្គលំ។ ឆត្តមង្គល**ន្តិ យុវរាជឆត្តមង្គលំ។ **ជនបទកល្យាណី**តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ២២) ជនបទម្ហិ កល្យាណី ឧត្តមា ឆសរីរទោសរហិតា បញ្ចកល្យាណសមន្នាគតា។ សា ហិ យស្មា នាតិទីឃា នាតិរស្សា នាតិកិសា នាតិថូលា នាតិកាឡា នាច្ចោទាតាតិ អតិក្កន្តា មានុសំ វណ្ណំ, អប្បត្តា ទិព្ពំ វណ្ណំ, តស្មា ឆសរីរទោសរហិតា។ ឆវិកល្យាណំ មំសកល្យាណំ នហារុកល្យាណំ អដ្ឋិកល្យាណំ វយកល្យាណន្តិ ឥមេហិ បន បញ្ចហិ កល្យាណេហិ សមន្នាគតត្តា បញ្ចកល្យាណសមន្នាគតា នាម។ តស្សា ហិ អាគន្តុកោភាសកិច្ចំ នត្ថិ។ អត្តនោ សរីរោភាសេនេវ ទ្វាទសហត្ថដ្ឋានេ អាលោកំ ករោតិ, បិយង្គុសាមា វា ហោតិ សុវណ្ណសាមា វា, អយមស្សា **ឆវិកល្យាណតា**។ ចត្តារោ បនស្សា ហត្ថបាទា មុខបរិយោសានញ្ច លាខារសបរិកម្មកតំ វិយ រត្តបវាឡរត្តកម្ពលសទិសំ ហោតិ, អយមស្សា **មំសកល្យាណតា**។ វីសតិ បន នខបត្តានិ មំសតោ អមុត្តដ្ឋានេ លាខារសបូរិតានិ វិយ មុត្តដ្ឋានេ ខីរធារាសទិសានិ ហោន្តិ, អយមស្សា **នហារុកល្យាណតា**។ ទ្វត្តឹស ទន្តា សុផុសិតា សុធោតវជិរបន្តិ វិយ ខាយន្តិ, អយមស្សា **អដ្ឋិកល្យាណតា**។ វីសតិវស្សសតិកាបិ សមានា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា វិយ ហោតិ និវលិបលិតា, អយមស្សា **វយកល្យាណតា**។ ឥតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ កល្យាណេហិ សមន្នាគតត្តា ជនបទកល្យាណីតិ វុច្ចតិ។

តុវដន្តិ សីឃំ។ សោបិ ភគវន្តំ “បត្តំ គណ្ហថា”តិ វត្តុំ អវិសហមានោ វិហារំយេវ អគមាសីតិ។ សោ កិរ តថាគតេ គារវេន “បត្តំ វោ ភន្តេ គណ្ហថា”តិ វត្តុំ នាសក្ខិ។ ឯវំ បន ចិន្តេសិ “សោបានសីសេ បត្តំ គណ្ហិស្សតី”តិ។ សត្ថា តស្មិម្បិ ឋានេ ន គណ្ហិ។ ឥតរោ “សោបានបាទមូលេ គណ្ហិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ សត្ថា តត្ថាបិ

ន គណ្ហិ។ ឥតរោ “រាជង្គណេ គណ្ហិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ សត្ថា តត្ថាបិ ន គណ្ហិ។ កុមារោ និវត្តិតុកាមោ អរុចិយា គច្ឆន្តោ សត្ថុ គារវេន “បត្តំ គណ្ហថា”តិ វត្តុម្បិ អសក្កោន្តោ “ឥធ គណ្ហិស្សតិ, ឯត្ថ គណ្ហិស្សតី”តិ ចិន្តេន្តោ គច្ឆតិ។ ជនបទកល្យាណិយា ច វុត្តវចនំ តស្ស ហទយេ តិរិយំ បតិត្វា វិយ ឋិតំ។ នន្ទកុមារញ្ហិ អភិសេកមង្គលំ ន តថា បីឡេសិ, យថា ជនបទកល្យាណិយា វុត្តវចនំ, តេនស្ស ចិត្តសន្តាបោ ពលវា អហោសិ។ អថ នំ “ឥមស្មឹ ឋានេ និវត្តិស្សតិ, ឥមស្មឹ ឋានេ និវត្តិស្សតី”តិ ចិន្តេន្តមេវ សត្ថា វិហារំ នេត្វា “បព្ពជិស្សសិ នន្ទា”តិ អាហ។ សោ ពុទ្ធគារវេន “ន បព្ពជិស្សាមី”តិ អវត្វា “អាម បព្ពជិស្សាមី”តិ អាហ។ សត្ថា “តេន ហិ នន្ទំ បព្ពាជេថា”តិ វត្វា បព្ពាជេសិ។ តេន វុត្តំ **“អនិច្ឆមានំយេវ ភគវា បព្ពាជេសី”**តិ។ “សត្ថា កបិលបុរំ គន្ត្វា ទុតិយទិវសេ នន្ទំ បព្ពាជេសី”តិ **ធម្មបទដ្ឋកថាយំ** (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.១២ នន្ទត្ថេរវត្ថុ) វុត្តំ, **អង្គុត្តរនិកាយដ្ឋកថាយំ** (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៣០) បន –

> “មហាសត្តោបិ សព្ពញ្ញុតំ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ លោកានុគ្គហំ ករោន្តោ រាជគហតោ កបិលវត្ថុំ គន្ត្វា បឋមទស្សនេនេវ បិតរំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ, បុនទិវសេ បិតុ និវេសនំ គន្ត្វា រាហុលមាតាយ ឱវាទំ កត្វា សេសជនស្សបិ ធម្មំ កថេសិ, បុនទិវសេ នន្ទកុមារស្ស អភិសេកគេហប្បវេសនអាវាហមង្គលេសុ វត្តមានេសុ តស្ស និវេសនំ គន្ត្វា កុមារំ បត្តំ គាហាបេត្វា បព្ពាជេតុំ វិហារាភិមុខោ បាយាសី”តិ –

វុត្តំ, ឥធ បន “ភគវា កបិលបុរំ អាគន្ត្វា ទុតិយទិវសេ នន្ទំ បព្ពាជេសី”តិ វុត្តំ, សព្ពម្បេតំ អាចរិយេន តំតំភាណកានំ តថា តថា អនុស្សវវសេន បរិហរិត្វា អាគតភាវតោ តត្ថ តត្ថ តថា តថា វុត្តន្តិ នត្ថេត្ថ អាចរិយវចនេ បុព្ពាបរវិរោធោ។

ព្រហ្មរូបវណ្ណន្តិ ព្រហ្មរូបសមានរូបំ។ **ត្យស្សា**តិ តេ អស្ស។ **វឌ្ឍានុគត**ន្តិ វដ្ដបរិយាបន្នំ។ **សវិឃាត**ន្តិ ទុក្ខសហិតត្តា សវិឃាតំ, សទុក្ខន្តិ អត្ថោ។ **សត្តវិធំ អរិយធន**ន្តិ –

> “សទ្ធាធនំ សីលធនំ, ហិរិឱត្តប្បិយំ ធនំ;
> សុតធនញ្ច ចាគោ ច, បញ្ញា វេ សត្តមំ ធន”ន្តិ។ (អ. និ. ៧.៥-៦) –

ឯវំ វុត្តំ សត្តវិធំ អរិយធនំ។ **ឧញ្ញាចរិយាយា**តិ ភិក្ខាចរិយាយ។ បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជមានោ សកលសរីរំ ខោភេត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច តិដ្ឋតីតិ អាហ **“បុត្តបេមំ ភន្តេ…បេ…. អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច តិដ្ឋតី”**តិ។ បុត្តសិនេហោ ហិ ពលវភាវតោ សហជាតបីតិវេគស្ស សវិប្ផារតាយ តំសមុដ្ឋានរូបធម្មេហិ ផរណវសេន សកលសរីរំ អាលោឡេត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច តិដ្ឋតិ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

រាហុលវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សិក្ខាបទទណ្ឌកម្មវត្ថុកថាវណ្ណនា

១០៦. អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សាមណេរានំ ទស សិក្ខាបទានីតិអាទីសុ សិក្ខិតព្ពានិ បទានិ **សិក្ខាបទានិ,** សិក្ខាកោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ។ សិក្ខាយ វា បទានិ សិក្ខាបទានិ, អធិសីលអធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខាយ អធិគមុបាយាតិ អត្ថោ។ អត្ថតោ បន កាមាវចរកុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតិយោ, តំសម្បយុត្តធម្មា បនេត្ថ តគ្គហណេនេវ គហេតព្ពា។ សរសេនេវ បតនសភាវស្ស អន្តរា ឯវ អតិបាតនំ អតិបាតោ, សណិកំ បតិតុំ អទត្វា សីឃំ បាតនន្តិ អត្ថោ។ អតិក្កម្ម វា សត្ថាទីហិ អភិភវិត្វា បាតនំ អតិបាតោ, បាណស្ស អតិបាតោ **បាណាតិបាតោ,** បាណវធោ បាណឃាតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បាណោ**តិ ចេត្ថ វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ តស្មិំ បន បាណេ បាណសញ្ញិនោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរប្បវត្តា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ, តតោ **បាណាតិបាតា**។

វេរមណីតិ វេរហេតុតាយ វេរសញ្ញិតំ បាណាតិបាតាទិបាបធម្មំ មណតិ, “មយិ ឥធ ឋិតាយ កថមាគច្ឆសី”តិ វា តជ្ជេន្តី វិយ នីហរតីតិ វេរមណី។ វិរមតិ ឯតាយាតិ វា វិរមណីតិ វត្តព្ពេ និរុត្តិនយេន “វេរមណី”តិ វុត្តំ។ អត្ថតោ បន **វេរមណី**តិ កាមាវចរកុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតិយោ។ សា “បាណាតិបាតាទី វិរមន្តស្ស យា តស្មិំ សមយេ បាណាតិបាតា អារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរមណី អកិរិយា អករណំ អនជ្ឈាបត្តិ វេលាអនតិក្កមោ សេតុឃាតោ”តិ ឯវមាទិនា នយេន **វិភង្គេ** (វិភ. ៧០៤) វុត្តា។ កាមញ្ចេសា វេរមណី នាម

លោកុត្តរាបិ អត្ថិ, តេច បន សមាទានវសប្បវត្តា វិរតិ អធិប្បេតាតិ លោកុត្តរាយ វិរតិយា សមាទានវសេន បវត្តិអសម្ភវតោ កាមាវចរកុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតិយោ គហេតព្ពា។

អទិន្នាទានា វេរមណីតិអាទីសុ អទិន្នស្ស អាទានំ **អទិន្នាទានំ**, បរស្សហរណំ, ថេយ្យំ ចោរិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ **អទិន្ន**ន្តិ បរបរិគ្គហិតំ។ យត្ថ បរោ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជន្តោ អទណ្ឌារហោ អនុបវជ្ជោ ច ហោតិ, តស្មឹ បន បរបរិគ្គហិតេ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិនោ តទាទាយកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា ថេយ្យចេតនា អទិន្នាទានំ។

អព្រហ្មចរិយំ នាម អសេដ្ឋចរិយំ ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិ។ សា ហិ “អប្បស្សាទា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា, អាទីនវោ ឯត្ថ ភិយ្យោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៧៧; ២.៤២) ហីឡិតត្តា អសេដ្ឋា អប្បសត្ថា ចរិយាតិ វា អសេដ្ឋានំ និហីនានំ តត្ថិបុរិសានំ ចរិយាតិ វា អសេដ្ឋចរិយំ, អសេដ្ឋចរិយត្តា អព្រហ្មចរិយន្តិ ច វុច្ចតិ , អត្ថតោ បន អសទ្ធម្មសេវនាធិប្បាយេន កាយទ្វារប្បវត្តា មគ្គេនមគ្គប្បដិបត្តិសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា អព្រហ្មចរិយំ។

មុសាតិ អភូតំ អតច្ឆំ វត្ថុ, **វាទោ**តិ តស្ស ភូតតោ តច្ឆតោ វិញ្ញាបនំ។ លក្ខណតោ បន អតថំ វត្ថុំ តថតោ បរំ វិញ្ញាបេតុកាមស្ស តថាវិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា **មុសាវាទោ** មុសា វទីយតិ វុច្ចតិ ឯតាយាតិ កត្វា។

សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានាតិ ឯត្ថ **សុរា**តិ បូវសុរា បិដ្ឋសុរា ឱទនសុរា កិណ្ណបក្ខិត្តា សម្ភារសំយុត្តាតិ បញ្ច សុរា។ **មេរយ**ន្តិ បុប្ផាសវោ ផលាសវោ មធ្វាសវោ គុឡាសវោ សម្ភារសំយុត្តោតិ បញ្ច អាសវា។ តត្ថ បូវេ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា តជ្ជំ ឧទកំ ទត្វា មទ្ទិត្វា កតា **បូវសុរា**។ ឯវំ សេសសុរាបិ។ **កិណ្ណា**តិ បន តស្សា សុរាយ ពីជំ វុច្ចតិ, យេ សុរាមោទកាតិ វុច្ចន្តិ, តេ បក្ខិបិត្វា កតា **កិណ្ណបក្ខិត្តា**។ ហរីតកីសាសបាទិនានាសម្ភារេហិ សំយោជិតា **សម្ភារសំយុត្តា**។ មធុកតាលនាឡិកេរាទិបុប្ផរសោ ចិរបរិវាសិតោ **បុប្ផាសវោ**។ បនសាទិផលរសោ **ផលាសវោ**។ មុទ្ទិការសោ **មធ្វាសវោ**។ ឧច្ឆុរសោ **គុឡាសវោ**។ ហរីតកអាមលកកដុកភណ្ឌាទិនានាសម្ភារានំ រសោ ចិរបរិវាសិតោ **សម្ភារសំយុត្តោ**។ តំ សព្ពម្បិ មទករណវសេន **មជ្ជំ** បិវន្តំ មទយតីតិ កត្វា។ **បមាទដ្ឋាន**ន្តិ បមាទការណំ។ យាយ ចេតនាយ តំ មជ្ជំ បិវន្តិ, តស្សា ឯតំ អធិវចនំ។ សុរាមេរយមជ្ជេ បមាទដ្ឋានំ សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានំ, តស្មា **សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា**។

វិកាលភោជនាតិ អរុណុគ្គមនតោ បដ្ឋាយ យាវ មជ្ឈន្ហិកា។ អយំ ពុទ្ធាទីនំ អរិយានំ អាចិណ្ណសមាចិណ្ណោ ភោជនស្ស កាលោ នាម, តទញ្ញោ វិកាលោ។ ភុញ្ជិតព្ពដ្ឋេន ភោជនំ, យាគុភត្តាទិ សព្ពំ យាវកាលិកវត្ថុ។ យថា ច “រត្តូបរតោ”តិ (ទី. ១.១០, ១៩៤; ម. និ. ១.២៩៣; ៣.១៤) ឯត្ថ រត្តិយា ភោជនំ រត្តីតិ ឧត្តរបទលោបេន វុច្ចតិ, ឯវមេត្ថ ភោជនជ្ឈោហរណំ ភោជនន្តិ។ វិកាលេ ភោជនំ វិកាលភោជនំ, តតោ **វិកាលភោជនា**, វិកាលេ យាវកាលិកវត្ថុស្ស អជ្ឈោហរណាតិ អត្ថោ។ អថ វា ន ឯត្ថ កម្មសាធនោ ភុញ្ជិតព្ពត្ថវាចកោ ភោជនសទ្ទោ, អថ ខោ ភាវសាធនោ អជ្ឈោហរណត្ថវាចកោ គហេតព្ពោ , តស្មា វិកាលេ ភោជនំ អជ្ឈោហរណំ វិកាលភោជនំ។ កស្ស បន អជ្ឈោហរណន្តិ? យាមកាលិកាទីនំ អនុញ្ញាតត្តា វិកាលភោជន-សទ្ទស្ស វា យាវកាលិកជ្ឈោហរណេ និរុឡ្ហត្តា យាវកាលិកស្សាតិ វិញ្ញាយតិ, អត្ថតោ បន កាយទ្វារប្បវត្តា វិកាលេ យាវកាលិកជ្ឈោហរណចេតនា “វិកាលភោជន”ន្តិ វេទិតព្ពា។

នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនាតិ ឯត្ថ សាសនស្ស អននុលោមត្តា វិសូកំ បដាណីភូតំ ទស្សនន្តិ វិសូកទស្សនំ។ នច្ចាទីនញ្ហិ ទស្សនំ សឆន្ទរាគប្បវត្តិតោ សង្ខេបតោ “សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិអាទិនយប្បវត្តំ (ទី. និ. ២.៩០; ធ. ប. ១៨៣) ភគវតោ សាសនំ ន អនុលោមេតិ។ នច្ចញ្ច គីតញ្ច វាទិតញ្ច វិសូកទស្សនញ្ច **នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនំ**។ អត្តនា បយោជិយមានំ បរេហិ បយោជាបិយមានញ្ចេត្ថ នច្ចំ នច្ចភាវសាមញ្ញតោ បាឡិយំ ឯកេនេវ នច្ច-សទ្ទេន គហិតំ, តថា គីតវាទិត-សទ្ទេហិ គាយនគាយាបនវាទនវាទាបនានិ, តស្មា អត្តនា នច្ចននច្ចាបនាទិវសេន នច្ចា ច គីតា ច វាទិតា ច អន្តមសោ មយូរនច្ចាទិវសេនបិ បវត្តានំ នច្ចាទីនំ វិសូកភូតា ទស្សនា ច វេរមណីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ នច្ចាទីនិ អត្តនា បយោជេតុំ វា បរេហិ បយោជាបេតុំ វា បយុត្តានិ បស្សិតុំ វា នេវ ភិក្ខូនំ ន ភិក្ខុនីនំ វដ្តតិ។ ទស្សនេន ចេត្ថ សវនម្បិ សង្គហិតំ វិរូបេកសេសនយេន។ យថា សកំ វិសយអាលោចនសភាវតាយ វា បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សវនកិរិយាយបិ ទស្សនសង្ខេបសម្ភវតោ “ទស្សនា” ឥច្ចេវ វុត្តំ។ តេនេវ វុត្តំ “បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន កញ្ចិ ធម្មំ បដិវិជានាតិ អញ្ញត្រ អភិនិបាតមត្តា”តិ។ ទស្សនកម្យតាយ ឧបសង្កមិត្វា បស្សតោ ឯវ ចេត្ថ វីតិក្កមោ ហោតិ, ឋិតនិសិន្នសយនោកាសេ បន អាគតំ គច្ឆន្តស្ស វា អាបាថគតំ បស្សតោ សិយា សំកិលេសោ, ន វីតិក្កមោ។

មាលាគន្ធវិលេបនធារណមណ្ឌនវិភូសនដ្ឋានាតិ ឯត្ថ **មាលា**តិ យំ កិញ្ចិ បុប្ផំ។ កិញ្ចាបិ ហិ មាលា-សទ្ទោ លោកេ ពទ្ធមាលវាចកោ, សាសនេ បន រុឡ្ហិយា បុប្ផេសុបិ វត្តោ, តស្មា យំ កិញ្ចិ បុប្ផំ ពទ្ធមពទ្ធំ វា, តំ សព្ពំ

“មាលា”តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **គន្ធ**ន្តិ វាសចុណ្ណធូមាទិកំ វិលេបនតោ អញ្ញំ យំ កិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ វិលេបនត្ថំ បិសិត្វា បដិយត្តំ យំ កិញ្ចិ ឆវិរាគករណំ។ បិឡន្ធនំ **ធារណំ**, ឩនដ្ឋានបូរណំ **មណ្ឌនំ**, គន្ធវសេន ឆវិរាគវសេន ច សាទិយនំ **វិភូសនំ**។ តេនេវ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១០) **មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយញ្ច** (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៩៣) “បិឡន្ធន្តោ ធារេតិ នាម, ឩនដ្ឋានំ បូរេន្តោ មណ្ឌេតិ នាម, គន្ធវសេន ឆវិរាគវសេន ច សាទិយន្តោ វិភូសេតិ នាមា”តិ វុត្តំ។ **បរមត្ថជោតិកាយំ** បន **ខុទ្ទកដ្ឋកថាយំ** (ខុ. បា. អដ្ឋ. ២.បច្ឆិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា) “មាលាទីសុ ធារណាទីនិ យថាសង្ខ្យំ យោជេតព្ពានី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ **ឋានំ** វុច្ចតិ ការណំ, តស្មា យាយ ទុស្សីល្យចេតនាយ តានិ មាលាធារណាទីនិ មហាជនោ ករោតិ, សា ធារណមណ្ឌនវិភូសនដ្ឋានំ។

ឧច្ចាសយនមហាសយនាតិ ឯត្ថ **ឧច្ចា**តិ ឧច្ច-សទ្ទេន សមានត្ថំ ឯកំ សទ្ទន្តរំ។ សេតិ ឯត្ថាតិ សយនំ, ឧច្ចាសយនញ្ច មហាសយនញ្ច **ឧច្ចាសយនមហាសយនំ។ ឧច្ចាសយនំ** វុច្ចតិ បមាណាតិក្កន្តំ មញ្ចាទិ។ **មហាសយនំ** អកប្បិយត្ថរណេហិ អត្ថតំ អាសន្ទាទិ។ អាសនញ្ចេត្ថ សយនេនេវ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ យស្មា បន អាធារេ បដិក្ខិត្តេ តទាធារា កិរិយា បដិក្ខិត្តាវ ហោតិ, តស្មា “ឧច្ចាសយនមហាសយនា” ឥច្ចេវ វុត្តំ, អត្ថតោ បន តទុបភោគភូតនិសជ្ជានិបជ្ជនេហិ វិរតិ ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ អថ វា ឧច្ចាសយនមហាសយនសយនាតិ ឯតស្មឹ អត្ថេ ឯកសេសនយេន អយំ និទ្ទេសោ កតោ យថា “នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន”ន្តិ, អាសនកិរិយាបុព្ពកត្តា សយនកិរិយាយ សយនគ្គហណេនេវ អាសនម្បិ គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ជាតរូបរជតបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ កហាបណោ លោហមាសកោ ជតុមាសកោ ទារុមាសកោតិ យេ វោហារំ គច្ឆន្តិ, តស្ស ឧភយស្សបិ បដិគ្គហណំ ជាតរូបរជតបដិគ្គហណំ។ តិវិធញ្ចេត្ថ បដិគ្គហណំ កាយេន វាចាយ មនសាតិ។ តត្ថ កាយេន បដិគ្គហណំ ឧគ្គណ្ហនំ, វាចាយ បដិគ្គហណំ ឧគ្គហាបនំ, មនសា បដិគ្គហណំ សាទិយនំ។ តិវិធម្បិ បដិគ្គហណំ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន ឯកសេសនយេន វា គហេត្វា “បដិគ្គហណា”តិ វុត្តំ, តស្មា នេវ ឧគ្គហេតុំ ន ឧគ្គហាបេតុំ ន ឧបនិក្ខិត្តំ វា សាទិតុំ វដ្ដតិ។ ឥមានិ បន ទស សិក្ខាបទានិ គហដ្ឋានម្បិ សាធារណានិ។ វុត្តញ្ហេតំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១៣) “ឧបាសកឧបាសិកានំ និច្ចសីលវសេន បញ្ច សិក្ខាបទានិ, សតិ វា ឧស្សាហេ ទស, ឧបោសថង្គវសេន អដ្ឋាតិ ឥទំ គហដ្ឋសីល”ន្តិ។ ឯត្ថ ហិ **ទសា**តិ សាមណេរេហិ រក្ខិតព្ពសីលមាហ យថិការាទីនំ វិយ។ **បរមត្ថជោតិកាយំ** បន **ខុទ្ទកដ្ឋកថាយំ** (ខុ. បា. អដ្ឋ. ២.សាធារណវិសេសវត្ថាន) “អាទិតោ ទ្វេ ចតុត្ថបញ្ចមានិ ឧបាសកានំ សាមណេរានញ្ច សាធារណានិ និច្ចសីលវសេន, ឧបោសថសីលវសេន បន ឧបាសកានំ សត្តមដ្ឋមំ ចេកំ អង្គំ កត្វា សព្ពបច្ឆិមវជ្ជានិ សព្ពានិបិ សាមណេរេហិ សាធារណានិ, បច្ឆិមំ បន សាមណេរានមេវ វិសេសភូត”ន្តិ វុត្តំ, តំ “សតិ វា ឧស្សាហេ ទសា”តិ ឥមិនា ន សមេតិ។ **នាសនវត្ថូ**តិ លិង្គនាសនាយ វត្ថុ, អធិដ្ឋានំ ការណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

១០៧. **កិន្តី**តិ កេន នុ ខោ ឧបាយេន។ “**អត្តនោ បរិវេណ**ន្តិ ឥទំ បុគ្គលិកំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អយមេត្ថ គណ្ឋិបទការានំ អធិប្បាយោ – “វស្សគ្គេន បត្តសេនាសន”ន្តិ ឥមិនា តស្ស វស្សគ្គេន បត្តំ សង្ឃិកសេនាសនំ វុត្តំ, “អត្តនោ បរិវេណ”ន្តិ ឥមិនាបិ តស្សេវ បុគ្គលិកសេនាសនំ វុត្តន្តិ។ អយំ បនេត្ថ អម្ហាកំ ខន្តិ – “យត្ថ វា វសតី”តិ ឥមិនា សង្ឃិកំ វា ហោតុ បុគ្គលិកំ វា, តស្ស និពទ្ធវសនកសេនាសនំ វុត្តំ។ “យត្ថ វា បដិក្កមតី”តិ ឥមិនា បន យំ អាចរិយស្ស ឧបជ្ឈាយស្ស វា វសនដ្ឋានំ ឧបដ្ឋានាទិនិមិត្តំ និពទ្ធំ បវិសតិ, តំ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វសនដ្ឋានំ វុត្តំ។ តស្មា តទុភយំ ទស្សេតុំ “**ឧភយេនបិ អត្តនោ បរិវេណញ្ច វស្សគ្គេន បត្តសេនាសនញ្ច វុត្ត**”ន្តិ អាហ។ តត្ថ **អត្តនោ បរិវេណ**ន្តិ ឥមិនា អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វសនដ្ឋានំ ទស្សិតំ, **វស្សគ្គេន បត្តសេនាសន**ន្តិ ឥមិនា បន តស្ស វសនដ្ឋានំ។ តទុភយម្បិ សង្ឃិកំ វា ហោតុ បុគ្គលិកំ វា, អាវរណំ កាតព្ពមេវាតិ។ **មុខទ្វារិក**ន្តិ មុខទ្វារេន ភុញ្ជិតព្ពំ។ **ទណ្ឌកម្មំ កត្វា**តិ ទណ្ឌកម្មំ យោជេត្វា។ ទណ្ឌេន្តិ វិនេន្តិ ឯតេនាតិ ទណ្ឌោ, សោយេវ កាតព្ពត្តា កម្មន្តិ **ទណ្ឌកម្មំ**, អាវរណាទិ។

សិក្ខាបទទណ្ឌកម្មវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនាបុច្ឆាវរណវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា

១០៨. **ទណ្ឌកម្មមស្ស ករេយ្យា**តិ អស្ស ទណ្ឌកម្មំ យោជេថ អាណាបេថ។ **ទណ្ឌកម្ម**ន្តិ វា និគ្គហកម្មំ, តស្មា និគ្គហមស្ស ករេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ ឦទិសេសុ ឋានេសុ។ **សេនាសនគ្គាហោ ច បដិប្បស្សម្ភតី**តិ ឥមិនា ច ឆិន្នវស្សោ ច ហោតីតិ ទីបេតិ។ **សចេ អាកិណ្ណទោសោវ ហោតិ, អាយតឹ សំវរេ ន តិដ្ឋតិ, និក្កឌ្ឍិតព្ពោ**តិ ឯត្ថ សចេ យាវតតិយំ វុច្ចមានោ ន ឱរមតិ, សង្ឃំ អបលោកេត្វា នាសេតព្ពោ។ បុន បព្ពជ្ជំ យាចមានោបិ អបលោកេត្វា បព្ពាជេតព្ពោតិ វទន្តិ។ **បច្ឆិមិកាយ វស្សាវាសិកំ លច្ឆតី**តិ បច្ឆិមិកាយ បុន វស្សំ ឧបគតត្តា លច្ឆតិ។ **អបលោកេត្វា លាភោ ទាតព្ពោ**តិ ឆិន្នវស្សតាយ វុត្តំ។ **ឥតរានិ បញ្ច សិក្ខាប**

ទានីតិ វិកាលភោជនាទីនិ បញ្ច។ **អច្ចយំ ទេសាបេតព្ពោ**តិ “អច្ចយោ មំ, ភន្តេ, អច្ចគមា”តិអាទិនា នយេន ទេសាបេតព្ពោ។

អនាបុច្ឆាវរណវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌកវត្ថុកថាវណ្ណនា

១០៩. បណ្ឌកវត្ថុម្ហិ “យោ កាឡបក្ខេ ឥត្ថី ហោតិ, ជុណ្ហបក្ខេ បុរិសោ, អយំ **បក្ខបណ្ឌកោ**”តិ កេចិ វទន្តិ, អដ្ឋកថាយំ បន “កាឡបក្ខេ បណ្ឌកោ ហោតិ, ជុណ្ហបក្ខេ បនស្ស បរិឡាហោ វូបសម្មតី”តិ អបណ្ឌកបក្ខេ បរិឡាហវូបសមស្សេវ វុត្តត្តា បណ្ឌកបក្ខេ ឧស្សន្នបរិឡាហតា បណ្ឌកភាវាបត្តីតិ វិញ្ញាយតិ, តស្មា ឥទមេវេត្ថ សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ ឥត្ថិភាវោ បុម្ភាវោ វា នត្ថិ ឯតស្សាតិ **អភាវកោ។ តស្មីំ យេវស្ស បក្ខេ បព្ពជ្ជា វារិតា**តិ ឯត្ថ “អបណ្ឌកបក្ខេ បព្ពាជេត្វា បណ្ឌកបក្ខេ នាសេតព្ពោ”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “អបណ្ឌកបក្ខេ បព្ពជិតោ សចេ កិលេសក្ខយំ បាបុណាតិ, ន នាសេតព្ពោ”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ បណ្ឌកស្ស កិលេសក្ខយាសម្ភវតោ ខីណកិលេសស្ស ច បណ្ឌកភាវានុបបត្តិតោ។ អហេតុកបដិសន្ធិកថាយញ្ហិ អវិសេសេន បណ្ឌកស្ស អហេតុកបដិសន្ធិតា វុត្តា។ អាសិត្តឧសូយបក្ខបណ្ឌកានញ្ច បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយេវ បណ្ឌកសភាវោ, ន បវត្តិយំយេវាតិ វទន្តិ។ តេនេវ អហេតុកបដិសន្ធិនិទ្ទេសេ ជច្ចន្ធពធិរាទយោ វិយ បណ្ឌកោ ជាតិសទ្ទេន វិសេសេត្វា ន និទ្ទិដ្ឋោ។ ឥជាបិ ចតុត្ថបារាជិកសំវណ្ណនាយំ (បារា. អដ្ឋ. ២.២៣៣) “អភព្ពបុគ្គលេ ទស្សេន្តេន បណ្ឌកតិរច្ឆានគតឧភតោព្យញ្ជនកា តយោ វត្ថុវិបន្នា អហេតុកបដិសន្ធិកា, តេសំ សគ្គោ អវារិតោ, មគ្គោ បន វារិតោ”តិ អវិសេសេន វុត្តំ។

បណ្ឌកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ថេយ្យសំវាសកវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១០. ថេយ្យសំវាសកវត្ថុម្ហិ **កោលញ្ញា**តិ មាតុវំសេ បិតុវំសេ ច ជាតា មាតាបិតុប្បភុតិសព្ពញាតយោ។ ថេយ្យាយ សំវាសោ ឯតស្សាតិ **ថេយ្យសំវាសកោ**។ សោ ច ន សំវាសមត្តស្សេវ ថេនកោ ឥធាធិប្បេតោ, អថ ខោ លិង្គស្ស តទុភយស្ស ច ថេនកោបីតិ អាហ “**តយោ ថេយ្យសំវាសកា**”តិអាទិ។ **ន យថាវុឌ្ឍំ វន្ទនំ សាទិយតី**តិ យថាវុឌ្ឍំ ភិក្ខូនំ វា សាមណេរានំ វា វន្ទនំ ន សាទិយតិ។ **យថាវុឌ្ឍំ វន្ទនំ សាទិយតី**តិ អត្តនា មុសាវាទំ កត្វា ទស្សិតវស្សានុរូបំ យថាវុឌ្ឍំ វន្ទនំ សាទិយតិ។ **ភិក្ខុវស្សគណនាទិកោ**តិ ឥមិនា ន ឯកកម្មាទិកោវ ឥធ សំវាសោ នាមាតិ ទស្សេតិ។

រាជ…បេ… ភយេនាតិ ឯត្ថ **ភយ**-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ “រាជភយេន ទុព្ភិក្ខភយេនា”តិអាទិនា ។ **សំវាសំ នាធិវាសេតិ, យាវ សោ សុទ្ធមានសោ**តិ រាជភយាទីហិ គហិតលិង្គតាយ សោ សុទ្ធមានសោ យាវ សំវាសំ នាធិវាសេតីតិ អត្ថោ។ យោ ហិ រាជភយាទី វិនា កេវលំ ភិក្ខូ វញ្ចេត្វា តេហិ សទ្ធីំ សំវសិតុកាមតាយ លិង្គំ គណ្ហាតិ, សោ អសុទ្ធចិត្តតាយ លិង្គគ្គហណេនេវ ថេយ្យសំវាសកោ នាម ហោតិ។ អយំ បន តាទិសេន អសុទ្ធចិត្តេន ភិក្ខូ វញ្ចេតុកាមតាយ អភាវតោ យាវ សំវាសំ នាធិវាសេតិ, តាវ ថេយ្យសំវាសកោ នាម ន ហោតិ។ តេនេវ “រាជភយាទីហិ គហិតលិង្គានំ ‘គិហី មំ សមណោតិ ជានន្តូ’តិ វញ្ចនាចិត្តេ សតិបិ ភិក្ខូនំ វញ្ចេតុកាមតាយ អភាវា ទោសោ ន ជាតោ”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “វូបសន្តភយតា ឥធ សុទ្ធចិត្តតា”តិ វទន្តិ, ឯវញ្ច សតិ សោ វូបសន្តភយោ យាវ សំវាសំ នាធិវាសេតិ, តាវ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតីតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ ឥមស្មិញ្ច អត្ថេ វិញ្ញាយមានេ អវូបសន្តភយស្ស សំវាសសាទិយនេបិ ថេយ្យសំវាសកតា ន ហោតីតិ អាបជ្ជេយ្យ, ន ច អដ្ឋកថាយំ អវូបសន្តភយស្ស សំវាសសាទិយនេបិ អថេយ្យសំវាសកតា ទស្សិតា។ **សព្ពបាសណ្ឌិយភត្តានិ ភុញ្ជន្តោ**តិ ច ឥមិនា អវូបសន្តភយេនបិ សំវាសំ អសាទិយន្តេនេវ វសិតព្ពន្តិ ទីបេតិ។ តេនេវ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ “យស្មា វិហារំ អាគន្ត្វា សង្ឃិកំ គណ្ហន្តស្ស សំវាសំ បរិហរិតុំ ទុក្ករំ, តស្មា សព្ពបាសណ្ឌិយភត្តានិ ភុញ្ជន្តោតិ ឥទំ វុត្ត”ន្តិ, តស្មា រាជភយាទីហិ គហិតលិង្គតាយេវេត្ថ សុទ្ធចិត្តតាតិ គហេតព្ពំ។

សព្ពបាសណ្ឌិយភត្តានីតិ សព្ពសាមយិកានំ សាធារណំ កត្វា វីថិចតុក្កាទីសុ ឋបេត្វា ទាតព្ពភត្តានិ។ **កាយបរិហារិយានី**តិ កាយេន បរិហរិតព្ពានិ។ **អព្ភុគ្គច្ឆន្តី**តិ អភិមុខំ គច្ឆន្តិ។ **កម្មន្តានុដ្ឋានេនា**តិ កសិគោរក្ខាទិកម្មករណេន។ **តទេវ បត្តចីវរំ អាទាយ វិហារំ គច្ឆតី**តិ ចីវរានិ និវាសនបារុបនវសេន អាទាយ បត្តញ្ច អំសកូដេ លគ្គេត្វា វិហារំ គច្ឆតិ។ **នាបិ សយំ ជានាតី**តិ “យោ ឯវំ បព្ពជតិ, សោ ថេយ្យសំវាសកោ នាម ហោតី”តិ វា “ឯវំ កាតុំ ន លភតី”តិ វា “ឯវំ បព្ពជិតោ សមណោ ន ហោតី”តិ វា ន ជានាតិ។ **យោ ឯវំ បព្ពជតិ, សោ ថេយ្យសំវាស**

កោ នាម ហោតីតិ ឥទំ បន និទស្សនមត្តំ។ **អនុបសម្បន្នកាលេយេវា**តិ ឥមិនា ឧបសម្បន្នកាលេ សុត្វា សចេបិ នារោចេតិ, ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតីតិ ទីបេតិ។

សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ...បេ.... ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតីតិ ឥទំ ភិក្ខូហិ ទិន្នលិង្គស្ស អបរិច្ចត្តត្តា ន លិង្គថេនកោ ហោតិ, លិង្គានុរូបស្ស សំវាសស្ស សាទិតត្តា នាបិ សំវាសថេនកោ ហោតីតិ វុត្តំ។ **ឯកោ ភិក្ខុ កាសាយេ សឧស្សាហោវ ឱទាតំ និវាសេត្វា**តិ ឯត្ថាបិ ឥទមេវ ការណំ ទដ្ឋព្ពំ។ បរតោ **សាមណេរោ សលិង្គេ ឋិតោ**តិអាទិនា សាមណេរស្ស វុត្តវិធានេសុបិ អថេយ្យសំវាសកបក្ខេ អយមេវ នយោ។ **ភិក្ខុនិយាបិ ឯសេវ នយោ**តិ វុត្តមេវត្ថំ **"សាបិ ហិ គិហិភាវំ បត្ថយមានា"**តិអាទិនា វិភាវេតិ។ **យោ កោចិ វុឌ្ឍបព្ពជិតោ**តិ សាមណេរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **មហាបេឡាទីសូ**តិ ឯតេន គិហិសន្តកំ ទស្សិតំ។ **សយំ សាមណេរោវ...បេ.... ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតី**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតិ, បារាជិកំ បន អាបជ្ជតិយេវ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ថេយ្យសំវាសកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តិត្ថិយបក្កន្តកកថាវណ្ណនា

តិត្ថិយបក្កន្តកកថាយំ **តេសំ លិង្គេ អាទិន្នមត្តេ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ហោតី**តិ "តិត្ថិយោ ភវិស្សាមី"តិ គតស្ស លិង្គគ្គហណេនេវ តេសំ លទ្ធិបិ គហិតាយេវ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **កេនចិ** បន "តេសំ លិង្គេ អាទិន្នមត្តេ លទ្ធិយា គហិតាយបិ អគ្គហិតាយបិ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ហោតី"តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហិ "តិត្ថិយោ ភវិស្សាមី"តិ គតស្ស លិង្គសម្បដិច្ឆនតោ អញ្ញំ លទ្ធិគ្គហណំ នាម អត្ថិ។ លិង្គសម្បដិច្ឆនេនេវ ហិ សោ គហិតលទ្ធិកោ ហោតិ។ តេនេវ **"វីមំសនត្ថំ កុសចីរាទីនិ...បេ.... យាវ ន សម្បដិច្ឆតិ, តាវ តំ លទ្ធិ រក្ខតិ។ សម្បដិច្ឆិតមត្តេ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ហោតី"**តិ វុត្តំ។ **នគ្គោវ អាជីវកានំ ឧបស្សយំ គច្ឆតិ, បទវារេ បទវារេ ទុក្កដ**ន្តិ "អាជីវកោ ភវិស្ស"ន្តិ អសុទ្ធចិត្តេន គមនបច្ចយា ទុក្កដំ វុត្តំ។ នគ្គេន ហុត្វា គមនបច្ចយាបិ ទុក្កដា ន មុច្ចតិយេវ។ **កូដវស្សំ គណេន្តោ**តិ កូដវស្សំ គណេត្វា សំវាសំ សាទិយន្តោតិ អធិប្បាយោ។

តិត្ថិយបក្កន្តកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១១. តិរច្ឆានគតវត្ថុ ឧត្តានមេវ។

មាតុឃាតកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១២. មាតុឃាតកាទិវត្ថូសុ **អបវាហន**ន្តិ អបគមនំ, បតិករណន្តិ អត្ថោ។ យថា សមានជាតិកស្ស វិកោបនេ កម្មំ គរុតរំ, ន តថា វិជាតិកស្សាតិ អាហ **"មនុស្សិត្ថិភូតា"**តិ ។ បុត្តសម្ពន្ធេន មាតុបិតុសមញ្ញា , ទត្តកិត្តិមាទិវសេនបិ បុត្តវោហារោ លោកេ ទិស្សតិ, សោ ច ខោ បរិយាយតោតិ និប្បរិយាយសិទ្ធតំ ទស្សេតុំ **"ជនិកា មាតា"**តិ វុត្តំ។ យថា មនុស្សត្តភាវេ ឋិតស្សេវ កុសលធម្មានំ តិក្ខវិសទសូរភាវាបត្តិ យថា តំ តិណ្ណម្បិ ពោធិសត្តានំ ពោធិត្តយនិព្ពត្តិយំ, ឯវំ មនុស្សត្តភាវេ ឋិតស្សេវ អកុសលធម្មានម្បិ តិក្ខវិសទសូរភាវាបត្តីតិ អាហ **"សយម្បិ មនុស្សជាតិកេនេវា"**តិ។ ចុតិអនន្តរំ ផលំ អនន្តរំ នាម, តស្មិំ អនន្តរេ និយុត្តំ, តំនិព្ពត្តនេន អនន្តរករណសីលំ, អនន្តរបយោជនំ វា អានន្តរិយំ, តេន **អានន្តរិយេន មាតុឃាតកកម្មេន**។ បិតុឃាតកេបិ យេន មនុស្សភូតោ ជនកោ បិតា សយម្បិ មនុស្សជាតិកេនេវ សតា សញ្ចិច្ច ជីវិតា វោរោបិតោ, អយំ អានន្តរិយេន បិតុឃាតកកម្មេន បិតុឃាតកោតិអាទិនា សព្ពំ វេទិតព្ពន្តិ អាហ **"បិតុឃាតកេបិ ឯសេវ នយោ"**តិ។

បរិវត្តិតលិង្គម្បិ (ម. និ. អដ្ឋ. ៣.១២៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៧៥; វិភ. អដ្ឋ. ៨០៩) មាតរំ បិតរំ វា ជីវិតា វោរោបេន្តស្ស អានន្តរិយកម្មំ ហោតិយេវ។ សតិបិ ហិ លិង្គបរិវត្តេ សោ ឯវ ឯកកម្មនិព្ពត្តោ ភវង្គប្បពន្ធោ ជីវិតិន្ទ្រិយប្បពន្ធោ ច, នាញ្ញោតិ។ យោ បន សយំ មនុស្សោ តិរច្ឆានភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា, សយំ វា តិរច្ឆានភូតោ មនុស្សភូតំ, តិរច្ឆានភូតោយេវ វា តិរច្ឆានភូតំ ជីវិតា វោរោបេតិ, តស្ស កម្មំ អានន្តរិយំ ន ហោតិ, ភារិយំ បន ហោតិ, អានន្តរិយំ អាហច្ចេវ តិដ្ឋតិ។ ឯឡកចតុក្កំ សង្គាមចតុក្កំ ចោរចតុក្កញ្ចេត្ថ កថេតព្ពំ។ "ឯឡកំ មារេមី"តិ អភិសន្ធិនាបិ ហិ ឯឡកដ្ឋានេ ឋិតំ មនុស្សោ មនុស្សភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា មារេន្តោ អានន្តរិយំ ផុសតិ មរណាធិប្បាយេនេវ អានន្តរិយវត្ថុនោ វិកោបិតត្តា។ ឯឡកាភិសន្ធិនា បន មាតាបិតិអភិសន្ធិនា វា ឯឡកំ មារេន្តោ អានន្តរិយំ ន ផុសតិ អានន្តរិយវត្ថុអភាវតោ។ មាតាបិតិអភិសន្ធិនា មាតាបិតរោ មារេន្តោ ផុសតេវ។ ឯស នយោ ឥតរស្មិម្បិ ចតុក្កទ្វយេ។ យថា ច មាតាបិតូសុ, ឯវំ អរហន្តេបិ

ឯតានិ ចតុក្កានិ វេទិតព្ពានិ។ សព្ពត្ថ ហិ បុរិមំ អភិសន្ធិចិត្តំ អប្បមាណំ, វធកចិត្តំ បន តទារម្មណំ ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច អានន្តរិយានានន្តរិយភាវេ បមាណំ។ កតានន្តរិយកម្មោ ច "តស្ស កម្មស្ស វិបាកំ បដិពាហិស្សាមី"តិ សកលចក្កវាឡំ មហាចេតិយប្បមាណេហិ កញ្ចនថូបេហិ បូរេត្វាបិ សកលចក្កវាឡំ បូរេត្វា និសិន្នស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វាបិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សង្ឃាដិកណ្ណំ អមុញ្ចន្តោ វិចរិត្វាបិ កាយស្ស ភេទា និរយមេវ ឧបបជ្ជតិ, បព្ពជ្ជញ្ច ន លភតិ។

១១៥. **ឥច្ចមាន**ន្តិ ឱទាតវត្ថវសនំ ឥច្ចមានំ។ តេនេវាហ "**គិហិភាវេ សម្បដិច្ឆិតមត្តេយេវា**"តិ។ សង្ឃភេទកកថាវិត្ថារោ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ **ចតុន្នំ កម្មាន**ន្តិ អបលោកនាទីនំ ចតុន្នំ កម្មានំ។ **ទុដ្ឋចិត្តេនា**តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ "**វធកចិត្តេនា**"តិ។ វធកចេតនាយ ហិ ទូសិតចិត្តំ ឥធ ទុដ្ឋចិត្តំ នាម។ **លោហិតំ ឧប្បាទេតី**តិ ឯត្ថ តថាគតស្ស អភេជ្ជកាយតាយ បរូបក្កមេន ចម្មច្ឆេទំ កត្វា លោហិតបគ្ឃរណំ នាម នត្ថិ, សរីរស្ស បន អន្តោយេវ ឯកស្មិំ ឋានេ លោហិតំ សមោសរតិ, អាឃាតេន បកុប្បមានំ សញ្ចិតំ ហោតិ។ ទេវទត្តេន បវិទ្ធសិលតោ ភិជ្ជិត្វា គតសក្ខលិកាបិ តថាគតស្ស បាទន្តំ បហរិ, ផរសុនា បហដោ វិយ បាទោ អន្តោលោហិតោយេវ អហោសិ។ ជីវកោ បន តថាគតស្ស រុចិយា សត្ថកេន ចម្មំ ឆិន្ទិត្វា តម្ហា ឋានា ទុដ្ឋលោហិតំ នីហរិត្វា ផាសុមកាសិ, តេនស្ស បុញ្ញកម្មមេវ អហោសិ។ តេនាហ "**ជីវកោ វិយា**"តិអាទិ។

អថ យេ បរិនិព្ពុតេ តថាគតេ ចេតិយំ ភិន្ទន្តិ, ពោធិំ ឆិន្ទន្តិ, ធាតុម្ហិ ឧបក្កមន្តិ, តេសំ កឹ ហោតីតិ? ភារិយំ កម្មំ ហោតិ អានន្តរិយសទិសំ។ សធាតុកំ បន ថូបំ វា បដិមំ វា ពាធមានំ ពោធិសាខំ ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិ។ សចេបិ តត្ថ និលីនា សកុណា ចេតិយេ វច្ចំ បាតេន្តិ, ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិយេវ។ បរិភោគចេតិយតោ ហិ សរីរចេតិយំ គរុតរំ។ ចេតិយវត្ថុំ ភិន្ទិត្វា គច្ឆន្តំ ពោធិមូលម្បិ ឆិន្ទិត្វា ហរិតុំ វដ្ដតិ។ យា បន ពោធិសាខា ពោធិឃរំ ពាធតិ, តំ គេហរក្ខណត្ថំ ឆិន្ទិតុំ ន លភតិ។ ពោធិអត្ថញ្ហិ គេហំ, ន គេហត្ថាយ ពោធិ។ អាសនឃរេបិ ឯសេវ នយោ។ យស្មិំ បន អាសនឃរេ ធាតុ និហិតា ហោតិ, តស្ស រក្ខណត្ថាយ ពោធិសាខំ ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិ។ ពោធិជគ្គនត្ថំ ឱជោហរណសាខំ វា បូតិដ្ឋានំ វា ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិយេវ, សត្ថុ រូបកាយបដិជគ្គនេ វិយ បុញ្ញម្បិ ហោតិ។

មាតុឃាតកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧភតោព្យញ្ជនកវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៦. **ឧភតោ ព្យញ្ជនមស្ស អត្ថីតិ ឧភតោព្យញ្ជនកោ**តិ ឥមិនា អសមានាធិករណវិសយោ ពាហិរត្ថសមាសោយំ, បុរិមបទេ ច វិភត្តិអលោបោតិ ទស្សេតិ។ **ព្យញ្ជន**ន្តិ ចេត្ថ ឥត្ថិនិមិត្តំ បុរិសនិមិត្តញ្ច អធិប្បេតំ។ អថ ឧភតោព្យញ្ជនកស្ស ឯកមេវ ឥន្ទ្រិយំ, ឧទាហុ ទ្វេតិ? ឯកមេវ "យស្ស ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស បុរិសិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ? នោ។ យស្ស វា បន បុរិសិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ? នោ"តិ (យម. ៣.ឥន្ទ្រិយយមក.១៨៨) ឯកស្មិំ សន្តានេ ឥន្ទ្រិយទ្វយស្ស បដិសិទ្ធត្តា, តញ្ច ខោ ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកស្ស ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកស្ស បុរិសិន្ទ្រិយំ។ យទិ ឯវំ ទុតិយព្យញ្ជនកស្ស អភាវោ អាបជ្ជតិ។ ឥន្ទ្រិយញ្ហិ ព្យញ្ជនការណំ វុត្តំ, តញ្ច តស្ស នត្ថីតិ? វុច្ចតេ – ន តស្ស ឥន្ទ្រិយំ ទុតិយព្យញ្ជនការណំ។ កស្មា? សទា អភាវតោ។ ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកស្ស ហិ យទា ឥត្ថិយា រាគចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តទា បុរិសព្យញ្ជនំ បាកដំ ហោតិ, ឥត្ថិព្យញ្ជនំ បដិច្ឆន្នំ គុឡ្ហំ ហោតិ, តថា ឥតរស្ស ឥតរំ។ យទិ ច តេសំ ឥន្ទ្រិយំ ទុតិយព្យញ្ជនការណំ ភវេយ្យ, សទាបិ ព្យញ្ជនទ្វយំ តិដ្ឋេយ្យ, ន បន តិដ្ឋតិ, តស្មា វេទិតព្ពមេតំ "ន តស្ស តំ ព្យញ្ជនការណំ, កម្មសហាយំ បន រាគចិត្តមេវេត្ថ ការណ"ន្តិ។

យស្មា ចស្ស ឯកមេវ ឥន្ទ្រិយំ ហោតិ, តស្មា ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកោ សយម្បិ គព្ភំ គណ្ហាតិ, បរម្បិ គណ្ហាបេតិ។ បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកោ បរំ គណ្ហាបេតិ, សយំ បន ន គណ្ហាតិ។ យទិ បដិសន្ធិយំ បុរិសលិង្គំ, យទិ បដិសន្ធិយំ ឥត្ថិលិង្គន្តិ ច បដិសន្ធិយំ លិង្គសព្ភាវោ **កុរុន្ទិយំ**វុត្តោ, សោ ច អយុត្តោ។ បវត្តិយំយេវ ហិ ឥត្ថិលិង្គាទីនិ សមុដ្ឋហន្តិ, ន បដិសន្ធិយំ។ បដិសន្ធិយំ បន ឥន្ទ្រិយមេវ សមុដ្ឋាតិ, ន លិង្គាទីនិ។ ន ច ឥន្ទ្រិយមេវ លិង្គន្តិ សក្កា វត្តុំ ឥន្ទ្រិយលិង្គានំ ភិន្នសភាវត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ **អដ្ឋសាលិនិយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ៦៣២) –

"ឥត្ថត្តំ ឥត្ថិភាវោតិ ឧភយំ ឯកត្ថំ, ឥត្ថិសភាវោតិ អត្ថោ។ អយំ កម្មជោ បដិសន្ធិសមុដ្ឋិតោ។ ឥត្ថិលិង្គាទិ បន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បដិច្ច បវត្តេ សមុដ្ឋិតំ។ យថា ពីជេ សតិ ពីជំ បដិច្ច ពីជបច្ចយា រុក្ខោ វឌ្ឍិត្វា សាខាវិដបសម្បន្នោ ហុត្វា អាកាសំ បូរេត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ ឥត្ថិភាវសង្ខាតេ ឥត្ថិន្ទ្រិយេ សតិ ឥត្ថិលិង្គាទីនិ ហោន្តិ។ ពីជំ វិយ ហិ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ពីជំ បដិច្ច វឌ្ឍិត្វា អាកាសំ បូរេត្វា ឋិតរុក្ខោ វិយ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ

បដិច្ច ឥត្ថិលិង្គាទីនិ បវត្តេ សមុដ្ឋហន្តិ។ តត្ថ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ន ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ, មនោវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឥត្ថិលិង្គាទីនិ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យានិបិ មនោវិញ្ញេយ្យានិបី”តិ។

តេនេវាហ “**តត្ថ វិចារណក្កមោ វិត្ថារតោ អដ្ឋសាលិនិយា ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយ វេទិតព្ពោ**”តិ។

ឧភតោព្យញ្ជនកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនុបជ្ឈាយកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៧. សិក្ខាបទំ អបញ្ញត្តំ ហោតីតិ ឥទេវ បញ្ញត្តំ សិក្ខាបទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧបជ្ឈំ អគ្គាហាបេត្វា**តិ “ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, ហោហី”តិ ឯវំ ឧបជ្ឈំ អគ្គាហាបេត្វា។ កម្មវាចាយ បន ឧបជ្ឈាយកិត្តនំ កតំយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អញ្ញថា “បុគ្គលំ ន បរាមសតី”តិ វុត្តកម្មវិបត្តិសម្ភវតោ កម្មំ កុប្បេយ្យ, តេនេវ “ឧបជ្ឈាយំ អកិត្តេត្វា”តិ អវត្វា “ឧបជ្ឈំ អគ្គាហាបេត្វា”ឥច្ចេវ វុត្តំ។ យថា ច អបរិបុណ្ណបត្តចីវរស្ស ឧបសម្បាទនកាលេ កម្មវាចាយ “បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ អសន្តវត្ថុំ កិត្តេត្វា កម្មវាចាយ កតាយបិ ឧបសម្បទា រុហតិ, ឯវំ “អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ អសន្តំ បុគ្គលំ កិត្តេត្វា កេវលំ សន្តបទនីហារេន កម្មវាចាយ កតាយ ឧបសម្បទា រុហតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ “**កម្មំ បន ន កុប្បតី**”តិ។ “ន, ភិក្ខវេ, អនុបជ្ឈាយកោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ, យោ ឧបសម្បាទេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯត្តកមេវ វត្វា “សោ ច បុគ្គលោ អនុបសម្បន្នោ”តិ អវុត្តត្តា កម្មវិបត្តិលក្ខណស្ស ច អសម្ភវតោ “**តំ ន គហេតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ “បញ្ចវគ្គករណញ្ចេ, ភិក្ខវេ, កម្មំ បណ្ឌកបញ្ចមោ កម្មំ ករេយ្យ, អកម្មំ ន ច ករណីយ”ន្តិអាទិវចនតោ (មហាវ. ៣៩០) បណ្ឌកាទីនម្បិ ឧភតោព្យញ្ជនកបរិយន្តានំ គណបូរកភាវេយេវ កម្មំ កុប្បតិ, ន អញ្ញថាតិ អាហ “**ឧភតោព្យញ្ជនកុបជ្ឈាយបរិយោសានេសុបិ ឯសេវ នយោ**”តិ។

អនុបជ្ឈាយកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អបត្តកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៨. អញ្ញេ វា ភិក្ខូ ទាតុកាមា ហោន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **អនាមដ្ឋបិណ្ឌបាត**ន្តិ អគ្គហិតអគ្គំ បិណ្ឌបាតំ។ **សាមណេរភាគសមកោ អាមិសភាគោ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ សាមណេរានំ អាមិសភាគស្ស សមកមេវ ទិយ្យមានត្តា វិសុំ សាមណេរភាគោ នាម នត្ថិ, ហេដ្ឋា គច្ឆន្តំ បន ភត្តំ កទាចិ មន្ទំ ភវេយ្យ, តស្មា ឧបរិ អគ្គហេត្វា សាមណេរបាឡិយាវ គហេត្វា ទាតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ និយតបព្ពជ្ជស្សេវ ចាយំ ភាគោ ទីយតិ។ តេនេវ “**អបត្តំ បត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អបត្តកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១១៩. អជបទកេតិ អជបទសណ្ឋានេ បទេសេ។ **ព្រហ្មុជុគត្តោ**តិ ព្រហ្មា វិយ ឧជុគត្តោ។ **អវសេសោ សត្តោ**តិ ឥមិនា លក្ខណេន រហិតសត្តោ។ ឯតេន បបេត្វា មហាបុរិសំ ចក្កវត្តិញ្ច ឥតរេ សត្តា ខុជ្ជបក្ខិកាតិ ទស្សេតិ។ យេភុយ្យេន ហិ សត្តា ខន្ធេ កដិយំ ជាណូសូតិ តីសុ ឋានេសុ នមន្តិ។ តេ កដិយំ នមន្តា បច្ឆតោ នមន្តិ, ឥតរេសុ ទ្វីសុ ឋានេសុ នមន្តា បុរតោ នមន្តិ។ ទីឃសរីរា បន ឯកេន បស្សេន វង្កា ហោន្តិ, ឯកេ មុខំ ឧន្នាមេត្វា នក្ខត្តានិ គណយន្តា វិយ ចរន្តិ, ឯកេ អប្បមំសលោហិតា សូលសទិសា ហោន្តិ, ឯកេ បុរតោ បព្ភារា ហោន្តិ, បវេធមានា គច្ឆន្តិ។ **បរិវដុមោ**តិ សមន្តតោ វដ្ដលោ។

អដ្ឋិសិរាចម្មសរីរោតិ អដ្ឋិសិរាចម្មមត្តសរីរោ។ **កប្បសីសោ**តិ ទ្វិធាភូតសីសោ។ **កេករោ**តិ តិរិយំ បស្សន្តោ។ “**ឧទកតារកា** នាម ឧទកបុព្ពុឡ”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **អក្ខិតារកា**តិ អក្ខិភណ្ឌកា។ **និប្បខុមក្ខី**តិ អក្ខិទលលោមេហិ វិរហិតអក្ខិកោ។ បខុម-សទ្ទោ ហិ លោកេ អក្ខិទលលោមេសុ និរុឡ្ហោ។ **បដង្គមណ្ឌូកោ** នាម មហាមុខមណ្ឌូកោ។ **ឯឡមុខោ**តិ និច្ចបគ្ឃរណកលាលមុខោ។ **សព្ពញ្ចេត**ន្តិ “កច្ឆុគត្តោ វា”តិអាទី សន្ធាយ វទតិ។ **វាតណ្ឌិកោ**តិ អណ្ឌកេសុ វុទ្ធិរោគេន សមន្នាគតោ។ **វិកដោ**តិ តិរិយំ គមនបាទេហិ សមន្នាគតោ, យស្ស ច ចង្កមតោ ជាណុកា ពហិ គច្ឆន្តិ។ **បណ្ហោ**តិ បច្ឆតោ បរិវត្តបាទេហិ សមន្នាគតោ, យស្ស ចង្កមតោ ជាណុកា អន្តោ បវិសន្តិ។

កុទណ្ឌបាទតាយ ការណំ វិភាវេតិ “**មជ្ឈេ សង្កុដិតបាទត្តា**”តិ។ **អគ្គេ សង្កុដិតបាទត្តា**តិ កុណ្ឌបាទតាយ ការណនិទស្សនំ។ កុណ្ឌបាទស្សេវ គមនសភាវំ វិភាវេតិ “**បិដ្ឋិបាទគ្គេន ចង្កមន្តោ**”តិ។ **មម្មន**ន្តិ ខលិតវចនំ។ យោ ឯកមេវ អក្ខរំ ចតុបញ្ចក្ខត្តុំ វទតិ, តស្សេតំ អធិវចនំ។

ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អលជ្ជីនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា

១២០. និស្សយបដិសំយុត្តវត្ថូសុ ភិក្ខូហិ សមានោ សីលាទិគុណភាគោ អស្សាតិ ភិក្ខុសភាគោ, តស្ស ភាវោ **ភិក្ខុសភាគតា។ ទ្វេ តីណិ ទិវសានិ វសិត្វា គន្តុកាមេន អនិស្សិតេន វសិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ “យាវ ភិក្ខុសភាគតំ ជានាមី”តិ អាភោគំ វិនាបិ អនិស្សិតេន វសិតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ ភិក្ខុសភាគតំ បន ជានន្តោ “ស្វេ គមិស្សាមិ, កឹ មេ និស្សយេនា”តិ អរុណំ ឧដ្ឋបេតុំ ន លភតិ។ “បុរារុណា ឧដ្ឋហិត្វាវ គមិស្សាមី”តិ អាភោគេន សយន្តស្ស សចេ អរុណោ ឧគ្គច្ឆតិ, វដ្ដតិ។ **“សត្តាហំ វសិស្សាមី”តិ អាលយំ ករោន្តេន បន និស្សយោ គហេតព្ពោ**តិ “សត្តាហមត្តំ វសិស្សាមិ, កឹ ភិក្ខុសភាគតាជាននេនា”តិ ជាននេ ធុរំ និក្ខិបិត្វា វសិតុំ ន លភតិ, ភិក្ខុសភាគតំ ឧបបរិក្ខិត្វា និស្សយោ គហេតព្ពោតិ អត្ថោ។

គមិកាទិនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា

១២១. **អន្តរាមគ្គេ វិស្សមន្តោ វា…បេ…. អនាបត្តី**តិ អសតិ និស្សយទាយកេ អនាបត្តិ។ **តស្ស និស្សាយា**តិ បាឡិអនុរូបតោ វុត្តំ, តំ និស្សាយាតិ អត្ថោ។ **សចេ បន អាសាឡ្ហីមាសេ…បេ…. តត្ថ គន្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថ សចេ សោ វស្សូបនាយិកាយ អាសន្នាយ គន្តុកាមោ សុណាតិ “អសុកោ មហាថេរោ អាគមិស្សតី”តិ, តញ្ចេ អាគមេតិ, វដ្ដតិ។ អាគមេន្តស្សេវ ចេ វស្សូបនាយិកទិវសោ ហោតិ, ហោតុ, គន្តព្ពំ តត្ថ, យត្ថ និស្សយទាយកំ លភតិ។ កេចិ បន “សចេ សោ គច្ឆន្តោ ជីវិតន្តរាយំ ព្រហ្មចរិយន្តរាយំ វា បស្សតិ, តត្ថេវ វសិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។

គោត្តេន អនុស្សាវនានុជាននកថាវណ្ណនា

១២២. “ឥត្ថន្នាមោ ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោ”តិ នាមកិត្តនស្ស អនុស្សាវនាយ អាគតត្តា “**នាហំ ឧស្សហាមិ ថេរស្ស នាមំ គហេតុ**”ន្តិ វុត្តំ, “អាយស្មតោ បិប្ផលិស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ ឯវំ នាមំ គហេតុំ ន ឧស្សហាមីតិ អត្ថោ។ “គោត្តេនបិ អនុស្សាវេតុ”ន្តិ វចនតោ យេន វោហារេន វោហរតិ, តេន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ “កោ នាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ”តិ បុដ្ឋេនបិ គោត្តមេវ នាមំ កត្វា វត្តព្ពន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ, តស្មា ចតុព្ពិធេសុ នាមេសុ យេន កេនចិ នាមេន អនុស្សាវនា កាតព្ពាតិ វទន្តិ។ ឯកស្ស ពហូនិ នាមានិ ហោន្តិ, តត្ថ ឯកំ នាមំ ញត្តិយា, ឯកំ អនុស្សាវនាយ កាតុំ ន វដ្ដតិ, អត្ថតោ ព្យញ្ជនតោ ច អភិន្នាហិ អនុស្សាវនាហិ ភវិតព្ពន្តិ។ កិញ្ចាបិ “ឥត្ថន្នាមោ ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោ”តិ បាឡិយំ “អាយស្មតោ”តិ បទំ បច្ឆា វុត្តំ, កម្មវាចាបាឡិយំ បន “អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្សា”តិ បឋមំ លិខិតន្តិ តំ ឧប្បដិបាដិយា វុត្តន្តិ ន បច្ចេតព្ពំ។ បាឡិយញ្ហិ “ឥត្ថន្នាមោ ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោ”តិ អត្ថមត្តំ ទស្សិតំ, តស្មា បាឡិយំ អវុត្តោបិ “អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្សា”តិ កម្មវាចាបាឡិយំ បយោគោ ទស្សិតោ។ “ន មេ ទិដ្ឋោ ឥតោ បុព្ពេ ឥច្ចាយស្មា សារិបុត្តោ”តិ ច “អាយស្មា សារិបុត្តោ អត្ថកុសលោ”តិ ច បឋមំ “អាយស្មា”តិ បយោគស្ស ទស្សនតោតិ វទន្តិ។ កត្ថចិ “អាយស្មតោ ពុទ្ធរក្ខិតត្ថេរស្សា”តិ វត្វា កត្ថចិ កេវលំ “ពុទ្ធរក្ខិតស្សា”តិ សាវេតិ, សាវនំ ហាបេតីតិ ន វុច្ចតិ នាមស្ស អហាបិតត្តាតិ ឯកេ។ សចេ កត្ថចិ “អាយស្មតោ ពុទ្ធរក្ខិតស្សា”តិ វត្វា កត្ថចិ “ពុទ្ធរក្ខិតស្សាយស្មតោ”តិ សាវេតិ, បាឋានុរូបត្តា ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណន្តិបិ ឯកេ។ ព្យញ្ជនភេទប្បសង្គតោ អនុស្សាវនានំ តំ ន វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ សចេ បន សព្ពដ្ឋានេបិ ឯតេនេវ បការេន វទតិ, វដ្ដតិ។

ទ្វេឧបសម្បទាបេក្ខាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១២៣. **ឯកានុស្សាវនេ**តិ ឯត្ថ ឯកតោ អនុស្សាវនំ ឯតេសន្តិ **ឯកានុស្សាវនា**តិ អសមានាធិករណវិសយោ ពាហិរត្ថសមាសោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ “**ទ្វេ ឯកតោអនុស្សាវនេ**”តិ។ តត្ថ **ឯកតោ**តិ ឯកក្ខណេតិ អត្ថោ, វិភត្តិអលោបេន ចាយំ និទ្ទេសោ។ **បុរិមនយេនេវ ឯកតោអនុស្សាវនេ កាតុ**ន្តិ “ឯកេន ឯកស្ស, អញ្ញេន ឥតរស្សា”តិអាទិនា បុព្ពេ វុត្តនយេន ទ្វីហិ វា តីហិ វា អាចរិយេហិ ឯកេន វា ឯកតោអនុស្សាវនេ កាតុំ។

ឧបសម្បទាវិធិកថាវណ្ណនា

១២៦. វជ្ជាវជ្ជំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ ឧបជ្ឈាតិ ឥមិនា ឧបជ្ឈាយសទ្ទសមានត្ថោ ឧបជ្ឈាសទ្ទោបីតិ ទស្សេតិ។

ចត្តារោនិស្សយាទិកថាវណ្ណនា

១៣០. សម្ភោគេតិ ធម្មសម្ភោគេ អាមិសសម្ភោគេ ច។ **អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ**តិ ឯត្ថ ច អយមធិប្បាយោ – យស្មា អយំ ឱសារណកម្មស្ស កតត្តា បកតត្តដ្ឋានេ ឋិតោ, តស្មា ន ឧក្ខិត្តកេន សទ្ធឹ សម្ភោគាទិបច្ចយា បាចិត្តិយំ, នាបិ អលជ្ជិនា សទ្ធឹ បរិភោគបច្ចយា ទុក្កដំ អលជ្ជីលក្ខណានុបបត្តិតោ។ យោ ហិ ឧច្ចារសកសដានំ សត្តាហកាលិកយាវជីវិកត្ថា វដ្ដតិ វិកាលេ ឧច្ចា ខាទិតុន្តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា តំ ខាទិត្វា តប្បច្ចយា បាចិត្តិយំ ន បស្សតិ “វដ្ដតី”តិ តថាសញ្ញិតាយ, យោ វា បន អាបត្តិមាបន្នភាវំ បដិជានិត្វា “ន បដិករោមី”តិ អភិនិវិសតិ, អយំ –

> “សញ្ចិច្ច អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, អាបត្តឹ បរិគូហតិ;
> អគតិគមនញ្ច គច្ឆតិ, ឯទិសោ វុច្ចតិ អលជ្ជីបុគ្គលោ”តិ។ (បរិ. ៣៥៩) –

វុត្តលក្ខណេ អបតនតោ អលជ្ជី នាម ន ហោតិ។ តស្មា យថា បុព្ពេ យាវ ឧក្ខេបនីយកម្មំ កតំ, តាវ តេន សទ្ធឹ សម្ភោគេ សំវាសេ ច អនាបត្តិ, ឯវមិធាបីតិ សព្ពថា អនាបត្តិដ្ឋានេយេវ អនាបត្តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ ន ហិ ភគវា អលជ្ជិនា សទ្ធឹ សម្ភោគបច្ចយា អាបត្តិសម្ភវេ សតិ “អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ”តិ វទតិ។ តតោ យមេត្ថ កេនចិ “អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ”តិ ឥមិនា បាចិត្តិយេន អនាបត្តិ វុត្តា, “អលជ្ជីបរិភោគបច្ចយា ទុក្កដំ បន អាបជ្ជតិយេវា”តិ វត្វា ពហុធា បបញ្ចិតំ, ន តំ សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

មហាខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧបោសថក្ខន្ធកំ

សន្និបាតានុជាននាទិកថាវណ្ណនា

១៣២. ឧបោសថក្ខន្ធកេ តរន្តិ ប្លវន្តិ ឯត្ថ ពាលាតិ **តិត្ថំ។ តតោ**តិ តមស្មិំ សាសនេ លទ្ធិតោ។ **តំ កថេន្តី**តិ “តមស្មិំ នាម ទិវសេ មុហុត្តេ វា តទំ កត្តព្ព”ន្តិអាទិនា កថេន្តិ។

១៣៤. “សុណាតុ មេ ភន្តេ”តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) វិត្ថារតោ អាគតមេវាតិ ន តថ វិត្ថារយិស្សាម, អត្ថិកេហិ បន តតោយេវ គហេតព្ពំ។

១៣៥. **អាបជ្ជិត្វា វា វុដ្ឋិតោ**តិ ឯត្ថ អារោចិតាបិ អាបត្តិ អសន្តី នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) វុត្តំ “យស្ស បន ឯវំ អនាបន្នា វា អាបត្តិ អាបជ្ជិត្វា ច បន វុដ្ឋិតា វា ទេសិតា វា អារោចិតា វា, តស្ស សា អាបត្តិ អសន្តី នាម ហោតី”តិ។ មុសាវាទោ នាម វចីភេទបច្ចយា ហោតីតិ អាហ **“ន មុសាវាទលក្ខណេនា”**តិ។ **ភគវតោ បន វចនេនា**តិ សម្បជានមុសាវាទេ កី ហោតិ? “ទុក្កដំ ហោតី”តិ តមិនា វចនេន។ **វចីទ្វារេ អកិរិយសមុដ្ឋានា អាបត្តិ ហោតី**តិ យស្មា យស្ស ភិក្ខុនោ អជម្ហិកាយ បដិញ្ញាយ តុណ្ហីភូតស្ស និសិន្នស្ស មនោទ្វារេ អាបត្តិ នាម នត្ថិ, យស្មា បន អាវិ កាតព្ពំ ន អាវិ អកាសិ, តេនស្ស វចីទ្វារេ អកិរិយសមុដ្ឋានា អាបត្តិ ហោតិ។

វាចាតិ វាចាយ, យ-ការលោបេនាយំ និទ្ទេសោ។ កេនចិ មនុជេន វាចាយ អនាលបន្តោតិ យោជេតព្ពំ។ **គិរំ នោ ច បរេ ភណេយ្យា**តិ “តមេ សោស្សន្តី”តិ បរបុគ្គលេ សន្ធាយ សទ្ទម្បិ ន និច្ឆារេយ្យ។ **អាបជ្ជេយ្យ វាចសិក**ន្តិ វាចតោ សមុដ្ឋិតំ អាបត្តិំ អាបជ្ជេយ្យ។

អន្តរាយករោតិ វិប្បដិសារវត្ថុតាយ បាមោជ្ជាទិសម្ភវំ និវារេត្វា បឋមជ្ឈានាទីនំ អធិគមាយ អន្តរាយករោ។ **តស្ស ភិក្ខុនោ ផាសុ ហោតី**តិ អវិប្បដិសារមូលកានំ បាមោជ្ជាទីនំ វសេន តស្ស ភិក្ខុនោ សុខា បដិបទា សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។

សន្និបាតានុជាននាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សីមានុជាននកថាវណ្ណនា

១៣៨. **តតោបរី**តិ សុទ្ធបំសុបព្ពតាទី សន្ធាយ វទតិ។ **ហត្ថិប្បមាណោ នាម បព្ពតោ** ហេដ្ឋិមកោដិយា អឌ្ឍដ្ឋមរតនុព្ពេធោ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឯកេន ន វដ្ដតិ, តស្មា។ **ទ្វត្តីសបលគុឡបិណ្ឌប្បមាណតា** ថូលតាយ គហេតព្ពា, ន តុលគណនាយ។ **អន្តោសារមិស្សកាន**ន្តិ អន្តោសាររុក្ខេហិ មិស្សកានំ។ **សូចិទណ្ឌកប្បមាណោ**តិ សីហឡទីបេ លេខនទណ្ឌប្បមាណោតិ វទន្តិ, សោ ច កនិដ្ឋង្គុលិបរិមាណោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឯត**ន្តិ នវមូលសាខានិគ្គមនំ។ **បរភាគេ កិត្តេតុំ វដ្ដតី**តិ ពហិ និក្ខមិត្វា ឋិតេសុ អដ្ឋសុ មគ្គេសុ ឯកិស្សា ទិសាយ ឯកំ, អបរាយ ឯកន្តិ ឯវំ ចតូសុ ឋានេសុ កិត្តេតុំ វដ្ដតិ។

យត្ថ កត្ថចិ ឧត្តរន្តិយា ភិក្ខុនិយា អន្តរវាសកោ តេមិយតីតិ សិក្ខាករណីយំ អាគតលក្ខណេន តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេត្វា អន្តរវាសកំ អនុក្ខិបិត្វា តិត្ថេន វា អតិត្ថេន វា ឧត្តរន្តិយា ភិក្ខុនិយា ឯកទ្វង្គុលមត្តម្បិ អន្តរវាសកោ តេមិយតិ។ ភិក្ខុនិយា ឯវ គហណញ្ចេត្ថ ភិក្ខុនីវិភង្គេ ភិក្ខុនិយា វសេន នទីលក្ខណស្ស បាឡិយំ អាគតត្តា តេនេវ នយេន ទស្សនត្ថំ កតំ។ **សីមំ ពន្ធន្តានំ និមិត្តំ ហោតី**តិ អយំ វុត្តលក្ខណា នទី សមុទ្ទំ វា បវិសតុ តឡាកំ វា, បភវតោ បដ្ឋាយ និមិត្តំ ហោតិ។ **អជ្ឈោត្ថរិត្វា អាវរណំ បវត្តតិយេវា**តិ អាវរណំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា សន្ទតិយេវ។ **អប្បវត្តមានា**តិ អសន្ទមានុទកា។ អាវរណញ្ហិ បត្វា នទិយា យត្តកេ បទេសេ ឧទកំ អសន្ទមានំ សន្តិដ្ឋតិ, តត្ថ នទីនិមិត្តំ កាតុំ ន វដ្ដតិ។ ឧបរិ សន្ទមានដ្ឋានេយេវ វដ្ដតិ, អសន្ទមានដ្ឋានេ បន ឧទកនិមិត្តំ កាតុំ វដ្ដតិ។ ឋិតមេវ ហិ ឧទកនិមិត្តេ វដ្ដតិ, ន សន្ទមានំ។ តេនេវាហ **“បវត្តនដ្ឋានេ នទីនិមិត្តំ, អប្បវត្តនដ្ឋានេ ឧទកនិមិត្តំ កាតុំ វដ្ដតី”**តិ។ **នទី ភិន្ទិត្វា**តិ មាតិកាមុខទ្វារេន នទីកូលំ ភិន្ទិត្វា។ **ឧក្ខេបិម**ន្តិ កូបតោ វិយ ឧក្ខិបិត្វា គហេតព្ពំ។

សិង្ឃាដកសណ្ឋានាតិ តិកោណរច្ឆាសណ្ឋានា។ **មុទិង្គសណ្ឋានា**តិ មុទិង្គភេរី វិយ មជ្ឈេ វិត្ថតា ឧភោសុ កោដីសុ សង្កោជិតា ហោតិ។ **ឧបចារំ ឋបេត្វា**តិ បច្ឆា សីមំ ពន្ធន្តានំ សីមាយ ឱកាសំ ឋបេត្វា។ **អន្តោ និមិត្តគតេហិ បនា**តិ ឯកស្ស គាមស្ស ឧបឌ្ឍំ អន្តោ កត្តុកាមតាយ សតិ សព្ពេសំ អាគមនេ បយោជនំ នត្ថីតិ កត្វា វុត្តំ។ **អាគន្តព្ព**ន្តិ ច សាមីចិវសេន វុត្តំ, នាយំ និយមោ "អាគន្តព្ពមេវា"តិ។ តេនេវាហ "**អាគមនម្បិ អនាគមនម្បិ វដ្ដតី**"តិ។ អពទ្ធាយ ហិ សីមាយ នានាគាមខេត្តានំ នានាសីមសភាវត្តា តេសំ អនាគមនេបិ វគ្គកម្មំ ន ហោតិ, តស្មា អនាគមនម្បិ វដ្ដតិ។ ពទ្ធាយ បន សីមាយ ឯកសីមភាវតោ បុន អញ្ញស្មិំ កម្មេ ករិយមានេ អន្តោ សីមគតេហិ អាគន្តព្ពមេវាតិ អាហ "**អវិប្បវាសសីមា...បេ.... អាគន្តព្ព**"ន្តិ។ និមិត្តកិត្តនកាលេ អសោធិតាយបិ សីមាយ នេវត្ថិ ទោសោ និមិត្តកិត្តនស្ស អបលោកនាទីសុ អញ្ញតរាភាវតោ។

ភណ្ឌុកម្មាបុច្ឆនំ សន្ធាយ **បព្ពជ្ជា**-គហណំ។ **សុខករណត្ថ**ន្តិ សព្ពេសំ សន្និបាតនបរិស្សមំ បហាយ អប្បតរេហិ សុខករណត្ថំ។ **ឯកវីសតិ ភិក្ខូ គណ្ហាតី**តិ វីសតិវគ្គករណីយបរមត្តា សង្ឃកម្មស្ស កម្មារហេន សទ្ធឹ ឯកវីសតិ ភិក្ខូ គណ្ហាតិ។ ឥទញ្ច និសិន្នានំ វសេន វុត្តំ។ ហេដ្ឋិមន្តតោ ហិ យត្ថ ឯកវីសតិ ភិក្ខូ និសីទិតុំ សក្កោន្តិ, តត្តកេ បទេសេ សីមំ ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ។ **ន សក្ខិស្សន្តី**តិ អវិប្បវាសសីមាយ ពទ្ធភាវំ អសល្លក្ខេត្វា "សមានសំវាសកមេវ សមូហនិស្សាមា"តិ វាយមន្តា ន សក្ខិស្សន្តិ។ ពទ្ធាយ ហិ អវិប្បវាសសីមាយ តំ អសមូហនិត្វា "សមានសំវាសកសីមំ សមូហនិស្សាមា"តិ កតាយបិ កម្មវាចាយ អសមូហតាវ ហោតិ សីមា។ បឋមញ្ហិ អវិប្បវាសំ សមូហនិត្វា បច្ឆា សីមា សមូហនិតព្ពា។ ឯករតនប្បមាណា សុវិញ្ញេយ្យតរា ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ "**ឯករតនប្បមាណា វដ្ដតី**"តិ។ ឯកង្គុលមត្តាបិ សីមន្តរិកា វដ្ដតិយេវ។ តត្តកេនបិ ហិ សីមា អសម្ភិន្នាវ ហោតិ។

អវសេសនិមិត្តានីតិ មហាសីមាយ ពាហិរបស្សេ និមិត្តានិ។ ខណ្ឌសីមតោ បដ្ឋាយ ពន្ធនំ អាចិណ្ណំ, អាចិណ្ណករណេនេវ ច សម្មោហោ ន ហោតីតិ អាហ "**ខណ្ឌសីមតោវ បដ្ឋាយ ពន្ធិតព្ពា**"តិ។ **កុដិគេហេ**តិ កុដិឃរេ, ភូមិឃរេតិ អត្ថោ។ **ឧទុក្ខល**ន្តិ ខុទ្ទកាវាដំ។ **និមិត្តំ ន កាតព្ព**ន្តិ តំ រាជឹ វា ឧទុក្ខលំ វា និមិត្តំ ន កាតព្ពំ។

ហេដ្ឋា ន ឱតរតីតិ ភិត្តិតោ ឱរំ និមិត្តានិ ឋបេត្វា កិត្តិតត្តា ហេដ្ឋា អាកាសប្បទេសំ ន ឱតរតិ។ **ហេដ្ឋាបិ ឱតរតី**តិ សចេ ហេដ្ឋា អន្តោភិត្តិយំ ឯកវីសតិយា ភិក្ខូនំ ឱកាសោ ហោតិ, ឱតរតិ។ ឱតរមានា ច ឧបរិសីមប្បមាណេន ន ឱតរតិ, សមន្តា ភិត្តិប្បមាណេន ឱតរតិ។ **ឱតរណានោតរណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ សចេ ហេដ្ឋា ឯកវីសតិយា ភិក្ខូនំ ឱកាសោ ហោតិ, ឱតរតិ។ នោ ចេ, ន ឱតរតីតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពោ បាសាទោ សីមដ្ឋោ ហោតី**តិ ឧបរិមតលេន សទ្ធឹ ឯកាពទ្ធភិត្តិកោ វា ហោតុ មា វា, សព្ពោបិ បាសាទោ សីមដ្ឋោវ ហោតិ។

តាលមូលកបព្ពតេតិ តាលមូលសទិសេ បព្ពតេ។ សោ ច ហេដ្ឋា មហន្តោ ហុត្វា អនុបុព្ពេន តនុកោ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បណវសណ្ឋានោ** មជ្ឈេ តនុកោ ហោតិ មូលេ អគ្គេ ច វិត្ថតោ។ **ហេដ្ឋា វា មជ្ឈេ វា**តិ មុទិង្គសណ្ឋានស្ស ហេដ្ឋា បណវសណ្ឋានស្ស មជ្ឈេ។ **អាកាសបព្ភារ**ន្តិ ភិត្តិយា អបរិក្ខិត្តបព្ភារំ។ **អន្តោលេណំ ហោតី**តិ បព្ពតស្ស អន្តោ លេណំ ហោតិ។ **សីមាមាឡកេ**តិ ខណ្ឌសីមាមាឡកេ។ **មហាសីមំ សោធេត្វា វា កម្មំ កាតព្ព**ន្តិ មហាសីមគតា ភិក្ខូ ហត្ថបាសំ វា អានេតព្ពា, សីមតោ វា ពហិ កាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន "មហាសីមគតេហិ ភិក្ខូហិ តំ សាខំ វា បារោហំ វា អនាមសិត្វា ឋាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ"តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។ **បុរិមនយេបី**តិ ខណ្ឌសីមាយ ឧដ្ឋហិត្វា មហាសីមាយ ឱណតរុក្ខេបិ។ **ឧក្ខិបាបេត្វា កាតុំ ន វដ្ដតី**តិ ខណ្ឌសីមាយ អន្តោ ឋិតត្តា រុក្ខស្ស តត្ថ ឋិតោ ហត្ថបាសំយេវ អានេតព្ពោតិ ឧក្ខិបាបេត្វា កាតុំ ន វដ្ដតិ។

១៤០. បារយតីតិ អជ្ឈោត្ថរតិ។ **បារា**តិ សីមាបេក្ខោ ឥត្ថិលិង្គនិទ្ទេសោ។ **អស្សា**តិ ភវេយ្យ។ ឥធាធិប្បេតនាវាយ បមាណំ ទស្សេន្តោ អាហ "**យា សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន...បេ.... តយោ ជនេ វហតី**"តិ។ ឥមិនា ច វុត្តប្បមាណតោ ខុទ្ទកា នាវា វិជ្ជមានាបិ ឥធ អសន្តបក្ខំ ភជតីតិ ទីបេតិ។ អវស្សំ លព្ភនេយ្យា ធុវនាវាវ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា កតោតិ បាឋសេសោ។ **បរតីរេ សម្មុខដ្ឋានេ**តិ ឱរិមតីរេ សព្ពបរិយន្តនិមិត្តស្ស សម្មុខដ្ឋានេ។ **សព្ពនិមិត្តានំ អន្តោ ឋិតេ ភិក្ខូ ហត្ថបាសគតេ កត្វា**តិ ឯត្ថ សចេ ឯកំ គាមខេត្តំ ហោតិ, ឧភោសុ តីរេសុ សព្ពនិមិត្តានំ អន្តោ ឋិតេ ភិក្ខូ ហត្ថបាសគតេ កត្វា សម្មន្និតព្ពា។ នានាគាមក្ខេត្តំ ចេ, សមានសំវាសកសីមាពន្ធនកាលេ អនាគន្តុម្បិ វដ្ដតិ។ អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិយំ បន អាគន្តព្ពមេវ។ យស្មា ឧភោសុ តីរេសុ និមិត្តកិត្តនមត្តេន ទីបកោ សង្គហិតោ នាម ន ហោតិ, តស្មា ទីបកេបិ និមិត្តានិ វិសុំ កិត្តេតព្ពានេវាតិ អាហ "**ទីបកស្ស ឱរិមន្តេ ច បារិមន្តេ ច និមិត្តំ កិត្តេតព្ព**"ន្តិ។ **ទីបកសិខរ**ន្តិ ទីបកមត្ថកំ។ **បព្ពតសណ្ឋានា**តិ ទីបកស្ស ឯកតោ អធិកតរត្តា វុត្តំ។

សីមានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបោសថាគារាទិកថាវណ្ណនា

១៤២. វត្ថុវសេន វុត្តន្តិ “មយញ្ហម្ហា អសម្មតាយ ភូមិយា និសិន្នា ជាតិមោក្ខំ អស្សុម្ហា”តិ វត្ថុម្ហិ ជាតិមោក្ខសវនស្ស អាគតត្តា វុត្តំ។ **ឧបោសថប្បមុខំ** នាម ឧបោសថាគារស្ស សម្មុខដ្ឋានំ។ បាឡិយំ “បឋមំ និមិត្តា កិត្តេតព្ពា”តិ ឯត្តកមេវ វត្វា សីមាសម្មុតិយំ វិយ “បព្ពតនិមិត្តំ បាសាណនិមិត្ត”ន្តិអាទិនា វិសេសេត្វា និមិត្តានំ អទស្សិតត្តា **“ខុទ្ទកានិ វា…បេ…. យានិ កានិចិ និមិត្តានី”**តិ វុត្តំ។ កិត្តេតុំ វដ្ដតីតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។

អវិប្បវាសសីមានុជាននកថាវណ្ណនា

១៤៤. អស្សុវាតិ ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស។ **ទ្វេបិ សីមាយោ**តិ បឋមំ វុត្តា អវិប្បវាសសីមា សមានសំវាសកសីមា ច។ **ន កម្មវាចំ វគ្គំ ករោន្តី**តិ កម្មវាចំ ន ភិន្ទន្តិ, កម្មំ ន កោបេន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **ឯត្ថា**តិ “បឋមំ គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច”តិ ឯត្ថ។ **គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច ន ឱត្ថរតី**តិ “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច”តិ វុត្តត្តា។ **សីមាសង្ខ្យមេវ គច្ឆតី**តិ អវិប្បវាសសីមាសង្ខំ គច្ឆតិ។ **ឯកម្បិ កុលំ បវិដ្ឋំ វា**តិ អភិនវកតគេហេសុ សព្ពបឋមំ ឯកម្បិ កុលំ បវិដ្ឋំ អត្ថិ។ **អគតំ វា**តិ បោរាណកគាមេ អញ្ញេសុ គេហានិ ឆឌ្ឌេត្វា គតេសុ ឯកម្បិ កុលំ អគតំ អត្ថិ។

អវិប្បវាសសីមា ន សមូហន្តព្ពាតិ មហាសីមំ សន្ធាយ វទតិ។ **និវាសង្គដ្ឋានេសុ ឋត្វា**តិ ចេតិយង្គណាទីនំ ខណ្ឌសីមាយ អនោកាសត្តា វុត្តំ។ ខណ្ឌសីមញ្ហិ ពន្ធន្តា តាទិសំ ឋានំ បហាយ អញ្ញស្មឹ វិវិត្តេ ឱកាសេ ពន្ធន្តិ ។ **អប្បេវ នាម សមូហនិតុំ សក្ខិស្សន្តី**តិ អវិប្បវាសសីមំយេវ សមូហនិតុំ សក្ខិស្សន្តិ, ន ខណ្ឌសីមំ។ **បដិពន្ធិតុំ បន ន សក្ខិស្សន្តេវា**តិ ខណ្ឌសីមាយ អញ្ញាតត្តា ន សក្ខិស្សន្តិ។ **ន សមូហនិតព្ពា**តិ ខណ្ឌសីមំ អជានន្តេហិ ន សមូហនិតព្ពា។ ឧបោសថស្ស វិសុំ គហិតត្តា អវសេសកម្មវសេន សមានសំវាសតា វេទិតព្ពា។

គាមសីមាទិកថាវណ្ណនា

១៤៧. អបរិច្ឆិន្នាយាតិ ពទ្ធសីមាវសេន អកតបរិច្ឆេទាយ។ **យេន កេនចិ ខណិត្វា អកតោ**តិ អន្តមសោ តិរច្ឆានេនបិ ខណិត្វា អកតោ។ **តស្ស អន្តោហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតោ កម្មំ កោបេតី**តិ ឥមិនា ពហិ បរិច្ឆេទតោ យត្ថ កត្ថចិ ឋិតោ កម្មំ ន កោបេតីតិ ទីបេតិ។ យំ បន វុត្តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) “បរិច្ឆេទព្ភន្តរេ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតោបិ បរិច្ឆេទតោ ពហិ អញ្ញំ តត្តកំយេវ បរិច្ឆេទំ អនតិក្កមិត្វា ឋិតោបិ កម្មំ កោបេតិ, ឥទំ សព្ពអដ្ឋកថាសុ សន្និដ្ឋាន”ន្តិ, តត្ថ “អញ្ញំ តត្តកំយេវ បរិច្ឆេទំ អនតិក្កមិត្វា ឋិតោបិ កម្មំ កោបេតី”តិ ឥទំ នេវ បាឡិយំ, ន អដ្ឋកថាយំ ឧបលព្ភតិ។ យទិ ចេតំ ទ្វិន្នំ សង្ឃានំ វិសុំ ឧបោសថាទិកម្មករណាធិការេ វុត្តត្តា ឧទកុក្ខេបតោ ពហិ អញ្ញំ ឧទកុក្ខេបំ អនតិក្កមិត្វា ឧបោសថាទិករណត្ថំ ឋិតោ សង្ឃោ សីមាសម្ភេទសម្ភវតោ កម្មំ កោបេតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន វុត្តំ សិយា, ឯវំ សតិ យុជ្ជេយ្យ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ លីនត្ថប្បកាសនិយំ** វុត្តំ “អញ្ញំ តត្តកំយេវ បរិច្ឆេទន្តិ ទុតិយំ ឧទកុក្ខេបំ អនតិក្កន្តោបិ កោបេតិ។ កស្មា? អត្តនោ ឧទកុក្ខេបសីមាយ បរេសំ ឧទកុក្ខេបសីមាយ អជ្ឈោត្ថរិតត្តា សីមាសម្ភេទោ ហោតិ, តស្មា កោបេតី”តិ។ “ឥទំ សព្ពអដ្ឋកថាសុ សន្និដ្ឋាន”ន្តិ ច ឥមិនា អធិប្បាយេន វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ សព្ពាសុបិ អដ្ឋកថាសុ សីមាសម្ភេទស្ស អនិច្ឆិតត្តា។ តេនេវ ហិ “អត្តនោ ច អញ្ញេសញ្ច ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទស្ស អន្តរា អញ្ញោ ឧទកុក្ខេបោ សីមន្តរិកត្ថាយ ឋបេតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ អញ្ញេ បនេត្ថ អញ្ញថាបិ បបញ្ចេន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។

សព្ពត្ថ សង្ឃោ និសីទតីតិ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា និសីទតិ។ **ឧទកុក្ខេបសីមាកម្មំ នត្ថី**តិ យស្មា សព្ពោបិ នទីបទេសោ ភិក្ខូហិ អជ្ឈោត្ថដោ , តស្មា សមន្តតោ នទិយា អភាវា ឧទកុក្ខេបេ បយោជនំ នត្ថិ។ ឧទកុក្ខេបប្បមាណា សីមន្តរិកា សុវិញ្ញេយ្យតរា ហោតិ, សីមាសម្ភេទសង្កា ន ច សិយាតិ សាមីចិទស្សនត្ថំ **“អញ្ញោ ឧទកុក្ខេបោ សីមន្តរិកត្ថាយ ឋបេតព្ពោ”**តិ វុត្តំ។ យត្តកេន បន សីមាសម្ភេទោ ន ហោតិ, តត្តកំ ឋបេតុំ វដ្ដតិយេវ។ តេនេវាហុ បោរាណា “យត្តកេន សីមាសង្ករោ ន ហោតិ, តត្តកម្បិ ឋបេតុំ វដ្ដតី”តិ។ **ឩនកំ បន ន វដ្ដតី**តិ ឥទម្បិ ឧទកុក្ខេបសីមាយ បរិសវសេន វឌ្ឍនតោ សីមាសម្ភេទសង្កា សិយាតិ តំនិវារណត្ថមេវ វុត្តំ។

គច្ឆន្តិយា បន នាវាយ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ ឯត្ថ ឧទកុក្ខេបមនតិក្កមិត្វា បរិវត្តមានាយ កាតុំ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **សីមំ វា សោធេត្វា**តិ ឯត្ថ **សីមសោធនំ** នាម គាមសីមាទីសុ ឋិតានំ ហត្ថបាសានយនាទិ។ **“នទី

វិនាសេត្វា តឡាកំ ករោន្តី”តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ “**ហេដ្ឋា បាឡិ ពទ្ធា**”តិ, ហេដ្ឋានទី អាវរិត្វា បាឡិ ពទ្ធាតិ អត្ថោ។ **ឆឌ្ឌិតមោទកន្តិ** តឡាករក្ខណត្ថំ ឯកមន្តេន ឆឌ្ឌិតមុទកំ។ **ទេវេ អវស្សន្តេ**តិ ទុព្ពុដ្ឋិកាលេ វស្សានេបិ ទេវេ អវស្សន្តេ។ **ឧប្បតិត្វា**តិ ឧត្តរិត្វា។ **គាមនិគមសីមំ ឱត្ថរិត្វា បវត្តតី**តិ វុត្តប្បការេ វស្សកាលេ ចត្តារោ មាសេ អព្ពោច្ឆិន្នា បវត្តតិ។ **វិហារសីម**ន្តិ ពទ្ធសីមំ សន្ធាយ វទតិ។

អគមនបថេតិ យត្ថ តទហេវ គន្ត្វា បច្ចាគន្តុំ ន សក្កា ហោតិ, តាទិសេ បទេសេ អរញ្ញសីមាសង្ខមេវ គច្ឆតីតិ សត្តព្ភន្តរសីមំ សន្ធាយ វទតិ។ **តេស**ន្តិ មច្ឆពន្ធានំ។ **គមនបរិយន្តស្ស ឱរតោ**តិ គមនបរិយន្តស្ស ឱរិមភាគេ ទីបកំ បព្ពតញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ, ន សមុទ្ទប្បទេសំ។

១៤៨. សំសដ្ឋវិដបាតិ ឥមិនា អញ្ញមញ្ញស្ស អាសន្នតំ ទីបេតិ។ **ពទ្ធា ហោតី**តិ បច្ឆិមទិសាភាគេ សីមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តស្សា បទេស**ន្តិ យត្ថ ឋត្វា ភិក្ខូហិ កម្មំ កាតុំ សក្កា ហោតិ, តាទិសំ បទេសំ។ យត្ថ បន ឋិតេហិ កម្មំ កាតុំ ន សក្កា ហោតិ, តាទិសំ បទេសំ អន្តោករិត្វា ពន្ធន្តា សីមាយ សីមំ សម្ភិន្ទន្តិ នាម។ **ទ្វិន្នំ សីមានំ និមិត្តំ ហោតី**តិ និមិត្តស្ស សីមតោ ពាហិរត្តា សីមាសម្ភេទោ ន ហោតីតិ វុត្តំ។ **សីមាសង្ករំ ករោតី**តិ វឌ្ឍិត្វា សីមប្បទេសំ បវិដ្ឋេ ទ្វិន្នំ សីមានំ គតដ្ឋានស្ស ទុវិញ្ញេយ្យត្តា វុត្តំ, ន បន តត្ថ កម្មំ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ។ ន ហិ សីមា តត្តកេន អសីមា ហោតិ, ទ្វេ បន សីមា បច្ឆា វឌ្ឍិតេន រុក្ខេន អជ្ឈោត្ថដត្តា ឯកាពទ្ធា ហោន្តិ, តស្មា ឯកត្ថ ឋត្វា កម្មំ ករោន្តេហិ ឥតរំ សោធេត្វា កាតព្ពំ។

គាមសីមាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបោសថភេទាទិកថាវណ្ណនា

១៤៩. អធម្មេន វគ្គំ ឧបោសថកម្មន្តិ ឯត្ថ យត្ថ ចត្តារោ វសន្តិ, តត្ថ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ អនុញ្ញាតោ។ យត្ថ ទ្វេ វា តយោ វា វសន្តិ, តត្ថ បារិសុទ្ធិឧបោសថោ។ ឥធ បន តថា អកត្វា ចតុន្នំ វសនដ្ឋានេ បារិសុទ្ធិឧបោសថស្ស កតត្តា តិណ្ណំ វសនដ្ឋានេ ច បាតិមោក្ខស្ស ឧទ្ទិដ្ឋត្តា “អធម្មេនា”តិ វុត្តំ។ យស្មា សព្ពេវ ន សន្និបតឹសុ, ឆន្ទបារិសុទ្ធិ ច សង្ឃមជ្ឈំយេវ អាគច្ឆតិ, ន គណមជ្ឈំ, តស្មា “វគ្គា”ន្តិ វុត្តំ។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកថាវណ្ណនា

១៥០. ឯវមេតំ ធារយាមីតិ “សុតា ខោ បនាយស្មន្តេហី”តិ ឯត្ថ “ឯវមេតំ ធារយាមី”តិ វត្វា “ឧទ្ទិដ្ឋំ ខោ អាយស្មន្តោ និទានំ, សុតា ខោ បនាយស្មន្តេហិ ចត្តារោ បារាជិកា ធម្មា”តិ វត្តព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) “តត្ថាយស្មន្តេ បុច្ឆាមិ កច្ចិត្ថ បរិសុទ្ធា, ទុតិយម្បិ បុច្ឆាមិ...បេ.... តស្មា តុណ្ហី, ឯវមេតំ ធារយាមីតិ វត្វា ‘ឧទ្ទិដ្ឋំ ខោ អាយស្មន្តោ និទាន’ន្តិអាទិនា នយេន អវសេសេ សុតេន សាវិតេ ឧទ្ទិដ្ឋោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ **សុតេនា**តិ សុតបទេន។ **សវរភយ**ន្តិ វនចរកភយំ។ តេនាហ “**អដវិមនុស្សភយ**”ន្តិ។ “អវសេសំ សុតេន សាវេតព្ព”ន្តិ វចនតោ និទានុទ្ទេសេ អនិដ្ឋិតេ សុតេន សាវេតព្ពំ នាម នត្ថីតិ អាហ “**ទុតិយាទីសុ ឧទ្ទេសេសូ**”តិ។ ឧទ្ទិដ្ឋឧទ្ទេសាបេក្ខញ្ហិ អវសេសគ្គហណំ, តស្មា និទានេ ឧទ្ទិដ្ឋេ បារាជិកុទ្ទេសាទីសុ យស្មិំ វិប្បកតេ អន្តរាយោ ឧប្បជ្ជតិ, តេន សទ្ធិំ អវសេសំ សុតេន សាវេតព្ពំ។

តីហិបិ វិធីហីតិ ឱសារណកថនសរភញ្ញេហិ។ ឯត្ថ ច អត្ថំ ភណិតុកាមតាយ សុត្តស្ស ឱសារណា **ឱសារណំ** នាម។ តស្សេវ អត្ថប្បកាសនា **កថនំ** នាម។ សុត្តស្ស តទត្ថស្ស វា សរេន ភណនំ **សរភញ្ញំ** នាម។ **សជ្ឈាយំ អធិដ្ឋហិត្វា**តិ “សជ្ឈាយំ ករោមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា។ **ឱសារេត្វា បន កថេន្តេនា**តិ បឋមំ ឧស្សារេត្វា បច្ឆា អត្ថំ កថេន្តេន។ **មនុស្សានំ បន “ភណាហី”តិ វត្តុំ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ ឧច្ចតរេ និសិន្នេនបិ មនុស្សានំ ភណាហីតិ វិសេសេត្វាយេវ វត្តុំ វដ្ដតិ, អវិសេសេត្វា បន ន វដ្ដតិ។ **សជ្ឈាយំ ករោន្តេនា**តិ យត្ថ កត្ថចិ និសីទិត្វា សជ្ឈាយំ ករោន្តេន។ **ថេរោ**តិ យោ កោចិ អត្តនា វុឌ្ឍតរោ។ **ឯកំ អាបុច្ឆិត្វា**តិ ឯកំ វុឌ្ឍតរំ អាបុច្ឆិត្វា។ **អបរោ អាគច្ឆតី**តិ អបរោ តតោបិ វុឌ្ឍតរោ អាគច្ឆតិ។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកអជ្ឈេសនាទិកថាវណ្ណនា

១៥៥. ចោទនាវត្ថុ នាម ឯកំ នគរំ។ **សង្ឃឧបោសថាទិភេទេន នវវិធន្តិ** សង្ឃេ ឧបោសថោ គណេ ឧបោសថោ បុគ្គលេ ឧបោសថោតិ ឯវំ ការកវសេន តយោ, សុត្តុទ្ទេសោ បារិសុទ្ធិឧបោសថោ អធិដ្ឋានុបោសថោតិ ឯវំ កត្តព្ពាការវសេន តយោ, ចាតុទ្ទសិកោ បន្នរសិកោ សាមគ្គីឧបោសថោតិ ឯវំ ទិវសវសេន តយោតិ នវវិធំ។ **ចតុព្ពិធំ ឧបោសថកម្មន្តិ** អធម្មេន វគ្គំ ឧបោសថកម្មំ, អធម្មេន សមគ្គំ ឧបោសថកម្មំ, ធម្មេន វគ្គំ ឧបោសថកម្មំ, ធម្មេន សមគ្គំ ឧបោសថកម្មន្តិ ឯវំ ចតុព្ពិធម្បិ ឧបោសថកម្មំ។ **ទុវិធំ បាតិមោក្ខន្តិ** ភិក្ខុបាតិមោក្ខំ ភិក្ខុនីបាតិមោក្ខន្តិ ទុវិធំ បាតិមោក្ខំ។ **នវវិធំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសន្តិ** ភិក្ខូនំ បញ្ច ឧទ្ទេសា, ភិក្ខុនីនំ ឋបេត្វា អនិយតុទ្ទេសំ អវសេសា ចត្តារោតិ នវវិធំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ។

បក្ខគណនាទិឧគ្គហណានុជាននកថាវណ្ណនា

១៥៨-១៦១. សមន្នាហរថាតិ សល្លក្ខេថ។ **បរិយេសិតព្ពានីតិ** ភិក្ខាចារេន បរិយេសិតព្ពានិ។

ទិសំគមិកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

១៦៣. ឧតុវស្សេយេវាតិ ហេមន្តគិម្ហេសុយេវ។

បារិសុទ្ធិទានកថាវណ្ណនា

១៦៤. យេន កេនចិ អង្គបច្ចង្គេន វិញ្ញាបេតីតិ មនសា ចិន្តេត្វា ហត្ថប្បយោគាទិនា យេន កេនចិ វិញ្ញាបេតិ។ **សង្ឃោ នប្បហោតីតិ** ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ អន្តរា ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា បដិបាដិយា ឋាតុំ នប្បហោតិ។ **ឥតរាបន ពិឡាលសង្ខលិកបារិសុទ្ធិ នាមាតិ** ឯត្ថ កេចិ វទន្តិ "ពិឡាលសង្ខលិកា ពទ្ធាវ ហោតិ អន្តោគេហេ ឯវ សម្បយោជនត្ថា, យថា សា ន កត្ថចិ គច្ឆតិ, តថា សាបិ ន គច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥតរថា វិសេសនំ និរត្ថកំ ហោតី"តិ។ អបរេ បន "យថា ពហូហិ មនុស្សេហិ ឯកស្ស ពិឡាលស្ស អត្តនោ អត្តនោ សង្ខលិកា គីវាយ អាពទ្ធា ពិឡាលេ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តិ អាពទ្ធត្តា, ន អញ្ញស្មិំ ពិឡាលេ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តិ អនាពទ្ធត្តា, ឯវមេវស្ស ភិក្ខុស្ស ពហូហិ សង្ខលិកសទិសា ឆន្ទបារិសុទ្ធិ ទិន្នា, សា តស្មិំ ភិក្ខុស្មិំ គច្ឆន្តេ គច្ឆតិ តស្មិំ សង្ខលិកា វិយ អាពទ្ធត្តា, ន អញ្ញស្មិំ អនាពទ្ធត្តា"តិ វទន្តិ។ សព្ពម្បេតំ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ អយំ បនេត្ថ សារោ – យថា សង្ខលិកាយ បឋមវលយំ ទុតិយំយេវ វលយំ បាបុណាតិ, ន តតិយំ, ឯវមេវម្បិ បារិសុទ្ធិទាយកេន យស្ស ទិន្នា, តតោ អញ្ញត្ថ ន គច្ឆតីតិ សង្ខលិកសទិសត្តា "ពិឡាលសង្ខលិកា"តិ វុត្តា។ ពិឡាលសង្ខលិកគហណញ្ចេត្ថ យាសំ កាសញ្ចិ សង្ខលិកានំ ឧបលក្ខណមត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឆន្ទទានកថាវណ្ណនា

១៦៥. "សន្តិ សង្ឃស្ស ករណីយានី"តិ វត្តព្ពេ វចនវិបល្លាសេន "ករណីយ"ន្តិ វុត្តំ។ តស្ស សម្មុតិទានកិច្ចំ នត្ថិ។ "ហត្ថបាសំ អានេតព្ពោយេវា"តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

សង្ឃុបោសថាទិកថាវណ្ណនា

១៦៨. សង្ឃសន្និបាតតោ បឋមំ កាតព្ពំ **បុព្ពករណន្តិ** វុត្តំ, បុព្ពករណតោ បច្ឆា កាតព្ពម្បិ ឧបោសថកម្មតោ បឋមំ កាតព្ពត្តា **បុព្ពកិច្ចន្តិ** វុត្តំ។ ឧភយម្បិ ចេតំ ឧបោសថកម្មតោ បឋមំ កត្តព្ពត្តា កត្ថចិ **បុព្ពកិច្ច**មិច្ចេវ វោហរីយតិ "កិំ សង្ឃស្ស បុព្ពកិច្ច"ន្តិអាទីសុ វិយ។

ឧបោសថោតិ តីសុ ឧបោសថទិវសេសុ អញ្ញតរទិវសោ។ តស្មិញ្ហិ សតិ ឥទំ សង្ឃស្ស ឧបោសថកម្មំ បត្តកល្លំ នាម ហោតិ, នាសតិ។ យថាហ "ន ច, ភិក្ខវេ, អនុបោសថេ ឧបោសថោ កាតព្ពោ"តិ (មហាវ. ១៨៣)។ **យាវតិកា ច ភិក្ខូ កម្មប្បត្តាតិ** យត្តកា ភិក្ខូ តស្ស ឧបោសថកម្មស្ស បត្តា យុត្តា អនុរូបា សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន ចត្តារោ ភិក្ខូ បកតត្តា, តេ ច ខោ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា ឯកសីមាយំ ឋិតា។ **សភាគាបត្តិយោ ច ន វិជ្ជន្តីតិ** ឯត្ថ យំ សព្ពោ សង្ឃោ វិកាលភោជនាទិនា សភាគវត្ថុនា លហុកាបត្តិំ អាបជ្ជតិ, ឯវរូបា **"វត្ថុសភាគា"**តិ វុច្ចន្តិ។ ឯតាសុ ហិ អវិជ្ជមានាសុ វិសភាគាសុ វិជ្ជមានាសុបិ **បត្តកល្លំ** ហោតិយេវ។

វជ្ជនីយា ច បុគ្គលា តស្មិំ ន ហោន្តីតិ "ន, ភិក្ខវេ, សគហដ្ឋាយ បរិសាយា"តិ (មហាវ. ១៥៤) វចនតោ គហដ្ឋោ, "ន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនិយា និសិន្នបរិសាយ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតព្ព"ន្តិអាទិនា (មហាវ. ១៨៣) នយេន វុត្តា ភិក្ខុនី សិក្ខមានា សាមណេរោ សាមណេរី សិក្ខាបច្ចក្ខាតកោ អន្តិមវត្ថុអជ្ឈាបន្នកោ អាបត្តិយា អទស្សនេ

ឧក្ខិត្តកោ អាបត្តិយា អប្បដិកម្មេ ឧក្ខិត្តកោ បាបិកាយ ទិដ្ឋិយា អប្បដិនិស្សគ្គេ ឧក្ខិត្តកោ បណ្ឌកោ ថេយ្យសំវាសកោ តិត្ថិយបក្កន្តកោ តិរច្ឆានគតោ មាតុឃាតកោ បិតុឃាតកោ អរហន្តឃាតកោ ភិក្ខុនីទូសកោ សង្ឃភេទកោ លោហិតុប្បាទកោ ឧភតោព្យញ្ជនកោតិ ឥមេ វីសតិ ចាតិ ឯកវីសតិ បុគ្គលា វជ្ជនីយា នាម, តេ ហត្ថបាសតោ ពហិករណវសេន វជ្ជេតព្ពា។ ឯតេសុ ហិ តិវិធេ ឧក្ខិត្តកេ សតិ ឧបោសថំ ករោន្តោ សង្ឃោ បាចិត្តិយំ អាបជ្ជតិ, សេសេសុ ទុក្កដំ។ ឯត្ថ ច **តិរច្ឆានគតោ**តិ យស្ស ឧបសម្បទា បដិក្ខិត្តា, សោវ អធិប្បេតោ, តិត្ថិយា គហដ្ឋេនេវ សង្គហិតា។ ឯតេបិ ហិ វជ្ជនីយា។ ឯវំ បត្តកល្លំ ឥមេហិ ចតូហិ អង្គេហិ សង្គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

អជ្ជ មេ ឧបោសថោ បន្នរសោតិបីតិ **បិ**-សទ្ទេន បាឡិយំ អាគតនយេនេវ “អជ្ជ មេ ឧបោសថោ”តិបិ វត្តុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) បន “អជ្ជ មេ ឧបោសថោ ចាតុទ្ទសោតិ វា បន្នរសោតិ វា វត្វា អធិដ្ឋាមីតិ វត្តព្ពោ”ន្តិ វុត្តំ។

សង្ឃុបោសថាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាបត្តិបដិកម្មវិធិកថាវណ្ណនា

១៦៩. ននុ ច “ន, ភិក្ខវេ, សាបត្តិកេន ឧបោសថោ កាតព្ពោ, យោ ករេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯវំ សាបត្តិកស្ស ឧបោសថករណេ វិសុំ បញ្ញត្តា អាបត្តិ ន ទិស្សតិ, តស្មា ភគវតា បញ្ញត្តំ “ន សាបត្តិកេន ឧបោសថោ កាតព្ពោ”តិ ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ **“យស្ស សិយា អាបត្តិ…បេ.… បញ្ញត្តំ ហោតីតិ វេទិតព្ព”**ន្តិ។ កិញ្ចាបិ វិសុំ បញ្ញត្តា អាបត្តិ ន ទិស្សតិ, អថ ខោ “យស្ស សិយា អាបត្តិ, សោ អាវិករេយ្យា”តិអាទី វទន្តេន អត្ថតោ បញ្ញត្តាយេវាតិ អធិប្បាយោ។

បារិសុទ្ធិទានបញ្ញាបនេន ចាតិ ឥមិនាវ “សាបត្តិកេន បារិសុទ្ធិបិ ន ទាតព្ពា”តិ ទីបិតំ ហោតិ។ ន ហិ សាបត្តិកោ សមានោ “បារិសុទ្ធឹ ទម្មិ, បារិសុទ្ធឹ មេ ហរ, បារិសុទ្ធឹ មេ អារោចេហី”តិ វត្តុមរហតិ។ តស្មា បារិសុទ្ធឹ ទេន្តេន បឋមំ សន្តី អាបត្តិ ទេសេតព្ពា “អហំ, អាវុសោ, ឥត្ថន្នាមាយ អាបត្តិយា វេមតិកោ, យទា និព្ពេមតិកោ ភវិស្សាមិ, តទា តំ អាបត្តឹ បដិករិស្សាមី”តិ វត្វា ឧបោសថោ កាតព្ពោ។ “បាតិមោក្ខំ សោតព្ព”ន្តិ វចនតោ យាវ និព្ពេមតិកោ ន ហោតិ, តាវ សភាគាបត្តឹ បដិគ្គហេតុំ ន លភតិ, អញ្ញេសញ្ច កម្មានំ បរិសុទ្ធោ នាម ហោតិ។ “បុន និព្ពេមតិកោ ហុត្វា ទេសេតព្ពំ ន ចា”តិ នេវ បាឡិយំ ន អដ្ឋកថាយំ អត្ថិ, ទេសិតេ បន ទោសោ នត្ថិ។ “ឥតោ វុដ្ឋហិត្វា បដិករិស្សាមីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ យថា សព្ពោ សង្ឃោ សភាគាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា “សុណាតុ មេ ភន្តេ, សង្ឃោ…បេ.… បដិករិស្សតី”តិ ញត្តឹ ឋបេត្វា ឧបោសថំ កាតុំ លភតិ, ឯវំ តីហិ “សុណន្តុ មេ អាយស្មន្តា, ឥមេ ភិក្ខូ សភាគំ អាបត្តឹ អាបន្នា។ យទា អញ្ញំ ភិក្ខុំ សុទ្ធំ អនាបត្តិកំ បស្សិស្សន្តិ, តទា តស្ស សន្តិកេ តំ អាបត្តឹ បដិករិស្សន្តី”តិ គណញត្តឹ ឋបេត្វា, ទ្វីហិ អញ្ញមញ្ញំ អារោចេត្វា ឧបោសថំ កាតុំ វដ្ដតិ។ ឯកេនបិ “បរិសុទ្ធំ លភិត្វា បដិករិស្សាមី”តិ អាភោគំ កត្វា កាតុំ វដ្ដតីតិ ច វទន្តិ។

អាបត្តិបដិកម្មវិធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

លិង្គាទិទស្សនកថាវណ្ណនា

១៧៩. **អាចារសណ្ឋាន**ន្តិ អាចារសណ្ឋិតិ។ អាករីយតិ បកាសីយតិ ឯតេនាតិ **អាការរោ**។ លីនំ គមយតិ ពោធេតីតិ **លិង្គំ**។ និមិយន្តិ បរិច្ឆិជ្ជ ញាយន្តិ ឯតេនាតិ **និមិត្តំ**។ ឧទ្ទិសីយន្តិ អបទិសីយន្តិ ឯតេនាតិ **ឧទ្ទេសោ**។ “អម្ហាកំ ឥទ”ន្តិ អញ្ញាតំ អវិទិតន្តិ **អញ្ញាតកំ**។ តញ្ច អត្ថតោ បរសន្តកំយេវាតិ អាហ **“អញ្ញេសំ សន្តក”**ន្តិ។

១៨០. **នានាសំវាសកភាវ**ន្តិ លទ្ធិនានាសំវាសកភាវំ។ តស្ស អភិភវោ នាម តេសំ លទ្ធិវិស្សជ្ជាបនន្តិ អាហ **“តំ ទិដ្ឋឹ ន និស្សជ្ជាបេន្តីតិ អត្ថោ”**តិ។

នគន្តព្ពគន្តព្ពវារកថាវណ្ណនា

១៨១. **ឧបោសថាធិដ្ឋានត្ថំ សីមាបិ នទីបិ ន គន្តព្ពា**តិ គរុកំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ វិស្សជ្ជេត្វា លហុកស្ស អករណត្ថាយ វុត្តំ។ **អារញ្ញកេនាបិ ភិក្ខុនា**តិ ឯកចារិកេន អារញ្ញកភិក្ខុនា, យត្ថ វា សង្ឃុបោសថោ ភិក្ខូ ន សន្តិ,

គាទិសេ អរញ្ញេ វសន្តេន។ **តត្ថ ឧបោសថំ កត្វាវ គន្តព្ពន្តិ** តស្ស វសនដ្ឋានេ សង្ឃុបោសថស្ស អប្បវត្តនតោ វុត្តំ។ **ឧបោសថន្តរាយោ**តិ អត្តនោ ឧបោសថន្តរាយោ។

វជ្ជនីយបុគ្គលសន្ទស្សនកថាវណ្ណនា

១៨៣. ហត្ថបាសុបគមនមេវ បមាណន្តិ ភិក្ខុនីអាទយោ ឋិតា វា ហោន្តុ និសិន្នា វា, តេសំ ហត្ថបាសុបគមនមេវ អាបត្តិយា បមាណន្តិ អធិប្បាយោ, តស្មា ឯកសីមាយម្បិ ហត្ថបាសំ ជហាបេត្វា ឧបោសថំ កាតុំ វដ្ដតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ឧបោសថក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកំ

វស្សូបនាយិកានុជាននកថាវណ្ណនា

១៨៤. វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកេ **ឥធ-សទ្ទោ និបាតមត្តោ**តិ ឱកាសបរិទីបនស្សាបិ អសម្ភវតោ អត្ថន្តរស្ស អពោធនតោ វុត្តំ។ **អបរជ្ជុគតាយ អស្សា**តិ ឥមិនា អសមានាធិករណវិសយោ ពាហិរត្ថសមាសោយន្តិ ទស្សេតិ។ **អបរជ្ជូ**តិ អាសាឡ្ហីបុណ្ណមិតោ អបរំ ទិនំ, បាដិបទន្តិ អត្ថោ។ **អស្សា**តិ អាសាឡ្ហីបុណ្ណមិយា។

វស្សានេ ចារិកាបដិក្ខេបាទិកថាវណ្ណនា

១៨៥. អនបេក្ខគមនេន វា អញ្ញត្ថ អរុណំ ឧដ្ឋាបនេន វា អាបត្តិ វេទិតព្ពាតិ ឯត្ថ អនបេក្ខគមនេន ឧបចារាតិក្កមេ អាបត្តិ វេទិតព្ពា, សាបេក្ខគមនេន អញ្ញត្ថ អរុណុដ្ឋាបនេន អាបត្តិ វេទិតព្ពា។

សត្តាហករណីយានុជាននកថាវណ្ណនា

១៨៧-១៨៩. តីណិ បរិហីនានីតិ ភិក្ខុនីនំ វច្ចកុដិអាទីនំ បដិក្ខិត្តត្តា បហីនានិ។ **វារេយ្យ**ន្តិ អាវាហវិវាហមង្គលំ។ **សុត្តន្តោ**តិ អត្តនោ បគុណសុត្តន្តោ។ **ន បលុជ្ជតី**តិ ន វិនស្សតិ ន អន្តរធាយតិ។

បហិតេយេវ អនុជាននកថាវណ្ណនា

១៩៩. ភិក្ខុគតិកោតិ ភិក្ខុនិស្សិតកោ។ សោ បន យស្មា ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ វសតិ, តស្មា វុត្តំ “**ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ វសនកបុរិសោ**”តិ។ សត្តាហករណីយេន គន្ត្វា ពហិទ្ធា អរុណុដ្ឋាបនំ **រត្តិច្ឆេទោ។ អនិមន្តិតេន គន្តុំ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ អនិមន្តិតត្តា សត្តាហកិច្ចំ អធិដ្ឋហិត្វា គច្ឆន្តស្សាបិ វស្សច្ឆេទោ ចេវ ទុក្កដញ្ច ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ យថាវុត្តញ្ហិ រត្តិច្ឆេទការណំ វិនា តិរោវិហារេ វសិត្វា អាគច្ឆិស្សាមីតិ គច្ឆតោបិ វស្សច្ឆេទំ វទន្តិ។ **គន្តុំ វដ្ដតី**តិ សត្តាហករណីយេន គន្តុំ វដ្ដតិ។ ឯវំ គច្ឆន្តេន ច អន្តោឧបចារសីមាយំ ឋិតេនេវ “អន្តោសត្តាហេ អាគច្ឆិស្សាមី”តិ អាភោគំ កត្វា គន្តព្ពំ។ សចេ អាភោគំ អកត្វា ឧបចារសីមំ អតិក្កមតិ, ឆិន្នវស្សោវ ហោតីតិ វទន្តិ។ **ភណ្ឌក**ន្តិ ចីវរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បហិណន្តី**តិ ចីវរធោវនាទិកម្មេន បហិណន្តិ។ **សម្បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ, វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ “អជ្ជេវ អាគមិស្សាមី”តិ សាមន្តវិហារំ គន្ត្វា បុន អាគច្ឆន្តស្ស អន្តរាមគ្គេ សចេ អរុណុគ្គមនំ ហោតិ, វស្សច្ឆេទោបិ ន ហោតិ, រត្តិច្ឆេទទុក្កដញ្ច នត្ថីតិ វទន្តិ។ **“អាចរិយំ បស្សិស្សាមី”តិ បន គន្តុំ លភតី**តិ “អគិលានម្បិ អាចរិយំ ឧបជ្ឈាយំ វា បស្សិស្សាមី”តិ សត្តាហករណីយេន គន្តុំ លភតិ។ **សចេ បន នំ អាចរិយោ “អជ្ជ មា គច្ឆា”តិ វទតិ, វដ្ដតី**តិ ឯវំ សត្តាហករណីយេន គតំ អន្តោសត្តាហេយេវ បុន អាគច្ឆន្តំ សចេ អាចរិយោ ឧបជ្ឈាយោ វា “អជ្ជ មា គច្ឆា”តិ វទតិ, វដ្ដតិ, សត្តាហាតិក្កមេបិ អនាបត្តីតិ អធិប្បាយោ, វស្សច្ឆេទោ បន ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ សត្តាហស្ស ពហិទ្ធា វីតិនាមិតត្តា។

អន្តរាយេ អនាបត្តិវស្សច្ឆេទកថាវណ្ណនា

២០១. សចេ ទូរំ គតោ ហោតិ, សត្តាហវារេន អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោតិ ឥមិនា វស្សច្ឆេទការណេ សតិ សត្តាហករណីយេន គន្តុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។

វជាទីសុ វស្សូបគមនកថាវណ្ណនា

២០៣. “ឥធ វស្សំ ឧបេមី”តិ តិក្ខត្តុំ វត្តព្ពន្តិ សត្ថស្សាវិហារត្តា “ឥមស្មឹ វិហារេ”តិ អវត្វា “ឥធ វស្សំ ឧបេមី”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ។ **សត្ថេ បន វស្សំ ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតី**តិ កុដិកាទីនំ អភាវេ “ឥធ វស្សំ ឧបេមី”តិ វចីភេទំ កត្វា ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតិ, អាលយករណមត្តេនេវ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ **វិប្បកិរតី**តិ វិសុំ វិសុំ គច្ឆតិ។ **តីសុ ឋានេសុ នត្ថិ វស្សច្ឆេទេ អាបត្តី**តិ តេហិ សទ្ធឹ គច្ឆន្តស្សេវ នត្ថិ អាបត្តិ, តេហិ វិយុជ្ជិត្វា គមនេ បន អាបត្តិយេវ, បវារេតុញ្ច ន លភតិ។

វស្សំ អនុបគន្តព្ពដ្ឋានកថាវណ្ណនា

២០៤. សេយ្យថាបិ បិសាចិល្លិកាតិ ឯត្ថ បិសាចា ឯវ **បិសាចិល្លិកា,** បិសាចទារកាតិបិ វទន្តិ។ **បរិវេសនទ្វារំ យោជេត្វា**តិ សកវាដពទ្ធមេវ យោជេត្វា។ **បញ្ចន្នំ ឆទនានន្តិ** តិណបណ្ណឥដ្ឋកសិលាសុធាសង្ខាតានំ បញ្ចន្នំ ឆទនានំ។ ឥទញ្ច យេភុយ្យេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ វុក្ខាទីសុ បទរច្ឆទនាយបិ កុដិកាយ វស្សូបគមនស្ស វុត្តត្តា។ **ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ពន្តិ** វចីភេទំ កត្វា វស្សូបគមនំ សន្ធាយេវ បដិក្ខេបោ, ន អាលយករណវសេន ឧបគមនំ សន្ធាយាតិ វទន្តិ។ បាឡិយំ បន អវិសេសេន វុត្តត្តា អដ្ឋកថាយញ្ច ទុតិយបារាជិកសំវណ្ណនាយំ (បារា. អដ្ឋ. ១.៨៤) “វស្សំ ឧបគច្ឆន្តេន ហិ នាលកបដិបទំ បដិបន្នេនបិ បញ្ចន្នំ ឆទនានំ អញ្ញតរេន ឆន្នេយេវ សទ្វារពន្ធេ សេនាសនេ ឧបគន្តព្ពំ។ តស្មា វស្សកាលេ សចេ សេនាសនំ លភតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ នោ ចេ លភតិ, ហត្ថកម្មំ បរិយេសិត្វាបិ កាតព្ពំ។ ហត្ថកម្មំ អលភន្តេន សាមម្បិ កាតព្ពំ, ន ត្វេវ អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព”ន្តិ ទឡ្ហំ កត្វា វុត្តត្តា អសេនាសនិកស្ស នាវាទីទិ វិនា អញ្ញត្ថ អាលយោ ន វដ្ដតីតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ នាវាសត្ថវជេសុយេវ ហិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, នាវាយ វស្សំ ឧបគន្តុ”ន្តិអាទិនា សតិ អសតិ វា សេនាសនេ វស្សូបគមនស្ស វិសុំ អនុញ្ញាតត្តា “ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព”ន្តិ អយំ បដិក្ខេបោ តត្ថ ន លព្ភតីតិ អសតិ សេនាសនេ អាលយវសេនបិ នាវាទីសុ ឧបគមនំ វុត្តំ។ **ដង្កិតមញ្ចោ** នាម ទីឃេ មញ្ចបាទេ មជ្ឈេ វិជ្ឈិត្វា អដនិយោ បវេសេត្វា កតោ មញ្ចោ។ តស្ស ឥទំ ឧបរិ ឥទំ ហេដ្ឋាតិ នត្ថិ, បរិវត្តេត្វា អត្ថតោបិ តាទិសោវ ហោតិ, តំ សុសានេ ទេវដ្ឋានេ ច ឋបេន្តិ, ចតុន្នំ បាសាណានំ ឧបរិ បាសាណំ អត្ថរិត្វា កតំ គេហម្បិ “ដង្កិតមញ្ចោ”តិ វុច្ចតិ។

វស្សំ អនុបគន្តព្ពដ្ឋានកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អធម្មិកកតិកកថាវណ្ណនា

២០៥. តស្សា លក្ខណំ មហាវិភង្គេ វុត្តន្តិ ចតុត្ថបារាជិកសំវណ្ណនាយំ “យោ ឥមម្ហា អាវាសា បឋមំ បក្កមិស្សតិ, តំ មយំ អរហាតិ ជានិស្សាមា”តិ (បារា. ២២៨) ឯត្ថ ទស្សិតំ អធម្មិកកតិកវត្តលក្ខណំ សន្ធាយ វទតិ, បរតោបិ សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនាយំ អធម្មិកំ កតិកវត្តំ អាវិ ភវិស្សតិយេវ។

បដិស្សវទុក្កដាបត្តិកថាវណ្ណនា

២០៧. យស្មា នានាសីមាយំ ទ្វីសុ អាវាសេសុ វស្សំ វសន្តស្ស ទុតិយេ “វសាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ បឋមសេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតិ, បុន បឋមេយេវ “វសាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ទុតិយោ បដិប្បស្សម្ភតិ, តស្មា **“តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតី”**តិ វុត្តំ។ បដិស្សវស្ស វិសំវាទនបច្ចយា ហោន្តម្បិ ទុក្កដំ សតិយេវ បដិស្សវេ ហោតីតិ អាហ **“តស្ស តស្ស បដិស្សវេ ទុក្កដ”**ន្តិ។ តេនេវាហ **“តញ្ច ខោ…បេ…. បច្ឆា វិសំវាទនបច្ចយា”**តិ។

អករណីយោតិ សត្តាហករណីយេន អករណីយោ។ **សករណីយោ**តិ សត្តាហករណីយេនេវ សករណីយោ។ យទិ ឯវំ “សត្តាហករណីយេន អករណីយោ សករណីយោ”តិ ច កស្មា ន វុត្តន្តិ? “អករណីយោ”តិ វុត្តេបិ សត្តាហករណីយេន សករណីយាករណីយតា វិញ្ញាយតីតិ កត្វា ន វុត្តំ។ យទិ ឯវំ បរតោ “សត្តាហករណីយេន បក្កមតី”តិ វារទ្វយេបិ “សករណីយោ បក្កមតី”តិ ឯត្តកមេវ កស្មា ន វុត្តន្តិ? វុច្ចតេ – តត្ថ “សត្តាហករណីយេនា”តិ អវត្វា “សករណីយោ បក្កមតី”តិ វុត្តេ សោ តំ សត្តាហំ ពហិទ្ធា វីតិនាមេតីតិ ន សក្កា វត្តុន្តិ “សត្តាហករណីយេន បក្កមតី”តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ វុត្តេ សត្តាហស្ស អធិកតត្តា សោ តំ សត្តាហំ ពហិ វីតិនាមេតីតិ សក្កា វត្តុំ។

ឯត្ថ ច អាទិម្ហិ ចត្តារោ វារា និរបេក្ខគមនំ សន្ធាយ វុត្តា, តត្ថាបិ បុរិមា ទ្វេ វារា វស្សំ អនុបគតស្ស វសេន វុត្តា, បច្ឆិមា បន ទ្វេ វារា វស្សំ ឧបគតស្ស វសេន, តតោ បរំ ទ្វេ វារា សាបេក្ខគមនំ សន្ធាយ វុត្តា, តត្ថាបិ បឋមវារោ សាបេក្ខស្សបិ សត្តាហករណីយេន គន្ត្វា តំ សត្តាហំ ពហិទ្ធា វីតិនាមេន្តស្ស វស្សច្ឆេទទស្សនត្ថំ វុត្តោ, ឥតរោ វុត្តនយេនេវ គន្ត្វា អន្តោសត្តាហេ និវត្តន្តស្ស វស្សច្ឆេទាភាវទស្សនត្ថំ។ “សោ សត្តាហំ អនាគតាយ បវារណាយ សករណីយោ បក្កមតី”តិ អយំ បន វារោ នវមិតោ បដ្ឋាយ គន្ត្វា សត្តាហំ ពហិទ្ធា វីតិនាមេន្តស្សបិ វស្សច្ឆេទាភាវទស្សនត្ថំ វុត្តោ។ ឯត្ថ ច “អករណីយោ បក្កមតី”តិ ទុតិយវារស្ស អនាគតត្តា នវមិតោ បដ្ឋាយ គច្ឆន្តេនបិ សតិយេវ ករណីយេ គន្តព្ពំ, នាសតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥមេ ច សត្ត វារា ពហិទ្ធា កតឧបោសថិកស្ស វសេន អាគតា, អបរេ សត្ត អន្តោវិហារំ គន្ត្វា កតឧបោសថស្ស វសេនាតិ ឯវំ បុរិមិកាយ វសេន ចុទ្ទស វារា វុត្តា, តតោ បរំ បច្ឆិមិកាយ វសេន តេយេវ ចុទ្ទស វារា វុត្តាតិ ឯវមេតេសំ នានាករណំ វេទិតព្ពំ។

ឥមេហិ បន សព្ពាវរេហិ វុត្តមត្ថំ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេតុំ “**សោ តទហេវ អករណីយោតិអាទីសុ**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **កោ បន វាទោ ទ្វីហតីហំ វសិត្វា អន្តោសត្តាហេ និវត្តន្តស្សា**តិ វស្សំ ឧបគន្ត្វា ទ្វីហតីហំ វសិត្វា សត្តាហករណីយេន គន្ត្វា អន្តោសត្តាហេ និវត្តន្តស្ស កោ បន វាទោ, កថា ឯវ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **អសតិយា បន វស្សំ ន ឧបេតី**តិ “ឥមស្មិំ វិហារេ ឥមំ តេមាសំ វស្សំ ឧបេមី”តិ វចីភេទំ កត្វា ន ឧបេតិ។

កោមុទិយា ចាតុមាសិនិយាតិ បច្ឆិមកត្តិកបុណ្ណមាយំ។ សា ហិ កុមុទានំ អត្ថិតាយ កោមុទី, ចតុន្នំ វស្សិកានំ មាសានំ បរិយោសានត្តា “ចាតុមាសិនី”តិ វុច្ចតិ។ តទា ហិ កុមុទានិ សុបុប្ផិតានិ ហោន្តិ, តស្មា កុមុទានំ សមូហោ, កុមុទានិ ឯវ វា **កោមុទា,** តេ ឯត្ថ អត្ថីតិ “**កោមុទី**”តិ វុច្ចតិ, កុមុទវតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

បដិស្សវទុក្កដាបត្តិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បវារណក្ខន្ធកំ

អផាសុកវិហារកថាវណ្ណនា

២០៩. បវារណក្ខន្ធកេ អាទិតោ លាបោ **អាលាបោ**, វចនបដិវចនវសេន សមំ លាបោ **សល្លាបោ។ បិណ្ឌាយ បដិក្កមេយ្យា**តិ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ចាគច្ឆេយ្យ។ **អវក្ការបាតឹ ធោវិត្វា ឧបដ្ឋាបេយ្យា**តិ អតិរេកបិណ្ឌបាតំ អបនេត្វា ឋបនត្ថាយ ឯកំ សមុគ្គបាតឹ ធោវិត្វា ឋបេយ្យ។ **សមុគ្គបាតិ** នាម សមុគ្គបុដសទិសា បាតិ។ **អប្បហរិតេ**តិ អបរូឡ្ហហរិតេ, យស្មឹ ឋានេ បិណ្ឌបាតជ្ឈោត្ថរណេន វិនស្សនធម្មានិ តិណានិ នត្ថិ, តស្មិន្តិ អត្ថោ។ តេន និត្តិណញ្ច មហាតិណគហនញ្ច យត្ថ សកដេនបិ ឆឌ្ឌិតេ បិណ្ឌបាតេ តិណានិ ន វិនស្សន្តិ, តញ្ច ឋានំ បរិគ្គហិតំ ហោតិ។ ភូតគាមសិក្ខាបទស្ស ហិ អវិកោបនត្ថមេតំ វុត្តំ។ **អប្បាណកេ**តិ និប្បាណកេ, បិណ្ឌបាតជ្ឈោត្ថរណេន មរិតព្ពបាណករហិតេ វា មហាឧទកក្ខន្ធេ។ បរិត្តោទកេ ឯវ ហិ ភត្តបក្ខេបេន អាលុឡិតេ សុខុមបាណកា មរន្តិ, ន មហាតឡាកាទីសូតិ។ បាណកានុរក្ខណត្ថញ្ហិ ឯតំ វុត្តំ។ **ឱបិលាបេយ្យា**តិ និមុជ្ជាបេយ្យ។

វច្ចឃដន្តិ អាចមនកុម្ភី។ **រិត្ត**ន្តិ រិត្តកំ។ **តុច្ឆ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អវិសយ្ហ**ន្តិ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កុណេយ្យំ អតិភារិកំ។ **ហត្ថវិការេនា**តិ ហត្ថសញ្ញាយ។ ហត្ថេហិ ឧក្ខិបនំ ហត្ថវិលង្ឃនំ។ តេនាហ "**ហត្ថុក្ខេបកេនា**"តិ។ អថ វា វិលង្ឃេតិ ទេសន្តរំ បាបេតិ ឯតេនាតិ វិលង្ឃកោ, ហត្ថោ ឯវ វិលង្ឃកោ ហត្ថវិលង្ឃកោ, តេន **ហត្ថវិលង្ឃកេន**, អញ្ញមញ្ញំ សំសិព្ពិតហត្ថេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទ្វេ ហិ ជនា ហត្ថេន ហត្ថំ សំសិព្ពេត្វា ទ្វីសុ ហត្ថេសុ ឋបេត្វា ឧដ្ឋបេន្តា ហត្ថវិលង្ឃកេន ឧដ្ឋបេន្តិ នាម។ **តិត្ថិយសមាទាន**ន្តិ តិត្ថិយេហិ សមាទាតព្ពំ។

អផាសុកវិហារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បវារណាភេទកថាវណ្ណនា

២១២. ទ្វេមា , ភិក្ខវេ, បវារណា ចាតុទ្ទសិកា ច បន្នរសិកា ចាតិ ឯត្ថ បុរិមវស្សំវុត្ថានំ បុព្ពកត្តិកបុណ្ណមា, តេសំយេវ សចេ ភណ្ឌនការកេហិ ឧបទ្ទុតា បវារណំ បច្ចុក្កឌ្ឍន្តិ, អថ កត្តិកមាសស្ស កាឡបក្ខចាតុទ្ទសោ វា បច្ឆិមកត្តិកបុណ្ណមា វា, បច្ឆិមវស្សំវុត្ថានញ្ច បច្ឆិមកត្តិកបុណ្ណមា ឯវ វាតិ ឥមេ តយោ បវារណទិវសាតិ វេទិតព្ពា។ ឥទញ្ច បកតិចារិត្តវសេន វុត្តំ, តថារូបបច្ចយេ បន សតិ ទ្វិន្នំ កត្តិកបុណ្ណមានំ បុរិមេសុ ចាតុទ្ទសេសុបិ បវារណំ កាតុំ វដ្ដតិ, តេនេវ មហាវិហារេ ភិក្ខូ ចាតុទ្ទសិយា បវារេត្វា បន្នរសិយា កាយសាមគ្គឹ ទេន្តិ, ចេតិយគិរិមហទស្សនត្ថម្បិ អដ្ឋមិយា គច្ឆន្តិ, តម្បិ ចាតុទ្ទសិយំ បវារេតុកាមានញ្ញេវ ហោតិ។

បវារណាទានានុជាននកថាវណ្ណនា

២១៣. សចេ បន វុឌ្ឍតរោ ហោតីតិ សចេ បវារណទាយកោ ភិក្ខុ វុឌ្ឍតរោ ហោតិ។ **តេន ច ភិក្ខុនា**តិ បវារណទាយកេន ភិក្ខុនា។

អនាបត្តិបន្នរសកកថាវណ្ណនា

២២២. បន្នរសកេសុ **បវារិតមត្តេ**តិ បវារិតសមនន្តរំ។ **អវុដ្ឋិតាយ បរិសាយា**តិ បវារេត្វា បច្ឆា អញ្ញមញ្ញំ កថេន្តិយា។ **ឯកច្ចាយ វុដ្ឋិតាយា**តិ ឯកច្ចេសុ យថានិសិន្នេសុ ឯកច្ចេសុ សកសកដ្ឋានំ គតេសុ។ **បុន បវារិតព្ព**ន្តិ បុនបិ សព្ពេហិ សមាគន្ត្វា បវារេតព្ពំ។ **អាគច្ឆន្តិ សមសមា, តេសំ សន្តិកេ បវារេតព្ព**ន្តិ គតេ អនានេត្វា និសិន្នានញ្ញេវ សន្តិកេ បវារេតព្ពំ។ **សព្ពាយ វុដ្ឋិតាយ បរិសាយ អាគច្ឆន្តិ សមសមា, តេសំ សន្តិកេ បវារេតព្ព**ន្តិ យទិ សព្ពេ វុដ្ឋហិត្វា គតា សន្និបាតេតុញ្ច ន សក្កា, ឯកច្ចេ សន្និបាតេត្វា បវារេតុំ វដ្ដតិ, ញត្តឹ ឋបេត្វា កត្តព្ពសង្ឃកម្មាភាវា វគ្គំ ន ហោតិ។ ឧបោសថេបិ ឯសេវ នយោ។

បវារណាឋបនកថាវណ្ណនា

២៣៧. "នត្ថិ ទិន្ន"ន្តិអាទិនយប្បវត្តា ទសវត្ថុកា **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ "ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា , ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា"តិអាទិនា សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតំ អន្តំ គណ្ហាតីតិ **អន្តគ្គាហិកា**។

ភណ្ឌនការកវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៤០. ចតុត្ថេ កតេ សុណន្តីតិ ចតុត្ថេ បន្នរសិកុបោសថេ កតេ អម្ហាកំ បវារណំ ឋបេស្សន្តីតិ សុណន្តិ។ **ឯវម្បិ ទ្វេ ចាតុទ្ទសិកា ហោន្តីតិ** តតិយេន សទ្ធឹ ទ្វេ ចាតុទ្ទសិកា ហោន្តិ។

បវារណាសង្គហកថាវណ្ណនា

២៤១. អយំ បវារណាសង្គហោ ឯកស្ស ទិន្នោបិ សព្ពេសំ ទិន្នោវ ហោតីតិ អាហ “**ឯកស្សបិ វសេន ទាតព្ពោ**”តិ។ **អាគន្តុកា តេសំ សេនាសនំ គហេតុំ ន លភន្តីតិ** សចេបិ សដ្ឋិវស្សភិក្ខូ អាគច្ឆន្តិ, តេសំ សេនាសនំ គហេតុំ ន លភន្តិ។ **បវារេត្វា បន អន្តរាបិ ចារិកំ បក្កមិតុំ លភន្តីតិ** បវារណាសង្គហេ កតេ អន្តរា បក្កមិតុកាមា សង្ឃំ សន្និបាតាបេត្វា បវារេតុំ លភន្តិ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បវារណក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចម្មក្ខន្ធកំ

សោណកោឡិវិសវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៤២. ចម្មក្ខន្ធកេ **ឧណ្ណបាវារណា**ន្តិ ឧណ្ណាមយំ បាវារណំ។ **វិហារបច្ឆាយាយ**ន្តិ វិហារបច្ចន្តេ ឆាយាយំ។ វិហារស្ស វឌ្ឍមានច្ឆាយាយន្តិបិ វទន្តិ។

សោណស្ស បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

២៤៣. សុក្កត្ថោ បន សុក្កវណ្ណនាតោយេវ គហេតព្ពោតិ ឯត្តាយំ សុក្កវណ្ណនា។ **សីតវនេ**តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៦.៥៥) ឯវំនាមកេ វនេ។ តស្មិំ កិរ បធិបាធិយា បញ្ច ចង្កមនសតានិ មាបិតានិ, តេសុ ថេរោ អត្តនោ សប្បាយំ ចង្កមនំ គហេត្វា សមណធម្មំ ករោតិ។ តស្ស អារទ្ធវីរិយស្ស ហុត្វា ចង្កមតោ បាទតលានិ ភិជ្ជិំសុ, ជាណូហិ ចង្កមតោ ជាណុកានិបិ ហត្ថតលានិបិ ភិជ្ជិំសុ, ឆិទ្ទានិ អហេសុំ។ ឯវំ អារទ្ធវីរិយោ វិហរន្តោ ឱភាសនិមិត្តមត្តកម្បិ ទស្សេតុំ នាសក្ខិ។ តស្ស វីរិយេន កិលមិតកាយស្ស ចង្កមនកោដិយំ បាសាណផលកេ និសិន្នស្ស យោ វិតក្កោ ឧទបាទិ, តំ ទស្សេតុំ **“អថ ខោ អាយស្មតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អារទ្ធវីរិយា**តិ បរិបុណ្ណបគ្គហិតវីរិយា។ **ន អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតី**តិ “សចេ អហំ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ វា វិបញ្ចិតញ្ញូ វា នេយ្យោ វា, ន មេ ចិត្តំ ន វិមុច្ចេយ្យ, អទ្ធា បន បទបរមោ, យេន មេ ចិត្តំ ន មុច្ចតី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា **“សំវិជ្ជន្តិ ខោ បនា”**តិអាទីនិ ចិន្តេសិ។ តត្ថ **ភោគា**តិ ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តំ។

បាតុរហោសីតិ ថេរស្ស ចិត្តាចារំ ញត្វា “អយំ សោណោ អជ្ជ សីតវនេ បធានភូមិយំ និសិន្នោ ឥមំ វិតក្កំ វិតក្កេតិ, គន្ត្វាស្ស វិតក្កំ សហោឌ្ឍំ គណ្ហិត្វា វីណោបមកម្មដ្ឋានំ កថេស្សាមី”តិ សីតវនេ បាតុរហោសិ។ **បញ្ញត្តេ អាសនេ**តិ បធានិកភិក្ខូ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ ឱវទិតុំ អាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ និសីទនត្ថំ យថាលាភេន អាសនម្បិ បញ្ញបេត្វាវ បធានំ ករោន្តិ , អញ្ញំ អលភមានា បុរាណបណ្ណានិ សង្ឃរិត្វា ឧបរិ សង្ឃាដឹ បញ្ញបេន្តិ។ ថេរោបិ អាសនំ បញ្ញបេត្វាវ បធានំ អកាសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “បញ្ញត្តេ អាសនេ”តិ។

តំ កឹ មញ្ញសីតិ សត្ថា “ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អវសេសកម្មដ្ឋានេន អត្ថោ នត្ថិ, អយំ គន្ធព្ពសិប្បេ ឆេកោ ចិណ្ណវសី, អត្តនោ វិសយេ កថិយមានេ ខិប្បមេវ សល្លក្ខេស្សតី”តិ វីណោបមំ កថេតុំ “តំ កឹ មញ្ញសី”តិអាទិមាហ។ **វីណាយ តន្តិស្សរេ កុសលតា** នាម វីណាយ វាទនកុសលតា, សោ ច តត្ថ កុសលោ។ មាតាបិតរោ ហិស្ស “អម្ហាកំ បុត្តោ អញ្ញំ សិប្បំ សិក្ខន្តោ កាយេន កិលមិស្សតិ, ឥទំ បន អាសនេ និសិន្នេនេវ សក្កា ឧគ្គណ្ហិតុ”ន្តិ គន្ធព្ពសិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហាបេសុំ។ តស្ស –

> “សត្ត សរា តយោ គាមា, មុច្ឆនា ឯកវីសតិ;
> ឋានា ឯកូនបញ្ញាស, ឥច្ចេតេ សរមណ្ឌលា”តិ។ –

អាទិកំ គន្ធព្ពសិប្បំ សព្ពមេវ បគុណំ អហោសិ។ **អច្ចាយតា**តិ អតិអាយតា ខរមុច្ឆនា។ **សរវតី**តិ សរសម្បន្នា។ **កម្មញ្ញា**តិ កម្មក្ខមា កម្មយោគ្គា។ **អតិសិថិលា**តិ មន្ទមុច្ឆនា។ **សមេ គុណេ បតិដ្ឋិតា**តិ មជ្ឈិមេ សរេ ឋបេត្វា មុច្ឆិតា។

អច្ចារទ្ធន្តិ អតិគាឡ្ហំ។ **ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តតី**តិ ឧទ្ធតភាវាយ សំវត្តតិ។ **អតិលីន**ន្តិ អតិសិថិលំ។ **កោសជ្ជាយា**តិ កុសីតភាវត្ថាយ។ **វីរិយសមថំ អធិដ្ឋាហី**តិ វីរិយសម្បយុត្តំ សមថំ អធិដ្ឋាហិ, វីរិយំ សមថេន យោជេហីតិ អត្ថោ។ **ឥន្ទ្រិយានញ្ច សមតំ អធិដ្ឋាហី**តិ សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ សមតំ សមភាវំ អធិដ្ឋាហិ។ តត្ថ សទ្ធំ បញ្ញាយ, បញ្ញញ្ច សទ្ធាយ, វីរិយំ សមាធិនា, សមាធិញ្ច វីរិយេន យោជយតា ឥន្ទ្រិយានំ សមតា អធិដ្ឋិតា នាម ហោតិ។ សតិ បន សព្ពត្ថិកា, សា សទាបិ ពលវតីយេវ វដ្ដតិ។ តញ្ច បន នេសំ យោជនាវិធានំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៦០-៦២) អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។ **តត្ថ ច និមិត្តំ គណ្ហាហី**តិ តស្មិញ្ច សមភាវេ សតិ យេន អាទាសេ មុខពិម្ពេនេវ និមិត្តេន ឧប្បជ្ជិតព្ពំ, តំ សមថនិមិត្តំ វិបស្សនានិមិត្តំ មគ្គនិមិត្តំ ផលនិមិត្តញ្ច គណ្ហ និព្ពត្តេហីតិ ឯវមស្ស សត្ថា អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា កម្មដ្ឋានំ កថេសិ។

តត្ថ ច និមិត្តំ អគ្គហេសីតិ សមថនិមិត្តញ្ច វិបស្សនានិមិត្តញ្ច អគ្គហេសិ។ **ឯកោ**តិ អសហាយោ។ **វូបកដ្ឋោ**តិ វត្ថុកាមេហិ ច កិលេសកាមេហិ ច កាយេន ចេវ ចិត្តេន ច វូបកដ្ឋោ។ **អប្បមត្តោ**តិ កម្មដ្ឋានេ សតឹ

អវិជហន្តោ។ **អាតាបីតិ** កាយិកចេតសិកវីរិយាតាបេន អាតាបោ។ អាតប្បតិ កិលេសេហីតិ អាតាបោ, វីរិយំ។ **បហិតត្តោតិ** កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ បេសិតត្តោ វិស្សដ្ឋអត្តភាវោ, និព្ពានេ វា បេសិតចិត្តោ។ **ន ចិរស្សេវាតិ** កម្មដ្ឋានារម្ភតោ ន ចិរេនេវ។ **អញ្ញតរោតិ** ឯកោ។ **អរហតន្តិ** ភគវតោ សាវកានំ អរហន្តានំ អព្ភន្តរោ ឯកោ មហាសាវកោ អហោសីតិ អត្ថោ។

២៤៤. **វុសិតវាតិ** វុត្ថព្រហ្មចរិយវាសោ។ **កតករណីយោតិ** ចតូហិ មគ្គេហិ កត្តព្ពំ កត្វា ឋិតោ។ **ឱហិតភារោតិ** ខន្ធភារំ កិលេសភារំ អភិសង្ខារភារញ្ច ឱតារេត្វា ឋិតោ។ **អនុប្បត្តសទត្ថោតិ** សទត្ថោ វុច្ចតិ អរហត្តំ, តំ បត្តោតិ អត្ថោ។ **បរិក្ខីណភវសំយោជនោតិ** ខីណភវពន្ធនោ។ **សម្មទញ្ញា វិមុត្តោតិ** សម្មា ហេតុនា ការណេន ជានិត្វា វិមុត្តោ។ **ឆ ឋានានីតិ** ឆ ការណានិ។ **អធិមុត្តោ ហោតីតិ** បដិវិជ្ឈិត្វា បច្ចក្ខំ កត្វា ឋិតោ ហោតិ។ **នេក្ខម្មាធិមុត្តោតិ**អាទិ សព្ពំ អរហត្តវសេន វុត្តំ។ អរហត្តញ្ហិ សព្ពកិលេសេហិ និក្ខន្តត្តា **នេក្ខម្មំ**, តេហេវ បវិវិត្តត្តា **បវិវេកោ**, ព្យាបជ្ជាភាវតោ **អព្យាបជ្ជំ**, ឧបាទានស្ស ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា **ឧបាទានក្ខយោ**, តណ្ហាយ ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា **តណ្ហក្ខយោ**, សម្មោហាភាវតោ **អសម្មោហោតិ** ច វុច្ចតិ។

កេវលំ សទ្ធាមត្តកន្តិ បដិវេធរហិតំ កេវលំ បដិវេធបញ្ញាយ អសម្មិស្សំ សទ្ធាមត្តកំ។ **បដិចយន្តិ** បុនប្បុនំ ករណេន វឌ្ឍិំ។ **វីតរាគត្តាតិ** មគ្គបដិវេធេន រាគស្ស វិហតត្តាយេវ នេក្ខម្មសង្ខាតំ អរហត្តំ បដិវិជ្ឈិត្វា សច្ឆិកត្វា ឋិតោ ហោតិ, ផលសមាបត្តិវិហារេន វិហរតិ, តន្និន្នមានសោយេវ ហោតីតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

លាភសក្ការសិលោកន្តិ ចតុបច្ចយលាភញ្ច តេសំយេវ សុកតភាវញ្ច វណ្ណភណនញ្ច។ **និកាមយមានោតិ** ឥច្ឆមានោ បត្ថយមានោ។ **បវិវេកាធិមុត្តោតិ** “បវិវេកេ អធិមុត្តោ អហ”ន្តិ ឯវំ អរហត្តំ ព្យាករោតីតិ អត្ថោ។

សីលព្ពតបរាមាសន្តិ សីលញ្ច វតញ្ច បរាមសិត្វា គហិតគ្គហណមត្តំ។ **សារតោ បច្ចាគច្ឆន្តោតិ** សារភាវេន ជានន្តោ។ **អព្យាបជ្ជាធិមុត្តោតិ** អព្យាបជ្ជំ អរហត្តំ ព្យាករោតិ។ ឥមិនាវ នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អបិចេត្ថ “នេក្ខម្មាធិមុត្តោតិ ឥមស្មឹយេវ អរហត្តំ កថិតំ, សេសេសុ បញ្ចសុ និព្ពាន”ន្តិ ឯកេ វទន្តិ។ អបរេ “អសម្មោហាធិមុត្តោតិ ឯត្ថេវ និព្ពានំ កថិតំ, សេសេសុ អរហត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ អយំ បនេត្ថ សារោ – “សព្ពេស្វេវ តេសុ អរហត្តម្បិ និព្ពានម្បិ កថិតមេវា”តិ។

ភុសាតិ ពលវន្តោ ទិព្ពរូបសទិសា។ **នេវស្ស ចិត្តំ បរិយាទិយន្តីតិ** ឯតស្ស ខីណាសវស្ស ចិត្តំ គហេត្វា ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ។ កិលេសា ហិ ឧប្បជ្ជមានា ចិត្តំ គណ្ហន្តិ នាម។ **អមិស្សីកតន្តិ** អមិស្សកតំ។ កិលេសា ហិ អារម្មណេន សទ្ធឹ ចិត្តំ មិស្សំ ករោន្តិ, តេសំ អភាវា អមិស្សីកតំ។ **ឋិតន្តិ** បតិដ្ឋិតំ។ **អានេញ្ជប្បត្តន្តិ** អចលនប្បត្តំ។ **វយញ្ចស្សានុបស្សតីតិ** តស្ស ចេស ចិត្តស្ស ឧប្បាទម្បិ វយម្បិ បស្សតិ។ **ភុសា វាតវុដ្ឋីតិ** ពលវា វាតក្ខន្ធោ។ **នេវ នំ សង្កម្បេយ្យាតិ** ឯកភាគេន ចាលេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ **ន សម្បកម្បេយ្យាតិ** ថូណំ វិយ សព្ពភាគតោ កម្បេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ **ន សម្បវេធេយ្យាតិ** វេធេត្វា បវេធេត្វា បាតេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។

នេក្ខម្មំ អធិមុត្តស្សាតិ អរហត្តំ បដិវិជ្ឈិត្វា ឋិតស្ស។ សេសបទេសុបិ អរហត្តមេវ កថិតំ។ **ឧបាទានក្ខយស្ស ចាតិ** ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **អសម្មោហញ្ច ចេតសោតិ** ចិត្តស្ស ច អសម្មោហំ អធិមុត្តស្ស។ **ទិស្វា អាយតនុប្បាទន្តិ** អាយតនានំ ឧប្បាទញ្ច វយញ្ច ទិស្វា។ **សម្មា ចិត្តំ វិមុច្ចតីតិ** សម្មា ហេតុនា នយេន ឥមាយ វិបស្សនាយ បដិបត្តិយា ផលសមាបត្តិវសេន ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, និព្ពានារម្មណេ អធិមុច្ចតិ។ អថ វា ឥមិនា ខីណាសវស្ស បុព្ពភាគបដិបទា កថិតា។ តស្ស ហិ អាយតនុប្បាទំ ទិស្វា ឥមាយ វិបស្សនាយ អធិគតស្ស អរិយមគ្គស្ស អានុភាវេន សព្ពកិលេសេហិ សម្មា ចិត្តំ វិមុច្ចតិ។ ឯវំ **តស្ស សម្មា វិមុត្តស្ស…បេ…. ន វិជ្ជតិ**។ តត្ថ **សន្តចិត្តស្សាតិ** និព្ពុតចិត្តស្ស។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

សោណស្ស បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សព្ពនីលិកាទិបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៤៦. **អទ្ធារិដ្ឋកវណ្ណាតិ** អភិនវារិដ្ឋផលវណ្ណា។ ឧទកេន តិន្តកាកបត្តវណ្ណាតិបិ វទន្តិ។

អជ្ឈារាមេ ឧបាហនបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៤៨. អភិជីវន្តិ ឯតេនាតិ **អភិជីវនិកំ**។ កិន្តំ? សិប្បំ។ តេនាហ “**យេន សិប្បេនា**”តិអាទិ។

កដ្ឋបាទុកាទិបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៥១. **ឧណ្ណាហិ កតបាទុកា**តិ ឧណ្ណាលោមមយកម្ពលេហិ, ឧណ្ណាលោមេហិ ឯវ វា កតបាទុកា។ **ន, ភិក្ខវេ, គាវីនំ វិសាណេសុ គហេតព្ព**ន្តិអាទីសុ “មោក្ខាធិប្បាយេន វិសាណាទីសុ គហេតុំ វដ្ដតី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

យានាទិបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៥៣. **អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បុរិសយុត្តំ ហត្ថវដ្ដក**ន្តិ ឯត្ថ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បុរិសយុត្តំ, អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ហត្ថវដ្ដក”ន្តិ ឯវំ បច្ចេកវាក្យបរិសមាបនំ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**បុរិសយុត្តំ ឥត្ថិសារថិ វា...បេ.... បុរិសា វា, វដ្ដតិយេវា**”តិ។ **បីឋកសិវិក**ន្តិ បីឋកយានំ។ **បាដង្កិ**ន្តិ អន្ទោលិកាយេតំ អធិវចនំ។

ឧច្ចាសយនមហាសយនបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

២៥៤. **វាឡរូបានី**តិ អាហរិមានិ វាឡរូបានិ។ “អកប្បិយរូបាកុលោ អកប្បិយមញ្ចោ បល្លង្កោ”តិ **សារសមាសេ** វុត្តំ។ “**ទីឃលោមកោ មហាកោជវោ**តិ ចតុរង្គុលាធិកលោមោ កាឡកោជវោ។ “ចតុរង្គុលាធិកានិ កិរ តស្ស លោមានី”តិ វចនតោ ចតុរង្គុលតោ ហេដ្ឋា វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **វានចិត្រោ ឧណ្ណាមយត្ថរណោ**តិ ភិត្តិច្ឆេទាទិវសេន វិចិត្រោ ឧណ្ណាមយត្ថរណោ។ **ឃនបុប្ផកោ ឧណ្ណាមយត្ថរណោ**តិ ឧណ្ណាមយលោហិតត្ថរណោ។ **បកតិតូលិកា**តិ រុក្ខតូលលតាតូលបោដកីតូលសង្ខាតានំ តិណ្ណំ តូលានំ អញ្ញតរបុណ្ណា តូលិកា។ “**ឧទ្ទលោមី**តិ ឧភតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។ **ឯកន្តលោមី**តិ ឯកតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណ”ន្តិ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៥) វុត្តំ, **សារសមាសេ** បន “ឧទ្ទលោមីតិ ឯកតោ ឧគ្គតបុប្ផំ។ ឯកន្តលោមីតិ ឧភតោ ឧគ្គតបុប្ផ”ន្តិ វុត្តំ។ “**កោសេយ្យកដ្ដិស្សមយ**ន្តិ កោសេយ្យកសដមយ”ន្តិ **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** វុត្តំ។ **សុទ្ធកោសេយ្យ**ន្តិ រតនបរិសិព្ពនរហិតំ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** បនេត្ថ “ឋបេត្វា តូលិកំ សព្ពានេវ គោនកាទីនិ រតនបរិសិព្ពិតានិ វដ្ដន្តី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ “ឋបេត្វា តូលិក”ន្តិ ឯតេន រតនបរិសិព្ពនរហិតាបិ តូលិកា ន វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ “រតនបរិសិព្ពិតានិ វដ្ដន្តី”តិ ឥមិនា បន យានិ រតនបរិសិព្ពិតានិ, តានិ ភូមត្ថរណវសេន យថានុរូបំ មញ្ចាទីសុ ច ឧបនេតុំ វដ្ដតីតិ ទីបិតន្តិ វេទិតព្វំ។ ឯត្ថ ច វិនយបរិយាយំ បត្វា គរុកេ ឋាតព្ពត្តា ឥធ វុត្តនយេនេវេត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ សុត្តន្តិកទេសនាយំ បន គហដ្ឋានម្បិ វសេន វុត្តត្តា តេសំ សង្គណ្ហនត្ថំ “ឋបេត្វា តូលិកំ...បេ.... វដ្ដន្តី”តិ វុត្តន្តិ អបរេ។

អជិនចម្មេហីតិ អជិនមិគចម្មេហិ។ តានិ កិរ ចម្មានិ សុខុមតរានិ, តស្មា ទុបដ្ដតិបដ្ដានិ កត្វា សិព្ពន្តិ។ តេន វុត្តំ “**អជិនបវេណី**”តិ។ ឧត្តរំ ឧបរិភាគំ ឆាទេតីតិ **ឧត្តរច្ឆទោ**, វិតានំ, តញ្ច លោហិតវិតានំ ឥធាធិប្បេតន្តិ អាហ “**ឧបរិពទ្ធេន រត្តវិតានេនា**”តិ។ “រត្តវិតានេសុ ច កាសាវំ វដ្ដតិ, កុសុម្ភាទិរត្តមេវ ន វដ្ដតី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **មហាឧបធាន**ន្តិ បមាណាតិក្កន្តំ ឧបធានំ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ អដ្ឋ. ១.១៥) “អលោហិតកានិ ទ្វេបិ វដ្ដន្តិយេវ, តតោ ឧត្តរិ លភិត្វា អញ្ញេសំ ទាតព្ពានិ, ទាតុំ អសក្កោន្តោ មញ្ចេ តិរិយំ អត្ថរិត្វា ឧបរិ បច្ចត្ថរណំ ទត្វា និបជ្ជិតុម្បិ លភតី”តិ អវិសេសេន វុត្តំ, **សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនាយំ** (ចូឡវ. អដ្ឋ. ២៩៧) បន “អគិលានស្ស សីសុបធានញ្ច បាទុបធានញ្ចាតិ ទ្វយមេវ វដ្ដតិ, គិលានស្ស ពិម្ពោហនានិ សន្ថរិត្វា ឧបរិ បច្ចត្ថរណំ ទត្វា និបជ្ជិតុម្បិ វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា គិលានោយេវ មញ្ចេ តិរិយំ អត្ថរិត្វា និបជ្ជិតុំ លភតីតិ វេទិតព្វំ។

ឧច្ចាសយនមហាសយនបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គិហិវិកតានុញ្ញាតាទិកថាវណ្ណនា

២៥៦. **អភិនិស្សាយ និសីទិតុ**ន្តិ អបស្សាយ និសីទិតុំ។

សោណកុដិកណ្ណវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៥៧. **បបតកេ បព្ពតេ**តិ ឯត្ថ “បវត្តេ បព្ពតេ”តិបិ បឋន្តិ, បវត្តនាមកេ បព្ពតេតិ អត្ថោ។ **សោណោ ឧបាសកោ**តិអាទីសុ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤៦) នាមេន សោណោ នាម, តីហិ សរណគមនេហិ ឧបាសកត្តបដិវេទនេន ឧបាសកោ, កោដិអគ្ឃនកស្ស កណ្ណបិឡន្ធនស្ស ធារណេន “កោដិកណ្ណោ”តិ ច វត្តព្ពេ “កុដិកណ្ណោ”តិ ឯវំ

អភិញ្ញាតោ, ន សុកុមារសោណោតិ អធិប្បាយោ។ អយញ្ហិ អាយស្មតោ មហាកច្ចានស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សាសនេ អភិប្បសន្នោ សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋិតោ បបតកេ បព្ពតេ ឆាយូទកសម្បន្នេ ឋានេ វិហារំ ការេត្វា ថេរំ តត្ថ វសាបេត្វា ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋាតិ។ តេន វុត្តំ “**អាយស្មតោ មហាកច្ចានស្ស ឧបដ្ឋាកោ ហោតី**”តិ។

សោ កាលេន កាលំ ថេរស្ស ឧបដ្ឋានំ គច្ឆតិ, ថេរោ ចស្ស ធម្មំ ទេសេតិ, តេន សំវេគពហុលោ ធម្មចរិយាយំ ឧស្សាហជាតោ វិហរតិ។ សោ ឯកទា សត្ថេន សទ្ធឹ វាណិជ្ជត្ថាយ ឧជ្ជេនឹ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អដវិយំ សត្ថេ និវិដ្ឋេ រត្តិយំ ជនសម្ពាធភយេន ឯកមន្តំ អបក្កម្ម និទ្ទំ ឧបគញ្ឆិ។ សត្ថោ បច្ចូសវេលាយំ ឧដ្ឋាយ គតោ, ន ឯកោបិ សោណំ បពោធេសិ, សព្ពេ វិស្សរិត្វា អគមំសុ។ សោ បភាតាយ រត្តិយា បពុជ្ឈិត្វា ឧដ្ឋាយ កញ្ចិ អបស្សន្តោ សត្ថេន គតមគ្គំ គហេត្វា សីឃំ សីឃំ គច្ឆន្តោ ឯកំ វដរុក្ខំ ឧបគញ្ឆិ។ តត្ថ អទ្ទស ឯកំ មហាកាយំ វិរូបទស្សនំ ពីភច្ឆំ បុរិសំ អដ្ឋិតោ មុត្តានិ អត្តនោ មំសានិ សយមេវ ខាទន្តំ, ទិស្វាន “កោសិ ត្វ”ន្តិ បុច្ឆិ។ បេតោស្មិ, ភន្តេតិ។ កស្មា ឯវំ ករោសីតិ? អត្តនោ បុព្ពកម្មេនាតិ។ កឹ បន តំ កម្មន្តិ? អហំ បុព្ពេ ភារុកច្ឆនគរវាសី កូដវាណិជោ ហុត្វា បរេសំ សន្តកំ វញ្ចេត្វា ខាទឹ, សមណេ ច ភិក្ខាយ ឧបគតេ “តុម្ហាកំ មំសំ ខាទថា”តិ អក្កោសឹ, តេន កម្មេន ឯតរហិ ឥមំ ទុក្ខំ អនុភវាមីតិ។ តំ សុត្វា សោណោ អតិវិយ សំវេគំ បដិលភិ។

តតោ បរំ គច្ឆន្តោ មុខតោ បគ្ឃរិតកាឡលោហិតេ ទ្វេ បេតទារកេ បស្សិត្វា តថេវ បុច្ឆិ, តេបិស្ស អត្តនោ កម្មំ កថេសុំ។ តេ កិរ ភារុកច្ឆនគរេ ទារកកាលេ គន្ធវាណិជ្ជាយ ជីវិកំ កប្បេន្តា អត្តនោ មាតរិ ខីណាសវេ និមន្តេត្វា ភោជេន្តិយា គេហំ គន្ត្វា “អម្ហាកំ សន្តកំ កស្មា សមណានំ ទេសិ, តយា ទិន្នំ ភោជនំ ភុញ្ជនកសមណានំ មុខតោ កាឡលោហិតំ បគ្ឃរតូ”តិ អក្កោសឹសុ។ តេ តេន កម្មេន និរយេ បច្ចិត្វា តស្ស វិបាកាវសេសេន បេតយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា តទា ឥមំ ទុក្ខំ អនុភវន្តិ។ តម្បិ សុត្វា សោណោ អតិវិយ សំវេគជាតោ អហោសិ។

សោ ឧជ្ជេនឹ គន្ត្វា តំ ករណីយំ តីរេត្វា កុររឃរំ បច្ចាគតោ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា កតបដិសន្ថារោ តមត្ថំ អារោចេសិ។ ថេរោបិស្ស បវត្តិនិវត្តីសុ អាទីនវានិសំសេ វិភាវេន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ថេរំ វន្ទិត្វា គេហំ គតោ សាយមាសំ ភុញ្ជិត្វា សយនំ ឧបគតោ ថោកំយេវ និទ្ទាយិត្វា បពុជ្ឈិត្វា សយនតលេ និសជ្ជ យថាសុតំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខិតុំ អារទ្ធោ។ តស្ស តំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខតោ តេ ច បេតត្តភាវេ អនុស្សរតោ សំសារទុក្ខំ អតិវិយ ភយានកំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាសិ, បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ នមិ។ សោ វិភាតាយ រត្តិយា សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ថេរំ ឧបគន្ត្វា អត្តនោ អជ្ឈាសយំ អារោចេត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តេន វុត្តំ “**អថ ខោ សោណោ ឧបាសកោ…បេ… បព្ពាជេតុ មំ, ភន្តេ, អយ្យោ មហាកច្ចានោ**”តិ។

តត្ថ **យថា យថា**តិអាទិបទានំ អយំ សង្ខេបត្ថោ – យេន យេន អាការេន អយ្យោ មហាកច្ចានោ ធម្មំ ទេសេតិ អាចិក្ខតិ បញ្ញបេតិ បដ្ឋបេតិ វិវរតិ វិភជតិ ឧត្តានី ករោតិ បកាសេតិ, តេន តេន មេ ឧបបរិក្ខតោ ឯវំ ហោតិ “យទេតំ សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្បិ ទិវសំ អខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ**, ឯកទិវសម្បិ កិលេសមលេន អមលីនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ, សង្ខលិខិតំ** លិខិតសង្ខសទិសំ ធោតសង្ខសប្បដិភាគំ ចរិតព្ពំ, ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា អគារមជ្ឈេ វសន្តេន ឯកន្តបរិបុណ្ណំ…បេ… ចរិតុ”ន្តិ។

ឯវំ អត្តនោ បរិវិតក្កិតំ សោណោ ឧបាសកោ ថេរស្ស អារោចេត្វា តំ បដិបជ្ជិតុកាមោ “**ឥច្ឆាមហំ ភន្តេ**”តិអាទិមាហ។ ថេរោ បន “ន តាវស្ស ញាណំ បរិបាកំ គត”ន្តិ ឧបធារេត្វា ញាណបរិបាកំ អាគមយមានោ “**ទុក្ករំ ខោ**”តិអាទិនា បព្ពជ្ជាឆន្ទំ និវារេសិ។ តត្ថ **ឯកសេយ្យ**ន្តិ អទុតិយសេយ្យំ។ ឯត្ថ ច សេយ្យាសីសេន “ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ គច្ឆតិ, ឯកោ និសីទតី”តិអាទិនា នយេន វុត្តំ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ កាយវិវេកំ ទីបេតិ, ន ឯកិកា ហុត្វា សយនមត្តំ។ **ឯកភត្ត**ន្តិ “ឯកភត្តិកោ ហោតិ រត្តូបរតោ វិរតោ វិកាលភោជនា”តិ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤; ម. និ. ១.២៩៣ អ. និ. ៣.៧១) ឯវំ វុត្តំ វិកាលភោជនា វិរតឹ សន្ធាយ វទតិ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មេថុនវិរតិព្រហ្មចរិយំ, សិក្ខត្តយានុយោគសង្ខាតំ សាសនព្រហ្មចរិយំ វា។ **ឥង្ឃា**តិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **តត្ថេវា**តិ គេហេយេវ។ **ពុទ្ធានំ សាសនំ អនុយុញ្ជា**តិ និច្ចសីលឧបោសថសីលនិយមាទិភេទំ បញ្ចង្គំ អដ្ឋង្គំ ទសង្គញ្ច សីលំ តទនុរូបញ្ច សមាធិបញ្ញាភាវនំ អនុយុញ្ជ។ ឯតញ្ហិ ឧបាសកេន បុព្ពភាគេ អនុយុញ្ជិតព្ពំ ពុទ្ធសាសនំ នាម។ តេនាហ “**កាលយុត្តំ ឯកសេយ្យំ ឯកភត្តំ ព្រហ្មចរិយ**”ន្តិ។

តត្ថ **កាលយុត្ត**ន្តិ ចាតុទ្ទសីបញ្ចទ្ទសីអដ្ឋមីបាដិហារិកបក្ខសង្ខាតេន កាលេន យុត្តំ, យថាវុត្តកាលេ វា តុយ្ហំ អនុយុញ្ជន្តស្ស យុត្តំ បតិរូបំ សក្កុណេយ្យំ, ន សព្ពកាលំ សព្ពន្តិ អធិប្បាយោ ។ សព្ពមេតំ ញាណស្ស អបរិបក្កត្តា

តស្ស កាមានំ ទុប្បហានតាយ សម្មា បដិបត្តិយំ យោគ្យំ ការាបេតុំ វទតិ, ន បព្ពជ្ជាឆន្ទំ និវារេតុំ។ **បព្ពជ្ជាភិសង្ខារោ**តិ បព្ពជិតុំ អារម្ភោ ឧស្សាហោ។ **បដិប្បស្សម្ភី**តិ ឥន្ទ្រិយានំ អបរិបក្កត្តា សំវេគស្ស ច នាតិតិក្ខភាវតោ វូបសមិ។ កិញ្ចាបិ បដិប្បស្សម្ភិ, ថេរេន វុត្តវិធី បន អនុតិដ្ឋន្តោ កាលេន កាលំ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសន្តោ ធម្មំ សុណាតិ។ តស្ស វុត្តនយេនេវ ទុតិយម្បិ បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិ, ថេរស្ស ច អារោចេសិ, ទុតិយម្បិ ថេរោ បដិក្ខិបិ។ តតិយវារេ បន ញាណស្ស បរិបក្កភាវំ ញត្វា "ឥទានិ នំ បព្ពាជេតុំ កាលោ"តិ ថេរោ បព្ពាជេសិ, បព្ពជិតញ្ច តំ តីណិ សំវច្ឆរានិ អតិក្កមិត្វា គណំ បរិយេសិត្វា ឧបសម្បាទេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "**ទុតិយម្បិ ខោ សោណោ...បេ.... ឧបសម្បាទេសី**"តិ។

តត្ថ **អប្បភិក្ខុកោ**តិ កតិបយភិក្ខុកោ។ តទា កិរ ភិក្ខូ យេភុយ្យេន មជ្ឈិមទេសេយេវ វសឹសុ, តស្មា តត្ថ កតិបយា ឯវ អហេសុំ ។ តេ ច ឯកស្មឹ គាមេ ឯកោ, ឯកស្មឹ និគមេ ទ្វេតិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ វសឹសុ។ **កិច្ឆេនា**តិ ទុក្ខេន។ **កសិរេនា**តិ អាយាសេន។ **តតោ តតោ**តិ តស្មា តស្មា គាមនិគមាទិតោ។ ថេរេន ហិ កតិបយេ ភិក្ខូ អានេត្វា អញ្ញេសុ អានីយមានេសុ បុព្ពេ អានីតា កេនចិទេវ ករណីយេន បក្កមឹសុ, កញ្ចិ កាលំ អាគមេត្វា បុន តេសុ អានីយមានេសុ ឥតរេ បក្កមឹសុ។ ឯវំ បុនប្បុនំ អានយនេន សន្និបាតោ ចិរេនេវ អហោសិ។ ថេរោបិ តទា ឯកវិហារី អហោសិ។ តេន វុត្តំ "**តិណ្ណំ វស្សានំ...បេ.... សន្និបាតាបេត្វា**"តិ។

វស្សំវុត្ថស្សាតិ វស្សំ ឧបគន្ត្វា វុសិតវតោ។ **ឯទិសោ ច ឯទិសោ ចា**តិ ឯវរូបោ ច ឯវរូបោ ច។ "ឯវរូបាយ នាម រូបកាយសម្បត្តិយា សមន្នាគតោ, ឯវរូបាយ ធម្មកាយសម្បត្តិយា សមន្នាគតោ"តិ **សុតោយេវ មេ សោ ភគវា។ ន ច មយា សម្មុខា ទិដ្ឋោ**តិ ឯត្ថ បន បុថុជ្ជនសទ្ធាយ ឯវំ អាយស្មា សោណោ ភគវន្តំ ទដ្ឋុកាមោ អហោសិ។ អបរភាគេ បន សត្ថារា សទ្ធឹ ឯកគន្ធកុដិយំ វសិត្វា បច្ចូសសមយំ អជ្ឈិដ្ឋោ សោឡស អដ្ឋកវគ្គិយានិ សត្ថុ សម្មុខា អដ្ឋឹ កត្វា មនសិ កត្វា សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា អត្ថធម្មបដិសំវេទី ហុត្វា ភណន្តោ ធម្មុបសញ្ហិតបាមោជ្ជាទិមុខេន សមាហិតោ សរភញ្ញបរិយោសានេ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ អនុបុព្ពេន អរហត្តំ បាបុណិ។ ឯតទត្ថមេវ ហិស្ស ភគវតា អត្តនា សទ្ធឹ ឯកគន្ធកុដិយំ វាសោ អាណត្តោតិ វទន្តិ។

កេចិ បនាហុ "ន ច មយា សម្មុខា ទិដ្ឋោតិ ឥទំ រូបកាយទស្សនមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ អាយស្មា ហិ សោណោ បព្ពជិត្វា ថេរស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ អនុបសម្បន្នោវ សោតាបន្នោ ហុត្វា ឧបសម្បជ្ជិត្វា 'ឧបាសកាបិ សោតាបន្នា ហោន្តិ, អហម្បិ សោតាបន្នោ, កិមេត្ថ ចិត្ត'ន្តិ ឧបរិមគ្គត្ថាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អន្តោវស្សេយេវ ឆឡភិញ្ញោ ហុត្វា វិសុទ្ធិបវារណាយ បវារេសិ។ អរិយសច្ចទស្សនេន ភគវតោ ធម្មកាយោ ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ 'យោ ខោ, វក្កលិ, ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតី'តិ (សំ. និ. ៣.៨៧)។ តស្មាស្ស ធម្មកាយទស្សនំ បគេវ សិទ្ធំ, បវារេត្វា បន រូបកាយំ ទដ្ឋុកាមោ អហោសី"តិ។

បាសាទិកន្តិអាទិបទានំ អត្ថោ អដ្ឋកថាយមេវ វុត្តោ។ តត្ថ ***វិសូកាយិកវិប្ផន្ទិតាន***ន្តិ បដិបក្ខភូតានំ ទិដ្ឋិចិត្តវិប្ផន្ទិតានន្តិ អត្ថោ។ **បាសាទិក**ន្តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ១០) វា ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណអសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាកេតុមាលាលង្កតាយ សមន្តបាសាទិកាយ អត្តនោ សរីរប្បភាយ សម្បត្តិយា រូបកាយទស្សនព្យាវដស្ស ជនស្ស សព្ពភាគតោ បសាទាវហំ។ **បសាទនីយ**ន្តិ ទសពលចតុវេសារជ្ជឆអសាធារណញាណអដ្ឋារសអាវេណិកពុទ្ធធម្មប្បភុតិអបរិមាណគុណគណសមន្នាគតាយ ធម្មកាយសម្បត្តិយា បរិក្ខកជនស្ស បសាទនីយំ បសីទិតព្ពយុត្តំ បសាទកំ វា។ **សន្តិន្ទ្រិយ**ន្តិ ចក្ខាទិបញ្ចិន្ទ្រិយលោលតាវិគមេន វូបសន្តបញ្ចិន្ទ្រិយំ។ **សន្តមានស**ន្តិ ឆដ្ឋស្ស មនិន្ទ្រិយស្ស និព្ពិសេវនភាវូបគមនេន វូបសន្តមានសំ។ **ឧត្តមទមថសមថំ អនុប្បត្ត**ន្តិ លោកុត្តរបញ្ញាវិមុត្តិចេតោវិមុត្តិសង្ខាតំ ឧត្តមំ ទមថំ សមថញ្ច អនុប្បត្វា អធិគន្ត្វា ឋិតំ។ **ទន្ត**ន្តិ សុបរិសុទ្ធកាយសមាចារតាយ ហត្ថបាទកុក្កុច្ចាភាវតោ ទវាទិអភាវតោ ច កាយេន ទន្តំ។ **គុត្ត**ន្តិ សុបរិសុទ្ធវចីសមាចារតាយ និរត្ថកវាចាភាវតោ រវាទិអភាវតោ ច វាចាយ គុត្តំ។ **យតិន្ទ្រិយ**ន្តិ សុបរិសុទ្ធមនោសមាចារតាយ អរិយិទ្ធិយោគេន អព្យាវដអប្បដិសង្ខុបេក្ខាភាវតោ ច មនិន្ទ្រិយវសេន យតិន្ទ្រិយំ។ **នាគ**ន្តិ ឆន្ទាទិវសេន អគមនតោ, បហីនានំ រាគាទិកិលេសានំ អបុនាគមនតោ អបច្ចាគមនតោ កស្សចិបិ អាគុស្ស សព្ពថាបិ អករណតោ, បុនព្ភវស្ស ច អគមនតោតិ ឥមេហិ ការណេហិ នាគំ។ ឯត្ថ ច "បាសាទិក"ន្តិ ឥមិនា រូបកាយេន ភគវតោ បមាណភូតតំ ទីបេតិ, "បសាទនីយ"ន្តិ ឥមិនា ធម្មកាយេន។ "សន្តិន្ទ្រិយ"ន្តិអាទិនា សេសេហិ បមាណភូតតំ ទីបេតិ, តេន ចតុប្បមាណិកេ លោកសន្និវាសេ អនវសេសតោ សត្តានំ ភគវតោ បមាណភាវោ បកាសិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **ឯកវិហារេ**តិ ឯកគន្ធកុដិយំ។ គន្ធកុដិ ហិ ឥធ "វិហារោ"តិ អធិប្បេតោ។ ***វត្ថុ***ន្តិ វសិតុំ។

២៥៨. អជ្ឈោកាសេ *វីតិនាមេត្វា*តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤៦) អជ្ឈោកាសេ និសជ្ជាយ វីតិនាមេត្វា។ "យស្មា ភគវា អាយស្មតោ សោណស្ស សមាបត្តិសមាបជ្ជនេន បដិសន្ថារំ ករោន្តោ សាវកសាធារណា សព្ពា សមាបត្តិយោ

អនុលោមបដិលោមំ សមាបជ្ជន្តោ ពហុទេវ រត្តឹ អជ្ឈោកាសេ និសជ្ជាយ វីតិនាមេត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា វិហារំ បាវិសិ, តស្មា អាយស្មាបិ សោណោ ភគវតោ អធិប្បាយំ ញត្វា តទនុរូបំ សព្វា តា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជន្តោ ពហុទេវ រត្តឹ អជ្ឈោកាសេ និសជ្ជាយ វីតិនាមេត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា វិហារំ បាវិសី''តិ កេចិ វទន្តិ។ បវិសិត្វា ច ភគវតា អនុញ្ញាតោ ចីវរំ តិរោករណីយំ កត្វាបិ ភគវតោ បាទបស្សេ និសជ្ជាយ វីតិនាមេសិ។ **អជ្ឈេសីតិ** អាណាបេសិ។ **បដិភាតុ តំ ភិក្ខុ ធម្មោ ភាសិតុន្តិ** ភិក្ខុ តុយ្ហំ ធម្មោ ភាសិតុំ ឧបដ្ឋាតុ ញាណមុខំ អាគច្ឆតុ, យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំ ភណាហីតិ អត្ថោ។

សព្វានេវ អដ្ឋកវគ្គិកានីតិ អដ្ឋកវគ្គភូតានិ **កាមសុត្តាទីនិ** (មហានិ. ១) សោឡស សុត្តានិ។ **សរេន អភាសីតិ** សុត្តុស្សារណសរេន អភាសិ, សរភញ្ញវសេន កថេសីតិ អត្ថោ។ **សរភញ្ញបរិយោសានេតិ** ឧស្សារណាវសានេ។ **សុគ្គហិតានីតិ** សម្មា ឧគ្គហិតានិ។ **សុមនសិកតានីតិ** សុដ្ឋុ មនសិ កតានិ។ ឯកច្ចោ ឧគ្គហណកាលេ សម្មា ឧគ្គហេត្វាបិ បច្ឆា សជ្ឈាយាទិវសេន មនសិករណកាលេ ព្យញ្ជនានិ វា មិច្ឆា រោបេតិ, បទបច្ចាភដ្ឋំ វា ករោតិ, ន ឯវមយំ។ ឥមិនា បន សម្មទេវ យថុគ្គហិតំ មនសិ កតានិ។ តេន វុត្តំ ''សុមនសិកតានីតិ សុដ្ឋុ មនសិ កតានី''តិ។ **សូបធារិតានីតិ** អត្ថតោបិ សុដ្ឋុ ឧបធារិតានិ។ អត្ថេ ហិ សុដ្ឋុ ឧបធារិតេ សក្កា បាឡិ សម្មា ឧស្សារេតុំ។ **កល្យាណិយាបិ វាចាយ សមន្នាគតោតិ** សិថិលធនិតាទីនំ យថាវិធានំ វចនេន បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនាយ បោរិយា វាចាយ សមន្នាគតោ។ **វិស្សដ្ឋាយាតិ** វិមុត្តាយ។ ឯតេនស្ស វិមុត្តវាទិតំ ទស្សេតិ។ **អនេលគលាយាតិ** ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, តំ ន បគ្ឃរតីតិ អនេលគលា, តាយ និទ្ទោសាយាតិ អត្ថោ។ អថ វា **អនេលគលាយាតិ** អនេលាយ ច អគលាយ ច, និទ្ទោសាយ អគលិតបទព្យញ្ជនាយ អបរិហីនបទព្យញ្ជនាយាតិ អត្ថោ។ តថា ហិ នំ ភគវា ''ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ កល្យាណវាក្ករណានំ យទិទំ សោណោ កុដិកណ្ណោ''តិ (អ. និ. ១.១៩៨, ២០៦) ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ **អត្ថស្ស វិញ្ញាបនិយាតិ** យថាធិប្បេតំ អត្ថំ ញាបេតុំ សមត្ថាយ។

កតិវស្សោតិ សោ កិរ មជ្ឈិមវយស្ស តតិយេ កោដ្ឋាសេ ឋិតោ អាកប្បសម្បន្នោ ច បរេសំ ចិរតរបព្ពជិតោ វិយ ខាយតិ។ តំ សន្ធាយ ភគវា បុច្ឆីតិ កេចិ, តំ អការណំ។ ឯវំ សន្តំ សមាធិសុខំ អនុភវិតុំ យុត្តោ, ឯត្តកំ កាលំ កស្មា បមាទំ អាបន្នោសីតិ បន អនុយុញ្ជិតុំ សត្ថា ''កតិវស្សោសី''តិ តំ បុច្ឆិ។ តេនេវាហ **''កិស្ស បន ត្វំ ភិក្ខុ ឯវំ ចិរំ អកាសី''តិ**។ តត្ថ **កិស្សាតិ** កិំការណា។ **ឯវំ ចិរំ អកាសីតិ** ឯវំ ចិរាយិ, កេន ការណេន ឯវំ ចិរកាលំ បព្ពជ្ជំ អនុបគន្ត្វា អគារមជ្ឈេ វសីតិ អត្ថោ។ **ចិរំ ទិដ្ឋោ មេតិ** ចិរេន ចិរកាលេន មយា ទិដ្ឋោ។ **កាមេសូតិ** វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេសុ ច។ **អាទីនវោតិ** ទោសោ។ **អបិចាតិ** កាមេសុ អាទីនវេ កេនចិ បការេន ទិដ្ឋេបិ ន តាវាហំ ឃរាវាសតោ និក្ខមិតុំ អសក្ខឹ។ កស្មា? **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ**, ឧច្ចាវចេហិ កិច្ចករណីយេហិ សមុបព្យូឡ្ហោ អគារិយភាវោ។ តេនេវាហ **''ពហុកិច្ចោ ពហុករណីយោ''តិ**។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ កាមេសុ យថាភូតំ អាទីនវទស្សិនោ ចិត្តំ ចិរាយិត្វាបិ ឃរាវាសេ ន បក្ខន្ទតិ, អញ្ញទត្ថុ បទុមបលាសេ ឧទកពិន្ទុ វិយ វិនិវត្តតិយេវាតិ ឯតមត្ថំ សព្វាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទានន្តិ** បវត្តិំ និវត្តិញ្ច សម្មទេវ ជានន្តោ បវត្តិយំ តំនិមិត្តេ ច ន កទាចិបិ រមតីតិ ឥទមត្ថទីបកំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ទិស្វា អាទីនវំ លោកេតិ** សព្វស្មិម្បិ សង្ខារលោកេ ''អនិច្ចោ ទុក្ខោ វិបរិណាមធម្មោ''តិអាទីនវំ ទោសំ បញ្ញាចក្ខុនា បស្សិត្វា។ ឯតេន វិបស្សនាចារោ កថិតោ។ **ញត្វា ធម្មំ និរុបធិន្តិ** សព្វូបធិបដិនិស្សគ្គត្តា និរុបធិំ និព្ពានធម្មំ យថាភូតំ ញត្វា, និស្សរណវិវេកាសង្ខតាមតសភាវតោ មគ្គញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា។ ''ទិស្វា ញត្វា''តិ ឥមេសំ បទានំ ''យតំ បិវិត្វា ពលំ ហោតិ, សីហំ ទិស្វា ភយំ ហោតិ, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី''តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៧១) វិយ ហេតុអត្ថតា ទដ្ឋព្ពា។ **អរិយោ ន រមតី បាបេតិ** កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយោ សប្បុរិសោ អណុមត្តេបិ បាបេ ន រមតិ។ កស្មា? **បាបេ ន រមតី សុចីតិ** សុវិសុទ្ធកាយសមាចារាទិតាយ សុចិ សុទ្ធបុគ្គលោ រាជហំសោ វិយ ឧច្ចារដ្ឋានេ បាបេ សំកិលិដ្ឋធម្មេ ន រមតិ នាភិនន្ទតិ។ ''បាបោ ន រមតី សុចិ''ន្តិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ – បាបោ បុគ្គលោ សុចឹ អនវជ្ជំ វោទានធម្មំ ន រមតិ, អញ្ញទត្ថុ គាមសូករាទយោ វិយ ឧច្ចារដ្ឋានំ អសុចឹ សំកិលេសធម្មំយេវ រមតីតិ បដិបក្ខតោ ទេសនំ បរិវត្តេតិ។

សោណកុដិកណ្ណវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២៥៩. កាឡសីហោតិ កាឡមុខវានរជាតិ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

ចម្មក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ភេសជ្ជក្ខន្ធកំ

បញ្ចភេសជ្ជាទិកថាវណ្ណនា

២៦១. ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ **នច្ឆាទេន្តី**តិ រុចឹ ន ឧប្បាទេន្តិ។

២៦២. **សុសុកា**តិ សមុទ្ទេ ភវា ឯកា មច្ឆជាតិ។ កុម្ភីលាតិបិ វទន្តិ។ **សំសដ្ឋន្តិ** បរិស្សាវិតំ។ **តេល បរិភោគេនា**តិ សត្តាហកាលិកបរិភោគំ សន្ធាយ វុត្តំ។

២៦៣. **បិដ្ឋេហី**តិ បិសិតេហិ។ **ឧត្តិទំ** នាម ឧសរបំសុមយំ។

២៦៤. **ឆកណ**ន្តិ គោមយំ។ **បាកតិកចុណ្ណំ** នាម អបក្កកសាវចុណ្ណំ។ តេន បបេត្វា គន្ធចុណ្ណំ សព្ពំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

២៦៥. **សុវណ្ណគេរុកោ**តិ សុវណ្ណតុត្ថាទិ។ **អញ្ជនូបបិសន**ន្តិ អញ្ជនត្ថាយ ឧបបិសិតព្ពំ យំ កិញ្ចិ ចុណ្ណជាតំ។

២៦៨. **សាមំ គហេត្វា**តិ ឯត្ថ សប្បទដ្ឋស្ស អត្ថាយ អញ្ញេន ភិក្ខុនា គហិតម្បិ សាមំ គហិតសង្ខមេវ គច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។

២៦៩. **ឃរទិន្នកាពាធោ** នាម វសីករណត្ថាយ ឃរណិយា ទិន្នភេសជ្ជសមុដ្ឋិតោ អាពាធោ។ តេនាហ “**វសីករណបាណកសមុដ្ឋិតរោគោ**”តិ។ **ឃរ**-សទ្ទោ ចេត្ថ អភេទេន ឃរណិយា វត្តមានោ អធិប្បេតោ។ “**អកដយូសេនា**តិ អនភិសង្ខតេន មុគ្គយូសេន។ **កដាកដេនា**តិ មុគ្គេ បចិត្វា អចាលេត្វាវ បរិស្សាវិតេន មុគ្គសូបេនា”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

គុឡាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

២៧២. **គុឡករណ**ន្តិ គុឡករណដ្ឋានំ, ឧច្ឆុសាលន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

២៧៤. **អវិស្សត្ថា**តិ សាសង្កា។

២៧៦. **អប្បមត្តកេបិ បវារេន្តី**តិ អប្បមត្តកេបិ គហិតេ បវារេន្តិ, “ពហុម្ហិ គហិតេ អញ្ញេសំ នប្បហោតី”តិ មញ្ញមានា អប្បមត្តកំ គហេត្វា បវារេន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **បដិសង្ខាបិ បដិក្ខិបន្តី**តិ “ទិវា ភោជនត្ថាយ ភវិស្សតី”តិ សល្លក្ខេត្វាបិ បដិក្ខិបន្តិ។

២៧៩. សម្ពាធេ ទហនកម្មំ បដិក្ខេបាភាវោ វដ្ដតិ។

២៨០. **ឧភតោបសន្នា**តិ ឧភយតោ បសន្នា។ **មាឃាតោ**តិ “មា ឃាតេថ បាណិនោ”តិ ឯវំ មាឃាតឃោសិតទិវសោ។

យាគុមធុគោឡកាទិកថាវណ្ណនា

២៨២. **មធុគោឡក**ន្តិ សក្ករាទិសំយុត្តបូវំ។ **អាយុំ ទេតី**តិ អាយុទានំ ទេតិ។ **វណ្ណ**ន្តិ សរីរវណ្ណំ។ **សុខ**ន្តិ កាយិកចេតសិកសុខំ។ **ពល**ន្តិ សរីរថាមំ។ **បដិភាន**ន្តិ យុត្តមុត្តបដិភានំ។ **វាតំ អនុលោមេតី**តិ វាតំ អនុលោមេត្វា ហរតិ។ **វត្ថឹ សោធេតី**តិ ធមនិយោ សុទ្ធំ ករោតិ។ **អាមាវសេសំ បាចេតី**តិ សចេ អាមាវសេសកំ ហោតិ, តំ បាចេតិ។ **អនុប្បវេច្ឆតី**តិ ទេតិ។ វាតញ្ច ព្យបនេតីតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។

២៨៣. ននុ ច “បរម្បរភោជនេន ការេតព្វោ”តិ កស្មា វុត្តំ។ បរម្បរភោជនញ្ហិ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន និមន្តិតស្ស តំ បបេត្វា អញ្ញំ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរំ ភុញ្ជន្តស្ស ហោតិ, ឥមេ ច ភិក្ខូ ភោជ្ជយាគុំ បរិភុញ្ជឹសុ, បញ្ចសុ ភោជនេសុ អញ្ញតរន្តិ អាហ “**ភោជ្ជយាគុយា ហិ បវារណា ហោតី**”តិ។ យស្មា បញ្ចន្នំ

ភោជនានំ អញ្ញតរំ បដិក្ខិបន្តស្ស វុត្តា បវារណា ភោជ្ជយាគុំ បដិក្ខិបន្តស្សបិ ហោតិយេវ, តស្មា ភោជ្ជយាគុបិ ឱទនគតិកាយេវាតិ អធិប្បាយោ។

២៨៤. សុខុមោជំ បក្ខិបីសូតិ “ភគវា បរិភុញ្ជិស្សតី”តិ មញ្ញមានា បក្ខិបីសុ។

បាដលិគាមវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៨៥. បាដលិគាមោតិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦) ឯវំនាមកោ មគធរដ្ឋេ ឯកោ គាមោ។ តស្ស កិរ គាមស្ស មាបនទិវសេ គាមង្គណដ្ឋានេ ទ្វេ តយោ បាដលង្កុរា បថវិតោ ឧព្ភិជ្ជិត្វា និក្ខមីសុ។ តេន តំ “បាដលិគាមោ” ត្វេវ វោហរីសុ។ **តទវសរី**តិ តំ បាដលិគាមំ អវសរិ អនុបាបុណិ។ **បាដលិគាមិកា**តិ បាដលិគាមវាសិនោ។ **ឧបាសកា**តិ តេ កិរ ភគវតោ បឋមទស្សនេនេវ កេចិ សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋិតា។ តេន វុត្តំ “ឧបាសកា”តិ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសូ**តិ បាដលិគាមេ កិរ អជាតសត្តុនោ លិច្ឆវិរាជូនញ្ច មនុស្សា កាលេន កាលំ គន្ត្វា គេហសាមិកេ គេហតោ នីហរិត្វា មាសម្បិ អឌ្ឍមាសម្បិ វសន្តិ។ តេន បាដលិគាមវាសិនោ មនុស្សា និច្ចុបទ្ទុតា “ឯតេសញ្ចេវ អាគតកាលេ វសនដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ ឯកបស្សេ ឥស្សរានំ ភណ្ឌបដិសាមនដ្ឋានំ, ឯកបស្សេ វសនដ្ឋានំ, ឯកបស្សេ អាគន្តុកានំ អទ្ធិកមនុស្សានំ, ឯកបស្សេ ទលិទ្ទានំ កបណមនុស្សានំ, ឯកបស្សេ គិលានានំ វសនដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ សព្ពេសំ អញ្ញមញ្ញំ អយង្កេត្វា វសនប្បហោនកំ នគរមជ្ឈេ មហតី សាលំ ការេសុំ, តស្ស នាមំ **អាវសថាគារ**ន្តិ។ អាគន្ត្វា វសន្តិ ឯត្ថ អាគន្តុកាតិ អាវសថោ, តទេវ អាគារំ **អាវសថាគារំ**។

តំ ទិវសញ្ច តំ និដ្ឋានំ អគមាសិ។ តេ តត្ថ គន្ត្វា ឥដ្ឋកកម្មសុធាកម្មចិត្តកម្មាទិវសេន សុបរិនិដ្ឋិតំ សុសជ្ជិតំ ទេវវិមានសទិសំ ទ្វារកោដ្ឋកតោ បដ្ឋាយ ឱលោកេត្វា “ឥទំ អាវសថាគារំ អតិវិយ មនោរមំ សស្សិរិកំ, កេន នុ ខោ បឋមំ បរិភុត្តំ អម្ហាកំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ អស្សា”តិ ចិន្តេសុំ, តស្មីយេវ ច ខណេ “ភគវា តំ គាមំ អនុប្បត្តោ”តិ អស្សោសុំ, តេន តេ ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សា “អម្ហេហិ ភគវា គន្ត្វាបិ អានេតព្ពោ សិយា, សោ សយមេវ អម្ហាកំ វសនដ្ឋានំ សម្បត្តោ, អជ្ជ មយំ ភគវន្តំ ឥធ វសាបេត្វា បឋមំ បរិភុញ្ជាបេស្សាម, តថា ភិក្ខុសង្ឃំ, ភិក្ខុសង្ឃេ អាគតេ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ អាគតមេវ ភវិស្សតិ, សត្ថារំ មង្គលំ វទាបេស្សាម, ធម្មំ កថាបេស្សាម, ឥតិ តីហិ រតនេហិ បរិភុត្តេ បច្ឆា អម្ហាកំ បរេសញ្ច បរិភោគោ ភវិស្សតិ, ឯវំ នោ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា ឯតទត្ថមេវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមីសុ។ តស្មា ឯវមាហំសុ **“អធិវាសេតុ នោ, ភន្តេ, ភគវា អាវសថាគារ”**ន្តិ។ **តេនុបសង្កមីសូ**តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.២៩៧-២៩៨; ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២) កិញ្ចាបិ តំ ទិវសមេវ បរិនិដ្ឋិតត្តា ទេវវិមានំ វិយ សុសជ្ជិតំ សុបដិជគ្គិតំ, ពុទ្ធារហំ បន កត្វា ន បញ្ញត្តំ។ ពុទ្ធា ហិ នាម អរញ្ញជ្ឈាសយា អរញ្ញារាមា, អន្តោគាមេ វសេយ្យុំ វា នោ វា, តស្មា ភគវតោ រុចឹ ជានិត្វាវ បញ្ញាបេស្សាមាតិ ចិន្តេត្វា តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមីសុ, ឥទានិ ភគវតោ រុចឹ ជានិត្វា តថា បញ្ញាបេតុកាមា យេនាវសថាគារំ តេនុបសង្កមីសុ។ **សព្ពសន្ថរិ អាវសថាគារំ សន្ថរិត្វា**តិ ឯត្ថ សន្ថរណំ សន្ថរិ, សព្ពោ សកលោ សន្ថរិ ឯត្ថាតិ **សព្ពសន្ថរិ**។ អថ វា សន្ថតន្តិ សន្ថរិ, សព្ពំ សន្ថរិ សព្ពសន្ថរិ, តំ **សព្ពសន្ថរិ**។ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោវាយំ, យថា សព្ពមេវ សន្ថតំ ហោតិ, ឯវំ សន្ថរិត្វាតិ អត្ថោ។ សព្ពបឋមំ តាវ “គោមយំ នាម សព្ពមង្គលេសុ វដ្ដតី”តិ សុធាបរិកម្មកតម្បិ ភូមឹ អល្លគោមយេន ឱបុញ្ជាបេត្វា បរិសុក្ខភាវំ ញត្វា យថា អក្កន្តដ្ឋានេ បទំ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ចាតុជ្ជាតិយគន្ធេហិ លិម្បេត្វា ឧបរិ នានាវណ្ណកដសារកេ សន្ថរិត្វា តេសំ ឧបរិ មហាបិដ្ឋិកកោជវេ អាទឹ កត្វា ហត្ថត្ថរណាទីហិ នានាវណ្ណេហិ អត្ថរណេហិ សន្ថរិតព្ពយុត្តកំ សព្ពោកាសំ សន្ថរាបេសុំ។ តេន វុត្តំ “សព្ពសន្ថរិ អាវសថាគារំ សន្ថរិត្វា”តិ។

អាសនានីតិ មជ្ឈដ្ឋានេ តាវ មង្គលត្ថម្ភំ និស្សាយ មហារហំ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ យំ យំ មុទុកញ្ច មនោរមញ្ច បច្ចត្ថរណំ, តំ តំ អត្ថរិត្វា ឧភតោលោហិតកំ មនុញ្ញទស្សនំ ឧបធានំ ឧបទហិត្វា ឧបរិ សុវណ្ណរជតតារកវិចិត្តវិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធទាមបុប្ផទាមបត្តទាមាទីហិ អលង្ករិត្វា សមន្តា ទ្វាទសហត្ថេ ឋានេ បុប្ផជាលំ ការេត្វា តឹសហត្ថមត្តំ ឋានំ បដសាណិយា បរិក្ខិបាបេត្វា បច្ឆិមភិត្តឹ និស្សាយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បល្លង្កបីឋអបស្សយបីឋមុណ្ឌបីឋាទីនិ បញ្ញាបាបេត្វា ឧបរិ សេតបច្ចត្ថរណេហិ បច្ចត្ថរាបេត្វា សាលាយ បាចីនបស្សំ អត្តនោ និសជ្ជាយោគ្គំ ការេសុំ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា”តិ។

ឧទកមណិកន្តិ មហាកុច្ឆិកំ សមេខលំ ឧទកចាដឹ។ ឯវំ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃោ ច យថារុចិយា ហត្ថបាទេ ធោវិស្សន្តិ, មុខំ វិក្ខាលេស្សន្តីតិ តេសុ តេសុ ឋានេសុ មណិវណ្ណស្ស ឧទកស្ស បូរេត្វា វាសត្ថាយ នានាបុប្ផានិ ចេវ ឧទកវាសចុណ្ណានិ ច បក្ខិបិត្វា កទលិបណ្ណេហិ បិទហិត្វា បតិដ្ឋបេសុំ។ តេន វុត្តំ “ឧទកមណិកំ បតិដ្ឋាបេត្វា”តិ។

តេលបទីបំ អារោបេត្វាតិ រជតសុវណ្ណាទិមយទណ្ឌាសុ ទណ្ឌទីបិកាសុ យោនករូបកាទីនំ ហត្ថេ ឋបិត សុវណ្ណរជតាទិមយកបល្លិកាសុ ច តេលបទីបេ ជលយិត្វា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសូ**តិ ឯត្ថ បន តេ បាដលិគាមិកឧបាសកា ន កេវលំ អាវសថាគារមេវ, អថ ខោ សកលស្មិម្បិ គាមេ វីថិយោ សម្មជ្ជាបេត្វា ធជេ ឧស្សាបេត្វា គេហទ្វារេសុ បុណ្ណឃដេ ច កទលិអាទយោ ច ឋបាបេត្វា សកលគាមំ ទីបមាលាហិ វិប្បកិណ្ណតារកំ វិយ កត្វា “ខីរបកេ ទារកេ ខីរំ បាយេថ, ទហរកុមារេ លហុំ លហុំ ភោជេត្វា សយាបេថ, ឧច្ចាសទ្ទំ មា ករិត្ថ, អជ្ជ ឯករត្តឹ សត្ថា អន្តោគាមេ វសិស្សតិ, ពុទ្ធា នាម អប្បសទ្ទកាមា ហោន្តី”តិ ភេរឹ ចរាបេត្វា សយំ ទណ្ឌទីបិកា អាទាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសុ។

អថ ខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន អាវសថាគារំ តេនុបសង្កមីតិ “យស្ស ទានិ, ភន្តេ, ភគវា កាលំ មញ្ញតី”តិ ឯវំ កិរ តេហិ កាលេ អារោចិតេ ភគវា លាខារសេន តិន្តរត្តកោវិឡារបុប្ផវណ្ណំ សុរត្តំ ទុបដ្ដំ កត្តរិយា បទុមំ កន្តេន្តោ វិយ, សំវិធាយ តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេន្តោ និវាសេត្វា សុវណ្ណបាមង្គេន បទុមកលាបំ បរិក្ខិបន្តោ វិយ, វិជ្ជុលតាសស្សិរិកំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា រត្តកម្ពលេន គជកុម្ភំ បរិយោនន្ធន្តោ វិយ, រតនសតុព្ពេធេ សុវណ្ណគ្ឃិកេ បវាឡជាលំ ខិបមានោ វិយ, មហតិ សុវណ្ណចេតិយេ រត្តកម្ពលកញ្ចុកំ បដិមុញ្ចន្តោ វិយ, គច្ឆន្តំ បុណ្ណចន្ទំ រត្តវលាហកេន បដិច្ឆាទយមានោ វិយ, កញ្ចនគិរិមត្ថកេ សុបក្កលាខារសំ បរិសិញ្ចន្តោ វិយ, ចិត្តកូដបព្ពតមត្ថកំ វិជ្ជុលតាជាលេន បរិក្ខិបន្តោ វិយ ច សចក្កវាឡសិនេរុយុគន្ធរមហាបថវឹ ចាលេត្វា គហិតនិគ្រោធបល្លវសមានវណ្ណំ រត្តវរបំសុកូលំ បារុបិត្វា វនគហនតោ កេសរសីហោ វិយ, ឧទយបព្ពតកូដតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ, ពាលសូរិយោ វិយ ច អត្តនា និសិន្នគរុសណ្ឌតោ និក្ខមិ។

អថស្ស កាយតោ មេឃមុខតោ វិជ្ជុកលាបា វិយ រស្មិយោ និក្ខមិត្វា សុវណ្ណរសធារាបរិសេកបិញ្ជរបត្តបុប្ផផលសាខាវិដបេ វិយ សមន្តតោ រុក្ខេ ករឹសុ។ តាវទេវ អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ មហាភិក្ខុសង្ឃោ ភគវន្តំ បរិវារេសិ។ តេ ច នំ បរិវារេត្វា ឋិតភិក្ខូ ឯវរូបា អហេសុំ អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា អារទ្ធវីរិយា វត្តារោ វចនក្ខមា ចោទកា បាបគរហិនោ សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញាសម្បន្នា វិមុត្តិសម្បន្នា វិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា។ តេហិ បរិវារិតោ ភគវា រត្តកម្ពលបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណក្ខន្ធោ, រត្តបទុមសណ្ឌមជ្ឈគតា វិយ សុវណ្ណនាវា, បវាឡវេទិកាបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណបាសាទោ វិរោចិត្ថ។ មហាកស្សបប្បមុខា បន មហាថេរា មេឃវណ្ណំ បំសុកូលចីវរំ បារុបិត្វា មណិវម្មវម្មិតា វិយ មហានាគា បរិវារយឹសុ វន្តរាគា ភិន្នកិលេសា វិជដិតជដា ឆិន្នពន្ធនា កុលេ វា គណេ វា អលគ្គា។

ឥតិ ភគវា សយំ វីតរាគោ វីតរាគេហិ, វីតទោសោ វីតទោសេហិ, វីតមោហោ វីតមោហេហិ , និត្តណ្ហោ និត្តណ្ហេហិ, និក្កិលេសោ និក្កិលេសេហិ, សយំ ពុទ្ធោ អនុពុទ្ធេហិ បរិវារិតោ បត្តបរិវារិតំ វិយ កេសរំ, កេសរបរិវារិតា វិយ កណ្ណិកា, អដ្ឋនាគសហស្សបរិវារិតោ វិយ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា, នវុតិហំសសហស្សបរិវារិតោ វិយ ធតរដ្ឋោ ហំសរាជា, សេនង្គបរិវារិតោ វិយ ចក្កវត្តី, មរុគណបរិវារិតោ វិយ សក្កោ ទេវរាជា, ព្រហ្មគណបរិវារិតោ វិយ ហារិតមហាព្រហ្មា, តារាគណបរិវុតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ អសមេន ពុទ្ធវេសេន អបរិមាណេន ពុទ្ធវិលាសេន បាដលិគាមីនំ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។

អថស្ស បុរត្ថិមកាយតោ សុវណ្ណវណ្ណា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថំ ឋានំ អគ្គហេសុំ, បច្ឆិមកាយតោ ទក្ខិណបស្សតោ វាមបស្សតោ សុវណ្ណវណ្ណា ឃនរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថំ ឋានំ អគ្គហេសុំ, ឧបរិកេសន្តតោ បដ្ឋាយ សព្ពកេសាវដ្ដេហិ មោរគីវវណ្ណា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា គគនតលេ អសីតិហត្ថំ ឋានំ អគ្គហេសុំ, ហេដ្ឋាបាទតលេហិ បវាឡវណ្ណា រស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា ឃនបថវឹ អសីតិហត្ថំ ឋានំ អគ្គហេសុំ, ទន្តតោ អក្ខីនំ សេតដ្ឋានតោ, នខានញ្ច មំសវិនិមុត្តដ្ឋានតោ ឱទាតា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថំ ឋានំ អគ្គហេសុំ, រត្តបីតវណ្ណានំ សម្ភិន្នដ្ឋានតោ មញ្ជិដ្ឋវណ្ណា រស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថំ ឋានំ អគ្គហេសុំ, សព្ពត្ថកមេវ បភស្សរា រស្មិយោ ឧដ្ឋហឹសុ។ ឯវំ សមន្តា អសីតិហត្ថមត្តំ ឋានំ ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ វិជ្ជោតមានា វិប្ផន្ទមានា វិធាវមានា កញ្ចនទណ្ឌទីបិកាហិ និច្ឆរិត្វា អាកាសំ បក្ខន្ទមានា មហាបទីបជាលា វិយ, ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃតោ និក្ខន្តវិជ្ជុលតា វិយ ច ទិសោទិសំ បក្ខន្ទឹសុ។ យាហិ សព្ពទិសាភាគា សុវណ្ណចម្បកបុប្ផេហិ វិកិរិយមានា វិយ, សុវណ្ណឃដតោ និក្ខន្តសុវណ្ណរសធារាហិ អាសិញ្ចិយមានា វិយ, បសារិតសុវណ្ណបដ្ដបរិក្ខិត្តា វិយ, វេរម្ភវាតសមុទ្ធតកឹសុកកណិការកិកិរាតបុប្ផចុណ្ណសមោកិណ្ណា វិយ ចីនបិដ្ឋចុណ្ណសម្បរិញ្ជិតា វិយ ច វិរោចឹសុ។

ភគវតោបិ អសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាបរិក្ខេបសមុជ្ជលំ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណបដិមណ្ឌិតំ សរីរំ អព្ភមហិកាទិឧបក្កិលេសវិមុត្តំ សមុជ្ជលតារកបភាសិតំ វិយ គគនតលំ, វិកសិតំ វិយ បទុមវនំ, សព្ពបាលិផុល្លោ វិយ យោជនសតិកោ បារិច្ឆត្តកោ, បដិបាដិយា ឋបិតានំ ទ្វត្តឹសចន្ទានំ ទ្វត្តឹសសូរិយានំ ទ្វត្តឹសចក្កវត្តីនំ ទ្វត្តឹសទេវរាជានំ ទ្វត្តឹសមហាព្រហ្មានំ សិរិយា សិរឹ អភិភវមានំ វិយ វិរោចិត្ថ, យថា តំ ទសហិ បារមីហិ

ទសហិ ឧបបារមីហិ ទសហិ បរមត្ថបារមីហីតិ សម្មទេវ បរិបូរិតាហិ សមតឹសាយ បារមីហិ អលង្កតំ កប្បសត សហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ ទិន្នេន ទានេន រក្ខិតេន សីលេន កតេន កល្យាណកម្មេន ឯកស្មឹ អត្តភាវេ សមោសរិត្វា វិបាកំ ទាតុំ ឱកាសំ អលភមានេន សម្ពាធប្បត្តេន វិយ និព្ពត្តិតំ នាវាសហស្សស្ស ភណ្ឌំ ឯកំ នាវំ អារោបនកាលោ វិយ, សកដសហស្សស្ស ភណ្ឌំ ឯកំ សកដំ អារោបនកាលោ វិយ, បញ្ចវីសតិយា គង្គានំ សម្ភិជ្ជ មុខទ្វារេ ឯកតោ រាសិភូតកាលោ វិយ ច អហោសិ។

ឥមាយ ពុទ្ធសិរិយា ឱភាសមានស្សាបិ ភគវតោ បុរតោ អនេកានិ ទណ្ឌទីបិកាសហស្សានិ ឧក្ខិបឹសុ, តថា បច្ឆតោ វាមបស្សេ ទក្ខិណបស្សេ។ ជាតិសុមនចម្បកវនមាលិការត្តុប្បលនីលុប្បលពកុលសិន្ទុវារាទិបុប្ផានិ ចេវ នីលបីតាទិវណ្ណសុគន្ធគន្ធចុណ្ណានិ ច ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃវិស្សដ្ឋា សលិលវុដ្ឋិយោ វិយ វិប្បកិរឹសុ។ បញ្ចង្គិកតូរិយនិគ្ឃោសា ចេវ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណបដិសំយុត្តា ថុតិឃោសា ច សព្ពា ទិសា បូរយមានា មុខរា វិយ អកំសុ។ ទេវសុបណ្ណនាគយក្ខគន្ធព្ពមនុស្សានំ អក្ខីនិ អមតបានំ វិយ លភឹសុ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ ឋត្វា បទសហស្សេហិ គមនវណ្ណំ វត្តុំ វដ្ដតិ។ តត្រិទំ មុខមត្តំ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦) –

“ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នោ, កម្បយន្តោ វសុន្ធរំ;
អហេឋយន្តោ បាណានិ, យាតិ លោកវិនាយកោ។

“ទក្ខិណំ បឋមំ បាទំ, ឧទ្ធរន្តោ នរាសភោ;
គច្ឆន្តោ សិរិសម្បន្នោ, សោភតេ ទ្វិបទុត្តមោ។

“គច្ឆតោ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, ហេដ្ឋាបាទតលំ មុទុ;
សមំ សម្ផុសតេ ភូមឹ, រជសានុបលិម្បតិ។

“និន្នំ ឋានំ ឧន្នមតិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ;
ឧន្នតញ្ច សមំ ហោតិ, បថវី ច អចេតនា។

“បាសាណា សក្ខរា ចេវ, កថលា ខាណុកណ្ដកា;
សព្ពេ មគ្គា វិវជ្ជន្តិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ។

“នាតិទូរេ ឧទ្ធរតិ, នាច្ចាសន្នេ ច និក្ខិបំ;
អឃដ្ដយន្តោ និយ្យាតិ, ឧភោ ជាណូ ច គោប្ផកេ។

“នាតិសីឃំ បក្កមតិ, សម្បន្នចរណោ មុនិ;
ន ចាតិសណិកំ យាតិ, គច្ឆមានោ សមាហិតោ។

“ឧទ្ធំ អធោ តិរិយញ្ច, ទិសញ្ច វិទិសំ តថា;
ន បេក្ខមានោ សោ យាតិ, យុគមត្តញ្ហិ បេក្ខតិ។

“នាគវិក្កន្តចារោ សោ, គមនេ សោភតេ ជិនោ;
ចារុំ គច្ឆតិ លោកគ្គោ, ហាសយន្តោ សទេវកេ។

“ឧសភរាជាវ សោភន្តោ, ចាតុចារីវ កេសរី;
តោសយន្តោ ពហូ សត្តេ, គាមសេដ្ឋំ ឧបាគមី”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦);

វណ្ណកាលោ នាម កិរេស។ ឯវំវិធេសុ កាលេសុ ភគវតោ សរីរវណ្ណេ វា គុណវណ្ណេ វា ធម្មកថិកស្ស ថាមោយេវ បមាណំ។ ចុណ្ណិយបទេហិ គាថាពន្ធេហិ វា យត្តកំ សក្កោតិ, តត្តកំ វត្តព្ពំ, “ទុក្កថិត”ន្តិ វា “អតិត្ថេន បក្ខន្ទោ”តិ វា ន វត្តព្ពោ។ អបរិមាណវណ្ណា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ, តេសំ ពុទ្ធាបិ អនវសេសតោ វណ្ណំ វត្តុំ អសមត្ថា។ សកលម្បិ ហិ កប្បំ វទន្តា បរិយោសាបេតុំ ន សក្កោន្តិ, បគេវ ឥតរា បជាតិ។ ឥមិនា សិរិវិលាសេន អលង្កតបដិយត្តំ ជាដលិគាមំ បវិសិត្វា ភគវា បសន្នចិត្តេន ជនេន បុប្ផគន្ធធូមវាសចុណ្ណាទីហិ បូជិយមានោ អាវសថាគារំ បាវិសិ។ តេន វុត្តំ “អថ ខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន អាវសថាគារំ តេនុបសង្កមី”តិ។

បាទេ បក្ខាលេត្វាតិ យទិបិ ភគវតោ បាទេ រជោជល្លំ ន ឧបលិម្បតិ, តេសំ បន ឧបាសកានំ កុសលាភិវុទ្ធិំ អាកង្ខន្តោ បរេសំ ទិដ្ឋានុគតឹ អាបជ្ជនត្ថំ ភគវា បាទេ បក្ខាលេសិ។ អបិច ឧបាទិន្នកសរីរំ នាម សីតិករណម្បិ ហោតីតិ តទត្ថម្បិ ភគវា នហានបាទធោវនានិ ករោតិយេវ។ **ភគវន្តំយេវ បុរក្ខត្វា**តិ ភគវន្តំ បុរតោ កត្វា។ តត្ថ ភគវា ភិក្ខូនញ្ចេវ ឧបាសកានញ្ច មជ្ឈេ និសិន្នោ គន្ធោទកេន នហាបេត្វា ទុកូលចុម្ពដេន វោទកំ កត្វា ជាតិហិង្គុលកេន មជ្ជិត្វា រត្តកម្ពលបលិវេឋិតេ បីឋេ ឋបិតា រត្តសុវណ្ណឃនបដិមា វិយ អតិវិយ វិរោចិត្ថ។ អយំ បនេត្ថ បោរាណានំ វណ្ណភណនមគ្គោ –

> “គន្ត្វាន មណ្ឌលមាឡំ, នាគវិក្កន្តចារណោ;
> ឱភាសយន្តោ លោកគ្គោ, និសីទិ វរមាសនេ។
>
> “តហិំ និសិន្នោ នរទម្មសារថិ,
> ទេវាតិទេវោ សតបុញ្ញលក្ខណោ;
> ពុទ្ធាសនេ មជ្ឈគតោ វិរោចតិ,
> សុវណ្ណនេក្ខំ វិយ បណ្ឌុកម្ពលេ។
>
> “នេក្ខំ ជម្ពោនទស្សេវ, និក្ខិត្តំ បណ្ឌុកម្ពលេ;
> វិរោចតិ វីតមលោ, មណិ វេរោចនោ យថា។
>
> “មហាសាលោវ សម្ផុល្លោ, មេរុរាជាវលង្កតោ;
> សុវណ្ណយូបសង្កាសោ, បទុមោ កោកនទោ យថា។
>
> “ជលន្តោ ទីបរុក្ខោវ, បព្ពតគ្គេ យថា សិខី;
> ទេវានំ បារិច្ឆត្តោវ, សព្ពផុល្លោ វិរោចថា”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦);

បាដលិគាមិកេ ឧបាសកេ អាមន្តេសីតិ យស្មា តេសុ ឧបាសកេសុ ពហូ ជនា សីលេ បតិដ្ឋិតា, តស្មា បឋមំ តាវ សីលវិបត្តិយា អាទីនវំ បកាសេត្វា បច្ឆា សីលសម្បទាយ អានិសំសំ ទស្សេតុំ **“បញ្ចិមេ គហបតយោ”**តិអាទិនា ធម្មទេសនត្ថំ អាមន្តេសិ។ តត្ថ **ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១៤៩; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.២១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦)។ អភាវត្ថោ ហេត្ថ **ទុ**-សទ្ទោ “ទុប្បញ្ញោ”តិអាទីសុ វិយ។ **សីលវិបន្នោ**តិ វិបន្នសីលោ ភិន្នសំវរោ។ ឯត្ថ ច “ទុស្សីលោ”តិ បទេន បុគ្គលស្ស សីលាភាវោ វុត្តោ។ សោ បនស្ស សីលាភាវោ ទុវិធោ អសមាទានេន វា សមាទិន្នស្ស ភេទេន វាតិ។ តេសុ បុរិមោ ន តថា សាវជ្ជោ, យថា ទុតិយោ សាវជ្ជតរោ។ យថាធិប្បេតាទីនវនិមិត្តំ សីលាភាវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ទស្សេតុំ **“សីលវិបន្នោ”**តិ វុត្តំ, តេន “ទុស្សីលោ”តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេតិ។ **បមាទាធិករណ**ន្តិ បមាទការណា។ ឥទញ្ច សុត្តំ គហដ្ឋានំ វសេន អាគតំ, បព្ពជិតានម្បិ បន លព្ភតេវ។ គហដ្ឋោ ហិ យេន យេន សិប្បដ្ឋានេន ជីវិកំ កប្បេតិ យទិ កសិយា យទិ វណិជ្ជាយ យទិ គោរក្ខេន។ បាណាតិបាតាទិវសេន បមត្តោ តំ តំ យថាកាលំ សម្បាទេតុំ ន សក្កោតិ, អថស្ស កម្មំ វិនស្សតិ។ មាឃាតកាលេ បាណាតិបាតំ បន អទិន្នាទានាទីនិ ច ករោន្តោ ទណ្ឌវសេន មហតឹ ភោគជានឹ និគច្ឆតិ។ បព្ពជិតោ ទុស្សីលោ បមាទការណា សីលតោ ពុទ្ធវចនតោ ឈានតោ សត្តអរិយធនតោ ច ជានឹ និគច្ឆតិ។

បាបកោ កិត្តិសទ្ទោតិ គហដ្ឋស្ស “អសុកោ អសុកកុលេ ជាតោ ទុស្សីលោ បាបធម្មោ បរិច្ចត្តឥធលោក បរលោកោ សលាកភត្តមត្តម្បិ ន ទេតី”តិ ចតុបរិសមជ្ឈេ បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតិ។ បព្ពជិតស្ស “អសុកោ នាម សត្ថុសាសនេ បព្ពជិត្វា នាសក្ខិ សីលានិ រក្ខិតុំ, ន ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេតុំ, វេជ្ជកម្មាទីហិ ជីវតិ, ឆហិ អគារវេហិ សមន្នាគតោ”តិ ឯវំ បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតិ។

អវិសារទោតិ គហដ្ឋោ តាវ “អវស្សំ ពហូនំ សន្និបាតដ្ឋានេ កោចិ មម កម្មំ ជានិស្សតិ, អថ មំ និគ្គណ្ហិស្សន្តិ”តិ វា, “រាជកុលស្ស វា ទស្សន្តី”តិ សភយោ ឧបសង្កមតិ, មង្កុភូតោ បត្តក្ខន្ធោ អធោមុខោ និសីទតិ, វិសារទោ ហុត្វា កថេតុំ ន សក្កោតិ។ បព្ពជិតោបិ “ពហូ ភិក្ខូ សន្និបតិតា, អវស្សំ កោចិ មម កម្មំ ជានិស្សតិ, អថ មេ ឧបោសថម្បិ បវារណម្បិ ឋបេត្វា សាមញ្ញតោ ចាវេត្វា និក្កឌ្ឍិស្សន្តី”តិ សភយោ ឧបសង្កមតិ, វិសារទោ ហុត្វា កថេតុំ ន សក្កោតិ។ ឯកច្ចោ បន ទុស្សីលោបិ សមានោ ទប្បិតោ វិយ វទតិ, សោបិ អជ្ឈាសយេន មង្កុ ហោតិយេវ វិប្បដិសារីភាវតោ។

សម្មុឡ្ហោ កាលំ ករោតីតិ ទុស្សីលស្ស ហិ មរណមញ្ចេ និបន្នស្ស ទុស្សីល្យកម្មានំ សមាទាយ វត្តិតដ្ឋានានិ អាបាថមាគច្ឆន្តិ។ សោ ឧម្មីលេត្វា អត្តនោ បុត្តទារាទិទស្សនវសេន ឥធលោកំ បស្សតិ, និមីលេត្វា គតិនិមិត្តុបដ្ឋានវសេន បរលោកំ បស្សតិ, តស្ស ចត្តារោ អបាយា កម្មានុរូបំ ឧបដ្ឋហន្តិ។ សត្តិសតេន បហរិយមានោ វិយ អគ្គិជាលាយ អាលិង្គិយមានោ វិយ ច ហោតិ។ សោ “វារេថ វារេថា”តិ វិរវន្តោវ មរតិ។ តេន វុត្តំ “សម្មុឡ្ហោ កាលំ ករោតី”តិ។

កាយស្ស ភេទាតិ ឧបាទិន្នកក្ខន្ធបរិច្ចាគា។ **បរំ មរណា**តិ តទនន្តរំ អភិនិព្ពត្តក្ខន្ធគ្គហណេ។ អថ វា **កាយស្ស ភេទា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបច្ឆេទា។ **បរំ មរណា**តិ ចុតិតោ ឧទ្ធំ។ **អបាយ**ន្តិអាទិ សព្ពំ និរយវេវចនំ។ និរយោ ហិ សគ្គមោក្ខហេតុភូតា បុញ្ញសង្ខាតា អយា អបេតត្តា, សុខានំ វា អាយស្ស អាគមនស្ស អភាវា អបាយោ។ ទុក្ខស្ស គតិ បដិសរណន្តិ **ទុគ្គតិ**, ទោសពហុលតាយ វា ទុដ្ឋេន កម្មុនា និព្ពត្តា គតីតិ **ទុគ្គតិ**។ វិវសា និបតន្តិ ឯត្ថ ទុក្កដការិនោតិ **វិនិបាតោ**, វិនស្សន្តា វា ឯត្ថ និបតន្តិ សំភិជ្ជមានង្គបច្ចង្គាតិ **វិនិបាតោ**។ នត្ថិ ឯត្ថ អស្សាទសញ្ញិតោ អយោតិ **និរយោ**។

អថ វា អបាយគ្គហណេន តិរច្ឆានយោនិំ ទីបេតិ។ តិរច្ឆានយោនិ ហិ អបាយោ សុគតិតោ អបេតត្តា, ន ទុគ្គតិ មហេសក្ខានំ នាគរាជាទីនំ សម្ភវតោ។ ទុគ្គតិគ្គហណេន បេត្តិវិសយំ ទីបេតិ។ សោ ហិ អបាយោ ចេវ ទុគ្គតិ ច សុគតិតោ អបេតត្តា ទុក្ខស្ស ច គតិភូតត្តា, ន តុ វិនិបាតោ អសុរសទិសំ អវិនិបតិតត្តា។ បេតមហិទ្ធិកានំ វិមានានិបិ និព្ពត្តន្តិ។ វិនិបាតគ្គហណេន អសុរកាយំ ទីបេតិ។ សោ ហិ យថាវុត្តេនត្ថេន អបាយោ ចេវ ទុគ្គតិ ច សព្ពសម្បត្តិសមុស្សយេហិ វិនិបាតត្តា វិនិបាតោតិ ច វុច្ចតិ។ និរយគ្គហណេន បន អវីចិអាទិកំ អនេកប្បការំ និរយមេវ ទីបេតិ។ **ឧបបជ្ជតី**តិ និព្ពត្តតិ។

អានិសំសកថា វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពា។ អយំ បន វិសេសោ – **សីលវា**តិ សមាទានវសេន សីលវា។ **សីលសម្បន្នោ**តិ បរិសុទ្ធំ បរិបុណ្ណញ្ច កត្វា សីលស្ស សម្បាទនេន សីលសម្បន្នោ។ **ភោគក្ខន្ធ**ន្តិ ភោគរាសិំ។ **សុគតឹ សគ្គំ លោក**ន្តិ ឯត្ថ សុគតិគ្គហណេន មនុស្សគតិបិ សង្គយ្ហតិ, សគ្គគ្គហណេន ទេវគតិ ឯវ។ តត្ថ សុន្ទរា គតីតិ **សុគតិ**, រូបាទីហិ វិសយេហិ សុដ្ឋុ អគ្គោតិ **សគ្គោ**, សោ សព្ពោបិ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន **លោកោ**តិ។

បាដលិគាមិកេ ឧបាសកេ ពហុទេវ រត្តិំ ធម្មិយា កថាយាតិ អញ្ញាយបិ បាឡិមុត្តាយ ធម្មកថាយ ចេវ អាវសថានុមោទនកថាយ ច។ តទា ហិ ភគវា យស្មា អជាតសត្តុនា តត្ថ បាដលិបុត្តនគរំ មាបេន្តេន អញ្ញាសុ គាមនិគមរាជធានីសុ យេ សីលាចារសម្បន្នា កុដុម្ពិកា, តេ អានេត្វា ធនធញ្ញានិ ឃរវត្ថុខេត្តវត្ថាទីនិ ចេវ បរិហារញ្ច ទាបេត្វា និវេសិយន្តិ, តស្មា បាដលិគាមិកា ឧបាសកា អានិសំសទស្សាវិតាយ វិសេសតោ សីលគរុកាតិ សព្ពគុណានញ្ច សីលស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ តេសំ បឋមំ សីលានិសំសេ បកាសេត្វា តតោ បរំ អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ បថវោជំ អាកឌ្ឍន្តោ វិយ មហាជម្ពុំ មត្ថកេ គហេត្វា ចាលេន្តោ វិយ យោជនប្បមាណំ មហាមធុំ ចក្កយន្តេន បីឡេត្វា សុមធុរសំ បាយមានោ វិយ ច បាដលិគាមិកានំ ឧបាសកានំ ហិតសុខាវហំ បកិណ្ណកកថំ កថេន្តោបិ “អាវាសទានំ នាមេតំ គហបតយោ មហន្តំ បុញ្ញំ, តុម្ហាកំ អាវាសោ មយា បរិភុត្តោ, ភិក្ខុសង្ឃេន បរិភុត្តោ, មយា ច ភិក្ខុសង្ឃេន ច បរិភុត្តេ ធម្មរតនេនបិ បរិភុត្តោយេវ ហោតិ, ឯវំ តីហិ រតនេហិ បរិភុត្តេ អបរិមេយ្យោវ វិបាកោ, អបិច អាវាសទានស្មិំ ទិន្នេ សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតិ, ភូមដ្ឋកបណ្ណសាលាយ វា សាខាមណ្ឌបស្ស វា សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស កតស្ស អានិសំសោ បរិច្ឆិន្ទិតុំ ន សក្កា។ អាវាសទានានុភាវេន ហិ ភវេ និព្ពត្តមានស្សបិ សម្បីឡិតគព្ភវាសោ នាម ន ហោតិ, ទ្វាទសហត្ថោ ឱវរកោ វិយស្ស មាតុកុច្ឆិ អសម្ពាធោវ ហោតី”តិ ឯវំ នានានយវិចិត្តំ ពហុំ ធម្មកថំ កថេត្វា –

“សីតំ ឧណ្ហំ បដិហន្តិ, តតោ វាឡមិគានិ ច;
សរីសបេ ច មកសេ, សិសិរេ ចាបិ វុដ្ឋិយោ។

“តតោ វាតាតបោ ឃោរោ, សញ្ជាតោ បដិហញ្ញតិ;
លេណត្ថញ្ច សុខត្ថញ្ច, ឈាយិតុញ្ច វិបស្សិតុំ។

“វិហារទានំ សង្ឃស្ស, អគ្គំ ពុទ្ធេន វណ្ណិតំ;
តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ អត្ថមត្តនោ។

“វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ;
តេសំ អន្នញ្ច បានញ្ច, វត្ថសេនាសនានិ ច។

“ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
តេ តស្ស ធម្មំ ទេសេន្តិ, សព្ពទុក្ខាបនូទនំ;
យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយ, បរិនិព្ពាតិ អនាសវោ”តិ។ (ចូឡវ. ២៩៥, ៣១៥) –

ឯវំ អយម្បិ អាវាសទានេ អានិសំសោ អយម្បិ អាវាសទានេ អានិសំសោតិ ពហុទេវ រត្តិំ អតិរេកទិយឌ្ឍយាមំ អាវាសទានានិសំសំ កថេសិ។ តត្ថ ឥមា គាថាវ សង្គហំ អារូឡ្ហា, បកិណ្ណកធម្មទេសនា បន សង្គហំ ន អារោហតិ។ **សន្ទស្សេត្វា**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

អភិក្កន្តាតិ អតិក្កន្តា ទ្វេ យាមា គតា។ **យស្សទានិ តុម្ហេ កាលំ មញ្ញថា**តិ យស្ស គមនស្ស តុម្ហេ កាលំ មញ្ញថ, គមនកាលោ តុម្ហាកំ, គច្ឆថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា បន ភគវា តេ ឧយ្យោជេសីតិ? អនុកម្បាយ។ តិយាមរត្តិញ្ហិ និសីទិត្វា វីតិនាមេន្តានំ តេសំ សរីរេ អាពាធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ភិក្ខុសង្ឃោបិ ច មហា, តស្ស សយននិសជ្ជានំ ឱកាសំ លទ្ធុំ វដ្ដតិ, ឥតិ ឧភយានុកម្បាយ ឧយ្យោជេសិ។

សុញ្ញាគារន្តិ បាដិយេក្កំ សុញ្ញាគារំ នាម តត្ថ នត្ថិ។ តេ កិរ គហបតយោ តស្សេវ អាវសថាគារស្ស ឯកបស្សេ បដសាណិ បរិក្ខិបាបេត្វា កប្បិយមញ្ចំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ កប្បិយបច្ចត្ថរណានិ អត្ថរិត្វា ឧបរិ សុវណ្ណរជតតារក គន្ធមាលាទិទាមបដិមណ្ឌិតំ វិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធតេលបទីបំ អារោបយឹសុ “អប្បេវ នាម សត្ថា ធម្មាសនតោ វុដ្ឋាយ ថោកំ វិស្សមេតុកាមោ ឥធ និបជ្ជេយ្យ, ឯវំ នោ ឥទំ អាវសថាគារំ ភគវតា ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុត្តំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ។ សត្ថាបិ តទេវ សន្ធាយ តត្ថ សង្ឃាដឹ បញ្ញាបេត្វា សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សុញ្ញាគារំ បាវិសី”តិ។ តត្ថ បាទធោវនដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ យាវ ធម្មាសនា អគមាសិ, ឯត្តកេ ឋានេ គមនំ និប្ផន្នំ។ ធម្មាសនំ បត្វា ថោកំ អដ្ឋាសិ, ឥទំ តត្ថ ឋានំ។ ទ្វេ យាមេ ធម្មាសនេ និសីទិ, ឯត្តកេ ឋានេ និសជ្ជា និប្ផន្នា។ ឧបាសកេ ឧយ្យោជេត្វា ធម្មាសនតោ ឱរុយ្ហ យថាវុត្តេ ឋានេ សីហសេយ្យំ កប្បេសិ ។ ឯតំ ឋានំ ភគវតា ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុត្តំ អហោសីតិ។

បាដលិគាមវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សុនិធវស្សការវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៨៦. **សុនិធវស្សការា**តិ (ទី. និ. ២.១៥៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦) សុនិធោ ច វស្សការោ ច ទ្វេ ព្រាហ្មណា។ **មគធមហាមត្តា**តិ មគធរញ្ញោ មហាអមច្ចា, មគធរដ្ឋេ វា មហាមត្តា, មហតិយា ឥស្សរិយមត្តាយ សមន្នាគតាតិ មគធមហាមត្តា។ **បាដលិគាមេ នគរំ មាបេន្តី**តិ បាដលិគាមន្តសង្ខាតេ ភូមិប្បទេសេ នគរំ មាបេន្តិ, បុព្ពេ “បាដលិគាមោ”តិ លទ្ធនាមំ ឋានំ ឥទានិ នគរំ កត្វា មាបេន្តីតិ អត្ថោ។ **វជ្ជីនំ បដិពាហាយា**តិ លិច្ឆវិរាជូនំ អាយមុខបច្ឆិន្ទនត្ថំ។ **វត្ថូនី**តិ ឃរវត្ថូនិ ឃរបតិដ្ឋាបនដ្ឋានានិ។ **ចិត្តានិ នមន្តិ និវេសនានិ មាបេតុ**ន្តិ រញ្ញោ រាជមហាមត្តានញ្ច និវេសនានិ មាបេតុំ វត្ថុវិជ្ជាបាឋកានំ ចិត្តានិ នមន្តិ។ តេ កិរ អត្តនោ សិប្បានុភាវេន ហេដ្ឋាបថវិយំ តឹសហត្ថមត្តេ ឋានេ “ឥធ នាគានំ និវាសបរិគ្គហោ, ឥធ យក្ខានំ, ឥធ ភូតានំ និវាសបរិគ្គហោ, ឥធ បាសាណោ វា ខាណុកោ វា អត្ថី”តិ ជានន្តិ, តេ តទា សិប្បំ ជប្បិត្វា តាទិសំ សារម្ភដ្ឋានំ បរិហរិត្វា អនារម្ភេ ឋានេ តាហិ វត្ថុបរិគ្គាហិកាហិ ទេវតាហិ សទ្ធិំ មន្តយមានា វិយ តំតំគេហានិ មាបេន្តិ។

អថ វា នេសំ សរីរេ ទេវតា អធិមុច្ចិត្វា តត្ថ តត្ថ និវេសនានិ មាបេតុំ ចិត្តំ នាមេន្តិ។ តា ចតូសុ កោណេសុ ខាណុកេ កោដ្ដេត្វា វត្ថុម្ហិ គហិតមត្តេ បដិវិគច្ឆន្តិ។ សទ្ធានំ កុលានំ សទ្ធា ទេវតា តថា ករោន្តិ, អស្សទ្ធានំ កុលានំ អស្សទ្ធា ទេវតា ច។ កឹ ការណា? សទ្ធានញ្ហិ ឯវំ ហោតិ “ឥធ មនុស្សា និវេសនំ មាបេន្តា បឋមំ ភិក្ខុសង្ឃំ និសីទាបេត្វា មង្គលំ វទាបេស្សន្តិ, អថ មយំ សីលវន្តានំ ទស្សនំ ធម្មកថំ បញ្ហវិស្សជ្ជនំ អនុមោទនញ្ច សោតុំ លភិស្សាម, មនុស្សាទានំ ទត្វា អម្ហាកំ បត្តិំ ទស្សន្តី”តិ។ អស្សទ្ធា ទេវតាបិ “អត្តនោ ឥច្ឆានុរូបំ តេសំ បដិបត្តិំ បស្សិតុំ កថញ្ច សោតុំ លភិស្សាមា”តិ តថា ករោន្តិ។

តាវតឹសេហីតិ យថា ហិ ឯកស្មិំ កុលេ ឯកំ បណ្ឌិតំ មនុស្សំ, ឯកស្មិញ្ច វិហារេ ឯកំ ពហុស្សុតំ ភិក្ខុំ ឧបាទាយ “អសុកកុលេ មនុស្សា បណ្ឌិតា, អសុកវិហារេ ភិក្ខូ ពហុស្សុតា”តិ សទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតិ, ឯវមេវំ សក្កំ ទេវរាជានំ វិស្សកម្មញ្ច ទេវបុត្តំ ឧបាទាយ “តាវតឹសា បណ្ឌិតា”តិ សទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ។ តេនាហ “តាវតឹសេហី”តិ។ **សេយ្យថាបី**តិអាទិនា ទេវេហិ តាវតឹសេហិ សទ្ធិំ មន្តេត្វា វិយ សុនិធវស្សការា នគរំ មាបេន្តីតិ ទស្សេតិ។

យាវតា អរិយំ អាយតនន្តិ យត្តកំ អរិយមនុស្សានំ ឱសរណដ្ឋានំ នាម អត្ថិ។ **យាវតា វណិប្បថោ**តិ យត្តកំ វាណិជានំ អាហដភណ្ឌស្ស រាសិវសេនេវ កយវិក្កយដ្ឋានំ នាម, វាណិជានំ វសនដ្ឋានំ វា អត្ថិ។ **ឥទំ អគ្គនគរ**ន្តិ តេសំ អរិយាយតនវណិប្បថានំ ឥទំ នគរំ អគ្គំ ភវិស្សតិ ជេដ្ឋកំ បាមោក្ខំ។ **បុដភេទន**ន្តិ ភណ្ឌបុដភេទនដ្ឋានំ, ភណ្ឌគន្ថិកានំ មោចនដ្ឋានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សកលជម្ពុទីបេ អលទ្ធភណ្ឌម្បិ ហិ ឥធេវ លភិស្សតិ, អញ្ញត្ថ វិក្កយំ អគច្ឆន្តម្បិ ឥធ វិក្កយំ គច្ឆិស្សតិ, តស្មា ឥធេវ បុដំ ភិន្ទិស្សតីតិ អត្ថោ។ អាយន្តិ យានិ ចតូសុ ទ្វារេសុ ចត្តារិ, សភាយំ ឯកន្តិ ឯវំ ទិវសេ ទិវសេ បញ្ចសតសហស្សានិ តត្ថ ឧដ្ឋហិស្សន្តិ, តានិស្ស ភាវីនិ អាយានិ ទស្សេតិ។ **អគ្គិតោ វា**តិអាទីសុ ច-ការត្ថោ **វា**-សទ្ទោ, អគ្គិនា ច ឧទកេន ច មិថុភេទេន ច នស្សិស្សតីតិ អត្ថោ។ តស្ស ហិ ឯកោ កោដ្ឋាសោ អគ្គិនា នស្សិស្សតិ, និព្ពាបេតុម្បិ នំ ន សក្ខិស្សតិ, ឯកំ កោដ្ឋាសំ គង្គា គហេត្វា គមិស្សតិ, ឯកោ ឥមិនា អកថិតំ អមុស្ស, អមុនា អកថិតំ ឥមស្ស វទន្តានំ បិសុណវាចានំ វសេន ភិន្នានំ មនុស្សានំ អញ្ញមញ្ញភេទេន វិនស្សិស្សតិ។

ឯវំ វត្វា ភគវា បច្ចូសកាលេ គង្គាតីរំ គន្ត្វា កតមុខធោវនោ ភិក្ខាចារកាលំ អាគមយមានោ និសីទិ។ សុនិធវស្សការាបិ “អម្ហាកំ រាជា សមណស្ស គោតមស្ស ឧបដ្ឋាកោ, សោ អម្ហេ ឧបគតេ បុច្ឆិស្សតិ ‘សត្ថា កិរ បាដលិគាមំ អគមាសិ, កឹ តស្ស សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្ថ, ន ឧបសង្កមិត្ថា’តិ, ‘ឧបសង្កមិម្ហា’តិ ច វុត្តេ ‘និមន្តយិត្ថ, ន និមន្តយិត្ថា’តិ បុច្ឆិស្សតិ, ‘ន និមន្តយិម្ហា’តិ ច វុត្តេ អម្ហាកំ ទោសំ អារោបេត្វា និគ្គណ្ហិស្សតិ, ឥទញ្ចាបិ មយំ អកតដ្ឋានេ នគរំ មាបេម, សមណស្ស ខោ បន គោតមស្ស គតគតដ្ឋានេ កាឡកណ្ណិសត្តា បដិក្កមន្តិ, តំ មយំ នគរមង្គលំ វាចាបេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា និមន្តយឹសុ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ សុនិធវស្សការា”**តិអាទិ។ **បុព្ពណ្ហសមយ**ន្តិ បុព្ពណ្ហកាលេ។ **និវាសេត្វា**តិ គាមប្បវេសននីហារេន និវាសនំ និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា។ **បត្តចីវរមាទាយា**តិ បត្តញ្ច ចីវរញ្ច អាទិយិត្វា កាយបដិពទ្ធំ កត្វា, ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តំ ហត្ថេន គហេត្វាតិ អត្ថោ។

សីលវន្តេត្ថាតិ សីលវន្តេ ឯត្ថ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ។ **សញ្ញតេ**តិ កាយវាចាចិត្តេហិ សញ្ញតេ។ **តាសំ ទក្ខិណមាទិសេ**តិ សង្ឃស្ស ទិន្នេ ចត្តារោ បច្ចយេ តាសំ ឃរទេវតានំ អាទិសេយ្យ បត្តឹ ទទេយ្យ។ **បូជិតា បូជយន្តី**តិ “ឥមេ មនុស្សា អម្ហាកំ ញាតកាបិ ន ហោន្តិ, តថាបិ នោ បត្តឹ ទេន្តី”តិ អារក្ខំ សុសំវិហិតំ ករោថា”តិ សុដ្ឋុ អារក្ខំ ករោន្តិ។ **មានិតា មានយន្តី**តិ កាលានុកាលំ ពលិកម្មករណេន មានិតា “ឯតេ មនុស្សា អម្ហាកំ ញាតកាបិ ន ហោន្តិ, តថាបិ ចតុមាសឆមាសន្តរេ នោ ពលិកម្មំ ករោន្តី”តិ មានេន្តិ ឧប្បន្នបរិស្សយំ ហរន្តិ។ **តតោ ន**ន្តិ តតោ នំ បណ្ឌិតជាតិកំ មនុស្សំ។ **ឱរស**ន្តិ ឧរេ ឋបេត្វា សំវឌ្ឍិតំ, យថា មាតា ឱរសំ បុត្តំ អនុកម្បតិ, ឧប្បន្នបរិស្សយហរណត្ថមេវស្ស វាយមតិ, ឯវំ អនុកម្បន្តីតិ អត្ថោ។ **ភទ្រានិ បស្សតី**តិ សុន្ទរានិ បស្សតិ។

អនុមោទិត្វាតិ តេហិ តទា បសុតបុញ្ញស្ស អនុមោទនវសេន តេសំ ធម្មកថំ កត្វា។ សុនិធវស្សការាបិ “យា តត្ថ ទេវតា អាសុំ, តាសំ ទក្ខិណមាទិសេ”តិ ភគវតោ វចនំ សុត្វា ទេវតានំ បត្តឹ អទំសុ។ **តំ គោតមទ្វារំ នាម អហោសី**តិ តស្ស នគរស្ស យេន ទ្វារេន ភគវា និក្ខមិ, តំ គោតមទ្វារំ នាម អហោសិ។ គង្គាយ បន ឧត្តរណត្ថំ អនោតិណ្ណត្តា គោតមតិត្ថំ នាម នាហោសិ។ **បូរា**តិ បុណ្ណា។ **សមតិត្តិកា**តិ តីរសមំ ឧទកស្ស តិត្តា ភរិតា។ **កាកបេយ្យា**តិ តីរេ ឋិតកាកេហិ បាតុំ សក្កុណេយ្យឧទកា។ តីហិបិ បទេហិ ឧភតោកូលសមំ បរិបុណ្ណភាវមេវ វទតិ។ **ឧឡុម្ប**ន្តិ បារគមនត្ថាយ លហុកេ ទារុទណ្ឌេ គហេត្វា កវាដផលកេ វិយ អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធេ កាតុំ អាណិយោ កោដ្ដេត្វា នាវាសង្ខេបេន កតំ។ **កុល្ល**ន្តិ វេឡុនឡាទិកេ សង្ឃរិត្វា វល្លិអាទីហិ កលាបវសេន ពន្ធិត្វា កតំ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ មហាជនស្ស គង្គុទកមត្តស្សបិ កេវលំ តរិតុំ អសមត្ថតំ, អត្តនោ បន ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច អតិគម្ភីរវិត្ថតំ សំសារមហណ្ណវំ តរិត្វា ឋិតភាវញ្ច សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថបរិទីបនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ ឧទានគាថាយ អត្ថោ បន អដ្ឋកថាយំ ទស្សិតោយេវ។ តត្ថ **ឧទកដ្ឋានស្សេតំ អធិវចន**ន្តិ យថាវុត្តស្ស យស្ស កស្សចិ ឧទកដ្ឋានស្ស ឯតំ អណ្ណវន្តិ អធិវចនំ, ន សមុទ្ទស្សេវាតិ អធិប្បាយោ។ **សរ**ន្តិ ឥធ នទី អធិប្បេតា សរតិ សន្ទតីតិ កត្វា។ **គម្ភីរំ វិត្ថត**ន្តិ អគាធដ្ឋេន គម្ភីរំ, សកលលោកត្តយព្យាបិតាយ វិត្ថតំ។ **វិសជ្ជា**តិ អនាសជ្ជ អប្បត្វា ឯវ បល្លលានិ តេសំ អតរណតោ។ **កុល្លញ្ហិ ជនោ ពន្ធតី**តិ កុល្លំ ពន្ធិតុំ អាយាសំ អាបជ្ជតិ។ **វិនា ឯវ កុល្លេនា**តិ ព្លទិសំ ឧទកំ កុល្លេន ព្លទិសេន វិនា ឯវ។ **តិណ្ណា មេធាវិនោ ជនា**តិ អរិយមគ្គញាណសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតត្តា មេធាវិនោ ពុទ្ធា ច ពុទ្ធសាវកា ច តិណ្ណា បរតីរេ បតិដ្ឋិតា។

សុនិធវស្សការវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កោដិគាមេ សច្ចកថាវណ្ណនា

២៨៧. កោដិកាមោតិ មហាបនាទស្ស រញ្ញោ បាសាទកោដិយំ កតកាមោ, បតិតស្ស បាសាទស្ស ថុបិកាយ បតិដ្ឋិតដ្ឋានេ និវិដ្ឋកាមោតិ អត្ថោ។ **អរិយសច្ចាន**ន្តិ យេ បដិវិជ្ឈន្តិ, តេសំ អរិយភាវករានំ សច្ចានំ។ **អននុពោធា**តិ អពុជ្ឈនេន អជាននេន។ **អប្បដិវេធា**តិ អប្បដិវិជ្ឈនេន។ **អនុពោធោ** ចេត្ថ បុព្ពភាគិយញាណំ, **បដិវេធោ** មគ្គញាណេន អភិសមយោ។ តត្ថ យស្មា អនុពោធបុព្ពកោ បដិវេធោ អនុពោធេន វិនា ន ហោតិ, អនុពោធោបិ ឯកច្ចោ បដិវេធសម្ពន្ធោ តទុភយាភាវហេតុកញ្ច វដ្ដេ សំសរណំ, តស្មា វុត្តំ “អននុពោធា...បេ.... តុម្ហាកញ្ចា”តិ។ តត្ថ **សន្ធាវិត**ន្តិ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន ភវតោ ភវន្តរុបគមនេន សន្ធាវិតំ។ **សំសរិត**ន្តិ អបរាបរំ ចវនុបបជ្ជនវសេន សំសរិតំ។ **មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ចា**តិ មយា ច តុម្ហេហិ ច។ អថ វា **សន្ធាវិតំ សំសរិត**ន្តិ សន្ធាវនំ សំសរណំ មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច អហោសីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សំសិតន្តិ សំសរិតំ។ **ភវនេត្តិ សមូហតា**តិ ទីឃរជ្ជុយា ពទ្ធសកុណំ វិយ រជ្ជុហត្ថោ បុរិសោ ទេសន្តរំ, តណ្ហារជ្ជុយា ពទ្ធសត្តសន្តានំ អភិសង្ខារោ ភវន្តរំ នេតិ ឯតាយាតិ ភវនេត្តិ, សា ភវតោ ភវំ នយនសមត្ថា តណ្ហារជ្ជុ អរិយមគ្គសត្ថេន សុដ្ឋុ ហតា ឆិន្នា អប្បវត្តិកតាតិ ភវនេត្តិ សមូហតា។

អម្ពបាលីវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៨៨. យានស្ស ភូមីតិ យត្ថ សក្កា ហោតិ យានំ អារុយ្ហ យានេន គន្តុំ, អយំ យានស្ស ភូមិ នាម។ **យានា បច្ចោរោហិត្វា**តិ វិហារស្ស ពហិទ្វារកោដ្ឋកេ យានតោ ឱរោហិត្វា។

លិច្ឆវីវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៨៩. នីលាតិ ឥទំ សព្ពសង្គាហកវចនំ។ **នីលវណ្ណា**តិអាទិ តស្សេវ វិភាគទស្សនត្ថំ។ តត្ថ ន តេសំ បកតិវណ្ណោ នីលោ, នីលវិលេបនវិលិត្តត្តា បនេតំ វុត្តំ។ **នីលវត្ថា**តិ បដទុកូលកោសេយ្យាទីនិបិ នេសំ នីលានេវ ហោន្តិ។ **នីលាលង្ការា**តិ នីលមណិអលង្ការេហិ នីលបុប្ផេហិ ច អលង្កតា។ តេ កិរ អលង្ការា សុវណ្ណវិចិត្តាបិ ឥន្ទនីលមណិឱភាសេហិ ឯកនីលា វិយ ខាយន្តិ, រថាបិ នេសំ នីលមណិខចិតា នីលវត្ថបរិក្ខិត្តា នីលធជនីលវម្មិកេហិ នីលាភរណេហិ នីលអស្សេហិ យុត្តា, បតោទយដ្ឋិយោបិ នីលាយេវាតិ ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **បដិវដ្ដេសី**តិ បហរិ។ **កិស្ស ជេ អម្ពបាលី**តិ ជេ-តិ អាលបនំ, ភោតិ អម្ពបាលិ កឹការណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សាហារ**ន្តិ ឯត្ថ អាហរន្តិ ឥមស្មា រាជបុរិសា ពលិន្តិ **អាហារោ**, តព្ពត្តជនបទោ។ តេន សហិតំ សាហារំ, សជនបទន្តិ អត្ថោ។ **អង្គុលី ផោដេសុ**ន្តិ អង្គុលី ចាលេសុំ។ **អម្ពកាយា**តិ មាតុគាមេន។ ឧបចារវចនញ្ហេតំ, ឥត្ថីសុ យទិទំ អម្ពកា មាតុគាមោ ជននិកាតិ។ **ឱលោកេថា**តិ បស្សថ។ **អបលោកេថា**តិ អបវត្តិត្វា ឱលោកេថ, បុនប្បុនំ បស្សថាតិ អត្ថោ។ **ឧបសំហរថា**តិ ឧបនេថ, ឥមំ លិច្ឆវីបរិសំ តុម្ហាកំ ចិត្តេន តាវតឹសសទិសំ ឧបសំហរថ ឧបនេថ អល្លីយាបេថ។ យថេវ តាវតឹសា អភិរូបា បាសាទិកា នីលាទិនានាវណ្ណា, ឯវមិមេ លិច្ឆវីរាជានោបីតិ តាវតឹសេហិ សមកេ កត្វា បស្សថាតិ អត្ថោ។

កស្មា បន ភគវា អនេកសតេហិ សុត្តេហិ ចក្ខាទីនំ រូបាទីសុ និមិត្តគ្គាហំ បដិសេធេត្វា ឥធ មហន្តេន ឧស្សាហេន និមិត្តគ្គាហេ និយោជេតីតិ? ហិតកាមតាយ តេសំ ភិក្ខូនំ យថា អាយស្មតោ នន្ទស្ស ហិតកាមតាយ សគ្គសម្បត្តិទស្សនត្ថំ។ តត្រ កិរ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ ឱសន្នវីរិយា, តេ សម្បត្តិយា បលោភេន្តោ “អប្បមាទេន សមណធម្មំ ករោន្តានំ ឯវរូបា ឥស្សរិយសម្បត្តិ សុលភា”តិ សមណធម្មេ ឧស្សាហជននត្ថំ អាហ។ អថ វា នយិទំ និមិត្តគ្គាហេ និយោជនំ, កេវលំ បន “ទិព្ពសម្បត្តិសទិសា ឯតេសំ រាជូនំ ឥស្សរិយសម្បត្តី”តិ អនុបុព្ពិកថាយ សម្បត្តិកថនំ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ អនិច្ចលក្ខណវិភាវនត្ថញ្ចាបិ ឯវមាហ។ ន ចិរស្សេវ ហិ សព្ពេបិមេ អជាតសត្តុស្ស វសេន វិនាសំ បាបុណិស្សន្តិ, អថ នេសំ រជ្ជសិរិសម្បត្តិំ ទិស្វា ឋិតភិក្ខូ “តថារូបាយបិ នាម សិរិសម្បត្តិយា វិនាសោ បញ្ញាយិស្សតី”តិ អនិច្ចលក្ខណំ ភាវេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិស្សន្តីតិ អនិច្ចលក្ខណវិភាវនត្ថំ អាហ។

អធិវាសេតូតិ អម្ពបាលិយា និមន្តិតភាវំ ញត្វាបិ កស្មា និមន្តេន្តីតិ? អសទ្ទហនតាយ ច វត្តសីសេន ច។ សា ហិ ធុត្តា ឥត្ថី អនិមន្តេត្វាបិ “និមន្តេសិ”ន្តិ វទេយ្យាតិ តេសំ អហោសិ។ ធម្មំ សុត្វា គមនកាលេ ច និមន្តេត្វា គមនំ នាម មនុស្សានំ វត្តមេវ។

លិច្ឆវីវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សីហសេនាបតិវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៨០. អភិញ្ញាតាតិ (អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៨.១២) ញាតា បញ្ញាតា បាកដា។ **សន្ធាគារេ**តិ មហាជនស្ស សន្ថម្ភនាគារេ វិស្សមនត្ថាយ កតេ អគារេ។ សា កិរ សន្ធាគារសាលា នគរមជ្ឈេ អហោសិ, ចតូសុ ទ្វារេសុ ឋិតានំ បញ្ញាយតិ, ចតូហិ ទិសាហិ អាគតមនុស្សា បឋមំ តត្ថ វិស្សមិត្វា បច្ឆា អត្តនោ អត្តនោ ផាសុកដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ។ រាជកុលានំ រជ្ជកិច្ចសន្ថរណត្ថំ កតំ អគារន្តិបិ វទន្តិយេវ។ តត្ថ ហិ និសីទិត្វា លិច្ឆវីរាជានោ រជ្ជកិច្ចំ សន្ថរន្តិ ករោន្តិ វិចារេន្តិ។ **សន្និសិន្នា**តិ តេសំ និសីទនត្ថំយេវ បញ្ញត្តេសុ មហារហបច្ចត្ថរណេសុ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេសុ អាសនេសុ សន្និសិន្នា។ **អនេកបរិយាយេន ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសន្តី**តិ រាជកុលកិច្ចញ្ចេវ លោកត្ថកិរិយញ្ច វិចារេត្វា អនេកេហិ ការណេហិ ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសន្តិ។ បណ្ឌិតា ហិ តេ រាជានោ សទ្ធាសម្បន្នា សោតាបន្នាបិ សកទាគាមិនោបិ អនាគាមិនោបិ អរិយសាវកា, តេ សព្ពេបិ លោកិយជដំ ភិន្ទិត្វា ពុទ្ធាទីនំ តិណ្ណំ រតនានំ វណ្ណំ ភាសន្តិ។

តត្ថ តិវិធោ ពុទ្ធវណ្ណោ នាម ចរិយវណ្ណោ សរីរវណ្ណោ គុណវណ្ណោតិ។ តត្រិមេ រាជានោ ចរិយាយ វណ្ណំ អារភឹសុ – “ទុក្ករំ វត កតំ សម្មាសម្ពុទ្ធេន កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ ទស បារមិយោ ទស ឧបបារមិយោ ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមតឹស បារមិយោ បូរេន្តេន ញាតត្ថចរិយំ លោកត្ថចរិយំ ពុទ្ធត្ថចរិយំ មត្ថកំ បាបេត្វា បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជន្តេនា”តិ អឌ្ឍច្ឆក្កេហិ ជាតកសតេហិ ពុទ្ធវណ្ណំ កថេន្តា តុសិតភវនំ បាបេត្វា ឋបយឹសុ។ ធម្មស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា បនេតេ “ភគវតា ធម្មោ ទេសិតោ, និកាយតោ បញ្ច និកាយា ហោន្តិ, បិដកតោ តីណិ បិដកានិ, អង្គតោ នវ អង្គានិ, ខន្ធតោ ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សានី”តិ កោដ្ឋាសវសេន ធម្មគុណំ កថយឹសុ។ សង្ឃស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា “សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា កុលបុត្តា ភោគក្ខន្ធញ្ចេវ ញាតិបរិវដ្ដញ្ច បហាយ សេតច្ឆត្តឧបរជ្ជសេនាបតិសេដ្ឋិភណ្ឌាគារិកដ្ឋានន្តរាទីនិ អគណយិត្វា និក្ខម្ម សត្ថុ វរសាសនេ បព្ពជន្តិ, សេតច្ឆត្តំ បហាយ បព្ពជិតានំ ភទ្ទិយមហារាជមហាកប្បិនបុក្កុសាតិអាទិរាជបព្ពជិតានំយេវ ពុទ្ធកាលេ អសីតិ សហស្សានិ អហេសុំ, អនេកកោដិធនំ បហាយ បព្ពជិតានំ បន យសកុលបុត្តសោណសេដ្ឋិបុត្តរដ្ឋបាលបុត្តាទីនំ បរិច្ឆេទោ នត្ថិ, ឯវរូបា ច ឯវរូបា ច កុលបុត្តា សត្ថុ សាសនេ បព្ពជន្តី”តិ បព្ពជ្ជាសង្ខេបវសេន សង្ឃគុណំ កថយឹសុ។

សីហោ សេនាបតីតិ ឯវំនាមកោ សេនាយ អធិបតិ។ វេសាលិយញ្ហិ សត្ត សហស្សានិ សត្ត សតានិ សត្ត ច រាជានោ, តេ សព្ពេបិ សន្និបតិត្វា សព្ពេសំ មនំ គហេត្វា “រដ្ឋំ វិចារេតុំ សមត្ថំ ឯកំ វិចិនថា”តិ វិចិនន្តា សីហរាជកុមារំ ទិស្វា “អយំ សក្ខិស្សតី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា តស្ស រត្តមណិវណ្ណកម្ពលបរិយោនទ្ធំ សេនាបតិច្ឆត្តំ អទំសុ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សីហោ សេនាបតី”តិ។ **និគណ្ឋសាវកោ**តិ និគណ្ឋស្ស នាដបុត្តស្ស បច្ចយទាយកោ ឧបដ្ឋាកោ។ ជម្ពុទីបតលស្មិញ្ហិ តយោ ជនា និគណ្ឋានំ អគ្គុបដ្ឋាកា – នាឡន្ទាយំ ឧបាលិ គហបតិ, កបិលបុរេ វប្បោ សក្កោ, វេសាលិយំ អយំ សីហោ សេនាបតីតិ។ **និសិន្នោ ហោតី**តិ សេសរាជូនម្បិ បរិសាយ អន្តរេ អាសនានិ បញ្ញាបយឹសុ, សីហស្ស បន មជ្ឈេ ឋានេតិ តស្មិំ បញ្ញត្តេ មហារហេ រាជាសនេ និសិន្នោ ហោតិ។ **និស្សំសយ**ន្តិ និព្ពិចិកិច្ឆំ អទ្ធា ឯកំសេន។ ន ហេតេ យស្ស វា តស្ស វា អប្បេសក្ខស្ស ឯវំ អនេកសតេហិ ការណេហិ វណ្ណំ ភាសន្តិ។

យេន និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ តេនុបសង្កមីតិ និគណ្ឋោ កិរ នាដបុត្តោ “សចាយំ សីហោ កស្សចិទេវ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណំ កថេន្តស្ស សុត្វា សមណំ គោតមំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិស្សតិ, មយ្ហំ បរិហានិ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា បឋមតរំយេវ សីហំ សេនាបតឹ ឯតទវោច “សេនាបតិ ឥមស្មិំ លោកេ ‘អហំ ពុទ្ធោ អហំ ពុទ្ធោ’តិ ពហូ វទន្តិ, សចេ ត្វំ កញ្ចិ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិតុកាមោ អហោសិ, មំ បុច្ឆេយ្យាសិ, អហំ តេ យុត្តដ្ឋានញ្ញេវ បេសេស្សាមិ, អយុត្តដ្ឋានតោ និវារេស្សាមី”តិ។ សោ តំ កថំ អនុស្សរិត្វា “សចេ មំ បេសេស្សតិ, គមិស្សាមិ។ នោ ចេ, ន គមិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា យេន និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ តេនុបសង្កមិ។

អថស្ស វចនំ សុត្វា និគណ្ឋោ មហាបព្ពតេន វិយ ពលវសោកេន ឱត្ថដោ “យត្ថ ទានិស្សាហំ គមនំ ន ឥច្ឆាមិ, តត្ថេវ គន្តុកាមោ ជាតោ, ហតោហមស្មី”តិ អនត្តមនោ ហុត្វា “បដិពាហនុបាយមស្ស ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា **“កិំ បន ត្វ”**ន្តិអាទិមាហ។ ឯវំ វទន្តោ ចរន្តំ គោណំ តុណ្ឌេ បហរន្តោ វិយ ជលមានំ បទីបំ និព្ពាបេន្តោ វិយ ភត្តភរិតំ បត្តំ និកុជ្ជន្តោ វិយ ច សីហស្ស ឧប្បន្នំ បីតឹ វិនាសេសិ។ **គមិកាភិសង្ខារោ**តិ ហត្ថិយានាទីនំ យោជាបនគន្ធមាលាទិគ្គហណវសេន បវត្តោ បយោគោ។ **សោ បដិប្បស្សម្ភី**តិ សោ វូបសន្តោ។

ទុតិយម្បិ ខោតិ ទុតិយវារម្បិ។ ឥមស្មិញ្ច វារេ ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា តុសិតភវនតោ បដ្ឋាយ យាវ មហាពោធិបល្លង្កា ទសពលស្ស ហេដ្ឋា បាទតលេហិ ឧបរិ កេសគ្គេហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណអសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាវសេន សរីរវណ្ណំ កថយឹសុ។ ធម្មស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា “ឯកបទេបិ ឯកព្យញ្ជនេបិ អវក្ខលិតំ នាម នត្ថី”តិ សុកថិតវសេនេវ ធម្មគុណំ កថយឹសុ។ សង្ឃស្ស វណ្ណំ ភាសន្តា “ឯវរូបំ យសសិរិវិភវំ បហាយ សត្ថុ សាសនេ បព្ពជិតា ន កោសជ្ជបកតិកា ហោន្តិ, តេរសសុ បន ធុតគុណេសុ បរិបូរការិនោ ហុត្វា សត្តសុ អនុបស្សនាសុ កម្មំ ករោន្តិ, អដ្ឋតឹស អារម្មណវិភត្តិយោ វឡញ្ជេន្តី”តិ បដិបទាវសេន សង្ឃគុណេ កថយឹសុ។

តតិយវារេ បន ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ ភាសមានា “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិ សុត្តន្តបរិយាយេនេវ ពុទ្ធគុណេ កថយឹសុ, “ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ”តិអាទិនា សុត្តន្តបរិយាយេនេវ ធម្មគុណេ, “សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ”តិអាទិនា សុត្តន្តបរិយាយេនេវ សង្ឃគុណេ ច កថយឹសុ។ តតោ សីហោ ចិន្តេសិ “ឥមេសំ លិច្ឆវីរាជកុលានំ តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណេ កថេន្តានំ មុខំ នប្បហោតិ, អទ្ធា អនោមគុណសមន្នាគតោ សោ ភគវា, ឥមំ ទានិ ឧប្បន្នំ បីតឹ អវិជហិត្វាវ អហំ អជ្ជ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បស្សិស្សាមី”តិ។ អថស្ស “កិញ្ហិ មេ ករិស្សន្តិ និគណ្ឋា”តិ វិតក្កោ ឧទបាទិ។ តត្ថ **កិញ្ហិ មេ ករិស្សន្តី**តិ កឹ នាម មយ្ហំ និគណ្ឋា ករិស្សន្តិ។ **អបលោកិតា វា អនបលោកិតា វា**តិ អាបុច្ឆិតា វា អនាបុច្ឆិតា វា។ ន ហិ មេ តេ អាបុច្ឆិតា យានវាហនសម្បត្តិឥស្សរិយយសវិសេសំ ទស្សន្តិ, នាបិ អនាបុច្ឆិតា មារេស្សន្តិ, អផលំ ឯតេសំ អាបុច្ឆនន្តិ អធិប្បាយោ។

ទិវា ទិវស្សាតិ ទិវស្ស ទិវា មជ្ឈន្ហិកេ អតិក្កន្តមត្តេ។ **វេសាលិយា និយ្យាសី**តិ យថា ហិ គិម្ហកាលេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ សន្ទមានំ នទឹ ឱតរិត្វា ថោកមេវ គន្ត្វា តិដ្ឋតិ នប្បវត្តតិ, ឯវំ សីហស្ស បឋមទិវសេ “ទសពលំ បស្សិស្សាមី”តិ ឧប្បន្នាយ បីតិយា និគណ្ឋេន បដិពាហិតកាលេ, យថា ទុតិយទិវសេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ សន្ទមានំ នទឹ ឱតរិត្វា ថោកំ គន្ត្វា វាលិកាបុញ្ជំ បហរិត្វា អប្បវត្តំ ហោតិ, ឯវំ សីហស្ស ទុតិយទិវសេ “ទសពលំ បស្សិស្សាមី”តិ ឧប្បន្នាយ បីតិយា និគណ្ឋេន បដិពាហិតកាលេ, យថា តតិយទិវសេ ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ សន្ទមានំ នទឹ ឱតរិត្វា បុរាណបណ្ណសុក្ខទណ្ឌកកចវរាទីនិ បរិកឌ្ឍន្តំ វាលិកាបុញ្ជំ ភិន្ទិត្វា សមុទ្ទនិន្នមេវ ហោតិ, ឯវំ សីហោ តតិយទិវសេ តិណ្ណំ វត្ថូនំ គុណកថំ សុត្វា ឧប្បន្នេ បីតិបាមោជ្ជេ “អផលា និគណ្ឋា, និប្ផលា និគណ្ឋា, កឹ មេ ឥមេ ករិស្សន្តិ, គមិស្សាមហំ សត្ថុ សន្តិក”ន្តិ គមនំ អភិនីហរិត្វា វេសាលិយា និយ្យាសិ។ និយ្យន្តោ ច “ចិរស្សាហំ ទសពលស្ស សន្តិកំ គន្តុកាមោ ជាតោ, ន ខោ បន មេ យុត្តំ អញ្ញាតកវេសេន គន្តុ”ន្តិ “យេ កេចិ ទសពលស្ស សន្តិកំ គន្តុកាមោ, សព្ពេ និក្ខមន្តូ”តិ ឃោសនំ ការេត្វា បញ្ច រថសតានិ យោជាបេត្វា ឧត្តមរថេ ឋិតោ តេហិ ចេវ បញ្ចហិ រថសតេហិ មហតិយា ច បរិសាយ បរិវុតោ គន្ធបុប្ផចុណ្ណវាសាទីនិ គាហាបេត្វា និយ្យាសិ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ អារាមំ បវិសន្តោ ទូរតោវ អសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណានិ ឆព្ពណ្ណា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ទិស្វា “ឯវរូបំ នាម បុរិសំ ឯវំ អាសន្នេ វសន្តំ ឯត្តកំ កាលំ នាទ្ទសំ, វញ្ចិតោ វតម្ហិ, អលាភា វត មេ”តិ ចិន្តេត្វា មហានិធឹ ទិស្វា ទលិទ្ទបុរិសោ វិយ សញ្ជាតបីតិបាមោជ្ជោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ **ធម្មស្ស ចានុធម្មំ ព្យាករោន្តី**តិ ភោតា គោតមេន វុត្តការណស្ស អនុការណំ កថេន្តិ។ ការណវចនោ ហេត្ថ **ធម្ម**-សទ្ទោ “ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា”តិអាទីសុ (វិភ. ៧២០) វិយ។ **ការណ**ន្តិ ចេត្ថ តថាបវត្តស្ស សទ្ទស្ស អត្ថោ អធិប្បេតោ តស្ស បវត្តិហេតុភាវតោ។ អត្ថប្បយុត្តោ ហិ សទ្ទប្បយោគោ។ **អនុការណ**ន្តិ ច សោ ឯវំ បរេហិ តថា វុច្ចមានោ។ **សហធម្មិកោ វាទានុវាទោ**តិ បរេហិ វុត្តការណេន សការណោ ហុត្វា តុម្ហាកំ វាទោ វា តតោ បរំ តស្ស អនុវាទោ វា កោចិ អប្បមត្តកោបិ វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពំ ឋានំ ការណំ ន អាគច្ឆតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កឹ សព្ពាការេនបិ តវ វាទេ គារយ្ហការណំ នត្ថីតិ។ **អនព្ភក្ខាតុកាមា**តិ ន អភូតេន វត្តុកាមា។

២៨១-២៨២. អត្ថិ សីហ បរិយាយោតិអាទីនំ អត្ថោ វេរញ្ជកណ្ឌេ អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **បរមេន អស្សាសេនា**តិ ចតុមគ្គចតុផលសង្ខាតេន ឧត្តមអស្សាសេន។ **អស្សាសាយ ធម្មំ ទេសេតី**តិ អស្សាសនត្ថាយ សន្ថម្ភនត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ ឥតិ ភគវា អដ្ឋហង្គេហិ សីហសេនាបតិស្ស ធម្មំ ទេសេតិ។

២៨៣. អនុវិច្ចការន្តិ អនុវិទិត្វា ចិន្តេត្វា តុលយិត្វា កាតព្ពំ ករោហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សាធុ ហោតី**តិ សុន្ទរោ ហោតិ។ តុម្ហាទិសស្មិញ្ហិ មំ ទិស្វា មំ សរណំ គច្ឆន្តេ និគណ្ឋំ ទិស្វា និគណ្ឋំ សរណំ គច្ឆន្តេ “កឹ អយំ សីហោ ទិដ្ឋទិដ្ឋមេវ សរណំ គច្ឆតី”តិ គរហា ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា អនុវិច្ចការោ តុម្ហាទិសានំ សាធូតិ ទស្សេតិ។ **បដាកំ បរិហរេយ្យុ**ន្តិ តេ កិរ ឯវរូបំ សាវកំ លភិត្វា “អសុកោ នាម រាជា វា រាជមហាមត្តោ វា សេដ្ឋី វា អម្ហាកំ សរណំ គតោ សាវកោ ជាតោ”តិ បដាកំ ឧក្ខិបិត្វា នគរេ ឃោសេន្តា អាហិណ្ឌន្តិ។ កស្មា? “ឯវំ នោ មហន្តភាវោ អាវិ ភវិស្សតី”តិ ច, សចេ បនស្ស “កិមហំ ឯតេ សរណំ គតោ”តិ វិប្បដិសារោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តម្បិ សោ “ឯតេសំ មេ សរណគតភាវំ ពហូ ជានន្តិ, ទុក្ករំ ទានិ បដិនិវត្តិតុ”ន្តិ វិនោទេត្វា ន បដិក្កមិស្សតីតិ ច។ តេនាហ “បដាកំ បរិហរេយ្យុ”ន្តិ។ **ឱបានភូត**ន្តិ បដិយត្តឧទបានោ វិយ ឋិតំ។ **កុល**ន្តិ តវ និវេសនំ។ **ទាតព្ពំ មញ្ញេយ្យាសី**តិ បុព្ពេបិ ទសបិ វីសតិបិ សដ្ឋិបិ ជនេ អាគតេ ទិស្វា នត្ថីតិ អវត្វា ទេសិ, ឥទានិ មំ សរណំ គតការណមត្តេនេវ មា ឥមេសំ ទេយ្យធម្មំ ឧបច្ឆិន្ទិត្ថ, សម្បត្តានញ្ហិ ទាតព្ពមេវាតិ ឱវទតិ។ **សុតំ មេ តំ ភន្តេ**តិ កុតោ សុតំ? និគណ្ឋានំ សន្តិកា។ តេ កិរ កុលឃរេសុ ឯវំ បកាសេន្តិ “មយំ យស្ស កស្សចិ សម្បត្តស្ស ទាតព្ពន្តិ វទាម, សមណោ បន គោតមោ ‘មយ្ហមេវ ទានំ ទាតព្ពំ…បេ… ន អញ្ញេសំ សាវកានំ ទិន្នំ មហប្ផល’ន្តិ ឯវំ វទតី”តិ។ តំ សន្ធាយ អយំ “សុតំ មេត”ន្តិអាទិមាហ។

២៩៨. បវត្តមំសន្តិ បកតិយា បវត្តំ កប្បិយមំសំ, មូលំ គហេត្វា អន្តរាបណេ បរិយេសាហីតិ អធិប្បាយោ។ **សម្ពហុលា និគណ្ឋា**តិ បញ្ចសតមត្តា និគណ្ឋា។ **ថូលំ បសុន្តិ** ថូលំ មហាសរីរំ គោកណ្ណមហឹសសូករសង្ខាតំ បសុំ។ **ឧទ្ទិស្សកត**ន្តិ អត្តានំ ឧទ្ទិសិត្វា កតំ, មារិតន្តិ អត្ថោ។ **បដិច្ចកម្ម**ន្តិ ឯត្ថ **កម្ម**-សទ្ទោ កម្មសាធនោ អតីតកាលិកោតិ អាហ **"អត្តានំ បដិច្ច កត"**ន្តិ។ និមិត្តកម្មស្សេតំ អធិវចនំ "បដិច្ច កម្មំ ផុសតី"តិអាទីសុ (ជា. ១.៤.៧៥) វិយ។ **និមិត្តកម្មស្សា**តិ និមិត្តភាវេន លទ្ធព្ពកម្មស្ស, ន ករណការាបនវសេន។ **បដិច្ចកម្មំ ឯត្ថ អត្ថី**តិ មំសំ បដិច្ចកម្មំ យថា "ពុទ្ធំ ឯតស្ស អត្ថីតិ ពុទ្ធោ"តិ។ អថ វា បដិច្ច កម្មំ ផុសតីតិ បាបសេសោ ទដ្ឋព្ពោ, ស្វាយំ ឯតំ មំសំ បដិច្ច តំ បាណវធកកម្មំ ផុសតីតិ អត្ថោ។ តញ្ហិ អកុសលំ ឧបឌ្ឍំ ទាយកស្ស, ឧបឌ្ឍំ បដិគ្គាហកស្ស ហោតីតិ នេសំ លទ្ធិ។ **ឧបកណ្ណកេ**តិ កណ្ណមូលេ។ **អល**ន្តិ បដិក្ខេបវចនំ, ហោតុ កឹ ឥមិនាតិ អត្ថោ។ **ន ច បន តេ**តិ ឯតេ អាយស្មន្តា ទីឃរត្តំ អវណ្ណកាមា ហុត្វា អវណ្ណំ ភាសន្តាបិ អព្ភាចិក្ខន្តា ន ជិរិទន្តិ, អព្ភក្ខានស្ស អន្តំ ន គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ អថ វា លជ្ជនត្ថេ ឥទំ **ជិរិទន្តី**តិ បទំ ទដ្ឋព្ពំ, ន លជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។

សីហសេនាបតិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កប្បិយភូមិអនុជាននកថាវណ្ណនា

២៩៩. អភិលាបមត្តន្តិ ទេសនាមត្តំ។ **អាមិសខាទនត្ថាយា**តិ តត្ថ តត្ថ ឆឌ្ឌិតស្ស អាមិសស្ស ខាទនត្ថាយ។ **អនុប្បគេយេវា**តិ បាតោយេវ។ **ឱរវសទ្ទ**ន្តិ មហាសទ្ទំ។ **តំ បន អវត្វាបី**តិ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេន អវត្វាបិ។ **បិ**-សទ្ទេន តថា វចនម្បិ អនុជានាតិ។ **អដ្ឋកថាសុ វុត្តនយេនា**តិ សេសអដ្ឋកថាសុ វុត្តនយេន។ "កប្បិយកុដឹ ករោមា'តិ វា, 'កប្បិយកុដី'តិ វា វុត្តេ សាធារណលក្ខណ"ន្តិ សព្ពអដ្ឋកថាសុ វុត្តឧស្សាវនន្តិកាកុដិករណលក្ខណំ។ **ចយ**ន្តិ អធិដ្ឋានំ។ **យតោ បដ្ឋាយា**តិ យតោ ឥដ្ឋកតោ សិលតោ មត្តិកាបិណ្ឌតោ វា បដ្ឋាយ។ **បឋមិដ្ឋកាទីនំ ហេដ្ឋា ន វដ្ដន្តី**តិ ភិត្តិយា បឋមិដ្ឋកាទីនំ ហេដ្ឋា ភូមិយំ បតិដ្ឋាបិយមានា ឥដ្ឋកាទយោ ភូមិគតិកត្តា "កប្បិយកុដឹ ករោមា"តិ វត្វា បតិដ្ឋាបេតុំ ន វដ្ដន្តិ។ យទិ ឯវំ ភូមិយំ និខណិត្វា បតិដ្ឋាបិយមានា ថម្ភា កស្មា តថា វត្វា បតិដ្ឋាបេតុំ វដ្ដន្តីតិ អាហ **"ថម្ភា បន…បេ…. វដ្ដន្តី"**តិ។ **សង្ឃសន្តកមេវា**តិ វាសត្ថាយ កតំ សង្ឃិកសេនាសនំ សន្ធាយ វទតិ។ **ភិក្ខុសន្តក**ន្តិ វាសត្ថាយ ឯវ កតំ ភិក្ខុស្ស បុគ្គលិកសេនាសនំ។ **មុខសន្និធី**តិ ឥមិនា អន្តោវុត្ថទុក្កដមេវ ទីបិតំ។

កប្បិយភូមិអនុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កេណិយជដិលវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣០០. យេន អាបណំ តទវសរីតិអាទីសុ **អាបណ**ន្តិ ឯកស្ស និគមស្សេតំ អធិវចនំ។ តស្មឹ កិរ និគមេ វីសតិ អាបណមុខសហស្សានិ វិភត្តានិ អហេសុំ។ ឥតិ សោ អាបណានំ ឧស្សន្នត្តា "អាបណ"ន្ត្វេវ សង្ខំ គតោ។ តស្ស បន និគមស្ស អវិទូរេ នទីតីរេ ឃនច្ឆាយោ រមណីយភូមិភាគោ មហាវនសណ្ឌោ, តស្មឹ ភគវា វិហរតិ។ **កេណិយោ**តិ តស្ស នាមំ។ **ជដិលោ**តិ អាហរិមជដាធរោ តាបសោ។ សោ កិរ ព្រាហ្មណមហាសាលោ, ធនរក្ខណត្ថាយ បន តាបសបព្ពជ្ជំ សមាទាយ រញ្ញោ បណ្ណាការំ ទត្វា ភូមិភាគំ គហេត្វា តត្ថ អស្សមំ ការេត្វា បញ្ចហិ សកដសតេហិ វណិជ្ជំ បយោជេត្វា កុលសហស្សស្ស និស្សយោ ហុត្វា វសតិ។ អស្សមេបិ ចស្ស ឯកោ តាលរុក្ខោ ទិវសេ ទិវសេ ឯកំ សោវណ្ណមយំ ផលំ មុញ្ចតីតិ វទន្តិ។ សោ ទិវា កាសាវានិ ធារេតិ, ជដា ច ពន្ធតិ, រត្តឹ កាមសម្បត្តឹ អនុភវតិ។

បវត្តារោតិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៨៥; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤២៧; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.១៩២) បវត្តយិតារោ , បាវចនវសេន វត្តារោតិ អត្ថោ។ **យេស**ន្តិ យេសំ សន្តកំ។ **មន្តបទ**ន្តិ មន្តសទ្ទោ ពាហិកត្វា រហោ ភាសិតព្ពដ្ឋេន មន្តា ឯវ តំតំអត្ថបដិបត្តិហេតុតាយ បទន្តិ មន្តបទំ, វេទវចនំ។ **គីត**ន្តិ អដ្ឋកាទីហិ ទសហិ បោរាណព្រាហ្មណេហិ ឧទាត្តានុទាត្តាទិសរសម្បត្តិវសេន សជ្ឈាយិតំ។ **បវុត្ត**ន្តិ បាវចនវសេន អញ្ញេសំ វុត្តំ, វាចិតន្តិ អត្ថោ។ **សមិហិត**ន្តិ សមុបព្យូឡ្ហំ រាសិកតំ, ឥរុវេទយជុវេទសាមវេទាទិវសេន តត្ថាបិ បច្ចេកំ មន្តព្រាហ្មណាទិវសេន សជ្ឈាយនវាចកាទិវសេន ច បិណ្ឌំ កត្វា ឋបិតន្តិ អត្ថោ។ **តទនុគាយន្តី**តិ ឯតរហិ ព្រាហ្មណា តំ តេហិ បុព្ពេ គីតំ អនុគាយន្តិ អនុសជ្ឈាយន្តិ។ **តទនុភាសន្តី**តិ តំ អនុភាសន្តិ, ឥទំ បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ **ភាសិតមនុភាសន្តី**តិ តេហិ ភាសិតំ សជ្ឈាយិតំ អនុសជ្ឈាយន្តិ។ **វាចិតមនុវាចេន្តី**តិ តេហិ អញ្ញេសំ វាចិតំ អនុវាចេន្តិ។ **សេយ្យថិទ**ន្តិ តេ កតមេតិ អត្ថោ។ **អដ្ឋកោ**តិអាទីនិ តេសំ នាមានិ។ តេ កិរ ទិព្ពចក្ខុបរិភណ្ឌេន យថាកម្មូបគញាណេន សត្តានំ កម្មស្សកតាទី បុព្ពេនិវាសញាណេន អតីតកប្បេ ព្រាហ្មណានំ មន្តជ្ឈេនវិធិញ្ច ឱលោកេត្វា បរូបឃាតំ អកត្វា កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ភគវតោ វដ្ដសន្និស្សិតេន វចនេន សហ សំសន្ទិត្វា មន្តេ

គន្តេសុំ។ អបរាបរេ បន ឱក្កាករាជកាលាទីសុ ឧប្បន្នព្រាហ្មណា បាណាតិបាតាទីនិ បក្ខិបិត្វា តយោ វេទេ ភិន្ទិត្វា ពុទ្ធវចនេន សទ្ធឹ វិរុទ្ធេ អកំសុ។ រត្តិភោជនំ រត្តិ, តតោ ឧបរតាតិ **រត្តូបរតា**។ អតិក្កន្តេ មជ្ឈន្ហិកេ យាវ សូរិយត្ថង្គមនា ភោជនំ វិកាលភោជនំ នាម, តតោ វិរតត្តា **វិរតា វិកាលភោជនា។ បដិយាទាបេត្វា**តិ សប្បិមធុសក្ករាទីហិ ចេវ មរិចេហិ ច សុសង្ខតំ បានំ បដិយាទាបេត្វា។

“**មហា ខោ កេណិយ ភិក្ខុសង្ឃោ**”តិ កស្មា ភគវា បុនប្បុនំ បដិក្ខិបិ? តិត្ថិយានំ បដិក្ខេបបសន្នតាយ។ តិត្ថិយា ហិ “អហោ វតាយំ អប្បិច្ឆោ, យោ និមន្តិយមានោបិ ន សាទិយតី”តិ ឧបនិមន្តិយមានស្ស បដិក្ខេបេ បសីទន្តីតិ កេចិ, អការណមេតំ។ នត្ថិ ពុទ្ធានំ បច្ចយហេតុ ឯវរូបំ កោហញ្ញំ, អយំ បន អជ្ឈត្តេលសានិ ភិក្ខុសតានិ ទិស្វា ឯត្តកានំយេវ ភិក្ខំ បដិយាទេស្សតិ, ស្វេវ សេលោ ព្រាហ្មណោ តីហិ បុរិសសតេហិ សទ្ធឹ បព្ពជិស្សតិ, អយុត្តំ ខោ បន នវកេ អញ្ញតោ បេសេត្វា ឥមេហេវ សទ្ធឹ គន្តុំ, ឥមេ វា អញ្ញតោ បេសេត្វា នវកេហិ សទ្ធឹ គន្តុំ។ អថាបិ សព្ពេវ គហេត្វា គមិស្សាមិ, ភិក្ខាហារោ នប្បហោស្សតិ។ តតោ ភិក្ខូសុ បិណ្ឌាយ ចរន្តេសុ មនុស្សា ឧជ្ឈាយិស្សន្តិ “ចិរស្សម្បិ កេណិយោ សមណំ គោតមំ និមន្តេត្វា យាបនមត្តំ ទាតុំ នាសក្ខី”តិ, សយញ្ច វិប្បដិសារី ភវិស្សតិ។ បដិក្ខេបេ បន កតេ “សមណោ គោតមោ បុនប្បុនំ ‘ត្វញ្ច ព្រាហ្មណេសុ អភិប្បសន្នោ’តិ ព្រាហ្មណានំ នាមំ គណ្ហាតី”តិ ចិន្តេត្វា ព្រាហ្មណេបិ និមន្តេតុកាមោ ភវិស្សតិ, តតោ ព្រាហ្មណេ បាដិយេក្កំ និមន្តេស្សតិ, តេ តេន និមន្តិតា ភិក្ខូ ហុត្វា ភុញ្ជិស្សន្តិ, ឯវមស្ស សទ្ធា អនុរក្ខិតា ភវិស្សតីតិ បុនប្បុនំ បដិក្ខិបិ។ **កិញ្ចាបិ ខោ ភោ គោតមា**តិ ឥមិនា ឥទំ ទីបេតិ “ភោ គោតម, កឹ ជាតំ, យទិ អហំ ព្រាហ្មណេសុ អភិប្បសន្នោ, អធិវាសេតុ ភវំ គោតមោ, អហំ ព្រាហ្មណានម្បិ ទាតុំ សក្កោមិ តុម្ហាកម្បី”តិ។ **ឋបេត្វា ផញ្ញផលរស**ន្តិ ឯត្ថ តណ្ឌុលធោវនោទកម្បិ ផញ្ញរសោយេវាតិ វទន្តិ។ **អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧច្ឆុរស**ន្តិ ឯត្ថ និក្កសដោ ឧច្ឆុរសោ សត្តាហកាលិកោតិ វេទិតព្ពំ។

ឥមាហិ គាថាហីតិ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤០០) ឥមាហិ កេណិយស្ស ចិត្តានុកូលាហិ គាថាហិ។ តត្ថ អគ្គិបរិចរិយំ វិនា ព្រាហ្មណានំ យញ្ញាភាវតោ “**អគ្គិហុត្តមុខា យញ្ញា**”តិ វុត្តំ, អគ្គិហុត្តសេដ្ឋា អគ្គិជុហនប្បធានាតិ អត្ថោ។ ព្រាហ្មណា ហិ “អគ្គិមុខា ទេវា”តិ អគ្គិជុហនបុព្ពកំ យញ្ញំ វិទហន្តិ។ វេទេ សជ្ឈាយន្តេហិ បឋមំ សជ្ឈាយិតព្ពតោ សាវិត្តី “ឆន្ទសោ មុខ”ន្តិ វុត្តា, សាវិត្តី វេទស្ស បុព្ពង្គមាតិ អត្ថោ តំបុព្ពកត្តា វេទសវនស្ស។ មនុស្សានំ សេដ្ឋភាវតោ រាជា “មុខ”ន្តិ វុត្តោ។ ឱគាហន្តីនំ នទីនំ អាធារភាវតោ គន្តព្ពដ្ឋានភាវេន បដិសរណតោ ច សាគរោ “មុខ”ន្តិ វុត្តោ។ ចន្ទសមាយោគេន “អជ្ជ កត្តិកា, អជ្ជ រោហិណី”តិ សញ្ញាយនតោ នក្ខត្តានិ អភិភវិត្វា អាលោកករណតោ នក្ខត្តេហិ អតិវិសេសសោម្មភាវតោ ច “នក្ខត្តានំ មុខំ ចន្ទោ”តិ វុត្តំ។ “ទីបសិខា អគ្គិជាលា អសនិវិចក្ក”ន្តិ ឯវមាទីនំ តបន្តានំ វិជ្ជលតានំ អគ្គត្តា អាទិច្ចោ “តបតំ មុខ”ន្តិ វុត្តោ។ ទក្ខិណេយ្យានំ បន អគ្គត្តា វិសេសេន តស្មឹ សមយេ ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ សន្ធាយ “បុញ្ញំ អាកង្ខមានានំ, សង្ឃោ វេ យជតំ មុខ”ន្តិ វុត្តំ។ តេន សង្ឃោ បុញ្ញស្ស អាយមុខំ អគ្គទក្ខិណេយ្យភាវេនាតិ ទស្សេតិ។

កេណិយជដិលវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រោជមល្លវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣០១. រោជវត្ថុម្ហិ **វិហារោ**តិ គន្ធកុដឹ សន្ធាយ អាហំសុ។ **អគរមានោ**តិ អតុរន្តោ, សណិកំ បទប្បមាណដ្ឋានេ បទំ និក្ខិបន្តោ វត្តំ កត្វា សុសម្មដ្ឋំ មុត្តាទលសិន្ទុវារសន្ថរសទិសំ វាលិកំ អវិនាសេន្តោតិ អត្ថោ។ **អាឡិន្ទ**ន្តិ បមុខំ។ **ឧក្កាសិត្វា**តិ ឧក្កាសិតសទ្ទំ កត្វា។ **អគ្គឡ**ន្តិ កវាដំ។ **អាកោដេហី**តិ អគ្គនខេន ឦសកំ កុញ្ចិកឆិទ្ទសមីបេ កោដេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទ្វារំ កិរ អតិឧបរិ អមនុស្សា, អតិហេដ្ឋា តិរច្ឆានជាតិកា កោដេន្តិ, តថា អកោដេត្វា មជ្ឈេ ឆិទ្ទសមីបេ មនុស្សា កោដេន្តិ, ឥទំ ទ្វារកោដកវត្តន្តិ ទីបេន្តា វទន្តិ។ **វិវរិ ភគវា ទ្វារ**ន្តិ ន ភគវា ឧដ្ឋាយ ទ្វារំ វិវរិ, វិវរតូតិ បន ហត្ថំ បសារេសិ។ តតោ “ភគវា តុម្ហេហិ អនេកាសុ កប្បកោដីសុ ទានំ ទទមានេហិ ន សហត្ថា ទ្វារវិវរណកម្មំ កត”ន្តិ សយមេវ ទ្វារំ វិវដំ។ តំ បន យស្មា ភគវតោ មនេន វិវដំ, តស្មា “វិវរិ ភគវា ទ្វារ”ន្តិ វុត្តំ។

រោជមល្លវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វុឌ្ឍបព្ពជិតវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣០៣. អាតុមាវត្ថុម្ហិ **អញ្ញតរោ វុឌ្ឍបព្ពជិតោ**តិ សុភទ្ទោ នាម អញ្ញតរោ ភិក្ខុ វុឌ្ឍកាលេ បព្ពជិតត្តា “វុឌ្ឍបព្ពជិតោ”តិ វុត្តោ។ **ទ្វេ ទារកា**តិ សាមណេរភូមិយំ ឋិតា ទ្វេ បុត្តា។ **នាឡិយាវាបកេនា**តិ នាឡិយា ចេវ

ចរិកាយ ច។ **សំហរិស្សូ**តិ យស្មា មនុស្សា តេ ទារកេ មញ្ញាភាណិនេ បដិភានវន្តេ ទិស្វា ការេតុកាមាបិ អការេតុកាមាបិ ការេន្តិយេវ, កតកាលេ ច “កី គណ្ហិស្សថ តាតា”តិ បុច្ឆន្តិ។ តេ វទន្តិ “ន អម្ហាកំ អញ្ញេន កេនចិ អត្ថោ, បិតា បន នោ ភគវតោ អាគតកាលេ យាគុទានំ កាតុកាមោ”តិ។ តំ សុត្វា មនុស្សា អបរិគណេត្វាវ យំ តេ សក្កោន្តិ ហរិតុំ, សព្ពំ ទេន្តិ។ យម្បិ ន សក្កោន្តិ, មនុស្សេហិ បេសេន្តិ។ តស្មា តេ ទារកា ពហុំ លោណម្បិ តេលម្បិ សប្បិម្បិ តណ្ឌុលម្បិ ខាទនីយម្បិ សំហរិំសុ។

អាតុមាយំ វិហរតីតិ អាតុមំ និស្សាយ វិហរតិ។ **ភុសាគារេ**តិ ភុសមយេ អគារកេ។ តត្ថ កិរ មហន្តំ បលាលបុញ្ជំ អព្ភន្តរតោ បលាលំ និក្កឌ្ឍិត្វា សាលាសទិសំ បព្ពជិតានំ វសនយោគ្គដ្ឋានសទិសំ កតំ, តទា ភគវា តត្ថ វសិ។ អថ ភគវតិ អាតុមំ អាគន្ត្វា ភុសាគារកំ បវិដ្ឋេ សុភទ្ទោ សាយន្ហសមយំ គាមទ្វារំ គន្ត្វា មនុស្សេ អាមន្តេសិ “ឧបាសកា នាហំ តុម្ហាកំ សន្តិកា អញ្ញំ កិញ្ចិ បច្ចាសីសាមិ, មយ្ហំ ទារកេហិ អានីតតេលាទីនិយេវ សង្ឃស្ស បហោន្តិ, ហត្ថកម្មមត្តំ មេ ទេថា”តិ។ កឹ, ភន្តេ, ករោមាតិ? “ឥទញ្ចិទញ្ច គណ្ហថា”តិ សព្ពូបករណានិ គាហេត្វា វិហារេ ឧទ្ធនានិ ការេត្វា ឯកំ កាឡកំ កាសាវំ និវាសេត្វា តាទិសមេវ បារុបិត្វា “ឥទំ ករោថ, ឥទំ ករោថា”តិ សព្ពរត្តឹ វិចារេន្តោ សតសហស្សំ វិស្សជ្ជេត្វា ភោជ្ជយាគុញ្ច មធុគោឡកញ្ច បដិយាទាបេសិ។ **ភោជ្ជយាគុ** នាម បឋមំ ភុញ្ជិត្វា បាតព្ពយាគុ, តត្ថ សប្បិមធុផាណិតមច្ឆមំសបុប្ផផលរសាទិ យំកិញ្ចិ ខាទនីយំ នាម, សព្ពំ បវិសតិ, កីឡិតុកាមានំ សីសមក្ខនយោគ្គា ហោតិ សុគន្ធគន្ធា។

អថ ភគវា កាលស្សេវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ បិណ្ឌាយ ចរិតុំ អាតុមគាមនគរាភិមុខោ បាយាសិ។ មនុស្សា តស្ស អារោចេសុំ “ភគវា បិណ្ឌាយ គាមំ បវិសតិ, តយា កស្ស យាគុ បដិយាទិតា”តិ។ សោ យថានិវត្ថបារុតេហេវ តេហិ កាឡកកាសាវេហិ ឯកេន ហត្ថេន ទព្ពិញ្ច កដច្ឆុញ្ច គហេត្វា ព្រហ្មា វិយ ទក្ខិណជាណុមណ្ឌលំ ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា វន្ទិត្វា “បដិគ្គណ្ហាតុ មេ, ភន្តេ, ភគវា យាគុ”ន្តិ អាហ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ សោ វុឌ្ឍបព្ពជិតោ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន ពហុតរំ យាគុំ បដិយាទាបេត្វា ភគវតោ ឧបនាមេសី**”តិ។ **ជានន្តាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តី**តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **កុតាយ**ន្តិ កុតោ អយំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

៣០៤. ទសភាគំ ទត្វាតិ ទសមភាគំ ទត្វា។ តេនេវាហ “**ទស កោដ្ឋាសេ កត្វា ឯកោ កោដ្ឋាសោ ភូមិសាមិកានំ ទាតព្ពោ**”តិ។

វុឌ្ឍបព្ពជិតវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុមហាបទេសកថាវណ្ណនា

៣០៥. បរិមទ្ទន្តាតិ ឧបបរិក្ខន្តា។ បត្តុណ្ណទេសេ សញ្ជាតវត្ថំ **បត្តុណ្ណំ**។ កោសេយ្យវិសេសោតិ ហិ អភិធានកោសេ វុត្តំ។ ចីនទេសេ សោមារទេសេ ច សញ្ជាតវត្ថានិ **ចីនសោមារបដានិ**។ បត្តុណ្ណាទីនិ តីណិ កោសេយ្យស្ស អនុលោមានិ បាណកេហិ កតសុត្តមយត្តា។ **ឥទ្ធិមយិកំ** ឯហិភិក្ខូនំ បុញ្ញិទ្ធិយា និព្ពត្តចីវរំ។ តំ ខោមាទីនំ អញ្ញតរំ ហោតីតិ តេសំយេវ អនុលោមំ។ ទេវតាហិ ទិន្នចីវរំ **ទេវទត្តិយំ**។ តំ កប្បរុក្ខេ និព្ពត្តំ ជាលិនីទេវកញ្ញាយ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ទិន្នវត្ថសទិសំ។ តម្បិ ខោមាទីនញ្ញេវ អនុលោមំ ហោតិ តេសុ អញ្ញតរភាវតោ។ **ទ្វេ បដា ទេសនាមេនេវ វុត្តា**តិ តេសំ សរូបទស្សនបរមេតំ, នាញ្ញំ និវត្តនបរំ បត្តុណ្ណបដស្សបិ ទេសនាមេនេវ វុត្តត្តា។ **តុម្ពា**តិ ភាជនានិ ។ **ផលតុម្ពោ**តិ លាពុអាទិ។ **ឧទកតុម្ពោ**តិ ឧទកុក្ខិបនកកុដកោ។ **កិលញ្ជច្ឆត្ត**ន្តិ វេឡុវិលីវេហិ វាយិត្វា កតឆត្តំ។ **សម្ភិន្នរស**ន្តិ សម្មិស្សិតរសំ។ **បានកំ បដិគ្គហិតំ ហោតី**តិ អម្ពបានាទិបានកំ បដិគ្គហិតំ ហោតិ, តំ វិកាលេបិ កប្បតិ អសម្ភិន្នរសត្តា។ **តេន តទហុបដិគ្គហិតេន សទ្ធិ**ន្តិ តេន សត្តាហកាលិកេន តទហុបដិគ្គហិតេន សទ្ធឹ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចតុមហាបទេសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភេសជ្ជក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កថិនក្ខន្ធកំ

កថិនានុជាននកថាវណ្ណនា

៣០៦. កថិនក្ខន្ធកេ **សីសវសេនា**តិ បធានង្គវសេន។ “**កថិន**ន្តិ បញ្ចានិសំសេ អន្តោករណសមត្ថតាយ ថិរន្តិ អត្ថោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **“សោ នេសំ ភវិស្សតី”តិ យុជ្ជតី**តិ “សោ តុម្ហាក”ន្តិ អវត្វា “នេស”ន្តិ វចនំ យុជ្ជតិ។ **យេ អត្ថតកថិនា**តិ ន កេវលំ តុម្ហាកមេវ, យេ អញ្ញេបិ អត្ថតកថិនា, តេសម្បិ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ **អនាមន្តេត្វា ចរណ**ន្តិ ចារិត្តសិក្ខាបទេ វុត្តនយេន អនាបុច្ឆិត្វា កុលេសុ ចរណំ។ **មតកចីវរ**ន្តិ មតស្ស សន្តកំ ចីវរំ។ **តត្រុប្បាទេន អាភត**ន្តិ វិហារសន្តកេន ខេត្តវត្ថុអាទិនា អានីតំ។

បឋមបវារណាយ បវារិតាតិ ឥទំ វស្សច្ឆេទំ អកត្វា វស្សំវុត្ថភាវសន្ទស្សនត្ថំ វុត្តំ អន្តរាយេន អប្បវារិតានម្បិ វុត្ថវស្សានំ កថិនត្ថារសម្ភវតោ។ តេនេវ “អប្បវារិតា វា”តិ អវត្វា “ឆិន្នវស្សា វា បច្ឆិមិកាយ ឧបគតា វា ន លភន្តី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ **អញ្ញស្មិំ វិហារេ វុត្ថវស្សាបិ ន លភន្តី**តិ នានាសីមាយ អញ្ញស្មិំ វិហារេ វុត្ថវស្សា ឥមស្មិំ វិហារេ កថិនត្ថារំ ន លភន្តីតិ អត្ថោ។ **ខលិមក្ខិតសាដកោ**តិ អហតវត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទានកម្មវាចា**តិ កថិនទុស្សទានកម្មវាចា។ **អកាតុំ ន លព្ភតី**តិ ឥមិនា អនាទរិយេន អករោន្តស្ស ទុក្កដន្តិ ទីបេតិ។ **កម្មវាចា បន ឯកាយេវ វដ្ដតី**តិ កថិនត្ថារសាដកស្ស ទានកាលេ វុត្តា ឯកាយេវ កម្មវាចា វដ្ដតិ។ បុន តស្ស អញ្ញស្មិំ វត្ថេ ទិយ្យមានេ កម្មវាចាយ ទាតព្ពកិច្ចំ នត្ថិ, អបលោកនមេវ អលន្តិ អធិប្បាយោ។

៣០៨. **មហាភូមិក**ន្តិ មហាវិសយំ, ចតុវីសតិអាការវន្តតាយ មហាវិត្ថារិកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បញ្ចក**ន្តិ បញ្ចខណ្ឌំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **បឋមចិមិលិកា**តិ កថិនវត្ថតោ អញ្ញា អត្តនោ បកតិចិមិលិកា។ “**កុច្ឆិចិមិលិកំ កត្វា សិព្ពិតមត្តេនា**តិ ថិរជិណ្ណានំ ចិមិលិកានំ ឯកតោ កត្វា សិព្ពនស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **មហាបច្ចរិយំ កុរុន្ទិយញ្ច** “វុត្តវចននិទស្សនំ ព្យញ្ជនេ ឯវ ភេទោ, អត្ថេ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ កត”ន្តិ វទន្តិ។ **បិដ្ឋិអនុវាតារោបនមត្តេនា**តិ ទីឃតោ អនុវាតស្ស អារោបនមត្តេន។ **កុច្ឆិអនុវាតារោបនមត្តេនា**តិ បុថុលតោ អនុវាតស្ស អារោបនមត្តេន។ **សារុប្បំ ហោតី**តិ សមណសារុប្បំ ហោតិ។ **វត្តិនិស្សគ្គិយេនា**តិ វត្តិអតិក្កន្តេន។

កថិនានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាទាយសត្តកាទិកថាវណ្ណនា

៣១១. **អយ**ន្តិ អាសាវច្ឆេទិកោ កថិនុទ្ធារោ។ **ឥធ ន វុត្តោ**តិ បាឡិយំ មាតិកាបទភាជនេ សវនន្តិកានន្តរំ ន វុត្តោ។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ សីមាតិក្កន្តិកេ កថិនុទ្ធារេ។ “សីមាតិក្កន្តិកោ នាម ចីវរកាលសីមាតិក្កន្តិកោ”តិ **កេនចិ** វុត្តំ។ “ពហិសីមាយំ ចីវរកាលសមយស្ស អតិក្កន្តត្តា សីមាតិក្កន្តិកោ”តិ អយំ អម្ហាកំ ខន្តិ។ សហុព្ភារេ “សោ កតចីវរោ”តិ បាឋោ ទិស្សតិ, ឯវញ្ច សតិ ចីវរបលិពោធោ បឋមំ ឆិជ្ជតីតិ វិញ្ញាយតិ, ឥធ បន បរិវារបាឡិយញ្ច “ទ្វេ បលិពោធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឆិជ្ជន្តី”តិ (បរិ. ៤១៥) វចនតោ តំ ន សមេតិ, តស្មា វីមំសិតព្ពមេត្ថ ការណំ។

៣១២. “សមាទាយវារោ អាទាយវារសទិសោ, ឧបសគ្គមត្តមេត្ថ វិសេសោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “សព្ពំ អត្តនោ បរិក្ខារំ អនវសេសេត្វា បក្កមន្តោ ‘សមាទាយ បក្កមតី’តិ វុច្ចតី”តិ វទន្តិ។ បុន សមាទាយវារេបិ តេយេវ ទស្សិតាតិ សម្ពន្ធោ។ វិប្បកតចីវរេ បក្កមនន្តិកស្ស កថិនុទ្ធារស្ស អសម្ភវតោ **“យថាសម្ភវ”**ន្តិ វុត្តំ។ បក្កមនន្តិកោ ហិ កថិនុទ្ធារោ និដ្ឋិតចីវរស្សេវ វសេន វុត្តោ “ភិក្ខុ អត្ថតកថិនោ កតចីវរំ អាទាយ បក្កមតី”តិ វុត្តត្តា, តស្មា សោ វិប្បកតចីវរេ ន សម្ភវតីតិ ឆឡេវ ឧព្ភារា តត្ថ ទស្សិតា។

តត្រាយំ អាទិតោ បដ្ឋាយ វារវិភាវនា – អាទាយវារា សត្ត, តថា សមាទាយវារាតិ ទ្វេ សត្តកវារា, តតោ បក្កមនន្តិកំ វជ្ជេត្វា វិប្បកតចីវរស្ស អាទាយសមាទាយវារវសេន ទ្វេ ឆក្កវារា, តតោ បរំ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនន្តិកានំ វសេន តីណិ តិកានិ ទស្សិតានិ។ តត្ថ បឋមត្តិកំ អន្តោសីមាយំ “បច្ចេស្សំ ន បច្ចេស្ស”ន្តិ ឥមំ វិធឹ អនាមសិត្វា ពហិសីមាយមេវ “ន បច្ចេស្ស”ន្តិ បវត្តំ, តស្មា បក្កមនន្តិកសីមាតិក្កន្តិកសឧព្ភារា តត្ថ ន យុជ្ជន្តិ។ ទុតិយត្តិកំ អន្តោសីមាយំ “ន បច្ចេស្ស”ន្តិ បវត្តំ។ តតិយត្តិកំ **អនធិដ្ឋិត**-បទេន វិសេសេត្វា បវត្តំ, អត្ថតោ បឋមត្តិកេន សមេតិ។ **អនធិដ្ឋិតេនា**តិ ច “បច្ចេស្សំ ន បច្ចេស្ស”ន្តិ ឯវំ អនធិដ្ឋិតេន, អនិយមិតេនាតិ អត្ថោ។ តតិយត្តិកានន្តរំ ចតុត្ថត្តិកំ សម្ភវន្តំ អន្តោសីមាយំ “បច្ចេស្ស”ន្តិ វចនវិសេសេន

សម្ភវតិ។ តថា ច យោជិយមានំ ឥតរេហិ សវនន្តិកាទីហិ អវិរុទ្ធំ ហោតីតិ ចតុត្ថត្តិកំ អហុត្វា ឆក្កំ ជាតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ តីណិ តិកានិ ឯកំ ឆក្កញ្ចាតិ បឋមំ បន្នរសកំ វេទិតព្ពំ។

៣១៦-៣២០. តតោ ឥទមេវ បន្នរសកំ ឧបសគ្គវិសេសេន ទុតិយំ សមាទាយបន្នរសកំ នាម កតំ។ បុន “វិប្បកតចីវរំ អាទាយា”តិ តតិយំ បន្នរសកំ, “សមាទាយា”តិ ចតុត្ថំ បន្នរសកំ ទស្សិតន្តិ ឯវំ ចត្តារិ បន្នរសកានិ វេទិតព្ពានិ។ តត្ថ បឋមទុតិយេសុ បន្នរសកេសុ សព្ពេន សព្ពំ អកតចីវរំ អធិប្បេតំ, ឥតរេសុ ទ្វីសុ វិប្បកតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តតោ បរំ “ចីវរាសាយ បក្កមតី”តិអាទិនា នយេន និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសន អាសាវច្ឆេទិកវសេន ឯកោ វារោតិ ឥទមេកំ ចតុក្កំ ជាតំ, តស្មា បុព្ពេ វុត្តានិ តិកានិ អាសាវច្ឆេទិកានិ តីណិ ច តិកានីតិ ឯតំ អនាសាយទ្វាទសកន្តិ វេទិតព្ពំ។ តទនន្តរេ អាសាយទ្វាទសកេ កិញ្ចាបិ បឋមំ ទ្វាទសកំ លព្ភតិ, តថាបិ តំ និព្ពិសេសន្តិ តមេកំ ទ្វាទសកំ អវុត្តសិទ្ធំ កត្វា វិសេសតោ ទស្សេតុំ អាទិតោ បដ្ឋាយ “អន្តោសីមាយំ បច្ចេស្ស”ន្តិ វុត្តំ។ តំ ទុតិយចតុក្កេ “សោ ពហិសីមគតោ សុណាតី”តិអាទិវចនស្ស តតិយចតុក្កេ សវនន្តិកាទីនញ្ច ឱកាសករណត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥទំ បន ទ្វាទសកំ អនាសាយវសេនបិ លព្ភមានំ ឥមិនា អវុត្តសិទ្ធំ កត្វា ន ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវមេត្ថ ទ្វេ ទ្វាទសកានិ ឧទ្ធរិតព្ពានិ។ ករណីយទ្វាទសកេបិ យថាទស្សិតំ អនាសាយទ្វាទសកំ អវុត្តសិទ្ធំ អាសាយទ្វាទសកញ្ចាតិ ទ្វេ ទ្វាទសកានិ ឧទ្ធរិតព្ពានិ។

៣២១-៣២២. យស្មា ទិសំគមិកនវកេ “ទិសំគមិកោ បក្កមតី”តិ វចនេនេវ “ន បច្ចេស្ស”ន្តិ ឥទំ អវុត្តសិទ្ធមេវ, តស្មា តំ ន វុត្តំ។ ឯត្តាវតា ច អាវាសបលិពោធាភាវោ ទស្សិតោ។ ***ចីវរបដិវីសំ អបវិលាយមានោ***តិ ឥមិនា ចីវរបលិពោធសមង្គិតមស្ស ទស្សេតិ។ តត្ថ ***ចីវរបដិវីស***ន្តិ អត្តនោ បត្តព្ពចីវរភាគំ។ ***អបវិលាយមានោ***តិ អាកង្ខមានោ។ តស្ស ចីវរលាភេ សតិ វស្សំវុត្ថាវាសេ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនន្តិកានំ វសេន ឯកំ តិកំ, តេសំយេវ វសេន អន្តរាមគ្គេ ឯកំ, គតដ្ឋានេ ឯកន្តិ តិណ្ណំ តិកានំ វសេន ឯកំ នវកំ វេទិតព្ពំ។

៣២៤. តតោ បរំ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនន្តិកសីមាតិក្កន្តិកសឧព្ភារានំ វសេន ផាសុវិហារបញ្ចកំ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អាទាយសត្តកាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កឋិនក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ចីវរក្ខន្ធកំ

ជីវកវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣២៩-៣៣០. ចីវរក្ខន្ធកេ **កម្មវិបាក**ន្តិ កម្មជរោគំ។ **សំយមស្សា**តិ អាទិសំសស្ស, ឧបយោគត្ថេ ចេតំ សាមិវចនំ។

បជ្ជោតរាជវត្ថុកថាទិវណ្ណនា

៣៣៤-៣៣៦. **វិច្ឆិកស្ស ជាតោ**តិ តស្ស កិរ មាតុយា ឧតុសមយេ សយនគតាយ វិច្ឆិកោ នាភិប្បទេសំ អារុឡ្ហោ, សា តស្ស សម្ផស្សេន គព្ភំ គណ្ហិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “វិច្ឆិកស្ស ជាតោ”តិ។ **ឧស្សន្នទោសោ**តិ សញ្ចិតបិត្តាទិទោសោ។

វរយាចនកថាវណ្ណនា

៣៣៧. **ឥតរីតរេនា**តិ ឥតរេន ឥតរេន។ **ឥតរ**-សទ្ទោ បន អនិយមវចនោ ទ្វិក្ខត្តុំ វុច្ចមានោ យំកិញ្ចិ-សទ្ទេហិ សមានត្ថោ ហោតីតិ វុត្តំ “**អប្បគ្ឃេនបិ មហគ្ឃេនបិ យេន កេនចី**”តិ។ **មហាបិដ្ឋិយកោជវ**ន្តិ ហត្ថិបិដ្ឋីសុ អត្ថរិតព្ពតាយ មហាបិដ្ឋិយន្តិ លទ្ធសមញ្ញំ ចតុរង្គុលបុប្ផំ កោជវំ។

កម្ពលានុជាននាទិកថាវណ្ណនា

៣៤០. **ឧបចារេ**តិ សុសានស្ស អាសន្នេ បទេសេ។ **ឆឌ្ឌេត្វា គតា**តិ កិញ្ចិ អវត្វាយេវ ឆឌ្ឌេត្វា គតា។ **សោ ឯវ សាមី**តិ អកតាយ កតិកាយ យេន គហិតំ, សោវ សាមី។

ចីវរបដិគ្គាហកសម្មុតិអាទិកថាវណ្ណនា

៣៤២-៣៤៣. **ធុរវិហារដ្ឋានេ**តិ វិហារទ្វារស្ស សម្មុខដ្ឋានេ។ ***វិហារមជ្ឈេយេវ សម្មន្និតព្ពា***ន្តិ សព្ពេសំ ជាននត្ថាយ វិហារមជ្ឈេយេវ និសិន្នេហិ សម្មន្និតព្ពំ។ **តុលាភូតោ**តិ តុលាសទិសោ។ **វណ្ណាវណ្ណំ កត្វា**តិ សព្ពកោដ្ឋាសេ អគ្ឃតោ សមកេ កត្វា។ តេនេវាហ “**សមេ បដិវីសេ ឋបេត្វា**”តិ។ **ឥទ**ន្តិ សាមណេរានំ ឧបឌ្ឍបដិវីសស្ស ទានំ។ **ផាតិកម្ម**ន្តិ សម្មជ្ជនីពន្ធនាទិហត្ថកម្មំ ។ **ឧក្កុដ្ឋិំ ករោន្តី**តិ មហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ **សមបដិវីសោ ទាតព្វោ**តិ ករិស្សាមាតិ យាចន្តានំ បដិញ្ញាមត្តេនបិ សមកោដ្ឋាសោ ទាតព្វោ។

ចីវររជនកថាវណ្ណនា

៣៤៤. **រជនកុម្ភិយា មជ្ឈេ ឋបេត្វា**តិ អន្តោរជនកុម្ភិយា មជ្ឈេ ឋបេត្វា ឯវំ វដ្ដាធារកេ អន្តោរជនកុម្ភិយា បក្ខិត្តេ មជ្ឈេ ឧទកំ តិដ្ឋតិ, វដ្ដាធារកតោ ពហិ សមន្តា អន្តោកុម្ភិយំ រជនច្ឆល្លិ។ **រជនំ បក្ខិបិតុ**ន្តិ រជនច្ឆល្លិំ បក្ខិបិតុំ។

តិចីវរានុជាននកថាវណ្ណនា

៣៤៦. **ឧទ្ធស្តេ អរុណេ**តិ ឧគ្គតេ អរុណសីសេ។ **នន្ទិមុខិយា**តិ តុដ្ឋមុខិយា។

អតិរេកចីវរាទិកថាវណ្ណនា

៣៤៨. **អច្ឆុបេយ្យ**ន្តិ បតិដ្ឋបេយ្យំ។ **ហតវត្ថកាន**ន្តិ កាលាតីតវត្ថានំ។ **ឧទ្ធរិត្វា អល្លិយាបនខណ្ឌ**ន្តិ ទុព្ពលដ្ឋានំ អបនេត្វា អល្លិយាបនវត្ថខណ្ឌំ។

វិសាខាវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៤៩-៣៥១. វិសាខាវត្ថុម្ហិ **កល្លកាយា**តិ អកិលន្តកាយា បីតិសោមនស្សេហិ ផុដសរីរា។ **គតី**តិ ញាណគតិ ញាណាធិគមោ។ **អភិសម្បរាយោ**តិ ញាណាភិសម្បរាយោ ញាណសហិតោ បេច្ចភាវោ។

តំ ភគវា ព្យាករិស្សតីតិ "សោ ភិក្ខុ សោតាបន្នោ សកទាគាមី"តិអាទិនា តស្ស តំ ញាណគតឹ, តតោ បរំ "និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគន្ត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សតី"តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១០០៤) ញាណាភិសម្បរាយញ្ច អាវិ ករិស្សតិ។ **សោវគ្គិក**ន្តិ សគ្គសំវត្តនិកំ។ សោកំ នុទតិ វិនោទេតីតិ **សោកនុទំ**។

និសីទនាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

៣៥៣. **ទុក្ខំ សុបតី**តិ នានាវិធសុបិនំ បស្សន្តោ ទុក្ខំ សុបតិ។ **ទុក្ខំ បដិពុជ្ឈតី**តិ បដិពុជ្ឈន្តោបិ ឧត្តសិត្វា សលោមហំសោ ទុក្ខំ បដិពុជ្ឈតិ។

បច្ឆិមវិកប្បនុបគចីវរាទិកថាវណ្ណនា

៣៥៩-៣៦២. **អដ្ឋបទកច្ឆន្នេន បត្តមុខំ សិព្ពិតុ**ន្តិ អដ្ឋបទផលកាការេន បត្តមុខេ តត្ថ តត្ថ គណ្ឋំ ទស្សេត្វា សិព្ពិតុំ។ **អគ្គឡគុត្តិយេវ បមាណ**ន្តិ ឥមេហិ ចតូហិ និក្ខេបការណេហិ ឋបេន្តេនបិ អគ្គឡគុត្តិវិហារេយេវ ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។

សង្ឃិកចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា

៣៦៣. **បញ្ច មាសេ**តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ **វឌ្ឍិំ បយោជេត្វា ឋបិតឧបនិក្ខេបតោ**តិ វស្សាវាសិកត្ថាយ វេយ្យាវច្ចករេហិ វឌ្ឍិំ បយោជេត្វា ឋបិតឧបនិក្ខេបតោ។ **តត្រុប្បាទតោ**តិ នាឡិកេរអារាមាទិតត្រុប្បាទតោ។ "វស្សាវាសិកលាភវសេន វា មតកចីវរវសេន វា តត្រុប្បាទវសេន វា អញ្ញេន វា កេនចិ អាការេន សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ឧប្បន្នចីវរំ, សព្ពំ តស្សេវ អត្ថតកឋិនស្ស បញ្ច មាសេ, អនត្ថតកឋិនស្ស ឯកំ ចីវរមាសំ បាបុណាតី"តិ អវិសេសតោ វត្វាបិ បុន វស្សាវាសិកលាភវសេន ឧប្បន្នេ លព្ភមានវិសេសំ ទស្សេតុំ **"យំ បន ឥធ"**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **ឥធា**តិ អភិលាបមត្តមេតំ។ "វស្សំវុត្ថសង្ឃស្ស ទេមា"តិ វុត្តេបិ សោយេវ នយោ។ **អនត្ថតកឋិនស្សបិ បញ្ច មាសេ បាបុណាតី**តិ វស្សាវាសិកលាភវសេន ឧប្បន្នត្តា អនត្ថតកឋិនស្សបិ វុត្ថវស្សស្ស បញ្ច មាសេ បាបុណាតិ។ **កេនចិ** បន "ឥធ-សទ្ទេន និយមិតត្តា"តិ ការណំ វុត្តំ, តំ អការណំ។ តថា ហិ ឥធ-សទ្ទេន អនិយមេត្វាបិ "វស្សំវុត្ថសង្ឃស្ស ទេមា"តិ វា "វស្សាវាសិកំ ទេមា"តិ វា អន្តោហេមន្តេ វស្សាវាសិកលាភវសេន ទិន្នំ ចីវរំ អនត្ថតកឋិនស្សបិ វុត្ថវស្សស្ស បញ្ច មាសេ បាបុណាតិ, តេនេវ បរតោ អដ្ឋសុ មាតិកាសុ "វស្សំវុត្ថសង្ឃស្ស ទេតី"តិ ឥមស្ស មាតិកាបទស្ស វិនិច្ឆយេ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩) "ចីវរមាសតោ បដ្ឋាយ យាវ ហេមន្តស្ស បច្ឆិមោ ទិវសោ, តាវ វស្សាវាសិកំ ទេមាតិ វុត្តេ កឋិនំ អត្ថតំ វា ហោតុ អនត្ថតំ វា, អតីតវស្សំវុត្ថានមេវ បាបុណាតី"តិ វុត្តំ។ **តតោ បរ**ន្តិ បញ្ចមាសតោ បរំ, គិម្ហានស្ស បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។

"កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា"តិ ឥទំ "ឧទាហុ អនាគតវស្សេ"តិ ឥមស្សានន្តរំ ទដ្ឋព្ពំ។ គិម្ហានស្ស បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នមេវ ហិ បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា "កឹ អតីតវស្សេ ឥទំ វស្សាវាសិក"ន្តិអាទិនា បុច្ឆិតព្ពំ, តេនេវ បរតោបិ វក្ខតិ "គិម្ហានំ បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ វុត្តេ បន មាតិកា អារោបេតព្ពា 'អតីតវស្សាវាសស្ស បញ្ច មាសា អតិក្កន្តា, អនាគតោ ចាតុមាសច្ចយេន ភវិស្សតិ, កតរវស្សាវាសស្ស ទេសី'តិ។ សចេ 'អតីតវស្សំវុត្ថានំ ទម្មី'តិ វទតិ, តំអន្តោវស្សំវុត្ថានមេវ បាបុណាតី"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩)។ បោត្ថកេសុ បន "អនត្ថតកឋិនស្សបិ បញ្ច មាសេ បាបុណាតី"តិ ឥមស្សានន្តរំ "កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា"តិ ឥទំ លិខន្តិ, តំ ន យុជ្ជតិ។ ន ហិ បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នំ សន្ធាយ "អនត្ថតកឋិនស្សបិ បញ្ច មាសេ បាបុណាតី"តិ វុត្តំ, ន ច បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នំ វុត្ថវស្សស្សេវ បាបុណាតិ, សម្មុខីភូតានំ សព្ពេសំ បាបុណាតិ, តេនេវ បរតោ វក្ខតិ "អសុកវិហារេ វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សាតិ វទតិ, តត្រ វស្សំវុត្ថានមេវ យាវ កឋិនស្សុព្ភារា បាបុណាតិ។ សចេ បន គិម្ហានំ បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ ឯវំ វទតិ, តត្រ សម្មុខីភូតានំ សព្ពេសំ បាបុណាតិ។ កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩)។

ឋិតិកា បន ន តិដ្ឋតីតិ ឯត្ថ អដ្ឋិតាយ ឋិតិកាយ បុន អញ្ញស្មិំ ចីវរេ ឧប្បន្នេ សចេ ឯកោ ភិក្ខុ អាគច្ឆតិ, មជ្ឈេ ឆិន្ទិត្វា ទ្វីហិបិ គហេតព្ពំ។ ឋិតាយ បន ឋិតិកាយ បុន អញ្ញស្មិំ ចីវរេ ឧប្បន្នេ សចេ នវកតរោ អាគច្ឆតិ, ឋិតិកា ហេដ្ឋា គច្ឆតិ។ សចេ វុឌ្ឍតរោ អាគច្ឆតិ, ឋិតិកា ឧទ្ធមារោហតិ។ អថ អញ្ញោ នត្ថិ, បុន អត្តនោ បាបេ

ត្វា គហេតព្ពំ។ **ទុក្កហិតានិ ហោន្តី**តិ ឯត្ថ សង្ឃិកានេវ ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **គហិតមេវ នាមា**តិ “ឥមស្ស ឥទំ បត្ត”ន្តិ កិញ្ចាបិ ន វិទិតំ, តេ បន ភាគា អត្ថតោ តេសំ បត្តាយេវាតិ អធិប្បាយោ។ **ឥតោវា**តិ ថេរានំ ទាតព្ពតោយេវ។

សង្ឃិកចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបនន្ទសក្យបុត្តវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៦៤. សត្តាហវារេន អរុណមេវ ឧដ្ឋាបេតីតិ ឯតំ វចនមត្តមេវ ឯកស្មិំ វិហារេ សត្តាហកិច្ចាភាវតោ។ **ឥទ**ន្តិ ឯកាធិប្បាយទានំ។ **នានាលាភេហី**តិអាទីសុ នានា វិសុំ វិសុំ លាភោ ឯតេសូតិ នានាលាភា, ទ្វេ វិហារា, តេហិ **នានាលាភេហិ**។ នានា វិសុំ វិសុំ បាការាទីហិ បរិច្ឆិន្នោ ឧបចារោ ឯតេសន្តិ នានូបចារា, តេហិ **នានូបចារេហិ។ ឯកសីមវិហារេហី**តិ ឯកូបចារសីមាយំ ទ្វីហិ វិហារេហិ។

គិលានវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៦៥. បលិបន្នោតិ និមុគ្គោ, មក្ខិតោតិ អត្ថោ។ **ឧច្ចារេត្វា**តិ ឧក្ខិបិត្វា។ **សមានាចរិយកោ**តិ ឯត្ថ សចេបិ ឯកស្ស អាចរិយស្ស ឯកោ អន្តេវាសិកោ ហោតិ, ឯកោ សទ្ធិវិហារិកោ, ឯតេបិ អញ្ញមញ្ញំ សមានាចរិយកា ឯវាតិ វទន្តិ។

៣៦៦. ភេសជ្ជំ យោជេតុំ អសមត្ថោ ហោតីតិ វេជ្ជេន “ឥទញ្ចិទញ្ច ភេសជ្ជំ គហេត្វា ឥមិនា យោជេត្វា ទាតព្ព”ន្តិ វុត្តេ តថា កាតុំ អសមត្ថោតិ អត្ថោ។ **នីហាតុ**ន្តិ នីហរិតុំ, ឆឌ្ឌេតុន្តិ អត្ថោ។

មតសន្តកកថាវណ្ណនា

៣៦៧-៣៦៩. ភិក្ខុស្ស កាលកតេតិ ឯត្ថ **កាលកត**-សទ្ទោ ភាវសាធនោតិ អាហ “**កាលកិរិយាយា**”តិ។ **តត្ថ តត្ថ សង្ឃស្សា**តិ តស្មិំ តស្មិំ វិហារេ សង្ឃស្ស។

សង្ឃេ ភិន្នេ ចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា

៣៧៦. យត្ថ បន ទក្ខិណោទកំ បមាណន្តិ ភិក្ខូ យស្មិំ រដ្ឋេ ទក្ខិណោទកបអគ្គហណមត្តេនបិ ទេយ្យធម្មស្ស សាមិនោ ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **បរសមុទ្ទេ**តិ ជម្ពុទីបេ។

៣៧៨. មតកចីវរំ អធិដ្ឋាតីតិ ឯត្ថ មត្កំ គច្ឆន្តោ តស្ស កាលកិរិយំ សុត្វា អវិហារដ្ឋានេ ចេ ទ្វាទសរតនព្ភន្តរេ អញ្ញេសំ ភិក្ខូនំ អភាវំ ញត្វា “ឥទំ ចីវរំ មយ្ហំ បាបុណាតី”តិ អធិដ្ឋាតិ, ស្វាធិដ្ឋិតំ។

អដ្ឋចីវរមាតិកាកថាវណ្ណនា

៣៧៩. បុគ្គលាធិដ្ឋាននយេន វុត្តន្តិ “សីមាយទាន”ន្តិអាទិនា វត្តព្ពេ “សីមាយ ទេតី”តិអាទិ បុគ្គលាធិដ្ឋាននយេន វុត្តំ។ **បរិក្ខេបារហដ្ឋានេន បរិច្ឆិន្នា**តិ ឥមិនា អបរិក្ខិត្តស្ស វិហារស្ស ធុវសន្និបាតដ្ឋានាទិតោ បឋមលេឌ្ឌុបាតស្ស អន្តោ ឧបចារសីមាតិ ទស្សេតិ។ ឥទានិ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតស្ស អន្តោបិ ឧបចារសីមាយេវាតិ ទស្សេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ ធុវសន្និបាតដ្ឋានម្បិ បរិយន្តគតមេវ គហេតព្ពំ។ ភិក្ខុនីនំ អារាមប្បវេសនសេនាសនាបុច្ឆនាទិ បរិវាសមានត្តារោចនវស្សច្ឆេទនិស្សយសេនាសនគ្គាហាទិ វិធានន្តិ ឥទំ សព្ពំ ឥមិស្សាយេវ ឧបចារសីមាយ វសេន វេទិតព្ពំ។ លាភត្ថាយ ឋបិតសីមា **លាភសីមា**។ សមានសំវាសអវិប្បវាសសីមាសុ ទិន្នស្ស ឥទំ នានត្តំ – “អវិប្បវាសសីមាយ ទម្មី”តិ ទិន្នំ គាមដ្ឋានំ ន បាបុណាតិ។ កស្មា? “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ចា”តិ វុត្តត្តា។ “សមានសំវាសកសីមាយ ទម្មី”តិ ទិន្នំ បន គាមេ ឋិតានម្បិ បាបុណាតីតិ។

ពុទ្ធាធិវុត្ថោតិ ពុទ្ធេន ភគវតា អធិវុត្ថោ។ **ឯកស្មិ**ន្តិ ឯកស្មិំ វិហារេ។ **បាកវដ្ដ**ន្តិ ទានវដ្ដំ។ **វត្តតី**តិ បវត្តតិ។ **បំសុកូលិកានម្បិ វដ្ដតី**តិ “តុយ្ហំ ទេមា”តិ អវត្វា “ភិក្ខូនំ ទេម, ថេរានំ ទេមា”តិ វុត្តត្តា បំសុកូលិកានំ វដ្ដតិ។ **វិចារិតមេវា**តិ ឧបាហនត្ថវិកាទីនមត្ថាយ វិចារិតមេវ។

ឧបឌ្ឍំ ទាតព្ពន្តិ យំ ឧភតោសង្ឃស្ស ទិន្នំ, តតោ ឧបឌ្ឍំ ភិក្ខូនំ, ឧបឌ្ឍំ ភិក្ខុនីនំ ទាតព្ពំ។ សចេបិ ឯកោ ភិក្ខុ ហោតិ ឯកា វា ភិក្ខុនី, អន្តមសោ អនុបសម្បន្នស្សបិ ឧបឌ្ឍមេវ ទាតព្ពំ។ **“ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ភិក្ខុនីនញ្ច តុយ្ហញ្ចា”តិ វុត្តេ បន បុគ្គលោ វិសុំ ន លភតីតិ** ឥទំ អដ្ឋកថាបមាណេនេវ គហេតព្ពំ។ ន ហេត្ថ វិសេសការណំ ឧបលព្ភតិ។ តថា ហិ “ឧភតោសង្ឃស្ស ច តុយ្ហញ្ច ទម្មី”តិ វុត្តេ សាមញ្ញវិសេសវចនេហិ សង្គហិតត្តា យថា បុគ្គលោ វិសុំ លភតិ, ឯវមិធាបិ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច តុយ្ហញ្ចា”តិ សាមញ្ញវិសេសវចនសព្ភាវតោ ភវិតព្ពមេវ វិសុំ បុគ្គលបដិវិសេនាតិ វិញ្ញាយតិ, តស្មា អដ្ឋកថាវចនមេវេត្ថ បមាណំ។ **បាបុណនដ្ឋានតោ ឯកមេវ លភតីតិ** អត្តនោ វស្សគ្គេន បត្តដ្ឋានតោ ឯកមេវ កោដ្ឋាសំ លភតិ។ តត្ថ ការណមាហ **“កស្មា? ភិក្ខុសង្ឃគ្គហណេន គហិតត្តា”**តិ, ភិក្ខុសង្ឃគ្គហណេនេវ បុគ្គលស្សបិ គហិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ **ភិក្ខុសង្ឃស្ស ហរាតិ វុត្តេបិ ហរិតព្ពន្តិ** ឦទិសំ គិហិវេយ្យាវច្ចំ ន ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។

លក្ខណញ្ញូ វទន្តីតិ ឥទំ សន្និដ្ឋានវចនំ, អដ្ឋកថាសុ អនាគតត្តា បន ឯវំ វុត្តំ។ **ពហិឧបចារសីមាយំ…បេ. … សព្ពេសំ បាបុណាតីតិ** យត្ថ កត្ថចិ វុត្ថវស្សានំ សព្ពេសំ បាបុណាតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយម្បិ** (កង្ខា. អដ្ឋ. អកាលចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា) “សចេ បន ពហិឧបចារសីមាយំ ឋិតោ ‘វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សា’តិ វទតិ, យត្ថ កត្ថចិ វុត្ថវស្សានំ សព្ពេសំ សម្បត្តានំ បាបុណាតី”តិ វុត្តំ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន “វស្សាវាសស្ស អននុរូបេ បទេសេ ឋត្វា វុត្តត្តា វស្សំវុត្ថានំ អវុត្ថានញ្ច សព្ពេសំ បាបុណាតី”តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហិ “វស្សំវុត្ថសង្ឃស្ស ទម្មី”តិ វុត្តេ អវុត្ថវស្សានំ បាបុណាតិ។ **ឯវំ វទតីតិ** “វស្សំវុត្ថសង្ឃស្ស ទម្មី”តិ វទតិ។ **ឧទ្ទេសំ គហេតុំ អាគតោតិ** តស្ស សន្តិកេ ឧទ្ទេសំ អគហិតបុព្ពស្សបិ ឧទ្ទេសំ គណ្ហិស្សាមីតិ អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ អន្តេវាសិកភាវូបគមនតោ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អដ្ឋចីវរមាតិកាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចីវរក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ចម្បេយ្យក្ខន្ធកំ

កស្សបគោត្តភិក្ខុវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣៨០. ចម្បេយ្យក្ខន្ធកេ **ចម្បាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តស្ស ហិ នគរស្ស អារាមបោក្ខរណីអាទីសុ តេសុ តេសុ ឋានេសុ ចម្បករុក្ខាវ ឧស្សន្នា អហេសុំ, តស្មា “ចម្បា”តិ សង្ខំ អគមាសិ។ **គគ្គរាយ បោក្ខរណិយា តីរេ**តិ តស្ស ចម្បានគរស្ស អវិទូរេ គគ្គរាយ នាម រាជមហេសិយា ខណិតត្តា “គគ្គរា”តិ លទ្ធវោហារា បោក្ខរណី អត្ថិ, តស្សា តីរេ សមន្តតោ នីលាទិបញ្ចវណ្ណកុសុមបដិមណ្ឌិតំ មហន្តំ ចម្បកវនំ, តស្មិំ ភគវា កុសុមគន្ធសុគន្ធេ ចម្បកវនេ វិហរតិ។ តំ សន្ធាយ “គគ្គរាយ បោក្ខរណិយា តីរេ”តិ វុត្តំ។ **តន្តិពទ្ធោ**តិ **តន្តិ** វុច្ចតិ ព្យាបារោ, តត្ថ ពទ្ធោ បសុតោ ឧស្សុក្កំ អាបន្នោតិ អត្ថោ, តស្មិំ អាវាសេ អកតំ សេនាសនំ ករោតិ, ជិណ្ណំ បដិសង្ខរោតិ, កតេ ឥស្សរោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**តស្មិំ អាវាសេ កត្តព្ពត្តា តន្តិបដិពទ្ធោ**”តិ, កត្តព្ពកម្មេ ឧស្សាហមាបន្នោតិ អត្ថោ។

ញត្តិវិបន្នកម្មាទិកថាវណ្ណនា

៣៨៥-៣៨៧. **បដិក្កោសន្តេស្វ**តិ និវារេន្តេសុ។ **ឋាបនំ វា អញ្ញថា ករណំ វា នត្ថី**តិ ញត្តិកម្មស្ស ឯកាយ ឯវ ញត្តិយា កត្តព្ពត្តា តតោ ឋាបនំ ន សម្ភវតិ, អនុស្សាវនាយ អភាវតោ បច្ឆា ញត្តិឋបនវសេន ទ្វីហិ ញត្តីហិ ករណវសេន ច អញ្ញថា ករណំ នត្ថិ។

ចតុវគ្គករណាទិកថាវណ្ណនា

៣៨៩. ឧក្ខេបនីយកម្មកតោ **កម្មនានាសំវាសកោ**, ឧក្ខិត្តានុវត្តកោ **លទ្ធិនានាសំវាសកោ**។

ទ្វេនិស្សារណាទិកថាវណ្ណនា

៣៩៥. **អប្បត្តោ និស្សារណ**ន្តិ ឯត្ថ **និស្សារណកម្មំ** នាម កុលទូសកានញ្ញេវ អនុញ្ញាតំ, អយញ្ច “ពាលោ ហោតិ អព្យត្តោ”តិអាទិនា និទ្ទិដ្ឋោ កុលទូសកោ ន ហោតិ, តស្មា “អប្បត្តោ”តិ វុត្តោ ។ យទិ ឯវំ កថំ សុនិស្សារិតោ ហោតីតិ? ពាលអព្យត្តតាទិយុត្តស្សបិ កម្មក្ខន្ធកេ “អាកង្ខមានោ សង្ឃោ បព្ពាជនីយកម្មំ ករេយ្យា”តិ (ចូឡវ. ២៧) វុត្តត្តា។ តេនេវាហ “**តញ្ចេ ស…បេ…. តស្មា សុនិស្សារិតោ ហោតី**”តិ។ តត្ថ **តន្តិ** បព្ពាជនីយកម្មំ។ **ឯសោ**តិ “ពាលោ”តិអាទិនា និទ្ទិដ្ឋោ។ **អាវេណិកេន លក្ខណេនា**តិ បព្ពាជនីយកម្មស្ស អាវេណិកភូតេន កុលទូសកភាវលក្ខណេន។

តញ្ចេ សង្ឃោ និស្សារេតិ, សុនិស្សារិតោតិ ឯត្ថ អធិប្បេតស្ស បព្ពាជនីយកម្មស្ស វសេន អត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យទិ “តញ្ចេ សង្ឃោ និស្សារេតី”តិ តជ្ជនីយាទិកម្មវសេន និស្សារណា អធិប្បេតា, តទា និស្សារណំ សម្បត្តោយេវ តជ្ជនីយាទិវសេន សុនិស្សារិតោតិ ព្យតិរេកមុខេន អត្ថំ ទស្សេតុំ បុន “**តញ្ចេ សង្ឃោ និស្សារេតី**”តិ ឧល្លិង្គេត្វា អត្ថោ កថិតោ។ នត្ថិ ឯតស្ស អបទានំ អវខណ្ឌនំ អាបត្តិបរិយន្តោតិ **អនបទានោ។ ឯកេកេនបិ អង្គេន និស្សារណា អនុញ្ញាតា**តិ កម្មក្ខន្ធកេ អនុញ្ញាតា។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទ្វេនិស្សារណាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចម្បេយ្យក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កោសម្ពកក្ខន្ធកំ

កោសម្ពកវិវាទកថាវណ្ណនា

៤៥១. កោសម្ពកក្ខន្ធកេ **សចេ ហោតិ, ទេសេស្សាមីតិ** សុព្ពចតាយ សិក្ខាកាមតាយ ច អាបត្តី បស្សិ។ **នត្ថិ អាបត្តីតិ** អនាបត្តិបក្ខោបិ ឯត្ថ សម្ភវតីតិ អធិប្បាយេនាហ។ សា បនាបត្តិ ឯវ។ តេនាហ “**សោ តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ អហោសី**”តិ។

៤៥៣-៤៥៤. **សម្មមអត្ថវសេនាតិ** គុរុកត្ថវសេន។ “**អការណេ តុម្ហេហិ សោ ភិក្ខុ ឧក្ខិត្តោ**”**តិ វទេយ្យាតិ** យស្មា បុព្ពេ វិនយធរស្ស វចនេន “សចេ អាបត្តិ ហោតិ, ទេសេស្សាមី”តិ អនេន បដិញ្ញាតំ, ឥទានិបិ តស្សេវ វចនេន “អសញ្ចិច្ច អស្សតិយា កតត្តា នត្ថេត្ថ អាបត្តី”តិ អនាបត្តិសញ្ញី, តស្មា “អការណេ តុម្ហេហិ សោ ភិក្ខុ ឧក្ខិត្តោ”តិ ឧក្ខេបកេ ភិក្ខូ យទិ វទេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **ឧក្ខិត្តានុវត្តកេ វា** “**តុម្ហេ អាបត្តី អាបន្នា**”**តិ វទេយ្យាតិ** យស្មា វត្ថុជាននចិត្តេនាយំ សចិត្តកា អាបត្តិ, អយញ្ច ឧទកាវសេសេ ឧទកាវសេសសញ្ញី, តស្មា សាបត្តិកស្សេវ “តុម្ហេ ឆន្ទាគតី គច្ឆថា”តិ អធិប្បាយេន “តុម្ហេ អាបត្តី អាបន្នា”តិ ឧក្ខិត្តានុវត្តកេ វទេយ្យ។

៤៥៥-៤៥៦. **កម្មំ កោបេតីតិ** “នានាសំវាសកចតុត្ថោ ចេ, ភិក្ខវេ, កម្មំ ករេយ្យ, អកម្មំ ន ច ករណីយ”ន្តិអាទិវចនតោ (មហាវ. ៣៨៩) សចេ សង្ឃោ តំ គណបូរកំ កត្វា កម្មំ ករេយ្យ, អយំ តត្ថ និសិន្នោបិ តំ កម្មំ កោបេតីតិ អធិប្បាយោ។ **ឧបចារំ មុញ្ចិត្វាតិ** ឯត្ថ **ឧបចារោ** នាម អញ្ញមញ្ញំ ហត្ថេន បាបុណនដ្ឋានំ។

៤៥៧. **ភណ្ឌនជាតាតិ**អាទីសុ កលហស្ស បុព្ពភាគោ ភណ្ឌនំ នាម, តំ ជាតំ ឯតេសន្តិ **ភណ្ឌនជាតា,** ហត្ថបរាមាសាទិវសេន មត្ថកំ បត្តោ កលហោ ជាតោ ឯតេសន្តិ **កលហជាតា,** វិរុទ្ធវាទភូតំ វាទំ អាបន្នាតិ **វិវាទាបន្នា។ មុខសត្តីហីតិ** វាចាសត្តីហិ។ **វិតុទន្តាតិ** វិជ្ឈន្តា ។ **ភគវន្តំ ឯតទវោចាតិ** “ឥធ, ភន្តេ, កោសម្ពិយំ ភិក្ខូ ភណ្ឌនជាតា”តិអាទិវចនំ អវោច, តញ្ច ខោ នេវ បិយកម្យតាយ, ន ភេទាធិប្បាយេន, អថ ខោ អត្ថកាមតាយ ហិតកាមតាយ។ សាមគ្គិការកោ កិរេស ភិក្ខុ, តស្មាស្ស ឯតទហោសិ “យថា ឥមេ ភិក្ខូ វិវាទំ អារទ្ធា, ន សក្កា មយា, នាបិ អញ្ញេន ភិក្ខុនា សមគ្គេ កាតុំ, អប្បេវ នាម សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ ភគវា សយំ វា គន្ត្វា អត្តនោ វា សន្តិកំ បក្កោសាបេត្វា ឯតេសំ ភិក្ខូនំ ខន្តិមេត្តាបដិសំយុត្តំ សារណីយធម្មទេសនំ កថេត្វា សាមគ្គិំ ករេយ្យា”តិ អត្ថកាមតាយ ហិតកាមតាយ គន្ត្វា អវោច។ **តស្មា ឯវមាហាតិ** អត្ថកាមត្តា ឯវមាហ, ន ភគវតោ វចនំ អនាទិយន្តោ។ យេ បន តទា សត្ថុ វចនំ ន គណ្ហិំសុ, តេ កិញ្ចិ អវត្វា តុណ្ហីភូតា មង្កុភូតា អដ្ឋំសុ, តស្មា ឧភយេសម្បិ សត្ថរិ អគារវបដិបត្តិ នាហោសិ។

កោសម្ពកវិវាទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទីឃាវុវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤៥៨. **អថ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ**អាទីសុ **ភូតបុព្ពន្តិ** ឥទំ ភគវា បថវិគតំ និធិំ ឧទ្ធរិត្វា បុរតោ រាសិំ ករោន្តោ វិយ ភវបដិច្ឆន្នំ បុរាវុត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ។ **អឌ្ឍោតិ** ឥស្សរោ។ យោ កោចិ អត្តនោ សន្តកេន វិភវេន អឌ្ឍោ ហោតិ, អយំ បន ន កេវលំ អឌ្ឍោយេវ, មហទ្ធនោ មហតា អបរិមាណសង្ខេន ធនេន សមន្នាគតោតិ អាហ “**មហទ្ធនោ**”តិ។ ភុញ្ជិតព្ពតោ បរិភុញ្ជិតព្ពតោ វិសេសតោ កាមា ភោគា នាម, តស្មា បញ្ចកាមគុណវសេន មហន្តា ឧឡារា ភោគា អស្សាតិ **មហាភោគោ**។ មហន្តំ សេនាពលញ្ចេវ ថាមពលញ្ច ឯតស្សាតិ **មហព្ពលោ**។ មហន្តោ ហត្ថិអស្សាទិវាហនោ ឯតស្សាតិ **មហាវាហនោ**។ មហន្តំ វិជិតំ រដ្ឋំ ឯតស្សាតិ **មហាវិជិតោ។ បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារោតិ កោសោ** វុច្ចតិ ភណ្ឌាគារសារគព្ភោ, **កោដ្ឋំ** វុច្ចតិ ធញ្ញស្ស អាឋបនដ្ឋានំ, កោដ្ឋភូតំ អគារំ **កោដ្ឋាគារំ,** និទហិត្វា ឋបិតេន ធនេន បរិបុណ្ណកោសោ ធញ្ញេនញ្ច បរិបុណ្ណកោដ្ឋាគារោតិ អត្ថោ។

អថ វា ចតុព្ពិធោ កោសោ ហត្ថី អស្សា រថា បត្តីតិ។ យថា ហិ អសិនោ តិក្ខភាវបរិបាលកោ បរិច្ឆទោ “កោសោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ រញ្ញោ តិក្ខភាវបរិបាលកត្តា ចតុរង្គិនី សេនា “កោសោ”តិ វុច្ចតិ។ តិវិធំ កោដ្ឋាគារំ ធនកោដ្ឋាគារំ ធញ្ញកោដ្ឋាគារំ វត្ថកោដ្ឋាគារន្តិ។ តំ សព្ពម្បិ បរិបុណ្ណមស្សាតិ **បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារោ។ ចតុរង្គិនី សេនន្តិ** ហត្ថិអស្សរថបត្តិសង្ខាតេហិ ចតូហិ អង្គេហិ សមន្នាគតំ សេនំ។ **សន្នយ្ហិត្វាតិ** ចម្មបដិមុញ្ចនាទីហិ សន្នាហំ ការេត្វា។ **អព្ភុយ្យាសីតិ** អភិឧយ្យាសិ, អភិមុខោ ហុត្វា និក្ខមីតិ អត្ថោ។ **ឯកសង្ឃាតម្បីតិ** ឯ

កប្បហារម្បិ។ **ជោវនន្តិ** ជោវនុទកំ។ **បរិនេត្វា**តិ នីហរិត្វា។ “អនត្ថទោ”តិ វត្តព្ពេ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា “អនត្ថតោ”តិ វុត្តន្តិ អាហ “**អថ វា**”តិអាទិ។

៤៦៤. វគ្គភាវេន វា បុថុ នានា សទ្ទោ អស្សាតិ **បុថុសទ្ទោ។ សមជនោ**តិ ភណ្ឌនេ សមជ្ឈាសយោ ជនោ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ ជនកាយេ។ **អហំ ពាលោតិ ន មញ្ញិត្ថា**តិ ពាលលក្ខណេ ឋិតោបិ “អហំ ពាលោ”តិ ន មញ្ញិ។ **ភិយ្យោ ចា**តិ អត្តនោ ពាលភាវស្ស អជាននតោ ភិយ្យោ ច ភណ្ឌនស្ស ឧបរិជោដោ វិយ សង្ឃភេទស្ស អត្តនោ ការណភាវម្បិ ឧប្បជ្ជមានំ ន មញ្ញិត្ថ នាញ្ញាសិ។

កលហវសេន បវត្តវាចាយេវ គោចរា ឯតេសន្តិ **វាចាគោចរា។ មុខាយាម**ន្តិ វិវទនវសេន មុខំ អាយាមេត្វា ភាណិនោ។ **ន តំ ជានន្តី**តិ តំ កលហំ ន ជានន្តិ។ កលហំ ករោន្តោ ច តំ ន ជានន្តោ នាម នត្ថិ។ យថា បន ន ជានន្តិ, តំ ទស្សេតុំ អាហ “**ឯវំ សាទីនវោ អយ**”ន្តិ, អយំ កលហោ នាម អត្តនោ បរេសញ្ច អត្ថហាបនតោ អនត្ថុប្បាទនតោ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សម្បរាយេ ច សាទីនវោ សទោសោតិ អត្ថោ។ **តំ ន ជានន្តី**តិ តំ កលហំ ន ជានន្តិ។ កថំ ន ជានន្តីតិ អាហ “**ឯវំ សាទីនវោ អយ**”ន្តិ, “ឯវំ សាទីនវោ អយំ កលហោ”តិ ឯវំ តំ កលហំ ន ជានន្តីតិ អត្ថោ។

អក្កោច្ឆិ មន្តិអាទីសុ **អក្កោច្ឆី**តិ អក្កោសិ។ **អវធី**តិ បហរិ។ **អជិនី**តិ កូដសក្ខិឱតារណេន វា វាទបដិវាទេន វា ករណុត្តរិយករណេន វា អជេសិ។ **អហាសី**តិ មម សន្តកំ បត្តាទីសុ កិញ្ចិទេវ អវហរិ ។ **យេ ច តន្តិ** យេ កេចិ ទេវា វា មនុស្សា វា គហដ្ឋា វា បព្ពជិតា វា តំ “អក្កោច្ឆិ ម”ន្តិអាទិវត្ថុកំ កោធំ សកដធុរំ វិយ នទ្ធិនា បូតិមច្ឆាទីនិ វិយ ច កុសាទីហិ បុនប្បុនំ វេឋេន្តា **ឧបនយ្ហន្តិ** ឧបនាហវសេន អនុពន្ធន្តិ, តេសំ សកឹ ឧប្បន្នំ វេរំ ន សម្មតីតិ អត្ថោ។

យេ ច តំ នុបនយ្ហន្តីតិ អសតិយា អមនសិការវសេន វា កម្មបច្ចវេក្ខណាទិវសេន វា យេ តំ អក្កោសាទិវត្ថុកំ កោធំ “តយាបិ កោចិ និទ្ទោសោ បុរិមភវេ អក្កុដ្ឋោ ភវិស្សតិ, បហដោ ភវិស្សតិ, កូដសក្ខឹ ឱតារេត្វា ជិតោ ភវិស្សតិ, កស្សចិ តេ បសយ្ហ កិញ្ចិ អច្ឆិន្នំ ភវិស្សតិ, តស្មា និទ្ទោសោ ហុត្វាបិ អក្កោសាទីនិ បាបុណាសី”តិ ឯវំ ន ឧបនយ្ហន្តិ , តេសុ បមាទេន ឧប្បន្នម្បិ វេរំ ឥមិនា អនុបនយ្ហនេន និរិន្ធនោ វិយ ជាតវេទោ ឧបសម្មតិ។

ន ហិ វេរេន វេរានីតិ យថា ហិ ខេឡសិង្ឃាណិកាទិអសុចិមក្ខិតំ ឋានំ តេហេវ អសុចីហិ ធោវន្តោ សុទ្ធំ និគ្គន្ធំ កាតុំ ន សក្កោតិ, អថ ខោ តំ ឋានំ ភិយ្យោសោ មត្តាយ អសុទ្ធតរញ្ច ទុគ្គន្ធតរញ្ច ហោតិ, ឯវមេវ អក្កោសន្តំ បច្ចក្កោសន្តោ បហរន្តំ បដិបហរន្តោ វេរេន វេរំ វូបសមេតុំ ន សក្កោតិ, អថ ខោ ភិយ្យោ វេរមេវ ករោតិ។ ឥតិ វេរានិ នាម វេរេន កិស្មិញ្ចិបិ កាលេ ន សម្មន្តិ, អថ ខោ វឌ្ឍន្តិយេវ។ **អវេរេន ច សម្មន្តី**តិ យថា បន តានិ ខេឡាទីនិ អសុចីនិ វិប្បសន្នេន ឧទកេន ធោវិយមានានិ នស្សន្តិ, តំ ឋានំ សុទ្ធំ ហោតិ និគ្គន្ធំ, ឯវមេវ អវេរេន ខន្តិមេត្តោទកេន យោនិសោមនសិការេន បដិសង្ខានេន បច្ចវេក្ខណេន វេរានិ វូបសម្មន្តិ បដិប្បស្សម្ភន្តិ អភាវំ គច្ឆន្តិ។ **ឯស ធម្មោ សនន្តនោ**តិ ឯស អវេរេន វេរូបសមនសង្ខាតោ បោរាណកោ ធម្មោ សព្ពេសំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធខីណាសវានំ គតមគ្គោ។

ន ជានន្តីតិ អនិច្ចសញ្ញំ ន បច្ចុបដ្ឋាបេន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **តតោ សម្មន្តិ មេធគា**តិ តតោ តស្មា ការណា មេធគា កលហា សម្មន្តិ វូបសមំ គច្ឆន្តិ។ កថំ តេ សម្មន្តីតិ អាហ “**ឯវញ្ហី**”តិអាទិ។ តត្ថ **ឯវញ្ហិ តេ ជានន្តា**តិ តេ បណ្ឌិតា “មយំ មច្ចុសមីបំ គច្ឆាមា”តិ ឯវំ ជានន្តា យោនិសោមនសិការំ ឧប្បាទេត្វា មេធគានំ កលហានំ វូបសមាយ បដិបជ្ជន្តិ, អថ នេសំ តាយ បដិបត្តិយា តេ មេធគា សម្មន្តីតិ អធិប្បាយោ។

តេសម្បិ ហោតិ សង្គតីតិ យេ មាតាបិតូនំ អដ្ឋីនិ ឆិន្ទន្តិ, បាណេ ហរន្តិ, គវាទីនិ ច បសយ្ហ គណ្ហន្តិ, ឯវំ រដ្ឋំ វិលុម្បមានានំ តេសម្បិ សង្គតិ ហោតិ, កិមង្គំ បន តុម្ហាកំ ន សិយាតិ អធិប្បាយោ។

វណ្ណាវណ្ណទីបនត្ថំ វុត្តាតិ “ពាលសហាយតាយ ឥមេ ភិក្ខូ កលហបសុតា, បណ្ឌិតសហាយានំ បន ឥទំ ន សិយា”តិ បណ្ឌិតសហាយស្ស ពាលសហាយស្ស ច វណ្ណាវណ្ណទីបនត្ថំ វុត្តា។ **និបក**ន្តិ នេបក្កបញ្ញាយ សមន្នាគតំ។ **សាធុវិហារិ ធីរ**ន្តិ ភទ្ទកវិហារឹ បណ្ឌិតំ។ **បាកដបរិស្សយេ ច បដិច្ឆន្នបរិស្សយេ ច អភិភវិត្វា**តិ សីហព្យគ្ឃាទយោ បាកដបរិស្សយេ ច រាគភយទោសភយាទយោ បដិច្ឆន្នបរិស្សយេ ចាតិ សព្ពេវ បរិស្សយេ អភិភវិត្វា។

ឯកកា ចរិស្វតិ “តេទំ រជ្ជំ នាម មហន្តំ បមាទដ្ឋានំ, កឹ អម្ហាកំ រជ្ជេន ការិតេនា”តិ រជ្ជំ បហាយ តតោ មហាអរញ្ញំ បវិសិត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឯកកា ចរិស្សតិ អត្ថោ។

ឯកស្ស ចរិតំ សេយ្យោតិ បព្ពជិតស្ស បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ ឯកីភាវាភិរតស្ស ឯកកស្សេវ ចរិតំ សេយ្យោតិ អត្ថោ។ **នត្ថិ ពាលេ សហាយតា**តិ ចូឡសីលំ មជ្ឈិមសីលំ មហាសីលំ ទស កថាវត្ថូនិ តេរស ធុតគុណា វិបស្សនាញាណំ ចត្តារោ មគ្គា ចត្តារិ ផលានិ តិស្សោ វិជ្ជា ឆ អភិញ្ញា អមតមហានិព្ពានន្តិ អយំ សហាយតា នាម, សា ពាលំ និស្សាយ អធិគន្តុំ ន សក្កាតិ នត្ថិ ពាលេ សហាយតា។ មាតង្គោ អរញ្ញេ **មាតង្គរញ្ញេ**តិ សរលោបេន សន្ធិ។ “មាតង្គរញ្ញោ”តិបិ បាឋោ, អរញ្ញកោ មាតង្គោ វិយាតិ អត្ថោ។ **មាតង្គ**-សទ្ទេនេវ ហត្ថិភាវស្ស វុត្តត្តា នាគវចនំ តស្ស មហត្តវិភាវនត្ថន្តិ អាហ **“នាគោតិ មហន្តាធិវចនមេត”**ន្តិ។ មហន្តបរិយាយោ ហិ **នាគ**-សទ្ទោ ហោតិ “ឯតំ នាគស្ស នាគេន, ឦសាទន្តស្ស ហត្ថិនោ”តិអាទីសុ (ឧទា. ៣៥)។

ទីឃាវុវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពាលកលោណកគមនកថាវណ្ណនា

៤៦៥. ពាលកលោណការគាមោតិ ឧបាលិគហបតិស្ស ឯវំនាមកោ ភោគគាមោ។ **តេនុបសង្កមី**តិ ធម្មសេនាបតិមហាមោគ្គល្លានត្ថេរេសុ វា អសីតិមហាសាវកេសុ វា អន្តមសោ ធម្មភណ្ឌាគារិកំ អានន្ទត្ថេរម្បិ កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា សយមេវ បត្តចីវរមាទាយ អនីកនិស្សដោ ហត្ថី វិយ យូថនិស្សដោ កាឡសីហោ វិយ វាតច្ឆិន្នោ វលាហកោ វិយ ច ឯកកោវ ឧបសង្កមិ។ កស្មា ឧបសង្កមិ? គណេ កិរស្ស អាទីនវំ ទិស្វា ឯកវិហារិំ ភិក្ខុំ បស្សិតុកាមតា ឧទបាទិ, តស្មា សីតាទិបីឡិតោ ឧណ្ហាទី បត្ថយមានោ វិយ ឧបសង្កមិ។ អថ វា ភគវតា សោ អាទីនវោ បគេវ បរិញ្ញាតោ, ន តេន សត្ថា និព្ពិន្នោ, តស្មិំ បន អន្តោវស្សេ កេចិ ពុទ្ធវេនេយ្យា នាហេសុំ, តេន អញ្ញត្ថ គមនំ តេសំ ភិក្ខូនំ ទមនុបាយោតិ បាលិលេយ្យកំ ឧទ្ទិស្ស គច្ឆន្តោ ឯកវិហារិំ អាយស្មន្តំ ភគុំ សម្បហំសេតុំ តត្ថ គតោ។ ឯវំ គតេ ច សត្ថរិ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាហំសុ “អាវុសោ អានន្ទ សត្ថា ឯកកោវ គតោ, មយំ អនុពន្ធិស្សាមា”តិ។ “អាវុសោ, យទា ភគវា សាមំ សេនាសនំ សំសាមេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អនាមន្តេត្វា ឧបដ្ឋាកេ អនបលោកេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ អទុតិយោ គច្ឆតិ, តទា ឯកចារិកំ ចរិតុំ ភគវតោ អជ្ឈាសយោ, សាវកេន នាម សត្ថុ អជ្ឈាសយានុរូបំ បដិបជ្ជិតព្ពំ, តស្មា ន ឥមេសុ ទិវសេសុ ភគវា អនុគន្តព្ពោ”តិ និវារេសិ, សយម្បិ នានុគច្ឆិ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ ឯកីភាវេ អានិសំសបដិសំយុត្តាយ ធម្មកថាយ។

ពាលកលោណកគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាចីនវំសទាយគមនកថាវណ្ណនា

៤៦៦. យេន បាចីនវំសទាយោតិ តត្ថ កស្មា ឧបសង្កមិ? យថា នាម ជិឃច្ឆិតស្ស ភោជនេ, បិបាសិតស្ស បានីយេ, សីតេន ផុដ្ឋស្ស ឧណ្ហេ, ឧណ្ហេន ផុដ្ឋស្ស សីតេ, ទុក្ខិតស្ស សុខេ អភិរុចិ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវមេវ ភគវតោ កោសម្ពកេ ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទាបន្នេ អសមគ្គវាសំ វសន្តេ, សមគ្គវាសំ វសន្តេ អាវជ្ជេន្តស្ស ឥមេ តយោ កុលបុត្តា អាបាថមាគមិំសុ, អថ នេសំ បគ្គណ្ហិតុកាមោ ឧបសង្កមិ “ឯវាយំ បដិបត្តិអនុក្កមេន កោសម្ពកានំ ភិក្ខូនំ វិនយនូបាយោ ហោតី”តិ។ **វិហរន្តី**តិ សាមគ្គិរសំ អនុភវមានា វិហរន្តិ។

ទាយបាលោតិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៣២៥) អរញ្ញបាលោ។ សោ អរញ្ញំ យថា ឥច្ឆិតិច្ឆិតប្បទេសេន មនុស្សា បវិសិត្វា តត្ថ បុប្ផំ វា ផលំ វា និយ្យាសំ វា ទព្ពសម្ភារំ វា ន ហរន្តិ, ឯវំ វតិយា បរិក្ខិត្តស្ស អរញ្ញស្ស យោជិតេ ទ្វារេ និសីទិត្វា អរញ្ញំ រក្ខតិ, តស្មា “ទាយបាលោ”តិ វុត្តោ។ **អត្តកាមរូបា វិហរន្តី**តិ អត្តនោ ហិតំ កាមយមានសភាវា ហុត្វា វិហរន្តិ។ យោ ហិ ឥមស្មិំ សាសនេ បព្ពជិត្វាបិ វេជ្ជកម្មទូតកម្មបហិណគមនាទីនំ វសេន ឯកវីសតិ អនេសនាហិ ជីវិកំ កប្បេតិ, អយំ ន អត្តកាមរូបោ នាម។ យោ បន ឥមស្មិំ សាសនេ បព្ពជិត្វា ឯកវីសតិអនេសនំ បហាយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បតិដ្ឋាយ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយធុតង្គំ អធិដ្ឋាយ អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ ចិត្តរុចិយំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គាមន្តំ បហាយ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករុមានោ វិចរតិ, អយំ អត្តកាមោ នាម។ តេបិ តយោ កុលបុត្តា ឯវរូបា អហេសុំ។ តេន វុត្តំ “អត្តកាមរូបា វិហរន្តី”តិ។

មា តេសំ អផាសុមកាសីតិ តេសំ អផាសុកំ មា អកាសីតិ ភគវន្តំ វារេសិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “ឥមេ កុលបុត្តា សមគ្គា វិហរន្តិ, ឯកច្ចស្ស ច គតដ្ឋានេ ភណ្ឌនកលហវិវាទា វត្តន្តិ, តិខិណសិង្គោ ចណ្ឌគោណោ វិយ ឱវិជ្ឈន្តោ វិចរតិ, អថេកមគ្គេន ទ្វិន្នំ គមនំ ន ហោតិ, កទាចិ អយម្បិ ឯវំ ករោន្តោ ឥមេសំ កុលបុត្តានំ សមគ្គវាសំ ភិន្ទេយ្យ, បាសាទិកោ ច បនេស សុវណ្ណវណ្ណោ រសគិទ្ធោ មញ្ញេ, គតកាលតោ បដ្ឋាយ បណីតទាយកានំ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកានំ វណ្ណកថនាទីហិ ឥមេសំ កុលបុត្តានំ អប្បមាទវិហារំ ភិន្ទេយ្យ, វសនដ្ឋានានិ ចាបិ ឯតេសំ កុលបុត្តានំ និពទ្ធានិ បរិច្ឆិន្នានិ តិស្សោវ បណ្ណសាលា តយោ ចង្កមា តីណិ ទិវាដ្ឋានានិ តីណិ មញ្ចបីឋានិ, អយំ បន សមណោ មហាកាយោ វុឌ្ឍតរោ មញ្ញេ ភវិស្សតិ, សោ អកាលេ ឥមេ កុលបុត្តេ សេនាសនា វុដ្ឋបេស្សតិ, ឯវំ សព្ពថាបិ ឯតេសំ អផាសុ ភវិស្សតី”តិ។ តំ អនិច្ឆន្តោ “មា តេសំ អផាសុមកាសី”តិ ភគវន្តំ វារេតិ។

កឹ បនេស ជានន្តោ វារេសិ អជានន្តោតិ? អជានន្តោ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ហិ នាម យទា អនេកភិក្ខុសហស្សបរិវារោ ព្យាមប្បភាយ អសីតិអនុព្យញ្ជនេហិ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណសិរិយា ច ពុទ្ធានុភាវំ ទស្សេន្តោ វិចរតិ, តទា “កោ ឯសោ”តិ អបុច្ឆិត្វាវ ជានិតព្ពោ ហោតិ។ តទា បន ភគវា “មាស្សុ កោចិ មម ពុទ្ធានុភាវំ អញ្ញាសី”តិ តថារូបេន ឥទ្ធាភិសង្ខារេន សព្ពម្បិ តំ ពុទ្ធានុភាវំ ចីវរគព្ភេន វិយ បដិច្ឆាទេត្វា វលាហកគព្ភេន បដិច្ឆន្នោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ សយមេវ បត្តចីវរមាទាយ អញ្ញាតកវេសេន អគមាសិ។ ឥតិ តំ អជានន្តោវ ទាយបាលោ វារេសិ។

ឯតទវោចាតិ ថេរោ កិរ “មា សមណា”តិ ទាយបាលស្ស កថំ សុត្វា ចិន្តេសិ “មយំ តយោ ជនា ឥធ វិហរាម, អញ្ញោ បព្ពជិតោ នាម នត្ថិ, អយញ្ច ទាយបាលោ បព្ពជិតេន វិយ សទ្ធឹ កថេតិ, កោ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ ទិវាដ្ឋានតោ ឧដ្ឋាយ ទ្វារេ ឋត្វា មគ្គំ ឱលោកេន្តោ ភគវន្តំ អទ្ទស។ ភគវាបិ ថេរស្ស សហ ទស្សនេនេវ សរីរោភាសំ មុញ្ចិ, អសីតិអនុព្យញ្ជនវិរាជិតា ព្យាមប្បភា បសារិតសុវណ្ណបដោ វិយ វិរោចិត្ថ។ ថេរោ “អយំ ទាយបាលោ ផណកតអាសីវិសំ គីវាយ គហេតុំ ហត្ថំ បសារេន្តោ វិយ លោកេ អគ្គបុគ្គលេន សទ្ធឹ កថេន្តោវ ន ជានាតិ, អញ្ញតរភិក្ខុនា វិយ សទ្ធឹ កថេតី”តិ និវារេន្តោ ឯតំ “មាវុសោ, ទាយបាល”តិអាទិវចនំ អវោច។

តេនុបសង្កមីតិ កស្មា ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ អកត្វាវ ឧបសង្កមិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “មយំ តយោ ជនា សមគ្គវាសំ វសាម, សចាហំ ឯកកោវ បច្ចុគ្គមនំ ករិស្សាមិ, សមគ្គវាសោ នាម ន ភវិស្សតិ, បិយមិត្តេ គហេត្វាវ បច្ចុគ្គមនំ ករិស្សាមិ។ យថា ច ភគវា មយ្ហំ បិយោ, ឯវំ សហាយានម្បិ មេ បិយោ”តិ តេហិ សទ្ធឹ បច្ចុគ្គមនំ កាតុកាមោ សយំ អកត្វា ឧបសង្កមិ។ កេចិ បន “តេសំ ថេរានំ បណ្ណសាលទ្វារេ ចង្កមនកោដិយា ភគវតោ អាគមនមគ្គោ ហោតិ, តស្មា ថេរោ តេសំ សញ្ញំ ទទមានោវ គតោ”តិ វទន្តិ។ **អភិក្កមថា**តិ ឥតោ អាគច្ឆថ។ **បាទេ បក្ខាលេសី**តិ វិកសិតបទុមសន្និភេហិ ជាលហត្ថេហិ មណិវណ្ណំ ឧទកំ គហេត្វា សុវណ្ណវណ្ណេសុ បិដ្ឋិបាទេសុ ឧទកំ អាសិញ្ចិត្វា បាទេន បាទំ ឃំសេន្តោ បក្ខាលេសិ។ ពុទ្ធានំ កាយេ រជោជល្លំ នាម ន ឧបលិម្បតិ, កស្មា បក្ខាលេសីតិ? សរីរស្ស ឧតុគ្គហណត្ថំ តេសញ្ច ចិត្តសម្បហំសនត្ថំ។ អម្ហេហិ អភិហដេន ឧទកេន ភគវា បាទេ បក្ខាលេសិ, បរិភោគំ អកាសីតិ តេសំ ភិក្ខូនំ ពលវសោមនស្សវសេន ចិត្តំ បីណិតំ ហោតិ, តស្មា បក្ខាលេសិ។

អាយស្មន្តំ អនុរុទ្ធំ ភគវា ឯតទវោចាតិ សោ កិរ តេសំ វុឌ្ឍតរោ, តស្ស សង្គហេ កតេ សេសានំ កតោវ ហោតីតិ ថេរញ្ញេវ ឯតំ “កច្ចិ វោ អនុរុទ្ធា”តិអាទិវចនំ អវោច។ **អនុរុទ្ធា**តិ វា ឯកសេសនយេន វុត្តំ វិរូបេកសេសស្សបិ ឥច្ឆិតព្ពត្តា, ឯវញ្ច កត្វា ពហុវចននិទ្ទេសោ ច សមត្ថិតោ ហោតិ។ **កច្ចី**តិ បុច្ឆនត្ថេ និបាតោ។ **វោ**តិ សាមិវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កច្ចិ អនុរុទ្ធា តុម្ហាកំ ខមនីយំ, ឥរិយាបថោ វោ ខមតិ, កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ វោ ជីវិតំ យាបេតិ ឃដិយតិ, កច្ចិ បិណ្ឌកេន ន កិលមថ, កច្ចិ តុម្ហាកំ សុលភបិណ្ឌំ, សម្បត្តេ វោ ទិស្វា មនុស្សា ឧឡុង្កយាគុំ វា កដច្ឆុភិក្ខំ វា ទាតព្ពំ មញ្ញន្តីតិ ភិក្ខាចារវត្តំ បុច្ឆតិ។ កស្មា? យស្មា បច្ចយេន អកិលមន្តេន សក្កា សមណធម្មោ កាតុំ, វត្តមេវ វា ឯតំ បព្ពជិតានំ។

អថ តេន បដិវចនេ ទិន្នេ “អនុរុទ្ធា តុម្ហេ រាជបព្ពជិតា មហាបុញ្ញា, មនុស្សា តុម្ហាកំ អរញ្ញេ វសន្តានំ អទត្វា កស្ស អញ្ញស្ស ទាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ, តុម្ហេ បន ឯតំ ភុញ្ជិត្វា កឹ នុ ខោ មិគបោតកា វិយ អញ្ញមញ្ញំ យុជ្ឈន្តា វិហរថ, ឧទាហុ សាមគ្គិភាវោ វោ អត្ថី”តិ សាមគ្គិរសំ បុច្ឆន្តោ **“កច្ចិ បន វោ អនុរុទ្ធា សមគ្គា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ខីរោទកីភូតា**តិ យថា ខីរញ្ច ឧទកញ្ច អញ្ញមញ្ញំ សំសន្ទតិ, វិសុំ ន ហោតិ, ឯកត្តំ វិយ ឧបេតិ, កច្ចិ ឯវំ សាមគ្គិវសេន ឯកត្តូបគតចិត្តុប្បាទា វិហរថាតិ បុច្ឆតិ។ **បិយចក្ខូហី**តិ មេត្តចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា ឱលោកនតោ បិយភាវទីបកានិ ចក្ខូនិ បិយចក្ខូនិ នាម, “កច្ចិ តថារូបេហិ ចក្ខូហិ អញ្ញមញ្ញំ បស្សន្តា វិហរថា”តិ បុច្ឆតិ។

តគ្ឃាតិ ឯកំសត្ថេ និបាតោ, ឯកំសេន មយំ ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យថា កថំ បនា**តិ ឯត្ថ **យថា**តិ និបាតមត្តំ, **កថ**ន្តិ ការណបុច្ឆា, កថំ បន តុម្ហេ ឯវំ វិហរថ, កេន ការណេន វិហរថ, តំ មេ ការណំ ព្រូហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

មេត្តំ កាយកម្មន្តិ មេត្តចិត្តវសេន បវត្តំ កាយកម្មំ។ **អាវិ ចេវ រហោ ចា**តិ សម្មុខា ចេវ បរម្មុខា ច។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ សម្មុខា កាយវចីកម្មានិ សហវាសេ លព្ភន្តិ, ឥតរានិ វិប្បវាសេ, មនោកម្មំ សព្ពត្ថ លព្ភតិ។ យញ្ហិ សហេវ វសន្តេសុ ឯកេន មញ្ចបីឋំ វា ទារុភណ្ឌំ វា មត្តិកាភណ្ឌំ វា ពហិ ទុន្និក្ខិត្តំ ហោតិ, តំ ទិស្វា "កេនិទំ វឡញ្ជិត"ន្តិ អវញ្ញំ អកត្វា អត្តនា ទុន្និក្ខិត្តំ វិយ គហេត្វា បដិសាមេន្តស្ស បដិជគ្គិតព្ពយុត្តំ វា បន ឋានំ បដិជគ្គន្តស្ស សម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម ហោតិ។ ឯកស្មឹ បក្កន្តេ តេន ទុន្និក្ខិត្តំ សេនាសនបរិក្ខារំ តថេវ និក្ខិបន្តស្ស បដិជគ្គិតព្ពយុត្តំ វា បន ឋានំ បដិជគ្គន្តស្ស បរម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម ហោតិ។ សហវសន្តស្ស បន ថេរេហិ សទ្ធឹ មធុរំ សម្មោទនីយកថំ បដិសន្ថារកថំ សារណីយកថំ ធម្មកថំ សរភញ្ញំ សាកច្ឆំ បញ្ហបុច្ឆនំ បញ្ហវិស្សជ្ជនន្តិ ឯវមាទិករណេ សម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម ហោតិ។ ថេរេសុ បន បក្កន្តេសុ "មយ្ហំ បិយសហាយោ នន្ទិយត្ថេរោ កិមិលត្ថេរោ ឯវំ សីលសម្បន្នោ ឯវំ អាចារសម្បន្នោ"តិអាទិគុណកថនេ បរម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម ហោតិ។ "មយ្ហំ បិយមិត្តោ នន្ទិយត្ថេរោ កិមិលត្ថេរោ អវេរោ ហោតុ អព្យាបជ្ឈោ សុខី"តិ ឯវំ សមន្នាហរតោ បន សម្មុខាបិ បរម្មុខាបិ មេត្តំ មនោកម្មំ ហោតិយេវ។

នានា ហិ ខោ នោ ភន្តេ កាយាតិ អយញ្ហិ កាយោ បិដ្ឋំ វិយ មត្តិកា វិយ ច ឱមទ្ទិត្វា ឯកតោ កាតុំ ន សក្កា។ **ឯកញ្ច បន មញ្ញេ ចិត្ត**ន្តិ ចិត្តំ បន នោ អត្តនោ វិយ អញ្ញមញ្ញស្ស ហិតភាវេន អវិរោធភាវេន ភេទាភាវេន សមគ្គភាវេន ឯកមេវាតិ ទស្សេតិ។ កថំ បនេតេ សកំ ចិត្តំ និក្ខិបិត្វា ឥតរេសំ ចិត្តវសេន វត្តឹសូតិ? ឯកស្ស បត្តេ មលំ ឧដ្ឋហតិ, ឯកស្ស ចីវរំ កិលិដ្ឋំ ហោតិ, ឯកស្ស បរិភណ្ឌកម្មំ ហោតិ។ តត្ថ យស្ស បត្តេ មលំ ឧដ្ឋិតំ, តេន "មមាវុសោ បត្តេ មលំ ឧដ្ឋិតំ, បចិតុំ វដ្ដតី"តិ វុត្តេ ឥតរេ "មយ្ហំ ចីវរំ កិលិដ្ឋំ ធោវិតព្ពំ, មយ្ហំ បរិភណ្ឌំ កាតព្ព"ន្តិ អវត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា ទារូនិ អាហរិត្វា ភិន្ទិត្វា បត្តកដាហេ ពហលតនុមត្តិកាហិ លេបំ កត្វា បត្តំ បចិត្វា តតោ បរំ ចីវរំ វា ធោវន្តិ, បរិភណ្ឌំ វា ករោន្តិ។ "មមាវុសោ ចីវរំ កិលិដ្ឋំ, ធោវិតុំ វដ្ដតី"តិ "មម បណ្ណសាលា ឧក្លាបា, បរិភណ្ឌំ កាតុំ វដ្ដតី"តិ បឋមតរំ អារោចិតេបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ តេសំ អប្បមាទលក្ខណំ បុច្ឆន្តោ "**កច្ចិ បន វោ អនុរុទ្ធា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ, បច្ចត្តវចនំ វា, កច្ចិ តុម្ហេតិ អត្ថោ។ **អម្ហាក**ន្តិ អម្ហេសុ តីសុ ជនេសុ។ **បិណ្ឌាយ បដិក្កមតី**តិ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ចាគច្ឆតិ។ **អវក្ការបាតិ**ន្តិ អតិរេកបិណ្ឌបាតំ អបនេត្វា ឋបនត្ថាយ ឯកំ សមុគ្គបាតឹ ធោវិត្វា ឋបេតិ។ **យោ បច្ឆា**តិ តេ កិរ ថេរា ន ឯកតោវ ភិក្ខាចារំ បវិសន្តិ។ ផលសមាបត្តិរតា ហេតេ បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា វត្តបដិបត្តឹ បូរេត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទន្តិ។ តេសុ យោ បឋមតរំ និសិន្នោ អត្តនោ កាលបរិច្ឆេទវសេន បឋមតរំ ឧដ្ឋាតិ, សោ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បដិនិវត្តោ ភត្តកិច្ចដ្ឋានំ អាគន្ត្វា ជានាតិ "ទ្វេ ភិក្ខូ បច្ឆតោ, អហំ បឋមតរំ អាគតោ"តិ។ អថ បត្តំ បិទហិត្វា អាសនបញ្ញាបនាទីនិ កត្វា យទិ បត្តេ បដិវីសមត្តមេវ ហោតិ, និសីទិត្វា ភុញ្ជតិ, យទិ អតិរេកំ ហោតិ, អវក្ការបាតិយំ បក្ខិបិត្វា បាតឹ បិធាយ ភុញ្ជតិ, កតភត្តកិច្ចោ បត្តំ ធោវិត្វា វោទកំ កត្វា ថវិកាយ ឱសាបេត្វា បត្តចីវរំ គហេត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានំ បវិសតិ។

ទុតិយោបិ អាគន្ត្វាវ ជានាតិ "ឯកោ បឋមំ អាគតោ, ឯកោ បច្ឆតោ"តិ។ សោ សចេ បត្តេ ភត្តំ បមាណមេវ ហោតិ, ភុញ្ជតិ។ សចេ មន្ទំ, អវក្ការបាតិតោ គហេត្វា ភុញ្ជតិ។ សចេ អតិរេកំ ហោតិ, អវក្ការបាតិយំ បក្ខិបិត្វា បមាណមេវ ភុញ្ជិត្វា បុរិមត្ថេរោ វិយ វសនដ្ឋានំ បវិសតិ។ តតិយោបិ អាគន្ត្វាវ ជានាតិ "ទ្វេ បឋមំ អាគតា, អហំ បច្ឆិមោ"តិ។ សោបិ ទុតិយត្ថេរោ វិយ ភុញ្ជិត្វា កតភត្តកិច្ចោ បត្តំ ធោវិត្វា វោទកំ កត្វា ថវិកាយ ឱសាបេត្វា អាសនានិ ឧក្ខិបិត្វា បដិសាមេតិ, បានីយឃដេ វា បរិភោជនីយឃដេ វា អវសេសឧទកំ ឆឌ្ឌេត្វា ឃដេ និកុជ្ជិត្វា អវក្ការបាតិយំ សចេ អវសេសភត្តំ ហោតិ, តំ វុត្តនយេន ជហិត្វា បាតឹ ធោវិត្វា បដិសាមេតិ, ភត្តគ្គំ សម្មជ្ជតិ, សោ កចវរំ ឆឌ្ឌេត្វា សម្មជ្ជនឹ ឧក្ខិបិត្វា ឧបចិកាហិ មុត្តដ្ឋានេ ឋបេត្វា បត្តចីវរមាទាយ វសនដ្ឋានំ បវិសតិ។ ឥទំ ថេរានំ ពហិវិហារេ អរញ្ញេ ភត្តកិច្ចករណដ្ឋានេ ភោជនសាលាយ វត្តំ។ ឥទំ សន្ធាយ "យោ បច្ឆា"តិអាទិ វុត្តំ។

យោ បស្សតីតិអាទិ បន នេសំ អន្តោវិហារេ វត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **វច្ចឃដ**ន្តិ អាចមនកុម្ភឹ។ **រិត្ត**ន្តិ រិត្តកំ។ **តុច្ឆ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អវិសយ្ហ**ន្តិ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កុណេយ្យំ អតិភារិយំ។ **ហត្ថវិការេនា**តិ ហត្ថសញ្ញាយ។ តេ កិរ បានីយឃដាទីសុ យំកិញ្ចិ តុច្ឆកំ គហេត្វា បោក្ខរណឹ គន្ត្វា អន្តោ ច ពហិ ច ធោវិត្វា ឧទកំ បរិស្សាវេត្វា តីរេ ឋបេត្វា អញ្ញំ ភិក្ខុំ ហត្ថវិការេន អាមន្តេន្តិ, ឱទិស្ស វា អនោទិស្ស វា សទ្ទំ ន ករោន្តិ។ កស្មា ឱទិស្ស ន ករោន្តិ? តញ្ហិ ភិក្ខុំ សទ្ទោ ពាធេយ្យាតិ។ កស្មា អនោទិស្ស ន ករោន្តិ? អនោទិស្ស សទ្ទេ ទិន្នេ "អហំ បុរេ, អហំ បុរេ"តិ

ទ្វេបិ និក្ខមេយ្យុំ។ តតោ ទ្វីហិ កត្តព្ពកម្មេ តតិយស្ស កម្មច្ឆេទោ ភវេយ្យ។ សំយតបទសទ្ទោ បន ហុត្វា អបរស្ស ភិក្ខុនោ ទិវាដ្ឋានសន្តិកំ គន្ត្វា តេន ទិន្នភារំ ញត្វា ហត្ថសញ្ញំ ករោតិ, តាយ សញ្ញាយ ឥតរោ អាគច្ឆតិ, តតោ ទ្វេ ជនា ហត្ថេន ហត្ថំ សំសិព្វន្តា ទ្វីសុ ហត្ថេសុ ឋបេត្វា ឧដ្ឋាបេន្តិ។ តំ សន្ធាយាហ "**ហត្ថវិការេន ទុតិយំ អាមន្តេត្វា ហត្ថវិលង្ឃកេន ឧបដ្ឋាបេមា**"តិ។

បញ្ចាហិកំ ខោ បនាតិ ចាតុទ្ទសេ បន្នរសេ អដ្ឋមិយន្តិ ឥទំ តាវ បកតិធម្មស្សវនមេវ, តំ អខណ្ឌំ កត្វា បញ្ចមេ បញ្ចមេ ទិវសេ ទ្វេ ថេរា នាតិវិកាលេ នហាយិត្វា អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ តយោបិ និសីទិត្វា តិណ្ណំ បិដកានំ អញ្ញតរស្មិំ អញ្ញមញ្ញំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, អញ្ញមញ្ញំ វិស្សជ្ជេន្តិ។ តេសំ ឯវំ ករោន្តានំយេវ អរុណំ ឧគ្គច្ឆតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ឯត្តាវតា ថេរេន ភគវតា អប្បមាទលក្ខណំ បុច្ឆិតេន បមាទដ្ឋានេសុយេវ អប្បមាទលក្ខណំ វិស្សជ្ជិតំ ហោតិ។ អញ្ញេសញ្ហិ ភិក្ខូនំ ភិក្ខាចារបវិសនកាលោ និក្ខមនកាលោ និវាសនបរិវត្តនំ ចីវរបារុបនំ អន្តោគាមេ បិណ្ឌាយ ចរណំ ធម្មកថនំ អនុមោទនំ អន្តោគាមតោ និក្ខមិត្វា ភត្តកិច្ចករណំ បត្តធោវនំ បត្តឱសាបនំ បត្តចីវរបដិសាមនន្តិ បបញ្ចករណដ្ឋានានិ ឯតានិ។ តស្មា ថេរោ "អម្ហាកំ ឯត្តកំ ឋានំ មុញ្ចិត្វា វិស្សដ្ឋកថាបវត្តនេន កម្មដ្ឋានេ បមជ្ជនដ្ឋានានិ, តត្ថាបិ មយំ, ភន្តេ, កម្មដ្ឋានវិរុទ្ធំ ន បដិបជ្ជាមា"តិ អញ្ញេសំ បមាទដ្ឋានេសុយេវ សិខាប្បត្តំ អត្តនោ អប្បមាទលក្ខណំ វិស្សជ្ជេសិ។ ឥមិនាវ ឯតានិ ឋានានិ មុញ្ចិត្វា អញ្ញត្ថ វិហារសមាបត្តីនំ អវឡញ្ជនវសេន បមាទកាលោ នាម អម្ហាកំ នត្ថីតិ ទីបេតិ។

បាចីនវំសទាយគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាលិលេយ្យកគមនកថាវណ្ណនា

៤៦៧. ធម្មិយា កថាយាតិ សមគ្គវាសេ អានិសំសបដិសំយុត្តាយ ធម្មកថាយ។ **អនុបុព្ពេន** (ឧទា. អដ្ឋ. ៣៥) **ចារិកំ ចរមានោ**តិ អនុក្កមេន គាមនិគមបដិបាដិយា ចារិកំ ចរមានោ។ **យេន បាលិលេយ្យកំ តទវសរី**តិ ឯកកោវ យេន បាលិលេយ្យកគាមោ, តំ អវសរិ។ បាលិលេយ្យកគាមវាសិនោបិ បច្ចុគ្គន្ត្វា ភគវតោ ទានំ ទត្វា បាលិលេយ្យកគាមស្ស អវិទូរេ រក្ខិតវនសណ្ឌោ នាម អត្ថិ, តត្ថ ភគវតោ បណ្ណសាលំ កត្វា "ឯត្ថ ភគវា វសតូ"តិ យាចិត្វា វាសយឹសុ។ **ភទ្ទសាលោ**តិ បន តត្ថេកោ មនាបោ លទ្ធិកោ សាលរុក្ខោ។ ភគវា តំ គាមំ ឧបនិស្សាយ វនសណ្ឌេ បណ្ណសាលាយ សមីបេ តស្មិំ រុក្ខមូលេ វិហាសិ។ តេន វុត្តំ "**បាលិលេយ្យកេ វិហរតិ រក្ខិតវនសណ្ឌេ ភទ្ទសាលមូលេ**"តិ។

អថ ខោ ភគវតោ រហោគតស្សាតិអាទិ ភគវតោ វិវេកសុខបច្ចវេក្ខណទស្សនំ។ **អាកិណ្ណោ ន ផាសុ វិហាសិ**ន្តិ សម្ពាធប្បត្តោ អាកិណ្ណោ វិហាសឹ។ កឹ បន ភគវតោ សម្ពាធោ អត្ថិ សំសគ្គោ វាតិ? នត្ថិ។ ន ហិ កោចិ ភគវន្តំ អនិច្ឆាយ ឧបសង្កមិតុំ សក្កោតិ។ ទុរាសទា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ សព្ពត្ថ ច អនុបលិត្តា, ហិតេសិតាយ បន សត្តេសុ អនុកម្បំ ឧបាទាយ "មុត្តោ មោចេស្សាមី"តិ បដិញ្ញានុរូបំ ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថំ អដ្ដន្នំ បរិសានំ អត្តនោ សន្តិកំ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមនំ អធិវាសេតិ, សយញ្ច មហាករុណាសមុស្សាហិតោ កាលញ្ញូ ហុត្វា តត្ថ ឧបសង្កមីតិ ឥទំ សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណំ។ នាយមិធ អាកិណ្ណវិហារោ អធិប្បេតោ, ឥធ បន តេហិ កលហការកេហិ កោសម្ពកភិក្ខូហិ សទ្ធឹ ឯកវិហារេ វាសំ វិហាសិ, តទា វិនេតព្ពាភាវតោ អាកិណ្ណវិហារំ កត្វា វុត្តំ "អហំ ខោ បុព្ពេ អាកិណ្ណោ ន ផាសុ វិហាសិ"ន្តិ។ តេនេវាហ "**តេហិ កោសម្ពកេហិ ភិក្ខូហិ ភណ្ឌនការកេហិ**"តិអាទិ។

ទហរបោតកេហីតិ ទហរេហិ ហត្ថិបោតកេហិ, យេ ភិង្កាតិបិ វុច្ចន្តិ។ **តេហី**តិ ហត្ថិអាទីហិ។ **កទ្ទមោទកានី**តិ កទ្ទមមិស្សានិ ឧទកានិ។ **ឱគាហា**តិ ឯត្ថ "ឱគាហ"ន្តិបិ បាឡិ។ **អស្សា**តិ ហត្ថិនាគស្ស។ **ឧបនិឃំសន្តិយោ**តិ ឃដ្ដេន្តិយោ។ ឧបនិឃំសិយមានោបិ អត្តនោ ឧឡារភាវេន ន កុជ្ឈតិ, តេន តា ឃំសន្តិយេវ។ **វូបកដ្ឋោ**តិ វូបកដ្ឋោ ទូរីភូតោ។

យូថាតិ ហត្ថិឃដាយ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ សោ កិរ ហត្ថិនាគោ យូថវាសេ ឧក្កណ្ឋិតោ តំ វនសណ្ឌំ បវិដ្ឋោ។ តត្ថ ភគវន្តំ ទិស្វា ឃដសហស្សេន និព្ពាបិតសន្តាបោ វិយ និព្ពុតោ ហុត្វា បសន្នចិត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ អដ្ឋាសិ, តតោ បដ្ឋាយ វត្តសីសេ ឋត្វា ភទ្ទសាលស្ស បណ្ណសាលាយ ច សមន្តតោ អប្បហរិតំ កត្វា សាខាភង្គេន សម្មជ្ជតិ, ភគវតោ មុខធោវនំ ទេតិ, នហានោទកំ អាហរតិ, ទន្តកដ្ឋំ ទេតិ, អរញ្ញតោ មធុរានិ ផលាផលានិ អាហរិត្វា សត្ថុ ឧបនេតិ។ សត្ថា តានិ បរិភុញ្ជតិ។ តេន វុត្តំ "**សោណ្ឌាយ ភគវតោ បានីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋាបេតី**"តិអាទិ។ សោ កិរ សោណ្ឌាយ ទារូនិ អាហរិត្វា អញ្ញមញ្ញំ ឃំសិត្វា អគ្គឹ ឧដ្ឋាបេត្វា ទារូនិ ជាលាបេត្វា តត្ថ បាសាណខណ្ឌានិ តាបេត្វា តានិ ទណ្ឌកេហិ វដ្ដេត្វា សោណ្ឌិយំ ខិបិត្វា ឧទកស្ស តត្តភាវំ ញត្វា ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតិ។ ភគវា "ហត្ថិនាគោ មម នហានំ ឥច្ឆតី"តិ តត្ថ គន្ត្វា នហានកិច្ចំ ករោតិ។

បានីយេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មឹ បន សីតលេ ជាតេ ឧបសង្កមតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**សោណ្ណាយ ភគវតោ បានីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋាបេតី**”តិ។

អត្តនោ ច បវិវេកំ វិទិត្វាតិ កេហិចិ អនាកិណ្ណភាវលទ្ធំ កាយវិវេកំ ជានិត្វា។ ឥតរេ បន វិវេកា ភគវតោ សព្ពកាលំ វិជ្ជន្តិយេវ។ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី**តិ ឥមំ អត្តនោ ហត្ថិនាគស្ស ច វិវេកាភិរតិយា សមានជ្ឈាសយភាវទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

គាថាយ បន ឯវមត្ថយោជនា វេទិតព្ពា (ឧទា. អដ្ឋ. ៣៥) – **ឯតំ ឦសាទន្តស្ស** រថឦសាសទិសទន្តស្ស ហត្ថិនាគស្ស **ចិត្តំ នាគេន** ពុទ្ធនាគស្ស **ចិត្តេន សមេតិ** សំសន្ទតិ។ កថំ សមេតិ ចេ? **យទេកោ រមតី វនេ**, យស្មា ពុទ្ធនាគោ “អហំ ខោ បុព្ពេ អាកិណ្ណោ វិហាសិ”ន្តិ បុរិមំ អាកិណ្ណវិហារំ ជិគុច្ឆិត្វា វិវេកំ ឧបព្រូហយមានោ ឥទានិ យថា **ឯកោ** អទុតិយោ **វនេ** អរញ្ញេ **រមតិ** អភិរមតិ, ឯវំ អយម្បិ ហត្ថិនាគោ បុព្ពេ អត្តនោ ហត្ថិអាទីហិ អាកិណ្ណវិហារំ ជិគុច្ឆិត្វា ឥទានិ **ឯកោ** អសហាយោ វនេ ឯកវិហារំ **រមតិ** អភិនន្ទតិ, តស្មាស្ស **ចិត្តំ នាគេន សមេតិ**, តស្ស ចិត្តេន សមេតីតិ កត្វា ឯកីភាវរតិយា ឯកសទិសំ ហោតីតិ អត្ថោ។

បាលិលេយ្យកគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋារសវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤៧៣. យោ បដិពាហេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ ឯត្ថ យោ សេនាសនារហស្ស សេនាសនំ បដិពាហតិ, តស្សេវ អាបត្តិ។ កលហការកាទីនំ បនេត្ថ “ឱកាសោ នត្ថី”តិអាទិកំ សង្ឃស្ស កតិកំ អារោចេត្វា ន បញ្ញាបេន្តស្ស “អហំ វុឌ្ឍោ”តិ បសយ្ហ អត្តនាវ អត្តនោ បញ្ញាបេត្វា គណ្ហន្តំ “យុត្តិយា គណ្ហថា”តិ វត្វា វារេន្តស្ស ច នត្ថិ អាបត្តិ។ “ភណ្ឌនការកំ និក្កឌ្ឍតីតិ វចនតោ កុលទូសកស្ស បព្ពាជនីយកម្មានុញ្ញាយ ច ឥធ កលហវូបសមនត្ថំ អាគតានំ កោសម្ពកានម្បិ ‘យថាវុឌ្ឍ’ន្តិ អវត្វា ‘វិវិត្តេ អសតិ វិវិត្តំ កត្វាបិ ទាតព្ព’ន្តិ វុត្តត្តា វិវិត្តំ កត្វា ទេន្តំ បដិពាហន្តស្សេវ អាបត្តី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

ឧបាលិសង្ឃសាមគ្គីបុច្ឆាវណ្ណនា

៤៧៦. ន មូលា មូលំ គន្ត្វាតិ មូលតោ មូលំ អគន្ត្វា។ **អត្ថតោ អបគតា**តិ សាមគ្គិសង្ខាតអត្ថតោ អបគតា។

៤៧៧. យេន នំ បចុត្ថិកា វទេយ្យុំ, តំ ន ហិ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **អនបគត**ន្តិ ការណតោ អនបេតំ, សការណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឧស្សូយាយាតិ ឥមិនា ទោសាគតិគមនស្ស សង្គហិតត្តា “**អគតិគមនេនា**”តិ អវសេសអគតិគមនំ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អដ្ឋហិ ទូតង្គេហី**តិ “សោតា ច ហោតិ សាវេតា ច ឧគ្គហេតា ច ធារេតា ច វិញ្ញាបេតា ច កុសលោ ច សហិតាសហិតទស្សនោ ច អកលហការកោ ចា”តិ ឯវំ វុត្តេហិ អដ្ឋហិ ទូតង្គេហិ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កោសម្ពកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ចូឡវគ្គ-ដីកា

១. កម្មក្ខន្ធកំ

តជ្ជនីយកម្មកថាវណ្ណនា

១. ចូឡវគ្គស្ស បឋមេ កម្មក្ខន្ធកេ តាវ “យន្តី បវេសយ, កុន្តេ បវេសយា”តិអាទីសុ វិយ សហចរណញាយេន “មញ្ចា ឧក្កុដ្ឋឹ ករោន្តី”តិអាទីសុ វិយ និស្សិតេសុ និស្សយវោហារវសេន វា បណ្ឌុកលោហិតកនិស្សិតា បណ្ឌុកលោហិតកសទ្ទេន វុត្តាតិ អាហ **“តេសំ និស្សិតកាបិ បណ្ឌុកលោហិតកាត្វេវ បញ្ញាយន្តី”**តិ។ **បដិវទថា**តិ បដិវចនំ ទេថ។

អធម្មកម្មទ្វាទសកកថាវណ្ណនា

៤. **តីហិ អង្គេហិ សមន្នាគត**ន្តិ បច្ចេកំ សមុទិតេហិ វា តីហិ អង្គេហិ សមន្នាគតំ។ ន ហិ តិណ្ណំ ឯវ អង្គានំ សមោធានេន អធម្មកម្មំ ហោតិ, ឯកេនបិ ហោតិយេវ។ “អប្បដិញ្ញាយ កតំ ហោតីតិ លទ្ធឹ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** កថិតំ។

ននុ ច “អទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយា កតំ ហោតី”តិ ឥទំ បរតោ “តីហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតស្ស ភិក្ខុនោ អាកង្ខមានោ សង្ឃោ តជ្ជនីយកម្មំ ករេយ្យ, អធិសីលេ សីលវិបន្នោ ហោតី”តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតិ។ អទេសនាគាមិនី អាបន្នោ ហិ “អធិសីលេ សីលវិបន្នោ”តិ វុច្ចតីតិ? តត្ថ កេចិ វទន្តិ “តជ្ជនីយកម្មស្ស ហិ វិសេសេន ភណ្ឌនការកត្តំ អង្គ’ន្តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ, តំ បាឡិយា អាគតនិទានេន សមេតិ, តស្មា សព្ពតិកេសុបិ ភណ្ឌនំ អារោបេត្វា ភណ្ឌនបច្ចយា អាបន្នាបត្តិវសេន ឥទំ កម្មំ កាតព្ពំ។ តស្មា ‘អធិសីលេ សីលវិបន្នោ’តិ ឯត្ថាបិ បុព្ពភាគេ វា បរភាគេ វា ចោទនាសារណាទិកាលេ ភណ្ឌនបច្ចយា អាបន្នាបត្តិវសេនេវ កាតព្ពំ, ន កេវលំ សង្ឃាទិសេសបច្ចយា កាតព្ព”ន្តិ។ អបរេ បន វទន្តិ “អទេសនាគាមិនិយាតិ ឥទំ បារាជិកាបត្តិំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សង្ឃាទិសេសំ។ អដ្ឋកថាយំ បន ‘អទេសនាគាមិនិយាតិ បារាជិកាបត្តិយា វា សង្ឃាទិសេសាបត្តិយា វា’តិ វុត្តំ។ តត្ថ សង្ឃាទិសេសាបត្តិយា វាតិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ, ‘អធិសីលេ សីលវិបន្នោ’តិ ច ឥទំ សង្ឃាទិសេសំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បារាជិកំ។ តស្មា បារាជិកាបត្តិបច្ចយា ន តជ្ជនីយកម្មំ កាតព្ពំ បយោជនាភាវា, សង្ឃាទិសេសបច្ចយា កាតព្ពន្តិ អយមត្ថោ សិទ្ធោ ហោតិ។ សុក្កបក្ខេ ‘ទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយា កតំ ហោតី’តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតីតិ ចេ? ន ឯកេន បរិយាយេន សង្ឃាទិសេសស្សបិ ទេសនាគាមិនីវោហារសម្ភវតោ”តិ, តំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។

នប្បដិប្បស្សម្ភេតព្ពអដ្ឋារសកកថាវណ្ណនា

៨. **លោមំ បាតេន្តី**តិអាទិ សម្មាវត្តនាយ បរិយាយវចនំ។

និយស្សកម្មកថាវណ្ណនា

១១. និយស្សកម្មេ **“និស្សាយ តេ វត្ថព្ព**ន្តិ គរុនិស្សយំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ឥតរ”ន្តិ **កេនចិ** លិខិតំ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “និយស្សកម្មំ យស្មា ពាលវសេន ករីយតិ, តស្មា និស្សាយ វត្ថព្ពន្តិ និស្សយំ គាហាបេតព្ពោ”តិ វុត្តំ, វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។ **អបិស្សូ**តិ ឯត្ថ **សុ**ឥតិ និបាតមត្តំ, ភិក្ខូ អបិ និច្ចព្យាវដា ហោន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

បព្ពាជនីយកម្មកថាវណ្ណនា

២៩. បព្ពាជនីយកម្មេ **តេន ហិ, ភិក្ខវេ, សង្ឃោ បព្ពាជនីយកម្មំ បដិប្បស្សម្ភេតូ**តិ ឥទំ តេសុ វិព្ភមន្តេសុបិ បក្កមន្តេសុបិ សម្មាវត្តន្តេយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។

បដិសារណីយកម្មកថាវណ្ណនា

៣៣. សុធម្មត្ថេរស្ស **មច្ឆិកាសណ្ឌោ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តត្ថ កិរ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.៧២ ចិត្តគហបតិវត្ថុ) ចិត្តោ គហបតិ បញ្ចវគ្គិយានំ អព្ភន្តរំ មហានាមត្ថេរំ បិណ្ឌាយ ចរមានំ ទិស្វា តស្ស ឥរិយាបថេ បសីទិត្វា បត្តំ អាទាយ គេហំ បវេសេត្វា ភោជេត្វា ភត្តកិច្ចាវសានេ ធម្មកថំ សុណន្តោ សោតាបត្តិផលំ បត្វា អចលសទ្ធោ ហុត្វា អម្ពាដករវនំ នាម អត្តនោ ឧយ្យានំ សង្ឃារាមំ កាតុកាមោ ថេរស្ស ហត្ថេ ឧទកំ បាតេត្វា និយ្យាតេសិ។ តស្មិ

ខណេ “បតិដ្ឋិតំ ពុទ្ធសាសន”ន្តិ ឧទកបរិយន្តំ កត្វា មហាបថវី កម្បិ, មហាសេដ្ឋិ ឧយ្យានេ មហាវិហារំ ការេសិ។ តត្ថាយំ សុធម្មោ ភិក្ខុ អាវាសិកោ អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**អាយស្មា សុធម្មោ មច្ឆិកាសណ្ឌេ ចិត្តស្ស គហបតិនោ អាវាសិកោ ហោតី**”តិអាទិ។ តត្ថ **ធុវភត្តិកោ**តិ និច្ចភត្តិកោ។

អបរេន សមយេន ចិត្តស្ស គុណកថំ សុត្វា ភិក្ខុសហស្សេន សទ្ធឹ ទ្វេ អគ្គសាវកា តស្ស សង្គហំ កត្តុកាមា មច្ឆិកាសណ្ឌំ អគមំសុ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**តេន ខោ បន សមយេន សម្ពហុលា ថេរា**”តិអាទិ។ ចិត្តោ គហបតិ តេសំ អាគមនំ សុត្វា អឌ្ឍយោជនមត្តំ បច្ចុគ្គន្ត្វា តេ អាទាយ អត្តនោ វិហារំ បវេសេត្វា អាគន្តុកវត្តំ កត្វា “ភន្តេ, ថោកំ ធម្មកថំ សោតុកាមោម្ហី”តិ ធម្មសេនាបតឹ យាចិ។ អថ នំ ថេរោ “ឧបាសក, អទ្ធានេនាម្ហា កិលន្តរូបា, អបិច ថោកំ សុណាហី”តិ តស្ស ធម្មកថំ កថេសិ។ តេន វុត្តំ “**ឯកមន្តំ និសិន្នំ ខោ ចិត្តំ គហបតឹ អាយស្មា សារិបុត្តោ ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេសី**”តិអាទិ។ សោ ថេរស្ស ធម្មកថំ សុណន្តោវ អនាគាមិផលំ បាបុណិ។

៤១. នាសក្ខិ ចិត្តំ គហបតឹ ខមាបេតុន្តិ សោ តត្ថ គន្ត្វា “គហបតិ, មយ្ហមេវ សោ ទោសោ , ខមាហិ មេ”តិ វត្វាបិ “នាហំ ខមាមី”តិ តេន បដិក្ខិត្តោ មង្កុភូតោ តំ ខមាបេតុំ នាសក្ខិ។ បុនទេវ សត្ថុ សន្តិកំ បច្ចាគមាសិ។ សត្ថា “នាស្ស ឧបាសកោ ខមិស្សតី”តិ ជានន្តោបិ “មានថទ្ធោ ឯស តឹសយោជនំ គន្ត្វាវ បច្ចាគច្ឆតូ”តិ ខមនុបាយំ អនាចិក្ខិត្វាវ ឧយ្យោជេសិ។ អថស្ស បុន អាគតកាលេ និហតមានស្ស អនុទូតំ ទត្វា “គច្ឆ, ឥមិនា សទ្ធឹ គន្ត្វា ឧបាសកំ ខមាបេហី”តិ វត្វា “សមណេន នាម ‘មយ្ហំ វិហារោ, មយ្ហំ និវាសដ្ឋានំ, មយ្ហំ ឧបាសកោ, មយ្ហំ ឧបាសិកា’តិ មានំ វា ឥស្សំ វា កាតុំ ន វដ្ដតិ។ ឯវំ ករោន្តស្ស ហិ ឥច្ឆាមានាទយោ កិលេសា វឌ្ឍន្តី”តិ ឱវទន្តោ –

“អសន្តំ ភាវនមិច្ឆេយ្យ, បុរេក្ខារញ្ច ភិក្ខុសុ;
អាវាសេសុ ច ឥស្សរិយំ, បូជា បរកុលេសុ ច។

“មមេវ កត មញ្ញន្តុ, គិហី បព្ពជិតា ឧភោ;
មមេវាតិវសា អស្សុ, កិច្ចាកិច្ចេសុ កិស្មិចិ;
ឥតិ ពាលស្ស សង្កប្បោ, ឥច្ឆា មានោ ច វឌ្ឍតី”តិ។ (ធ. ប. ៧៣-៧៤) –

ធម្មបទេ ឥមា គាថា អភាសិ។

សុធម្មត្ថេរោបិ ឥមំ ឱវាទំ សុត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បទក្ខិណំ កត្វា តេន អនុទូតេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ គន្ត្វា ឧបាសកស្ស ចក្ខុបថេ អាបត្តឹ បដិករិត្វា ឧបាសកំ ខមាបេសិ។ សោ ឧបាសកេន “ខមាមហំ ភន្តេ, សចេ មយ្ហំ ទោសោ អត្ថិ, ខមថ មេ”តិ បដិខមាបិតោ សត្ថារា ទិន្នឱវាទេ ឋត្វា កតិបាហេនេវ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ។

អាបត្តិយា អទស្សនេ ឧក្ខេបនីយកម្មកថាវណ្ណនា

៥០. តស្សា អទស្សនេយេវ កម្មំ កាតព្ពន្តិ តស្សា អទស្សនេយេវ ឧក្ខេបនីយកម្មំ កាតព្ពំ។ តជ្ជនីយាទិកម្មំ បន អាបត្តឹ អារោបេត្វា តស្សា អទស្សនេ អប្បដិកម្មេ វា ភណ្ឌនការកាទិអង្គេហិ កាតព្ពំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

កម្មក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បារិវាសិកក្ខន្ធកំ

បារិវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា

៧៥. បារិវាសិកក្ខន្ធកេ **នវកតរំ បារិវាសិក**ន្តិ អត្តនោ នវកតរំ បារិវាសិកំ។ បារិវាសិកស្ស ហិ អត្តនោ នវកតរំ បារិវាសិកំ ឋបេត្វា អញ្ញេ មូលាយបដិកស្សនារហមានត្តារហមានត្តចារិកអព្ភានារហាបិ បកតត្តដ្ឋានេយេវ តិដ្ឋន្តិ។ តេនាហ “**អន្តមសោ មូលាយបដិកស្សនារហាទីនម្បី**”តិ។ បាទេ យំសេន្តិ ឯតេនាតិ **បាទឃំសនំ**, សក្ខរកថលាទិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិស្សោ បាទឃំសនិយោ សក្ខរំ កថលំ សមុទ្ទផេណក”ន្តិ (ចូឡវ. ២៦៩) ហិ វុត្តំ។ **សទ្ធិវិហារិកាទីនម្បិ សាទិយន្តស្សា**តិ សទ្ធិវិហារិកានម្បិ អភិវាទនាទឹ សាទិយន្តស្ស។ “មា មំ គាមប្បវេសនំ អាបុច្ឆថា”តិ វុត្តេ អនាបុច្ឆាបិ គាមំ បវិសិតុំ វដ្ដតិ។ **យោ យោ វុឌ្ឍោ**តិ បារិវាសិកេសុ ភិក្ខូសុ យោ យោ វុឌ្ឍោ។ **នវកតរស្ស សាទិតុ**ន្តិ បារិវាសិកនវកតរស្ស អភិវាទនាទឹ សាទិតុំ។

តត្ថេវាតិ សង្ឃនវកដ្ឋានេយេវ។ **អត្តនោ បាឡិយា បវារេតព្ព**ន្តិ អត្តនោ វស្សគ្គេន បត្តបាឡិយា បវារេតព្ពំ, ន បន សព្ពេសុ បវារិតេសូតិ អត្ថោ។ **យទិ បន ន គណ្ហាតិ ន វិស្សជ្ជេតី**តិ យទិ បុរិមទិវសេ អត្តនោ ន គណ្ហាតិ គហេត្វា ច ន វិស្សជ្ជេតិ។ **ចតុស្សាលភត្ត**ន្តិ ភោជនសាលាយំ បដិបាដិយា ទិយ្យមានភត្តំ។ **ហត្ថបាសេ ឋិតេនា**តិ ទាយកស្ស ហត្ថបាសេ ឋិតេន។

៧៦. **អញ្ញោ សាមណេរោ ន គហេតព្ពោ**តិ ឧបជ្ឈាយេន ហុត្វា អញ្ញោ សាមណេរោ ន គហេតព្ពោ។ **ឧបជ្ឈំ ទត្វា គហិតសាមណេរាបី**តិ បកតត្តកាលេ ឧបជ្ឈំ ទត្វា គហិតសាមណេរាបិ។ លទ្ធសម្មុតិកេន អាណត្តោបិ គរុធម្មេហិ អញ្ញេហិ វា ឱវទិតុំ លភតីតិ អាហ “**បដិពលស្ស វា ភិក្ខុស្ស ភារោ កាតព្ពោ**”តិ។ អាគតា ភិក្ខុនិយោ វត្តព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។ **សវចនីយ**ន្តិ សទោសំ ។ **ជេដ្ឋកដ្ឋានំ ន កាតព្ព**ន្តិ បធានដ្ឋានំ ន កាតព្ពំ។ កឹ តន្តិ អាហ “**បាតិមោក្ខុទ្ទេសកេន វា**”តិអាទិ។

រជេហិ ហតា ឧបហតា ភូមិ ឯតិស្សាតិ **រជោហតភូមិ**, រជោកិណ្ណភូមីតិ អត្ថោ។ **បច្ចយ**ន្តិ វស្សាវាសិកលាភំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឯកបស្សេ ឋត្វា**តិ បាឡឹ វិហាយ ភិក្ខូនំ បច្ឆតោ ឋត្វា។ **សេនាសនំ ន លភតី**តិ សេយ្យាបរិយន្តភាគិតាយ វស្សគ្គេន គណ្ហិតុំ ន លភតិ។ **អស្សា**តិ ភវេយ្យ។ “អាគន្តុកេន អារោចេតព្ពំ, អាគន្តុកស្ស អារោចេតព្ព”ន្តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា សចេ ទ្វេ បារិវាសិកា គតដ្ឋានេ អញ្ញមញ្ញំ បស្សន្តិ, ឧភោហិបិ អញ្ញមញ្ញស្ស អារោចេតព្ពំ។ យថា ពហិ ទិស្វា អារោចិតស្ស ភិក្ខុនោ វិហារំ អាគតេ បុន អារោចនកិច្ចំ នត្ថិ, ឯវំ អញ្ញំ វិហារំ គតេនបិ តត្ថ បុព្ពេ អារោចិតស្ស បុន អារោចនកិច្ចំ នត្ថីតិ វទន្តិ។

៨១. **អវិសេសេនា**តិ បារិវាសិកស្ស ឧក្ខិត្តកស្ស ច អវិសេសេន។ **ឱពទ្ធ**ន្តិ បលិពុទ្ធំ។

៨៣. **សហវាសោ**តិ វុត្តប្បការេ ឆន្នេ បកតត្តេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ សយនមេវ អធិប្បេតំ, ន សេសឥរិយាបថកប្បនំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បារិវាសិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សមុច្ចយក្ខន្ធកំ

សុក្កវិស្សដ្ឋិកថាវណ្ណនា

៩៧. សមុច្ចយក្ខន្ធកេ **វុត្តនយេន វត្តំ សមាទាតព្ពន្តិ** បារិវាសិកក្ខន្ធកវណ្ណនាយំ វុត្តនយេន ទ្វីហិ បទេហិ ឯកេន វា សមាទាតព្ពំ។ **វេទិយាមីតិ** ចិត្តេន សម្បដិច្ឆិត្វា សុខំ អនុភវាមិ, ន តប្បច្ចយា អហំ ទុក្ខិតោតិ អធិប្បាយោ។ **វុត្តនយេនេវ សង្ឃមជ្ឈេ និក្ខិបិតព្ពន្តិ** បារិវាសិកក្ខន្ធកេ វុត្តនយេន “មានត្តំ និក្ខិបាមិ, វត្តំ និក្ខិបាមី”តិ ឥមេហិ ទ្វីហិ ឯកេន វា និក្ខិបិតព្ពំ។ **តស្ស អារោចេត្វា និក្ខិបិតព្ពន្តិ** អនារោចនេន វត្តភេទទុក្កដំ បរិមោចនត្ថំ វុត្តំ។ **ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វាតិ** ភិក្ខូនំ សជ្ឈាយនសទ្ទសវនូបចារវិជហនត្ថំ វុត្តំ, **មហាមគ្គតោ ឱក្កម្មាតិ** មគ្គប្បដិបន្នភិក្ខូនំ ឧបចារវិជហនត្ថំ, **គុម្ពេន វា វតិយា វា បដិច្ឆន្នដ្ឋានេតិ** ទស្សនូបចារវិជហនត្ថំ។ អនិក្ខិត្តវត្តេន អន្តោឧបចារគតានំ សព្ពេសម្បិ អារោចេតព្ពត្តា **“អយំ និក្ខិត្តវត្តស្ស បរិហារោ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **និក្ខិត្តវត្តស្សាតិ** វត្តំ និក្ខិបិត្វា បរិវសន្តស្សាតិ អត្ថោ។ អយំ បនេត្ថ ថេរស្ស អធិប្បាយោ – វត្តំ និក្ខិបិត្វា បរិវសន្តស្ស ឧបចារគតានំ សព្ពេសំ អារោចនកិច្ចំ នត្ថិ, ទិដ្ឋរូបានំ សុតសទ្ទានំ អារោចេតព្ពំ, អទិដ្ឋអសុតានម្បិ អន្តោទ្វាទសហត្ថគតានំ អារោចេតព្ពំ។ ឥទំ វត្តំ និក្ខិបិត្វា បរិវសន្តស្ស លក្ខណន្តិ។

បរិវាសកថាវណ្ណនា

១០២. “សតិយេវ អន្តរាយេ អន្តរាយិកសញ្ញី ឆាទេតិ, អច្ឆន្នា ហោតិ។ អន្តរាយិកស្ស បន អនន្តរាយិកសញ្ញាយ ឆាទយតោ អច្ឆន្នាវា”តិបិ បាឋោ។ **អវេរីតិ** ហិតកាមោ។ **ឧទ្ធស្តេ អរុណេតិ** ឧដ្ឋិតេ អរុណេ។ **សុទ្ធស្ស សន្តិកេតិ** សភាគសង្ឃាទិសេសំ អនាបន្នស្ស សន្តិកេ។ **វត្ថូន្តិ** អសុចិមោចនាទិវីតិក្កមំ។

សុក្កវិស្សដ្ឋីតិ វត្ថុ ចេវ គោត្តញ្ចាតិ **សុក្កវិស្សដ្ឋីតិ** ឥទំ អសុចិមោចនលក្ខណស្ស វីតិក្កមស្ស បកាសនតោ វត្ថុ ចេវ ហោតិ, សជាតិយសាធារណវិជាតិយវិនិវត្តសភាវាយ សុក្កវិស្សដ្ឋិយា ឯវ បកាសនតោ គោត្តញ្ច ហោតីតិ អត្ថោ។ គំ តាយតីតិ ហិ គោត្តំ។ **សង្ឃាទិសេសោតិ នាមញ្ចេវ អាបត្តិ ចាតិ** **សង្ឃាទិសេសោតិ** តេន តេន វីតិក្កមេន អាបន្នស្ស អាបត្តិនិកាយស្ស នាមប្បកាសនតោ នាមញ្ចេវ ហោតិ អាបត្តិសភាគត្តា អាបត្តិ ច។

តទនុរូបំ កម្មវាចំ កត្វា មានត្តំ ទាតព្ពន្តិ –

> “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, អយំ ឥត្ថន្នាមោ ភិក្ខុ ឯកំ អាបត្តឹ អាបជ្ជិ សញ្ចេតនិកំ សុក្កវិស្សដ្ឋឹ ឯកាហបដិច្ឆន្នំ, សោ សង្ឃំ ឯកិស្សា អាបត្តិយា សញ្ចេតនិកាយ សុក្កវិស្សដ្ឋិយា ឯកាហបដិច្ឆន្នាយ ឯកាហបរិវាសំ យាចិ។ សង្ឃោ ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ឯកិស្សា អាបត្តិយា សញ្ចេតនិកាយ សុក្កវិស្សដ្ឋិយា ឯកាហបដិច្ឆន្នាយ ឯកាហបរិវាសំ អទាសិ។ សោ បរិវុត្ថបរិវាសោ។ អយំ ឥត្ថន្នាមោ ភិក្ខុ ឯកំ អាបត្តឹ អាបជ្ជិ សញ្ចេតនិកំ សុក្កវិស្សដ្ឋឹ អប្បដិច្ឆន្នំ, សោ សង្ឃំ តាសំ អាបត្តីនំ សញ្ចេតនិកានំ សុក្កវិស្សដ្ឋីនំ បដិច្ឆន្នាយ ច អប្បដិច្ឆន្នាយ ច ឆារត្តំ មានត្តំ យាចតិ។ យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ, សង្ឃោ ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទ្វិន្នំ អាបត្តីនំ សញ្ចេតនិកានំ សុក្កវិស្សដ្ឋីនំ បដិច្ឆន្នាយ ច អប្បដិច្ឆន្នាយ ច ឆារត្តំ មានត្តំ ទទេយ្យ, ឯសា ញត្តិ។
>
> សុណាតុ មេ, ភន្តេ…បេ… សោ បរិវុត្ថបរិវាសោ។ អយំ ឥត្ថន្នាមោ ភិក្ខុ ឯកំ អាបត្តឹ អាបជ្ជិ សញ្ចេតនិកំ សុក្កវិស្សដ្ឋឹ អប្បដិច្ឆន្នំ, សោ សង្ឃំ តាសំ…បេ… យាចតិ។ សង្ឃោ ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទ្វិន្នំ អាបត្តីនំ សញ្ចេតនិកានំ សុក្កវិស្សដ្ឋីនំ បដិច្ឆន្នាយ ច អប្បដិច្ឆន្នាយ ច ឆារត្តំ មានត្តំ ទេតិ។ យស្សាយស្មតោ ខមតិ ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទ្វិន្នំ អាបត្តីនំ សញ្ចេតនិកានំ សុក្កវិស្សដ្ឋីនំ បដិច្ឆន្នាយ ច អប្បដិច្ឆន្នាយ ច ឆារត្តំ មានត្តស្ស ទានំ, សោ តុណ្ហស្ស។ យស្ស នក្ខមតិ, សោ ភាសេយ្យ។
>
> ទុតិយម្បិ ឯតមត្ថំ វទាមិ…បេ… តតិយម្បិ ឯតមត្ថំ វទាមិ…បេ…
>
> ទិន្នំ សង្ឃេន ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទ្វិន្នំ អាបត្តីនំ សញ្ចេតនិកានំ សុក្កវិស្សដ្ឋីនំ បដិច្ឆន្នាយ ច អប្បដិច្ឆន្នាយ ច ឆារត្តំ មានត្តំ, ខមតិ សង្ឃស្ស, តស្មា តុណ្ហី។ ឯវមេតំ ធារយាមីតិ –

ឯវំ កម្មវាចំ កត្វា មានត្តំ ទាតព្ពំ។ ចិណ្ណមានត្តស្ស ច ឥមិនាវ នយេន កម្មវាចំ យោជេត្វា អព្ភានំ កាតព្ពំ។

អញ្ញស្មិន្តិ សុទ្ធន្តបរិវាសវសេន អាបត្តិវុដ្ឋានតោ អញ្ញស្មិំ។ ទសសតំ អាបត្តិយោ រត្តិសតំ ឆាទយិត្វាតិ យោជេតព្ពំ។

បរិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អត្តនោ សីមំ សោធេត្វា វិហារសីមាយាតិ វិហារេ ពទ្ធសីមមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វិហារូបចារតោបិ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតា អតិក្កមិតព្ពា**តិ ភិក្ខុវិហារំ សន្ធាយ វទតិ គាមូបចារាតិក្កមេនេវ ភិក្ខុនីវិហារូបចារាតិក្កមស្ស សិទ្ធត្តា។ **វិហារស្ស ចា**តិ ភិក្ខុវិហារស្ស។ **គាមស្សាតិ ន វុត្ត**ន្តិ គាមស្ស ឧបចារំ មុញ្ចិតុំ វដ្តតីតិ ន វុត្តំ, តស្មា គាមូបចារេបិ វដ្តតីតិ អធិប្បាយោ។

តត្ថេវ ឋានំ បច្ចាសីសន្តីតិ ភិក្ខូនំ ឋានំ បច្ចាសីសន្តិ។ **បរិវាសវត្តាទីន**ន្តិ បរិវាសនិស្សយបដិប្បស្សទ្ធិអាទីនំ។ **យុត្តតរំ ទិស្សតី**តិ ឥមិនា អនិក្ខិត្តវត្តភិក្ខុនា វិយ ភិក្ខុនិយាបិ អន្តោ ឧបចារសីមគតានំយេវ អារោចេតព្ពំ, ន គាមេ ឋិតានម្បិ គន្ត្វា អារោចេតព្ពន្តិ ទីបេតិ។ **តស្មិំ គាមេ**តិ យស្មិំ គាមេ ភិក្ខុនុបស្សយោ ហោតិ, តស្មិំ គាមេ។ **ពហិ ឧបចារសីមាយ ឋត្វា**តិ ឧបចារសីមតោ ពហិ ឋត្វា។ **សម្ពន្ធិត្វា ទាតព្ពា**តិ ឯត្ថ សម្ពន្ធិត្វា ទិន្នាយ សហវាសេបិ រត្តិច្ឆេទោ ន ហោតិ។

បដិច្ឆន្នបរិវាសកថាវណ្ណនា

១០៨. វិសុំ មានត្តំ ចរិតព្ពន្តិ មូលាយបដិកស្សនំ អកត្វា វិសុំ កម្មវាចាយ មានត្តំ គហេត្វា ចរិតព្ពំ។

សុក្កវិស្សដ្ឋិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អគ្ឃសមោធានបរិវាសកថាវណ្ណនា

១៣៤. ឯកាបត្តិមូលកន្តិ “ឯកា អាបត្តិ ឯកាហប្បដិច្ឆន្នា, ឯកា អាបត្តិ ទ្វីហប្បដិច្ឆន្នា”តិអាទិនា វុត្តនយំ សន្ធាយ វទតិ។ **អាបត្តិវឌ្ឍនក**ន្តិ “ឯកា អាបត្តិ ឯកាហប្បដិច្ឆន្នា, ទ្វេ អាបត្តិយោ ទ្វីហប្បដិច្ឆន្នា”តិអាទិនា វុត្តំ អាបត្តិវឌ្ឍនកនយំ សន្ធាយ។

ទ្វេភិក្ខុវារឯកាទសកាទិកថាវណ្ណនា

១៨១. ថុល្លច្ចយាទីហិ មិស្សកន្តិ ឯកវត្ថុម្ហិ បុព្ពភាគេ អាបន្នថុល្លច្ចយទុក្កដេហិ មិស្សកំ។ **មក្ខធម្មោ** នាម ឆាទេតុកាមតា។

១៨២. សម្ពហុលា សង្ឃាទិសេសា អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ បរិមាណម្បីតិអាទិ ជាតិវសេនេកវចនំ, ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ វា។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សមុច្ចយក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សមថក្ខន្ធកំ

សម្មុខាវិនយកថាវណ្ណនា

១៨៧. សមថក្ខន្ធកេ **សញ្ញាបេតីតិ** ឯត្ថ **សំ**-សទ្ទូបបទោ **ញា**-សទ្ទោ តោសនវិសិដ្ឋេ អវពោធនេ វត្តតីតិ អាហ “**បរិតោសេត្វា ជានាបេតី**”តិ។

សតិវិនយាទិកថាវណ្ណនា

១៩៥-២០០. **ទេសនាមត្តមេវេតន្តិ** “បញ្ហិមានី”តិ ឯតំ ទេសនាមត្តំ។ សតិវេបុល្លប្បត្តស្ស ខីណាសវស្ស ទាតព្ពោ វិនយោ **សតិវិនយោ**។ អមូឡ្ហស្ស ទាតព្ពោ វិនយោ **អមូឡ្ហវិនយោ**។ បដិញ្ញាតេន ករណំ **បដិញ្ញាតករណំ**។

២១២. **តិណវត្ថារកសទិសត្តាតិ** តំសទិសតាយ តព្ពោហារោតិ ទស្សេតិ យថា “ឯស ព្រហ្មទត្តោ”តិ។

អធិករណកថាវណ្ណនា

២១៦. **វិវាទាធិករណស្ស កឹ មូលន្តិ**អាទីសុ **វិវាទមូលានីតិ** វិវាទស្ស មូលានិ។ **កោធនោតិ** កុជ្ឈនលក្ខណេន កោធេន សមន្នាគតោ។ **ឧបនាហីតិ** វេរអប្បដិនិស្សគ្គលក្ខណេន ឧបនាហេន សមន្នាគតោ។ **អគារវោតិ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣២៣; ម. និ. អដ្ឋ. ៣.៤៤) គារវវិរហិតោ។ **អប្បតិស្សោតិ** អប្បតិស្សយោ អនីចវុត្តិ។ ឯត្ថ បន យោ ភិក្ខុ សត្ថរិ ធរមានេ តីសុ កាលេសុ ឧបដ្ឋានំ ន យាតិ, សត្ថរិ អនុបាហនេ ចង្កមន្តេ សឧបាហនោ ចង្កមតិ, នីចេ ចង្កមេ ចង្កមន្តេ ឧច្ចេ ចង្កមតិ, ហេដ្ឋា វសន្តេ ឧបរិ វសតិ, សត្ថុ ទស្សនដ្ឋានេ ឧភោ អំសេ បារុបតិ, ឆត្តំ ធារេតិ, ឧបាហនំ ធារេតិ, នហាយតិ, ឧច្ចារំ វា បស្សាវំ វា ករោតិ, បរិនិព្ពុតេ វា បន ចេតិយំ វន្ទិតុំ ន គច្ឆតិ, ចេតិយស្ស បញ្ញាយនដ្ឋានេ សត្ថុទស្សនដ្ឋានេ វុត្តំ សព្ពំ ករោតិ, អញ្ញេហិ ច ភិក្ខូហិ “កស្មា ឯវំ ករោសិ, ន ឥទំ វដ្ដតិ, សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស នាម លជ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តេ “តុណ្ហី ហោហិ, ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ វទសិ, កឹ ពុទ្ធោ នាមា”តិ ភណតិ, អយំ **សត្ថរិ អគារវោ** នាម។

យោ បន ធម្មសវនេ សង្ឃុដ្ឋេ សក្កច្ចំ ន គច្ឆតិ, សក្កច្ចំ ធម្មំ ន សុណាតិ, និទ្ទាយតិ វា សល្លបន្តោ វា និសីទតិ, សក្កច្ចំ ន គណ្ហាតិ ន វាចេតិ, “កឹ ធម្មេ អគារវំ ករោសី”តិ វុត្តេ “តុណ្ហី ហោហិ, ធម្មោ ធម្មោតិ វទសិ, កឹ ធម្មោ នាមា”តិ វទតិ, អយំ **ធម្មេ អគារវោ** នាម។ យោ បន ថេរេន ភិក្ខុនា អនជ្ឈិដ្ឋោ ធម្មំ ទេសេតិ ឧទ្ទិសតិ បញ្ហំ កថេតិ, វុឌ្ឍេ ភិក្ខូ ឃដ្ដេន្តោ គច្ឆតិ តិដ្ឋតិ និសីទតិ, ទុស្សបល្លត្ថិកំ វា ហត្ថបល្លត្ថិកំ វា ករោតិ, សង្ឃមជ្ឈេ ឧភោ អំសេ បារុបតិ, ឆត្តុបាហនំ ធារេតិ, “ភិក្ខុសង្ឃស្ស លជ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តេបិ “តុណ្ហី ហោហិ, សង្ឃោ សង្ឃោតិ វទសិ, កឹ សង្ឃោ, មិគសង្ឃោ អជសង្ឃោ”តិអាទីនិ វទតិ, អយំ **សង្ឃេ អគារវោ** នាម។ ឯកភិក្ខុស្មិម្បិ ហិ អគារវេ កតេ សង្ឃេ កតោយេវ ហោតិ។ តិស្សោ សិក្ខា បន អបូរយមានោ **សិក្ខាយ ន បរិបូរការី** នាម។

អហិតាយ ទុក្ខាយ ទេវមនុស្សានន្តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣២៥; ម. និ. អដ្ឋ. ៣.៤២; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៦.៣៦) ឯកស្មឹ វិហារេ ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ ឧប្បន្នវិវាទោ កថំ ទេវមនុស្សានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តតិ? កោសម្ពកក្ខន្ធកេ វិយ ហិ ទ្វីសុ ភិក្ខូសុ វិវាទំ អាបន្នេសុ តស្មឹ វិហារេ តេសំ អន្តេវាសិកា វិវទន្តិ, តេសំ ឱវាទំ គណ្ហន្តោ ភិក្ខុនិសង្ឃោ វិវទតិ, តតោ តេសំ ឧបដ្ឋាកា វិវទន្តិ, អថ មនុស្សានំ អារក្ខទេវតា ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ តត្ថ ធម្មវាទីនំ អារក្ខទេវតា ធម្មវាទិនិយោ ហោន្តិ, អធម្មវាទីនំ អធម្មវាទិនិយោ។ តតោ អារក្ខទេវតានំ មិត្តា ភុម្មទេវតា ភិជ្ជន្តិ។ ឯវំ បរម្បរាយ យាវ ព្រហ្មលោកា ឋបេត្វា អរិយសាវកេ សព្ពេ ទេវមនុស្សា ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ ធម្មវាទីហិ បន អធម្មវាទិនោវ ពហុតរា ហោន្តិ។ តតោ “យំ ពហុកេហិ គហិតំ, តំ តច្ឆ”ន្តិ ធម្មំ វិស្សជ្ជេត្វា ពហុតរា អធម្មំ គណ្ហន្តិ។ តេ អធម្មំ បុរក្ខត្វា វិហរន្តា អបាយេសុ និព្ពត្តន្តិ។ ឯវំ ឯកស្មឹ វិហារេ ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ ឧប្បន្នោ វិវាទោ ពហូនំ អហិតាយ ទុក្ខាយ ហោតិ។ **អជ្ឈត្តំ វាតិ** អត្តនិ វា អត្តនោ បរិសាយ វា។ **ពហិទ្ធា វាតិ** បរស្មឹ វា បរស្ស បរិសាយ វា។ **អាយតឹ អនវស្សវាយាតិ** អាយតឹ អនុប្បាទាយ។

មក្ខីតិ បរេសំ គុណមក្ខនលក្ខណេន មក្ខេន សមន្នាគតោ។ **បឡាសីតិ** យុគគ្គាហលក្ខណេន បឡាសេន សមន្នាគតោ។ **ឥស្សុកីតិ** បរសក្ការាទីនំ ឥស្សាយនលក្ខណាយ ឥស្សាយ សមន្នាគតោ។ **មច្ឆរីតិ** អាវាស

មច្ឆរិយាទីហិ សមន្នាគតោ។ **សឋោ**តិ កេរាដិកោ។ **មាយាវី**តិ កតបាបបដិច្ឆាទកោ។ **បាបិច្ឆោ**តិ អសន្តសម្ភាវនិច្ឆកោ ទុស្សីលោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ នត្ថិកវាទី អហេតុកវាទី អកិរិយវាទី។ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី**តិ សយំ ទិដ្ឋមេវ បរាមសតិ គណ្ហាតិ។ **អាធានគ្គាហី**តិ ទឡ្ហគ្គាហី។ **ទុប្បដិនិស្សគ្គី**តិ ន សក្កា ហោតិ គហិតំ និស្សជ្ជាបេតុំ។ ឯត្ថ ច **កោធនោ ហោតិ ឧបនាហី**តិអាទិនា បុគ្គលាធិដ្ឋាននយេន កោធូបនាហាទយោ អកុសលធម្មា វិវាទមូលានីតិ ទស្សិតានិ, តថា **ទុដ្ឋចិត្តា វិវទន្តី**តិអាទិនា លោភទោសមោហា។ **អទុដ្ឋចិត្តា វិវទន្តី**តិអាទិនា ច អលោភាទយោ វិវាទមូលានីតិ ទស្សិតានិ។

២១៧. ទុព្ពណ្ណោតិ បំសុបិសាចកោ វិយ ឈាមខាណុវណ្ណោ។ **ទុទ្ទស្សិកោ**តិ វិជាតមាតុយាបិ អមនាបទស្សនោ។ **ឱកោដិមកោ**តិ លកុណ្ឋកោ។ **កាណោ**តិ ឯកក្ខិកាណោ វា ឧភយក្ខិកាណោ វា។ **កុណី**តិ ឯកហត្ថកុណី វា ឧភយហត្ថកុណី វា។ **ខញ្ជោ**តិ ឯកបាទខញ្ជោ វា ឧភយបាទខញ្ជោ វា។ **បក្ខហតោ**តិ ហតបក្ខោ បីឋសប្បី។

២២០. វិវាទាធិករណំ កុសលំ អកុសលំ អព្យាកតន្តិ វិវាទាធិករណំ កឹ កុសលំ អកុសលំ ឧទាហុ អព្យាកតន្តិ បុច្ឆតិ។ **វិវាទាធិករណំ សិយា កុសល**ន្តិអាទិ វិស្សជ្ជនំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ វិវទន្តិ ឯតេនាតិ **វិវាទោ**តិ អាហ "**យេន វិវទន្តិ, សោ ចិត្តុប្បាទោ វិវាទោ**"តិ។ កថំ បន សោ ចិត្តុប្បាទោ អធិករណំ នាមាតិ អាហ "**សមថេហិ ច អធិករណីយតាយ អធិករណ**"ន្តិ, សមថេហិ សមេតព្ពតាយ អធិករណន្តិ អត្ថោ។ វិវាទហេតុភូតស្ស ហិ ចិត្តុប្បាទស្ស វូបសមេន តប្បភវស្ស សទ្ទស្សបិ វូបសមោ ហោតីតិ ចិត្តុប្បាទស្ស សមថេហិ អធិករណីយតា បរិយាយោ សម្ភវតិ។

២២២. អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកតន្តិ អយំ វិកប្បោ បណ្ណត្តិវជ្ជំយេវ សន្ធាយ វុត្តោ, ន លោកវជ្ជន្តិ ទស្សេតុំ "**សន្ធាយភាសិតវសេនា**"តិអាទិមាហ។ កស្មា បនេត្ថ សន្ធាយភាសិតវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អាហ "**យស្មា ហី**"តិអាទិ។ **បឋវីខណនាទិកេ**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ភូតគាមបាតព្យតាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ សិក្ខាបទំ សង្គណ្ហាតិ។ យោ វិនយេ អបកតញ្ញុតាយ វត្ថុសីសេន សម្មុញ្ជនិអាទិនា បឋវីខណនាទីនិ ករោតិ, តទា តស្សុប្បន្នចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ "**កុសលចិត្តំ អង្គំ ហោតី**"តិ។ **អង្គំ ហោតី**តិ ច វត្ថុសីសេន ករោន្តស្សបិ "ឥមំ បឋវឹ ខណាមី"តិអាទិនា វីតិក្កមជាននវសេន បវត្តត្តា តំ កុសលចិត្តំ អាបត្តាធិករណំ, កុសលចិត្តំ អាបត្តិយា ការណំ ហោតីតិ អត្ថោ។ ន ហិ វីតិក្កមំ អជានន្តស្ស បឋវីខណនាទីសុ អាបត្តិ សម្ភវតិ។ **តស្មិំ សតី**តិ តស្មិំ កុសលចិត្តេ អាបត្តិភាវេន គហិតេ សតីតិ អធិប្បាយោ។ **តស្មា**តិ យស្មា កុសលចិត្តេ អាបត្តិភាវេន គហិតេ សតិ "នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល"ន្តិ ន សក្កា វត្តុំ, តស្មា។ **នយិទំ អង្គប្បហោនកចិត្តំ សន្ធាយ វុត្ត**ន្តិ "អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកតំ, នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល"ន្តិ ឥទំ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកភាវេន អង្គប្បហោនកំ អាបត្តិយា ការណភូតំ ចិត្តំ សន្ធាយ ន វុត្តំ។ កឹ បន សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ "**ឥទំ បនា**"តិអាទិ។ ភិក្ខុម្ហិ កម្មដ្ឋានគតចិត្តេន និបន្នេ និទ្ទាយន្តេ វា មាតុគាមោ ចេ សេយ្យំ កប្បេតិ, តស្មិំ ខណេ សេយ្យាការេន វត្តមានរូបមេវ អាបត្តិ, ន កុសលាទិវសប្បវត្តំ ចិត្តន្តិ អាហ "**អសញ្ចិច្ច...បេ.... សហសេយ្យាទិវសេន អាបជ្ជតោ** (បរិ. ៣២៣ អត្ថតោ សមានំ) **អព្យាកតំ ហោតី**"តិ។ តស្មិញ្ហិ ខណេ ឧដ្ឋាតព្ពេ ជាតេ អនុដ្ឋានតោ តទាការបវត្តោ រូបក្ខន្ធោវ អាបត្តិ។

"អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ កុសលចិត្តោ វា អាបជ្ជតិ អកុសលាព្យាកតចិត្តោ វា"តិ វចនតោ កុសលម្បិ អាបត្តាធិករណំ សិយាតិ ចេ? ន។ យោ ហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ វុច្ចតិ, សោ តីសុ ចិត្តេសុ អញ្ញតរចិត្តសមង្គី ហុត្វា អាបជ្ជតិ, ន អញ្ញថាតិ ទស្សនត្ថំ "**កុសលចិត្តោ វា**"តិអាទិ វុត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – បឋវីខណនាទីសុ កុសលចិត្តក្ខណេ វីតិក្កមាទិវសេន បវត្តរូបសម្ភវតោ កុសលចិត្តោ វា តថាបវត្តរូបសង្ខាតំ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, តថា អព្យាកតចិត្តោ វា អព្យាកតរូបសង្ខាតំ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតិ។ បាណាតិបាតាទី អកុសលចិត្តោ វា អកុសលាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, រូបំ បនេត្ថ អព្ពោហារិកំ។ សុបិនន្តេ ច បាណាតិបាតាទី ករោន្តោ សហសេយ្យាទិវសេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ អកុសលចិត្តោ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ។

កុសលចិត្តំ អាបជ្ជេយ្យាតិ ឯឡកលោមំ គហេត្វា កម្មដ្ឋានមនសិការេន តិយោជនំ អតិក្កមន្តស្ស បណ្ណត្តឹ អជានិត្វា បទសោ ធម្មំ វាចេន្តស្ស ច អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយា កុសលចិត្តំ អាបជ្ជេយ្យ។ **ន ច តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ កុសលចិត្តំ អាបត្តិយា អង្គ**ន្តិ តស្មិំ វិជ្ជមានម្បិ កុសលចិត្តំ អាបត្តិយា អង្គំ ន ហោតិ, សយំ អាបត្តិ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ **ចលិតប្បវត្តាន**ន្តិ ចលិតានំ បវត្តានញ្ច។ ចលិតោ កាយោ, បវត្តា វាចា។ **អញ្ញតរមេវ អង្គ**ន្តិ កាយវាចានំ អញ្ញតរមេវ អាបត្តីតិ អត្ថោ។ **តញ្ច រូបក្ខន្ធបរិយាបន្នត្តា អព្យាកត**ន្តិ ឥមិនា អព្យាកតមាបត្តាធិករណំ, នាញ្ញន្តិ ទស្សេតិ។

យទិ ឯវំ “សាបត្តិកស្ស, ភិក្ខវេ, និរយំ វា វទាមិ តិរច្ឆានយោនឹ វា”តិ វចនតោ អព្យាកតស្សបិ វិបាកធម្មតា អាបជ្ជេយ្យាតិ? នាបជ្ជេយ្យ។ អសញ្ចិច្ច អាបន្នា ហិ អាបត្តិយោ យាវ សោ ន ជានាតិ, តាវ អនន្តរាយករា, ជានិត្វា ឆាទេន្តោ បន ឆាទនប្បច្ចយា អញ្ញំ ទុក្កដសង្ខាតំ អកុសលមាបត្តាធិករណមាបជ្ជតិ, តញ្ច អកុសលសភាវត្តា សគ្គមោក្ខានំ អន្តរាយករណន្តិ សាបត្តិកស្ស អបាយគាមិតា វុត្តា។ អព្យាកតំ បន អាបត្តាធិករណំ អវិបាកធម្មមេវាតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ តេនេវ **បោរាណគណ្ឋិបទេសុ**បិ “បុថុជ្ជនោ កល្យាណបុថុជ្ជនោ សេក្ខោ អរហាតិ ចត្តារោ បុគ្គលេ ទស្សេត្វា តេសុ អរហតោ អាបត្តាធិករណំ អព្យាកតមេវ, តថា សេក្ខានំ, តថា កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស អសញ្ចិច្ច វីតិក្កមកាលេ អព្យាកតមេវ។ ឥតរស្ស អកុសលម្បិ ហោតិ អព្យាកតម្បិ។ យស្មា ចស្ស សញ្ចិច្ច វីតិក្កមកាលេ អកុសលមេវ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ ‘នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល’ន្តិ។ សព្ពត្ថ ឯវំ អព្យាកតន្តិ វិបាកាភាវមត្តំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ លិខិតំ។ យញ្ច អាបត្តាធិករណំ អកុសលំ, តម្បិ ទេសិតំ វុដ្ឋិតំ វា អនន្តរាយករំ។ យថា ហិ អវិប្បដិសារកម្មំ អកុសលម្បិ សមានំ អច្ចយំ ទេសេត្វា ខមាបនេន បយោគសម្បត្តិបដិពាហិតត្តា អវិបាកធម្មតំ អាបន្នំ អហោសិកម្មំ ហោតិ, ឯវមិទម្បិ ទេសិតំ វុដ្ឋិតំ វា បយោគសម្បត្តិបដិពាហិតត្តា អវិបាកធម្មតាយ អហោសិកម្មភាវេន អនន្តរាយករំ ជាតំ។ តេនេវ “សាបត្តិកស្ស, ភិក្ខវេ, និរយំ វា វទាមិ តិរច្ឆានយោនឹ វា”តិ សាបត្តិកស្សេវ អបាយគាមិតា វុត្តា។

អធិករណវូបសមនសមថកថាវណ្ណនា

២២៨. វិវាទសង្ខាតេ អត្ថេ បច្ចត្តិកា **អត្ថបច្ចត្តិកា**។

២២៩. **សម្មុខាវិនយស្មិ**ន្តិ សម្មុខាវិនយភាវេ។

២៣០. **អន្តរេនា**តិ ការណេន។

២៣១. ឧព្ពាហិកាយ ខីយនកេ បាចិត្តិ ន វុត្តា តត្ថ ឆន្ទទានស្ស នត្ថិតាយ។

២៣៦. **តស្ស ខោ ត**ន្តិ ឯត្ថ **ខោ ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។

២៣៨. “កា ច តត្ថ តស្សបាបិយសិកាយា”តិ បោត្ថកេសុ លិខន្តិ។ “កា ច តស្សបាបិយសិកា”តិ ឯវំ បនេត្ថ បាឋោ វេទិតព្ពោ។

២៤២. **កិច្ចាធិករណំ ឯកេន សមថេន សម្មតី**តិ ឯត្ថ “កិច្ចមេវ កិច្ចាធិករណ”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៣៨៥-៨៦) វចនតោ អបលោកនកម្មាទីនមេតំ អធិវចនំ។ តំ វិវាទាធិករណាទីនិ វិយ សមថេហិ សមេតព្ពំ ន ហោតិ, កិន្តុ សម្មុខាវិនយេន សម្បជ្ជតិ, តស្មា **សម្មតី**តិ ឯត្ថ សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សមថក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកំ

ខុទ្ទកវត្ថុកថាវណ្ណនា

២៤៣. ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកេ **អដ្ឋបទាការេនា**តិ អដ្ឋបទផលកាការេន, ជូតផលកសទិសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **មល្លកមូលសណ្ឋានេនា**តិ ខេឡមល្លកមូលសណ្ឋានេន។

២៤៥. **មុត្តោលម្ពកាទីនន្តិ អាទិ**-សទ្ទេន កុណ្ឌលាទី សង្គណ្ហាតិ។ **បលម្ពកសុត្តន្តិ** យញ្ញោបចិតាការេន ឱលម្ពកសុត្តំ។

២៤៦. **ចិក្កលេនា**តិ សិលេសេន។

២៤៨. **សាធុគីតន្តិ** អនិច្ចតាទិបដិសំយុត្តគីតំ។

២៤៩. **ចតុរស្សេន វត្តេនា**តិ បរិបុណ្ណេន ឧច្ចារណវត្តេន។ តរង្គវត្តាទីនំ ឧច្ចារណវិធានានិ នដ្ឋប្បយោគានិ។ **ពាហិរលោមិ**ន្តិ ភាវនប៉ុសកនិទ្ទេសោ, យថា តស្ស ឧណ្ណបាវារស្ស ពហិទ្ធា លោមានិ ទិស្សន្តិ, តថា ធារេន្តស្ស ទុក្កដន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

២៥១. **ឥមានិ ចត្តារិ អហិរាជកុលានី**តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.៦៧) ឥទំ ទដ្ឋវិសេ សន្ធាយ វុត្តំ។ យេ ហិ កេចិ ទដ្ឋវិសា, សព្ពេ តេ ឥមេសំ ចតុន្នំ អហិរាជកុលានំ អព្ភន្តរគតាវ ហោន្តិ។ **អត្តគុត្តិយា**តិ អត្តនោ គុត្តត្ថាយ។ **អត្តរក្ខាយា**តិ អត្តនោ រក្ខណត្ថាយ។ **អត្តបរិត្តំកាតុ**ន្តិ អត្តនោ បរិត្តាណត្ថាយ អត្តបរិត្តំ នាម កាតុំ អនុជានាមីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យថា តំ បរិត្តំ កាតព្ពំ, តំ ទស្សេតុំ "**ឯវញ្ច បន ភិក្ខវេ**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ (ជា. អដ្ឋ. ២.២.១០៥) **វិរូបក្ខេហី**តិ វិរូបក្ខនាគកុលេហិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សហយោគេ ចេតំ ករណវចនំ, ឯតេហិ សហ មយ្ហំ មិត្តភាវោតិ វុត្តំ ហោតិ **អបាទកេហី**តិ អបាទកសត្តេហិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សព្ពេ សត្តា**តិ ឥតោ បុព្ពេ ឯត្តកេន ឋានេន ឱទិស្សកមេត្តំ កថេត្វា ឥទានិ អនោទិស្សកមេត្តំ កថេតុំ ឥទមារទ្ធំ។ តត្ថ **សត្តា បាណា ភូតា**តិ សព្ពានេតានិ បុគ្គលវេវចនានេវ។ **ភទ្រានិ បស្សន្តូ**តិ ភទ្រានិ អារម្មណានិ បស្សន្តុ។ **មា កញ្ចិ បាបមាគមា**តិ កញ្ចិ សត្តំ បាបកំ លាមកំ មា អាគច្ឆតុ។

អប្បមាណោ ពុទ្ធោតិ ឯត្ថ **ពុទ្ធោ**តិ ពុទ្ធគុណា វេទិតព្ពា, តេ ហិ អប្បមាណា នាម។ សេសទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ, **បមាណវន្តានី**តិ គុណប្បមាណេន យុត្តានិ។ **ឧណ្ណនាភី**តិ លោមសនាភិកោ មក្កដកោ។ **សរពូ**តិ ឃរគោឡិកា។ **កតា មេ រក្ខា កតំ មេ បរិត្ត**ន្តិ មយា ឯត្តកស្ស ជនស្ស រក្ខា ច បរិត្តាណញ្ច កតំ។ **បដិក្កមន្តុ ភូតានី**តិ សព្ពេបិ មេ កតបរិត្តាណា សត្តា អបគច្ឆន្តុ, មា មំ វិហេឋយិំសូតិ អត្ថោ។ **សោហ**ន្តិ យស្ស មម ឯតេហិ សព្ពេហិបិ មេត្តំ, សោ អហំ ភគវតោ នមោ ករោមិ, វិបស្សីអាទីនញ្ច សត្តន្នំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ នមោ ករោមីតិ សម្ពន្ធោ។

អញ្ញម្ហិ ឆេតព្ពម្ហីតិ រាគានុសយំ សន្ធាយ វទតិ។ **តាទិសំ វា ទុក្ខ**ន្តិ មុដ្ឋិអាទីហិ ទុក្ខំ ឧប្បាទេន្តស្ស។

២៥២. **ជាលានិ បរិក្ខិបាបេត្វា**តិ បរិស្សយមោចនត្ថញ្ចេវ បមាទេន គឡិតានំ អាភរណាទីនំ រក្ខណត្ថញ្ច ជាលានិ ករណ្ឌកាការេន បរិក្ខិបាបេត្វា។ **ចន្ទនគណ្ឋិ អាគន្ត្វា ជាលេ លគ្គា**តិ ឯកោ កិរ រត្តចន្ទនរុក្ខោ គង្គាយ ឧបរិតីរេ ជាតោ គង្គោទកេន ធោតមូលោ បតិត្វា តត្ថ តត្ថ បាសាណេសុ សម្ភិជ្ជមានោ វិប្បកិរិ។ តតោ ឯកា ឃដប្បមាណា ឃដិកា បាសាណេសុ ឃំសិយមានា ឧទកឩមីហិ បោថិយមានា មដ្ឋា ហុត្វា អនុបុព្ពេន វុយ្ហមានា សេវាលបរិយោនទ្ធា អាគន្ត្វា តស្មិំ ជាលេ លគ្គិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **លេខ**ន្តិ លិខិតកហិតំ ចុណ្ណំ។ **ឧឌ្ឌិត្វា**តិ វេឡុបរម្បរាយ ឧទ្ធំ បាបេត្វា, ឧឌ្ឌាបេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឱហរតូ**តិ ឥទ្ធិយា ឱតារេត្វា គណ្ហតុ។

បូរណកស្សបាទយោ **ឆ សត្ថារោ**។ តត្ថ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៥១-១៥២; ម. និ. អដ្ឋ. ១.៣១២) **បូរណោ**តិ តស្ស សត្ថុបដិញ្ញស្ស នាមំ។ **កស្សបោ**តិ គោត្តំ។ សោ កិរ អញ្ញតរស្ស កុលស្ស ឯកូនទាសសតំ បូរយមានោ ជាតោ។ តេនស្ស "បូរណោ"តិ នាមំ អកំសុ។ មង្គលទាសត្តា ចស្ស កតំ "ទុក្កដ"ន្តិ វត្តា នត្ថិ, អកតំ វា "ន កត"ន្តិ ។ សោ "កិមហំ ឯត្ថ វសាមី"តិ បលាយិ។ អថស្ស ចោរា វត្ថានិ អច្ឆិន្ទិំសុ។ សោ បណ្ណេន វា តិណេន វា បដិច្ឆាទេតុម្បិ អ

ជានន្តោ ជាតរូបេនេវ ឯកំ គាមំ បាវិសិ។ មនុស្សា តំ ទិស្វា “អយំ សមណោ អរហា អប្បិច្ឆោ, នត្ថិ ឥមិនា សទិសោ”តិ បូវភត្តាទីនិ គហេត្វា ឧបសង្កមន្តិ។ សោ “មយ្ហំ សាដកំ អនិវត្ថភាវេន ឥទំ ឧប្បន្ន”ន្តិ តតោ បដ្ឋាយ សាដកំ លភិត្វាបិ ន និវាសេសិ, តទេវ បព្ពជ្ជំ អគ្គហេសិ។ តស្ស សន្តិកេ អញ្ញេបិ អញ្ញេបីតិ បញ្ចសតា មនុស្សា បព្ពជឹសុ។ ឯវមេយំ គណាចរិយោ ហុត្វា “សត្ថា”តិ លោកេ បាកដោ អហោសិ។

មក្ខលីតិ តស្ស នាមំ។ គោសាលាយ ជាតត្តា **គោសាលោ**តិ ទុតិយនាមំ។ តំ កិរ សកទ្ទមាយ ភូមិយា តេលឃដំ គហេត្វា គច្ឆន្តំ “តាត មា ខលី”តិ សាមិកោ អាហ។ សោ បមាទេន ខលិត្វា បតិត្វា សាមិកស្ស ភយេន បលាយិតុំ អារទ្ធោ។ សាមិកោ ឧបធាវិត្វា សាដកកណ្ណេ អគ្គហេសិ, សោ សាដកំ ឆឌ្ឌេត្វា អចេលកោ ហុត្វា បលាយិ។ សេសំ បូរណសទិសមេវ។

អជិតោតិ តស្ស នាមំ។ កេសកម្ពលំ ធារេតីតិ **កេសកម្ពលោ**។ ឥតិ នាមទ្វយំ សំសន្ទិត្វា “អជិតោ កេសកម្ពលោ”តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ **កេសកម្ពលោ** នាម មនុស្សានំ កេសេហិ កតកម្ពលោ។ តតោ បដិកិដ្ឋតរំ វត្ថំ នាម នត្ថិ។ យថាហ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, យានិ កានិចិ តន្តាវុតានំ វត្ថានំ, កេសកម្ពលោ តេសំ បដិកិដ្ឋោ អក្ខាយតិ។ កេសកម្ពលោ, ភិក្ខវេ, សីតេ សីតោ ឧណ្ហេ ឧណ្ហោ ទុព្ពណ្ណោ ទុគ្គន្ធោ ទុក្ខសម្ផស្សោ”តិ (អ. និ. ៣.១៣៨)។

បកុធោតិ តស្ស នាមំ។ **កច្ចាយនោ**តិ គោត្តំ។ ឥតិ នាមគោត្តំ សំសន្ទិត្វា “បកុធោ កច្ចាយនោ”តិ វុច្ចតិ។ សីតូទកបដិក្ខិត្តកោ ឯស, វច្ចំ កត្វាបិ ឧទកកិច្ចំ ន ករោតិ, ឧណ្ហោទកំ វា កញ្ជិយំ វា លភិត្វា ករោតិ, នទីំ វា មគ្គោទកំ វា អតិក្កម្ម “សីលំ មេ ភិន្ន”ន្តិ វាលិកថូបំ កត្វា សីលំ អធិដ្ឋាយ គច្ឆតិ។ ឯវរូបនិស្សិរិកលទ្ធិកោ ឯស។

សញ្ចយោតិ តស្ស នាមំ។ ពេលដ្ឋស្ស បុត្តោ **ពេលដ្ឋបុត្តោ**។ “អម្ហាកំ គណ្ឋនកិលេសោ បលិពុន្ធនកិលេសោ នត្ថិ, កិលេសគណ្ឋិរហិតា មយ”ន្តិ ឯវំវាទិតាយ លទ្ធនាមវសេន **និគណ្ឋោ**។ នាដស្ស បុត្តោតិ **នាដបុត្តោ**។

បិណ្ឌោលភារទ្វាជោតិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៣៦) បិណ្ឌំ ឧលមានោ បរិយេសមានោ បព្ពជិតោតិ **បិណ្ឌោលោ**។ សោ កិរ បរិជិណ្ណភោគោ ព្រាហ្មណោ ហុត្វា មហន្តំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស លាភសក្ការំ ទិស្វា បិណ្ឌត្ថាយ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតោ។ សោ មហន្តំ កបល្លបត្តំ “បត្តោ”ន្តិ គហេត្វា ចរតិ, កបល្លបូរំ យាគុំ បិវតិ, ភត្តំ ភុញ្ជតិ, បូវខជ្ជកញ្ច ខាទតិ។ អថស្ស មហគ្ឃសភាវំ សត្ថុ អារោចយឹសុ។ សត្ថា តស្ស បត្តត្ថវិកំ នានុជានិ។ ថេរោ ហេដ្ឋាមញ្ចេ បត្តំ និកុជ្ជិត្វា ឋបេតិ។ សោ ឋបេន្តោបិ ឃំសេន្តោវ បណាមេត្វា ឋបេតិ, គណ្ហន្តោបិ ឃំសេន្តោវ អាកឌ្ឍិត្វា គណ្ហាតិ។ តំ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ ឃំសនេន បរិក្ខីណំ នាឡិកោទនមត្តស្សេវ គណ្ហនកំ ជាតំ។ តតោ សត្ថុ អារោចេសុំ។ អថស្ស សត្ថា បត្តត្ថវិកំ អនុជានិ។ ថេរោ អបរេន សមយេន ឥន្ទ្រិយភាវនំ ភាវេន្តោ អគ្គផលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ ឥតិ សោ បុព្ពេ សវិសេសំ បិណ្ឌត្ថាយ ឧលតីតិ **បិណ្ឌោលោ**។ គោត្តេន បន **ភារទ្វាជោ**តិ ឧភយំ ឯកតោ កត្វា “បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ”តិ វុច្ចតិ។

“អថ ខោ អាយស្មា បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ...បេ.... ឯតទវោចា”តិ កស្មា ឯវមាហំសុ? សោ កិរ (ធ. ប. អដ្ឋ. ២.១៨០ ទេវោរោហណវត្ថុ) សេដ្ឋិ នេវ សម្មាទិដ្ឋិ, ន មិច្ឆាទិដ្ឋិ, មជ្ឈត្តធាតុកោ។ សោ ចិន្តេសិ “មយ្ហំ គេហេ ចន្ទនំ ពហុ, កឹ នុ ខោ ឥមិនា ករិស្សាមី”តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ “ឥមស្មឹ លោកេ ‘មយំ អរហន្តោ, មយំ អរហន្តោ’តិ វត្តារោ ពហូ, អហំ ឯកំ អរហន្តម្បិ ន ជានាមិ, គេហេ ភមំ យោជេត្វា បត្តំ លិខាបេត្វា សិក្កាយ ឋបេត្វា វេឡុបរម្បរាយ សដ្ឋិហត្ថមត្តេ អាកាសេ ឱលម្ពាបេត្វា ‘សចេ អរហា អត្ថិ, អាកាសេនាគន្ត្វា គណ្ហាតូ’តិ វក្ខាមិ។ យោ តំ គហេស្សតិ, តស្ស សបុត្តទារោ សរណំ គមិស្សាមី”តិ។ សោ ចិន្តិតនិយាមេនេវ បត្តំ លិខាបេត្វា វេឡុបរម្បរាយ ឧស្សាបេត្វា “យោ ឥមស្មឹ លោកេ អរហា, សោ អាកាសេន អាគន្ត្វា ឥមំ បត្តំ គណ្ហាតូ”តិ អាហ។

តទា ឆ សត្ថារោ “អម្ហាកំ ឯស អនុច្ឆវិកោ, អម្ហាកមេវ នំ ទេហី”តិ វទឹសុ។ សោ “អាកាសេនាគន្ត្វា គណ្ហថា”តិ អាហ។ ឆដ្ឋេ ទិវសេ និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ អន្តេវាសិកេ បេសេសិ “គច្ឆថ សេដ្ឋឹ ឯវំ វទេថ ‘អម្ហាកំ អាចរិយស្សេវ អនុច្ឆវិកោ, មា អប្បមត្តកស្ស ការណា អាកាសេន អាគមនំ ករិ, ទេហិ កិរ តេ បត្ត’ន្តិ”។ តេ គន្ត្វា សេដ្ឋឹ តថា វទឹសុ។ សេដ្ឋិ “អាកាសេនាគន្ត្វា គណ្ហិតុំ សមត្ថោវ គណ្ហាតូ”តិ អាហ។ នាដបុត្តោ សយំ គន្តុកាមោ ហុត្វា អន្តេវាសិកានំ សញ្ញំ អទាសិ “អហំ ឯកំ ហត្ថញ្ច បាទញ្ច ឧក្ខិបិត្វា ឧប្បតិតុកាមោ វិយ ភវិស្សាមិ, តុម្ហេ មំ ‘អាចរិយ កឹ ករោថ, ទារុមយបត្តស្ស ការណា បដិច្ឆន្នំ អរហត្តគុណំ មហាជនស្ស មា ទស្សយិត្ថា’តិ វត្វា មំ ហត្ថេសុ ច បាទេសុ ច គហេត្វា អាកឌ្ឍន្តា ភូមិយំ បាតេយ្យាថា”តិ។ សោ តត្ថ គន្ត្វា សេដ្ឋឹ អាហ “មហាសេដ្ឋិ អយំ បត្តោ អញ្ញេសំ នានុច្ឆវិកោ, មា តេ អប្បមត្តកស្ស ការណា មម អាកាសេ ឧប្បតនំ រុច្ចិ, ទេហិ មេ បត្ត”ន្តិ។ ភន្តេ, អាកាសេន ឧប្បតិត្វាវ គណ្ហថាតិ។ តតោ នាដបុត្តោ “តេន ហិ អបេថ

អបេថា”តិ អន្តេវាសិកេ អបនេត្វា “អាកាសេ ឧប្បតិស្សាមី”តិ ឯកំ ហត្ថញ្ច បាទញ្ច ឧក្ខិបិ។ អថ នំ អន្តេវាសិកា “អាចរិយ, កឹ នាមេតំ ករោថ, ឆវស្ស ទារុមយបត្តស្ស ការណា បដិច្ឆន្នគុណេន តុម្ហេហិ មហាជនស្ស ទស្សិតេន កោ អត្ថោ”តិ តំ ហត្ថបាទេសុ គហេត្វា អាកឌ្ឍិត្វា ភូមិយំ បាតេសុំ។ សោ សេដ្ឋី អាហ “មហាសេដ្ឋិ, ឥមេ មេ ឧប្បតិតុំ ន ទេន្តិ, ទេហិ មេ បត្ត”ន្តិ។ ឧប្បតិត្វាវ គណ្ហថ ភន្តេតិ។ ឯវំ តិត្ថិយា ឆ ទិវសានិ វាយមិត្វាបិ បត្តំ ន លភឹសុយេវ។

អថ សត្តមេ ទិវសេ អាយស្មតោ ច មោគ្គល្លានស្ស អាយស្មតោ ច បិណ្ឌោលភារទ្វាជស្ស “រាជគហេ បិណ្ឌាយ ចរិស្សាមា”តិ គន្ត្វា ឯកស្មឹ បិដ្ឋិបាសាណេ ឋត្វា ចីវរំ បារុបនកាលេ ធុត្តកា កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ “ហម្ភោ បុព្ពេ ឆ សត្ថារោ ‘មយំ អរហន្តាម្ហា’តិ វិចរិំសុ, រាជគហសេដ្ឋិនោ បន អជ្ជ សត្តមោ ទិវសោ បត្តំ ឧស្សាបេត្វា ឋបយតោ ‘សចេ អរហា អត្ថិ, អាកាសេនាគន្ត្វា គណ្ហាតូ’តិ វទន្តស្ស, ឯកោបិ ‘អហំ អរហា’តិ អាកាសេ ឧប្បតន្តោ នត្ថិ, អជ្ជ នោ លោកេ អរហន្តានំ នត្ថិភាវោ ញាតោ”តិ។ តំ កថំ សុត្វា អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ អាយស្មន្តំ បិណ្ឌោលភារទ្វាជំ អាហ “សុតំ តេ, អាវុសោ ភារទ្វាជ, ឥមេសំ វចនំ, ឥមេ ពុទ្ធសាសនំ បរិគ្គណ្ហន្តា វិយ វទន្តិ, ត្វញ្ច មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ, គច្ឆេតំ បត្តំ អាកាសេន គន្ត្វា គណ្ហាហី”តិ។ “អាវុសោ មោគ្គល្លាន, ត្វំ ‘ឥទ្ធិមន្តានំ អគ្គោ’តិ បាកដោ, ត្វំ ឯតំ គណ្ហ, តយិ បន អគណ្ហន្តេ អហំ គណ្ហិស្សាមី”តិ អាហ។ អថ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ “គណ្ហាវុសោ”តិ អាហ។ ឥតិ តេ លោកស្ស អរហន្តេហិ អសុញ្ញភាវទស្សនត្ថំ ឯវមាហំសុ។

តិក្ខត្តុំ រាជគហំ អនុបរិយាយីតិ តិក្ខត្តុំ រាជគហំ អនុគន្ត្វា បរិព្ភមិ។ “សត្តក្ខត្តុ”ន្តិបិ វទន្តិ។ ថេរោ កិរ អភិញ្ញាបាទកំ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា ឧដ្ឋាយ តិគាវុតំ បិដ្ឋិបាសាណំ អន្តន្តេន បរិច្ឆិន្ទន្តោ តូលបិចុ វិយ អាកាសេ ឧដ្ឋាបេត្វា រាជគហនគរស្ស ឧបរិ សត្តក្ខត្តុំ អនុបរិយាយិ។ សោ តិគាវុតប្បមាណស្ស នគរស្ស អបិធានំ វិយ បញ្ញាយិ។ នគរវាសិនោ “បាសាណោ នោ អវត្ថរិត្វា គណ្ហាតី”តិ ភីតា សុប្បាទីនិ មត្ថកេ កត្វា តត្ថ តត្ថ និលីយិំសុ។ សត្តមេ វារេ ថេរោ បិដ្ឋិបាសាណំ ភិន្ទិត្វា អត្តានំ ទស្សេតិ។ មហាជនោ ថេរំ ទិស្វា “ភន្តេ បិណ្ឌោលភារទ្វាជ, តវ បាសាណំ គាឡ្ហំ កត្វា គណ្ហ, មា នោ សព្ពេ នាសយី”តិ អាហ។ ថេរោ បាសាណំ បាទន្តេន ខិបិត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ សោ គន្ត្វា យថាឋានេយេវ បតិដ្ឋាសិ។ ថេរោ សេដ្ឋិស្ស គេហមត្ថកេ អដ្ឋាសិ។ តំ ទិស្វា សេដ្ឋិ ឧរេន និបជ្ជិត្វា “ឱតរ សាមី”តិ វត្វា អាកាសតោ ឱតិណ្ណំ ថេរំ និសីទាបេត្វា បត្តំ គហេត្វា ចតុមធុរបុណ្ណំ កត្វា ថេរស្ស អទាសិ។ ថេរោ បត្តំ គហេត្វា វិហារាភិមុខោ បាយាសិ។ អថស្ស យេ អរញ្ញគតា បាដិហារិយំ នាទ្ទសំសុ, តេ សន្និបតិត្វា “ភន្តេ, អម្ហាកម្បិ បាដិហារិយំ ទស្សេហី”តិ ថេរំ អនុពន្ធិំសុ។ សោ តេសំ តេសំ បាដិហារិយំ ទស្សេន្តោ វិហារំ អគមាសិ។ សត្ថា តំ អនុពន្ធិត្វា ឧន្នាទេន្តស្ស មហាជនស្ស សទ្ទំ សុត្វា “អានន្ទ, កស្សេសោ សទ្ទោ”តិ បុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ **“អស្សោសិ ខោ ភគវា...បេ.... កឹ នុ ខោ សោ, អានន្ទ, ឧច្ចាសទ្ទោ មហាសទ្ទោ”**តិ។

វិកុព្ពនិទ្ធិយា បាដិហារិយំ បដិក្ខិត្តន្តិ ឯត្ថ **វិកុព្ពនិទ្ធិ** នាម “សោ បកតិវណ្ណំ វិជហិត្វា កុមារកវណ្ណំ វា ទស្សេតិ នាគវណ្ណំ វា, វិវិធម្បិ សេនាព្យូហំ ទស្សេតី”តិ (បដិ. ម. ៣.១៣) ឯវមាគតា បកតិវណ្ណវិជហនវិការវសេន បវត្តា ឥទ្ធិ។ **អធិដ្ឋានិទ្ធិ** បន “បកតិយា ឯកោ ពហុកំ អាវជ្ជតិ សតំ វា សហស្សំ វា សតសហស្សំ វា, អាវជ្ជិត្វា ញាណេន អធិដ្ឋាតិ ‘ពហុកោ ហោមី’”តិ (បដិ. ម. ៣.១០ ទសឥទ្ធិនិទ្ទេស) ឯវំ វិភជិត្វា ទស្សិតា អធិដ្ឋានវសេន និប្ផន្នា ឥទ្ធិ។

២៥៣-២៥៤. ន អច្ឆុបិយន្តីតិ ន សុផស្សិតានិ ហោន្តិ។ **រូបកាកិណ្ណានីតិ** ឥត្ថិរូបាទីហិ អាកិណ្ណានិ។ **ភូមិអាធារកេតិ** វលយាធារកេ។ **ទារុអាធារកទណ្ឌាធារកេសូតិ** ឯកទារុនា កតអាធារកេ ពហូហិ ទណ្ឌកេហិ កតអាធារកេ វាតិ អត្ថោ, តីហិ ទណ្ឌេហិ កតោ បន ន វដ្ដតិ។ **ភូមិយំ បន និក្កុជ្ជិត្វា ឯកមេវ ឋបេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ ទ្វេ ឋបេន្តេន ឧបរិ ឋបិតបត្តំ ឯកេន បស្សេន ភូមិយំ ផុសាបេត្វា ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **អាលិន្ទកមិឌ្ឍិកាទីន**ន្តិ បមុខមិឌ្ឍិកានំ។ **បរិវត្តិត្វា តត្ថេវ បតិដ្ឋាតីតិ** ឯត្ថ “បរិវត្តិត្វា តតិយវារេ តត្ថេវ មិឌ្ឍិយា បតិដ្ឋាតី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **បរិភណ្ឌំ** នាម គេហស្ស ពាហិ កុដ្ដបាទស្ស ថិរភាវត្ថំ កតា តនុកមិឌ្ឍិកា វុច្ចតិ។ **តនុកមិឌ្ឍិកាយាតិ** ខុទ្ទកមិឌ្ឍិកាយ។ មិឌ្ឍន្តេបិ អាធារកេ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អាធារក”ន្តិ ហិ វចនតោ មិឌ្ឍាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ អាធារកំ ឋបេត្វា តត្ថ បត្តំ ឋបេតុំ វដ្ដតិ អាធារកេ ឋបនោកាសស្ស អនិយមិតត្តាតិ វទន្តិ។ “បត្តមាឡោ នាម វដ្ដេត្វា បត្តានំ អគមនត្ថំ វដ្ដំ វា ចតុរស្សំ វា ឥដ្ឋកាទីហិ បរិក្ខិបិត្វា កតោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

២៥៥. ឃដិកន្តិ ឧបរិ យោជិតំ អគ្គឡំ។ **តាវកាលិកំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ** សកិទេវ គហេត្វា តេន អាមិសំ បរិភុញ្ជិត្វា ឆឌ្ឌេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ **ឃដិកដាហេតិ** ភាជនកបាលេ។ **អភុំ មេតិ** ឯត្ថ ភវតីតិ **ភូ**, វឌ្ឍិ។ ន ភូតិ **អភូ**, អវឌ្ឍិ។ ភយវសេន បន សា ឥត្ថី “អភុ”ន្តិ អាហ, វិនាសោ មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ **ឆវសីសស្ស បត្ត**ន្តិ

ឆវសឹសមយំ បត្តំ។ បកតិវិការសម្ពន្ធេ ចេតំ សាមិវចនំ, អភេទេបិ វា ភេទូបចារេនាយំ វោហារោ “សិលាបុត្តកស្ស សរីរ”ន្តិអាទីសុ វិយ។

ចព្ពេត្វាតិ ខាទិត្វា។ **ឯកំ ឧទកគណ្ឌុសំ គហេត្វា**តិ វាមហត្ថេនេវ បត្តំ ឧក្ខិបិត្វា មុខេន គណ្ឌុសំ គហេត្វា។ **ឧច្ឆិដ្ឋហត្ថេនា**តិ សាមិសេន ហត្ថេន។ **ឯត្តាវតា**តិ ឯកគណ្ឌុសគហណមត្តេន។ **លុញ្ចិត្វា**តិ តតោ មំសំ ឧទ្ធរិត្វា។ ឯតេសុ សព្ពេសុ បណ្ណត្តិំ ជានាតុ វា មា វា, អាបត្តិយេវ។

២៥៦. **កិណ្ណចុណ្ណេនា**តិ សុរាកិណ្ណចុណ្ណេន។ **“អនុវាតំ បរិភណ្ឌ**ន្តិ កិលញ្ជាទីសុ ករោន្តី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **ពិទលក**ន្តិ ទុគុណករណសង្ខាតស្ស កិរិយាវិសេសស្ស អធិវចនំ។ កស្ស ទុគុណករណំ? យេន កិលញ្ជាទិនា មហន្តំ កថិនំ អត្ថតំ, តស្ស។ តញ្ហិ ទណ្ឌកថិនប្បមាណេន បរិយន្តេ សំហរិត្វា ទុគុណំ កាតព្ពំ។ **បដិគ្គហ**ន្តិ អង្គុលិកញ្ចុកំ។

២៥៧-២៥៨. **បាតិ** នាម បដិគ្គហណសណ្ឋានេន កតោ ភាជនវិសេសោ។ **ន សម្មតី**តិ នប្បហោតិ។

២៦០-២៦២. **នីចវត្ថុកំ ចិនិតុ**ន្តិ ពហិកុដ្ដស្ស សមន្តតោ នីចវត្ថុកំ កត្វា ចិនិតុំ។ **អវរហដយដិយន្តំ** នាម សកដចក្កសណ្ឋានំ អរេ អរេ ឃដិកានិ ពន្ធិត្វា ឯកេន ទ្វីហិ វា បរិព្ភមិយមានំ យន្តំ។

២៦៣. **អាវិទ្ធបក្ខបាសក**ន្តិ កណ្ណិកមណ្ឌលស្ស សមន្តា ឋបិតបក្ខបាសកំ។ **មណ្ឌលេ**តិ កណ្ណិកមណ្ឌលេ។ **បក្ខបាសកេ ឋបេត្វា**តិ សមន្តា បក្ខបាសកផលកានិ ឋបេត្វា។

២៦៤. “នមតកំ សន្ថតសទិស”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **ចម្មខណ្ឌបរិហារេន បរិភុញ្ជិតព្ព**ន្តិ អនធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ **ឯត្ថេវ បវិដ្ឋានី**តិ មឡោរិកាយ ឯវ អន្តោគធានិ។ បុព្ពេ បត្តសង្គោបនត្ថំ អាធារកោ អនុញ្ញាតោ, ឥទានិ ភុញ្ជនត្ថំ។

២៦៥. **និក្កុជ្ជិតព្ពោ**តិ តេន ទិន្នស្ស ទេយ្យធម្មស្ស អប្បដិគ្គហណត្ថំ បត្តនិក្កុជ្ជនកម្មវាចាយ និក្កុជ្ជិតព្ពោ, ន អធោមុខឋបនេន។ តេនេវាហ “**ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, និក្កុជ្ជិតព្ពោ**”តិអាទិ។ **អលាភាយា**តិ ចតុន្នំ បច្ចយានំ អលាភត្ថាយ។ **អនត្ថាយា**តិ ឧបទ្ទវាយ អវឌ្ឍិយា។

២៦៦. **បសាទេស្សាមា**តិ អាយាចិស្សាម។ **ឯតទវោចា**តិ “អប្បតិរូបំ មយា កតំ, ភគវា បន មហន្តេបិ អគុណេ អចិន្តេត្វា មយ្ហំ អច្ចយំ បដិគ្គណ្ហិស្សតី”តិ មញ្ញមានោ ឯតំ “អច្ចយោ មំ ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច ។ តត្ថ ញាយបដិបត្តិំ អតិច្ច ឯតិ បវត្តតីតិ **អច្ចយោ,** អបរាធោ។ **មំ អច្ចគមា**តិ មំ អតិក្កម្ម អភិភវិត្វា បវត្តោ។ បុរិសេន មទ្ទិត្វា អភិភវិត្វា បវត្តិតោបិ ហិ អបរាធោ អត្តតោ បុរិសំ អតិច្ច អភិភវិត្វា បវត្តោ នាម ហោតិ។ **បដិគ្គណ្ហាតូ**តិ ខមតុ។ **អាយតិំ សំវរាយា**តិ អនាគតេ សំវរណត្ថាយ បុន ឯវរូបស្ស អបរាធស្ស ទោសស្ស ខលិតស្ស អករណត្ថាយ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសេន។ **យថាធម្មំ បដិករោសី**តិ យថា ធម្មោ ឋិតោ, តថេវ ករោសិ, ខមាបេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ តេ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា**តិ តំ តវ អបរាធំ មយំ ខមាម។ **វុឌ្ឍិ ហេសា, អាវុសោ វឌ្ឍ, អរិយស្ស វិនយេ**តិ ឯសា, អាវុសោ វឌ្ឍ, អរិយស្ស វិនយេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ វុឌ្ឍិ នាម។ កតមា? អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករិត្វា អាយតិំ សំវរាបជ្ជនា។ ទេសនំ បន បុគ្គលាធិដ្ឋានំ ករោន្តោ “**យោ អច្ចយំ អច្ចយតោ ទិស្វា យថាធម្មំ បដិករោតិ, អាយតិំ សំវរំ អាបជ្ជតី**”តិ អាហ។

២៦៨. ពោធិរាជកុមារវត្ថុម្ហិ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣២៤ អាទយោ) **កោកនទោ**តិ **កោកនទំ** វុច្ចតិ បទុមំ, សោ ច មង្គលបាសាទោ ឱលោកនបទុមំ ទស្សេត្វា កតោ, តស្មា “កោកនទោ”តិ សង្ខំ លភិ។ **យាវ បច្ឆិមសោបានកឡេវរា**តិ ឯត្ថ **បច្ឆិមសោបានកឡេវរ**ន្តិ បឋមសោបានផលកំ វុត្តំ តស្ស សព្ពបច្ឆា ទស្សេន សន្ថតត្តា។ ឧបរិមសោបានផលកតោ បដ្ឋាយ ហិ សោបានំ សន្ថតំ។ **អទ្ទសា ខោ**តិ ឱលោកនត្ថំយេវ ទ្វារកោដ្ឋកេ ឋិតោ អទ្ទស។

ភគវា តុណ្ហី អហោសីតិ “កិស្ស នុ ខោ អត្ថាយ រាជកុមារេន អយំ មហាសក្ការោ កតោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ បុត្តបត្ថនាយ កតភាវំ អញ្ញាសិ។ សោ ហិ រាជបុត្តោ អបុត្តកោ។ សុតញ្ចានេន អហោសិ “ពុទ្ធានំ កិរ អធិការំ កត្វា មនសា ឥច្ឆិតំ លភន្តី”តិ។ សោ “សចាហំ បុត្តំ លភិស្សាមិ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឥមំ ចេលបដិកំ អក្កមិស្សតិ។ នោ ចេ លភិស្សាមិ, ន អក្កមិស្សតី”តិ បត្ថនំ កត្វា សន្ថរាបេសិ។ អថ ភគវា “និព្ពត្តិស្សតិ នុ ខោ ឯតស្ស បុត្តោ”តិ អាវជ្ជេត្វា “ន និព្ពត្តិស្សតី”តិ អទ្ទស។ បុព្ពេ កិរ សោ ឯកស្មិំ ទីបេ វសមានោ សមានច្ឆន្ទេន សកុណបោតកេ

ខាទិ។ សចស្ស មាតុគាមោ បុញ្ញវា ភវេយ្យ, បុត្តំ លភេយ្យ។ ឧភោហិ បន សមានច្ឆន្ទេហិ ហុត្វា បាបកម្មំ កតំ, តេនស្ស បុត្តោ ន និព្ពត្តិស្សតីតិ អញ្ញាសិ។ ទុស្សេ បន អក្កន្តេ “ពុទ្ធានំ អធិការំ កត្វា បត្ថិតំ លភន្តីតិ លោកេ អនុស្សវោ, មយា ច មហាអធិការោ កតោ, ន ច បុត្តំ លភាមិ, តុច្ឆំ ឥទំ វចន”ន្តិ មិច្ឆាគហណំ គណ្ហេយ្យ។ តិត្ថិយាបិ “នត្ថិ សមណានំ អកត្តព្ពំ នាម, ចេលបដិកំ មទ្ទន្តា អាហិណ្ឌន្តី”តិ ឧជ្ឈាយេយ្យុំ។ ឯតរហិ ច អក្កមន្តេសុ ពហូ ភិក្ខូ បរចិត្តវិទុនោ, តេ ភព្ពតំ ជានិត្វា អក្កមិស្សន្តិ, អភព្ពតំ ជានិត្វា ន អក្កមិស្សន្តិ។ អនាគតេ បន ឧបនិស្សយោ មន្ទោ ភវិស្សតិ, អនាគតំ ន ជានិស្សន្តិ, តេសុ អក្កមន្តេសុ សចេ បត្ថិតំ ឥជ្ឈិស្សតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ នោ ចេ ឥជ្ឈិស្សតិ, “បុព្ពេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អធិការំ កត្វា ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ លភន្តិ, ឥទានិ ន លភន្តិ, តេយេវ មញ្ញេ ភិក្ខូ បដិបត្តិបូរកា អហេសុំ, ឥមេ បន បដិបត្តិំ បូរេតុំ ន សក្កោន្តី”តិ មនុស្សា វិប្បដិសារិនោ ភវិស្សន្តីតិ ឥមេហិ តីហិ ការណេហិ ភគវា អក្កមិតុំ អនិច្ឆន្តោ តុណ្ហី អហោសិ។ **បច្ឆិមំ ជនតំ តថាគតោ អនុកម្បតី**តិ ឥទំ បន ថេរោ វុត្តេសុ ការណេសុ តតិយំ ការណំ សន្ធាយាហ។ មង្គលំ ឥច្ឆន្តីតិ **មង្គលិកា**។

២៦៨. **ពីជនិ**ន្តិ ចតុរស្សពីជនី។ **តាលវណ្ត**ន្តិ តាលបត្តាទីហិ កតំ មណ្ឌលិកពីជនី។

២៧០-២៧៥. “**ឯកបណ្ណច្ឆត្តំ** នាម តាលបត្ត”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **កម្មសតេនា**តិ ឯត្ថ **សត**-សទ្ទោ អនេកបរិយាយោ, អនេកេន កម្មេនាតិ អត្ថោ, មហតា ឧស្សាហេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វុធី**តិ ខុទ្ទកវណ៌។

២៧៨. “អកាយពន្ធនេន សញ្ចិច្ច អសញ្ចិច្ច វា គាមប្បវេសនេ អាបត្តិ។ សរិតដ្ឋានតោ ពន្ធិត្វា បវិសិតព្ពំ និវត្តិតព្ពំ វា”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **មុរជវដ្ដិសណ្ឋានំ វេឋេត្វា កត**ន្តិ ពហូ រជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ វេឋេត្វា មុរជវដ្ដិសទិសំ កតំ។ តេនេវ **ទុតិយបារាជិកវណ្ណនាយំ** (បារា. អដ្ឋ. ១.៨៥ បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយ) វុត្តំ “ពហូ រជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា ឯកេន និរន្តរំ វេឋេត្វា កតំ ពហុរជ្ជុកន្តិ ន វត្តព្ពំ, តំ វដ្ដតី”តិ។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ **មុទិង្គកាយពន្ធនំ** នាម ចតុរស្សំ អកត្វា សដ្ឋិតំ។ **បាមង្គទសា** ចតុរស្សា។ **មុទិង្គសណ្ឋានេនា**តិ វរកសីសាការេន។ **បាសន្តោ**តិ ទសាមូលំ។

២៨០-២៨២. **មុណ្ឌវដ្ដី**តិ មល្លកម្មករាទយោ។ **បមាណង្គុលេនា**តិ វឌ្ឍកីអង្គុលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សេនាសនក្ខន្ធកំ

វិហារានុជាននកថាវណ្ណនា

២៩៤. សេនាសនក្ខន្ធកេ **សេនាសនំ អបញ្ញត្តំ ហោតី**តិ វិហារសេនាសនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ចតុព្ពិធញ្ហិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៩៦) សេនាសនំ វិហារសេនាសនំ មញ្ចបីឋសេនាសនំ សន្ថតសេនាសនំ ឱកាសសេនាសនន្តិ។ តត្ថ “មញ្ចោបិ សេនាសនំ, បីឋម្បិ ភិសិបិ ពិម្ពោហនម្បិ វិហារោបិ អឌ្ឍយោគោបិ បាសាទោបិ ហម្មិយម្បិ គុហាបិ អឌ្ដោបិ មាឡោបិ លេណម្បិ វេឡុគុម្ពោបិ រុក្ខមូលម្បិ មណ្ឌបោបិ សេនាសនំ។ យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តិ, សព្ពមេតំ សេនាសន”ន្តិ (វិភ. ៥២៧) វចនតោ វិហារោ អឌ្ឍយោគោ បាសាទោ ហម្មិយំ គុហាតិ ឥទំ **វិហារសេនាសនំ** នាម។ មញ្ចោ បីឋំ ភិសិ ពិម្ពោហនន្តិ ឥទំ **មញ្ចបីឋសេនាសនំ** នាម។ ចិមិលិកា ចម្មខណ្ឌោ តិណសន្ថារោ បណ្ណសន្ថារោតិ ឥទំ **សន្ថតសេនាសនំ** នាម។ យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តីតិ ឥទំ **ឱកាសសេនាសនំ** នាម។

រុក្ខមូលេតិអាទីសុ **រុក្ខមូលសេនាសនំ** នាម យំកិញ្ចិ សន្ទច្ឆាយំ វិវិត្តំ រុក្ខមូលំ។ **បព្ពតោ** នាម សេលោ។ តត្ថ ហិ ឧទកសោណ្ឌីសុ ឧទកកិច្ចំ កត្វា សីតាយ រុក្ខច្ឆាយាយ និសិន្នា នានាទិសាសុ ខាយមានាសុ សីតេន វាតេន ពីជិយមានា សមណធម្មំ ករោន្តិ។ **កន្ទរេ**តិ **កំ** វុច្ចតិ ឧទកំ, តេន ទារិតោ ឧទកេន ភិន្នោ បព្ពតប្បទេសោ **កន្ទរំ**។ យំ “និតម្ព”ន្តិបិ “នទីកុញ្ជ”ន្តិបិ វទន្តិ។ តត្ថ ហិ រជតបដ្ដសទិសា វាលិកា ហោតិ, មត្ថកេ មណិវិតានំ វិយ វនគហនំ, មណិក្ខន្ធសទិសំ ឧទកំ សន្ទតិ, ឯវរូបំ កន្ទរំ ឱរុយ្ហ បានីយំ បិវិត្វា គត្តានិ សីតំ កត្វា វាលិកំ ឧស្សាបេត្វា បំសុកូលចីវរំ បញ្ញបេត្វា តត្ថ និសិន្នា តេ ភិក្ខូ សមណធម្មំ ករោន្តិ។ **គិរិគុហា** នាម ទ្វិន្នំ បព្ពតានំ អន្តរា, ឯកស្មិំយេវ វា ឧមង្គសទិសំ មហាវិវរំ។

“វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិអាទិវចនតោ (វិភ. ៥៣១) យត្ថ ន កសន្តិ ន វបន្តិ, តាទិសំ មនុស្សានំ ឧបចារដ្ឋានំ អតិក្កមិត្វា ឋិតំ អរញ្ញកសេនាសនំ “វនបត្ថ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **អជ្ឈោកាសោ** នាម កេនចិ អច្ឆន្នោ បទេសោ។ អាកង្ខមានា បនេត្ថ ចីវរកុដិំ កត្វា វសន្តិ។ **បលាលបុញ្ជេ**តិ បលាលរាសិម្ហិ។ មហាបលាលបុញ្ជតោ ហិ បលាលំ និក្កឌ្ឍិត្វា បព្ភារលេណសទិសេ អាលយេ ករោន្តិ, គច្ឆគុម្ពាទីនម្បិ ឧបរិ បលាលំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា និសិន្នា សមណធម្មំ ករោន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **បញ្ច លេណានី**តិ បញ្ច លីយនដ្ឋានានិ។ និលីយន្តិ ឯត្ថ ភិក្ខូតិ លេណានិ, វិហារាទីនមេតំ អធិវចនំ។ **សុបណ្ណវង្កគេហ**ន្តិ គរុឡបក្ខសណ្ឋានេន កតគេហំ។

២៩៥. អនុមោទនគាថាសុ **សីត**ន្តិ អជ្ឈត្តធាតុក្ខោភវសេន វា ពហិទ្ធឧតុវិបរិណាមវសេន វា ឧប្បជ្ជនកសីតំ។ **ឧណ្ហ**ន្តិ អគ្គិសន្តាបំ, តស្ស វនទាហាទីសុ វា សម្ភវោ ទដ្ឋព្ពោ។ **បដិហន្តី**តិ ពាធតិ។ យថា តទុភយវសេន កាយចិត្តានំ ពាធនំ ន ហោតិ, ឯវំ ករោតិ។ សីតុណ្ហព្ភាហតេ ហិ សរីរេ វិក្ខិត្តចិត្តោ ភិក្ខុ យោនិសោ បទហិតុំ ន សក្កោតិ។ **វាឡមិគានី**តិ សីហព្យគ្ឃាទិវាឡមិគេ។ គុត្តសេនាសនញ្ហិ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និសិន្នស្ស តេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ។ **សរីសបេ**តិ យេ កេចិ សរន្តេ គច្ឆន្តេ ទីឃជាតិកេ។ **មកសេ**តិ និទស្សនមត្តមេតំ, ឌំសាទីនម្បិ ឯតេនេវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សិសិរេ**តិ សិសិរកាលវសេន សត្តាហវទ្ទលិកាទិវសេន ច ឧប្បន្នេ សិសិរសម្ផស្សេ។ **វុដ្ឋិយោ**តិ យទា តទា ឧប្បន្នា វស្សវុដ្ឋិយោ។

វាតាតបោ ឃោរោតិ រុក្ខគច្ឆាទីនំ ឧម្មូលភញ្ជនាទិវសេន បវត្តិយា ឃោរោ សរជអរជាទិភេទោ វាតោ ចេវ គិម្ហបរិឡាហសមយេសុ ឧប្បត្តិយា ឃោរោ សូរិយាតបោ ច **បដិហញ្ញតិ** បដិពាហីយតិ។ **លេណត្ថ**ន្តិ នានារម្មណតោ ចិត្តំ និវត្តេត្វា បដិសល្លានារាមត្ថំ។ **សុខត្ថ**ន្តិ វុត្តបរិស្សយាភាវេន ផាសុវិហារត្ថំ។ **ឈាយិតុ**ន្តិ អដ្ឋតឹសារម្មណេសុ យត្ថ កត្ថចិ ចិត្តំ ឧបនិជ្ឈាយិតុំ។ **វិបស្សិតុ**ន្តិ អនិច្ចាទិតោ សង្ខារេ សម្មសិតុំ។

វិហារេតិ បតិស្សយេ។ **ការយេ**តិ ការាបេយ្យ។ **រម្មេ**តិ មនោរមេ និវាសសុខេ។ **វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ**តិ ការេត្វា បន ឯត្ថ វិហារេសុ ពហុស្សុតេ សីលវន្តេ កល្យាណធម្មេ និវាសេយ្យ។ តេ និវាសេន្តោ បន តេសំ ពហុស្សុតានំ យថា បច្ចយេហិ កិលមថោ ន ហោតិ, ឯវំ អន្នញ្ច បានញ្ច វត្ថសេនាសនានិ ច ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ អជ្ឈាសយសម្បន្នេសុ កម្មផលានំ រតនត្តយគុណានញ្ច សទ្ទហនេន វិប្បសន្នេន ចេតសា។

ឥទានិ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ អញ្ញមញ្ញូបការិតំ ទស្សេតុំ **“តេ តស្សា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **តេ**តិ តេ ពហុស្សុតា។ **តស្សា**តិ ឧបាសកស្ស។ **ធម្មំ ទេសេន្តី**តិ សកលវដ្ដទុក្ខាបនូទនំ សទ្ធម្មំ ទេសេន្តិ។ **យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយា**តិ សោ

បុគ្គលោ យំ សទ្ធម្មំ ឥមស្មិំ សាសនេ សម្មា បដិបជ្ជនេន ជានិត្វា អគ្គមគ្គាធិគមេន អនាសវោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយតិ។

សោ ច សព្ពទទោ ហោតីតិ អាវាសទានស្មិំ ទិន្នេ សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ តថា ហិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៤២) ទ្វេ តយោ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កិញ្ចិ អលទ្ធា អាគតស្សាបិ ឆាយូទកសម្បន្នំ អារាមំ បវិសិត្វា នហាយិត្វា បតិស្សយេ មុហុត្តំ និបជ្ជិត្វា ឧដ្ឋាយ និសិន្នស្ស កាយេ ពលំ អាហរិត្វា បក្ខិត្តំ វិយ ហោតិ, ពហិ វិចរន្តស្ស ច កាយេ វណ្ណធាតុ វាតាតបេហិ កិលមតិ, បតិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ មុហុត្តំ និបន្នស្ស វិសភាគសន្តតិ វូបសម្មតិ, សភាគសន្តតិ បតិដ្ឋាតិ, វណ្ណធាតុ អាហរិត្វា បក្ខិត្តា វិយ ហោតិ, ពហិ វិចរន្តស្ស ច បាទេ កណ្ដកោ វិជ្ឈតិ, ខាណុ បហរតិ, សរីសបាទិបរិស្សយា ចេវ ចោរភយញ្ច ឧប្បជ្ជតិ, បតិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និបន្នស្ស សព្ពេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ, សជ្ឈាយន្តស្ស ធម្មបីតិសុខំ, កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តស្ស ឧបសមសុខញ្ច ឧប្បជ្ជតិ ពហិទ្ធាវិក្ខេបាភាវតោ, ពហិ វិចរន្តស្ស ច សេទា មុច្ចន្តិ, អក្ខីនិ ផន្ទន្តិ, សេនាសនំ បវិសនក្ខណេ មញ្ចបីឋាទីនិ ន បញ្ញាយន្តិ, មុហុត្តំ និសិន្នស្ស បន អក្ខិបសាទោ អាហរិត្វា បក្ខិត្តោ វិយ ហោតិ, ទ្វារវាតបានមញ្ចបីឋាទីនិ បញ្ញាយន្តិ, ឯតស្មិញ្ច អាវាសេ វសន្តំ ទិស្វា មនុស្សា ចតូហិ បច្ចយេហិ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេន វុត្តំ “សោ ច សព្ពទទោ ហោតិ, យោ ទទាតិ ឧបស្សយ”ន្តិ។

២៩៦. **អាវិញ្ឆនច្ឆិទ្ទ**ន្តិ យត្ថ អង្គុលិំ បវេសេត្វា ទ្វារំ អាកឌ្ឍន្តា ទ្វារពាហំ ផុសាបេន្តិ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ **អាវិញ្ឆនរជ្ជុ**ន្តិ កវាដេយេវ ឆិទ្ទំ កត្វា តត្ថ បវេសេត្វា យេន រជ្ជុកេន កឌ្ឍន្តា ទ្វារំ ផុសាបេន្តិ, តំ អាវិញ្ឆនរជ្ជុកំ។ សេនាសនបរិភោគេ អកប្បិយចម្មំ នាម នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ “**សចេបិ ទីបិនង្គុដ្ឋេន កតា ហោតិ, វដ្ដតិយេវា**”តិ វុត្តំ។ **ចេតិយេ វេទិកាសទិស**ន្តិ វាតបានពាហាសុ ចេតិយេ វេទិកាយ វិយ បដ្ដិកាទីហិ ទស្សេត្វា កតំ។ **ថម្ភកវាតបានំ** នាម តិរិយំ ទារូនិ អទត្វា ឧជុកំ ឋិតេហិ ឯវ វេណុសលាកាទីហិ កតំ។

វិហារានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មញ្ចបីឋាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

២៩៧. **បោដកិតូល**ន្តិ ឯរកតិណតូលំ។ បោដកិគហណេញ្ចេត្ថ តិណជាតីនំ និទស្សនមត្តន្តិ អាហ “**យេសំ កេសញ្ចិ តិណជាតិកាន**”ន្តិ។ **បញ្ចវិធំ ឧណ្ណាទិតូលម្បិ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថាបិ “ពិម្ពោហនេ”តិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ “តូលបូរិតំ ភិសិំ អបស្សយិតុំ ន វដ្ដតី”តិ កេចិ វទន្តិ, វដ្ដតីតិ អបរេ។ **ឧបទហន្តី**តិ ឋបេន្តិ។ **សីសប្បមាណ**ន្តិ យត្ថ គលវាដកតោ បដ្ឋាយ សព្ពសីសំ ឧបទហន្តិ, តំ សីសប្បមាណំ។ តញ្ច ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទតោ តិរិយំ មុដ្ឋិរតនំ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “**យស្ស វិត្ថារតោ តីសុ កណ្ណេសុ**”តិអាទិមាហ។ **មជ្ឈដ្ឋានំ មុដ្ឋិរតនំ ហោតី**តិ ពិម្ពោហនស្ស មជ្ឈដ្ឋានំ តិរិយតោ មុដ្ឋិរតនប្បមាណំ ហោតិ។ **មសូរកេ**តិ ចម្មមយភិសិយំ។ **ផុសិតានិ ទាតុ**ន្តិ សញ្ញាករណត្ថំ ពិន្ទូនិ ទាតុំ។

២៩៨. ន និពន្ធតីតិ **អនិពន្ធនីយោ,** ន អល្លីយតីតិ អត្ថោ។ **បដិពាហេត្វា**តិ មដ្ឋំ កត្វា។

ឥដ្ឋកាចយាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

៣០០. **រុក្ខំ វិជ្ឈិត្វា**តិ រុក្ខទារុំ វិជ្ឈិត្វា។ **ខាណុកេ អាកោដេត្វា**តិ ទ្វេ ទ្វេ ខាណុកេ អាកោដេត្វា។ **តំ អាហរិមំ ភិត្តិបាទ**ន្តិ វុត្តនយេន ខាណុកេ អាកោដេត្វា កតំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេតុ**ន្តិ មូលេន ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា ភិត្តិបាទស្ស ឧបត្ថម្ភនវសេន ឧស្សាបេត្វា ខាណុកេហិ ភិត្តិបាទំ ឧស្សាបេត្វា ឋបេតុន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឧភតោ កុដ្ដំ នីហរិត្វា កតបទេសស្សា**តិ យថា អន្តោទ្វារសមីបេ និសិន្នេហិ ឧជុកំ ពហិ ឱលោកេតុំ ន សក្កា ហោតិ, ឯវំ ឧភោហិ បស្សេហិ កុដ្ដំ នីហរិត្វា អភិមុខេ ភិត្តិំ ឧបដ្ឋបេត្វា កតបទេសស្ស។ **សមន្តា បរិយាគារោ**តិ សមន្តតោ អាវិទ្ធបមុខំ។ **ឧគ្ឃាដនកិដិក**ន្តិ ទណ្ឌេហិ ឧក្ខិបិត្វា ឋបនកបទរកិដិកំ។

អនាថបិណ្ឌិកវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣០៤. អនាថបិណ្ឌិកសេដ្ឋិវត្ថុម្ហិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៤២) **កេនចិទេវ ករណីយេនា**តិ វាណិជ្ជកម្មំ អធិប្បេតំ។ អនាថបិណ្ឌិកោ កិរ រាជគហសេដ្ឋិ ច អញ្ញមញ្ញំ ភគិនិបតិកា ហោន្តិ។ យទា រាជគហេ ឧដ្ឋានកភណ្ឌំ សមគ្ឃំ ហោតិ, តទា រាជគហសេដ្ឋិ តំ គហេត្វា សកដសតេហិ សាវត្ថិំ គន្ត្វា យោជនមត្តេ ឋិតោ អត្តនោ អាគតភាវំ ជានាបេតិ។ អនាថបិណ្ឌិកោ បច្ចុគ្គន្ត្វា តស្ស មហាសក្ការំ កត្វា ឯកំ យានំ អារោបេត្វា សាវត្ថិំ

បរិសតិ។ សោ សចេ ភណ្ឌំ លហុកំ វិក្កីយតិ, វិក្កិណាតិ។ នោ ចេ, ភគិនិយរេ ឋបេត្វា បក្កមតិ។ អនាថបិណ្ឌិកោបិ តថេវ ករោតិ។ ស្វាយំ តទាបិ តេនេវ ករណីយេន អគមាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

តំ ទិវសំ បន រាជគហសេដ្ឋិ យោជនមគ្គេ ឋិតេន អនាថបិណ្ឌិកេន អាគតភាវជាននត្ថំ បេសិតំ បណ្ណំ ន សុណិ, ធម្មស្សវនត្ថាយ វិហារំ អគមាសិ។ សោ ធម្មកថំ សុត្វា ស្វាតនាយ ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ និមន្តេត្វា អត្តនោ ឃរេ ឧទ្ធនខណាបនទារុផាលនាទីនិ ការេសិ។ អនាថបិណ្ឌិកោបិ "ឥទានិ មយ្ហំ បច្ចុគ្គមនំ ករិស្សតិ, ឥទានិ ករិស្សតី"តិ ឃរទ្វារេបិ បច្ចុគ្គមនំ អលភិត្វា អន្តោឃរំ បវិដ្ឋោ បដិសន្ថារម្បិ ន ពហុំ អលត្ថ។ "កឹ មហាសេដ្ឋិ កុសលំ ទារករូបានំ, នសិ មគ្គេ កិលន្តោ"តិ ឯត្តកោវ បដិសន្ថារោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ **"អថ ខោ អនាថបិណ្ឌិកស្ស គហបតិស្ស ឯតទហោសី"**តិអាទិ។

ពុទ្ធោតិ ត្វំ គហបតិ វទេសីតិ តស្ស កិរ មុខតោ ពុទ្ធសទ្ទំ សុត្វា អនាថបិណ្ឌិកោ បញ្ចវណ្ណំ បីតឹ បដិលភតិ, សា តស្ស សីសេ ឧដ្ឋហិត្វា យាវ បាទបិដ្ឋិយា, បាទបិដ្ឋិយា ឧដ្ឋាយ យាវ សីសា គច្ឆតិ, ឧភតោ ឧដ្ឋាយ មជ្ឈេ ឱសរតិ, មជ្ឈេ ឧដ្ឋាយ ឧភតោ គច្ឆតិ។ សោ បីតិយា និរន្តរំ ផុដោ "ពុទ្ធោតិ ត្វំ គហបតិ វទេសី"តិ ឯវំ តិក្ខត្តុំ បុច្ឆិ។ **អកាលោ ខោ, គហបតិ, ឥមំ កាលំ តំ ភគវន្តំ ទស្សនាយ ឧបសង្កមិតុ**ន្តិ "ពុទ្ធា នាម ទុរាសទា អាសីវិសសទិសា ហោន្តិ, សត្ថា ច សិវថិកាយ សមីបេ វសតិ, ន សក្កា តត្ថ ឥមាយ វេលាយ ឥមិនា គន្តុ"ន្តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។ **ពុទ្ធគតាយ សតិយា និបជ្ជី**តិ អញ្ញំ កិញ្ចិ អចិន្តេត្វា ពុទ្ធគតាយ ឯវ សតិយា និបជ្ជិ។ តំ ទិវសំ កិរស្ស ភណ្ឌសកដេសុ វា ឧបដ្ឋាកេសុ វា ចិត្តម្បិ នុប្បជ្ជិ, សាយមាសម្បិ ន អកាសិ។ សត្តភូមិកំ បន បាសាទំ អារុយ្ហ សុបញ្ញត្តាលង្កតវរសយនេ "ពុទ្ធោ ពុទ្ធោ"តិ សជ្ឈាយំ ករោន្តោវ និបជ្ជិត្វា និទ្ទំ ឱក្កមិ។ **តិក្ខត្តុំ វុដ្ឋាសិ បភាតំ មញ្ញមានោ**តិ បឋមយាមេ តាវ វីតិវត្តេ ឧដ្ឋាយ ពុទ្ធំ អនុស្សរិ, អថស្ស ពលវប្បសាទោ ឧទបាទិ, បីតិអាលោកោ អហោសិ, សព្ពតមំ វិគច្ឆិ, ទីបសហស្សុជ្ជលនំ វិយ ចន្ទុដ្ឋានសូរិយុដ្ឋានំ វិយ ច ជាតំ។ សោ "បមាទំ អាបន្នោម្ហិ, វញ្ចិតោម្ហិ, សូរិយោ ឧគ្គតោ"តិ ឧដ្ឋាយ អាកាសតលេ ឋត្វា ចន្ទំ ឱលោកេត្វា "ឯកោវ យាមោ គតោ, អញ្ញេ ទ្វេ អត្ថី"តិ បុន បវិសិត្វា និបជ្ជិ, ឯតេនុបាយេន មជ្ឈិមយាមាវសានេបិ បច្ឆិមយាមាវសានេបិ តិក្ខត្តុំ ឧដ្ឋាសិ។ បច្ឆិមយាមាវសានេ បន ពលវបច្ចូសេយេវ ឧដ្ឋាយ អាកាសតលំ អាគន្ត្វា មហាទ្វារាភិមុខោ អហោសិ, សត្តភូមិកទ្វារំ សយមេវ វិវដំ អហោសិ, បាសាទា ឱរុយ្ហ អន្តរវីថឹ បដិបជ្ជិ។

៣០៥. អមនុស្សាតិ អធិគតវិសេសា ទេវតា។ តថា ហិ តា សេដ្ឋិស្ស ភាវិនិសម្បត្តឹ បច្ចក្ខតោ សម្បស្សមានា "អយំ មហាសេដ្ឋិ 'ពុទ្ធុបដ្ឋានំ គមិស្សាមី'តិ និក្ខន្តោ បឋមទស្សនេនេវ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ តិណ្ណំ រតនានំ អគ្គុបដ្ឋាកោ ហុត្វា អសទិសំ សង្ឃារាមំ កត្វា ចាតុទ្ទិសស្ស អរិយសង្ឃស្ស អនាវដទ្វារោ ភវិស្សតិ, ន យុត្តមស្ស ទ្វារំ បិទហិតុ"ន្តិ ចិន្តេត្វា ទ្វារំ វិវរិសុ។ **អន្តរធាយី**តិ រាជគហំ កិរ អាកិណ្ណមនុស្សំ, អន្តោនគរេ នវ កោដិយោ ពហិនគរេ នវាតិ តំ ឧបនិស្សាយ អដ្ឋារស មនុស្សកោដិយោ វសន្តិ។ អវេលាយ មតមនុស្សេ ពហិ នីហរិតុំ អសក្កោន្តា អដ្ដាលកេ ឋត្វា ពហិទ្វារេ ខិបន្តិ។ មហាសេដ្ឋិ នគរតោ ពហិ និក្ខន្តមត្តោវ អល្លសរីរំ បាទេន អក្កមិ, អបរម្បិ បិដ្ឋិបាទេន បហរិ, មក្ខិកា ឧប្បតិត្វា បរិកិរិំសុ, ទុគ្គន្ធោ នាសាបុដំ អភិហនិ, ពុទ្ធប្បសាទោ តនុត្តំ គតោ។ តេនស្ស អាលោកោ អន្តរធាយិ អន្ធការោ បាតុរហោសិ បីតិវេគស្ស តនុភាវេ តំសមុដ្ឋិតរូបានំ បរិទុព្ពលភាវតោ ។ **សទ្ទមនុស្សាវេសី**តិ "សេដ្ឋិស្ស ឧស្សាហំ ជនេស្សាមី"តិ សុវណ្ណកិង្កិណិកំ ឃដ្ដេន្តោ វិយ មធុរស្សរេន សទ្ទំ អនុស្សាវេសិ។

សតំ កញ្ញាសហស្សានីតិ បុរិមបទានិបិ ឥមិនាវ សហស្ស-បទេន សទ្ធឹ សម្ពន្ធិតព្ពានិ។ យថេវ ហិ សតំ កញ្ញាសហស្សានិ, ឯវំ សតំ សហស្សានិ ហត្ថី, សតំ សហស្សានិ អស្សា, សតំ សហស្សានិ រថាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ, ឥតិ ឯកេកំ សតសហស្សំ ទីបិតំ ហោតិ។ **បទវីតិហារស្សា**តិ បទំ វីតិហរតិ ឯត្ថាតិ **បទវីតិហារោ**។ សោ ទុតវិលម្ពិតំ អកត្វា សមគមនេ ទ្វិន្នំ បទានំ អន្តរេ មុដ្ឋិរតនមត្តំ។ **កលំ នាគ្ឃន្តិ សោឡសិ**ន្តិ តំ ឯកំ បទវីតិហារំ សោឡសភាគេ កត្វា តតោ ឯកោ កោដ្ឋាសោ បុន សោឡសធា, តតោ ឯកោ សោឡសធាតិ ឯវំ សោឡស វារេ សោឡសធា ភិន្នស្ស ឯកោ កោដ្ឋាសោ សោឡសី កលា នាម, តំ សោឡសឹ កលំ ឯតានិ ចត្តារិ សតសហស្សានិ ន អគ្ឃន្តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សតំ ហត្ថិសហស្សានិ សតំ អស្សសហស្សានិ សតំ រថសហស្សានិ សតំ កញ្ញាសហស្សានិ, តា ច ខោ អាមុក្កមណិកុណ្ឌលា សកលជម្ពុទីបរាជធីតរោវាតិ ឥមស្មា ឯត្តកា លាភា វិហារំ គច្ឆន្តស្ស តស្មឹ សោឡសិកលាសង្ខាតេ បទេសេ លង្ឃនសាធនវសេន បវត្តចេតនាវ ឧត្តរិតរាតិ។ បទំ វា វីតិហរតិ ឯតេនាតិ **បទវីតិហារោ**, តថាបវត្តា កុសលចេតនា, តស្សា ផលំ សោឡសធា កត្វាតិ ច វទន្តិ។ ឥទំ បន វិហារគមនំ កស្ស វសេន គហិតន្តិ? វិហារំ គន្ត្វា អនន្តរាយេន សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហន្តស្ស វសេន គហិតំ។ "គន្ធមាលាទីហិ បូជំ ករិស្សាមិ, ចេតិយំ វន្ទិស្សាមិ, ធម្មំ សោស្សាមិ, ទីបបូជំ ករិស្សាមិ, សង្ឃំ និមន្តេត្វា ទានំ ទស្សាមិ, សិក្ខាបទេសុ វា សរណេសុ វា បតិដ្ឋហិស្សាមី"តិ គច្ឆតោបិ វសេន វដ្ដតិយេវ។

អន្ធការេ អន្តរធាយីតិ សោ កិរ ចិន្តេសិ “អហំ ឯកកោតិ សញ្ញំ ករោមិ, អមនុស្សា ច មេ អនុគាមិនោ សហាយា អត្ថិ, កស្មា ភាយាមី”តិ សូរោ អហោសិ។ អថស្ស ពលវា ពុទ្ធប្បសាទោ ឧទបាទិ, តស្មា អន្ធការោ អន្តរធាយិ។ សេសវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អាលោកោ បាតុរហោសី**តិ បុរិមពុទ្ធេសុ ចិរកាលបរិចយសម្ភូតស្ស ពលវតោ បសាទស្ស វសេន ឧប្បន្នាយ ឧឡារាយ ពុទ្ធារម្មណាយ បីតិយា សមុដ្ឋាបិតោ វិបស្សនោភាសសទិសោ សាតិសយោ ចិត្តបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានោ អាលោកោ បាតុរហោសិ។ ទេវតាហិ កតោតិបិ វទន្តិ, បុរិមោយេវេត្ថ យុត្តតរោ។ **ឯហិ សុទត្តា**តិ សោ កិរ សេដ្ឋិ គច្ឆមានោវ ចិន្តេសិ “ឥមស្មឹ លោកេ ពហូ បូរណកស្សបាទយោ តិត្ថិយា ‘មយំ ពុទ្ធា, មយំ ពុទ្ធា’តិ វទន្តិ, កថំ នុ ខោ អហំ សត្ថុ ពុទ្ធភាវំ ជានេយ្យ”ន្តិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ “មយ្ហំ គុណវសេន ឧប្បន្នំ នាមំ មហាជនោ ជានាតិ, កុលទត្តិយំ បន មេ នាមំ អញ្ញត្រ មយា ន កោចិ ជានាតិ, សចេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, កុលទត្តិកនាមេន មំ អាលបិស្សតី”តិ។ សត្ថា តស្ស ចិត្តំ ញត្វា ឯវមាហ។

បរិនិព្ពុតោតិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។ **អាសត្តិយោ**តិ រូបាទីសុ អាសញ្ជនដ្ឋេន អាសត្តិយោ, តណ្ហាយោ។ **សន្តិ**ន្តិ កិលេសវូបសមំ។ **បប្បុយ្យា**តិ អគ្គមគ្គេន បត្វា។ សេសមេត្ថ បាឡិអនុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ យញ្ចេត្ថ អនុត្តានមត្ថំ, តំ អដ្ឋកថាយំ វុត្តមេវ។

៣០៦. វយមេវ **វេយ្យាយិក**ន្តិ អាហ “**វេយ្យាយិកន្តិ វយករណំ វុច្ចតី**”តិ។

អនាថបិណ្ឌិកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អគ្គាសនាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

៣១០-៣១១. **ទក្ខិណោទក**ន្តិ អគ្គតោ ឧបនីយមានំ ទក្ខិណោទកំ។ **អថ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ (ជា. អដ្ឋ. ១.១.៣៦ តិត្តិរជាតកវណ្ណនា) តេហិ ភិក្ខូហិ អត្តនោ អត្តនោ រុចិវសេន អគ្គាសនាទិរហានំ កថិតកាលេ “ន, ភិក្ខវេ, មយ្ហំ សាសនេ អគ្គាសនាទីនិ បត្វា ខត្តិយកុលា បព្ពជិតោ បមាណំ, ន ព្រាហ្មណកុលា, ន គហបតិកុលា បព្ពជិតោ, ន វិនយធរោ, ន សុត្តន្តិកោ, ន អាភិធម្មិកោ, ន បឋមជ្ឈានាទិលាភិនោ, ន សោតាបន្នាទយោ បមាណំ, អថ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥមស្មឹ សាសនេ យថាវុឌ្ឍំ អភិវាទនំ បច្ចុដ្ឋានំ អញ្ជលិកម្មំ សាមីចិកម្មំ កត្តព្ពំ, អគ្គាសនំ អគ្គោទកំ អគ្គបិណ្ឌោ លទ្ធព្ពោ, ឥទមេត្ថ បមាណំ, តស្មា វុឌ្ឍតរោ ភិក្ខុ ឯតេសំ អនុច្ឆវិកោ។ ឥទានិ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ មយ្ហំ អគ្គសាវកោ អនុធម្មចក្កប្បវត្តកោ មមានន្តរ សេនាសនំ លទ្ធុំ អរហតិ។ សោ ឥមំ រត្តឹ សេនាសនំ អលភន្តោ រុក្ខមូលេ វីតិនាមេសិ។ តុម្ហេ ឥទានេវ ឯវំ អគារវា អប្បតិស្សា, គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ កិន្តិ កត្វា វិហរិស្សថា”តិ វត្វា អថ នេសំ ឱវាទទានត្ថាយ “បុព្ពេ, ភិក្ខវេ, តិរច្ឆានគតាបិ ‘ន ខោ បនេតំ អម្ហាកំ បតិរូបំ, យំ មយំ អញ្ញមញ្ញំ អគារវា អប្បតិស្សា អសភាគវុត្តិនោ វិហរេយ្យាម, អម្ហេសុ មហល្លកតរំ ជានិត្វា តស្ស អភិវាទនាទីនិ ករិស្សាមា’តិ សាធុកំ វីមំសិត្វា ‘អយំ មហល្លកោ’តិ ញត្វា តស្ស អភិវាទនាទីនិ កត្វា ទេវបថំ បូរយមានា គតា”តិ វត្វា អតីតំ អាហរិត្វា ទស្សេតុំ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។

យេ វុឌ្ឍមបចាយន្តីតិ ជាតិវុឌ្ឍោ វយោវុឌ្ឍោ គុណវុឌ្ឍោតិ តយោ វុឌ្ឍា។ តេសុ ជាតិសម្បន្នោ **ជាតិវុឌ្ឍោ** នាម, វយេ ឋិតោ **វយោវុឌ្ឍោ** នាម, គុណសម្បន្នោ **គុណវុឌ្ឍោ** នាម។ តេសុ គុណសម្បន្នោ វយោវុឌ្ឍោ ឥមស្មឹ ឋានេ វុឌ្ឍោតិ អធិប្បេតោ។ **អបចាយន្តី**តិ ជេដ្ឋាបចាយិកកម្មេន បូជេន្តិ។ **ធម្មស្ស កោវិទា**តិ ជេដ្ឋាបចាយនធម្មស្ស កោវិទា កុសលា។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **បាសំសា**តិ បសំសារហា។ **សម្បរាយេ ច សុគ្គតី**តិ សម្បរេតព្ពេ ឥមំ លោកំ ហិត្វា គន្តព្ពេ បរលោកេបិ តេសំ សុគតិយេវ ហោតីតិ អត្ថោ។ អយំ បនេត្ថ បិណ្ឌត្ថោ – ភិក្ខវេ, ខត្តិយា វា ហោន្តុ ព្រាហ្មណា វា វេស្សា វា សុទ្ទា វា គហដ្ឋា វា បព្ពជិតា វា តិរច្ឆានគតា វា, យេ កេចិ សត្តា ជេដ្ឋាបចិតិកម្មេ ឆេកា កុសលា គុណសម្បន្នានំ វយោវុឌ្ឍានំ អបចិតឹ ករោន្តិ, តេ ឥមស្មិញ្ច អត្តភាវេ ជេដ្ឋាបចិតិការកាតិ បសំសំ វណ្ណនំ ថោមនំ លភន្តិ, កាយស្ស ច ភេទា សគ្គេ និព្ពត្តន្តីតិ។

អគ្គាសនាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាសនប្បដិពាហនាទិកថាវណ្ណនា

៣១៣-៤. **ឧទ្ទិស្សកត**ន្តិ គិហីហិ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស កតំ។ **គិហិវិកត**ន្តិ គិហីហិ កតំ បញ្ញត្តំ, គិហិសន្តកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អតិសមីបំ អគន្ត្វា**តិ ភិក្ខូនំ អាសន្នតរំ ឋានំ អគន្ត្វា។

សេនាសនគ្គាហាបកសម្មុតិកថាវណ្ណនា

៣១៨. បច្ចយេនេវ ហិ តំ បដិជគ្គនំ លភិស្សតីតិ តស្មិំ សេនាសនេ មហាថេរា តស្ស បច្ចយស្ស ការណា អញ្ញត្ថ អគន្ត្វា វសន្តាយេវ នំ បដិជគ្គិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **ឧព្ពណ្ឌិកា ភវិស្សន្តី**តិ ឧក្កិត្តកណ្ឌា ភវិស្សន្តិ, អត្តនោ អត្តនោ បរិក្ខារេ គហេត្វា តត្ថ តត្ថ វិចរិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **ទីឃសាលា**តិ ចង្កមនសាលា។ **មណ្ឌលមាឡោ** ឧបដ្ឋានសាលា។ **អនុទហតី**តិ បីឡេតិ។ **ជម្ពុទីបេ បនា**តិ អរិយទេសេ ភិក្ខូ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ កិរ តថា បញ្ញាបេន្តិ។ **ន គោចរគាមោ ឃដ្ដេតព្ពោ**តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ “**ន តត្ថ មនុស្សា វត្តព្ពា**”តិអាទិនា។ **វិតក្កំ ឆិន្ទិត្វា**តិ “តមិនា នីហារេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា និវារេត្វា បច្ចយេ ទស្សន្តី”តិ ឯវរូបំ វិតក្កំ អនុប្បាទេត្វា។ **តេសុ ចេ ឯកោ**តិ តេសុ មនុស្សេសុ ឯកោ បណ្ឌិតបុរិសោ។ **ភណ្ឌបដិច្ឆាទនន្តិ** បដិច្ឆាទនកភណ្ឌំ, សរីរបដិច្ឆាទនំ ចីវរន្តិ អត្ថោ។

បដិជគ្គិតព្ពានីតិ សម្មជ្ជនាទីហិ បដិជគ្គិតព្ពានិ។ **មុណ្ឌវេទិកាយា**តិ ចេតិយស្ស ហម្មិយវេទិកាយ។ **ហម្មិយវេទិកា**តិ ច ចេតិយស្ស ឧបរិ ចតុរស្សវេទិយោ វុច្ចតិ។ **បដិក្កម្មា**តិ វិហារតោ អបសក្កិត្វា។ **ឧបនិក្ខេបន្តិ** ខេត្តំ វា នាឡិកេរាទិអារាមំ វា កហាបណាទីនិ វា អារាមិកាទីនំ និយ្យាតេត្វា “ឥតោ ឧប្បន្នា វឌ្ឍិ វស្សាវាសិកត្ថាយ ហោតូ”តិ ទិន្នំ។ **វត្តំ កត្វា**តិ តស្មិំ សេនាសនេ កត្តព្ពវត្តំ កត្វា។

បុគ្គលវសេនេវ កាតព្ពន្តិ បរតោ វក្ខមាននយេន “ភិក្ខូ ចីវរេន កិលមន្តិ, ឯត្តកំ នាម តណ្ឌុលភាគំ ភិក្ខូនំ ចីវរំ កាតុំ រុច្ចតី”តិអាទិនា បុគ្គលបរាមាសវសេនេវ កាតព្ពំ, “សង្ឃោ ចីវរេន កិលមតី”តិអាទិនា បន សង្ឃបរាមាសវសេន ន កាតព្ពំ។ **ចីវរបច្ចយ**ន្តិ ចីវរសង្ខាតំ បច្ចយំ។ **វុត្តន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ**វុត្តំ។ កស្មា ឯវំ វុត្តន្តិ អាហ “**ឯវញ្ហិ នវកោ វុឌ្ឍតរស្ស, វុឌ្ឍោ ច នវកស្ស គាហេស្សតី**”តិ, យស្មា អត្តនាវ អត្តនោ បាបេតុំ ន សក្កា, តស្មា ទ្វីសុ សម្មតេសុ នវកោ វុឌ្ឍតរស្ស, វុឌ្ឍោ ច នវកស្សាតិ ឧភោ អញ្ញមញ្ញំ គាហេស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ សម្មតសេនាសនគ្គាហាបកស្ស អាណត្តិយា អញ្ញេន គាហិតេបិ គាហោ រុហតិយេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **អដ្ឋបិ សោឡសបិ ជនេ សម្មន្និតុំ វដ្ដតី**តិ កឹ វិសុំ វិសុំ សម្មន្និតុំ វដ្ដតិ, ឧទាហុ ឯកតោតិ? ឯកតោបិ វដ្ដតិ។ និគ្គហកម្មមេវ ហិ សង្ឃោ សង្ឃស្ស ន ករោតិ, សម្មុតិទានំ បន ពហូនម្បិ ឯកតោ កាតុំ វដ្ដតិ, តេនេវ សត្តសតិកក្ខន្ធកេ ឧព្ពាហិកសម្មុតិយំ អដ្ឋបិ ជនា ឯកតោ សម្មតាតិ។

មគ្គោតិ មគ្គេ កតទីឃសាលា។ **បោក្ខរណី**តិ នហាយន្តានំ បោក្ខរណិយំ កតសាលា។ **រុក្ខមូលា**ទយោ ឆន្នា កវាដពទ្ធាវ សេនាសនំ។ **វិជដេត្វា**តិ វិយោជេត្វា, វិសុំ វិសុំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អាវាសេសូ**តិ សេនាសនេសុ។ **បក្ខិបិត្វា**តិ ឯត្ថ **បក្ខិបនំ** នាម តេសុ វសន្តានំ ឥតោ ឧប្បន្នវស្សាវាសិកទានំ។ **បរិសិតព្ព**ន្តិ អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ តស្មិំ មហាលាភេ បរិវេណេ វសិត្វា ចេតិយេ វត្តំ កត្វាវ លាភោ គហេតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

បច្ចយំ វិស្សជ្ជេតីតិ ចីវរបច្ចយំ នាធិវាសេតិ។ **អយម្បី**តិ តេន វិស្សដ្ឋបច្ចយោបិ។ **ឧបនិពន្ធិត្វា គាហេតព្ព**ន្តិ “តមស្មិំ រុក្ខេ វា មណ្ឌបេ វា វសិត្វា ចេតិយេ វត្តំ កត្វា គណ្ហថា”តិ ឯវំ ឧបនិពន្ធិត្វា គាហេតព្ពំ។ “កត្ថ នុ ខោ វសិស្សាមិ, កត្ថ វសន្តស្ស ផាសុ ភវិស្សតិ, កត្ថ វា បច្ចយោ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ ឧប្បន្នេន វិតក្កេន ចរតីតិ **វិតក្កចារិកោ**។ អរញ្ញវិហារេសុ បរិស្សយវិជាននត្ថំ ឥច្ឆិតព្ពត្តា “**បញ្ច បញ្ច ឧក្កា គោដ្ដេតព្ពា**”តិ វុត្តំ។

វត្តន្តិ កតិកវត្តំ។ **តិវិធម្បី**តិ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធវសេន តិវិធម្បិ។ **សោធេត្វា បព្ពាជេថា**តិ ភព្ពេ អាចារកុលបុត្តេ ឧបបរិក្ខិត្វា បព្ពាជេថ។ **ទសវត្ថុកកថា** នាម អប្បិច្ឆកថា សន្តុដ្ឋិកថា បវិវេកកថា អសំសគ្គកថា វីរិយារម្ភកថា សីលកថា សមាធិកថា បញ្ញាកថា វិមុត្តិកថា វិមុត្តិញាណទស្សនកថា។

វិគ្គហសំវត្តនិករវចនំ **វិគ្គាហិកំ។ ចតុរារក្ខំ អហាបេន្តា**តិ ពុទ្ធានុស្សតិ មេត្តា អសុភំ មរណស្សតីតិ ឥមំ ចតុរារក្ខំ អបរិហាបេន្តា។ **ទន្តកដ្ឋខាទនវត្តំ អាចិក្ខិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ **ទន្តកដ្ឋខាទនវត្តំ** យោ ទេវសិកំ សង្ឃមជ្ឈេ ឱសរតិ, តេន សាមណេរាទីហិ អាហរិត្វា ភិក្ខូនំ យថាសុខំ បរិភុញ្ជនត្ថាយ ទន្តកដ្ឋមាឡកេ និក្ខិត្តេសុ ទន្តកដ្ឋេសុ ទិវសេ ទិវសេ ឯកមេវ ទន្តកដ្ឋំ គហេតព្ពំ។ យោ បន ទេវសិកំ ន ឱសរតិ, បធានឃរេ វសិត្វា ធម្មស្សវនេ វា ឧបោសថគ្គេ វា ទិស្សតិ, តេន បមាណំ សល្លក្ខេត្វា ចត្តារិ បញ្ច ទន្តកដ្ឋានិ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ បបេត្វា ខាទិតព្ពានិ។ តេសុ ខីណេសុ សចេ បុនបិ ទន្តកដ្ឋមាឡកេ ពហូនិ ហោន្តិយេវ, បុនបិ អាហរិត្វា ខាទិតព្ពានិ។ យទិ បន បមាណំ អសល្លក្ខេត្វា អាហរតិ, តេសុ អខីណេសុយេវ មាឡកេ ខីយតិ, តតោ កេចិ ថេរា “យេហិ គហិតានិ, តេ បដិហរន្តូ”តិ វទេយ្យុំ, កេចិ “ខាទន្តុ, បុន សាមណេរា អាហរិស្សន្តី”តិ។ តស្មា វិវាទបរិហារត្ថំ បមាណំ សល្លក្ខេតព្ពំ។ គហណេ បន ទោសោ នត្ថិ, មគ្គំ គច្ឆន្តេនបិ ឯកំ វា ទ្វេ វា ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា គន្តព្ពន្តិ។ **ភិក្ខាចារវត្តំ** វត្តក្ខន្ធកេ បិណ្ឌចារិកវត្តេ អាវិ ភវិស្សតិ។

បត្តដ្ឋានេតិ វស្សគ្គេន អាគន្តុកភិក្ខុនោ បត្តដ្ឋានេ។ តេសំ ឆិន្នវស្សត្តា “សាទិយន្តាបិ ហិ តេ នេវ វស្សាវាសិកស្ស សាមិនោ”តិ វុត្តំ, បឋមំយេវ កតិកាយ កតត្តា ខីយន្តាបិ ច អាវាសិកា នេវ អទាតុំ លភន្តីតិ វុត្តំ។ **ភតិនិវិដ្ឋ**ន្តិ ភតី កត្វា វិយ និវិដ្ឋំ បរិយិដ្ឋំ។ **សង្ឃិកំ បន អបលោកនកម្មំ កត្វា គាហិត**ន្តិ តត្រុប្បាទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បច្ចយវសេន គាហិត**ន្តិ ទាយកានំ វស្សាវាសិកបច្ចយវសេន គាហិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “ឥធ, ភិក្ខវេ, វស្សំវុត្ថោ ភិក្ខុ វិព្ភមតិ, សង្ឃស្សេវេត”ន្តិ (មហាវ. ៣៧៤-៣៧៥) វចនតោ “**តតដ្ឋានេ...បេ.... សង្ឃិកំ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ **មនុស្សេ**តិ ទាយកមនុស្សេ។ **វរភាគំ សាមណេរស្សា**តិ បឋមភាគស្ស គាហិតត្តា វុត្តំ។

សេនាសនក្ខាហាបកសម្មុតិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបនន្ទវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣១៩. យំ តយា តត្ថ សេនាសនំ គហិតំ...បេ.... ឥធ មុត្តំ ហោតីតិ យំ តយា តត្ថ គាមកាវាសេ បច្ឆាសេនាសនំ គហិតំ, តំ តេ គណ្ហន្តេនេវ ឥធ សាវត្ថិយំ បឋមគហិតសេនាសនំ មុត្តំ ហោតិ។ **ឥធ ទានាហំ ...បេ. ... តត្រាបិ មុត្ត**ន្តិ “ឥទានាហំ, អាវុសោ, ឥមស្មិំ គាមកាវាសេ គហិតសេនាសនំ មុញ្ចាមី”តិ វទន្តេន តត្រាបិ គាមកាវាសេ គហិតសេនាសនំ មុត្តំ។

៣២០. ទីឃាសនំ នាម មញ្ចបីឋវិនិមុត្តំ យំ កិញ្ចិ ឯកតោ សុខំ និសីទិតុំ បហោតិ។ ហត្ថិម្ហិ នខោ អស្សាតិ **ហត្ថិនខោ**។ “បាសាទស្ស នខោ នាម ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទោ, សោ ច ហត្ថិកុម្ភេ បតិដ្ឋិតោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **គិហិវិកតនីហារេន លព្ភន្តី**តិ គិហិវិកតនីហារេន បរិភុញ្ជិតុំ លព្ភន្តិ, តេហិ អត្ថរិត្វា ទិន្នានេវ និសីទិតុំ លព្ភន្តិ, ន សយំ អត្ថតានិ អត្ថរាបិតានិ វា។

អវិស្សជ្ជិយវត្ថុកថាវណ្ណនា

៣២១. អរញ្ជរោតិ ពហុឧទកគណ្ហនកា មហាចាដិ។ ជលំ គណ្ហិតុំ អលន្តិ **អរញ្ជរោ**។ “វដ្ដចាដិ វិយ ហុត្វា ថោកំ ទីឃមុខោ មជ្ឈេ បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា កតោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **បញ្ចនិម្មលលោចនោ**តិ មំសទិព្ពធម្មពុទ្ធសមន្តចក្ខុវសេន បញ្ចលោចនោ។

ថាវរេន ច ថាវរំ គរុភណ្ឌេន ច គរុភណ្ឌន្តិ ឯត្ថ បញ្ចសុ កោដ្ឋាសេសុ បុរិមទ្វយំ ថាវរំ, បច្ឆិមត្តយំ គរុភណ្ឌន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ជានាបេត្វា**តិ ភិក្ខុសង្ឃំ ជានាបេត្វា។ **កប្បិយមញ្ចា សម្បដិច្ឆិតព្វា**តិ “សង្ឃស្ស ទេមា”តិ ទិន្នំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចេ បន “វិហារស្ស ទេមា”តិ វទន្តិ, សុវណ្ណរជតមយាទិអកប្បិយមញ្ចេបិ សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតិ។ **ន កេវលំ... បេ.... បរិវត្តេតុំ វដ្ដន្តី**តិ ឥមិនា អថាវរេន ថាវរម្បិ អថាវរម្បិ បរិវត្តេតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ ថាវរេន អថាវរមេវ ហិ បរិវត្តេតុំ ន វដ្ដតិ។ **អកប្បិយំ វា មហគ្ឃំ កប្បិយំ វា**តិ ឯត្ថ **អកប្បិយំ** នាម សុវណ្ណមយមញ្ចាទិ អកប្បិយភិសិពិម្ពោហនានិ ច។ **មហគ្ឃំ កប្បិយំ** នាម ទន្តមយមញ្ចាទិ បាវារាទិកប្បិយអត្ថរណាទីនិ ច។

បារិហារិយំ ន វដ្ដតីតិ អត្តនោ សន្តកំ វិយ គហេត្វា បរិហរិតុំ ន វដ្ដតិ។ “គិហិវិកតនីហារេនេវ បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ ឥមិនា សចេ អារាមិកាទយោ បដិសាមេត្វា បដិទេន្តិ, បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ “**បណ្ណសូចិ** នាម លេខនី”តិ **មហាគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

“**អឌ្ឍពាហុ**តិ កប្បរតោ បដ្ឋាយ យាវ អំសកូដ”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **អឌ្ឍពាហុ** នាម វិទត្ថិចតុរង្គុលន្តិបិ វទន្តិ។ **តត្ថជាតកា**តិ សង្ឃិកភូមិយំ ជាតា។ **អដ្ឋង្គុលសូចិទណ្ឌមត្តោ**តិ ទីឃតោ អដ្ឋង្គុលមត្តោ បរិណាហតោ បណ្ណសូចិទណ្ឌមត្តោ។ មុញ្ជបព្ពជានំយេវ បាឡិយំ វិសុំ អាគតត្តា “**មុញ្ជំ បព្ពជញ្ច ឋបេត្វា**”តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋង្គុលប្បមាណោ**តិ ទីឃតោ អដ្ឋង្គុលប្បមាណោ។ **យដ្ឋនថលកំ** នាម យត្ថ ឋបេត្វា រជិតចីវរំ ហត្ថេន យដ្ឋេន្តិ។ **យដ្ឋនមុគ្គរោ** នាម អនុវាតាទិយដ្ឋនត្ថំ កតោតិ វទន្តិ។ **អម្ពណ**ន្តិ ផលកេហិ បោក្ខរណិសទិសំ កតបានីយភាជនំ។ **រជនទោណី**តិ យត្ថ បក្កុរជនំ អាកិរិត្វា ឋបេន្តិ។ **ភូមត្ថរណំ កាតុំ វដ្ដតី**តិ អកប្បិយចម្មំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បច្ចត្ថរណគតិក**ន្តិ ឥមិនា មញ្ចបីឋេបិ អត្ថរិតុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ បាវារាទិបច្ចត្ថរណម្បិ គរុភណ្ឌន្តិ ឯកេ, នោតិ អបរេ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **មុដ្ឋិបណ្ណ**ន្តិ តាលបណ្ណំ សន្ធាយ វុត្តំ។

នវកម្មទានកថាវណ្ណនា

៣២៣. កិញ្ចិទេវ សមាទបេត្វា ការេស្សតីតិ សាមិកោយេវ កញ្ចិ ភិក្ខុំ សមាទបេត្វា ការេស្សតិ។ **ឧតុកាលេ បដិពាហិតុំ ន លភតី**តិ ហេមន្តគិម្ហេសុ អញ្ញោ សម្បត្តភិក្ខុ បដិពាហិតុំ ន លភតិ។ **តិភាគ**ន្តិ តតិយភាគំ។ **សចេ សទ្ធិវិហារិកានំ ទាតុកាមោ ហោតី**តិ សចេ សោ សង្ឃស្ស ភណ្ឌកបបនដ្ឋានំ វា នវកានំ វា វសនដ្ឋានំ ទាតុំ ន ឥច្ឆតិ, អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកានញ្ញេវ ទាតុកាមោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឯតញ្ហិ សទ្ធិវិហារិកានំ ទាតុំ លភតី**តិ ឯតំ តតិយភាគំ ឧបឌ្ឍភាគំ វា ទាតុំ លភតិ។ **អកតដ្ឋានេ**តិ សេនាសនតោ ពហិ ចយាទីនំ អកតដ្ឋានេ។ **ពហិកុដ្ដេ**តិ កុដ្ដតោ ពហិ។

អញ្ញត្របរិភោគបដិក្ខេបាទិកថាវណ្ណនា

៣២៤. ចក្កលិកន្តិ កម្ពលាទីហិ វេឋេត្វា ចក្កសណ្ឋានេន បាទបុញ្ឆនយោគ្គំ កតំ។ **បរិភណ្ឌកតា ភូមិ** នាម សណ្ហមត្តិកាហិ កតា កាឡវណ្ណាទិភូមិ។ **សេនាសនំ** មញ្ចបីឋាទិ។ **តថេវ វឡញ្ជេតុំ វដ្ដតី**តិ អញ្ញេហិ អាវាសិកភិក្ខូហិ បរិភុត្តនីហារេន បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ “នេវាសិកា បកតិយា អនត្ថតាយ ភូមិយា ឋបេន្តិ ចេ, តេសម្បិ អនាបត្តិយេវា”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **ទ្វារម្បី**តិអាទិនា វុត្តទ្វារវាតបានាទយោ អបរិកម្មកតាបិ ន អបស្សយិតព្ពា។ **លោមេសូ**តិ លោមេសុ ផុសន្តេសុ។

សង្ឃភត្តាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

៣២៥. ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនន្តិ ឥមំ វោហារំ បត្តានីតិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, “ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តន”ន្តិអាទិវោហារំ បត្តានីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **តម្បិ អន្តោ កត្វា**តិ អាយតឹ ភិក្ខូនំ កុក្កុច្ចវិនោទនត្ថាយ តម្បិ សង្ឃភត្តំ អន្តោ កត្វា។

ឧទ្ទេសភត្តកថាវណ្ណនា

អត្តនោ វិហារទ្វារេតិ វិហារស្ស ទ្វារកោដ្ឋកសមីបំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ភោជនសាលាយា**តិ ភត្តុទ្ទេសដ្ឋានភូតាយ ភោជនសាលាយ។ **“ទិន្នំ បនា”**តិ វត្វា យថា សោ ទាយកោ ទេតិ, តំ វិធឹ ទស្សេតុំ **“សង្ឃតោ ភន្តេ”**តិអាទិមាហ។ **អន្តរឃរេ**តិ អន្តោគេហេ។ **អន្តោឧបចារគតាន**ន្តិ ឯត្ថ គាមទ្វារវីថិចតុក្កេសុ ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរំ អន្តោឧបចារោ នាម។ អន្តរឃរស្ស ឧបចារេ បន លព្ភមានវិសេសំ ទស្សេតុំ **“ឃរូបចារោ ចេត្ថា”**តិអាទិមាហ។ **ឯកវឡញ្ជ**ន្តិ ឯកេន ទ្វារេន វឡញ្ជិតព្ពំ។ **នានានិវេសនេសូ**តិ នានាកុលស្ស និវេសនេសុ។ លជ្ជី បេសលោ អគតិគមនំ វជ្ជេត្វា មេធាវី ច ឧបបរិក្ខិត្វា ឧទ្ទិសិស្សតីតិ អាហ **“បេសលោ លជ្ជី មេធាវី ឥច្ឆិតព្ពោ”**តិ។ **និសិន្នស្សបិ និទ្ទាយន្តស្សបី**តិ អនាទរេ សាមិវចនំ។ **តិចីវរបរិវារ**ន្តិ ឯត្ថ “ឧទកបត្តលាភី វិយ អញ្ញោបិ ឧទ្ទេសភត្តំ អលភិត្វា វត្ថាទិមនេកប្បការកំ លភតិ ចេ, តស្សេវ ត”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អត្តនោ រុចិវសេន យំ កិញ្ចិ វត្វា អាហរិតុំ វិស្សជ្ជិតត្តា **វិស្សដ្ឋទូតោ** នាម។ **យំ ឥច្ឆតី**តិ “ឧទ្ទេសបត្តំ ទេថា”តិអាទីនិ វទន្តោ យំ ឥច្ឆតិ។ **បុច្ឆាសភាគេនា**តិ បុច្ឆាសទិសេន។

“ឯកា កូដដ្ឋិតិកា នាម ហោតី”តិ វត្វា តមេវ ឋិតិកំ វិភាវេន្តោ **“រញ្ញោ វា ហី”**តិអាទិមាហ។ អញ្ញេហិ ឧទ្ទេសភត្តេហិ អមិស្សេត្វា វិសុំយេវ ឋិតិកាយ គហេតព្ពត្តា **“ឯកចារិកភត្តានី”**តិ វុត្តំ។ **ថេយ្យាយ ហរន្តី**តិ បត្តហារកា ហរន្តិ។ **គីវា ហោតី**តិ អាណាបកស្ស គីវា ហោតិ។ **“មនុស្សានំ វចនំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ គច្ឆន្តី**តិ “មនុស្សានំ វចនំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ តេន ភិក្ខុនា វុត្តា គច្ឆន្តិ។ **អកតភាគោ នាមា**តិ អាគន្តុកភាគោ នាម។ **“សព្ពោ សង្ឃោ បរិភុញ្ជតូ”តិ វុត្តេ**តិ ឯត្ថ “បឋមមេវ ‘សព្ពំ សង្ឃិកំ បត្តំ ទេថា’តិ វត្វា បច្ឆា ‘សព្ពោ សង្ឃោ បរិភុញ្ជតូ’តិ អវុត្តេបិ ភាជេត្វាវ បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

និមន្តនភត្តកថាវណ្ណនា

“ឯត្តកេ ភិក្ខូ សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា ទេថា”តិអាទីនិ អវត្វា “ឯត្តកានំ ភិក្ខូនំ ភត្តំ គណ្ហថា”តិ វត្វា ទិន្នំ **សង្ឃិកំ និមន្តនំ** នាម។ **បិណ្ឌបាតិកានម្បិ វដ្ដតី**តិ ភិក្ខាបរិយាយេន វុត្តត្តា វដ្ដតិ។ **បដិបាដិយា**តិ លទ្ធបដិបាដិយា។ **វិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ “ភត្តំ គណ្ហថា”តិ បទំ អវត្វា។ តេនេវាហ **“ភត្តន្តិ អវទន្តេនា”**តិ។ **អាលោបសង្ខេបេនា**តិ ឯកេកបិណ្ឌវសេន។ អយញ្ច នយោ និមន្តនេយេវ, ន ឧទ្ទេសភត្តេ។ តត្ថ ហិ ឯកស្ស បហោនកប្បមាណំយេវ ភាជេតព្ពំ, តស្មា ឧទ្ទេសភត្តេ អាលោបដ្ឋិតិកា នាម នត្ថិ។ **អច្ឆតី**តិ តិដ្ឋតិ។ **“ឯកវារ**ន្តិ យាវ តស្មឹ អាវាសេ វសន្តិ ភិក្ខូ, សព្ពេ លភន្តី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – ឯកវារន្តិ ន ឯកទិវសំ

សន្ធាយ វុត្តំ, យត្ថកា បន ភិក្ខូ តស្មឹ អាវាសេ វសន្តិ, តេ សព្ពេ។ ឯកស្មឹ ទិវសេ គហិតភិក្ខូ អញ្ញទា អគ្គហេត្វា យាវ ឯកវារំ សព្ពេ ភិក្ខូ ភោជិតា ហោន្តិ, តាវ យេ ជានន្តិ, តេ គហេត្វា គន្តព្ពន្តិ។

សលាកភត្តកថាវណ្ណនា

ឧបនិពន្ធិត្វាតិ លិខិត្វា។ **និគ្គហេន ទត្វា**តិ អនិច្ឆន្តម្បិ និគ្គហេន សម្បដិច្ឆាបេត្វា ។ **ឯកគេហវសេនា**តិ ឯកាយ ឃរបាឡិយា វសេន។ **ឧទ្ទិសិត្វា**តិ “តុយ្ហញ្ច តុយ្ហញ្ច បាបុណាតី”តិ វត្វា។ ទូរត្តា និគ្គហេត្វាបិ វារេន គាហេតព្ពគាមោ **វារគាមោ**។ វិហារវារេ និយុត្តា **វិហារវារិកា,** វារេន វិហាររក្ខណកា។ **អញ្ញថត្ត**ន្តិ បសាទញ្ញថត្តំ។ **ផាតិកម្មមេវ ភវន្តី**តិ វិហាររក្ខណត្ថាយ សង្ឃេន ទាតព្ពអតិរេកលាភា ហោន្តិ។ **សង្ឃនវកេន លទ្ធកាលេ**តិ ទិវសេ ទិវសេ ឯកេកស្ស បាបិតានិ ទ្វេ តីណិ ឯកចារិកភត្តានិ តេនេវ និយាមេន អត្តនោ បាបុណនដ្ឋានេ សង្ឃនវកេន លទ្ធកាលេ។ **យស្ស កស្សចិ សម្មុខីភូតស្ស បាបេត្វា**តិ ឯត្ថ “យេភុយ្យេន ចេ ភិក្ខូ ពហិសីមគតា ហោន្តិ, សម្មុខីភូតស្ស យស្ស កស្សចិ បាបេតព្ពំ សភាគត្តា ឯកេន លទ្ធំ សព្ពេសំ ហោតិ, តស្មិម្បិ អសតិ អត្តនោ បាបេត្វា ទាតព្ព”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **រសសលាក**ន្តិ ឧច្ឆុរសសលាកំ។

“សង្ឃតោ និរាមិសសលាកាបិ វិហារេ បក្កភត្តម្បិ វដ្ដតិយេវា”តិ សាធារណំ កត្វា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.២៦) វុត្តត្តា “ឯវំ គាហិតេ សាទិតព្ពំ, ឯវំ ន សាទិតព្ព”ន្តិ វិសេសេត្វា អវុត្តត្តា ច ភេសជ្ជាទិសលាកាយោ ចេត្ថ កិញ្ចាបិ បិណ្ឌបាតិកានម្បិ វដ្ដន្តិ, សលាកវសេន គាហិតត្តា បន ន សាទិតព្ពាតិ ឯត្ថ អធិប្បាយោ វីមំសិតព្ពោ។ យទិ ហិ ភេសជ្ជាទិសលាកា សលាកវសេន គាហិតា ន សាទិតព្ពា សិយា, សង្ឃតោ និរាមិសសលាកា វដ្ដតិយេវាតិ ន វទេយ្យ, “អតិរេកលាភោ សង្ឃភត្តំ ឧទ្ទេសភត្ត”ន្តិអាទិវចនតោ (មហាវ. ១២៨) “អតិរេកលាភំ បដិក្ខិបាមី”តិ សលាកវសេន គាហេតព្ពំ ភត្តមេវ បដិក្ខិត្តំ, ន ភេសជ្ជំ។ សង្ឃភត្តាទីនិ ហិ ចុទ្ទស ភត្តានិយេវ តេន ន សាទិតព្ពានីតិ វុត្តានិ, ខន្ធកភាណកានំ វា មតេន ឥធ ឯវំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ អគ្គតោ ទាតព្ពភិក្ខា **អគ្គភិក្ខា។ លទ្ធា វា អលទ្ធា វា**តិ លភិត្វា វា អលភិត្វា វា។ និពទ្ធាយ អគ្គភិក្ខាយ អប្បមត្តិកាយ ឯវ សម្ភវតោ លភិត្វាបិ បុនទិវសេ គណ្ហិតុំ វុត្តំ។ **អគ្គភិក្ខាមត្ត**ន្តិ ហិ ឯត្ថ **មត្ត**-សទ្ទោ ពហុភាវំ និវត្តេតិ។

សលាកភត្តំ នាម វិហារេយេវ ឧទ្ទិសីយតិ វិហារមេវ សន្ធាយ ទិយ្យមានត្តាតិ អាហ **“វិហារេ អបាបិតំ បនា”**តិអាទិ។ **តត្រ អាសនសាលាយា**តិ តស្មឹ គាមេ អាសនសាលាយ។ **វិហារំ អានេត្វា គាហេតព្ព**ន្តិ តថា វត្វា តស្មឹ ទិវសេ ទិន្នភត្តំ វិហារមេវ អានេត្វា ឋិតិកាយ គាហេតព្ពំ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ ទិសាភាគេ។ **តំ គហេត្វា**តិ តំ វារគាមសលាកំ អត្តនា គហេត្វា។ **តេនា**តិ យោ អត្តនោ បត្តំ វារគាមសលាកំ ទិសំគមិកស្ស អទាសិ, តេន។ **អនតិក្កន្តេយេវ តស្មឹ តស្ស សលាកា គាហេតព្ពា**តិ យស្មា ឧបចារសីមដ្ឋស្សេវ សលាកា បាបុណាតិ, តស្មា តស្មឹ ទិសំគមិកេ ឧបចារសីមំ អនតិក្កន្តេយេវ តស្ស ទិសំគមិកស្ស បត្តសលាកា អត្តនោ បាបេត្វា គហេតព្ពា។

អនាគតទិវសេតិ ឯត្ថ កថំ តេសំ ភិក្ខូនំ អាគតានាគតភាវោ វិញ្ញាយតីតិ ចេ? យស្មា តតោ តតោ អាគតា ភិក្ខូ តស្មឹ គាមេ អាសនសាលាយ សន្និបតន្តិ, តស្មា តេសំ អាគតានាគតភាវោ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ **អម្ហាកំ គោចរគាមេ**តិ សលាកភត្តទាយកានំ គាមេ។ **ភុញ្ជិតុំ អាគច្ឆន្តី**តិ “មហាថេរោ ឯកកោវ វិហារេ ឱហីនោ អវសេសំ សព្ពសលាកា អត្តនោ បាបេត្វា ឋិតោ”តិ មញ្ញមានា អាគច្ឆន្តិ។

បក្ខិកភត្តាទិកថាវណ្ណនា

អភិលក្ខិតេសុ ចតូសុ បក្ខទិវសេសុ ទាតព្ពភត្តំ **បក្ខិកំ។ អភិលក្ខិតេសូ**តិ ឯត្ថ **អភី**តិ ឧបសគ្គមត្តំ, លក្ខណីយេសុ ឥច្ចេវ អត្ថោ, ឧបោសថសមាទានធម្មស្សវនបូជាសក្ការាទិករណត្ថំ លក្ខិតព្ពេសុ សល្លក្ខេតព្ពេសុ ឧបលក្ខេតព្ពេសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ស្វេ បក្ខោ**តិ “អជ្ជ បក្ខិកំ ន គាហេតព្ព”ន្តិ បក្ខិកស្ស អនិយមត្តា វុត្តំ។ “ស្វេ អម្ហាកំ ឃរេ លូខភត្តំ ភវិស្សតី”តិ បោត្ថកេសុ លិខន្តិ, “បក្ខភត្តំ ភវិស្សតី”តិ បាឋេន ភវិតព្ពំ។ ឧបោសថេ ទាតព្ពំ ភត្តំ **ឧបោសថិកំ។ និពន្ធាបិត**ន្តិ “អសុកវិហារស្សា”តិ និយមិតំ។ **គាហេត្វា ភុញ្ជិតព្ព**ន្តិ តស្មឹ សេនាសនេ វសន្តេហិ ឋិតិកាយ គាហេត្វា ភុញ្ជិតព្ពំ។ **តណ្ឌុលាទីនិ បេសេន្តិ...បេ.... វដ្ដតី**តិ អភិហដភិក្ខត្តា វដ្ដតិ។ **តថា បដិគ្គហិតត្តា**តិ ភិក្ខានាមេន បដិគ្គហិតត្តា។ **បត្តំ បូរេត្វា ថកេត្វា ទិន្ន**ន្តិ “គុឡកភត្តំ ទេមា”តិ ទិន្នំ។ **គុឡបិណ្ឌេបិ...បេ.... ទាតព្ពោ**តិ ឯត្ថ **គុឡបិណ្ឌំ** តាលបក្កប្បមាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សង្ឃភេទកក្ខន្ធកំ

ឆសក្យបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

៣៣០. សង្ឃភេទកក្ខន្ធកេ **អនុបិយាយ**ន្តិអាទីសុ “អនុបិយា នាមា”តិ វត្តព្ពេ អាការស្ស រស្សត្តំ អនុនាសិកស្ស ច អាគមំ កត្វា **“អនុបិយំ នាមា”**តិ វុត្តំ។ **មល្លាន**ន្តិ មល្លរាជូនំ។ **ន ហេដ្ឋា បាសាទា ឱរោហតី**តិ ឧបរិបាសាទតោ ហេដ្ឋិមតលំ ន ឱរោហតិ, “ហេដ្ឋាបាសាទ”ន្តិបិ បឋន្តិ។ អនុរុទ្ធោ វា បព្ពាជេយ្យាតិ យោជេតព្ពំ។ **ឃរាវាសត្ថ**ន្តិ ឃរាវាសស្ស អនុច្ឆវិកំ កម្មំ។ **ឧទកំ អភិនេតព្ព**ន្តិ ឧទកំ អាហរិតព្ពំ។ **និន្នេតព្ព**ន្តិ អាភតមុទកំ បុន នីហរិតព្ពំ។ **និទ្ទាបេតព្ព**ន្តិ អន្តរន្តរា ឧដ្ឋិតតិណានិ ឧទ្ធរិត្វា អបនេតព្ពំ។ **លវាបេតព្ព**ន្តិ បរិបក្កកាលេ លវាបេតព្ពំ។ **ឧព្ពាហាបេតព្ព**ន្តិ ខលមណ្ឌលំ ហរាបេតព្ពំ។ **ឧជុំ ការាបេតព្ព**ន្តិ បុញ្ជំ ការាបេតព្ពំ។ **បលាលានិ ឧទ្ធរាបេតព្ពា**នីតិ បលាលានិ អបនេតព្ពានិ។ **ភុសិកា ឧទ្ធរាបេតព្ពា**តិ គុន្នំ ខុរគ្គេហិ សញ្ចិន្នា ភុសសង្ខាតា នាឡទណ្ឌា អបនេតព្ពា។ **ឱបុនាបេតព្ព**ន្តិ វាតមុខេ ឱបុនាបេត្វា បលាលំ អបនេតព្ពំ។ **អតិហរាបេតព្ព**ន្តិ អន្តោកោដ្ឋាគារំ ឧបនេតព្ពំ។ **ន កម្មា**តិ ន កម្មានិ។ **ឃរាវាសត្ថេនា**តិ ឧបយោគត្ថេ ករណវចនំ។ **ឧបជានាហី**តិ ច ឧបសគ្គមត្តោ **ឧប**-សទ្ទោ។ តេនាហ **“ឃរាវាសត្ថំ ជានាហី”**តិ។ **ជានាហី**តិ ចេត្ថ បដិបជ្ជាតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អកាមកា**តិ អនិច្ឆមានា។

៣៣១-៣៣២. **យំ ន និវត្តោ**តិ យស្មា ន និវត្តោ។ **សុញ្ញាគារគតោ**តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ២០) “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច អវសេសំ អរញ្ញ”ន្តិ (បារា.៩២) វុត្តំ អរញ្ញំ រុក្ខមូលញ្ច ឋបេត្វា អញ្ញំ បព្ពតកន្ទរាទិ បព្ពជិតសារុប្បំ និវាសដ្ឋានំ ជនសម្ពាធាភាវតោ ឥធ “សុញ្ញាគារ”ន្តិ អធិប្បេតំ។ អថ វា ឈានកណ្ដកានំ សទ្ទានំ អភាវតោ វិវិត្តំ យំ កិញ្ចិ អគារម្បិ “សុញ្ញាគារ”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ តំ សុញ្ញាគារំ ឧបគតោ។ **អភិក្ខណ**ន្តិ ពហុលំ។ **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ សោ ហិ អាយស្មា អរញ្ញេ ទិវាវិហារំ ឧបគតោបិ រត្តិវាសូបគតោបិ យេភុយ្យេន ផលសមាបត្តិសុខេន និរោធសមាបត្តិសុខេន ច វីតិនាមេសិ, តស្មា តំ សុខំ សន្ធាយ បុព្ពេ អត្តនា អនុភូតំ សភយំ សបរិឡាហំ រជ្ជសុខំ ជិគុច្ឆិត្វា “អហោ សុខំ អហោ សុខ”ន្តិ សោមនស្សសហិតញាណសមុដ្ឋានំ បីតិសមុគ្គារំ សមុគ្គិរតិ។ **តេ ភិក្ខូ ភគវន្តំ ឯតទវោចុ**ន្តិ តេ សម្ពហុលា ភិក្ខូ ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតា តស្ស អនុគ្គណ្ហនាធិប្បាយេន ភគវន្តំ ឯតទវោចុំ, ន ឧជ្ឈានវសេន។ **និស្សំសយ**ន្តិ អសន្ទេហេន, ឯកន្តេនាតិ អត្ថោ។ តេ កិរ ភិក្ខូ បុថុជ្ជនា តស្ស អាយស្មតោ វិវេកសុខំ សន្ធាយ ឧទានំ អជានន្តា ឯវមាហំសុ។ **សមនុស្សរន្តោ**តិ ឧក្កណ្ឋនវសេន អនុស្សរន្តោ។

អញ្ញតរន្តិ នាមគោត្តេន អបាកដំ ឯកំ ភិក្ខុំ។ **អាមន្តេសី**តិ អាណាបេសិ តេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុកាមោ។ **ឯវ**ន្តិ វចនសម្បដិគ្គហេ, សាធូតិ អត្ថោ។ **ឯវំ ភន្តេ**តិ ឯត្ថ បន **ឯវំ**-សទ្ទោ បដិញ្ញាយំ។ “អភិក្ខណំ ‘អហោ សុខំ អហោ សុខ’ន្តិ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី”តិ យថា តេ ភិក្ខូ វទន្តិ, តំ ឯវំ តថេវាតិ អត្ថនោ ឧទានំ បដិជានាតិ។ **“កឹ បន ត្វំ ភទ្ទិយា”**តិ កស្មា ភគវា បុច្ឆតិ, កឹ តស្ស ចិត្តំ ន ជានាតីតិ? នោ ន ជានាតិ, តេនេវ បន តមត្ថំ វទាបេត្វា តេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុំ បុច្ឆតិ។ វុត្តញ្ហេតំ “ជានន្តាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តិ, ជានន្តាបិ ន បុច្ឆន្តី”តិអាទិ (បារា. ១៦, ១៩៤)។ **អត្ថវស**ន្តិ ការណំ។

អន្តោបិ អន្តេបុរេតិ ឥត្ថាគារស្ស សញ្ចរណដ្ឋានភូតេ រាជគេហស្ស អព្ភន្តរេ, យត្ថ រាជា នហានភោជនសយនាទី កប្បេតិ។ **រក្ខា សុសំវិហិតា**តិ អារក្ខាទិកតបុរិសេហិ គុត្តិ សុដ្ឋុ សមន្តតោ វិហិតា។ **ពហិបិ អន្តេបុរេ**តិ អដ្ដករណដ្ឋានាទិកេ អន្តេបុរតោ ពហិភូតេ រាជគេហេ។ **ឯវំ រក្ខិតោ គោបិតោ សន្តោ**តិ ឯវំ រាជគេហរាជធានីរជ្ជទេសេសុ អន្តោ ពហិ ច អនេកេសុ ឋានេសុ អនេកសតេហិ សុសំវិហិតរក្ខាវរណគុត្តិយា មមេវ និព្ភយត្ថំ ផាសុវិហារត្ថំ រក្ខិតោ គោបិតោ សមានោ។ **ភីតោ**តិអាទីនិ បទានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ អថ វា **ភីតោ**តិ បររាជូហិ ភាយមានោ។ **ឧព្ពិគ្គោ**តិ សករជ្ជេបិ បកតិក្ខោភតោ ឧប្បជ្ជនកភយុព្ពេគេន ឧព្ពិគ្គោ ចលិតោ។ **ឧស្សង្កី**តិ “រញ្ញោ នាម សព្ពកាលំ អវិស្សត្ថេន ភវិតព្ព”ន្តិ វចនតោ សព្ពត្ថ អវិស្សាសនវសេន តេសំ តេសំ កិច្ចករណីយានំ អច្ចយតោ ឧប្បជ្ជនកបរិសង្កាយ ច ឧទ្ធមុទ្ធំ សង្កមានោ។ **ឧត្រាសី**តិ “សន្តិកាវចរេហិបិ អជានន្តស្សេវ មេ កទាចិ អនត្ថោ ភវេយ្យា”តិ ឧប្បន្នេន សរីរកម្បម្បិ ឧប្បាទនសមត្ថេន តាសេន ឧត្រាសិ។ “ឧត្រស្តោ”តិបិ បឋន្តិ។ **វិហរាមី**តិ ឯវំភូតោ ហុត្វា វិហរាមិ។

ឯតរហីតិ ឥទានិ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ។ **ឯកោ**តិ អសហាយោ។ តេន វិវេកដ្ឋកាយតំ ទស្សេតិ។ **អភីតោ**តិអាទីនំ បទានំ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ភយាទិនិមិត្តស្ស បរិគ្គហស្ស តំនិមិត្តស្ស ច កិលេសគហនស្ស អភាវេនេវស្ស អភីតាទិតាតិ ឯតេន ចិត្តវិវេកំ ទស្សេតិ។ **អប្បោស្សុក្កោ**តិ សរីរគុត្តិយំ និរុស្សុក្កោ។ **បន្នលោមោ**តិ លោមហំសុប្បាទកស្ស ឆម្ភិតត្តស្ស អភាវេន អនុគ្គតលោមោ។ បទទ្វយេនបិ សេរិ

វិហារំ ទស្សេតិ។ **បរទត្តវុត្តោ**តិ បរេហិ ទិន្នេន ចីវរាទិនា វត្តមានោ។ ឯតេន សព្ពសោ សង្ខារាវទីបនមុខេន អនវសេសភយហេតុវិរហំ ទស្សេតិ។ **មិគភូតេន ចេតសា**តិ វិស្សត្ថវិហារិតាយ មិគស្ស វិយ ជាតេន ចិត្តេន។ មិគោ ហិ អមនុស្សបថេ អរញ្ញេ វសមានោ វិស្សត្ថោ តិដ្ឋតិ និសីទតិ និបជ្ជតិ យេនកាមញ្ច បក្កមតិ អប្បដិហតចារោ, ឯវំ អហម្បិ វិហរាមីតិ ទស្សេតិ។ វុត្តញ្ហេតំ បច្ចេកសម្ពុទ្ធេន –

> “មិគោ អរញ្ញម្ហិ យថា អពទ្ធោ;
> យេនិច្ឆកំ គច្ឆតិ គោចរាយ;
> វិញ្ញូ នរោ សេរិតំ បេក្ខមានោ;
> ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ (សុ. និ. ៣៩; អប. ថេរ ១.១.៩៥);

ឥមំ ខោ អហំ, ភន្តេ, អត្ថវសន្តិ ភគវា យទិទំ មម ឯតរហិ បរមំ វិវេកសុខំ ផលសមាបត្តិសុខំ, ឥទមេវ ការណំ សម្បស្សមានោ “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”ន្តិ ឧទានេមិ។ **ឯតមត្ថ**ន្តិ ឯតំ ភទ្ទិយត្ថេរស្ស បុថុជ្ជន វិសយាតីតំ វិវេកសុខសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ សហេតុកភយសោកវិគមានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបាតិ យស្ស អរិយបុគ្គលស្ស អន្តរតោ អព្ភន្តរេ អត្តនោ ចិត្តេ ចិត្តកាលុស្សិយករណតោ ចិត្តប្បកោបា រាគាទយោ អាឃាតវត្ថុអាទិការណភេទតោ អនេកភេទា ទោសកោបា ឯវ វា ន សន្តិ, មគ្គេន បហីនត្តា ន វិជ្ជន្តិ។ អយញ្ហិ **អន្តរ**-សទ្ទោ កិញ្ចាបិ “មញ្ច ត្វញ្ច កិមន្តរ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.២២៨) ការណេ ទិស្សតិ, “អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ”តិអាទីសុ (មហាវ. ៣៤៦) វេមជ្ឈេ, “អន្តរា ច ជេតវនំ អន្តរា ច សាវត្ថិ”ន្តិអាទីសុ (ឧទា. ១៣, ៤៤) វិវរេ, “ភយមន្តរតោ ជាត”ន្តិអាទីសុ (ឥតិវុ. ៨៨; មហានិ. ៥) ចិត្តេ, ឥធាបិ ចិត្តេ ឯវ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនេវាហ “**យស្ស ចិត្តេ កោបា ន សន្តី**”តិ។

អភវ-សទ្ទស្ស ***វិភវ***-សទ្ទេន អត្ថុទ្ធារេ ការណមាហ “***វិភវោតិ ច អភវោតិ ច អត្ថតោ ឯក***”ន្តិ។ ***ឥតិ***-សទ្ទោ បការវចនោតិ អាហ “***ឥតិ អនេកប្បការា ភវាភវតា***”តិ។ ***វីតិវត្តោ***តិ អតិក្កន្តោ ។ ឯត្ថ ច “យស្សា”តិ ឥទំ យោ វីតិវត្តោតិ វិភត្តិវិបរិណាមវសេន យោជេតព្ពំ។ **តំ វិគតភយ**ន្តិ តំ ឯវរូបំ យថាវុត្តគុណសមន្នាគតំ ខីណាសវំ ចិត្តកោបាភាវតោ ឥតិភវាភវសមតិក្កមនតោ ច ភយហេតុវិគមេន វិគតភយំ។ វិវេកសុខេន អគ្គផលសុខេន ច **សុខឹ,** វិគតភយត្តា ឯវ **អសោកំ។ ទេវា នានុភវន្តិ ទស្សនាយា**តិ អធិគតមគ្គេ ឋបេត្វា សព្ពេបិ ឧបបត្តិទេវា វាយមន្តាបិ ចិត្តចារទស្សនវសេន ទស្សនាយ ទដ្ឋុំ នានុភវន្តិ ន អភិសម្ភុណន្តិ ន សក្កោន្តិ, បគេវ មនុស្សា។ សេក្ខាបិ ហិ បុថុជ្ជនា វិយ អរហតោ ចិត្តប្បវត្តឹ ន ជានន្តិ។ **តស្ស ទស្សនំ ទេវានម្បិ ទុល្លភ**ន្តិ ឯវម្បិ ចិត្តចារទស្សនវសេន តស្ស ទស្សនំ ទេវានម្បិ ទុល្លភំ អលព្ភនីយំ, ទេវេហិបិ តំ ទស្សនំ ន សក្កា បាបុណិតុន្តិ ឯវមេត្ថោ គហេតព្ពោ។ អភាវត្ថោ ហេត្ថ **ទុ**-សទ្ទោ “ទុប្បញ្ញោ”តិអាទីសុ វិយ។

៣៣៣. ***ភត្តាភិហារោ***តិ អភិហរិតព្ពភត្តំ។ តស្ស បន បមាណំ ទស្សេតុំ “**បញ្ច ច ថាលិបាកសតានី**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឯកោ ថាលិបាកោ ទសន្នំ បុរិសានំ ភត្តំ គណ្ហាតិ។ **លាភសក្ការសិលោកេនា**តិ ឯត្ថ **លាភោ** នាម ចតុបច្ចយលាភោ។ **សក្ការោ**តិ តេសំយេវ សុកតានំ សុសង្ខតានំ លាភោ។ **សិលោកោ**តិ វណ្ណឃោសោ។ **មនោមយំ កាយ**ន្តិ ឈានមនេន និព្ពត្តំ ព្រហ្មកាយំ។ **ឧបបន្នោ**តិ ឧបគតោ។ **អត្តភាវប្បដិលាភោ**តិ សរីរបដិលាភោ។ **ទ្វេ វា តីណិ វា មាគធកានិ គាមខេត្តានី**តិ ឯត្ថ **មាគធកំ គាមខេត្តំ** អត្ថិ ខុទ្ទកំ, អត្ថិ មជ្ឈិមំ, អត្ថិ មហន្តំ។ **ខុទ្ទកំ គាមខេត្តំ** ឥតោ ចត្តាលីស ឧសភានិ, ឯត្តោ ចត្តាលីស ឧសភានីតិ គាវុតំ ហោតិ។ **មជ្ឈិមំ** ឥតោ គាវុតំ, ឯត្តោ គាវុតន្តិ អឌ្ឍយោជនំ ហោតិ។ **មហន្តំ** ឥតោ ទិយឌ្ឍគាវុតំ, ឯត្តោ ទិយឌ្ឍគាវុតន្តិ តិគាវុតំ ហោតិ។ តេសុ ខុទ្ទកេន គាមខេត្តេន តីណិ, ខុទ្ទកេន ច មជ្ឈិមេន ច ទ្វេ គាមខេត្តានិ តស្ស អត្តភាវោ។ តិគាវុតញ្ហិស្ស សរីរំ។ **បរិហរិស្សាមី**តិ បដិជគ្គិស្សាមិ គោបយិស្សាមិ។ **រក្ខស្សេត**ន្តិ រក្ខស្សុ ឯតំ។

បញ្ចសត្តុកថាវណ្ណនា

៣៣៤. **សត្ថារោ**តិ គណសត្ថារោ។ **នាស្សស្សា**តិ ន ឯតស្ស ភវេយ្យ។ **តន្តិ** តំ សត្ថារំ។ **តេនា**តិ អមនាបេន។ **សមុទាចរេយ្យាមា**តិ កថេយ្យាម។ **សម្មន្នតី**តិ អម្ហាកំ សម្មានំ ករោតិ។ តេនាហ “**សម្មានេតី**”តិ, **សម្មន្នតី**តិ វា បរេហិ សម្មានីយតីតិ អត្ថោ។

៣៣៥. **នាសាយ បិត្តំ ភិន្ទេយ្យុ**ន្តិ អច្ឆបិត្តំ វា មច្ឆបិត្តំ វា នាសាបុដេ បក្ខិបេយ្យុំ។ **បរាភវាយា**តិ អវឌ្ឍិយា វិនាសាយ។ **អស្សតរី**តិ វឡវាយ កុច្ឆិស្មិំ គទ្រភស្សជាតា, តំ អស្សេន សទ្ធឹ សម្បយោជេន្តិ, សា គព្ភំ គណ្ហិត្វា កាលេ

សម្បត្តេ វិជាយិតុំ ន សក្កោតិ, បាទេហិ ភូមី បហរន្តី តិដ្ឋតិ, អថស្សា ចត្តារោ បាទេ ចតូសុ ខាណុកេសុ ពន្ធិត្វា កុច្ឆឹ ផាលេត្វា បោតកំ នីហរន្តិ, សា តត្ថេវ មរតិ។ តេន វុត្តំ “**អត្តវធាយ គព្ភំ គណ្ហាតី**”តិ។

៣៣៩. បោត្ថនិកន្តិ ឆុរិកំ, យំ ខរន្តិបិ វុច្ចតិ។

នាឡាគិរិបេសនកថាវណ្ណនា

៣៤២. មា កុញ្ជរ នាគមាសទោតិ ភោ, កុញ្ជរ, ពុទ្ធនាគំ វធកចិត្តេន មា ឧបគច្ឆ។ **ទុក្ខ**ន្តិ ទុក្ខការណត្តា ទុក្ខំ។ កថំ តំ ទុក្ខន្តិ អាហ “**ន ហិ នាគហតស្សា**”តិអាទិ។ នាគហតស្ស សុគតិបដិក្ខេបេន ពុទ្ធនាគស្ស ឃាតោ ទុគ្គតិទុក្ខការណន្តិ ទស្សេតិ។ **ឥតោ**តិ ឥតោ ជាតិតោ។ **យតោ**តិ យស្មា។ **ឥតោ បរំ យតោ**តិ ឥតោ បរំ គច្ឆន្តស្សាតិ វា អត្ថោ។ **មទោ**តិ មានមទោ។ **បមាទោ**តិ បមត្តភាវោ។ **បដិកុដិតោ**តិ សង្កុដិតោ។ **អលក្ខិកោ**តិ អហិរិកោ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។

បញ្ចវត្ថុយាចនកថាវណ្ណនា

៣៤៣. តិកភោជនន្តិ តីហិ ភុញ្ជិតព្ពភោជនំ, តិណ្ណំ ឯកតោ បដិគ្គហេត្វា ភុញ្ជិតុំ បញ្ញបេស្សាមីតិ អត្ថោ។ **កោកាលិកោ**តិអាទីនិ ចតុន្នំ ទេវទត្តបក្ខិយានំ គណបាមោក្ខានំ នាមានិ។ **អាយុកប្ប**ន្តិ ឯកំ មហាកប្បំ អសីតិភាគំ កត្វា តតោ ឯកភាគមត្តំ កាលំ អន្តរកប្បសញ្ញិតំ កាលំ។

អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ឯតទវោចាតិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤៨) ទេវទត្តោ សព្ពំ សង្ឃភេទស្ស បុព្ពភាគំ និប្ផាទេត្វា “ឯកំសេនេវ អជ្ជ អាវេណិកំ ឧបោសថំ សង្ឃកម្មញ្ច ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឯតំ “**អជ្ជតគ្គេ**”តិអាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **អញ្ញត្រេវ ភគវតា**តិ វិនា ឯវ ភគវន្តំ, តំ សត្ថារំ អកត្វាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញត្រ ភិក្ខុសង្ឃា ឧបោសថំ ករិស្សាមិ សង្ឃកម្មានិ ចា**តិ ភគវតោ ឱវាទការកំ ភិក្ខុសង្ឃំ វិនា មំ អនុវត្តន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ អាវេណិកំ ឧបោសថំ សង្ឃកម្មានិ ច ករិស្សាមិ។ **អជ្ជតគ្គេ, ភន្តេ, ទេវទត្តោ សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតី**តិ ភេទការកានំ សព្ពេសំ ទេវទត្តេន សជ្ជិតត្តា “ឯកំសេនេវ ទេវទត្តោ អជ្ជ សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតី”តិ មញ្ញមានោ ឯវមាហ។ **ភិន្ទិស្សតី**តិ ទ្វិធា ករិស្សតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អវីចិមហានិរយុប្បត្តិសំវត្តនិយំ កប្បដ្ឋិយំ អតេកិច្ឆំ ទេវទត្តេន និព្ពត្តិយមានំ សង្ឃភេទកម្មំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ កុសលាកុសលេសុ យថាក្កមំ សប្បុរិសាសប្បុរិសានំ សុករាបដិបត្តិ, ន បន នេសំ អកុសលកុសលេសូតិ ឥទមត្ថវិភាវនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សុករំ សាធុនា សាធូ**តិ អត្តនោ បរេសញ្ច ហិតំ សាធេតីតិ **សាធុ,** សម្មាបដិបន្នោ។ តេន សាធុនា សារិបុត្តាទិនា សាវកេន បច្ចេកសម្ពុទ្ធេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន អញ្ញេន វា លោកិយសាធុនា សាធុ សុន្ទរំ ភទ្ទកំ អត្តនោ បរេសញ្ច ហិតសុខាវហំ សុករំ សុខេន កាតុំ សក្កា។ **សាធុ បាបេន ទុក្ករ**ន្តិ តទេវ បន វុត្តលក្ខណំ សាធុ បាបេន ទេវទត្តាទិនា បាបបុគ្គលេន ទុក្ករំ កាតុំ ន សក្កា, ន សោ តំ កាតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ។ **បាបំ បាបេន សុករ**ន្តិ បាបំ អសុន្ទរំ អត្តនោ បរេសញ្ច អនត្ថាវហំ បាបេន យថាវុត្តបាបបុគ្គលេន សុករំ សុខេន កាតុំ សក្កុណេយ្យំ។ **បាបមរិយេហិ ទុក្ករ**ន្តិ អរិយេហិ បន ពុទ្ធាទីហិ តំ បាបំ ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវំ។ សេតុឃាតោយេវ ហិ តេសំ តត្ថាតិ ទីបេតិ។

សង្ឃភេទកថាវណ្ណនា

៣៤៥. អថ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ អាទេសនាបាដិហារិយានុសាសនិយាតិអាទីសុ បរស្ស ចិត្តំ ញត្វា កថនំ **អាទេសនាបាដិហារិយំ,** សាវកានញ្ច ពុទ្ធានញ្ច សតតំ ធម្មទេសនំ **អនុសាសនីបាដិហារិយំ,** ឥទ្ធិវិធំ **ឥទ្ធិបាដិហារិយំ**។ តត្ថ ឥទ្ធិបាដិហារិយេន សទ្ធឹ អនុសាសនីបាដិហារិយំ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស អាចិណ្ណំ, អាទេសនាបាដិហារិយេន សទ្ធឹ អនុសាសនីបាដិហារិយំ ធម្មសេនាបតិស្ស។ តេន វុត្តំ “អាយស្មា សារិបុត្តោ អាទេសនាបាដិហារិយានុសាសនិយា ភិក្ខូ ធម្មិយា កថាយ ឱវទី”តិអាទិ។ តទា ហិ ទ្វីសុ អគ្គសាវកេសុ ធម្មសេនាបតិ តេសំ ភិក្ខូនំ ចិត្តចារំ ញត្វា ធម្មំ ទេសេសិ, មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ វិកុព្ពនំ ទស្សេត្វា ធម្មំ ទេសេសិ, បាឡិយញ្ចេត្ថ ទ្វិន្នម្បិ ថេរានំ ទេសនាយ ធម្មចក្ខុបដិលាភោវ ទស្សិតោ។ ទីឃភាណកា បន ឯវំ វទន្តិ “ភគវតា បេសិតេសុ ទ្វីសុ អគ្គសាវកេសុ ធម្មសេនាបតិ តេសំ ចិត្តចារំ ញត្វា ធម្មំ ទេសេសិ, ថេរស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា បញ្ចសតាបិ ភិក្ខូ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហឹសុ។ អថ នេសំ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ វិកុព្ពនំ ទស្សេត្វា ធម្មំ

ទេសេសិ, តំ សុត្វា សព្ពេ អរហត្តផលេ បតិដ្ឋហីសូ”តិ។ **ទេវទត្តំ ឧដ្ឋាបេសី**តិ ជណ្ណុកេន ហទយមជ្ឈេ បហរិត្វា ឧដ្ឋាបេសិ។

៣៤៦. សរសីតិ សរោ។ **សុវិក្ខាលិត**ន្តិ សុដ្ឋុ វិក្ខាលិតំ, សុវិសោធិតំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **សំខាទិត្វា**តិ សុដ្ឋុ ខាទិត្វា។ **មហី វិកុព្ពតោ**តិ មហី ទន្តេហិ វិលិខន្តស្ស។ នទីសុ ភិសំ ឃសានស្សាតិ យោជេតព្ពំ។ **នទី**តិ ចេត្ថ មហាសរោ អធិប្បេតោ។ **ជគ្គតោ**តិ ហត្ថិយូថំ បាលេន្តស្ស។ **ភិង្កោរវា**តិ ហត្ថិបោតកោ វិយ។ **មមានុកុព្ព**ន្តិ មំ អនុករោន្តោ។

៣៤៧. ទូតេយ្យន្តិ ទូតកម្មំ។ **គន្តុមរហតី**តិ ទូតេយ្យសង្ខាតំ សាសនំ ហរិតុំ ធារេត្វា ហរិតុំ អរហតិ។ **សោតា**តិ យំ អស្ស សាសនំ ទេន្តិ, តស្ស សោតា។ **សាវេតា**តិ តំ ឧគ្គណ្ហិត្វា “ឥទំ នាម តុម្ហេហិ វុត្ត”ន្តិ បដិសាវេតា។ **ឧគ្គហេតា**តិ សុឧគ្គហិតំ កត្វា ឧគ្គហេតា។ **ធារេតា**តិ សុធារិតំ កត្វា ធារេតា។ **វិញ្ញាតា**តិ អត្តនា តស្ស អត្ថំ ជានិតា។ **វិញ្ញាបេតា**តិ បរំ វិជានាបេតា។ **សហិតាសហិតស្សា**តិ “ឥទំ សហិតំ, ឥទំ អសហិត”ន្តិ ឯវំ សហិតាសហិតស្ស **កុសលោ** ឧបគតានុបគតេសុ ឆេកោ សាសនំ អារោចេន្តោ សហិតាសហិតំ សល្លក្ខេត្វា អារោចេតិ។ **ន ព្យថតី**តិ ន វេធតិ ន ឆម្ភតិ។ **ឧគ្គវាទិនិ**ន្តិ ផរុសវចនេន សមន្នាគតំ។ **បុច្ឆិតោ**តិ បដិញ្ញត្តាយ បុច្ឆិតោ។

៣៤៨. អដ្ឋហិ, ភិក្ខវេ, អសទ្ធម្មេហីតិអាទីសុ **អសទ្ធម្មេហី**តិ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៨៩) អសតំ ធម្មេហិ, អសន្តេហិ វា អសោភនេហិ វា ធម្មេហិ។ **អភិភូតោ**តិ អជ្ឈោត្ថដោ។ **បរិយាទិន្នចិត្តោ**តិ ខេបិតចិត្តោ លាភាទិហេតុកេន ឥច្ឆាចារេន មានមទាទិនា ច ខយំ បាបិតកុសលចិត្តោ។ អថ វា **បរិយាទិន្នចិត្តោ**តិ បរិតោ អាទិន្នចិត្តោ, វុត្តប្បការេន អកុសលកោដ្ឋាសេន យថា កុសលចិត្តស្ស ឧប្បត្តិវារោ ន ហោតិ, ឯវំ សមន្តតោ គហិតចិត្តសន្តានោតិ អត្ថោ។ អបាយេ និព្ពត្តនារហតាយ **អាបាយិកោ**។ តត្ថាបិ អវីចិសង្ខាតេ មហានិរយេ ឧប្បជ្ជតីតិ **នេរយិកោ**។ ឯកំ អន្តរកប្បំ បរិបុណ្ណមេវ កត្វា តត្ថ តិដ្ឋតីតិ **កប្បដ្ឋោ**។ **អតេកិច្ឆោ**តិ ពុទ្ធេហិបិ អនិវត្តនីយត្តា អវីចិនិព្ពត្តិយា តិកិច្ឆាភាវតោ អតេកិច្ឆោ, អតិកិច្ឆនីយោតិ អត្ថោ។ **លាភេនា**តិ លាភេន ហេតុភូតេន។ អថ វា លាភហេតុកេន មានាទិនា។ លាភញ្ហិ និស្សាយ ឥធេកច្ចេ បុគ្គលា បាបិច្ឆា ឥច្ឆាបកតា ឥច្ឆាចារេ ឋត្វា “លាភំ និព្ពត្តេស្សាមា”តិ អនេកវិហិតំ អនេសនំ អប្បតិរូបំ អាបជ្ជិត្វា ឥតោ ចុតា អបាយេសុ និព្ពត្តន្តិ។ អបរេ យថាលាភំ លភិត្វា តំនិមិត្តំ មានាតិមានមទមច្ឆរិយាទិវសេន បមាទំ អាបជ្ជិត្វា ឥតោ ចុតា អបាយេសុ និព្ពត្តន្តិ, អយញ្ច តាទិសោ។ តេន វុត្តំ “លាភេន, ភិក្ខវេ, អភិភូតោ បរិយាទិន្នចិត្តោ ទេវទត្តោ អាបាយិកោ”តិអាទិ។ **អសក្ការេនា**តិ ហីឡេត្វា បរិភវិត្វា បរេហិ អត្តនិ បវត្តិតេន អសក្ការេន, អសក្ការហេតុកេន វា មានាទិនា។ អសន្តគុណសម្ភាវនាធិប្បាយេន បវត្តា បាបា ឥច្ឆា ឯតស្សាតិ បាបិច្ឆោ, តស្ស ភាវោ **បាបិច្ឆតា,** តាយ។ “អហំ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមិ, ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី”តិ ហិ តស្ស ឥច្ឆា ឧប្បន្នា។ កោកាលិកាទយោ បាបា លាមកា មិត្តា ឯតស្សាតិ បាបមិត្តោ, តស្ស ភាវោ **បាបមិត្តតា,** តាយ។

៣៤៩. អភិភុយ្យាតិ អភិភវិត្វា មទ្ទិត្វា។

៣៥០. តីហិ, ភិក្ខវេ, អសទ្ធម្មេហីតិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **ឱរមត្តកេន វិសេសាធិគមេន អន្តរា វោសានំ អាបាទី**តិ ឯត្ថ បន អយមត្ថោ។ **ឱរមត្តកេនា**តិ អប្បមត្តកេន ឈានាភិញ្ញាមត្តេន។ **វិសេសាធិគមេនា**តិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មាធិគមេន។ **អន្តរា**តិ វេមជ្ឈេ។ **វោសានំ អាបាទី**តិ អកតកិច្ចោវ សមានោ “កតកិច្ចោម្ហី”តិ មញ្ញមានោ សមណធម្មតោ វិគមំ អាបជ្ជិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឈានាភិញ្ញាហិ ឧត្តរិករណីយេ អធិគន្តព្ពេ មគ្គផលេ អនធិគតេ សតិយេវ តំ អនធិគន្ត្វា សមណធម្មតោ វិគមំ អាបជ្ជីតិ។ ឥតិ ភគវា ឥមិនា សុត្តេន វិសេសតោ បុថុជ្ជនភាវេ អាទីនវំ បកាសេតិ “ភារិយោ បុថុជ្ជនភាវោ, យត្រ ហិ នាម ឈានាភិញ្ញាបរិយោសានា សម្បត្តិយោ និព្ពត្តេត្វាបិ អនេកានត្ថាវហំ នានាវិធទុក្ខហេតុអសន្តគុណសម្ភាវនំ អសប្បុរិសសំសគ្គំ អាលសិយានុយោគញ្ច អវិជហន្តោ អវីចិសំវត្តនិកំ កប្បដ្ឋិយំ អតេកិច្ឆំ កិព្ពិសំ បសវតី”តិ។

គាថាសុ **មា**តិ បដិសេធេ និបាតោ។ **ជាតុ**តិ ឯកំសេន។ **កោចី**តិ សព្ពសង្គាហកវចនំ។ **លោកស្មិ**ន្តិ សត្តលោកេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥមស្មិំ សត្តលោកេ កោចិ បុគ្គលោ ឯកំសេន បាបិច្ឆោ មា ហោតូតិ។ **តទមិនាបិ ជានាថ, បាបិច្ឆានំ យថា គតី**តិ បាបិច្ឆានំ បុគ្គលានំ យថាគតិ យាទិសី និព្ពត្តិ យាទិសោ អភិសម្បរាយោតិ ឥមិនាបិ ការណេន ជានាថាតិ ទេវទត្តំ និទស្សេន្តោ ឯវមាហ។

បណ្ឌិតោតិ សមញ្ញាតោតិ បរិយត្តិពាហុសច្ចេន បណ្ឌិតោតិ ញាតោ។ **ភាវិតត្តោតិ សម្មតោ**តិ ឈានាភិញ្ញាហិ ភាវិតចិត្តោតិ សម្ភាវិតោ។ តថា ហិ សោ “មហិទ្ធិកោ គោធិបុត្តោ, មហានុភាវោ គោធិបុត្តោ”តិ ធម្មសេនាបតិនាបិ បសំសិតោ អហោសិ។ **ជលំវ យសសា អដ្ឋា, ទេវទត្តោតិ វិស្សុតោ**តិ អត្តនោ កិត្តិយា

បរិវារេន ច ជលន្តោ វិយ ឱភាសន្តោ វិយ ឋិតោ ទេវទត្តោតិ ឯវំ វិស្សុតោ បាកដោ អហោសិ។ “មេ សុត”ន្តិបិ បាឋោ, មយា សុតំ សុតមត្តំ, កតិបាហេនេវ អតថាភូតត្តា តស្ស តំ បណ្ឌិច្ចាទិសវនមត្តមេវាតិ អត្ថោ។

សោ បមាទំ អនុចិណ្ណោ, អាសជ្ជ នំ តថាគតន្តិ សោ ឯវំភូតោ ទេវទត្តោ “អហម្បិ សាកិយបុត្តោ, ពុទ្ធោបិ សាកិយបុត្តោ, ពុទ្ធោបិ សមណោ, អហម្បិ សមណោ, ពុទ្ធោបិ ឥទ្ធិមា, អហម្បិ ឥទ្ធិមា, ពុទ្ធោបិ ទិព្ពចក្ខុកោ, ទិព្ពសោតចេតោបរិយញាណលាភី, ពុទ្ធោបិ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេ ធម្មេ ជានាតិ, អហម្បិ តេ ជានាមី”តិ អត្តនោ បមាណំ អជានិត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធំ អត្តនា សមសមដ្ឋបនេន បមាទំ អាបជ្ជន្តោ “ឥទានាហំ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមិ, ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី”តិ អភិមារបយោជនាទិនា តថាគតំ អាសជ្ជ អាសាទេត្វា វិហេឋេត្វា។ “បមាទមនុជិណ្ណោ”តិបិ បឋន្តិ។ តស្សត្ថោ – បមាទំ វុត្តនយេន បមជ្ជន្តោ បមាទំ និស្សាយ ភគវតា សទ្ធិំ យុគគ្គាហចិត្តុប្បាទេន សហេវ ឈានាភិញ្ញាហិ អនុជិណ្ណោ បរិហីនោតិ។ **អវីចិនិរយំ បត្តោ, ចតុទ្វារំ ភយានក**ន្តិ ជាលានំ តត្ថ ឧប្បន្នសត្តានំ វា និរន្តរតាយ “អវីចី”តិ លទ្ធនាមំ ចតូសុ បស្សេសុ ចតុមហាទ្វារយោគេន ចតុទ្វារំ អតិភយានកំ មហានិរយំ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន បត្តោ។ តថា ហិ វុត្តំ –

> “ចតុក្កណ្ណោ ចតុទ្វារោ, វិភត្តោ ភាគសោ មិតោ;
> អយោបាការបរិយន្តោ, អយសា បដិកុជ្ជិតោ។
>
> “តស្ស អយោមយា ភូមិ, ជលិតា តេជសា យុតា;
> សមន្តា យោជនសតំ, ផរិត្វា តិដ្ឋតិ សព្ពទា”តិ។ (ម. និ. ៣.២៥០, ២៦៧; អ. និ. ៣.៣៦);

អទុដ្ឋស្សាតិ អទុដ្ឋចិត្តស្ស។ **ទុព្ភេ**តិ ទុស្សេយ្យ។ **តមេវ បាបំ ផុសតី**តិ តមេវ អទុដ្ឋទុព្ភិំ បាបបុគ្គលំ បាបំ និហីនំ បាបផលំ ផុសតិ បាបុណាតិ អភិភវតិ។ **ភេស្មា**តិ វិបុលភាវេន គម្ភីរភាវេន ច ភីសាបនោ, ភីសាបេន្តោ វិយ វិបុលគម្ភីរោតិ អត្ថោ។ **វាទេនា**តិ ទោសេន។ **ឧបហឹសតី**តិ ពាធតិ អាសាទេតិ។ **វាទោ តម្ហិ ន រូហតី**តិ តស្មិំ តថាគតេ បរេន អារោបិយមានោ ទោសោ ន រុហតិ ន តិដ្ឋតិ, វិសកុម្ភោ វិយ សមុទ្ទស្ស ន តស្ស វិការំ ជនេតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ ឆហិ គាថាហិ បាបិច្ឆតាទិសមន្នាគតស្ស និរយូបគភាវទស្សនេន ទុក្ខតោ អបរិមុត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តប្បដិបក្ខធម្មសមន្នាគតស្ស ទុក្ខក្ខយំ ទស្សេន្តោ “**តាទិសំ មិត្ត**”ន្តិ ឱសានគាថមាហ។ តស្សត្ថោ – **យស្ស** សម្មា បដិបន្នស្ស **មគ្គានុគោ** បដិបត្តិមគ្គំ អនុគតោ សម្មា បដិបន្នោ អប្បិច្ឆតាទិគុណសមន្នាគមេន សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស **ខយំ** បរិយោសានំ បាបុណេយ្យ, តាទិសំ ពុទ្ធំ ពុទ្ធសាវកំ វា **បណ្ឌិតោ** សប្បញ្ញោ អត្តនោ **មិត្តំ កុព្ពេថ** តេន មេត្តិំ ករេយ្យ, **តញ្ច សេវេថ** តមេវ បយិរុបាសេយ្យាតិ។

កឹ បនេតំ សុត្តំ ទេវទត្តស្ស និរយូបបត្តិតោ បុព្ពេ ភាសិតំ, ឧទាហុ បច្ឆាតិ? **ឥតិវុត្តកដ្ឋកថាយំ** (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៨៩) តាវ –

> “ទេវទត្តេ ហិ អវីចិមហានិរយំ បវិដ្ឋេ ទេវទត្តបក្ខិកា អញ្ញតិត្ថិយា ‘សមណេន គោតមេន អភិសបិតោ ទេវទត្តោ បថវិំ បវិដ្ឋោ’តិ អព្ភាចិក្ខឹសុ។ តំ សុត្វា សាសនេ អនភិប្បសន្នា មនុស្សា ‘សិយា នុ ខោ ឯតទេវំ, យថា ឥមេ ភណន្តី’តិ អាសង្កំ ឧប្បាទេសុំ។ តំ បវត្តិំ ភិក្ខូ ភគវតោ អារោចេសុំ។ អថ ខោ ភគវា ‘ន, ភិក្ខវេ, តថាគតា កស្សចិ អភិសបំ ទេន្តិ, តស្មា ន ទេវទត្តោ មយា អភិសបិតោ, អត្តនោ កម្មេនេវ និរយំ បវិដ្ឋោ’តិ វត្វា តេសំ មិច្ឆាគាហំ បដិសេធេន្តោ ឥមាយ អដ្ឋុប្បត្តិយា ឥទំ សុត្តំ អភាសី”តិ –

វុត្តំ, តស្មា តេសំ មតេន តស្ស និរយូបបត្តិតោ បច្ឆាបិ ភគវា ឥទំ សុត្តមភាសីតិ វេទិតព្ពំ។ ឥធ បន តស្ស និរយូបបត្តិតោ បឋមមេវ ឧប្បន្នេ វត្ថុម្ហិ ភាសិតំ បាឡិអារុឡ្ហន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ “អវីចិនិរយំ បត្តោ”តិ ឥទំ បន អាសំសាយំ អតីតវចនន្តិ វុត្តំ, **អាសំសា**តិ ចេត្ថ អវស្សម្ភាវិនី អត្ថសិទ្ធិ អធិប្បេតា។ អវស្សម្ភាវិនិញ្ហិ អត្ថសិទ្ធិមបេក្ខិត្វា អនាគតម្បិ ភូតំ វិយ វោហរន្តិ, តញ្ច សទ្ទលក្ខណានុសារេន វេទិតព្ពំ។

សង្ឃភេទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបាលិបញ្ហកថាវណ្ណនា

៣៥១. ឧបាលិបញ្ហេ យំ វត្តព្ពំ, តំ អដ្ឋកថាយំ ទស្សិតមេវ។ តត្ថ **អនុនយន្តោ**តិ អនុជានាបេន្តោ, ភេទស្ស អនុរូបំ វា ពោធេន្តោ, យថា ភេទោ ហោតិ, ឯវំ ភិន្ទិតព្ពេ ភិក្ខូ វិញ្ញាបេន្តោតិ អត្ថោ។ តេនាហ **"ន តុម្ហាក"**ន្តិអាទិ។

៣៥២. អដ្ឋារសភេទករវត្ថូម្ហិ ទស អកុសលកម្មបថា សំកិលិដ្ឋធម្មតាយ វោទានធម្មបអបក្ខត្តា "អធម្មោ"តិ ទស្សិតា, តថា ឧបាទានាទយោ, ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ឯកន្តានវជ្ជភាវតោ នត្ថិ អធម្មភាវោ, ភគវតា បន ទេសិតាការេន ហាបេត្វា វឌ្ឍេត្វា វា កថនំ យថាធម្មំ អកថនន្តិ កត្វា អធម្មភាវោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **"តយោ សតិបដ្ឋានា"**តិអាទិ។ **និយ្យានិក**ន្តិ សប្បាដិហីរំ អប្បដិហតំ ហុត្វា បវត្តតីតិ អត្ថោ។ **តថេវា**តិ ឥមិនា "ឯវំ អម្ហាក"ន្តិអាទិនា វុត្តមត្ថំ អាកឌ្ឍតិ។ **កាតព្ពំ កម្មំ ធម្មោ នាមា**តិ យថាធម្មំ ករណតោ **ធម្មោ** នាម, ឥតរំ វុត្តវិបរិយាយតោ **អធម្មោ** នាម។

រាគវិនយោ...***បេ***.... ***អយំ វិនយោ នាមា***តិ រាគាទីនំ វិនយនតោ សំវរណតោ បជហនតោ បដិសង្ខានតោ ច **វិនយោ** នាម, វុត្តវិបរិយាយេន ឥតរោ **អវិនយោ**។ វត្ថុសម្បត្តិអាទិវសេន សព្ពេសំ វិនយកម្មានំ អកុប្បតាតិ អាហ **"វត្ថុសម្បត្តិ...បេ.... អយំ វិនយោ នាមា"**តិ។ តប្បដិបក្ខតោ **អវិនយោ** វេទិតព្ពោ។ តេនាហ **"វត្ថុវិបត្តី"**តិអាទិ។ យាសំ អាបន្នស្ស បព្ពជ្ជា សាវសេសា, តា អាបត្តិយោ **សាវសេសា**។

៣៥៤. **អាបាយិកោ**តិអាទិគាថាសុ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ១៨) សង្ឃស្ស ភេទសង្ខាតេ វគ្គេ រតោតិ **វគ្គរតោ**។ អធម្មិកតាយ អធម្មេ ភេទករវត្ថុម្ហិ សង្ឃភេទសង្ខាតេ ឯវ ច អធម្មេ ឋិតោតិ **អធម្មដ្ឋោ**។ **យោគក្ខេមា បធំសតី**តិ ហិតតោ បរិហាយតិ, ចតូហិបិ យោគេហិ អនុបទ្ទុតត្តា **យោគក្ខេមំ** នាម អរហត្តំ និព្ពានញ្ច, តតោ បនស្ស ធំសនេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញតោ សង្ឃតដ្ឋេន **សង្ឃំ**, តតោ ឯវ ឯកកម្មាទិវិធានយោគេន **សមគ្គំ** សហិតំ **ភិន្ទិត្វា** បុព្ពេ វុត្តលក្ខណេន សង្ឃភេទេន ភិន្ទិត្វា។ **កប្ប**ន្តិ អន្តរកប្បសង្ខាតំ អាយុកប្បំ។ **និរយម្ហី**តិ អវីចិមហានិរយម្ហិ។

សុខា សង្ឃស្ស សាមគ្គីតិ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ១៩) សុខស្ស បច្ចយភាវតោ សាមគ្គី "សុខា"តិ វុត្តា យថា "សុខោ ពុទ្ធានមុប្បាទោ"តិ (ធ. ប. ១៩៤)។ **សមគ្គានញ្ចានុគ្គហោ**តិ សមគ្គានំ សាមគ្គិអនុមោទនេន អនុគ្គណ្ហនំ សាមគ្គិអនុរូបំ វា, យថា តេ សាមគ្គី ន វិជហន្តិ, តថា គហណំ ឋបនំ អនុពលប្បទានន្តិ អត្ថោ។ **សមគ្គំ កត្វានា**តិ ភិន្នំ សង្ឃំ សង្ឃរាជិប្បត្តំ វា សមគ្គំ សហិតំ កត្វា។ **កប្ប**ន្តិ អាយុកប្បមេវ។ **សគ្គម្ហិ មោទតី**តិ កាមាវចរទេវលោកេ អញ្ញេ ទេវេ ទសហិ ឋានេហិ អភិភវិត្វា ទិព្ពសុខំ អនុភវន្តោ ឥច្ឆិតនិព្ពត្តិយា ច មោទតិ បមោទតិ លឡតិ កីឡតិ។

៣៥៥. **សិយា នុ ខោ, ភន្តេ, សង្ឃភេទកោ**តិអាទិ បាឡិអនុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ "បញ្ចហិ, ឧបាលិ, អាការេហិ សង្ឃោ ភិជ្ជតិ កម្មេន ឧទ្ទេសេន វោហរន្តោ អនុស្សាវនេន សលាកគ្គាហេនា"តិ ឯវំ **បរិវារេ** (បរិ. ៤៥៨) អាគតម្បិ សង្ឃភេទលក្ខណំ ឥធ វុត្តេន កឹ នានាករណន្តិ ទស្សេតុំ **"បរិវារេ បនា"**តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ច សីមដ្ឋកសង្ឃេ អសន្និបតិតេ វិសុំ បរិសំ គហេត្វា កតវោហារានុស្សាវនសលាកគ្គាហស្ស កម្មំ វា ករោន្តស្ស ឧទ្ទេសំ វា ឧទ្ទិសន្តស្ស ភេទោ ច ហោតិ អានន្តរិយកម្មញ្ច។ សមគ្គសញ្ញាយ បន "វដ្ដតី"តិ សញ្ញាយ វា ករោន្តស្ស ភេទោវ ហោតិ, ន អានន្តរិយកម្មំ។ តថា ឩនបរិសាយ ករោន្តស្ស នេវ សង្ឃភេទោ ន អានន្តរិយំ។ សព្ពន្តិមេន ហិ បរិច្ឆេទេន នវន្នំ ជនានំ យោ សង្ឃំ ភិន្ទតិ, តស្ស អានន្តរិយកម្មំ ហោតិ, អនុវត្តកានំ អធម្មវាទីនំ មហាសាវជ្ជំ កម្មំ, ធម្មវាទិនោ អនវជ្ជា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឧបាលិបញ្ហកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្ឃភេទកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វត្តក្ខន្ធកំ

អាគន្តុកវត្តកថាវណ្ណនា

៣៥៦-៣៥៧. វត្តក្ខន្ធកេ **ឧបរិបិដ្ឋិតោ**តិ បិដ្ឋិសង្ឃាដស្ស ឧបរិភាគតោ, ទ្វារពាហស្ស ឧបរិបទេសតោតិ អត្ថោ។ **វិស្សជ្ជេតព្ព**ន្តិ សុក្ខាបនត្ថំ អាតបេ វិស្សជ្ជិតព្ពំ។ **អភិវាទាបេតព្ពោ**តិ តស្ស វស្សេ បុច្ឆិតេ យទិ ទហរោ ហោតិ, សយមេវ វន្ទិស្សតិ, តទា ឥមិនាវ វន្ទាបិតោ នាម ហោតិ។ **និល្លោកេតព្ពោ**តិ ឱលោកេតព្ពោ។ **យថាភាគ**ន្តិ បុព្ពេ បញ្ញត្តំ បទេសភាគំ អនតិក្កមិត្វា។ **សន្តានក**ន្តិ ឧណ្ណនាភិសុត្តំ។ **ឧល្លោកា**តិ គេហស្ស ឧបរិភាគតោ បដ្ឋាយ, បឋមំ ឧបរិភាគោ សម្មជ្ជិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

អាវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា

៣៥៨. **មហាអាវាសេ**តិ មហាវិហារសទិសេ មហាអាវាសេ។

អនុមោទនវត្តកថាវណ្ណនា

៣៦២. **បញ្ចមេ និសិន្នេ**តិ អនុមោទនត្ថាយ និសិន្នេ។ **ឧបនិសិន្នកថា** នាម ពហូសុ សន្និបតិតេសុ បរិកថាកថនំ។

ភត្តគ្គវត្តកថាវណ្ណនា

៣៦៤. **មនុស្សានំ បរិវិសនដ្ឋាន**ន្តិ យត្ថ មនុស្សា សបុត្តទារា អាវសិត្វា ទេន្តិ។ **ហត្ថធោវនឧទកំ សន្ទាយា**តិ ភុត្តាវិស្ស ភោជនាវសានេ ហត្ថធោវនឧទកំ សន្ទាយ។ តេនេវាហ **“អន្តរា បិបាសិតេន បន…បេ…. ហត្ថា ន ធោវិតព្ពា”**តិ។ បោត្ថកេសុ បន “បានីយំ បិវិត្វា ហត្ថា ន ធោវិតព្ពា”តិ លិខន្តិ, “ហត្ថា ធោវិតព្ពា”តិ បាឋេន ភវិតព្ពន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ អញ្ញថា “ន តាវ ឧទកន្តិ ឥទំ ហត្ថធោវនឧទកំ សន្ទាយ វុត្ត”ន្តិ វត្វា “អន្តរា បិបាសិតេន បនា”តិអាទិនា វុត្តវិសេសោ ន ឧបលព្ភតិ។ អថ មតំ **“ន តាវ ថេរេន ឧទកំ បដិគ្គហេតព្ព**ន្តិ ឥទំ កឹ បានីយបដិគ្គហណំ សន្ទាយ វុត្តំ, ឧទាហុ ហត្ថធោវនឧទកគ្គហណំ សន្ទាយាតិ អាសង្កានិវត្តនត្ថំ ‘ឥទំ ហត្ថធោវនឧទកំ សន្ទាយ វុត្ត’ន្តិអាទិ កថិត”ន្តិ, តញ្ច ន, តត្ថ អាសង្កាយ ឯវ អសម្ភវតោ។ ន ហិ ភគវា “យាវ អញ្ញេ ន ភុត្តាវិនោ ហោន្តិ, តាវ បានីយំ ន បាតព្ព”ន្តិ វក្ខតីតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ យទិ ចេតំ បានីយបដិគ្គហណំ សន្ទាយ វុត្តំ, “ន តាវ ថេរេន ឧទកំ បដិគ្គហេតព្ព”ន្តិ ឧទកសទ្ទប្បយោគោ ច ន កត្តព្ពោ សិយា, អដ្ឋកថាយញ្ច “ឥទំ ហត្ថធោវនឧទកំ សន្ទាយ វុត្ត”ន្តិ វត្វា តេន និវត្តិតព្ពមត្ថំ ទស្សេន្តេន “អន្តរា បិបាសិតេន បន គលេ វិលគ្គាមិសេន វា បានីយំ បិវិតព្ព”ន្តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ, “បានីយំ បិវិត្វា ហត្ថា ន ធោវិតព្ពា”តិ ឯវំ បន ន វត្តព្ពន្តិ។ **ធុរេ និសិន្នា ហោន្តី**តិ ទ្វារសមីបេ និសិន្នា ហោន្តិ។

បិណ្ឌចារិកវត្តកថាវណ្ណនា

៣៦៦. **បរាមសតី**តិ គណ្ហាតិ។ **ឋបេតិ វា**តិ “តិដ្ឋថ, ភន្តេ”តិ វទន្តី ឋបេតិ នាម។

អារញ្ញិកវត្តកថាវណ្ណនា

៣៦៧. **កេនជ្ជ, ភន្តេ, យុត្ត**ន្តិ កេន នក្ខត្តេន អជ្ជ ចន្ទោ យុត្តោតិ ឯវំ វទន្តេន នក្ខត្តំ បុច្ឆិតំ ហោតិ។

សេនាសនវត្តកថាវណ្ណនា

៣៦៩-៣៧០. **អង្គណេ**តិ អព្ភោកាសេ។ **ន វុឌ្ឍំ អនាបុច្ឆា**តិ ឯត្ថ តស្ស ឱវរកេ តទុបចារេ ច អាបុច្ឆិតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **ភោជនសាលាទីសុបិ ឯវមេវ បដិបជ្ជិតព្ព**ន្តិ ភោជនសាលាទីសុបិ ឧទ្ទេសទានាទិ អាបុច្ឆិត្វាវ កាតព្ពន្តិ អត្ថោ។

វច្ចកុដិវត្តកថាវណ្ណនា

៣៧៣-៣៧៤. **ឥទំ អតិវិវដន្តិ** ឥទំ ឋានំ កុដ្ដាទីហិ អប្បដិច្ឆន្នត្តា អតិវិយ បកាសនំ។ **និពទ្ធគមនត្ថាយា**តិ អត្តនោ និពទ្ធគមនត្ថាយ។ **បុគ្គលិកដ្ឋានំ វា**តិ អត្តនោ វិហារំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឥមស្មឹ វត្តក្ខន្ធកេ អាគន្តុកាវាសិកគមិយានុមោទនភត្តគ្គបិណ្ឌចារិការញ្ញិក សេនាសន ជន្តាឃរ វច្ចកុដិ ឧបជ្ឈាចរិយ សទ្ធិវិហារិក អន្តេវាសិកវត្តានិ **ចុទ្ទស មហាវត្តានិ** នាម, ឥតោ អញ្ញានិ បន កទាចិ តជ្ជនីយកម្មកតាទិកាលេយេវ ចរិតព្ពានិ **អសីតិ ខន្ធកវត្តានី**តិ វេទិតព្ពានិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន “ឥមានិយេវ ចុទ្ទស មហាវត្តានិ អគ្គហិតគ្គហណេន គហិយមានានិ អសីតិ ខន្ធកវត្តានី”តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។

វត្តក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកំ

បាតិមោក្ខុទ្ទេសយាចនកថាវណ្ណនា

៣៨៣. បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកេ **តទហូ**តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤៥) តស្មិំ អហនិ តស្មិំ ទិវសេ។ **ឧបោសថេ**តិ ឯត្ថ ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ **ឧបោសថោ, ឧបវសន្តី**តិ សីលេន វា អនសនេន វា ឧបេតា ហុត្វា វសន្តីតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ **ឧបោសថ**-សទ្ទោ "អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ឧបោសថំ ឧបវសាមី"តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៧១; ១០.៤៦) សីលេ អាគតោ។ "ឧបោសថោ វា បវារណា វា"តិអាទីសុ (មហាវ. ១៥៥) បាតិមោក្ខុទ្ទេសាទិវិនយកម្មេ។ "គោបាលកូបោសថោ និគណ្ឋុបោសថោ"តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៧១) ឧបវាសេ។ "ឧបោសថោ នាម នាគរាជា"តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៤៦; ម. និ. ៣.២៥៨) បញ្ញត្តិយំ។ "អជ្ជុបោសថោ បន្នរសោ"តិអាទីសុ (មហាវ. ១៦៨) ទិវសេ។ ឥធាបិ ទិវសេយេវ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា **តទហុបោសថេ**តិ តស្មិំ ឧបោសថទិវសភូតេ អហនីតិ អត្ថោ។ **និសិន្នោ ហោតី**តិ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឱវាទបាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុំ ឧបាសិកាយ រតនបាសាទេ និសិន្នោ ហោតិ។ និសជ្ជ បន ភិក្ខូនំ ចិត្តានិ ឱលោកេន្តោ ឯកំ ទុស្សីលបុគ្គលំ ទិស្វា "សចាហំ ឥមស្មិំ បុគ្គលេ ឥធ និសិន្នេយេវ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមិ, សត្តធាវស្ស មុទ្ធា ផលិស្សតី"តិ តស្មិំ អនុកម្បាយ តុណ្ហីយេវ អហោសិ។

អភិក្កន្តាតិ អតិក្កន្តា បរិក្ខីណា។ **ឧទ្ធស្តេ អរុណេ**តិ ឧគ្គតេ អរុណសីសេ។ **នន្ទិមុខិយា**តិ តុដ្ឋិមុខិយា។ **ឧទ្ធស្តំ អរុណ**ន្តិ អរុណុគ្គមនំ បត្វាបិ "ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ"ន្តិ ថេរោ ភគវន្តំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ យាចិ តស្មិំ កាលេ "ន, ភិក្ខវេ, អនុបោសថេ ឧបោសថោ កាតព្ពោ"តិ (មហាវ. ១៨៣) សិក្ខាបទស្ស អបញ្ញត្តត្តា។ **អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា**តិ តិក្ខត្តុំ ថេរេន បាតិមោក្ខុទ្ទេសស្ស យាចិតត្តា អនុទ្ទេសស្ស ការណំ កថេន្តោ "អសុកបុគ្គលោ អបរិសុទ្ធោ"តិ អវត្វា "អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា"តិ អាហ ។ កស្មា បន ភគវា តិយាមរត្តិំ តថា វីតិនាមេសិ? តតោ បដ្ឋាយ ឱវាទបាតិមោក្ខំ អនុទ្ទិសិតុកាមោ តស្ស វត្តំ បាកដំ កាតុំ។

អទ្ទសាតិ កថំ អទ្ទស។ អត្តនោ ចេតោបរិយញាណេន តស្សំ បរិសតិ ភិក្ខូនំ ចិត្តានិ បរិជានន្តោ តស្ស បុរិសស្ស ទុស្សីល្យចិត្តំ បស្សិ។ យស្មា បន ចិត្តេ ទិដ្ឋេ តំសមង្គីបុគ្គលោ ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ, តស្មា "**អទ្ទសា ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តំ បុគ្គលំ ទុស្សីល**"ន្តិ វុត្តំ។ យថេវ ហិ អនាគតេ សត្តសុ ទិវសេសុ បវត្តំ បរេសំ ចិត្តំ ចេតោបរិយញាណលាភី បជានាតិ, ឯវំ អតីតេបីតិ។ **ទុស្សីល**ន្តិ និស្សីលំ, សីលវិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **បាបធម្ម**ន្តិ ទុស្សីលត្តា ឯវ ហីនជ្ឈាសយតាយ លាមកសភាវំ។ **អសុចិ**ន្តិ អបរិសុទ្ធេហិ កាយកម្មាទីហិ សមន្នាគតត្តា ន សុចិំ។ **សង្កស្សរសមាចារ**ន្តិ កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា "ឥទំ ឥមិនា កតំ ភវិស្សតី"តិ ឯវំ បរេសំ អាសង្កនីយតាយ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារំ។ អថ វា កេនចិទេវ ករណីយេន មន្តយន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា "កច្ចិ នុ ខោ ឥមេ មយា កតកម្មំ ជានិត្វា មន្តេន្តី"តិ អត្តនោយេវ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារំ។ លជ្ជិតព្ពតាយ បដិច្ឆាទេតព្ពស្ស ករណតោ បដិច្ឆន្នំ កម្មន្តំ ឯតស្សាតិ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តំ**។ កុច្ឆិតសមណវេសធារិតាយ ន សមណន្តិ **អស្សមណំ**។ សលាកគ្គហណាទីសុ "កិត្តកា សមណា"តិ គណនាយ "អហម្បិ សមណោម្ហី"តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ **សមណបដិញ្ញំ**។ អសេដ្ឋចារិតាយ **អព្រហ្មចារិំ**។ អញ្ញេ ព្រហ្មចារិនោ សុនិវត្ថេ សុបារុតេ កុសុម្ភកបដធរេ គាមនិគមាទីសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ជីវិកំ កប្បេន្តេ ទិស្វា អព្រហ្មចារី សមានោ សយម្បិ តាទិសេន អាការេន បដិបជ្ជន្តោ ឧបោសថាទីសុ ច សន្ទិស្សន្តោ "អហម្បិ ព្រហ្មចារី"តិ បដិញ្ញំ ទេន្តោ វិយ ហោតីតិ **ព្រហ្មចារិបដិញ្ញំ**។ បូតិនា កម្មេន សីលវិបត្តិយា អន្តោ អនុបវិដ្ឋត្តា **អន្តោបូតិំ**។ ឆហិ ទ្វារេហិ រាគាទិកិលេសាវស្សវេន តិន្តត្តា **អវស្សុតំ**។ សញ្ជាតរាគាទិកចវរត្តា សីលវន្តេហិ ឆឌ្ឌេតព្ពត្តា ច **កសម្ពុជាតំ។ មជ្ឈេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស និសិន្ន**ន្តិ សង្ឃបរិយាបន្នោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អន្តោ និសិន្នំ។

ទិដ្ឋោសីតិ "អយំ ន បកតត្តោ"តិ ភគវតា ទិដ្ឋោ អសិ។ យស្មា ច ឯវំ ទិដ្ឋោ, តស្មា នត្ថិ តេ តវ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ ឯកកម្មាទិសំវាសោ។ យស្មា បន សោ សំវាសោ តវ នត្ថិ, តស្មា ឧដ្ឋេហិ អាវុសោតិ ឯវមេត្ថ បទយោជនា វេទិតព្ពា។ **តតិយម្បិ ខោ សោ បុគ្គលោ តុណ្ហី អហោសី**តិ អនេកវារំ វត្វាបិ "ថេរោ សយមេវ និក្ខន្តោ ឱរមិស្សតិ, ឥទានិ ឥមេសំ បដិបត្តិំ ជានិស្សាមី"តិ វា អធិប្បាយេន តុណ្ហី អហោសិ។ **ពាហាយំ គហេត្វា**តិ "ភគវតា មយា ច យាថាវតោ ទិដ្ឋោ, យាវតតិយំ 'ឧដ្ឋេហី'តិ ច វុត្តោ ន ឧដ្ឋាតិ, ឥទានិស្ស និក្កឌ្ឍនកាលោ , មា សង្ឃស្ស ឧបោសថន្តរាយោ អហោសី"តិ ពាហាយំ អគ្គហេសិ។ **ពហិ ទ្វារកោដ្ឋកា និក្ខាមេត្វា**តិ ទ្វារកោដ្ឋកា ទ្វារសាលតោ និក្ខាមេត្វា, **ពហី**តិ បន និក្ខាមិតដ្ឋានទស្សនំ។ អថ វា **ពហិទ្វារកោដ្ឋកា**តិ ពហិទ្វារកោដ្ឋកតោបិ និក្ខាមេត្វា, ន អន្តោទ្វារកោដ្ឋកតោ ឯវ។ ឧភយថាបិ វិហារតោ ពហិកត្វាតិ អត្ថោ។ **សូចិឃដិកំ ទត្វា**តិ អគ្គឡសូចិញ្ច ឧបរិឃដិកញ្ច អាទហិត្វា, សុដ្ឋុ កវាដំ ថកេត្វាតិ អត្ថោ។ **យាវ ពាហាគហណាបិ នាមា**តិ "អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ,

បរិសា”តិ វចនំ សុត្វា ឯវ ហិ តេន បក្កមិតព្ពំ សិយា, ឯវំ អបក្កមិត្វា យាវ ពាហាគហណាបិ នាម សោ មោឃបុរិសោ អាគមិស្សតិ, អច្ឆរិយមិទន្តិ ទស្សេតិ។ ឥទញ្ច គរហណច្ឆរិយមេវាតិ វេទិតព្ពំ។

មហាសមុទ្ទេ អដ្ឋច្ឆរិយកថាវណ្ណនា

៣៨៤. **អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, មហាសមុទ្ទេ**តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៤៥) កោ អនុសន្ធិ? យ្វាយំ អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ បាតិមោក្ខស្ស អនុទ្ទេសោ, សោ ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោតិ តំ អបរេហិ សត្តហិ អច្ឆរិយអព្ភុតធម្មេហិ សទ្ធិំ វិភជិត្វា ទស្សេតុកាមោ បឋមំ តាវ តេសំ ឧបមាភាវេន មហាសមុទ្ទេ អច្ឆរិយអព្ភុតធម្មេ ទស្សេន្តោ សត្ថា “**អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, មហាសមុទ្ទេ**”តិអាទិមាហ។ **អសុរា**តិ ទេវា វិយ ន សុរន្តិ ន ព្លសន្តិ ន វិរោចន្តីតិ អសុរា។ សុរា នាម ទេវា, តេសំ បដិបក្ខាតិ វា **អសុរា,** វេបចិត្តិបហារាទាទយោ។ តេសំ ភវនំ សិនេរុស្ស ហេដ្ឋាភាគេ, តេ តត្ថ បវិសន្តា និក្ខមន្តា សិនេរុបាទេ មណ្ឌបាទីនិ និម្មិនិត្វា កីឡន្តាវ អភិរមន្តិ។ សា តត្ថ តេសំ អភិរតិ ឥមេ គុណេ ទិស្វាតិ អាហ “**យេ ទិស្វា ទិស្វា អសុរា មហាសមុទ្ទេ អភិរមន្តី**”តិ។ តត្ថ **អភិរមន្តី**តិ រតឹ វិន្ទន្តិ, អនុក្កណ្ឋមានា វសន្តីតិ អត្ថោ។

អនុបុព្ពនិន្នោតិអាទីនិ សព្ពានិ អនុបដិបាដិយា និន្នភាវស្សេវ វេវចនានិ។ **ន អាយតកេនេវ បបាតោ**តិ នច្ឆិន្នតដមហាសោព្ភោ វិយ អាទិតោ ឯវ បបាតោ។ សោ ហិ តីរទេសតោ បដ្ឋាយ ឯកង្គុលទ្វង្គុលវិទត្ថិរតនយដ្ឋិឧសភអឌ្ឍគាវុតគាវុតអឌ្ឍយោជនយោជនាទិវសេន គម្ភីរោ ហុត្វា គច្ឆន្តោ គច្ឆន្តោ សិនេរុបាទមូលេ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរោ ហុត្វា ឋិតោតិ ទស្សេតិ។

ឋិតធម្មោតិ ឋិតសភាវោ អវដ្ឋិតសភាវោ។ **កុណបេនា**តិ យេន កេនចិ ហត្ថិអស្សាទិកឡេវរេន។ **វាហេតី**តិ ហត្ថេន គហេត្វា វិយ វីចិប្បហារេនេវ ថលេ ខិបតិ។ **គង្គា យមុនា**តិ អនោតត្តទហស្ស ទក្ខិណមុខតោ និក្ខន្តនទី បញ្ចធារា ហុត្វា បវត្តដ្ឋានេ គង្គាតិអាទិនា បញ្ចធា សង្ខំ គតា។ តត្ថ **នទី និន្នគា**តិអាទិកំ គោត្តំ, **គង្គា យមុនា**តិអាទិកំ នាមំ។ **សវន្តិយោ**តិ យា កាចិ សវមានា សន្ទមានា គច្ឆន្តិយោ មហានទិយោ វា កុន្នទិយោ វា។ **អប្បេន្តី**តិ អល្លីយន្តិ ឱសរន្តិ។ **ធារា**តិ វុដ្ឋិធារា។ **បូរត្ត**ន្តិ បុណ្ណភាវោ។ មហាសមុទ្ទស្ស ហិ អយំ ធម្មតា – “ឥមស្មិំ កាលេ ទេវោ មន្ទោ ជាតោ, ជាលក្ខិបាទីនិ អាទាយ មច្ឆកច្ឆបេ គណ្ហិស្សាមី”តិ វា “ឥមស្មិំ កាលេ អតិមហន្តា វុដ្ឋិ, លភិស្សាម នុ ខោ បិដ្ឋិបសារណដ្ឋាន”ន្តិ វា ន សក្កា វត្តុំ។ បឋមកប្បិកកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ តីរំ ភស្សិត្វា សិនេរុមេខលំ អាហច្ច ឧទកំ ឋិតំ, តតោ ឯកង្គុលមត្តម្បិ ឧទកំ នេវ ហេដ្ឋា ឱតរតិ, ន ឧទ្ធំ ឧត្តរតិ។ **ឯករសោ**តិ អសម្ភិន្នរសោ។

មុត្តាតិ ខុទ្ទកមហន្តវដ្ដទីឃាទិភេទា អនេកវិធមុត្តា។ **មណី**តិ រត្តនីលាទិភេទោ អនេកវិធោ មណិ។ **វេឡុរិយោ**តិ វំសវណ្ណសិរីសបុប្ផវណ្ណាទិសណ្ឋានតោ អនេកវិធោ។ **សង្ខោ**តិ ទក្ខិណាវដ្ដក តម្ពកុច្ឆិធមនសង្ខាទិភេទោ អនេកវិធោ។ **សិលា**តិ សេតកាឡមុគ្គវណ្ណាទិភេទា អនេកវិធា។ **បវាឡម្បិ** ខុទ្ទកមហន្តរត្តឃនរត្តាទិភេទំ អនេកវិធំ។ **លោហិតកោ** បទុមរាគាទិភេទោ អនេកវិធោ។ **មសារគល្លំ** កពរមណិ។ ចិត្តផលិកន្តិបិ វទន្តិ។ **មហតំ ភូតាន**ន្តិ មហន្តានំ សត្តានំ។ **តិមិ តិមិង្គលោ តិមិតិមិង្គលោ**តិ តិស្សោ មច្ឆជាតិយោ។ តិមឹ គិលនសមត្ថោ **តិមិង្គលោ,** តិមិញ្ច តិមិង្គលញ្ច គិលនសមត្ថោ តិមិតិមិង្គលោតិ វទន្តិ។ **នាគា**តិ ឩមិបិដ្ឋិវាសិនោបិ វិមានដ្ឋកនាគាបិ។

ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អដ្ឋច្ឆរិយកថាវណ្ណនា

៣៨៥. **ឯវមេវ ខោ**តិ កិញ្ចាបិ សត្ថា ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ សោឡសបិ ពាត្តឹសបិ តតោ ភិយ្យោបិ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មេ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ សក្កោតិ, ឧបមាភាវេន បន គហិតានំ អដ្ឋន្នំ អនុរូបវសេន អដ្ឋេវ តេ ឧបមេតព្ពធម្មេ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អដ្ឋ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា**”តិ អាហ។ តត្ថ **អនុបុព្ពសិក្ខាយ** តិស្សោ សិក្ខា គហិតា, **អនុបុព្ពកិរិយាយ** តេរស ធុតធម្មា, **អនុបុព្ពបដិបទាយ** សត្ត អនុបស្សនា អដ្ឋារស មហាវិបស្សនា អដ្ឋតឹស អារម្មណវិភត្តិយោ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា ច គហិតា។ **ន អាយតកេនេវ អញ្ញាបដិវេធោ**តិ មណ្ឌូកស្ស ឧប្បតិត្វា គមនំ វិយ អាទិតោវ សីលបូរណាទីនិ អកត្វា អរហត្តបដិវេធោ នាម នត្ថិ, បដិបាដិយា បន សីលសមាធិបញ្ញាយោ បូរេត្វាវ អរហត្តប្បត្តីតិ អត្ថោ។

មម សាវកាតិ សោតាបន្នាទិកេ អរិយបុគ្គលេ សន្ធាយ វទតិ។ **ន សំវសតី**តិ ឧបោសថកម្មាទិវសេន សំវាសំ ន ករោតិ។ **ឧក្ខិបតី**តិ អបនេតិ។ **អារកាវា**តិ ទូរេ ឯវ។ **តថាគតប្បវេទិតេ**តិ តថាគតេន ភគវតា សាវកេសុ ទេសិតេ អក្ខាតេ បកាសិតេ។ **ន តេន និព្ពានធាតុយា ឩនត្តំ វា បូរត្តំ វា**តិ អសង្ខ្យេយ្យេបិ មហាកប្បេ ពុទ្ធេសុ

អនុប្បជ្ជន្តេសុ ឯកសត្តោបិ បរិនិព្ពាតុំ ន សក្កោតិ, តទាបិ “តុច្ឆា និព្ពានធាតូ”តិ ន សក្កា វត្តុំ, ពុទ្ធកាលេ បន ឯកេកស្មិំ សមាគមេ អសង្ខ្យេយ្យាបិ សត្តា អមតំ អារាធេន្តិ, តទាបិ ន សក្កា វត្តុំ “បូរា និព្ពានធាតូ”តិ។ **វិមុត្តិរសោ**តិ កិលេសេហិ វិមុច្ចនរសោ។ សព្ពា ហិ សាសនសម្បត្តិ យាវទេវ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តស្ស វិមុត្តិតិ អត្ថោ។

រតនានីតិ រតិជននដ្ឋេន រតនានិ។ សតិបដ្ឋានាទយោ ហិ ភាវិយមានា បុព្ពភាគេបិ អនេកវិធំ បីតិបាមោជ្ជំ និព្ពត្តេន្តិ, បគេវ អបរភាគេ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤);

លោកិយរតននិមិត្តំ បន បីតិបាមោជ្ជំ ន តស្ស កលភាគម្បិ អគ្ឃតិ។ អបិច –

> ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
> អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនន្តិ បវុច្ចតិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣);

យទិ ច ចិត្តីកតាទិភាវេន រតនំ នាម ហោតិ, សតិបដ្ឋានាទីនញ្ញេវ ភូតោ រតនភាវោ។ ពោធិបក្ខិយធម្មានញ្ហិ សោ អានុភាវោ, យំ សាវកា សាវកបារមីញាណំ, បច្ចេកសម្ពុទ្ធា បច្ចេកពោធិញាណំ, សម្មាសម្ពុទ្ធា សម្មាសម្ពោធិំ អធិគច្ឆន្តិ អាសន្នការណត្តា។ បរម្បរការណញ្ហិ ទានាទិឧបនិស្សយោតិ ឯវំ រតិជននដ្ឋេន ចិត្តីកតាទិអត្ថេន ច រតនភាវោ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ សាតិសយោ។ តេន វុត្តំ “**តត្រិមានិ រតនានិ, សេយ្យថិទំ – ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា**”តិអាទិ។

អារម្មណេ ឱក្កន្ទិត្វា ឧបដ្ឋានដ្ឋេន បដ្ឋានំ, សតិយេវ បដ្ឋានំ **សតិបដ្ឋានំ**។ អារម្មណស្ស បន កាយាទិវសេន ចតុព្ពិធត្តា វុត្តំ “**ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា**”តិ។ តថា ហិ កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ សុភសុខនិច្ចអត្តសញ្ញានំ បហានតោ អសុភទុក្ខានិច្ចានត្តភាវគ្គហណតោ ច នេសំ កាយានុបស្សនាទិភាវោ វិភត្តោ។

សម្មា បទហន្តិ ឯតេន, សយំ វា សម្មា បទហតិ, បសត្ថំ សុន្ទរំ វា បទហនន្តិ **សម្មប្បធានំ**, បុគ្គលស្ស វា សម្មទេវ បធានភាវករណតោ **សម្មប្បធានំ**, វីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ តម្បិ អនុប្បន្នុប្បន្នានំ អកុសលានំ អនុប្បាទនបហានវសេន អនុប្បន្នុប្បន្នានំ កុសលានំ ឧប្បាទនឋាបនវសេន ច ចតុកិច្ចសាធកត្តា វុត្តំ “**ចត្តារោ សម្មប្បធានា**”តិ។

ឥជ្ឈតីតិ **ឥទ្ធិ**, សមិជ្ឈតិ និប្ផជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឥជ្ឈន្តិ តាយ វា សត្តា ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តីតិ **ឥទ្ធិ**។ បឋមេន អត្ថេន ឥទ្ធិ ឯវ បាទោ **ឥទ្ធិបាទោ**, ឥទ្ធិកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។ ទុតិយេន អត្ថេន ឥទ្ធិយា បាទោ បតិដ្ឋា អធិគមុបាយោតិ **ឥទ្ធិបាទោ**។ តេន ហិ ឧបរូបរិវិសេសសង្ខាតំ ឥទ្ធិំ បជ្ជន្តិ បាបុណន្តិ។ ស្វាយំ ឥទ្ធិបាទោ យស្មា ឆន្ទាទិកេ ចត្តារោ អធិបតិធម្មេ ធុរេ ជេដ្ឋកេ កត្វា និព្ពត្តីយតិ, តស្មា វុត្តំ “**ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទោ**”តិ។

បញ្ចិន្ទ្រិយានីតិ សទ្ធាទីនិ បញ្ច ឥន្ទ្រិយានិ។ តត្ថ អស្សទ្ធិយំ អភិភវិត្វា អធិមោក្ខលក្ខណេ ឥន្ទដ្ឋំ ការេតីតិ **សទ្ធា ឥន្ទ្រិយំ**។ កោសជ្ជំ អភិភវិត្វា បគ្គហលក្ខណេ, បមាទំ អភិភវិត្វា ឧបដ្ឋានលក្ខណេ, វិក្ខេបំ អភិភវិត្វា អវិក្ខេបលក្ខណេ, អញ្ញាណំ អភិភវិត្វា ទស្សនលក្ខណេ ឥន្ទដ្ឋំ ការេតីតិ **បញ្ញា ឥន្ទ្រិយំ**។

តានិយេវ អស្សទ្ធិយាទីហិ អនភិភវនីយតោ អកម្បិយដ្ឋេន សម្បយុត្តធម្មេសុ ថិរភាវេន ច **ពលានិ** វេទិតព្ពានិ។

សត្ត ពោជ្ឈង្គាតិ ពោធិយា, ពោធិស្ស វា អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា**។ យា ហិ ឯសា ធម្មសាមគ្គី, យាយ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានាយ លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហនកាមសុខត្តកិលមថានុយោគឧច្ឆេទសស្សតាភិនិវេសាទីនំ អនេកេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិបក្ខភូតាយ សតិធម្មវិចយវីរិយបីតិបស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសង្ខាតាយ ធម្មសាមគ្គិយា អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតិ កិលេសនិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតិ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, និព្ពានមេវ វា សច្ឆិករោតីតិ “**ពោធី**”តិ វុច្ចតិ, តស្សា ធម្មសាមគ្គិសង្ខាតាយ ពោធិយា អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា** ឈានង្គមគ្គង្គាទយោ វិយ។ យោបេស វុត្តប្បការាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា អរិយសាវកោ “**ពោធី**”តិ វុច្ចតិ, តស្ស ពោធិស្ស វា

អង្គាតិបិ **ពោជ្ឈង្គា** សេនង្គរថង្គាទយោ វិយ។ តេនាហុ បោរាណា “ពុជ្ឈនកស្ស បុគ្គលស្ស អង្គាតិ ពោជ្ឈង្គា”តិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.១៨២; វិភ. អដ្ឋ. ៤៦៦; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.២៥), “ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា”តិអាទិនា (បដិ. ម. ២.១៧) នយេនបិ ពោជ្ឈង្គដ្ឋោ វេទិតព្ពោ។

អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ តំតំមគ្គវជ្ឈេហិ កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយភាវករត្តា អរិយផលបដិលាភករត្តា ច **អរិយោ**។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនិ អដ្ឋង្គានិ អស្ស អត្ថិ, អដ្ឋង្គានិយេវ វា **អដ្ឋង្គិកោ**។ មារេន្តោ កិលេសេ គច្ឆតិ, និព្ពានត្ថិកេហិ វា មគ្គីយតិ, សយំ វា និព្ពានំ មគ្គតីតិ **មគ្គោ**តិ ឯវមេតេសំ សតិបដ្ឋានាទីនំ អត្ថវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

សោតាបន្នោតិ មគ្គសង្ខាតំ សោតំ អាបជ្ជិត្វា បាបុណិត្វា ឋិតោ, សោតាបត្តិផលដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ**តិ សោតាបត្តិផលស្ស អត្តបច្ចក្ខករណត្ថាយ បដិបជ្ជមានោ បឋមមគ្គដ្ឋោ , យោ អដ្ឋមកោតិបិ វុច្ចតិ។ **សកទាគាមី**តិ សកិទេវ ឥមំ លោកំ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន អាគមនសីលោ ទុតិយផលដ្ឋោ។ **អនាគាមី**តិ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន កាមលោកំ អនាគមនសីលោ តតិយផលដ្ឋោ។ យោ បន សទ្ធានុសារី ធម្មានុសារី ឯកពីជីតិ ឯវមាទិកោ អរិយបុគ្គលវិភាគោ, សោ តេសំយេវ ភេទោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អត្ថនោ ធម្មវិនយេ មតកុណបសទិសេន ទុស្សីលបុគ្គលេន សទ្ធឹ សំវាសាភាវសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ អសំវាសារហសំវាសារហភាវានំ ការណបរិទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ឆន្នមតិវស្សតី**តិ អាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា បដិច្ឆាទេន្តោ អញ្ញំ នវំ អាបត្តឹ

អាបជ្ជតិ, តតោ អបរន្តិ ឯវំ អាបត្តិវស្សំ កិលេសវស្សំ អតិវិយ វស្សតិ។ **វិវដំ នាតិវស្សតី**តិ អាបត្តឹ អាបន្នោ តំ អប្បដិច្ឆាទេត្វា វិវរន្តោ សព្រហ្មចារីនំ បកាសេន្តោ យថាធម្មំ យថាវិនយំ បដិករោន្តោ ទេសេន្តោ វុដ្ឋហន្តោ អញ្ញំ នវំ អាបត្តឹ នាបជ្ជតិ, តេនស្ស តំ វិវដំ បុន អាបត្តិវស្សំ កិលេសវស្សំ ន វស្សតិ។ យស្មា ច ឯតទេវំ, តស្មា **ឆន្នំ** ឆាទិតំ អាបត្តឹ វិវរេថ។ **ឯវំ តំ នាតិវស្សតី**តិ ឯវំ សន្តេ តំ អាបត្តឹ អាបជ្ជនបុគ្គលានំ អត្តភាវំ អតិវិជ្ឈិត្វា កិលេសវស្សេនេន ន វស្សតិ ន តេមេតិ, ឯវំ សោ កិលេសេហិ អនវស្សុតោ បរិសុទ្ធសីលោ សមាហិតោ ហុត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សម្មសន្តោ អនុក្កមេន និព្ពានំ បាបុណាតីតិ អធិប្បាយោ។

ឥមស្មឹ ធម្មវិនយេ អដ្ឋច្ឆរិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាតិមោក្ខសវនារហកថាវណ្ណនា

៣៨៦. អថ ភគវា ចិន្តេសិ “ឥទានិ ភិក្ខុសង្ឃេ អព្ពុទោ ជាតោ, អបរិសុទ្ធា បុគ្គលា ឧបោសថំ អាគច្ឆន្តិ, ន ច តថាគតោ អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ ឧបោសថំ ឧទ្ទិសតិ, អនុទ្ទិសន្តេ ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឧបោសថោ បច្ឆិជ្ជតិ, យន្នូនាហំ ឥតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូនញ្ញេវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានេយ្យ”ន្តិ, ឯវំ បន ចិន្តេត្វា ភិក្ខូនញ្ញេវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានិ ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ ភគវា…បេ…. បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា”**តិ។ តត្ថ **នទានាហ**ន្តិ ន ឥទានិ អហំ។ ឧបោសថំ ន ករិស្សាមិ, បាតិមោក្ខំ ន ឧទ្ទិសិស្សាមីតិ បច្ចេកំ **ន**-ការេន សម្ពន្ធោ។ ទុវិធំ បាតិមោក្ខំ អាណាបាតិមោក្ខំ ឱវាទបាតិមោក្ខន្តិ។ តេសុ “សុណាតុ មេ ភន្តេ”តិអាទិកំ **អាណាបាតិមោក្ខំ**, តំ សាវកាវ ឧទ្ទិសន្តិ, ន ពុទ្ធា, យំ អន្វទ្ធមាសំ ឧទ្ទិសីយតិ។ “ខន្តី បរមំ…បេ…. សព្ពបាបស្ស អករណំ…បេ…. អនុបវាទោ អនុបឃាតោ…បេ…. ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ (ទី. និ. ២.៩០; ធ. ប. ១៨៣-១៨៥) ឥមា បន តិស្សោ គាថា **ឱវាទបាតិមោក្ខំ** នាម, តំ ពុទ្ធាវ ឧទ្ទិសន្តិ, ន សាវកា។ ឆន្នម្បិ វស្សានំ អច្ចយេន ឧទ្ទិសន្តិ។ ទីឃាយុកពុទ្ធានញ្ហិ ធរមានកាលេ អយមេវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ, អប្បាយុកពុទ្ធានំ បន បឋមពោធិយំយេវ, តតោ បរំ ឥតរោ, តញ្ច ខោ ភិក្ខូ ឯវ ឧទ្ទិសន្តិ, ន ពុទ្ធា។ តស្មា អម្ហាកម្បិ ភគវា វីសតិវស្សមត្តំ ឥមំ ឱវាទបាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិត្វា ឥមំ អន្តរាយំ ទិស្វា តតោ បរំ ន ឧទ្ទិសិ។

អដ្ឋានន្តិ អការណំ។ **អនវកាសោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ ការណញ្ហិ តិដ្ឋតិ ឯត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ “ឋាន”ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ “អវកាសោ”តិបិ វុច្ចតិ។ **យ**ន្តិ កិរិយាបរាមសនំ។ **ន ច, ភិក្ខវេ, សាបត្តិកេន បាតិមោក្ខំ សោតព្ព**ន្តិអាទិ បទត្ថតោ សុវិញ្ញេយ្យំ។ វិនិច្ឆយតោ បនេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ អដ្ឋកថាយ វុត្តមេវ។ តត្ថ **បុរេ វា បច្ឆា វា**តិ ញត្តិតោ បុព្ពេ វា បច្ឆា វា។

ធម្មិកាធម្មិកបាតិមោក្ខដ្ឋបនកថាវណ្ណនា

៣៨៧. កតញ្ច អកតញ្ច ឧភយំ គហេត្វាតិ យស្ស ឯកន្តេន កតាបិ អត្ថិ, អកតាបិ អត្ថិ, តស្ស តទុភយំ គហេត្វា។

ធម្មិកបាតិមោក្ខដ្ឋបនកថាវណ្ណនា

៣៨៩. បរិសា វុដ្ឋាតីតិ យស្មឹ វត្ថុស្មឹ បាតិមោក្ខំ ឋបិតំ, តំ វត្ថុំ អវិនិច្ឆិនិត្វា កេនចិ អន្តរាយេន វុដ្ឋាតិ។

៣៩៣. បច្ចាទិយតីតិ បតិ អាទិយតិ, “អកតំ កម្ម”ន្តិអាទិនា បុន អារភតីតិ អត្ថោ។

អត្តាទានអង្គកថាវណ្ណនា

៣៩៨. បរំ ចោទេតុំ អត្តនា អាទាតព្ពំ គហេតព្ពំ អធិករណំ **អត្តាទានំ**។ តេនាហ “**សាសនំ សោធេតុកាមោ**”តិអាទិ។ **វស្សារត្តោ**តិ វស្សកាលោ។

ចោទកេន បច្ចវេក្ខិតព្ពធម្មកថាវណ្ណនា

៣៩៩. បដិមាសិតុន្តិ បរាមសិតុំ។ **បលិពោធេ ឆិន្ទិត្វា...បេ.... អធិគតំ មេត្តចិត្ត**ន្តិ ឥមិនា អប្បនាប្បត្តំ មេត្តាភាវនំ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ “**វិក្ខម្ភនវសេន វិហតាឃាត**”ន្តិ។

ចោទកេន ឧបដ្ឋាបេតព្ពធម្មកថាវណ្ណនា

៤០០. នោ ទោសន្តរោតិ ឯត្ថ ចិត្តបរិយាយោ **អន្តរ**-សទ្ទោតិ អាហ “**ន ទុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា**”តិ។

ចោទកចុទិតកបដិសំយុត្តកថាវណ្ណនា

៤០១. ករុណន្តិ អប្បនាប្បត្តំ ករុណជ្ឈានំ។ **ករុណាបុព្ពភាគ**ន្តិ បរិកម្មូបចារវសប្បវត្តំ ករុណំ។ **មេត្តញ្ច មេត្តាបុព្ពភាគញ្ចា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភិក្ខុនិក្ខន្ធកំ

មហាបជាបតិគោតមីវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤០២. ភិក្ខុនិក្ខន្ធកេ **សក្កេសុ វិហរតី**តិ បឋមគមនេន គន្ត្វា វិហរតិ។ **មហាបជាបតិ គោតមី**តិ ឯត្ថ **គោតមី**តិ គោត្តំ។ នាមករណទិវសេ បនស្សា លទ្ធសក្ការា ព្រាហ្មណា លក្ខណសម្បត្តិំ ទិស្វា “សចេ អយំ ធីតរំ លភិស្សតិ, ចក្កវត្តិរញ្ញោ មហេសី ភវិស្សតិ។ សចេ បុត្តំ លភិស្សតិ, ចក្កវត្តិរាជា ភវិស្សតីតិ ឧភយថាបិ មហតីយេវស្សា បជា ភវិស្សតី”តិ ព្យាករិំសុ, តស្មា បុត្តបជាយ ចេវ ធីតុបជាយ ច មហន្តតាយ “មហាបជាបតី”តិ នាមំ អកំសុ, ឥធ បន គោត្តេន សទ្ធិំ សំសន្ទិត្វា “មហាបជាបតិ គោតមី”តិ វុត្តំ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមី**តិ ភគវា កបិលបុរំ គន្ត្វា បឋមមេវ នន្ទំ បព្ពាជេសិ, សត្តមេ ទិវសេ រាហុលកុមារំ។ **ចុម្ពដកកលហេ** បន ឧភយនគរវាសិកេសុ យុទ្ធត្ថាយ និក្ខន្តេសុ សត្ថា គន្ត្វា តេ រាជានោ សញ្ញាបេត្វា **អត្តទណ្ឌសុត្តំ** (សុ. និ. ៩៤១ អាទយោ) កថេសិ។ រាជានោ បសីទិត្វា អឌ្ឍតេយ្យសតេ អឌ្ឍតេយ្យសតេ ទារកេ អទំសុ។ តានិ បញ្ចកុមារសតានិ សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជឹសុ។ អថ នេសំ បជាបតិយោ សាសនំ បេសេត្វា អនភិរតិំ ឧប្បាទយិំសុ។ សត្ថា តេសំ អនភិរតិយា ឧប្បន្នភាវំ ញត្វា តេ បញ្ចសតេ ទហរភិក្ខូ កុណាលទហំ នេត្វា អត្តនោ កុណាលកាលេ និសិន្នបុព្ពេ បាសាណតលេ និសីទិត្វា **កុណាលជាតក**កថាយ (ជា. ២.២១.កុណាលជាតក) តេសំ អនភិរតិំ វិនោទេត្វា សព្ពេបិ តេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ, បុន មហាវនំ អានេត្វា អរហត្តផលេ។ តេសំ ចិត្តជាននត្ថំ បុនបិ បជាបតិយោ សាសនំ បហិណឹសុ។ តេ “អភព្ពា មយំ ឃរាវាសស្សា”តិ បដិសាសនំ បហិណឹសុ។ តា “ន ទានិ អម្ហាកំ បរឃរំ គន្តុំ យុត្តំ, មហាបជាបតិយា សន្តិកំ គន្ត្វា បព្ពជ្ជំ អនុជានាបេត្វា បព្ពជិស្សាមា”តិ បញ្ចសតាបិ មហាបជាបតី ឧបសង្កមិត្វា “អយ្យេ, អម្ហាកំ បព្ពជ្ជំ អនុជានាបេថា”តិ អាហំសុ។ មហាបជាបតិ ច តា ឥត្ថិយោ គហេត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ, សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា រញ្ញោ បរិនិព្ពុតកាលេ ឧបសង្កមីតិបិ វទន្តិយេវ។ **បក្កាមី**តិ បុន កបិលបុរមេវ បាវិសិ។

យថាភិរន្តំ វិហរិត្វាតិ ពោធនេយ្យសត្តានំ ឧបនិស្សយំ ឱលោកេន្តោ យថាជ្ឈាសយេន វិហរិត្វា។ **ចារិកំ បក្កាមី**តិ មហាជនសង្គហំ ករោន្តោ ឧត្តមាយ ពុទ្ធសិរិយា អនោបមេន ពុទ្ធវិលាសេន អតុរិតចារិកំ បក្កាមិ។ **សម្ពហុលាហិ សាកិយានីហិ សទ្ធិ**ន្តិ អន្តោនិវេសនស្មឹយេវ ទសពលំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជ្ជាវេសំ គហេត្វា តាបិ បញ្ចសតា សាកិយានិយោ បព្ពជ្ជាវេសំយេវ គាហាបេត្វា សព្ពាហិបិ តាហិ សម្ពហុលាហិ សាកិយានីហិ សទ្ធឹ។ **បក្កាមី**តិ គមនំ អភិនីហរិ។ គមនាភិនីហរណកាលេ បនស្សា “សុកុមារា រាជិត្ថិយោ បទសា គន្តុំ ន សក្ខិស្សន្តី”តិ សាកិយកោលិយរាជានោ សុវណ្ណសិវិកាយោ ឧបដ្ឋាបយឹសុ, តា បន “យានេ អារុយ្ហ គច្ឆន្តីហិ សត្ថរិ អគារវោ កតោ ហោតី”តិ ឯកបណ្ណាសយោជនិកំ មគ្គំ បទសាវ បដិបជ្ជឹសុ។ រាជានោបិ បុរតោ ច បច្ឆតោ ច អារក្ខំ សំវិទហាបេត្វា តណ្ឌុលសប្បិតេលាទីនំ សកដានិ បូរេត្វា “គតគតដ្ឋានេ អាហារំ បដិយាទេថា”តិ បុរិសេ បេសយឹសុ។ **សូនេហិ បាទេហី**តិ តាសញ្ហិ សុខុមាលត្តា បាទេសុ ឯកោ ផោដោ ឧដ្ឋេតិ, ឯកោ ភិជ្ជតិ, ឧភោ បាទា កដកដ្ឋិសម្បរិកិណ្ណា វិយ ហុត្វា ឧទ្ធុមាតា។ តេន វុត្តំ “សូនេហិ បាទេហី”តិ។ **ពហិទ្វារកោដ្ឋកេ**តិ ទ្វារកោដ្ឋកស្ស ពហិ។ កស្មា បនេវំ ឋិតាតិ? ឯវំ កិរស្សា អហោសិ “អហំ តថាគតេន អននុញ្ញាតា សយមេវ បព្ពជ្ជាវេសំ អគ្គហេសិំ, ឯវំ គហិតភាវោ ច បន មេ សកលជម្ពុទីបេ បាកដោ ជាតោ, សចេ សត្ថា បព្ពជ្ជំ អនុជានិស្សតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ សចេ នានុជានិស្សតិ, មហតី គរហា ភវិស្សតី”តិ វិហារំ បវិសិតុំ អសក្កោន្តី រោទមានា អដ្ឋាសិ។ **កី នុ ត្វំ គោតមី**តិ កឹ នុ រាជកុលានំ វិបត្តិ ឧប្បន្នា, កេន នុ ត្វំ ការណេន ឯវំ វិវណ្ណភាវំ បត្តា សូនេហិ បាទេហិ...បេ.... ឋិតាតិ។

អញ្ញេនបិ បរិយាយេនាតិ អញ្ញេនបិ ការណេន។ **អាបាទិកា**តិ សំវឌ្ឍិកា, តុម្ហាកំ ហត្ថបាទេសុ ហត្ថបាទកិច្ចំ អសាធេន្តេសុ ហត្ថេ ច បាទេ ច វឌ្ឍេត្វា បដិជគ្គិកាតិ អត្ថោ។ **បោសិកា**តិ ទិវសស្ស ទ្វេ តយោ វារេ នហាបេត្វា ភោជេត្វា បាយេត្វា តុម្ហេ បោសេសិ។ **ថញ្ញំ បាយេសី**តិ នន្ទកុមារោ កិរ ពោធិសត្តតោ កតិបាហេនេវ ទហរតរោ។ តស្មឹ ជាតេ មហាបជាបតិ អត្តនោ បុត្តំ ធាតីនំ ទត្វា សយំ ពោធិសត្តស្ស ធាតិកិច្ចំ សាធយមានា អត្តនោ ថញ្ញំ បាយេសិ។ តំ សន្ធាយ ថេរោ ឯវមាហ។ **សាធុ ភន្តេ**តិ “ពហុការា”តិអាទីហិ តស្សា គុណំ កថេត្វា បុន បព្ពជ្ជំ យាចន្តោ ឯវមាហ។

មហាបជាបតិគោតមីវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋគរុធម្មកថាវណ្ណនា

៤០៣. សត្ថាបិ “ឥត្ថិយោ នាម បរិត្តសទ្ធា, ឯកាយាចិតមត្តេយេវ បព្ពជ្ជាយ អនុញ្ញាតាយ ន មម សាសនំ គរុំ កត្វា គណ្ហិស្សន្តី”តិ តិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិត្វា ឥទានិ គរុំ កត្វា គាហាបេតុកាមតាយ “**សចេ, អានន្ទ, មហាបជាបតិ គោតមី អដ្ឋ គរុធម្មេ បដិគ្គណ្ហាតិ, សាវស្សា ហោតុ ឧបសម្បទា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សាវស្សា**តិ សា ឯវ អស្សា បព្ពជ្ជាបិ ឧបសម្បទាបិ ហោតុ។

តទហុបសម្បន្នស្សាតិ តំ ទិវសម្បិ ឧបសម្បន្នស្ស។ **អភិវាទនំ បច្ចុដ្ឋានំ អញ្ជលិកម្មំ សាមីចិកម្មំ កាតព្ពន្តិ** មានាតិមានំ អកត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន អភិវាទនំ, អាសនា វុដ្ឋាយ បច្ចុគ្គមនវសេន បច្ចុដ្ឋានំ, ទសនខេ សមោធានេត្វា អញ្ជលិកម្មំ, អាសនបញ្ញាបនពីជនាទិកំ អនុច្ឆវិកកម្មសង្ខាតំ សាមីចិកម្មញ្ច កត្តព្ពំ។ **អភិក្ខុកេ អាវាសេ**តិ យត្ថ វសន្តិយា អនន្តរាយេន ឱវាទត្ថាយ ឧបសង្កមនារហេ ឋានេ ឱវាទទាយកោ អាចរិយោ នត្ថិ, អយំ អភិក្ខុកោ អាវាសោ នាម, ឯវរូបេ អាវាសេ វស្សំ ន ឧបគន្តព្ពំ។ **អន្វទ្ធមាស**ន្តិ អនុបោសថិកំ។ **ឱវាទូបសង្កមន**ន្តិ ឱវាទត្ថាយ ឧបសង្កមនំ។ **ទិដ្ឋេនា**តិ ចក្ខុនា ទិដ្ឋេន។ **សុតេនា**តិ សោតេន សុតេន។ **បរិសង្កាយា**តិ ទិដ្ឋសុតវសេន បរិសង្កិតេន។ **គរុធម្ម**ន្តិ គរុកំ សង្ឃាទិសេសាបត្តិំ។ **បក្ខមានត្ត**ន្តិ អនូនានិ បន្នរស ទិវសានិ មានត្តំ។ **ឆសុ ធម្មេសូ**តិ វិកាលភោជនច្ឆដ្ឋេសុ សិក្ខាបទេសុ។ **សិក្ខិតសិក្ខាយា**តិ ឯកសិក្ខម្បិ អខណ្ឌំ កត្វា បូរិតសិក្ខាយ។

ន អក្កោសិតព្ពោ ន បរិភាសិតព្ពោតិ ទសន្នំ អក្កោសវត្ថូនំ អញ្ញតរេន អក្កោសវត្ថុនា ន អក្កោសិតព្ពោ, ភយុបទំសនាយ កាយចិ បរិភាសាយ ន បរិភាសិតព្ពោ។ **ឱវដោ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូសុ វចនបថោ**តិ ឱវាទានុសាសនិធម្មកថាសង្ខាតោ វចនបថោ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូសុ ឱវដោ បិហិតោ, ន ភិក្ខុនិយា កោចិ ភិក្ខុ ឱវទិតព្ពោ វា អនុសាសិតព្ពោ វា, “ភន្តេ បោរាណកត្ថេរា ឥទញ្ចិទញ្ច វត្តំ បូរយិំសូ”តិ ឯវំ បន បវេណិវសេន កថេតុំ វដ្ដតិ។ **អនោវដោ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីសូ**តិ ភិក្ខូនំ បន ភិក្ខុនីសុ វចនបថោ អនិវារិតោ, យថារុចិយា ឱវទន្តុ អនុសាសន្តុ ធម្មកថំ កថេន្តូតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេសា គរុធម្មកថា មហាវិភង្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

ឥមេ បន អដ្ឋ គរុធម្មេ សត្ថុ សន្តិកេ ឧគ្គហេត្វា ថេរេន អត្តនោ អារោចិយមានេ សុត្វា មហាបជាបតិយា តាវមហន្តំ ទោមនស្សំ ខណេន បដិប្បស្សម្ភិ។ អនោតត្តទហតោ អាហដេន សីតុទកស្ស ឃដសតេន មត្ថកេ បរិសិត្តា វិយ វិគតបរិឡាហា អត្តមនា ហុត្វា គរុធម្មបដិគ្គហណេន ឧប្បន្នបីតិបាមោជ្ជំ អាវិ ករោន្តី “**សេយ្យថាបិ, ភន្តេ**”តិអាទិកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តត្ថ **ទហរោ**តិ តរុណោ។ **យុវា**តិ យោព្ពញ្ញភាវេ ឋិតោ។ **មណ្ឌនកជាតិកោ**តិ អលង្ការសភាវោ។ តត្ថ កោចិ តរុណោបិ យុវា ន ហោតិ យថា អតិតរុណោ។ កោចិ យុវាបិ មណ្ឌនកជាតិកោ ន ហោតិ យថា ឧបសន្តសភាវោ អាលសិយព្យសនាទីហិ វា អភិភូតោ, ឥធ បន ទហរោ ចេវ យុវា ច មណ្ឌនកជាតិកោ ច អធិប្បេតោ, តស្មា ឯវមាហ។ ឧប្បលាទីនិ លោកសម្មតត្តា វុត្តានិ។ ឥតោ បរំ យំ យំ វត្តព្ពំ, តំ តំ អដ្ឋកថាយំ ទស្សិតមេវ។

តត្ថ **មាតុគាមស្ស បព្ពជិតត្តា**តិ ឥទំ បញ្ចវស្សសតតោ ឧទ្ធំ អដ្ឋត្វា បញ្ចសុយេវ វស្សសតេសុ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា ការណនិទស្សនំ។ **បដិសម្ភិទាបភេទប្បត្តខីណាសវវសេនេវ វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ “បដិសម្ភិទាបត្តខីណាសវគ្គហណេន ឈានានិបិ គហិតានេវ ហោន្តិ។ ន ហិ និជ្ឈានកានំ សព្ពប្បការសម្បត្តិ ឥជ្ឈតី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **សុក្ខវិបស្សកខីណាសវវសេន វស្សសហស្ស**ន្តិអាទិនា ច យំ វុត្តំ។ តំ ខន្ធកភាណកានំ មតេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.១៦១) បន ឯវំ វុត្តំ –

> “បដិសម្ភិទាបត្តេហិ វស្សសហស្សំ អដ្ឋាសិ, ឆឡភិញ្ញេហិ វស្សសហស្សំ, តេវិជ្ជេហិ វស្សសហស្សំ, សុក្ខវិបស្សកេហិ វស្សសហស្សំ, បាតិមោក្ខេន វស្សសហស្សំ អដ្ឋាសី”តិ។

អង្គុត្តរនិកាយដ្ឋកថាយម្បិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣០) –

> “ពុទ្ធានញ្ហិ បរិនិព្ពានតោ វស្សសហស្សមេវ បដិសម្ភិទា និព្ពត្តេតុំ សក្កោន្តិ, តតោ បរំ ឆ អភិញ្ញា, តតោ តាបិ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តា តិស្សោ វិជ្ជា និព្ពត្តេន្តិ, គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ តាបិ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តា សុក្ខវិបស្សកា ហោន្តិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន អនាគាមិនោ សកទាគាមិនោ សោតាបន្នា”តិ –

វុត្តំ។

សំយុត្តនិកាយដ្ឋកថាយំ បន (សំ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.១៥៦) –

“បឋមពោធិយញ្ហិ ភិក្ខូ បដិសម្ភិទាបត្តា អហេសុំ។ អថ កាលេ គច្ឆន្តេ បដិសម្ភិទា បាបុណិតុំ ន សក្ខិំសុ, ឆឡភិញ្ញា អហេសុំ, តតោ ឆ អភិញ្ញា បត្តុំ អសក្កោន្តា តិស្សោ វិជ្ជា បាបុណិំសុ។ ឥទានិ កាលេ គច្ឆន្តេ តិស្សោ វិជ្ជា បាបុណិតុំ អសក្កោន្តា អាសវក្ខយមត្តំ បាបុណិស្សន្តិ, តម្បិ អសក្កោន្តា អនាគាមិផលំ, តម្បិ អសក្កោន្តា សកទាគាមិផលំ, តម្បិ អសក្កោន្តា សោតាបត្តិផលំ, គច្ឆន្តេ កាលេ សោតាបត្តិផលម្បិ បត្តុំ ន សក្ខិស្សន្តី”តិ –

វុត្តំ។

យស្មា ចេតំ សព្ពំ អញ្ញមញ្ញបដិវិរុទ្ធំ, តស្មា តេសំ តេសំ ភាណកានំ មតមេវ អាចរិយេន តត្ថ តត្ថ ទស្សិតន្តិ គហេតព្ពំ។ អញ្ញថា ហិ អាចរិយស្សេវ បុព្ពាបរវិរោធប្បសង្គោ សិយាតិ។

តានិយេវាតិ តានិយេវ បញ្ច វស្សសហស្សានិ។ បរិយត្តិមូលកំ សាសនន្តិ អាហ **“ន ហិ បរិយត្តិយា អសតិ បដិវេធោ អត្ថិ”**តិអាទិ។ បរិយត្តិយា ហិ អន្តរហិតាយ បដិបត្តិ អន្តរធាយតិ, បដិបត្តិយា អន្តរហិតាយ អធិគមោ អន្តរធាយតិ។ កិំការណា? អយញ្ហិ បរិយត្តិ បដិបត្តិយា បច្ចយោ ហោតិ, បដិបត្តិ អធិគមស្ស, ឥតិ បដិបត្តិតោបិ បរិយត្តិយេវ បមាណំ។ តត្ថ បដិវេធោ ច បដិបត្តិ ច ហោតិបិ ន ហោតិបិ។ ឯកស្មិញ្ហិ កាលេ បដិវេធករា ភិក្ខូ ពហូ ហោន្តិ, “ឯស ភិក្ខុ បុថុជ្ជនោ”តិ អង្គុលឹ បសារេត្វា ទស្សេតព្ពោ ហោតិ, ឥមស្មិំយេវ ទីបេ ឯកវារំ បុថុជ្ជនភិក្ខុ នាម នាហោសិ។ បដិបត្តិបូរកាបិ កទាចិ ពហូ ហោន្តិ, កទាចិ អប្បា, ឥតិ បដិវេធោ ច បដិបត្តិ ច ហោតិបិ ន ហោតិបិ។ សាសនដ្ឋិតិយា បន បរិយត្តិយេវ បមាណំ។ បណ្ឌិតោ ហិ តេបិដកំ សុត្វា ទ្វេបិ បូរេតិ។ យថា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អាឡារស្ស សន្តិកេ បញ្ចាភិញ្ញា សត្ត ច សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា បរិកម្មំ បុច្ឆិ, សោ “ន ជានាមី”តិ អាហ, តតោ ឧទកស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អធិគតវិសេសំ សំសន្ទិត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ បុច្ឆិ, សោ អាចិក្ខិ, តស្ស វចនសមនន្តរមេវ មហាសត្តោ តំ សម្បាទេសិ, ឯវមេវ បញ្ញវា ភិក្ខុ បរិយត្តឹ សុត្វា ទ្វេបិ បូរេតិ, តស្មា បរិយត្តិយា ឋិតាយ សាសនំ ឋិតំ ហោតិ។ យថាបិ មហាតោ តឡាកស្ស បាឡិយា ថិរាយ ឧទកំ ន ឋស្សតីតិ ន វត្តព្ពំ, ឧទកេ សតិ បទុមាទីនិ បុប្ផានិ ន បុប្ផិស្សន្តីតិ ន វត្តព្ពំ, ឯវមេវ មហាតឡាកស្ស ថិរបាឡិសទិសេ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ សតិ មហាតឡាកេ ឧទកសទិសា បដិបត្តិបូរកា កុលបុត្តា នត្ថីតិ ន វត្តព្ពំ, តេសុ សតិ មហាតឡាកេ បទុមាទីនិ បុប្ផានិ វិយ សោតាបន្នាទយោ អរិយបុគ្គលា នត្ថីតិ ន វត្តព្ពំ។ ឯវំ ឯកន្តតោ បរិយត្តិយេវ បមាណំ។

បរិយត្តិយា អន្តរហិតាយាតិ ឯត្ថ **បរិយត្តី**តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣០) តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ សាដ្ឋកថា បាឡិ។ យាវ សា តិដ្ឋតិ, តាវ បរិយត្តិ បរិបុណ្ណា នាម ហោតិ។ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ កលិយុគរាជានោ អធម្មិកា ហោន្តិ, តេសុ អធម្មិកេសុ តេសម្បិ អមច្ចាទយោ អធម្មិកា ហោន្តិ, តតោ រដ្ឋជនបទវាសិនោតិ តេសំ អធម្មិកតាយ ន ទេវោ សម្មា វស្សតិ, តតោ សស្សានិ ន សម្បជ្ជន្តិ, តេសុ អសម្បជ្ជន្តេសុ បច្ចយទាយកា ភិក្ខុសង្ឃស្ស បច្ចយេ ទាតុំ ន សក្កោន្តិ, ភិក្ខូ បច្ចយេហិ កិលមន្តា អន្តេវាសិកេ សង្គហេតុំ ន សក្កោន្តិ។ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ បរិយត្តិ បរិហាយតិ, អត្ថវសេន ធារេតុំ ន សក្កោន្តិ, បាឡិវសេនេវ ធារេន្តិ។ តតោ កាលេ គច្ឆន្តេ បាឡិម្បិ សកលំ ធារេតុំ ន សក្កោន្តិ, បឋមំ អភិធម្មបិដកំ បរិហាយតិ, បរិហាយមានំ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ បរិហាយតិ។ បឋមមេវ ហិ មហាបករណំ បរិហាយតិ, តស្មិំ បរិហីនេ យមកំ, កថាវត្ថុ, បុគ្គលបញ្ញត្តិ, ធាតុកថា, វិភង្គោ, ធម្មសង្គហោតិ។

ឯវំ អភិធម្មបិដកេ បរិហីនេ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ សុត្តន្តបិដកំ បរិហាយតិ។ បឋមញ្ហិ អង្គុត្តរនិកាយោ បរិហាយតិ, តស្មិម្បិ បឋមំ ឯកាទសកនិបាតោ…បេ…. តតោ ឯកកនិបាតោតិ។ ឯវំ អង្គុត្តរនិកាយេ បរិហីនេ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ សំយុត្តនិកាយោ បរិហាយតិ។ បឋមញ្ហិ មហាវគ្គោ បរិហាយតិ, តតោ សឡាយតនវគ្គោ, ខន្ធកវគ្គោ, និទានវគ្គោ, សគាថាវគ្គោតិ។ ឯវំ សំយុត្តនិកាយេ បរិហីនេ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ មជ្ឈិមនិកាយោ បរិហាយតិ។ បឋមញ្ហិ ឧបរិបណ្ណាសកោ បរិហាយតិ, តតោ មជ្ឈិមបណ្ណាសកោ, តតោ មូលបណ្ណាសកោតិ។ ឯវំ មជ្ឈិមនិកាយេ បរិហីនេ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ ទីឃនិកាយោ បរិហាយតិ។ បឋមញ្ហិ បាថិកវគ្គោ បរិហាយតិ, តតោ មហាវគ្គោ, តតោ សីលក្ខន្ធវគ្គោតិ។ ឯវំ ទីឃនិកាយេ បរិហីនេ សុត្តន្តបិដកំ បរិហីនំ នាម ហោតិ។ វិនយបិដកេន សទ្ធឹ ជាតកមេវ ធារេន្តិ។ វិនយបិដកញ្ហិ លជ្ជិនោ ធារេន្តិ, លាភកាមា បន “សុត្តន្តេ កថិតេបិ សល្លក្ខេន្តា នត្ថី”តិ ជាតកមេវ ធារេន្តិ។ គច្ឆន្តេ កាលេ ជាតកម្បិ ធារេតុំ ន សក្កោន្តិ។ អថ នេសំ បឋមំ វេស្សន្តរជាតកំ បរិហាយតិ, តតោ បដិលោមក្កមេន បុណ្ណកជាតកំ, មហានារទជាតកន្តិ បរិយោសានេ អបណ្ណកជាតកំ បរិហាយតិ, វិនយបិដកមេវ ធារេន្តិ។

គច្ឆន្តេ កាលេ តម្បិ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ បរិហាយតិ។ បឋមញ្ហិ បរិវារោ បរិហាយតិ, តតោ ខន្ធកោ, ភិក្ខុនីវិភង្គោ, មហាវិភង្គោតិ អនុក្កមេន ឧបោសថក្ខន្ធកមត្តមេវ ធារេន្តិ។ តទាបិ បរិយត្តិ អនន្តរហិតាវ ហោតិ។ យាវ បន មនុស្សេសុ ចតុប្បទិកគាថាបិ បវត្តតិ, តាវ បរិយត្តិ អនន្តរហិតាវ ហោតិ។ យទា សទ្ធោ បសន្នោ រាជា ហត្ថិក្ខន្ធេ សុវណ្ណចង្កោដកម្ហិ សហស្សត្ថវិកំ ឋបាបេត្វា “ពុទ្ធេហិ កថិតំ ចតុប្បទិកំ គាថំ ជានន្តោ ឥមំ សហស្សំ គណ្ហតូ”តិ នគរេ ភេរឹ ចរាបេត្វា គណ្ហនកំ អលភិត្វា “ឯកវារំ ចរាបិតេ នាម សុណន្តាបិ ហោន្តិ អសុណន្តាបី”តិ យាវតតិយំ ចរាបេត្វា គណ្ហនកំ អលភិត្វា រាជបុរិសា សហស្សត្ថវិកំ បុន រាជកុលំ បវេសេន្តិ, តទា បរិយត្តិ អន្តរហិតា នាម ហោតិ។

ចិរំ បវត្តិស្សតីតិ បរិយត្តិយា អន្តរហិតាយបិ លិង្គមត្តំ អទ្ធានំ បវត្តិស្សតិ។ កថំ? គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ ហិ កាលេ ចីវរគ្គហណំ បត្តគ្គហណំ សមិញ្ជនបសារណំ អាលោកិតវិលោកិតំ ន បាសាទិកំ ហោតិ, និគណ្ឋសមណា វិយ អលាពុបត្តំ ភិក្ខូ បត្តំ អគ្គពាហាយ បក្ខិបិត្វា អាទាយ វិចរន្តិ, ឯត្តាវតាបិ លិង្គំ អនន្តរហិតមេវ ហោតិ។ គច្ឆន្តេ បន កាលេ អគ្គពាហតោ ឱតារេត្វា ហត្ថេន វា សិក្កាយ វា ឱលម្ពេត្វា វិចរន្តិ, ចីវរម្បិ រជនសារុប្បំ អកត្វា ឱដ្ឋដ្ឋិវណ្ណំ កត្វា រជន្តិ។ គច្ឆន្តេ កាលេ រជនម្បិ ន ហោតិ, ទសច្ឆិន្ទនំ ឱវដ្ដិកាវិជ្ឈនំ កប្បមត្តញ្ច កត្វា វឡញ្ជន្តិ, បុន ឱវដ្ដិកំ វិជ្ឈិត្វា កប្បំ ន ករោន្តិ។ តតោ ឧភយម្បិ អកត្វា ទសា ឆេត្វា បរិព្ពាជកា វិយ ចរន្តិ។ គច្ឆន្តេ កាលេ “កោ ឥមិនា អម្ហាកំ អត្ថោ”តិ ខុទ្ទកំ កាសាវខណ្ឌំ ហត្ថេ វា គីវាយំ វា ពន្ធន្តិ, កេសេសុ វា អល្លីយាបេន្តិ, ទារភរណំ ករោន្តា កសិត្វា វបិត្វា ជីវិកំ កប្បេត្វា វិចរន្តិ, តទា ទក្ខិណំ ទេន្តោ ជនោ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ឯតេសម្បិ ទេតិ។ ឥទំ សន្ធាយ ភគវតា វុត្តំ “ភវិស្សន្តិ ខោ បនានន្ទ, អនាគតមទ្ធានំ គោត្រភុនោ កាសាវកណ្ឋា ទុស្សីលា បាបធម្មា, តេសុ ទុស្សីលេសុ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទានំ ទស្សន្តិ, តទាបាហំ, អានន្ទ, សង្ឃគតំ ទក្ខិណំ អសង្ខេយ្យំ អប្បមេយ្យំ វទាមី”តិ (ម. និ. ៣.៣៨០)។ តតោ គច្ឆន្តេ កាលេ នានាវិធានិ កម្មានិ ករោន្តា “បបញ្ចោ ឯស, កឹ ឥមិនា អម្ហាក”ន្តិ កាសាវខណ្ឌំ ឆិន្ទិត្វា អរញ្ញេ ខិបន្តិ, តស្មឹ កាលេ លិង្គំ អន្តរហិតំ នាម ហោតិ។ កស្សបទសពលស្ស កិរ កាលតោ បដ្ឋាយ យោនកានំ សេតវត្ថានិ បារុបិត្វា ចរណចារិត្តំ ជាតំ។ ឯវំ បរិយត្តិយា អន្តរហិតាយបិ លិង្គមត្តំ ចិរំ បវត្តិស្សតីតិ វេទិតព្ពំ។

អដ្ឋគរុធម្មកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភិក្ខុនីឧបសម្បន្នានុជាននកថាវណ្ណនា

៤០៤-៤០៥. យទគ្គេនាតិ យំ ទិវសំ អាទឹ កត្វា។ **តទេវា**តិ តស្មិញ្ញេវ ទិវសេ។ **អនុញ្ញាត្តិយា**តិ អនុញ្ញាយ។ **ឯកាហំ, ភន្តេ អានន្ទ, ភគវន្តំ វរំ យាចាមី**តិ “ឯវមេវ ខោ អហំ, ភន្តេ អានន្ទ, ឥមេ អដ្ឋ គរុធម្មេ បដិគ្គណ្ហាមិ យាវជីវំ អនតិក្កមនីយេ”តិ បដិជានិត្វា ឥទានិ កស្មា វរំ យាចតីតិ ចេ? បរូបវាទវិវជ្ជនត្ថំ។ ឯវញ្ហិ កេចិ វទេយ្យុំ “មហាបជាបតិយា បឋមំ សម្បដិច្ឆិតត្តា ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនញ្ច យថាវុឌ្ឍំ អភិវាទនំ នាហោសិ, សា ចេ វរំ យាចេយ្យ, ភគវា អនុជានេយ្យា”តិ។

៤០៦. សរាគាយាតិ សរាគភាវាយ កាមរាគភវរាគបរិព្រូហនាយ។ **សញ្ញោគាយា**តិ វដ្ដេ សំយោជនត្ថាយ។ **អាចយាយា**តិ វដ្ដស្ស វឌ្ឍនត្ថាយ។ **មហិច្ឆតាយា**តិ មហិច្ឆភាវាយ។ **អសន្តុដ្ឋិយា**តិ អសន្តុដ្ឋិភាវាយ។ **សង្គណិកាយា**តិ កិលេសសង្គណគណសង្គណវិហារាយ។ **កោសជ្ជាយា**តិ កុសីតភាវាយ។ **ទុព្ភរតាយា**តិ ទុប្បោសតាយ។ **វិរាគាយា**តិ សកលវដ្ដតោ វិរជ្ជនត្ថាយ។ **វិសញ្ញោគាយា**តិ កាមរាគាទីហិ វិសំយុជ្ជនត្ថាយ។ **អបចយាយា**តិ សព្ពស្សបិ វដ្ដស្ស អបចយត្ថាយ, និព្ពានាយាតិ អត្ថោ។ **អប្បិច្ឆតាយា**តិ បច្ចយប្បិច្ឆតាទិវសេន សព្ពសោ ឥច្ឆាបគមាយ។ **សន្តុដ្ឋិយា**តិ ទ្វាទសវិធសន្តុដ្ឋិភាវាយ។ **បវិវេកាយា**តិ បវិវិត្តភាវាយ កាយវិវេកាទិតទង្គវិវេកាទិវិវេកសិទ្ធិយា។ **វីរិយារម្ភាយា**តិ កាយិកស្ស ចេវ ចេតសិកស្ស ច វីរិយស្ស បគ្គណ្ហនត្ថាយ។ **សុភរតាយា**តិ សុខបោសនត្ថាយ។ ឯវំ យោ បរិយត្តិធម្មោ ឧគ្គហណធារណបរិបុច្ឆាមនសិការវសេន យោនិសោ បដិបជ្ជន្តស្ស សរាគាទិភាវបរិវជ្ជនស្ស ការណំ ហុត្វា វិរាគាទិភាវាយ សំវត្តតិ, ឯកំសតោ **ឯសោ ធម្មោ, ឯសោ វិនយោ** សម្មទេវ អបាយាទីសុ អបតនវសេន ធារណតោ កិលេសានំ វិនយនតោ, សត្ថុ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ឱវាទានុសិដ្ឋិភាវតោ **ឯតំ សត្ថុសាសន**ន្តិ **ធារេយ្យាសិ** ជានេយ្យាសិ, អវពុជ្ឈេយ្យាសីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ បឋមវារេន វដ្ដំ, ទុតិយវារេន វិវដ្ដំ កថិតំ។

៤០៩-៤១០. វិមានេត្វាតិ អបរជ្ឈិត្វា។ **កម្មប្បត្តាយោបី**តិ កម្មារហាបិ។ **អាបត្តិគាមិនិយោបី**តិ អាបត្តិអាបន្នាយោបិ។ **វុត្តនយេនេវ ការេតព្ពតំ អាបជ្ជន្តី**តិ តថាករណស្ស បដិក្ខិត្តត្តា ទុក្កដេន ការេតព្ពតំ អាបជ្ជន្តិ។

៤១៣-៥. ទ្វេ តិស្សោ ភិក្ខុនិយោតិ ទ្វីហិ តីហិ ភិក្ខុនីហិ។ **ន អារោចេន្តី**តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសកស្ស ន អារោចេន្តិ។ **ន បច្ចាហរន្តី**តិ ភិក្ខុនីនំ ន បច្ចាហរន្តិ។ **វិសេសក**ន្តិ វត្តភង្គំ។

៤២០. តេន ច ភិក្ខុ និមន្តេតព្ពោតិ សាមីចិទស្សនមេតំ, ន បន អនិមន្តិយា អាបត្តិ។

៤២៥. តយោ និស្សយេតិ សេនាសននិស្សយំ អបនេត្វា អបរេ តយោ និស្សយេ។ រុក្ខមូលសេនាសនញ្ហិ សា ន លភតិ។

៤២៨. អនុវាទំ បដ្ឋបេន្តីតិ ឥស្សរិយំ បវត្តេន្តិ។

៤៣០. ភិក្ខុទូតេន ឧបសម្បាទេន្តីតិ ភិក្ខុយេវ ទូតោ ភិក្ខុទូតោ, តេន ភិក្ខុទូតេន, ភិក្ខុទូតំ កត្វា ឧបសម្បាទេន្តីតិ អត្ថោ។

៤៣១. ន សម្មតីតិ នប្បហោតិ។ **នវកម្ម**ន្តិ នវកម្មំ កត្វា “ឯត្តកានិ វស្សានិ វសតូ”តិ អបលោកេត្វា សង្ឃិកភូមិទានំ។

៤៣២. សន្និសិន្នគព្ភាតិ បតិដ្ឋិតគព្ភា។

៤៣៤. បព្ពជ្ជម្បិ ន លភតីតិ តិត្ថាយតនសង្កន្តាយ អភព្ពភាវូបគមនតោ ន លភតិ។ **ឥទំ ឱទិស្ស អនុញ្ញាតំ វដ្ដតី**តិ ឯកតោ វា ឧភតោ វា អវស្សវេ សតិបិ ឱទិស្ស អនុញ្ញាតត្តា វដ្ដតិ។ សេសមេត្ថ បាឡិតោ អដ្ឋកថាតោ ច សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

ភិក្ខុនីឧបសម្បន្នានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភិក្ខុនិក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកំ

សង្គីតិនិទានកថាវណ្ណនា

៤៣៧. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកេ **បាវាយ កុសិនារ**ន្តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.២៣១) បាវានគរេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កុសិនារំ គមិស្សាមីតិ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ។ **មន្ទារវបុប្ផំ គហេត្វា**តិ មហាចាដិប្បមាណំ បុប្ផំ អាគន្តុកទណ្ឌកេ ឋបេត្វា ឆត្តំ វិយ គហេត្វា។ **អទ្ទសំ ខោ**តិ អាគច្ឆន្តំ ទូរតោវ អទ្ទសំ។ ទិស្វា ច បន "បុច្ឆិស្សាមិ នំ ភគវតោ បវត្តិ"ន្តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា "សចេ ខោ បន និសិន្នកោវ បុច្ឆិស្សាមិ, សត្ថរិ អគារវោ កតោ ភវិស្សតី"តិ ឧដ្ឋហិត្វា ឋិតដ្ឋានតោ អបក្កម្ម ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា មណិចម្មំ វិយ ទសពលទត្តិយំ មេឃវណ្ណំ បំសុកូលចីវរំ បារុបិត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលិំ សិរស្មិំ បតិដ្ឋាបេត្វា សត្ថរិ កតេន គារវេន អាជីវកស្ស អភិមុខោ ហុត្វា "អបាវុសោ អម្ហាកំ សត្ថារំ ជានាសី"តិ អាហ។ កឹ បន សត្ថុ បរិនិព្ពានំ ជានន្តោ បុច្ឆិ អជានន្តោតិ? អាវជ្ជនប្បដិពទ្ធំ ខីណាសវានំ ជាននំ។ អនាវជ្ជិតត្តា បនេស អជានន្តោ បុច្ឆីតិ ឯកេ។ ថេរោ សមាបត្តិពហុលោ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានលេណមណ្ឌបាទីសុ និច្ចំ សមាបត្តិផលេនេវ យាបេតិ។ កុលសន្តកម្បិ គាមំ បវិសិត្វា ទ្វារេ សមាបជ្ជិត្វា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតោវ ភិក្ខំ គណ្ហាតិ។ ថេរោ កិរ "ឥមិនា មេ បច្ឆិមេន អត្តភាវេន មហាជនានុគ្គហំ ករិស្សាមិ, យេ មយ្ហំ ភិក្ខំ វា ទេន្តិ, គន្ធមាលាទីហិ វា សក្ការំ ករោន្តិ, តេសំ តំ មហប្ផលំ ហោតូ"តិ ឯវំ ករោតិ។ តស្មា សមាបត្តិពហុលតាយ ន ជានិ។ ឥតិ អជានន្តោវ បុច្ឆីតិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហេត្ថ អជាននការណំ អត្ថិ។ អភិលក្ខិតំ សត្ថុ បរិនិព្ពានំ អហោសិ ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បនាទីហិ និមិត្តេហិ។ ថេរស្ស បន បរិសាយ កេហិចិ ភិក្ខូហិ ភគវា ទិដ្ឋបុព្ពោ, កេហិចិ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ។ តត្ថ យេហិ ទិដ្ឋបុព្ពោ, តេបិ បស្សិតុកាមាវ។ យេហិបិ អទិដ្ឋបុព្ពោ, តេបិ បស្សិតុកាមាវ។ តត្ថ យេហិ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ, តេ អតិទស្សនកាមតាយ គន្ត្វា "កុហឹ ភគវា"តិ បុច្ឆន្តា "បរិនិព្ពុតោ"តិ សុត្វា សន្ធារេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ ចីវរំ ឆឌ្ឌេត្វា ឯកវត្ថា វា ទុន្និវត្ថា វា ឧរានិ បដិបិសន្តា បរោទិស្សន្តិ។ តត្ថ មនុស្សា "មហាកស្សបេន សទ្ធឹ អាគតបំសុកូលិកា សយម្បិ ឥត្ថិយោ វិយ បរោទន្តិ, តេ កឹ អម្ហេ សមស្សាសេន្តី"តិ មយ្ហំ ទោសំ ទស្សន្តិ។ ឥទំ បន សុញ្ញំ មហារញ្ញំ, ឥធ យថា តថា រោទន្តេសុ ទោសោ នត្ថិ។ បុរិមតរំ សុត្វា នាម សោកោបិ តនុកោ ហោតីតិ ភិក្ខូនំ សតុប្បាទលាភត្ថំ ជានន្តោវ បុច្ឆិ។

អជ្ជ សត្តាហបរិនិព្ពុតោតិ អជ្ជ ទិវសតោ បដិលោមតោ សត្តមេ អហនិ បរិនិព្ពុតោ។ **តតោ មេ ឥទ**ន្តិ តតោ សមណស្ស គោតមស្ស បរិនិព្ពុតដ្ឋានតោ។ **អវីតរាគា**តិ បុថុជ្ជនា ចេវ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ច។ តេសញ្ហិ ទោមនស្សំ អប្បហីនំ, តស្មា តេបិ ពាហា បគ្គយ្ហ កន្ទន្តិ, ឧភោ ហត្ថេ សីសេ ឋបេត្វា រោទន្តិ។ **ឆិន្នបាតំ បបតន្តី**តិ ឆិន្នានំ បាតោ វិយ ឆិន្នបាតោ, តំ ឆិន្នបាតំ, ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោយំ, មជ្ឈេ ឆិន្នា វិយ ហុត្វា យតោ វា តតោ វា បតន្តីតិ អត្ថោ។ **អាវដ្ដន្តី**តិ អភិមុខភាវេន វដ្ដន្តិ។ យត្ថ បតិតា, តតោ កតិបយរតនដ្ឋានំ វដ្ដនវសេនេវ គន្ត្វា បុន យថាបតិតមេវ ឋានំ វដ្ដនវសេន អាគច្ឆន្តិ។ **វិវដ្ដន្តី**តិ យត្ថ បតិតា, តតោ និវដ្ដន្តិ, បតិតដ្ឋានតោ បរភាគំ វដ្ដមានា គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ អបិច បុរតោ វដ្ដនំ **អាវដ្ដនំ**, បស្សតោ បច្ឆតោ ច វដ្ដនំ **វិវដ្ដនំ**។ តស្មា ទ្វេ បាទេ បសារេត្វា សកឹ បុរតោ សកឹ បច្ឆតោ សកឹ វាមតោ សកឹ ទក្ខិណតោ សម្បរិវដ្ដមានាបិ អាវដ្ដន្តិ វិវដ្ដន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ **វីតរាគា**តិ បហីនទោមនស្សា ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ និព្ពិការតាយ សិលាថម្ភសទិសា អនាគាមិខីណាសវា។ កាមញ្ហិ ទោមនស្សេ អសតិបិ ឯកច្ចោ រាគោ ហោតិយេវ, រាគេ បន អសតិ ទោមនស្សស្ស អសម្ភវោយេវ។ តទេកដ្ឋភាវតោ ហិ រាគប្បហានេន បហីនទោមនស្សា វុត្តា, ន ខីណាសវា ឯវ។

សព្ពេហេវ បិយេហីតិអាទីសុ បិយាយិតព្ពតោ **បិយេហិ** មនវឌ្ឍនតោ **មនាបេហិ** មាតាបិតាភាតាភគិនីអាទិកេហិ។ **នានាភាវោ**តិ ជាតិយា នានាភាវោ, ជាតិអនុរូបគមនេន វិសុំ ភាវោ, អសម្ពទ្ធភាវោតិ អត្ថោ។ **វិនាភាវោ**តិ មរណេន វិនាភាវោ, ចុតិយា តេនត្តភាវេន អបុនបវត្តនតោ វិប្បយោគោតិ អត្ថោ។ **អញ្ញថាភាវោ**តិ ភវេន អញ្ញថាភាវោ, ភវន្តរគ្គហណេន "កាមាវចរសត្តោ រូបាវចរោ ហោតី"តិអាទិនា តត្ថាបិ "មនុស្សោ ទេវោ ហោតី"តិអាទិនា ច បុរិមាការតោ អញ្ញាការតាតិ អត្ថោ។ **ត**ន្តិ តស្មា។ **កុតេត្ថ លព្ភា**តិ កុតោ កុហឹ កស្មឹ នាម ឋានេ ឯត្ថ ឯតស្មឹ ខន្ធប្បវត្តេ យំ តំ ជាតំ...បេ.... មា បលុជ្ជីតិ លទ្ធុំ សក្កា, ន សក្កា ឯវ តាទិសស្ស ការណស្ស អភាវតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យស្មា សព្ពេហេវ បិយេហិ មនាបេហិ នានាភាវោ, តស្មា ទស បារមិយោ បូរេត្វាបិ សម្ពោធឹ បត្វាបិ ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វាបិ យមកបាដិហារិយំ ទស្សេត្វាបិ ទេវោរោហណំ កត្វាបិ យំ តំ ជាតំ ភូតំ សង្ខតំ បលោកធម្មំ, តញ្ច តថាគតស្សបិ សរីរំ មា បលុជ្ជីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, រោទន្តេនបិ កន្ទន្តេនបិ ន សក្កា តំ ការណំ លទ្ធុន្តិ។

តេន ខោ បនាវុសោ, សមយេន សុភទ្ទោ នាម វុឌ្ឍបព្ពជិតោតិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ **និទានវណ្ណនាយំ** (សារត្ថ. ដី. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា) វុត្តនយមេវ។

សង្គីតិនិទានកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧទ្ទានុខុទ្ទកសិក្ខាបទកថាវណ្ណនា

៤៤១. សមូហនេយ្យាតិ អាកង្ខមានោ សមូហនតុ, យទិ ឥច្ឆតិ, សមូហនេយ្យាតិ អត្ថោ។ កស្មា បន "សមូហនថា"តិ ឯកំសេនេវ អវត្វា "អាកង្ខមានោ សមូហនេយ្យា"តិ វិកប្បវចនេនេវ ភគវា បបេសីតិ? មហាកស្សបស្ស ញាណពលស្ស ទិដ្ឋត្តា។ បស្សតិ ហិ ភគវា "សមូហនថាតិ វុត្តេបិ សង្គីតិកាលេ កស្សបោ ន សមូហនិស្សតី"តិ, តស្មា វិកប្បេនេវ បបេសិ។ យទិ អសមូហននំ ទិដ្ឋំ, តទេវ ច ឥច្ឆិតំ, អថ កស្មា ភគវា "អាកង្ខមានោ សមូហនតូ"តិ អវោចាតិ? តថារូបបុគ្គលជ្ឈាសយវសេន។ សន្តិ ហិ កេចិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមាទាយ វត្តិតុំ អនិច្ឆន្តា, តេសំ តថា អវុច្ចមានេ ភគវតិ វិឃាតោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ តេសំ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ។ តថា បន វុត្តេ តេសំ វិឃាតោ ន ឧប្បជ្ជេយ្យ, អម្ហាកមេវាយំ ទោសោ, យតោ អម្ហេសុយេវ កេចិ សមូហននំ ន ឥច្ឆន្តីតិ ។ កេចិ "សកលស្ស បន សាសនស្ស សង្ឃាយត្តភាវករណត្ថំ តថា វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ យំ កិញ្ចិ សត្ថារា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ សមណា សក្យបុត្តិយា សិរសា សម្បដិច្ឆិត្វា ជីវិតំ វិយ រក្ខន្តិ។ តថា ហិ តេ "ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ អាកង្ខមានោ សង្ឃោ សមូហនតូ"តិ វុត្តេបិ ន សមូហនីសុ។ អញ្ញទត្ថុ បុរតោ វិយ តស្ស អច្ចយេបិ រក្ខីសុយេវាតិ សត្ថុ សាសនស្ស សង្ឃស្ស ច មហន្តភាវទស្សនត្ថម្បិ តថា វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ អាយស្មា អានន្ទោ អញ្ញេបិ វា ភិក្ខូ "កតមំ បន, ភន្តេ, ខុទ្ទកំ, កតមំ អនុខុទ្ទក"ន្តិ ន បុច្ឆីសុ សមូហនជ្ឈាសយស្សេវ អភាវតោ, តេនេវ ឯកសិក្ខាបទម្បិ អបរិច្ចជិត្វា សព្ពេសំ អនុគ្គហេតព្ពភាវទស្សនត្ថំ "ចត្តារិ បារាជិកានិ ឋបេត្វា អវសេសានិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានី"តិអាទិមាហំសុ។ ឯវញ្ហិ វទន្តេហិ "ខុទ្ទានុខុទ្ទកា ឥមេ នាមា"តិ អវិនិច្ឆិតត្តា សព្ពេសំ អនុគ្គហេតព្ពភាវោ ទស្សិតោ ហោតិ។

៤៤២. អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សង្ឃំ ញាបេសីតិ ឯត្ថ បន កេចិ វទន្តិ "ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ខុទ្ទកំ, កតមំ អនុខុទ្ទកន្តិ មិលិន្ទរញ្ញា បុច្ឆិតេ 'ទុក្កដំ មហារាជ, ខុទ្ទកំ, ទុព្ភាសិតំ អនុខុទ្ទក'ន្តិ (មិ. ប. ៤.២.១) វុត្តត្តា នាគសេនត្ថេរោ ឧទ្ទានុខុទ្ទកំ ជានិ, មហាកស្សបត្ថេរោ បន តំ អជានន្តោ 'សុណាតុ មេ អាវុសោ'តិអាទិនា កម្មវាចំ សាវេសី"តិ, ន តំ ឯវំ គហេតព្ពំ។ នាគសេនត្ថេរោ ហិ បរេសំ វាទបថោបច្ឆេទនត្ថំ សង្គីតិកាលេ ធម្មសង្គាហកមហាថេរេហិ គហិតកោដ្ឋាសេសុ អន្តិមកោដ្ឋាសមេវ គហេត្វា មិលិន្ទរាជានំ សញ្ញាបេសិ, មហាកស្សបត្ថេរោ បន ឯកសិក្ខាបទម្បិ អសមូហនិតុកាមតាយ តថា កម្មវាចំ សាវេសិ។

តត្ថ **គិហិគតានី**តិ គិហិបដិសំយុត្តានីតិ វទន្តិ។ គិហីសុ គតានិ, តេហិ ញាតានិ **គិហិគតានី**តិ ឯវំ បនេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ធូមកាលោ ឯតស្សាតិ **ធូមកាលិកំ** ចិតកធូមវូបសមតោ បរំ អប្បវត្តនតោ។ **អប្បញ្ញត្ត**ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១៣៦; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៧.២៣) នវំ អធម្មិកំ កតិកវត្តំ វា សិក្ខាបទំ វា ពន្ធន្តា **អប្បញ្ញត្តំ បញ្ញបេន្តិ** នាម បុរាណសន្ថតវត្ថុស្មិំ សាវត្ថិយំ ភិក្ខូ វិយ។ ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ សាសនំ ទីបេន្តា **បញ្ញត្តំ សមុច្ឆិន្ទន្តិ** នាម វស្សសតបរិនិព្ពុតេ ភគវតិ វេសាលិកា វជ្ជិបុត្តកា វិយ។ ខុទ្ទានុខុទ្ទកា បន អាបត្តិយោ សញ្ចិច្ច វីតិក្កមន្តា **យថាបញ្ញត្តេសុ សិក្ខាបទេសុ សមាទាយ ន វត្តន្តិ** នាម អស្សជិបុនព្ពសុកា វិយ។ នវំ បន កតិកវត្តំ វា សិក្ខាបទំ វា អពន្ធន្តា, ធម្មតោ វិនយតោ សាសនំ ទីបេន្តា, ខុទ្ទានុខុទ្ទកម្បិ ច សិក្ខាបទំ អសមូហនន្តា **អប្បញ្ញត្តំ ន បញ្ញបេន្តិ, បញ្ញត្តំ ន សមុច្ឆិន្ទន្តិ, យថាបញ្ញត្តេសុ សិក្ខាបទេសុ សមាទាយ វត្តន្តិ** នាម អាយស្មា ឧបសេនោ វិយ អាយស្មា យសោ កាកណ្ឌកបុត្តោ វិយ ច។

៤៤៣. *ភគវតា ឱឡារិកេ និមិត្តេ កយិរមានេ*តិ វេសាលី និស្សាយ ចាបាលេ ចេតិយេ វិហរន្តេន ភគវតា –

> "រមណីយា, អានន្ទ, វេសាលី, រមណីយំ ឧទេនចេតិយំ, រមណីយំ គោតមកចេតិយំ, រមណីយំ សត្តម្ពចេតិយំ, រមណីយំ ពហុបុត្តចេតិយំ, រមណីយំ សារន្ទទចេតិយំ, រមណីយំ ចាបាលចេតិយំ។ យស្ស កស្សចិ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិតា សុសមារទ្ធា, សោ អាកង្ខមានោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា។ តថាគតស្ស ខោ បន, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិតា សុសមារទ្ធា, សោ អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, តថាគតោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា"តិ (ទី. និ. ២.១៦៦) –

ឯវំ ឱឡារិកេ និមិត្តេ កយិរមានេ។

មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោតិ មារេន អជ្ឈោត្ថដចិត្តោ។ មារោ ហិ យស្ស សព្ពេន សព្ពំ ទ្វាទស វិបល្លាសា អប្បហីនា, តស្ស ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាតិ។ ថេរស្ស ច ចត្តារោ វិបល្លាសា អប្បហីនា, តេនស្ស មារោ ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាសិ។

សោ បន ចិត្តបរិយុដ្ឋានំ ករោន្តោ កឹ ករោតីតិ? ភេរវំ រូបារម្មណំ វា ទស្សេតិ, សទ្ទារម្មណំ វា សាវេតិ, តតោ សត្តា តំ ទិស្វា វា សុត្វា វា សតឹ វិស្សជ្ជេត្វា វិវដមុខា ហោន្តិ, តេសំ មុខេន ហត្ថំ បវេសេត្វា ហទយំ មទ្ទតិ, តតោ វិសញ្ញាវ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ ។ ថេរស្ស បនេស មុខេន ហត្ថំ បវេសេតុំ កឹ សក្ខិស្សតិ, ភេរវារម្មណំ បន ទស្សេសិ, តំ ទិស្វា ថេរោ និមិត្តោភាសំ ន បដិវិជ្ឈិ។

ខុទ្ទានុខុទ្ទកសិក្ខាបទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ព្រហ្មទណ្ឌកថាវណ្ណនា

៤៤៥. **ឧជ្ជវនិកាយា**តិ បដិសោតគាមិនិយា។ **វដោហរណ**ន្តិ វដោបុញ្ជនី។ **ន កុលវំ គមេន្តី**តិ និរត្ថកវិនាសនំ ន គមេន្តិ។ កុច្ឆិតោ លវោ **កុលវោ**, អនយវិនាសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ធម្មវិនយសង្គីតិយា”តិ វត្តព្ពេ សង្គីតិយា វិនយប្បធានត្តា “**វិនយសង្គីតិយា**”តិ វុត្តំ។ វិនយប្បធានា សង្គីតិ **វិនយសង្គីតិ**។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

បញ្ចសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. សត្តសតិកក្ខន្ធកំ

ទសវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤៤៦. សត្តសតិកក្ខន្ធកេ **និក្ខិត្តមណិសុវណ្ណា**តិ រូបិយសិក្ខាបទេនេវ បដិក្ខិត្តមណិសុវណ្ណា។ តត្ថ មណិគ្គហណេន សព្ពំ ទុក្កដវត្ថុ, សុវណ្ណគ្គហណេន សព្ពំ បាចិត្តិយវត្ថុ គហិតំ ហោតិ។ **ភិក្ខុគ្គេនា**តិ ភិក្ខុគណនាយ។

៤៤៧. **ឧបក្កិលេសា**តិ វិរោចិតុំ អទត្វា ឧបក្កិលិដ្ឋភាវករណេន ឧបក្កិលេសា។ **មហិកា**តិ ហិមំ។ ធូមោ ច រជោ ច **ធូមរជោ**។ ឯត្ថ បុរិមា តយោ អសម្បត្តឧបក្កិលេសា, រាហុ បន សម្បត្តឧបក្កិលេសវសេន គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **សមណព្រាហ្មណា ន តបន្តិ ន ភាសន្តិ ន វិរោចន្តី**តិ គុណបតាបេន ន តបន្តិ គុណោភាសេន ន ភាសន្តិ គុណវិរោចនេន ន វិរោចន្តិ។ **សុរាមេរយបានា អប្បដិវិរតា**តិ បញ្ចវិធាយ សុរាយ ចតុព្ពិធស្ស ច មេរយស្ស បានតោ អវិរតា។

អវិជ្ជានិវុដាតិ អវិជ្ជាយ និវារិតា បិហិតា។ **បិយរូបាភិនន្ទិនោ**តិ បិយរូបំ សាតរូបំ អភិនន្ទមានា តុស្សមានា។ **សាទិយន្តី**តិ គណ្ហន្តិ។ **អវិទ្ទសូ**តិ អន្ធពាលា។ **សរជា**តិ សកិលេសរជា។ **មគា**តិ មិគសទិសា។ តស្មិំ តស្មិំ វិសយេ ភវេ វា នេតីតិ នេត្តិ, តណ្ហាយេតំ អធិវចនំ។ តាយ សហ វត្តន្តីតិ **សនេត្តិកា**។

៤៤៨. **តំ បរិសំ ឯតទវោចា**តិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៤.៣៦២) តស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ "កុលបុត្តា បព្ពជន្តា បុត្តទារញ្ចេវ ជាតរូបរជតញ្ច បហាយេវ បព្ពជន្តិ, ន ច សក្កា យំ បហាយ បព្ពជិតា តំ ឯតេហិ គាហេតុ"ន្តិ នយគ្គាហេ បត្វា ឯតំ "**មា អយ្យា**"តិអាទិវចនំ អវោច។ **ឯកំសេនេត**ន្តិ ឯតំ បញ្ចកាមគុណកប្បនំ "អស្សមណធម្មោ អសក្យបុត្តិយធម្មោ"តិ ឯកំសេន ធារេយ្យាសិ។

តិណន្តិ សេនាសនច្ឆទនតិណំ។ **បរិយេសិតព្ព**ន្តិ តិណច្ឆទនេ វា ឥដ្ឋកច្ឆទនេ វា គេហេ បលុជ្ជន្តេ យេហិ តំ ការិតំ, តេសំ សន្តិកំ គន្ត្វា "តុម្ហេហិ ការិតំ សេនាសនំ ឱវស្សតិ, ន សក្កា តត្ថ វសិតុ"ន្តិ អាចិក្ខិតព្ពំ។ មនុស្សា សក្កោន្តា ករិស្សន្តិ, អសក្កោន្តា "តុម្ហេ វឌ្ឍកី គហេត្វា ការាបេថ, មយំ តេ សញ្ញាបេស្សាមា"តិ វក្ខន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ ការេត្វា តេសំ អាចិក្ខិតព្ពំ, មនុស្សា វឌ្ឍកីនំ ទាតព្ពំ ទស្សន្តិ។ សចេ អាវាសសាមិកា នត្ថិ, អញ្ញេសម្បិ ភិក្ខាចារវត្តេន អារោចេត្វា ការេតុំ វដ្ដតិ។ ឥមំ សន្ធាយ "បរិយេសិតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។

ទារូតិ សេនាសនេ គោបានសិអាទីសុ បលុជ្ជមានេសុ តទត្ថាយ ទារុ បរិយេសិតព្ពំ។ **សកដ**ន្តិ គិហិវិកដំ វា តាវកាលិកំ វា កត្វា សកដំ បរិយេសិតព្ពំ។ ន កេវលញ្ច សកដមេវ, អញ្ញម្បិ វាសិផរសុកុទាលាទិឧបករណំ ឯវំ បរិយេសិតុំ វដ្ដតិ។ **បុរិសោ**តិ ហត្ថកម្មវសេន បុរិសោ បរិយេសិតព្ពោ។ យំ កញ្ចិ ហិ បុរិសំ "ហត្ថកម្មំ អាវុសោ ទស្សសី"តិ វត្វា "ទស្សាមិ ភន្តេ"តិ វុត្តេ "ឥមស្មិំ ឥទញ្ចិទញ្ច ករោហី"តិ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ការេតុំ វដ្ដតិ។ **ន ត្វេវាហំ គាមណិ កេនចិ បរិយាយេនា**តិ ជាតរូបរជតំ បនាហំ កេនចិបិ ការណេន បរិយេសិតព្ពន្តិ ន វទាមិ។

៤៤៩. **បាបកំ កត**ន្តិ អសុន្ទរំ កតំ។

៤៥០. **អហោគង្គោ**តិ តស្ស បព្ពតស្ស នាមំ។

៤៥១. **បដិកច្ចេវ គច្ឆេយ្យ**ន្តិ យត្ថ តំ អធិករណំ វូបសមេតុំ ភិក្ខូ សន្និបតន្តិ, តត្ថ បឋមមេវ គច្ឆេយ្យំ។ **សម្ពាវេសុ**ន្តិ បាបុណឹសុ។

៤៥២. **អលោណកំ ភវិស្សតី**តិ អលោណកំ ភត្តំ វា ព្យញ្ជនំ វា ភវិស្សតិ។ **អាសុតា**តិ សព្ពសម្ភារសង្ខតា។ "អសុត្តា"តិ វា បាឋោ។

៤៥៣. **ឧជ្ជវិស្ចូ**តិ នាវំ អារុយ្ហ បដិសោតេន គច្ឆឹសុ។ **បាចីនកា**តិ បាចីនទេសវាសិនោ។

៤៥៤. **ននុ ត្វំ អាវុសោ វុឌ្ឍោ វីសតិវស្សោសី**តិ ននុ ត្វំ អាវុសោ វីសតិវស្សោ, ន និស្សយបដិពទ្ធោ , កស្មា តំ ថេរោ បណាមេតីតិ ទីបេន្តិ។ **គរុនិស្សយំ គណ្ហាមា**តិ កិញ្ចាបិ មយំ មហល្លកា, ឯតំ បន ថេរំ គរុំ កត្វា វសិស្សាមាតិ អធិប្បាយោ។

៤៥៥. មេត្តាយ រូបាវចរសមាធិមគ្គភាវតោ “**កុល្លកវិហារេនា**”តិ វុត្តំ, ខុទ្ទកេន វិហារេនាតិ អត្ថោ, ខុទ្ទកតា ចស្ស អគម្ភីរភាវតោតិ អាហ “**ឧត្តានវិហារេនា**”តិ។ **សុញ្ញតាវិហារេនា**តិ សុញ្ញតាមុខេន អធិគតផលសមាបត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។

៤៥៧. **សុត្តវិភង្គេ**តិ បទភាជនីយេ។ **តេន សទ្ធិន្តិ** បុរេបដិគ្គហិតលោណេន សទ្ធឹ។ **ន ហិ ឯត្ថ យាវជីវិកំ តទហុបដិគ្គហិតន្តិ** “កប្បតិ សិង្គិលោណកប្បោ”តិ ឯត្ថ វុត្តសិង្គិលោណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ បុរេ បដិគ្គហេត្វា សិង្គេន បរិហដំ ន តទហុបដិគ្គហិតំ។ **យាវកាលិកមេវ តទហុបដិគ្គហិតន្តិ** សិង្គិលោណេន មិស្សេត្វា ភុញ្ជិតព្ពំ អលោណាមិសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧបោសថសំយុត្តេ**តិ ឧបោសថបដិសំយុត្តេ, ឧបោសថក្ខន្ធកេតិ វុត្តំ ហោតិ។ អតិសរណំ អតិសារោ, អតិក្កមោ។ វិនយស្ស អតិសារោ **វិនយាតិសារោ។ តំ បមាណំ ករោន្តស្សា**តិ ទសាយ សទ្ធឹ និសីទនេ យំ បមាណំ វុត្តំ, ទសាយ វិនា តំ បមាណំ ករោន្តស្ស។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សត្តសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទ្វិវគ្គសង្គហាតិ ចូឡវគ្គមហាវគ្គសង្ខាតេហិ ទ្វីហិ វគ្គេហិ សង្គហិតា។ **ទ្វាវីសតិបភេទនា**តិ មហាវគ្គេ ទស, ចូឡវគ្គេ ទ្វាទសាតិ ឯវំ ទ្វាវីសតិប្បភេទា។ **សាសនេ**តិ សត្ថុសាសនេ។ យេ ខន្ធកា វុត្តាតិ យោជេតព្ពំ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

ចូឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

បរិវារ-ដីកា

សោឡសមហាវារោ

បញ្ញត្តិវារវណ្ណនា

វិសុទ្ធបរិវារស្សាតិ សព្ពសោ បរិសុទ្ធខីណាសវបរិវារស្ស។ **ធម្មក្ខន្ធសរីរស្សា**តិ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនសង្ខាតធម្មក្ខន្ធសរីរស្ស សាសនេតិ សម្ពន្ធោ។ **តស្សា**តិ “បរិវារោ”តិ យោ សង្គហំ អារុឡ្ហោ, តស្ស។ **បុព្ពាគតំ នយ**ន្តិ បុព្ពេ អាគតំ វិនិច្ឆយំ។

១. បកតត្ថបដិនិទ្ទេសោ ត-សទ្ទោតិ តស្ស “ភគវតា”តិអាទីហិ បទេហិ សមានាធិករណភាវេន វុត្តត្ថស្ស យាយ វិនយបញ្ញត្តិយា ភគវា បកតោ អធិកតោ សុបាកដោ ច, តំ វិនយបញ្ញត្តិំ សទ្ធិំ យាចនាយ អត្ថភាវេន ទស្សេន្តោ **“យោ សោ…បេ…. វិនយបញ្ញត្តិំ បញ្ញបេសី**”តិ អាហ។ តត្ថ **វិនយបញ្ញត្តិ**ន្តិ វិនយភូតំ បញ្ញត្តិំ។

“ជានតា បស្សតា”តិ ឥមេសំ បទានំ វិនយស្ស អធិកតត្តា តត្ថ វុត្តនយេន តាវ អត្ថំ យោជេត្វា ឥទានិ សុត្តន្តនយេន ទស្សេន្តោ សតិបិ ញាណទស្សន-សទ្ទានំ បញ្ញាវេវចនភាវេ តេន តេន វិសេសេន តេសំ វិសយវិសេសបវត្តិទស្សនត្ថំ វិជ្ជត្តយវសេន អភិញ្ញានាវរណញាណវសេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមំសចក្ខុវសេន បដិវេធទេសនាញាណវសេន ច អត្ថំ យោជេត្វា ទស្សេន្តោ **“អបិចា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បុព្ពេនិវាសាទីហី**តិ បុព្ពេនិវាសាសវក្ខយញាណេហិ។ **បដិវេធបញ្ញាយា**តិ អរិយមគ្គបញ្ញាយ។ **ទេសនាបញ្ញាយ បស្សតា**តិ ទេសេតព្ពធម្មានំ ទេសេតព្ពប្បការំ ពោធនេយ្យបុគ្គលានញ្ច អាសយានុសយចរិតាធិមុត្តិអាទិភេទំ ធម្មំ ទេសនាបញ្ញាយ យាថាវតោ បស្សតា។ **អរហតា**តិ អរីនំ, អរានញ្ច ហតត្តា, បច្ចយាទីនញ្ច អរហត្តា អរហតា។ **សម្មាសម្ពុទ្ធេនា**តិ សម្មា សាមញ្ច សច្ចានំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធេន។ អថ វា អន្តរាយិកធម្មេ **ជានតា**, និយ្យានិកធម្មេ **បស្សតា**, កិលេសារីនំ ហតត្តា **អរហតា**, សម្មា សាមំ សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា **សម្មាសម្ពុទ្ធេនា**តិ ឯវំ ចតុវេសារជ្ជវសេនបេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។

អបិច ឋានាដ្ឋានាទិវិភាគំ **ជានតា**, យថាកម្មូបគេ សត្តេ **បស្សតា**, សវាសនអាសវានំ ឆិន្នត្តា **អរហតា**, អភិញ្ញេយ្យាទិភេទេ ធម្មេ អភិញ្ញេយ្យាទិតោ អវិបរីតាវពោធតោ **សម្មាសម្ពុទ្ធេន**។ អថ វា តីសុ កាលេសុ អប្បដិហតញាណតាយ **ជានតា**, កាយកម្មាទិវសេន តិណ្ណម្បិ កម្មានំ ញាណានុបរិវត្តិតោ សម្មា ការិតាយ **បស្សតា**, ទវាទីនំ អភាវសាធិកាយ បហានសម្បទាយ **អរហតា**, ឆន្ទាទីនំ អហានិហេតុភូតាយ អក្ខយបដិភានសាធិកាយ សព្ពញ្ញុតាយ **សម្មាសម្ពុទ្ធេនា**តិ ឯវំ ទសពលអដ្ឋារសាវេណិកពុទ្ធធម្មវសេនបិ យោជនា កាតព្ពា។

២. **បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ**តិ បុច្ឆាយ វិស្សជ្ជនេ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ។ **មជ្ឈិមទេសេយេវ បញ្ញត្តី**តិ តស្មិំយេវ ទេសេ យថាវុត្តវត្ថុវីតិក្កមេ អាបត្តិសម្ភវតោ។ **វិនីតកថា**តិ វិនីតវត្ថុកថា, អយមេវ វា បាឋោ។

កាយេន បន អាបត្តិំ អាបជ្ជតីតិ បុព្ពភាគេ សេវនចិត្តំ អង្គំ កត្វា កាយទ្វារសង្ខាតវិញ្ញត្តិំ ជនយិត្វា បវត្តចិត្តុប្បាទសង្ខាតំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ។ កិញ្ចាបិ ហិ ចិត្តេន សមុដ្ឋាបិតា វិញ្ញត្តិ, តថាបិ ចិត្តេន អធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស កាយវិញ្ញត្តិយា សាធិតត្តា “កាយទ្វារេន អាបត្តិំ អាបជ្ជតី”តិ វុច្ចតិ។ **ឥមមត្ថំ សន្ធាយា**តិ អាបន្នាយ អាបត្តិយា អនាបត្តិភាវាបាទនស្ស អសក្កុណេយ្យតាសង្ខាតមត្ថំ សន្ធាយ, ន ភណ្ឌនាទិរូបសមំ។

៣. **បោរាណកេហិ មហាថេរេហី**តិ សីហឡទីបវាសីហិ មហាថេរេហិ។ **ឋបិតា**តិ បោត្ថកសង្គហារោហនកាលេ ឋបិតា។ ចតុត្ថសង្គីតិសទិសា ហិ បោត្ថការោហសង្គីតិ។ ឧភតោវិភង្គេ ទ្វត្តឹស វារា សុវិញ្ញេយ្យាវ។

សមុដ្ឋានសីសវណ្ណនា

២៥៧. សមុដ្ឋានកថាយ បន ករុណាសីតលភាវេន ចន្ទសទិសត្តា “**ពុទ្ធចន្ទេ**”តិ វុត្តំ, កិលេសតិមិរបហានតោ “**ពុទ្ធាទិច្ចេ**”តិ វុត្តំ។ **បិដកេ តីណិ ទេសយីតិ** យស្មា តេ ទេសយន្តិ, តស្មា អង្គិរសោបិ បិដកានិ តីណិ ទេសយិ។ តានិ កតមានីតិ អាហ “**សុត្តន្ត**”ន្តិអាទិ។ **មហាគុណ**ន្តិ មហានិសំសំ។ **ឯវំ នីយតិ សទ្ធម្មោ, វិនយោ យទិ តិដ្ឋតី**តិ យទិ វិនយបរិយត្តិ អនន្តរហិតា តិដ្ឋតិ បវត្តតិ, ឯវំ សតិ បដិបត្តិ បដិវេធសទ្ធម្មោ នីយតិ បវត្តតិ។ វិនយបរិយត្តិ បន កថំ តិដ្ឋតីតិ អាហ “**ឧភតោ ចា**”តិអាទិ។ បរិវារេន គន្ថិតា តិដ្ឋន្តីតិ យោជេតព្ពំ។ **តស្សេវ បរិវារស្សា**តិ តស្មិំយេវ បរិវារេ។

និយតកតន្តិ កតនិយតំ, និយមិតន្តិ អត្ថោ។ **អញ្ញេហិ សទ្ធិ**ន្តិ សេសសិក្ខាបទេហិ សទ្ធិំ។ **អសម្ភិន្ន សមុដ្ឋានានី**តិ អសង្ករសមុដ្ឋានានិ។

តស្មា សិក្ខេតិ យស្មា វិនយេ សតិ សទ្ធម្មោ តិដ្ឋតិ, វិនយោ ច បរិវារេន គន្ថិតោ តិដ្ឋតិ, បរិវារេ ច សមុដ្ឋានាទីនិ ទិស្សន្តិ, តស្មា សិក្ខេយ្យ បរិវារំ, ឧគ្គណ្ហេយ្យាតិ អត្ថោ។

អាទិម្ហិ តាវ បុរិមនយេតិ “ឆន្នំ អាបត្តិសមុដ្ឋានានំ កតិហិ សមុដ្ឋានេហិ សមុដ្ឋាតីតិ ឯកេន សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋាតិ, កាយតោ ច ចិត្តតោ ច សមុដ្ឋាតី”តិអាទិនា (បរិ. ១៨៧) បញ្ញត្តិវារេ សកី អាគតនយំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

២៥៨. **នានុពន្ធេ បវត្តិនិ**ន្តិ “យា បន ភិក្ខុនី វុដ្ឋាបិតំ បវត្តិនី ទ្វេ វស្សានិ នានុពន្ធេយ្យា”តិ (បាចិ. ១១១១) វុត្តសិក្ខាបទំ។

២៧០. **អកត**ន្តិ អញ្ញេហិ អមិស្សីកតំ, និយតសមុដ្ឋានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

អន្តរបេយ្យាលំ

កតិបុច្ឆាវារវណ្ណនា

២៧១. **ឯវំ មណតីតិ** រាគាទិវេវំ មណតិ វិនាសេតិ។ **ឯតាយាតិ** វិរតិយា។ **និយ្យានន្តិ** មគ្គំ។ **កាយបាគព្ពិយន្តិ** កាយបាគព្ពិយវសេន បវត្តំ កាយទុច្ចរិតំ។

២៧៤. **សារណីយាតិ** សរិតព្ពយុត្តា អនុស្សរណារហា អទ្ធានេ អតិក្កន្តេបិ ន សម្មុស្សិតព្ពា។ មិជ្ជតិ សិនិយ្ហតិ ឯតាយាតិ មេត្តា, មិត្តភាវោ។ មេត្តា ឯតស្ស អត្ថីតិ **មេត្តំ** កាយកម្មំ, តំ បន យស្មា មេត្តាសហគតចិត្តសមុដ្ឋានំ, តស្មា វុត្តំ **“មេត្តចិត្តេន កតំ កាយកម្ម”ន្តិ**។ **អាវីតិ** បកាសំ។ បកាសភាវោ ចេត្ថ យំ ឧទ្ទិស្ស តំ កាយកម្មំ ករីយតិ, តស្ស សម្មុខភាវតោតិ អាហ **“សម្មុខា”តិ**។ **រហោតិ** អបកាសំ។ អបកាសតា ច យំ ឧទ្ទិស្ស តំ កម្មំ ករីយតិ, តស្ស អបច្ចក្ខភាវតោតិ អាហ **“បរម្មុខា”តិ**។ **ឧភយេហីតិ** នវកេហិ ថេរេហិ ច។ បិយំ បិយាយិតព្ពំ ករោតីតិ **បិយករណោ**។ គរុំ គរុដ្ឋានិយំ ករោតីតិ **គរុករណោ**។ **សង្គហាយាតិ** សង្គហវត្ថុវិសេសភាវតោ សព្រហ្មចារីនំ សង្គហណត្ថាយ។ **អវិវាទាយាតិ** សង្គហវត្ថុភាវតោ ឯវ ន វិវាទាយ។ សតិ ច អវិវាទហេតុភូតសង្គហកត្តេ តេសំ វសេន សព្រហ្មចារីនំ សមគ្គភាវោ ភេទាភាវោ សិទ្ធោយេវាតិ អាហ **“សមគ្គភាវាយា”តិ**អាទិ។

បគ្គយ្ហ វចនន្តិ កេវលំ “ទេវោ”តិ អវត្វា “ទេវត្ថេរោ”តិ គុណេហិ ថិរភាវជោតនំ បគ្គណ្ហិត្វា ឧច្ចំ កត្វា វចនំ។ មមត្តពោធនវចនំ **មមាយនវចនំ**។ ឯកន្តតិរោក្ខស្ស មនោកម្មស្ស សម្មុខតា នាម វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបនវសេនេវ ហោតិ, តញ្ច ខោ លោកេ កាយកម្មន្តិ បាកដំ បញ្ញាតំ ហត្ថវិការាទី អនាមសិត្វាយេវ ទស្សេន្តោ **“នយនានិ ឧម្មីលេត្វា”តិ**អាទិមាហ។ កាមញ្ចេត្ថ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធានំ នយនានំ ឧម្មីលនា បសន្នេន មុខេន ឱលោកនញ្ច មេត្តំ កាយកម្មមេវ, យស្ស បន ចិត្តស្ស វសេន នយនានំ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធតា មុខស្ស ច បសន្នតា, តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“មេត្តំ មនោកម្មំ នាមា”តិ**។

ឥមានិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ១.៤៩២; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៦.១១) ច មេត្តកាយកម្មាទីនិ បាឡិយំ ភិក្ខូនំ វសេន អាគតានិ គិហីសុបិ លព្ភន្តិយេវ។ ភិក្ខូនញ្ហិ មេត្តចិត្តេន អាចរិយុបជ្ឈាយវត្តាទិអាភិសមាចារិកធម្មបូរណំ មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ សព្ពញ្ច អនវជ្ជកាយកម្មំ អាភិសមាចារិកកម្មន្តោគធមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ គិហីនំ ចេតិយវន្ទនត្ថាយ ពោធិវន្ទនត្ថាយ សង្ឃនិមន្តនត្ថាយ គមនំ, គាមំ វា បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋេ ភិក្ខូ ទិស្វា បច្ចុគ្គមនំ, បត្តបដិគ្គហណំ, អាសនបញ្ញាបនំ, អនុគមនន្តិ ឯវមាទិកំ មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ ភិក្ខូនំ មេត្តចិត្តេន អាចារបញ្ញត្តិសិក្ខាបន កម្មដ្ឋានកថន ធម្មទេសនា បរិបុច្ឆនអដ្ឋកថាកថនវសេន បវត្តិយមានំ តេបិដកម្បិ ពុទ្ធវចនំ មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ គិហីនំ “ចេតិយវន្ទនត្ថាយ គច្ឆាម, ពោធិវន្ទនត្ថាយ គច្ឆាម, ធម្មស្សវនំ ករិស្សាម, ទីបមាលាបុប្ផបូជំ ករិស្សាម, តីណិ សុចរិតានិ សមាទាយ វត្តិស្សាម, សលាកភត្តាទីនិ ទស្សាម, វស្សាវាសិកំ ទស្សាម, អជ្ជ សង្ឃស្ស ចត្តារោ បច្ចយេ ទស្សាម, សង្ឃំ និមន្តេត្វា ខាទនីយាទីនិ សំវិទហថ, អាសនានិ បញ្ញាបេថ, បានីយំ ឧបដ្ឋាបេថ, សង្ឃំ បច្ចុគ្គន្ត្វា អានេថ, បញ្ញត្តាសនេ និសីទាបេថ, ឆន្ទជាតា ឧស្សាហជាតា វេយ្យាវច្ចំ ករោថា”តិអាទិកថនកាលេ មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ ភិក្ខូនំ បាតោវ ឧដ្ឋាយ សរីរបដិជគ្គនំ ចេតិយង្គណវត្តាទីនិ ច កត្វា វិវិត្តាសនេ និសីទិត្វា “ឥមស្មិំ វិហារេ ភិក្ខូ សុខី ហោន្តុ អវេរា អព្យាបជ្ជា”តិ ចិន្តនំ មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។ គិហីនំ “អយ្យា សុខី ហោន្តុ អវេរា អព្យាបជ្ជា”តិ ចិន្តនំ មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។

លាភាតិ ចីវរាទយោ លទ្ធបច្ចយា។ **ធម្មិកាតិ** កុហនាទិភេទំ មិច្ឆាជីវំ វជ្ជេត្វា ធម្មេន សមេន ភិក្ខាចរិយវត្តេន ឧប្បន្នា។ **អន្តមសោ បត្តបរិយាបន្នមត្តម្បីតិ** បច្ឆិមកោដិយា បត្តេ បរិយាបន្នំ បត្តស្ស អន្តោគតំ ទ្វត្តិកដច្ឆុភិក្ខាមត្តម្បិ។ ទេយ្យំ ទក្ខិណេយ្យញ្ច អប្បដិវិភត្តំ កត្វា ភុញ្ជតីតិ **អប្បដិវិភត្តភោគី**។ ឯត្ថ ហិ ទ្វេ បដិវិភត្តានិ នាម អាមិសបដិវិភត្តំ បុគ្គលបដិវិភត្តញ្ច។ តត្ថ “ឯត្តកំ ទស្សាមិ, ឯត្តកំ ន ទស្សាមី”តិ ឯវំ ចិត្តេន វិភជនំ **អាមិសបដិវិភត្តំ** នាម។ “អសុកស្ស ទស្សាមិ, អសុកស្ស ន ទស្សាមី”តិ ឯវំ ចិត្តេន វិភជនំ បន **បុគ្គលបដិវិភត្តំ** នាម។ តទុភយម្បិ អកត្វា យោ អប្បដិវិភត្តំ ភុញ្ជតិ, អយំ **អប្បដិវិភត្តភោគី** នាម។ តេនាហ **“នេវ អាមិសំ បដិវិភជិត្វា ភុញ្ជតី”តិ**អាទិ។ **អទាតុម្បីតិ បិ**-សទ្ទេន ទាតុម្បិ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ ទានញ្ហិ នាម ន កស្សចិ និវារិតំ, តេន ទុស្សីលស្សបិ អត្ថិកស្ស សតិ សម្ភវេ ទាតព្ពំ, តញ្ច ខោ ករុណាយនវសេន, ន វត្តបូរណវសេន។ សារណីយធម្មបូរកស្ស អប្បដិវិភត្តភោគិតាយ **“សព្ពេសំ ទាតព្ពមេវា”តិ** វុត្តំ។ គិលានាទីនំ បន ឱទិស្សកំ កត្វា

ទានំ អប្បដិវិភាគបក្ខិកំ “អសុកស្ស ន ទស្សាមី”តិ បដិក្ខេបស្ស អភាវតោ។ ព្យតិរេកប្បធានោ ហិ បដិវិភាគោ។ តេនាហ “**គិលានគិលានុបដ្ឋាក...បេ.... វិចេយ្យ ទាតុម្បិ វដ្ដតី**”តិ។

សាធារណភោគីតិ ឯត្ថ សាធារណភោគិនោ ឥទំ លក្ខណំ – យំ យំ បណីតំ លភតិ, តំ តំ នេវ លាភេន លាភំ និជិគីសនមុខេន គិហីនំ ទេតិ អត្តនោ អាជីវសុទ្ធឹ រក្ខមានោ, ន អត្តនាវ បរិភុញ្ជតិ “មយ្ហំ អសាធារណភោគិតា មា ហោតូ”តិ។ តំ បដិគ្គណ្ហន្តោ ច “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូ”តិ គហេត្វា ឃណ្ដឹ បហរិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ សង្ឃសន្តកំ វិយ បស្សតិ។ ឥមិនា ច តស្ស លាភស្ស តីសុបិ កាលេសុ សាធារណតោ ឋបនំ ទស្សិតំ។ “តំ បដិគ្គណ្ហន្តោ ច សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូ”តិ ឥមិនា បដិគ្គហណកាលោ ទស្សិតោ, “គហេត្វា...បេ.... បស្សតី”តិ ឥមិនា បដិគ្គហិតកាលោ។ តទុភយំ បន តាទិសេន បុព្ពភាគេន វិនា ន ហោតីតិ អត្ថសិទ្ធោ បុរិមកាលោ។ តយិទម្បិ បដិគ្គហណតោ បុព្ពេវស្ស ហោតិ “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ បដិគ្គហេស្សាមី”តិ, បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ហោតិ “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ បដិគ្គណ្ហាមី”តិ, បដិគ្គហេត្វា ហោតិ “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ បដិគ្គហិតំ មយា”តិ ឯវំ តិលក្ខណសម្បន្នំ កត្វា លទ្ធលាភំ ឱសានលក្ខណំ អវិកោបេត្វា បរិភុញ្ជន្តោ សាធារណភោគី អប្បដិវិភត្តភោគី ច ហោតិ។

ឥមំ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ១.៤៩២; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៦.១១) បន សារណីយធម្មំ កោ បូរេតិ, កោ ន បូរេតិ? ទុស្សីលោ តាវ ន បូរេតិ។ ន ហិ តស្ស សន្តកំ សីលវន្តោ គណ្ហន្តិ។ បរិសុទ្ធសីលោ បន វត្តំ អខណ្ឌេន្តោ បូរេតិ។ តត្រិទំ វត្តំ – យោ ឱទិស្សកំ កត្វា មាតុ វា បិតុ វា អាចរិយុបជ្ឈាយាទីនំ វា ទេតិ, សោ ទាតព្ពំ ទេតុ, សារណីយធម្មោ បនស្ស ន ហោតិ, បលិពោធជគ្គនំ នាម ហោតិ។ សារណីយធម្មោ ហិ មុត្តបលិពោធស្សេវ វដ្ដតិ។ តេន បន ឱទិស្សកំ ទេន្តេន គិលានគិលានុបដ្ឋាកអាគន្តុកគមិកានញ្ចេវ នវបព្ពជិតស្ស ច សង្ឃាដិបត្តគ្គហណំ អជានន្តស្ស ទាតព្ពំ។ ឯតេសំ ទត្វា អវសេសំ ថេរាសនតោ បដ្ឋាយ ថោកំ ថោកំ អទត្វា យោ យត្តកំ គណ្ហាតិ, តស្ស តត្តកំ ទាតព្ពំ។ អវសិដ្ឋេ អសតិ បុន បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ថេរាសនតោ បដ្ឋាយ យំ យំ បណីតំ, តំ តំ ទត្វា សេសំ ភុញ្ជិតព្ពំ។

អយំ បន សារណីយធម្មោ សារណីយធម្មបូរណវិធិម្ហិ សុសិក្ខិតាយ បរិសាយ សុបូរោ ហោតិ។ សុសិក្ខិតាយ ហិ បរិសាយ យោ អញ្ញតោ លភតិ, សោ ន គណ្ហាតិ។ អញ្ញតោ អលភន្តោបិ បមាណយុត្តមេវ គណ្ហាតិ, ន អតិរេកំ។ អយញ្ច បន សារណីយធម្មោ ឯវំ បុនប្បុនំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លទ្ធំ លទ្ធំ ទេន្តស្សបិ ទ្វាទសហិ វស្សេហិ បូរតិ, ន តតោ ឱរំ។ សចេ ហិ ទ្វាទសមេបិ វស្សេ សារណីយធម្មបូរកោ បិណ្ឌបាតបូរំ បត្តំ អាសនសាលាយំ ឋបេត្វា នហាយិតុំ គច្ឆតិ, សង្ឃត្ថេរោ ច “កស្សេសោ បត្តោ”តិ វត្វា “សារណីយធម្មបូរកស្សា”តិ វុត្តេ “អាហរថ ន”ន្តិ សព្ពំ បិណ្ឌបាតំ វិចារេត្វា ភុញ្ជិត្វាវ រិត្តបត្តំ ឋបេតិ។ អថ សោ ភិក្ខុ រិត្តបត្តំ ទិស្វា “មយ្ហំ អនវសេសេត្វាវ បរិភុញ្ជឹសូ”តិ ទោមនស្សំ ឧប្បាទេតិ, សារណីយធម្មោ ភិជ្ជតិ, បុន ទ្វាទស វស្សានិ បូរេតព្ពោ ហោតិ។ តិត្ថិយបរិវាសសទិសោ ហេស, សកឹ ខណ្ឌេ ជាតេ បុន បូរេតព្ពោវ។ យោ បន “លាភា វត មេ, សុលទ្ធំ វត មេ, យស្ស មេ បត្តគតំ អនាបុច្ឆាវ សព្រហ្មចារិនោ បរិភុញ្ជន្តី”តិ សោមនស្សំ ជនេតិ, តស្ស បុណ្ណោ នាម ហោតិ។

ឯវំ បូរិតសារណីយធម្មស្ស បន នេវ ឥស្សា, ន មច្ឆរិយំ ហោតិ, មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ សុលភបច្ចយោ, បត្តគតមស្ស ទិយ្យមានម្បិ ន ខីយតិ, ភាជនីយភណ្ឌដ្ឋានេ អគ្គភណ្ឌំ លភតិ, ភយេ វា ឆាតកេ វា សម្បត្តេ ទេវតា ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជន្តិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – លេណគិរិវាសី តិស្សត្ថេរោ កិរ មហាខីរគាមំ ឧបនិស្សាយ វសតិ។ បញ្ញាសមត្តា ថេរា នាគទីបំ ចេតិយវន្ទនត្ថាយ គច្ឆន្តា ខីរគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កិញ្ចិ អលទ្ធា និក្ខមឹសុ។ ថេរោ បវិសន្តោ តេ ទិស្វា បុច្ឆិ “លទ្ធំ, ភន្តេ”តិ។ វិចរិម្ហ, អាវុសោតិ។ សោ អលទ្ធភាវំ ញត្វា អាហ “ភន្តេ, យាវាហំ អាគច្ឆាមិ, តាវ ឥធេវ ហោថា”តិ ។ មយំ, អាវុសោ, បញ្ញាស ជនា បត្តតេមនមត្តម្បិ ន លភិម្ហាតិ។ ភន្តេ, នេវាសិកា នាម បដិពលា ហោន្តិ, អលភន្តាបិ ភិក្ខាចារមគ្គសភាគំ ជានន្តីតិ។ ថេរា អាគមឹសុ។ ថេរោ គាមំ បាវិសិ។ ធុរគេហេយេវ មហាឧបាសិកា ខីរភត្តំ សជ្ជេត្វា ថេរំ ឱលោកយមានា ឋិតា ថេរស្ស ទ្វារំ សម្បត្តស្សេវ បត្តំ បូរេត្វា អទាសិ។ សោ តំ អាទាយ ថេរានំ សន្តិកំ គន្ត្វា “គណ្ហថ, ភន្តេ”តិ សង្ឃត្ថេរំ អាហ។ ថេរោ “អម្ហេហិ ឯត្តកេហិ កិញ្ចិ ន លទ្ធំ, អយំ សីឃមេវ គហេត្វា អាគតោ, កឹ នុ ខោ”តិ សេសានំ មុខំ ឱលោកេសិ។ ថេរោ ឱលោកនាការេនេវ ញត្វា “ភន្តេ, ធម្មេន សមេន លទ្ធោ បិណ្ឌបាតោ, និក្កុក្កុច្ចា គណ្ហថា”តិអាទិតោ បដ្ឋាយ សព្ពេសំ យាវទត្ថំ ទត្វា អត្តនាបិ យាវទត្ថំ ភុញ្ជិ។ អថ នំ ភត្តកិច្ចាវសានេ ថេរា បុច្ឆឹសុ “កទា, អាវុសោ, លោកុត្តរធម្មំ បដិវិជ្ឈី”តិ? នត្ថិ មេ, ភន្តេ, លោកុត្តរធម្មោតិ។ ឈានលាភីសិ អាវុសោតិ? ឯតម្បិ មេ, ភន្តេ, នត្ថីតិ។ ននុ, អាវុសោ, បាដិហារិយន្តិ? សារណីយធម្មោ មេ, ភន្តេ, បូរិតោ, តស្ស មេ បូរិតកាលតោ បដ្ឋាយ សចេបិ ភិក្ខុសតសហស្សំ ហោតិ, បត្តគតំ ន ខីយតីតិ។ សាធុ សាធុ សប្បុរិស អនុច្ឆវិកមិទំ តុយ្ហន្តិ។ ឥទំ តាវ **បត្តគតំ ន ខីយតី**តិ ឯត្ថ វត្ថុ។

អយមេវ បន ថេរោ ចេតិយបព្ពតេ គិរិភណ្ឌមហាបូជាយ ទានដ្ឋានំ គន្ត្វា “ឥមស្មឹ ទានេ កឹ វរភណ្ឌ”ន្តិ បុច្ឆិ។ ទ្វេ សាដកា, ភន្តេតិ។ ឯតេ មយ្ហំ បាបុណិស្សន្តីតិ។ តំ សុត្វា អមច្ចោ រញ្ញោ អារោចេសិ “ឯកោ ទហរោ ឯវំ វទតី”តិ។ “ទហរស្ស ឯវំ ចិត្តំ, មហាថេរានំ បន សុខុមា សាដកា វដ្ដន្តី”តិ វត្វា “មហាថេរានំ ទស្សាមី”តិ ឋបេសិ។ តស្ស ភិក្ខុសង្ឃេ បដិបាដិយា ឋិតេ ទេន្តស្ស មត្ថកេ ឋបិតាបិ តេ សាដកា ហត្ថំ នារោហន្តិ, អញ្ញេវ អារោហន្តិ។ ទហរស្ស ទានកាលេ បន ហត្ថំ អារូឡ្ហា។ សោ តស្ស ហត្ថេ ឋបេត្វា អមច្ចស្ស មុខំ ឱលោកេត្វា ទហរំ និសីទាបេត្វា ទានំ ទត្វា សង្ឃំ វិស្សជ្ជេត្វា ទហរស្ស សន្តិកេ និសីទិត្វា “ភន្តេ, ឥមំ ធម្មំ កទា បដិវិជ្ឈិត្ថា”តិ អាហ។ សោ បរិយាយេនបិ អសន្តំ អវទន្តោ “នត្ថិ មយ្ហំ, មហារាជ, លោកុត្តរធម្មោ”តិ អាហ។ ននុ, ភន្តេ, បុព្ពេវ អវចុត្ថាតិ។ អាម មហារាជ, សារណីយធម្មបូរកោ អហំ, តស្ស មេ ធម្មស្ស បូរិតកាលតោ បដ្ឋាយ ភាជនីយដ្ឋានេ អគ្គភណ្ឌំ បាបុណាតីតិ។ “សាធុ សាធុ ភន្តេ, អនុច្ឆវិកមិទំ តុម្ហាក”ន្តិ វន្ទិត្វា បក្កាមិ។ ឥទំ **ភាជនីយដ្ឋានេ អគ្គភណ្ឌំ បាបុណាតី**តិ ឯត្ថ វត្ថុ។

ចណ្ឌាលតិស្សភយេន បន ភាតរគាមវាសិនោ នាគត្ថេរិយា អនារោចេត្វាវ បលាយឹសុ។ ថេរី បច្ចូសសមយេ “អតិ វិយ អប្បនិគ្ឃោសោ គាមោ, ឧបធារេថ តាវា”តិ ទហរភិក្ខុនិយោ អាហ។ តា គន្ត្វា សព្ពេសំ គតភាវំ ញត្វា អាគម្ម ថេរិយា អារោចេសុំ។ សា សុត្វា “មា តុម្ហេ តេសំ គតភាវំ ចិន្តយិត្ថ, អត្តនោ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាយោនិសោមនសិការេសុយេវ យោគំ ករោថា”តិ វត្វា ភិក្ខាចារវេលាយំ បារុបិត្វា អត្តទ្វាទសមា គាមទ្វារេ និគ្រោធមូលេ អដ្ឋាសិ។ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា ទ្វាទសន្នម្បិ ភិក្ខុនីនំ បិណ្ឌបាតំ ទត្វា “អយ្យេ អញ្ញត្ថ មា គច្ឆថ, និច្ចំ ឥធេវ ឯថា”តិ អាហ។ ថេរិយា បន កនិដ្ឋភាតា នាគត្ថេរោ នាម អត្ថិ, សោ “មហន្តំ ភយំ, ន សក្កា យាបេតុំ, បរតីរំ គមិស្សាមី”តិ អត្តទ្វាទសមោ អត្តនោ វសនដ្ឋានា និក្ខន្តោ “ថេរឹ ទិស្វា គមិស្សាមី”តិ ភាតរគាមំ អាគតោ។ ថេរី “ថេរា អាគតា”តិ សុត្វា តេសំ សន្តិកំ គន្ត្វា “កឹ អយ្យា”តិ បុច្ឆិ។ សោ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខិ។ សា “អជ្ជ ឯកទិវសំ វិហារេ វសិត្វា ស្វេវ គមិស្សថា”តិ អាហ។ ថេរា វិហារំ អាគមំសុ។

ថេរី បុនទិវសេ រុក្ខមូលេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា “ឥមំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជថា”តិ អាហ។ ថេរោ “វដ្ដិស្សតិ ថេរី”តិ វត្វា តុណ្ហី អដ្ឋាសិ។ ធម្មិកោ តាត បិណ្ឌបាតោ, កុក្កុច្ចំ អកត្វា បរិភុញ្ជថាតិ។ វដ្ដិស្សតិ ថេរីតិ។ សា បត្តំ គហេត្វា អាកាសេ ខិបិ។ បត្តោ អាកាសេ អដ្ឋាសិ។ ថេរោ “សត្តតាលមត្តេ ឋិតម្បិ ភិក្ខុនីភត្តមេវ ថេរី”តិ វត្វា “ភយំ នាម សព្ពកាលំ ន ហោតិ, ភយេ វូបសន្តេ អរិយវំសំ កថយមានោ ‘ភោ បិណ្ឌបាតិក ភិក្ខុនីភត្តំ ភុញ្ជិត្វា វីតិនាមយិត្ថា’តិ ចិត្តេន អនុវទិយមានោ សន្ថម្ភិតុំ ន សក្ខិស្សាមិ, អប្បមត្តា ហោថ ថេរិយោ”តិ មគ្គំ អារុហិ។ រុក្ខទេវតាបិ “សចេ ថេរោ ថេរិយា ហត្ថតោ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិស្សតិ, ន នំ និវត្តេស្សាមិ, សចេ ន បរិភុញ្ជិស្សតិ, និវត្តេស្សាមី”តិ ចិន្តយមានា ឋត្វា ថេរស្ស គមនំ ទិស្វា រុក្ខា ឱរុយ្ហ “បត្តំ, ភន្តេ, ទេថា”តិ បត្តំ គហេត្វា ថេរំ រុក្ខមូលំយេវ អានេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា បិណ្ឌបាតំ ទត្វា កតភត្តកិច្ចំ បដិញ្ញំ ការេត្វា ទ្វាទស ភិក្ខុនិយោ ទ្វាទស ច ភិក្ខូ សត្ត វស្សានិ ឧបដ្ឋហិ ។ ឥទំ **ទេវតា ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជន្តី**តិ ឯត្ថ វត្ថុ។ តត្រ ហិ ថេរី សារណីយធម្មបូរិកា អហោសិ។

នត្ថិ ឯតេសំ ខណ្ឌន្តិ **អខណ្ឌានិ**, តំ បន នេសំ ខណ្ឌំ ទស្សេតុំ **“យស្ស”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧបសម្បន្នសីលានំ ឧទ្ទេសក្កមេន អាទិអន្តា វេទិតព្ពា។ តេនាហ **“សត្តសុ”**តិអាទិ។ អនុបសម្បន្នសីលានំ បន សមាទានក្កមេនបិ អាទិអន្តា លព្ភន្តិ។ **បរិយន្តេ ឆិន្នសាដកោ វិយា**តិ វត្ថន្តេ ទសន្តេ វា ឆិន្នវត្ថំ វិយ។ វិសទិសុទាហរណញ្ចេតំ “អខណ្ឌានី”តិ ឥមស្ស អធិកតត្តា។ ឯវំ សេសានិបិ ឧទាហរណានិ។ **ខណ្ឌ**ន្តិ ខណ្ឌវន្តំ, ខណ្ឌិតំ វា។ **ឆិទ្ទ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ វិសភាគវណ្ណេន គាវី វិយាតិ សម្ពន្ធោ។ វិសភាគវណ្ណេន ឧបឌ្ឍំ តតិយភាគំ វា សម្ភិន្នវណ្ណំ **សពលំ**, វិសភាគវណ្ណេហេវ បន ពិន្ទូហិ អន្តរន្តរា វិមិស្សំ **កម្មាសំ**។ អយំ ឥមេសំ វិសេសោ។

ភុជិស្សភាវករណតោតិ តណ្ហាទាសព្យតោ មោចេត្វា ភុជិស្សភាវករណតោ។ សីលស្ស ច តណ្ហាទាសព្យតោ មោចនំ វិវដ្ដូបនិស្សយភាវាបាទនំ, តេនស្ស វិវដ្ដូបនិស្សយតា ទស្សិតា។ “ភុជិស្សភាវករណតោ”តិ ច ឥមិនា ភុជិស្សករានិ **ភុជិស្សានី**តិ ឧត្តរបទលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ ទស្សេតិ។ យស្មា ច តំសមង្គីបុគ្គលោ សេរី សយំវសី ភុជិស្សោ នាម ហោតិ, តស្មាបិ ភុជិស្សានិ។ សុបរិសុទ្ធភាវេន បាសំសត្តា **វិញ្ញុបសត្ថានិ**។ អវិញ្ញូនំ បសំសាយ អប្បមាណភាវតោ វិញ្ញូគហណំ កតំ។ **តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អបរាមដ្ឋត្តា**តិ “ឥមិនាហំ សីលេន ទេវោ វា ភវិស្សាមិ ទេវញ្ញតរោ វា”តិ តណ្ហាបរាមាសេន “ឥមិនាហំ សីលេន ទេវោ ហុត្វា តត្ថ និច្ចោ ធុវោ សស្សតោ ភវិស្សាមី”តិ ទិដ្ឋិបរាមាសេន ច អបរាមដ្ឋត្តា។ អថ វា “អយំ តេ សីលេសុ ទោសោ”តិ ចតូសុ វិបត្តីសុ យំ វា តំ វា វិបត្តឹ ទស្សេត្វា “ឥមំ នាម ត្វំ អាបន្នបុព្ពោ”តិ កេនចិ បរាមដ្ឋុំ អនុទ្ធំសេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា **អបរាមដ្ឋានី**តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ សីលំ នាម អវិប្បដិសារាទិបារម្បរិយេន យាវទេវ សមាធិសម្បាទនត្ថន្តិ អាហ **“សមាធិសំវត្តនិកានី”**តិ។ សមាធិសំវត្តនប្បយោជនានិ **សមាធិសំវត្តនិកានិ**។

សមានភាវោ សាមញ្ញំ, បរិបុណ្ណចតុបារិសុទ្ធិភាវេន មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណស្ស វិយ ភេទាភាវតោ សីលេន សាមញ្ញំ សីលសាមញ្ញំ, តំ គតោ ឧបគតោតិ **សីលសាមញ្ញគតោ**។ តេនាហ "**សមានភាវូបគតសីលោ**"តិ, សីលសម្បត្តិយា សមានភាវំ ឧបគតសីលោ សភាគវុត្តិកោតិ អត្ថោ។ សោតាបន្នាទីនញ្ហិ សីលំ សមុទ្ទន្តរេបិ ទេវលោកេបិ វសន្តានំ អញ្ញេសំ សោតាបន្នាទីនំ សីលេន សមានមេវ ហោតិ, នត្ថិ មគ្គសីលេ នានត្តំ។ កាមញ្ចិ បុថុជ្ជនានម្បិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ នានត្តំ ន សិយា, តំ បន ន ឯកន្តិកន្តិ តថ នាធិប្បេតំ, មគ្គសីលំ បន ឯកន្តិកំ និយតភាវតោតិ តមេវ សន្ធាយ "**យានិ តានិ សីលានី**"តិអាទិ វុត្តំ។

យាយន្តិ យា អយំ មយ្ហញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច បច្ចក្ខភូតា។ **ទិដ្ឋី**តិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ **និទ្ទោសា**តិ និទ្ធុតទោសា, សមុច្ឆិន្នរាគាទិបាបធម្មាតិ អត្ថោ។ **និយ្យាតី**តិ វដ្ដទុក្ខតោ និស្សរតិ និគច្ឆតិ។ សយំ និយន្តីយេវ ហិ តំ មគ្គសមង្គីបុគ្គលំ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាបេតីតិ វុច្ចតិ។ យា សត្ថុ អនុសិដ្ឋិ, តំ ករោតីតិ **តក្ករោ**, តស្ស, យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជនកស្សាតិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ**តិ សច្ចសម្បដិវេធេន សមានទិដ្ឋិភាវំ ឧបគតោ។

កតិបុច្ឆាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆអាបត្តិសមុដ្ឋានវារកថាវណ្ណនា

២៧៦. **បឋមេន អាបត្តិសមុដ្ឋានេនា**តិអាទិ សព្ពំ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសាទិវសេន បវត្តបាឡី អនុសារេនេវ សក្កា វិញ្ញាតុំ។

សមថភេទំ

អធិករណបរិយាយវារកថាវណ្ណនា

២៨៣. **លោភោ បុព្ពង្គមោ**តិអាទីសុ បន លោភហេតុ វិវទនតោ "លោភោ បុព្ពង្គមោ"តិ វុត្តំ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ **ឋានានី**តិ ការណានិ។ តិដ្ឋន្តិ ឯត្ថាតិ **ឋានំ**។ កេ តិដ្ឋន្តិ? វិវាទាធិករណាទយោ។ វសន្តិ ឯត្ថាតិ **វត្ថុ**។ ភវន្តិ ឯត្ថាតិ **ភូមិ**។ កុសលាកុសលាព្យាកតចិត្តសមង្គិនោ វិវទនតោ "**នវ ហេតូ**"តិ វុត្តំ។ **ទ្វាទស មូលានី**តិ "កោធនោ ហោតិ ឧបនាហី"តិអាទីនិ ទ្វាទស មូលានិ។

២៨៤-២៨៥. តមានេវ ទ្វាទស កាយវាចាហិ សទ្ធឹ "**ចុទ្ទស មូលានី**"តិ វុត្តានិ។ **សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា ឋានានី**តិ ឯត្ថ អាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា បដិច្ឆាទេន្តស្ស យា អាបត្តិ, តស្សា បុព្ពេ អាបន្នា អាបត្តិយោ ឋានានីតិ វេទិតព្ពំ។ "នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល"ន្តិ វចនតោ អាបត្តាធិករណេ អកុសលាព្យាកតវសេន ឆ ហេតូ វុត្តា។ កុសលចិត្តំ បន អង្គំ ហោតិ, ន ហេតុ។

២៨៦. **ចត្តារិ កម្មានិ ឋានានី**តិ ឯត្ថ "ឯវំ កត្តព្ព"ន្តិ តតិកត្តព្ពតាទស្សនវសេន បវត្តបាឡិ **កម្មំ** នាម, យថាឋិតបាឡិវសេន ករោន្តានំ កិរិយា **កិច្ចាធិករណំ** នាម។ ញត្តិញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថកម្មានិ ញត្តិតោ ជាយន្តិ, អបលោកនកម្មំ អបលោកនតោវាតិ អាហ "**ញត្តិតោ វា អបលោកនតោ វា**"តិ។ កិច្ចាធិករណំ ឯកេន សមថេន **សម្មតិ**, សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ តេហិ សមេតព្ពត្តា "វិវាទាធិករណស្ស សាធារណា"តិ វុត្តំ។

តព្ភាគិយវារកថាវណ្ណនា

២៨៨. **វិវាទាធិករណស្ស តព្ភាគិយា**តិ វិវាទាធិករណស្ស វូបសមតោ តប្បក្ខិកា។

សមថា សមថស្ស សាធារណវារកថាវណ្ណនា

២៨៩. ឯកំ អធិករណំ សព្ពេ សមថា ឯកតោ ហុត្វា សមេតុំ សក្កោន្តិ ន សក្កោន្តីតិ បុច្ឆន្តោ "**សមថា សមថស្ស សាធារណា, សមថា សមថស្ស អសាធារណា**"តិ អាហ។ យេភុយ្យសិកាយ សមនំ សម្មុខាវិនយំ វិនា ន ហោតីតិ អាហ "**យេភុយ្យសិកា សម្មុខាវិនយស្ស សាធារណា**"តិ។ សតិវិនយាទីហិ សមនស្ស យេភុយ្យសិកាយ កិច្ចំ នត្ថីតិ អាហ "**សតិវិនយស្ស...បេ.... អសាធារណា**"តិ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ តព្ភាគិយវារេបិ ឯសេវ នយោ។

វិនយវារកថាវណ្ណនា

៣០២. សព្ពេសម្បិ សមថានំ វិនយបរិយាយោ លព្ភតីតិ “**វិនយោ សម្មុខាវិនយោ**”តិអាទិនា វិនយវារោ ឧទ្ទដោ។ **សិយា ន សម្មុខាវិនយោ**តិ ឯត្ថ សម្មុខាវិនយំ ឋបេត្វា សតិវិនយាទយោ សេសសមថា អធិប្បេតា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

កុសលវារកថាវណ្ណនា

៣០៣. សង្ឃស្ស សម្មុខា បដិញ្ញាតេ តំ បដិជាននំ សង្ឃសម្មុខតា នាម។ តស្ស បដិជាននចិត្តំ សន្ធាយ “**សម្មុខាវិនយោ កុសលោ**”តិអាទិ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ **នត្ថិ សម្មុខាវិនយោ អកុសលោ**តិ ធម្មវិនយបុគ្គលសម្មុខតាហិ តិវង្គិកោ សម្មុខាវិនយោ ឯតេហិ វិនា នត្ថិ។ តត្ថ កុសលចិត្តេហិ ករណកាលេ កុសលោ, អរហន្តេហិ ករណកាលេ អព្យាកតោ។ ឯតេសំ សង្ឃសម្មុខតាទីនំ អកុសលបដិបក្ខត្តា អកុសលស្ស សម្ភវោ នត្ថិ, តស្មា “នត្ថិ សម្មុខាវិនយោ អកុសលោ”តិ វុត្តំ។ “យេភុយ្យសិកា អធម្មវាទីហិ វូបសមនកាលេ, ធម្មវាទីនម្បិ អធម្មវាទិម្ហិ សលាកគ្គាហាបកេ ជាតេ អកុសលា។ សតិវិនយោ អនរហតោ សញ្ចិច្ច សតិវិនយទានេ អកុសលោ។ អមូឡ្ហវិនយោ អនុម្មត្តកស្ស ទានេ, បដិញ្ញាតករណំ មុឡ្ហស្ស អជានតោ បដិញ្ញាយ ករណេ, តស្សបាបិយសិកា សុទ្ធស្ស ករណេ, តិណវត្ថារកំ មហាកលហេ សញ្ចិច្ច ករណេ ច អកុសលំ។ សព្ពត្ថ អរហតោ វសេនេវ អព្យាកត”ន្តិ សព្ពមេតំ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

សមថវារវិស្សជ្ជនាវារកថាវណ្ណនា

៣០៤-៣០៥. **យត្ថ យេភុយ្យសិកា លព្ភតិ, តត្ថ សម្មុខាវិនយោ លព្ភតី**តិអាទិ បុច្ឆា។ **យស្មិំ សមយេ សម្មុខាវិនយេន ចា**តិអាទិ តស្សា វិស្សជ្ជនំ, យស្មិំ សមយេ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច អធិករណំ វូបសម្មតិ, តស្មិំ សមយេ យត្ថ យេភុយ្យសិកា លព្ភតិ, តត្ថ សម្មុខាវិនយោ លព្ភតីតិ ឯវំ សព្ពត្ថ សម្ពន្ធោ។ **យត្ថ បដិញ្ញាតករណំ លព្ភតិ, តត្ថ សម្មុខាវិនយោ លព្ភតី**តិ ឯត្ថ ឯកំ វា ទ្វេ វា ពហូ វា ភិក្ខូ “ឥមំ នាម អាបត្តិំ អាបន្នោសី”តិ បុច្ឆិតេ សតិ “អាមា”តិ បដិជាននេ ទ្វេបិ បដិញ្ញាតករណសម្មុខាវិនយា លព្ភន្តិ។ តត្ថ “សង្ឃសម្មុខតា ធម្មវិនយបុគ្គលសម្មុខតា”តិ ឯវំ វុត្តសម្មុខាវិនយេ សង្ឃស្ស បុរតោ បដិញ្ញាតំ ចេ, សង្ឃសម្មុខតា។ តត្ថេវ ទេសិតំ ចេ, ធម្មវិនយសម្មុខតាយោបិ លទ្ធា ហោន្តិ។ អថ វិវទន្តា អញ្ញមញ្ញំ បដិជានន្តិ ចេ, បុគ្គលសម្មុខតា។ តស្សេវ សន្តិកេ ទេសិតំ ចេ, ធម្មវិនយសម្មុខតាយោបិ លទ្ធា ហោន្តិ។ ឯកស្សេវ វា ឯកស្ស សន្តិកេ អាបត្តិទេសនកាលេ “បស្សសិ, បស្សាមី”តិ វុត្តេ តត្ថ ធម្មវិនយបុគ្គលសម្មុខតាសញ្ញិតោ សម្មុខាវិនយោ ច បដិញ្ញាតករណញ្ច លទ្ធំ ហោតិ។

សំសដ្ឋវារកថាវណ្ណនា

៣០៦. អធិករណានំ វូបសមោវ **សមថោ** នាម, តស្មា អធិករណេន វិនា សមថា នត្ថីតិ អាហ “**មា ហេវន្តិស្ស វចនីយោ...បេ.... វិនិព្ភុជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុ**”ន្តិ។

សមថាធិករណវារកថាវណ្ណនា

៣០៩-៣១០. **សមថា សមថេហិ សម្មន្តី**តិអាទិ បុច្ឆា។ **សិយា សមថា សមថេហិ សម្មន្តី**តិអាទិ វិស្សជ្ជនំ។ តត្ថ **សមថា សមថេហិ សម្មន្តី**តិ ឯត្ថ **សម្មន្តី**តិ សម្បជ្ជន្តិ, អធិករណា វា បន សម្មន្តិ វូបសមំ គច្ឆន្តិ, តស្មា **យេភុយ្យសិកា សម្មុខាវិនយេន សម្មតី**តិ ឯត្ថ សម្មុខាវិនយេន សទ្ធិំ យេភុយ្យសិកា សម្បជ្ជតិ, ន សតិវិនយាទីហិ សទ្ធិំ តេសំ តស្សា អនុបការត្តាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

៣១១. “សម្មុខាវិនយោ វិវាទាធិករណេន សម្មតី”តិ បាឋោ។ “សម្មុខាវិនយោ ន កេនចិ សម្មតី”តិ ហិ អវសានេ វុត្តត្តា សម្មុខាវិនយោ សយំ សមថេន វា អធិករណេន វា សមេតព្ពោ ន ហោតិ។

៣១៣. **វិវាទាធិករណំ...បេ.... កិច្ចាធិករណេន សម្មតី**តិ ឯត្ថ “សុណាតុ មេ ភន្តេ ...បេ.... បឋមំ សលាកំ និក្ខិបាមី”តិ ឯវំ វិវាទាធិករណំ កិច្ចាធិករណេន សម្មតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សមុដ្ឋាបនវារកថាវណ្ណនា

៣១៤. **វិវាទាធិករណំ ន កតមំ អធិករណំ សមុដ្ឋាបេតី**តិ “នាយំ ធម្មោ”តិ វុត្តមត្តេនេវ កិញ្ចិ អធិករណំ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ អត្ថោ។

ភជតិវារកថាវណ្ណនា

៣១៨-៩. កតមំ អធិករណំ បរិយាបន្នន្តិ កតមាធិករណបរិយាបន្នំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **វិវាទាធិករណំ វិវាទាធិករណំ ភជតីតិ** បឋមុប្បន្នវិវាទំ បច្ឆា ឧប្បន្នោ ភជតិ។ **វិវាទាធិករណំ ទ្វេ សមថេ ភជតីតិ** “មំ វូបសមេតុំ សមត្ថា តុម្ហេ”តិ វទន្តំ វិយ ភជតិ។ **ទ្វីហិ សមថេហិ សង្គហិតន្តិ** “មយំ តំ វូបសមេស្សាមា”តិ វទន្តេហិ វិយ ទ្វីហិ សមថេហិ សង្គហិតំ។

ខន្ធកបុច្ឆាវារោ

បុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

៣២០. និទានេន ច និទ្ទេសេន ច សទ្ធិន្តិ ឯត្ថ **និទានេនាតិ** សិក្ខាបទបញ្ញត្តិទេសសង្ខាតេន និទានេន។ **និទ្ទេសេនាតិ** បុគ្គលាទិនិទ្ទេសេន។ ឧភយេនបិ តស្ស តស្ស សិក្ខាបទស្ស វត្ថុ ទស្សិតំ, តស្មា វត្ថុនា សទ្ធឹ ខន្ធកំ បុច្ឆិស្សាមីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **តត្ថាតិ** តស្មឹ ឧបសម្បទក្ខន្ធកេ។ **ឧត្តមានិ បទានិ វុត្តានីតិ** “ន, ភិក្ខវេ, ឩនវីសតិវស្សោ បុគ្គលោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិអាទិនា (មហាវ. ៩៩, ១២៤) នយេន ឧត្តមបទានិ វុត្តានិ។ **ចម្មសំយុត្តេតិ** ចម្មក្ខន្ធកេ។

ឯកុត្តរិកនយោ

ឯកកវារវណ្ណនា

៣២១. **មូលវិសុទ្ធិយា អន្តរាបត្តី**តិ អន្តរាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា មូលាយបដិកស្សនំ កត្វា បិតេន អាបន្នា។ “**អគ្ឃវិសុទ្ធិយា អន្តរាបត្តី**តិ សម្ពហុលា អាបត្តិយោ អាបជ្ជិត្វា តាសុ សព្ពចិរបដិច្ឆន្នវសេន អគ្ឃសមោធានំ គហេត្វា វសន្តេន អាបន្នាបត្តី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **សឧស្សាហេនេវ ចិត្តេនា**តិ “បុនបិ អាបជ្ជិស្សាមី”តិ សឧស្សាហេនេវ ចិត្តេន។ ភិក្ខុនីនំ អដ្ឋវត្ថុកាយ វសេន ចេតំ វុត្តំ។ តេនេវាហ “**អដ្ឋមេ វត្ថុស្មិំ ភិក្ខុនិយា បារាជិកមេវ ហោតី**”តិ។ “**ធម្មិកស្ស បដិស្សវស្ស អសច្ចាបនេ**”តិ វុត្តត្តា អធម្មិកបដិស្សវស្ស វិសំវាទេ ទុក្កដំ ន ហោតិ។ “តុម្ហេ វិព្ភមថា”តិ ហិ វុត្តេ សុទ្ធចិត្តោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា សចេ ន វិព្ភមតិ, អនាបត្តិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ **បញ្ចទសសុ ធម្មេសូ**តិ “កាលេន វក្ខាមិ, នោ អកាលេនា”តិអាទិនា វុត្តបញ្ចទសធម្មេសុ។ អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភព្ពតាយ **ភព្ពាបត្តិកា**។

ឯកកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុកវារវណ្ណនា

៣២២. ទុកេសុ **និទហនេ**តិ អាតបេ អតិចិរំ ឋបេត្វា និទហនេ។ វត្ថុសភាគំ ទេសេន្តោ **ទេសេន្តោ អាបជ្ជតិ**, អាបន្នំ អាបត្តឹ ន ទេសេស្សាមីតិ ធុរំ និក្ខិបន្តោ **ន ទេសេន្តោ អាបជ្ជតិ**។ រោមជនបទេ ជាតំ **រោមកំ**។ **បក្កាលក**ន្តិ យវក្ខារំ។ អនុញ្ញាតលោណត្តា លោណានិបិ ទុកេសុ វុត្តានិ។

ទុកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តិកវារវណ្ណនា

៣២៣. តិកេសុ **វចីសម្បយុត្តំ កាយកិរិយំ កត្វា**តិ កាយេន និបច្ចការំ កត្វា។ **មុខាលម្ពរករណាទិភេទោ**តិ មុខភេរិវាទនាទិប្បភេទោ។ យស្ស សិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមេ កាយសមុដ្ឋានា អាបត្តិយោ, តំ កាយទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ។ **ឧបឃាតេតី**តិ វិនាសេតិ។ **ន អាទាតព្ព**ន្តិ “ឥមស្មា វិហារា បរម្បិ មា និក្ខម, វិនយធរានំ វា សន្តិកំ អាគច្ឆ វិនិច្ឆយំ ទាតុ”ន្តិ វុត្តេ តស្ស វចនំ ន គហេតព្ពន្តិ អត្ថោ។

អកុសលានិ ចេវ មូលានិ ចាតិ អកោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន ឯកន្តាកុសលភាវតោ អកុសលានិ, អត្តនា សម្បយុត្តធម្មានំ សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនតោ មូលានិ, ន អកុសលភាវសាធនតោ។ ន ហិ មូលតោ អកុសលានំ អកុសលភាវោ, កុសលាទីនំ វា កុសលាទិភាវោ។ តថា ច សតិ មោមូហចិត្តទ្វយមោហស្ស អកុសលភាវោ ន សិយា។

ទុដ្ឋុ ចរិតានីតិ បច្ចយតោ សម្បយុត្តធម្មតោ បវត្តិអាការតោ ច ន សុដ្ឋុ អសម្មាបវត្តិតានិ។ **វិរូបានី**តិ ពីភច្ឆានិ សម្បតិ អាយតិញ្ច អនិដ្ឋរូបត្តា។ **សុដ្ឋុ ចរិតានី**តិអាទីសុ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ទ្វេបិ ចេតេ តិកា បណ្ណត្តិយា វា កម្មបថេហិ វា កថេតព្ពា។ បណ្ណត្តិយា តាវ កាយទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោ កាយទុច្ចរិតំ, អវីតិក្កមោ កាយសុចរិតំ។ វចីទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោ វចីទុច្ចរិតំ, អវីតិក្កមោ វចីសុចរិតំ។ ឧភយត្ថ បញ្ញត្តសិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោ មនោទុច្ចរិតំ មនោទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទស្ស អភាវតោ។ តយិទំ ទ្វារទ្វយេ អកិរិយសមុដ្ឋានាយ អាបត្តិយា វសេន វេទិតព្ពំ។ យថាវុត្តាយ អាបត្តិយា អវីតិក្កមោវ មនោសុចរិតំ។ អយំ **បណ្ណត្តិកថា**។

បាណាតិបាតាទយោ បន តិស្សោ ចេតនា កាយទ្វារេ វចីទ្វារេបិ ឧប្បន្នា កាយទុច្ចរិតំ ទ្វារន្តរេ ឧប្បន្នស្សបិ កម្មស្ស សនាមាបរិច្ចាគតោ យេភុយ្យវុត្តិយា តព្ពហុលវុត្តិយា ច។ តេនាហុ អដ្ឋកថាចរិយា –

“ទ្វារេ ចរន្តិ កម្មានិ, ន ទ្វារា ទ្វារចារិនោ;
តស្មា ទ្វារេហិ កម្មានិ, អញ្ញមញ្ញំ វវត្ថិតា”តិ។ (ធ. ស. អដ្ឋ. កាមាវចរកុសល ទ្វារកថា, កាយកម្មទ្វារ);

តថា ចតស្សោ មុសាវាទាទិចេតនា កាយទ្វារេបិ វចីទ្វារេបិ ឧប្បន្នា វចីទុច្ចរិតំ, អភិជ្ឈា ព្យាបាទោ មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ តយោ មនោកម្មភូតាយ ចេតនាយ សម្បយុត្តធម្មា មនោទុច្ចរិតំ, កាយវចីកម្មភូតាយ បន ចេតនាយ សម្បយុត្តា អភិជ្ឈាទយោ តំតំបក្ខិកា វា ហោន្តិ អព្ពោហារិកា វា។ បាណាតិបាតាទីហិ វិរមន្តស្ស ឧប្បន្នា តិស្សោ ចេតនាបិ វិរតិយោបិ កាយសុចរិតំ កាយិកស្ស វីតិក្កមស្ស អករណវសេន បវត្តនតោ។ កាយេន បន សិក្ខាបទានំ សមាទិយមានេ សីលស្ស កាយសុចរិតភាវេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ មុសាវាទាទីហិ វិរមន្តស្ស ចតស្សោ ចេតនាបិ វិរតិយោបិ វចីសុចរិតំ វាចសិកស្ស វីតិក្កមស្ស អករណវសេន បវត្តនតោ។ អនភិជ្ឈា អព្យាបាទោ សម្មាទិដ្ឋីតិ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តធម្មា មនោសុចរិតន្តិ អយំ **កម្មបថកថា**។

តិកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុក្កវារវណ្ណនា

៣២៤. ចតុក្កេសុ **អនរិយវោហារា**តិ អនរិយានំ លាមកានំ វោហារា សំវោហារា អភិលាបវាចា។ **អរិយវោហារា**តិ អរិយានំ សប្បុរិសានំ វោហារា។ **ទិដ្ឋវាទិតា**តិ “ទិដ្ឋំ មយា”តិ ឯវំវាទិតា។ ឯត្ថ ច តំតំសមុដ្ឋាបកចេតនាវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

បឋមកប្បិកេសុ បឋមំ បុរិសលិង្គមេវ ឧប្បជ្ជតីតិ អាហ “**បឋមំ ឧប្បន្នវសេនា**”តិ។ **បុរិមំ បុរិសលិង្គំ បជហតី**តិ យថាវុត្តេនត្ថេន បុព្ពង្គមភាវតោ បុរិមសង្ខាតំ បុរិសលិង្គំ ជហតិ។ **សតំ តីសញ្ច សិក្ខាបទានី**តិ តីសាធិកានិ សតំ សិក្ខាបទានិ។

ភិក្ខុស្ស ច ភិក្ខុនិយា ច ចតូសុ បារាជិកេសូតិ សាធារណេសុយេវ ចតូសុ បារាជិកេសុ។ **បឋមោ បញ្ហោ**តិ “អត្ថិ វត្ថុនានត្តតា, នោ អាបត្តិនានត្តតា”តិ អយំ បញ្ហោ។ “អត្ថិ អាបត្តិសភាគតា, នោ វត្ថុសភាគតា”តិ អយំ ឥធ ទុតិយោ នាម។

អនាបត្តិវស្សច្ឆេទស្សាតិ នត្ថិ ឯតស្មិំ វស្សច្ឆេទេ អាបត្តីតិ អនាបត្តិវស្សច្ឆេទោ, តស្ស, អនាបត្តិកស្ស វស្សច្ឆេទស្សាតិ អត្ថោ។ **មន្តភាសា**តិ មតិយា ឧបបរិក្ខិត្វា ភាសនតោ អសម្ផប្បលាបវាចា ឥធ “មន្តាភាសា”តិ វុត្តា។

នវមភិក្ខុនិតោ បដ្ឋាយ ឧបជ្ឈាយាបិ អភិវាទនារហា នោ បច្ចុដ្ឋានារហាតិ យស្មា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ភត្តគ្គេ អដ្ឋន្នំ ភិក្ខុនីនំ យថាវុឌ្ឍំ អវសេសានំ យថាគតិក”ន្តិ វទន្តេន ភគវតា ភត្តគ្គេ អាទិតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋន្នំយេវ ភិក្ខុនីនំ យថាវុឌ្ឍំ អនុញ្ញាតំ, អវសេសានំ អាគតបដិបាដិយា, តស្មា នវមភិក្ខុនិតោ បដ្ឋាយ សចេ ឧបជ្ឈាយាបិ ភិក្ខុនី បច្ឆា អាគច្ឆតិ, ន បច្ចុដ្ឋានារហា, យថានិសិន្នាហិយេវ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា អភិវាទេតព្ពត្តា អភិវាទនារហា។ អាទិតោ និសិន្នាសុ បន អដ្ឋសុ យា អព្ភន្តរិមា អញ្ញា វុឌ្ឍតរា អាគច្ឆតិ, សា អត្តនោ នវកតរំ វុដ្ឋាបេត្វា និសីទិតុំ លភតិ។ តស្មា សា តាហិ អដ្ឋហិ ភិក្ខុនីហិ បច្ចុដ្ឋានារហា។ យា បន អដ្ឋហិបិ នវកតរា, សា សចេបិ សដ្ឋិវស្សា ហោតិ, អាគតបដិបាដិយាវ និសីទិតុំ លភតិ។

ឥធ ន កប្បន្តីតិ វទន្តោតិ បច្ចន្តិមជនបទេសុ ឋត្វា “ឥធ ន កប្បន្តី”តិ វទន្តោ វិនយាតិសារទុក្កដំ អាបជ្ជតិ។ កប្បិយញ្ហិ “ន កប្បតី”តិ វទន្តោ បញ្ញត្តំ សមុច្ឆិន្ទតិ នាម។ **ឥធ កប្បន្តី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ចតុក្កវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចកវារវណ្ណនា

៣២៥. បញ្ចកេសុ “និមន្តិតោ សភត្តោ សមានោ សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆា”តិ (បាចិ. ២៩៤-២៩៧) វចនតោ អកប្បិយនិមន្តនំ សាទិយន្តស្សេវ អនាមន្តចារោ ន វដ្ដតីតិ “**បិណ្ឌបាតិកស្ស កប្បន្តី**”តិ វុត្តំ។ **គណភោជនា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អធិដ្ឋហិត្វា ភោជន**ន្តិ “គិលានសមយោ”តិអាទិនា អាភោគំ កត្វា ភោជនំ។ **អវិកប្បនា**តិ “មយ្ហំ ភត្តបច្ចាសំ ឥត្ថន្នាមស្ស ទម្មី”តិ ឯវំ អវិកប្បនា។

អយសតោ វា គរហតោ វាតិ ឯត្ថ បរម្មុខា អគុណវចនំ **អយសោ**។ សម្មុខា **គរហា**។ វិយសតីតិ **ព្យសនំ**, ហិតសុខំ ខិបតិ វិទ្ធំសេតីតិ អត្ថោ។ ញាតីនំ ព្យសនំ **ញាតិព្យសនំ**, ចោររោគភយាទីហិ ញាតិវិនាសោតិ អត្ថោ។ ភោគានំ ព្យសនំ **ភោគព្យសនំ**, រាជចោរាទិវសេន ភោគវិនាសោតិ អត្ថោ។ រោគោ ឯវ ព្យសនំ **រោគព្យសនំ**។

រោគោ ហិ អារោគ្យំ ព្យសតិ វិនាសេតីតិ ព្យសនំ។ សីលស្ស ព្យសនំ **សីលព្យសនំ,** ទុស្សីល្យស្សេតំ នាមំ។ សម្មាទិដ្ឋឹ វិនាសយមានា ឧប្បន្នា ទិដ្ឋិយេវ ព្យសនំ **ទិដ្ឋិព្យសនំ។ ញាតិសម្បទា**តិ ញាតីនំ សម្បទា បារិបូរិ ពហុភាវោ ។ **ភោគសម្បទាយ**បិ ឯសេវ នយោ។ អារោគ្យស្ស សម្បទា **អារោគ្យសម្បទា**។ បារិបូរិ ទីឃរត្តំ អរោគតា។ **សីលទិដ្ឋិសម្បទា**សុបិ ឯសេវ នយោ។

វត្តំ បរិច្ឆិន្ទីតិ តស្មឹ ទិវសេ កាតព្ពវត្តំ និដ្ឋាបេសិ។ **អដ្ឋ កប្បេ អនុស្សរី**តិអាទិនា តស្មឹ ខណេ ឈានំ និព្ពត្តេត្វា បុព្ពេនិវាសញាណំ និព្ពត្តេសីតិ ទីបេតិ។ **ញត្តិយា កម្មប្បត្តោ ហុត្វា**តិ ញត្តិយា បឋិតាយ អនុស្សាវនកម្មប្បត្តោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។

មន្ទត្តា មោមូហត្តាតិ នេវ សមាទានំ ជានាតិ, ន អានិសំសំ, អត្តនោ បន មន្ទត្តា មោមូហត្តា អញ្ញាណេនេវ អារញ្ញិកោ ហោតិ។ **បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោ**តិ “អរញ្ញេ មេ វិហរន្តស្ស ‘អយំ អារញ្ញិកោ’តិ ចតុប្បច្ចយសក្ការំ ករិស្សន្តិ, ‘អយំ ភិក្ខុ លជ្ជី បវិវិត្តោ’តិអាទីហិ ច គុណេហិ សម្ភាវេស្សន្តី”តិ ឯវំ បាបិកាយ ឥច្ឆាយ បត្វា តាយ ឯវ ឥច្ឆាយ អភិភូតោ ហុត្វា អារញ្ញិកោ ហោតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“អរញ្ញវាសេន បច្ចយលាភំ បត្ថយមានោ”**តិ។ ឧម្មាទវសេន អរញ្ញំ បវិសិត្វា វិហរន្តោ **ឧម្មាទា ចិត្តក្ខេបា អារញ្ញិកោ** នាម ហោតិ។ **វណ្ណិត**ន្តិ ឥទំ អារញ្ញិកង្គំ នាម ពុទ្ធេហិ ពុទ្ធសាវកេហិ ច វណ្ណិតំ បសត្ថន្តិ អារញ្ញិកោ ហោតិ។

បញ្ចកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆក្កវារវណ្ណនា

៣២៦. ឆក្កេសុ **ឆព្ពស្សបរមតា ធារេតព្ព**ន្តិ បទភាជនំ ទស្សិតំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

ឆក្កវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សត្តកវារវណ្ណនា

៣២៧. សត្តកេសុ **ឆក្កេ វុត្តានិយេវ សត្តកវសេន យោជេតព្ពានី**តិ ឆក្កេ វុត្តចុទ្ទសបរមានិ ទ្វិធា កត្វា ទ្វិន្នំ សត្តកានំ វសេន យោជេតព្ពានិ។

អាបត្តឹ ជានាតីតិ អាបត្តឹយេវ “អាបត្តី”តិ ជានាតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អាភិចេតសិកាន**ន្តិ ឯត្ថ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៦៦) **អភិចេតោ**តិ បាកតិកកាមាវចរចិត្តេហិ សុន្ទរតាយ បដិបក្ខតោ វិសុទ្ធត្តា ច អភិក្កន្តំ វិសុទ្ធចិត្តំ វុច្ចតិ, ឧបចារជ្ឈានចិត្តស្សេតំ អធិវចនំ។ អភិចេតសិ ជាតានិ **អាភិចេតសិកានិ,** អភិចេតោសន្និស្សិតានីតិ វា **អាភិចេតសិកានិ។ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មេ សុខវិហារានំ។ **ទិដ្ឋធម្មោ**តិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ វុច្ចតិ, តត្ថ សុខវិហារភូតានន្តិ អត្ថោ។ រូបាវចរជ្ឈានានមេតំ អធិវចនំ។ តានិ ហិ អប្បេត្វា និសិន្នា ឈាយិនោ ឥមស្មិញ្ញេវ អត្តភាវេ អសំកិលិដ្ឋំ នេក្ខម្មសុខំ វិន្ទន្តិ, តស្មា “ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានី”តិ វុច្ចន្តិ។ **និកាមលាភី**តិ និកាមេន លាភី, អត្តនោ ឥច្ឆាវសេន លាភី, ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកិច្ឆលាភី**តិ សុខេនេវ បច្ចនីកធម្មេ វិក្ខម្ភេត្វា សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អកសិរលាភី**តិ អកសិរានំ លាភី វិបុលានំ, យថាបរិច្ឆេទេនេវ វុដ្ឋាតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯកច្ចោ ហិ លាភីយេវ ហោតិ, ន បន សក្កោតិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតុំ។ ឯកច្ចោ សក្កោតិ តថា សមាបជ្ជិតុំ, បារិបន្ថិកេ បន កិច្ឆេន វិក្ខម្ភេតិ។ ឯកច្ចោ តថា ច សមាបជ្ជតិ, បារិបន្ថិកេ ច អកិច្ឆេនេវ វិក្ខម្ភេតិ, ន សក្កោតិ កាលមាននាឡិកយន្តំ វិយ យថាបរិច្ឆេទេយេវ វុដ្ឋាតុំ។

អាសវានំ ខយាតិ អរហត្តមគ្គេន សព្ពកិលេសានំ ខយា។ **អនាសវ**ន្តិ អាសវវិរហិតំ។ **ចេតោវិមុត្តឹ បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ឯត្ថ **ចេតោ**-វចនេន អរហត្តផលសម្បយុត្តោ សមាធិ, **បញ្ញា**-វចនេន តំសម្បយុត្តា ច បញ្ញា វុត្តា។ តត្ថ ច សមាធិ រាគតោ វិមុត្តត្តា ចេតោវិមុត្តិ, បញ្ញា អវិជ្ជាយ វិមុត្តត្តា បញ្ញាវិមុត្តីតិ វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា “យោ ហិស្ស, ភិក្ខវេ, សមាធិ, តទស្ស សមាធិន្ទ្រិយំ (សំ. និ. ៥.៥២០)។ យា ហិស្ស, ភិក្ខវេ, បញ្ញា, តទស្ស បញ្ញិន្ទ្រិយំ (សំ. និ. ៥.៥១៦)។ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តី”តិ (អ. និ. ២.៣២)។ អបិចេត្ថ សមថផលំ ចេតោវិមុត្តិ, វិបស្សនាផលំ បញ្ញាវិមុត្តីតិ វេទិតព្ពាតិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មឹយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនាយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរប្បច្ចយេន ញត្វាតិ អត្ថោ។ សុតមយញាណាទិនា វិយ បរប្បច្ចយតំ នយគ្គាហញ្ច មុញ្ចិត្វា បរតោឃោសានុគតភាវនាធិគមភូតាយ

អត្តនោយេវ បញ្ញាយ បច្ចត្តំ កត្វា, ន សយម្ភូញាណភូតាយាតិ អធិប្បាយោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិ** បាបុណិត្វា សម្បាទេត្វា វិហរតិ។

សត្តកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋកវារវណ្ណនា

៣២៨. អដ្ឋកេសុ **អដ្ឋានិសំសេ សម្បស្សមានេនាតិ** –

“ឥធ បន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អាបត្តិំ អាបន្នោ ហោតិ, សោ តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ ហោតិ, អញ្ញេ ភិក្ខូ តស្សា អាបត្តិយា អាបត្តិទិដ្ឋិនោ ហោន្តិ, តេ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ តំ ភិក្ខុំ ឯវំ ជានន្តិ ‘អយំ ខោ អាយស្មា ពហុស្សុតោ អាគតាគមោ ធម្មធរោ វិនយធរោ មាតិកាធរោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោ, សចេ មយំ ឥមំ ភិក្ខុំ អាបត្តិយា អទស្សនេ ឧក្ខិបិស្សាម, ន មយំ ឥមិនា ភិក្ខុនា សទ្ធិំ ឧបោសថំ ករិស្សាម, វិនា ឥមិនា ភិក្ខុនា ឧបោសថំ ករិស្សាម, ភវិស្សតិ សង្ឃស្ស តតោនិទានំ ភណ្ឌនំ កលហោ វិគ្គហោ វិវាទោ សង្ឃភេទោ សង្ឃរាជិ សង្ឃវវត្ថានំ សង្ឃនានាករណ’ន្តិ, ភេទគរុកេហិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូហិ ន សោ ភិក្ខុ អាបត្តិយា អទស្សនេ ឧក្ខិបិតព្ពោ”តិ (មហាវ. ៤៥៣) –

អាទិនា វុត្តអដ្ឋានិសំសេ សម្បស្សមានេន។ តេន ហិ សទ្ធិំ ឧបោសថាទិអករណំ អាទីនវោ ភេទាយ សំវត្តនតោ, ករណំ អានិសំសោ សាមគ្គិយា សំវត្តនតោ។ តស្មា ឯតេ អដ្ឋានិសំសេ សម្បស្សមានេន ន សោ ភិក្ខុ ឧក្ខិបិតព្ពោតិ អត្ថោ។

ទុតិយអដ្ឋកេបិ **អដ្ឋានិសំសេ សម្បស្សមានេនាតិ** –

“ឥធ បន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អាបត្តិំ អាបន្នោ ហោតិ, សោ តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ ហោតិ, អញ្ញេ ភិក្ខូ តស្សា អាបត្តិយា អាបត្តិទិដ្ឋិនោ ហោន្តិ, សោ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ តេ ភិក្ខូ ឯវំ ជានាតិ ‘ឥមេ ខោ អាយស្មន្តោ ពហុស្សុតា អាគតាគមា ធម្មធរា វិនយធរា មាតិកាធរា បណ្ឌិតា ព្យត្តា មេធាវិនោ លជ្ជិនោ កុក្កុច្ចកា សិក្ខាកាមា, នាលំ មមំ វា ការណា អញ្ញេសំ វា ការណា ឆន្ទា ទោសា មោហា ភយា អគតិំ គន្តុំ, សចេ មំ ឥមេ ភិក្ខូ អាបត្តិយា អទស្សនេ ឧក្ខិបិស្សន្តិ, ន មយា សទ្ធិំ ឧបោសថំ ករិស្សន្តិ, វិនា មយា ឧបោសថំ ករិស្សន្តិ, ភវិស្សតិ សង្ឃស្ស តតោនិទានំ ភណ្ឌនំ កលហោ វិគ្គហោ វិវាទោ សង្ឃភេទោ សង្ឃរាជិ សង្ឃវវត្ថានំ សង្ឃនានាករណ’ន្តិ, ភេទគរុកេន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនា បរេសម្បិ សទ្ធាយ សា អាបត្តិ ទេសេតព្ពា”តិ (មហាវ. ៤៥៣) –

អាទិនា វុត្តអដ្ឋានិសំសេ សម្បស្សមានេនាតិ អត្ថោ។

បាឡិយំ អាគតេហិ សត្តហីតិ “បុព្ពេវស្ស ហោតិ ‘មុសា ភណិស្ស’ន្តិ, ភណន្តស្ស ហោតិ ‘មុសា ភណាមី’តិ, ភណិតស្ស ហោតិ ‘មុសា មយា ភណិត’ន្តិ វិនិធាយ ទិដ្ឋិំ, វិនិធាយ ខន្តិំ, វិនិធាយ រុចិំ, វិនិធាយ ភាវ”ន្តិ (បារា. ២២០) ឯវមាគតេហិ សត្តហិ។

អព្រហ្មចរិយាតិ អសេដ្ឋចរិយតោ។ **រត្តិំ ន ភុញ្ជេយ្យ វិកាលភោជនន្តិ** ឧបោសថំ ឧបវុត្ថោ រត្តិភោជនញ្ច ទិវាវិកាលភោជនញ្ច ន ភុញ្ជេយ្យ។ **មញ្ចេ ឆមាយំវ សយេថ សន្ថតេតិ** កប្បិយមញ្ចេ វា សុធាទិបរិកម្មកតាយ ភូមិយំ វា តិណបណ្ណបលាលាទីនិ សន្ថរិត្វា កតេ សន្ថតេ វា សយេថាតិ អត្ថោ។ **ឯតញ្ហិ អដ្ឋង្គិកមាហុបោសថន្តិ** ឯតំ បាណាតិបាតាទីនិ អសមាចរន្តេន ឧបវុត្ថឧបោសថំ អដ្ឋហិ អង្គេហិ សមន្នាគតត្តា “អដ្ឋង្គិក”ន្តិ វទន្តិ។

“អកប្បិយកតំ ហោតិ អប្បដិគ្គហិតកេ”ន្តិអាទយោ **អដ្ឋ អនតិរិត្តា** នាម។ **សប្បិ**អាទិ អដ្ឋមេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ **អដ្ឋកវសេន យោជេត្វា វេទិតព្ពានីតិ** បុរិមានិ អដ្ឋ ឯកំ អដ្ឋកំ, តតោ ឯកំ អបនេត្វា សេសេសុបិ ឯកេកំ បក្ខិបិត្វាតិ ឯវមាទិនា នយេន អញ្ញានិបិ អដ្ឋកានិ កាតព្ពានីតិ អត្ថោ។

អដ្ឋកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នវកវារវណ្ណនា

៣២៩. នវកេសុ **អាឃាតវត្ថូនី**តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៤០; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៩.២៩) អាឃាតការណានិ។ **អាឃាតបដិវិនយានី**តិ អាឃាតស្ស បដិវិនយការណានិ។ **តំ កុតេត្ថ លព្ភា**តិ "តំ អនត្ថចរណំ មា អហោសី"តិ ឯតស្មិំ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា កេន ការណេន សក្កា លទ្ធុំ។ "បរោ នាម បរស្ស អត្តនោ ចិត្តរុចិយា អនត្ថំ ករោតី"តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា អាឃាតំ បដិវិនោទេតិ។ អថ វា សចាហំ បដិកោបំ ករេយ្យំ, តំ កោបករណំ ឯត្ថ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា, កេន ការណេន លទ្ធព្ពំ និរត្ថកភាវតោតិ អត្ថោ។ កម្មស្សកា ហិ សត្តា, តេ កស្ស រុចិយា ទុក្ខិតា សុខិតា វា ភវន្តិ, តស្មា កេវលំ តស្មិំ មយ្ហំ កុជ្ឈនមត្តមេវាតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា តំ កោបករណំ ឯត្ថ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា បរមត្ថតោ កុជ្ឈិតព្ពស្ស កុជ្ឈនកស្ស ច អភាវតោ។ សង្ខារមត្តញ្ហេតំ យទិទំ ខន្ធបញ្ចកំ យំ "សត្តោ"តិ វុច្ចតិ, តេ ច សង្ខារា ឥត្តរកាលា ខណិកា, កស្ស កោ កុជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ "កុតោ លាភា"តិបិ បាឋោ, សចាហំ ឯត្ថ កោបំ ករេយ្យំ, តស្មិំ មេ កោបករណេ កុតោ លាភា, លាភា នាម កេ សិយុំ អញ្ញត្រ អនត្ថុប្បត្តិតោតិ អត្ថោ។ ឥមស្មិញ្ច អត្ថេ **ត**ន្តិ និបាតមត្តមេវ ហោតិ។

តណ្ហំ បដិច្ចាតិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១០៣; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៩.២៣) ទ្វេ តណ្ហា ឯសនតណ្ហា ឯសិតតណ្ហា ច។ យាយ តណ្ហាយ អជបថសង្កុបថាទីនិ បដិបជ្ជិត្វា ភោគេ ឯសតិ គវេសតិ, អយំ **ឯសនតណ្ហា** នាម។ យា តេសុ ឯសិតេសុ គវេសិតេសុ បដិលទ្ធេសុ តណ្ហា, អយំ **ឯសិតតណ្ហា** នាម។ ឥធ ឯសិតតណ្ហា ទដ្ឋព្ពា។ **បរិយេសនា**តិ រូបាទិអារម្មណបរិយេសនា។ សា ហិ ឯសនតណ្ហាយ សតិ ហោតិ។ **លាភោ**តិ រូបាទិអារម្មណប្បដិលាភោ។ សោ ហិ បរិយេសនាយ សតិ ហោតិ។ **វិនិច្ឆយោ** បន ញាណតណ្ហាទិដ្ឋិវិតក្កវសេន ចតុព្ពិធោ។ តត្ថ "សុខវិនិច្ឆយំ ជញ្ញា, សុខវិនិច្ឆយំ ញត្វា អជ្ឈត្តំ សុខមនុយុញ្ជេយ្យា"តិ (ម. និ. ៣.៣២៣) អយំ **ញាណវិនិច្ឆយោ**។ "វិនិច្ឆយោតិ ទ្វេ វិនិច្ឆយា តណ្ហាវិនិច្ឆយោ ច ទិដ្ឋិវិនិច្ឆយោ ចា"តិ (មហានិ. ១០២) ឯវំ អាគតានិ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានិ **តណ្ហាវិនិច្ឆយោ**។ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ **ទិដ្ឋិវិនិច្ឆយោ**។ "ឆន្ទោ ខោ, ទេវានមិន្ទ, វិតក្កនិទានោ"តិ (ទី. និ. ២.៣៥៨) ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ឥធ **វិនិច្ឆយោ**តិ វុត្តោ **វិតក្កោ**យេវ អាគតោ។ លាភំ លភិត្វា ហិ ឥដ្ឋានិដ្ឋំ សុន្ទរាសុន្ទរញ្ច វិតក្កេន វិនិច្ឆិនាតិ "ឯត្តកំ មេ រូបារម្មណត្ថាយ ភវិស្សតិ, ឯត្តកំ សទ្ទារម្មណត្ថាយ, ឯត្តកំ មយ្ហំ ភវិស្សតិ, ឯត្តកំ បរស្ស, ឯត្តកំ បរិភុញ្ជិស្សាមិ, ឯត្តកំ និទហិស្សាមី"តិ។ តេន វុត្តំ "**លាភំ បដិច្ច វិនិច្ឆយោ**"តិ។

ឆន្ទរាគោតិ ឯវំ អកុសលវិតក្កេន វិតក្កិតេ វត្ថុស្មិំ ទុព្ពលរាគោ ច ពលវរាគោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ **អជ្ឈោសាន**ន្តិ "អហំ, មម"ន្តិ ពលវសន្និដ្ឋានំ។ **បរិគ្គហោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន បរិគ្គហករណំ។ **មច្ឆរិយ**ន្តិ បរេហិ សាធារណភាវស្ស អសហនតា។ តេនេវស្ស បោរាណា ឯវំ វចនត្ថំ វទន្តិ "ឥទំ អច្ឆរិយំ មយ្ហេវ ហោតុ, មា អញ្ញស្ស អច្ឆរិយំ ហោតូតិ បវត្តត្តា មច្ឆរិយន្តិ វុច្ចតី"តិ។ **អារក្ខោ**តិ ទ្វារបិទហនមញ្ជូសាគោបនាទិវសេន សុដ្ឋុ រក្ខណំ។ អធិ ករោតីតិ **អធិករណំ**, ការណស្សេតំ នាមំ។ **អារក្ខាធិករណ**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, អារក្ខហេតូតិ អត្ថោ។ ទណ្ឌាទាននាទីសុ បរនិសេធនត្ថំ ទណ្ឌស្ស អាទានំ **ទណ្ឌាទានំ**។ ឯកតោធារាទិនោ សត្ថស្ស អាទានំ **សត្ថាទានំ**។ **កលហោ**តិ កាយកលហោបិ វាចាកលហោបិ។ បុរិមោ បុរិមោ វិរោធោ **វិគ្គហោ**, បច្ឆិមោ បច្ឆិមោ **វិវាទោ**។ តុវំ តុវន្តិ អគារវវសេន "**តុវំ តុវំ**"ន្តិ វចនំ។

អធិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ ន វិកប្បេតព្ពានីតិ វិកប្បេន្តេន អធិដ្ឋានតោ បុព្ពេ វា

វិកប្បេតព្ពំ, វិជហិតាធិដ្ឋានំ វា បច្ឆាវិកប្បេតព្ពំ។ អវិជហិតាធិដ្ឋានំ បន ន វិកប្បេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **ទុក្កដវសេន វុត្តានី**តិ "វគ្គំ ភិក្ខុនិសង្ឃំ វគ្គសញ្ញី ឱវទតី"តិអាទិនា (បាចិ. ១៥០) នយេន អធម្មកម្មេ ទ្វេ នវកានិ ទុក្កដវសេន វុត្តានិ។

នវកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទសកវារវណ្ណនា

៣៣០. ទសកេសុ **នត្ថិ ទិន្នន្តិអាទិវសេន វេទិតព្ពា**តិ "នត្ថិ ទិន្នំ, នត្ថិ យិដ្ឋំ, នត្ថិ ហុតំ, នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ, នត្ថិ អយំ លោកោ, នត្ថិ បរោ លោកោ, នត្ថិ មាតា, នត្ថិ បិតា, នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា, នត្ថិ លោកេ សមណព្រាហ្មណា សម្មគ្គតា សម្មាបដិបន្នា, យេ ឥមញ្ច លោកំ បរញ្ច លោកំ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេន្តី"តិ (ម. និ. ២.៩៤, ២២៥; ៣.៩១, ១១៦; សំ. និ. ៣.២១០) ឯវមាគតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សស្សតោ លោកោតិអាទិវសេនា**តិ "សស្សតោ លោកោតិ វា, អសស្សតោ លោកោតិ វា, អន្តវា លោកោតិ វា, អនន្តវា លោកោតិ វា, តំ ជីវំ តំ សរីរន្តិ វា, អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរន្តិ វា, ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណាតិ វា, ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណាតិ វា, ហោតិ ច ន ច ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណាតិ វា, នេវ ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណាតិ វា"តិ (ម. និ. ១.២៦៩) ឯវមាគតំ សង្គណ្ហាតិ។

មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ មិច្ឆាវិមុត្តិបរិយោសានាតិ “មិច្ឆាទិដ្ឋិ មិច្ឆាសង្កប្បោ មិច្ឆាវាចា មិច្ឆាកម្មន្តោ មិច្ឆាអាជីវោ មិច្ឆាវាយាមោ មិច្ឆាសតិ មិច្ឆាសមាធិ មិច្ឆាញាណំ មិច្ឆាវិមុត្តី”តិ (វិភ. ៩៧០) ឯវមាគតំ សន្ធាយ វទតិ។ តត្ថ **មិច្ឆាញាណ**ន្តិ បាបកិរិយាសុ ឧបាយចិន្តាវសេន បាបកំ កត្វា “សុកតំ មយា”តិ បច្ចវេក្ខណាការេន ច ឧប្បន្នោ មោហោ។ **មិច្ឆាវិមុត្តី**តិ អវិមុត្តស្សេវ សតោ វិមុត្តិសញ្ញិតា។ **សមថក្ខន្ធកេ និទ្ទិដ្ឋា**តិ “ឱរមត្តកំ អធិករណំ ហោតិ, ន ច គតិគតំ, ន ច សរិតសារិត”ន្តិអាទិនា (ចូឡវ. ២០៤) និទ្ទិដ្ឋា។ សមថក្ខន្ធកេ វុត្តេហិ សមន្នាគតោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ មាតុរក្ខិតាទយោ **ទស ឥត្ថិយោ**។ ធនក្កីតាទយោ **ទស ភរិយាយោ**។

ទសកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកាទសកវារវណ្ណនា

៣៣១. ឯកាទសកេសុ **ន វោទាយន្តី**តិ ន បកាសន្តិ។ **សុយុត្តយានសទិសាយ កតាយា**តិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតកាលេ សុខេន បវត្តេតព្ពត្តា យុត្តយានំ វិយ កតាយ។ **យថា បតិដ្ឋា ហោតី**តិ សម្បត្តីនំ យថា បតិដ្ឋា ហោតិ។ **អនុ អនុ បវត្តិតាយា**តិ ភាវនាពហុលីការេហិ អនុ អនុ បវត្តិតាយ។

សុខំ សុបតីតិអាទីសុ (អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១១.១៥; វិសុទ្ធិ ១.២៥៨) យថា សេសជនា សម្បរិវត្តមានា កាកច្ឆមានា ទុក្ខំ សុបន្តិ, ឯវំ អសុបិត្វា សុខំ សុបតិ, និទ្ទំ ឱក្កន្តោបិ សមាបត្តិំ សមាបន្នោ វិយ ហោតិ។ **សុខំ បដិពុជ្ឈតី**តិ យថា អញ្ញេ និត្ថុនន្តា វិជម្ភន្តា សម្បរិវត្តន្តា ទុក្ខំ បដិពុជ្ឈន្តិ, ឯវំ អប្បដិពុជ្ឈិត្វា វិកសមានមិវ បទុមំ សុខំ និព្ពិការំ បដិពុជ្ឈតិ។ អនុភូតបុព្ពវសេន ទេវតូបសំហារវសេន ចស្ស ភទ្ទកមេវ សុបិនំ ហោតិ, ន បាបកន្តិ អាហ “**បាបកមេវ ន បស្សតី**”តិអាទិ។ ធាតុក្ខោភហេតុកម្បិ ចស្ស ពហុលំ ភទ្ទកមេវ សិយា យេភុយ្យេន ចិត្តជរូបានុគុណតាយ ឧតុអាហារជរូបានំ។ តត្ថ **បាបកមេវ ន បស្សតី**តិ យថា អញ្ញេ អត្តានំ ចោរេហិ សម្បរិវារិតំ វិយ, វាឡេហិ ឧបទ្ទុតំ វិយ, បបាតេ បតន្តំ វិយ ច បស្សន្តិ, ឯវំ បាបកមេវ សុបិនំ ន បស្សតិ។ **ភទ្រកំ បន វុឌ្ឍិការណភូតំ បស្សតី**តិ ចេតិយំ វន្ទន្តោ វិយ, បូជំ ករោន្តោ វិយ, ធម្មំ សុណន្តោ វិយ ច ហោតិ។

មនុស្សានំ បិយោ ហោតីតិ ឧរេ អាមុក្កមុត្តាហារោ វិយ, សីសេ បិឡន្ធមាលា វិយ ច មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ មនាបោ។ **អមនុស្សានំ បិយោ ហោតី**តិ យថេវ ច មនុស្សានំ បិយោ, ឯវំ អមនុស្សានម្បិ បិយោ ហោតិ វិសាខត្ថេរោ វិយ។ **នាស្ស អគ្គិ វា វិសំ វា សត្ថំ វា កមតី**តិ មេត្តាវិហារិស្ស កាយេ ឧត្តរាយ ឧបាសិកាយ វិយ អគ្គិ វា, សំយុត្តភាណកចូឡសិវត្ថេរស្សេវ វិសំ វា, សំកិច្ចសាមណេរស្សេវ សត្ថំ វា ន កមតិ ន បវិសតិ, នាស្ស កាយំ វិកោបេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធេនុវត្ថុម្បិ ចេត្ថ កថយន្តិ, ឯកា កិរ ធេនុ វច្ឆកស្ស ខីរធារំ មុញ្ចមានា អដ្ឋាសិ។ ឯកោ លុទ្ទកោ “តំ វិជ្ឈិស្សាមី”តិ ហត្ថេន សម្បរិវត្តេត្វា ទីឃទណ្ឌកំ សត្តិំ មុញ្ចិ។ សា តស្សា សរីរំ អាហច្ច តាលបណ្ណំ វិយ វិវដ្ដមានា គតា, នេវ ឧបចារពលេន ន អប្បនាពលេន, កេវលំ បន វច្ឆកេ ពលវហិតចិត្តតាយ។ ឯវំ មហានុភាវា មេត្តា។ **ខិប្បំ សមាធិយតី**តិ កេនចិ បរិបន្ថេន បរិហីនជ្ឈានស្ស ព្យាបាទស្ស ទូរស មនុស្សវិតភាវតោ ខិប្បមេវ សមាធិយតិ។ **មុខវណ្ណោ វិប្បសីទតី**តិ ពន្ធនា បមុត្តតាលបក្កំ វិយ ចស្ស វិប្បសន្នវណ្ណំ មុខំ ហោតិ។ **អសម្មូឡ្ហោ កាលំ ករោតី**តិ មេត្តាវិហារិនោ សម្មោហមរណំ នាម នត្ថិ, អសម្មូឡ្ហោវ និទ្ទំ ឱក្កមន្តោ វិយ កាលំ ករោតិ។

ឯកាទសកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកុត្តរិកនយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបោសថាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

៣៣២. “សង្ឃំ, ភន្តេ, បវារេមីតិអាទិ បវារណាកថា នាមា”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

អត្ថវសបករណវណ្ណនា

៣៣៤. **បឋមបារាជិកវណ្ណនាយមេវ វុត្ត**ន្តិ “សង្ឃសុដ្ឋុតាយា”តិអាទីនំ អត្ថវណ្ណនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទសក្ខត្តុំ យោជនាយ បទសតំ វុត្ត**ន្តិ ឯកមូលកនយេ ទសក្ខត្តុំ យោជនាយ កតាយ សង្ខលិកនយេ វុត្តបទេហិ សទ្ធឹ បទសតំ វុត្តន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ អញ្ញថា ឯកមូលកេ ឯវ នយេ ន សក្កា បទសតំ លទ្ធុំ។ ឯកមូលកនយេហិ បុរិមបច្ឆិមបទានិ ឯកតោ កត្វា ឯកេកស្មឹ វារេ នវ នវ បទានិ វុត្តានីតិ ទសក្ខត្តុំ យោជនាយ នវុតិ បទានិយេវ លព្ភន្តិ។ តស្មា តានិ នវុតិ បទានិ សង្ខលិកនយេ ពទ្ធចក្កវសេន យោជិតេ ទស បទានិ លព្ភន្តីតិ តេហិ សទ្ធឹ បទសតន្តិ សក្កា វត្តុំ។ ឥតោ អញ្ញថា បន ឧភោសុបិ នយេសុ វិសុំ វិសុំ អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច យថា លព្ភតិ, តថា បឋមបារាជិកសំវណ្ណនាយមេវ អម្ហេហិ ទស្សិតំ, តំ តត្ថ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ បុរិមបច្ឆិមបទានិ ឯកត្តេន គហេត្វា “បទសត”ន្តិ វុត្តត្តា **“តត្ថ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស បទស្ស វសេន អត្ថសតំ, បុរិមស្ស បុរិមស្ស វសេន ធម្មសត”**ន្តិ វុត្តំ។ តស្មិំ បទសតេ “សង្ឃសុដ្ឋុ”តិអាទិនា វុត្តបុរិមបទានំ វសេន ធម្មសតំ, “សង្ឃផាសូ”តិអាទិនា វុត្តបច្ឆិមបទានំ វសេន អត្ថសតន្តិ អធិប្បាយោ។

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមគាថាសង្គណិកំ

សត្តនគរេសុ បញ្ញត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣៥. អឌ្ឍុឌ្ឍសតានីតិ តីណិ សតានិ បណ្ណាសញ្ច សិក្ខាបទានិ។ **វិគ្គហ**ន្តិ មនុស្សវិគ្គហំ។ **អតិរេក**ន្តិ ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ។ **កាឡក**ន្តិ "សុទ្ធកាឡកាន"ន្តិ វុត្តកាឡកំ។ **ភូត**ន្តិ ភូតារោចនំ។ **បរម្បរភត្ត**ន្តិ បរម្បរភោជនំ។ **ភិក្ខុនីសុ ច អក្កោសោ**តិ "យា បន ភិក្ខុនី ភិក្ខុំ អក្កោសេយ្យ វា បរិភាសេយ្យ វា"តិ (បាចិ. ១០២៩) វុត្តសិក្ខាបទំ។ **អន្តរវាសក**ន្តិ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ចីវរបដិគ្គហណំ។ **រូបិយ**ន្តិ រូបិយសំវោហារំ។ **សុត្ត**ន្តិ "សាមំ សុត្តំ វិញ្ញាបេត្វា តន្តវាយេហី"តិ (បារា. ៦៣៧) វុត្តសិក្ខាបទំ។ **ឧជ្ឈាបនកេ**តិ ឧជ្ឈាបនកេ ខិយ្យនកេ បាចិត្តិយំ។ **បាចិតបិណ្ឌ**ន្តិ ភិក្ខុនីបរិបាចិតំ។ **ចីវរំ ទត្វា**តិ "សមគ្គេន សង្ឃេន ចីវរំ ទត្វា"តិ (បាចិ. ៤៨៥) វុត្តសិក្ខាបទំ។ **វោសាសន្តី**តិ "ភិក្ខូ បនេវ កុលេសុ និមន្តិតា ភុញ្ជន្តិ, តត្រ ចេសា ភិក្ខុនី"តិ (បាចិ. ៥៥៨) វុត្តបាដិទេសនីយំ។ **គិរគ្គ**ន្តិ "យា បន ភិក្ខុនី នច្ចំ វា គីតំ វា"តិ (បាចិ. ៨៣៤) វុត្តសិក្ខាបទំ។ **ចរិយា**តិ "អន្តោវស្សំ ចារិកំ ចរេយ្យា"តិ (បាចិ. ៩៧០) ច, "វស្សំវុត្ថា ចារិកំ ន បក្កមេយ្យា"តិ (បាចិ. ៩៧៤) ច វុត្តសិក្ខាបទទ្វយំ។ **ឆន្ទទានេនា**តិ បារិវាសិកេន ឆន្ទទានេន។

បារាជិកានិ ចត្តារីតិ ភិក្ខុនីនំ ចត្តារិ បារាជិកានិ។ **កុដី**តិ កុដិការសិក្ខាបទំ។ **កោសិយ**ន្តិ កោសិយមិស្សកសិក្ខាបទំ។ **សេយ្យា**តិ អនុបសម្បន្នេន សហសេយ្យសិក្ខាបទំ។ **ខណនេ**តិ បឋវីខណនំ។ **គច្ឆ ទេវតេ**តិ ភូតគាមសិក្ខាបទំ។ **សិញ្ច**ន្តិ សប្បាណកឧទកសិញ្ចនំ។ **មហាវិហារោ**តិ មហល្លកវិហារោ។ **អញ្ញ**ន្តិ អញ្ញវាទកំ។ **ទ្វារ**ន្តិ យាវ ទ្វារកោសា។ **សហធម្មោ**តិ សហធម្មិកំ វុច្ចមានោ។ **បយោបាន**ន្តិ សុរុសុរុការកំ។ **ឯឡកលោមានី**តិ ឯឡកលោមធោវាបនំ។ **បត្តោ**តិ ឩនបញ្ចពន្ធនបត្តោ។ **ឱវាទោ**តិ ភិក្ខុនុបស្សយំ ឧបសង្កមិត្វា ឱវាទោ។ **ភេសជ្ជ**ន្តិ តទុត្តរិភេសជ្ជវិញ្ញាបនំ។ **សូចី**តិ អដ្ឋិមយាទិសូចិឃរំ។ **អារញ្ញិកោ**តិ "យានិ ខោ បន តានិ អារញ្ញកានិ សេនាសនានី"តិអាទិនា (បាចិ. ៥៧០) វុត្តបាដិទេសនីយំ ។ **ឱវាទោ**តិ "យា បន ភិក្ខុនី ឱវាទាយ វា សំវាសាយ វា ន គច្ឆេយ្យា"តិ (បាចិ. ១០៥៥) វុត្តសិក្ខាបទំ។

បារាជិកានិ ចត្តារីតិអាទិនា ឆសុ នគរេសុ បញ្ញត្តំ ឯកតោ សម្បិណ្ឌិត្វា សាវត្ថិយា បញ្ញត្តំ វិសុំ គណេត្វា សព្ពានេវ សិក្ខាបទានិ ទ្វីហិ រាសីហិ សង្គណ្ហាតិ។

សត្តនគរេសុ បញ្ញត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុវិបត្តិវណ្ណនា

៣៣៦. ឯកតីស គរុកា នាម ឧភតោ អដ្ឋ បារាជិកា, ភិក្ខូនំ តេរស, ភិក្ខុនីនំ ទស សង្ឃាទិសេសា។ **អដ្ឋេត្ថ អនវសេសា**តិ ឯតេសុ យថាវុត្តគរុកេសុ សាធារណាសាធារណវសេន អដ្ឋ បារាជិកា អនវសេសា នាម។

អសាធារណាទិវណ្ណនា

៣៣៨. "ធោវនញ្ច បដិគ្គហោ"តិ គាថា អដ្ឋកថាចរិយានំ។ តត្ថ **ធោវនញ្ច បដិគ្គហោ**តិ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ចីវរធោវាបនំ ចីវរបដិគ្គហណញ្ច។ **កោសេយ្យ…បេ… ទ្វេ លោមា**តិ ឯឡកលោមវគ្គេ អាទិតោ សត្តសិក្ខាបទានិ វុត្តានិ។ **វស្សិកា**តិ វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទំ។ **អារញ្ញកេន ចា**តិ សាសង្កសិក្ខាបទំ វុត្តំ។ **បណីត**ន្តិ បណីតភោជនវិញ្ញត្តិ។ **ឩន**ន្តិ ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទំ។ **និសីទនេ ច យា សិក្ខា, វស្សិកា យា ច សាដិកា**តិ និសីទនវស្សិកសាដិកានំ បមាណាតិក្កមោ។

អាបត្តិក្ខន្ធា ចេវ ឧបោសថាទីនិ ច "បារាជិកសង្ឃាទិសេសា"តិអាទិនា វិភត្តត្តា **"វិភត្តិយោ"**តិ វុត្តានិ។ **តេវីសតិ សង្ឃាទិសេសា**តិ ភិក្ខុនីនំ អាគតានិ ទស, ភិក្ខូនំ តេរសាតិ តេវីសតិ។ **ទ្វេចត្តាលីស និស្សគ្គិយា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ទ្វីហិ…បេ… កិច្ចំ ឯកេន សម្មតី**តិ ទ្វីហិ វិវាទាធិករណំ, ចតូហិ អនុវាទាធិករណំ, តីហិ អាបត្តាធិករណំ, ឯកេន កិច្ចាធិករណំ សម្មតីតិ អត្ថោ។

៣៣៩. និរង្កតោតិ សង្ឃម្ហា អបសារិតោ។

អធិករណភេទវណ្ណនា

៣៤០. យស្មា អធិករណំ ឧក្កោដេន្តោ សមថប្បត្តមេវ ឧក្កោដេតិ, តស្មា “**វិវាទាធិករណំ ឧក្កោដេន្តោ កតិ សមថេ ឧក្កោដេតី**”តិអាទិ វុត្តំ។

៣៤១. **បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយេនេវា**តិ វិនយលក្ខណំ វិនា កេវលំ ធម្មទេសនាមត្តវសេនេវាតិ អត្ថោ។ **យេនាបិ វិនិច្ឆយេនា**តិ បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ខន្ធកតោ ច បរិវារតោ ច សុត្តេនា**តិ ខន្ធកបរិវារតោ អានីតសុត្តេន។ **និជ្ឈាបេន្តី**តិ បញ្ញាបេន្តិ។

៣៤២. **កិច្ចំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកកិច្ចាន**ន្តិ បុព្ពេ កតឧក្ខេបនីយាទិកិច្ចំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកកិច្ចានំ។ កីទិសានំ? យាវតតិយសមនុភាសនាទីនំ។

៣៤៣. **តំ ហី**តិ តំ វិវាទាធិករណំ។

៣៤៤. **អធិករណេសុ យេន អធិករណេន សម្មន្តិ, តំ ទស្សេតុំ វុត្ត**ន្តិ យទា អធិករណេហិ សម្មន្តិ, តទា កិច្ចាធិករណេនេវ សម្មន្តិ, ន អញ្ញេហិ អធិករណេហីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

៣៥៣. “សត្តន្នំ សមថានំ កតមេ ឆត្តឹស សមុដ្ឋានា”តិ បុច្ឆិត្វាបិ “កម្មស្ស កិរិយា ករណ”ន្តិអាទិនា សម្មុខាវិនយស្ស សមុដ្ឋានានិ អវិភជិត្វាវ សតិវិនយាទីនំ ឆន្ទញ្ញេវ ឆ សមុដ្ឋានានិ វិភត្តានិ, តំ កស្មាតិ អាហ “**កិញ្ចាបិ សត្តន្នំ សមថាន**”ន្តិអាទិ។ សតិវិនយាទីនំ វិយ សង្ឃសម្មុខតាទីនំ កិច្ចយតា នាម នត្ថីតិ អាហ “**កម្មសង្គហាភាវេនា**”តិ។

ទុតិយគាថាសង្គណិកវណ្ណនា

៣៥៩. មន្តគ្គហណន្តិ អញ្ញមញ្ញំ សំសន្ទនំ។ អនុ អនុ សន្ធានំ អនុសន្ធិតន្តិ ភាវសាធនោ **អនុសន្ធិត** សទ្ទោតិ អាហ "**អនុសន្ធិតន្តិ កថានុសន្ធី**"តិ។

សង្គាមទ្វយវណ្ណនា

៣៦៥. ឋាននិសជ្ជវត្ថាទិនិស្សិតាតិ “ឯវំ ឋាតព្ពំ, ឯវំ និសីទិតព្ព”ន្តិ ឯវមាទិកា។ **សញ្ញាជននត្ថ**ន្តិ ចុទិតកចោទកានំ សញ្ញុប្បាទនត្ថំ។ **អនុយោគវត្តំ កថាបេត្វា**តិ “កីអនុយោគវត្តំ ជានាសី”តិ បុច្ឆិត្វា តេនេវ កថាបេត្វា។

៣៧៥. នីលាទិវណ្ណាវណ្ណវសេនាតិ នីលាទិវណ្ណវសេន អារោគ្យត្ថាទិអវណ្ណវសេន ច។

កថិនភេទវណ្ណនា

៤០៤. បុរេជាតបច្ចយេ បនេស ឧទ្ទិដ្ឋធម្មេសុ ឯកធម្មម្បិ ន លភតីតិ ឯស ឧទកាហរណាទិបយោគោ អត្តនោ បុរេជាតបច្ចយភាវេ បុព្ពករណវសេន ឧទ្ទិដ្ឋេសុ ចោវនាទិធម្មេសុ ឯកធម្មម្បិ ន លភតិ អត្តនោ បុរេជាតស្ស បុព្ពករណសង្គហិតស្ស ធម្មស្ស នត្ថិតាយ។

៤១២. រូបាទីសុ ធម្មេសូតិ វណ្ណគន្ធាទីសុ សុទ្ធដ្ឋកធម្មេសុ។

៤១៦. បុរិមា ទ្វេតិ ឥមស្មិំ អធិការេ បឋមំ វុត្តា អន្តរុព្ភារសហុព្ភារា, ន បក្កមនន្តិកាទយោ ទ្វេ ឧទ្ធារា។

ឧបាលិបញ្ចកវណ្ណនា

៤២០-៤២១. **ឱមទ្ទការកោ**តិ ឱមទ្ទិត្វា អភិភវិត្វា ការកោ។ **ឧបត្ថម្ភោ ន ទាតព្ពោ**តិ សាមគ្គិវិនាសាយ អនុពលំ ន ទាតព្ពំ។ **ទិដ្ឋាវិកម្មម្បិ កត្វា**តិ "ន មេតំ ខមតី"តិ ទិដ្ឋី អាវិ កត្វាបិ។

វោហារវគ្គវណ្ណនា

៤២៤. កាយប្បយោគេន អាបជ្ជិតព្ពា **កាយប្បយោគា**។ វចីបយោគេន អាបជ្ជិតព្ពា **វចីបយោគា។ នវសុ ឋានេសូ**តិ ឱសារណាទីសុ នវសុ ឋានេសុ។ **ទ្វីសុ ឋានេសូ**តិ ញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថកម្មេសុ។ **តស្មា**តិ យស្មា មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេន ឧភតោវិភង្គា អសង្គហិតា, តស្មា។ យំ កុរុន្ទិយំ វុត្តំ, តំ គហេតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។

ទិដ្ឋាវិកម្មវគ្គវណ្ណនា

៤២៥. "ចតូហិ បញ្ចហី"តិ វចនតោ ទ្វីហិ វា តីហិ វា ឯកតោ ទេសេតុំ វដ្ដតិ, តតោ បរំ ន វដ្ដតិ។ **មាឡកសីមាយា**តិ ខណ្ឌសីមាយ។ **អវិប្បវាសសីមាយា**តិ មហាសីមាយ។

មុសាវាទវគ្គវណ្ណនា

៤៤៤. **បរិយាយេន ជានន្តស្ស វុត្តមុសាវាទោ**តិ យស្ស កស្សចិ ជានន្តស្ស បរិយាយេន វុត្តមុសាវាទោតិ អត្ថោ។

៤៤៦. **អនុយោគោ ន ទាតព្ពោ**តិ តេន វុត្តំ អនាទិយិត្វា តុណ្ហី ភវិតព្ពន្តិ អត្ថោ។

ភិក្ខុនោវាទវគ្គវណ្ណនា

៤៥៤. **ឯកូនវីសតិភេទាយា**តិ មគ្គបច្ចវេក្ខណាទិវសេន ឯកូនវីសតិភេទាយ។

អធិករណវូបសមវគ្គវណ្ណនា

៤៥៨. **បញ្ចហិ ការណេហី**តិ ឥទំ អត្ថនិប្ផាទនកានិ តេសំ បុព្ពភាគានិ ច ការណភាវសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា វុត្តំ, ន បន សព្ពេសំ បញ្ចន្នំ សមានយោគក្ខមត្តា។ **អនុស្សាវនេនា**តិ ភេទស្ស អនុរូបសាវនេន។ យថា ភេទោ ហោតិ, ឯវំ ភិន្ទិតព្ពានំ ភិក្ខូនំ អត្តនោ វចនស្ស សាវនេន វិញ្ញាបនេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**ននុ តុម្ហេ**"តិអាទិ។ **កណ្ណមូលេ វចីភេទំ កត្វា**តិ ឯតេន បាកដំ កត្វា ភេទករវត្ថុទីបនំ វោហរណំ។ តត្ថ អត្តនា វិនិច្ឆិតមត្ថំ រហស្សវសេន វិញ្ញាបនំ អនុស្សាវនន្តិ ទស្សេតិ។ **កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណ**ន្តិ តេហិ សង្ឃភេទសិទ្ធិតោ បមាណំ, ឥតរេ បន តេសំ សម្ភារភូតា។ តេនាហ "**វោហារា**"តិអាទិ។ **តត្ថា**តិ វោហរណេ។

កថិនត្ថារវគ្គវណ្ណនា

៤៦៧. **អន្តរា វុត្តការណេនា**តិ "តញ្ហិ វន្ទន្តស្ស មញ្ចបាទាទីសុបិ នលាដំ បដិហញ្ញេយ្យា"តិអាទិនា វុត្តការណេន។

សមុដ្ឋានវណ្ណនា

៤៧០. បុព្ពេ វុត្តមេវាតិ សហសេយ្យាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ។ **ឥតរន្តិ** សចិត្តកំ។ **ភីសាបនាទីនិ កត្វា**តិ ភីសាបនាទិនា អាបត្តិំ អាបជ្ជិត្វាតិ អធិប្បាយោ។

អបរទុតិយគាថាសង្គណិកំ

កាយិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា

៤៧៤. វិនយេ គរុកា **វិនយគរុកា**។ កិញ្ចាបិ ឥទំ ទ្វីសុ គាថាសុ អាគតំ, អញ្ញេហិ បន មិស្សេត្វា វុត្តភាវតោ នានាករណំ បច្ចេតព្ពំ។

ទេសនាគាមិនិយាទិវណ្ណនា

៤៧៥. **ទ្វេ សំវាសកភូមិយោ**តិ ឯត្ថ **ភូមី**តិ អវត្ថា។ អង្គហីនតា ការណវេកល្លវសេនបិ វេទិតព្ពាតិ អាហ “**អបិចេត្ថា**”តិអាទិ។ **ឯស នយោ**តិ “អបិចេត្ថា”តិអាទិនា វុត្តនយោ។ **វនប្បតី ឆិន្ទន្តស្ស បារាជិក**ន្តិ អទិន្នាទានេ វនប្បតិកថាយ អាគតំ បរសន្តកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វិស្សដ្ឋិឆឌ្ឌនេ**តិ សុក្កវិស្សដ្ឋិយា មោចនេ។ **ទុក្កដា កតា**តិ ទុក្កដំ វុត្តំ។ **បឋមសិក្ខាបទម្ហិយេវា**តិ ភិក្ខុនោវាទកវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេយេវ។ អាមកធញ្ញំ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជន្តិយា បុព្ពបយោគេ ទុក្កដំ, អជ្ឈោហារេ បាចិត្តិយំ។

បាចិត្តិយវណ្ណនា

៤៧៦. **អព្ភុណ្ហសីលោ**តិ អភិនវសីលោ។

៤៧៨. **អសុត្តក**ន្តិ សុត្តវិរហិតំ, សុត្តតោ អបនីតំ នត្ថីតិ អត្ថោ។

សេទមោចនគាថា

អវិប្បវាសាទិបញ្ហវណ្ណនា

៤៧៩. សេទមោចនគាថាសុ **តហិន្តិ** តស្មិំ បុគ្គលេ។ “អកប្បិយសម្ភោគោ នាម មេថុនធម្មាទី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **ឯសា បញ្ញា កុសលេហិ ចិន្តិតា**តិ លិង្គវិបល្លាសវសេនេតំ វុត្តំ, ឯសោ បញ្ហោ កុសលេហិ ចិន្តិតោតិ អត្ថោ។

ទសាតិ អវន្ទិយេ ទស។ **ឯកាទសា**តិ បណ្ឌកាទយោ ឯកាទស។ **ឧព្ពក្ខកេ ន វទាមី**តិ ឥមិនា មុខេ មេថុនធម្មាភាវំ ទីបេតិ។ **អធោនាភិ វិវជ្ជិយា**តិ ឥមិនា វច្ចមគ្គបស្សាវមគ្គេសុ។

គាមន្តរបរិយាបន្នំ នទីបារំ ឱក្កន្តភិក្ខុនី សន្ធាយាតិ ឯត្ថ នទី ភិក្ខុនិយា គាមបរិយាបន្នា, បរតីរំ គាមន្តរបរិយាបន្នំ។ តត្ថ បរតីរេ បឋមលេឌ្ឌុបាតប្បមាណោ គាមូបចារោ នទីបរិយន្តេន បរិច្ឆិន្នោ, តស្មា បរតីរេ រតនមត្តម្បិ អរញ្ញំ នត្ថិ, បរតីរញ្ច តិណាទីហិ បដិច្ឆន្នត្តា ទស្សនូបចារវិរហិតំ ករោតិ។ តត្ថ អត្តនោ គាមេ អាបត្តិ នត្ថិ, បរតីរេ បន បឋមលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតេ គាមូបចារេយេវ បាទំ ឋបេតិ។ អន្តរេ **អភិធម្មេ** វុត្តនយេន អរញ្ញភូតំ សកគាមំ អតិក្កមតិ នាម, តស្មា គណម្ហា ឱហីយនា នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឯកតោឧបសម្បន្នា នាម មហាបជាបតិបមុខា បញ្ចសតសាកិនិយោ ភិក្ខុនិយោ។ មហាបជាបតិបិ ហិ អានន្ទត្ថេរេន ទិន្នឱវាទស្ស បដិគ្គហិតត្តា ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បន្នា នាម។

បារាជិកាទិបញ្ហវណ្ណនា

៤៨០. សហ ទុស្សេន មេថុនវីតិក្កមស្ស សក្កុណេយ្យតាយ **“ទុស្សកុដិអាទីនិ សន្ធាយា”**តិ វុត្តំ។ **លិង្គបរិវត្តំ សន្ធាយ វុត្តា**តិ “លិង្គបរិវត្តេ សតិ បដិគ្គហណស្ស វិជហនតោ សាមំ គហេត្វា ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតី”តិ លិង្គបរិវត្តនំ សន្ធាយ វុត្តា។

៤៨១. **សុប្បតិដ្ឋិតនិគ្រោធសទិស**ន្តិ យោជនទ្វិយោជនាទិបរមំ មហានិគ្រោធំ សន្ធាយ វុត្តំ។

សេទមោចនគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវគ្គោ

កម្មវគ្គវណ្ណនា

៤៨៣. កម្មវគ្គេ ឧម្មត្តកស្ស ភិក្ខុនោ ឧម្មត្តកសម្មុតិ ឧម្មត្តកេ យាចិត្វា គតេ អសម្មុខាបិ ទាតុំ វដ្ដតិ, តត្ថ និសិន្នេបិ ន កុប្បតិ និយមាភាវតោ។ អសម្មុខា កតេ បន ទោសាភាវំ ទស្សេតុំ “**អសម្មុខាកតំ សុកតំ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ ទូតេន ឧបសម្បទា បន សម្មុខា កាតុំ ន សក្កា កម្មវាចានានត្តសម្ភវតោ។ បត្តនិក្កុជ្ជនាទយោ ហត្ថបាសតោ អបនីតមត្តេបិ កាតុំ វដ្ដន្តិ។ **សង្ឃសម្មុខតា**តិអាទីសុ យាវតិកា ភិក្ខូ កម្មប្បត្តា, តេ អាគតា ហោន្តិ, ឆន្ទារហានំ ឆន្ទោ អាហដោ ហោតិ, សម្មុខីភូតា ន បដិក្កោសន្តិ, អយំ **សង្ឃសម្មុខតា**។ យេន ធម្មេន យេន វិនយេន យេន សត្ថុសាសនេន សង្ឃោ កម្មំ ករោតិ, អយំ **ធម្មសម្មុខតា**។ តត្ថ **ធម្មោ**តិ ភូតំ វត្ថុ។ **វិនយោ**តិ ចោទនា ចេវ សារណា ច។ **សត្ថុសាសនំ** នាម ញត្តិសម្បទា ចេវ អនុស្សាវនសម្បទា ច។ យស្ស សង្ឃោ កម្មំ ករោតិ, តស្ស សម្មុខភាវោ **បុគ្គលសម្មុខតា**។ កត្តិកមាសស្ស បវារណមាសត្តា “**ឋបេត្វា កត្តិកមាស**”ន្តិ វុត្តំ។ **បច្ចុក្កឌ្ឍិត្វា ឋបិតទិវសោ ចា**តិ កាឡបក្ខេ ចាតុទ្ទសី វា បន្នរសី វា សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទ្វេ ច បុណ្ណមាសិយោ**តិ បឋមបច្ឆិមវស្សូបគតានំ វសេន វុត្តំ។

៤៨៥. ឋានករណានិ សិថិលានិ កត្វា ឧច្ចារេតព្ពំ អក្ខរំ **សិថិលំ**, តានិយេវ ធនិតានិ អសិថិលានិ កត្វា ឧច្ចារេតព្ពំ អក្ខរំ **ធនិតំ**។ ទ្វិមត្តកាលំ **ទីឃំ**, ឯកមត្តកាលំ **រស្សំ**។ **ទសធា ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា បភេទោ**តិ ឯវំ សិថិលាទិវសេន ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា អក្ខរុប្បាទកចិត្តស្ស ទសប្បការេន បភេទោ។ សព្ពានិ ហិ អក្ខរានិ ចិត្តសមុដ្ឋានានិ យថាធិប្បេតត្ថព្យញ្ជនតោ ព្យញ្ជនានិ ច។ សំយោគោ បរោ ឯតស្មាតិ សំយោគបរោ, ន សំយោគបរោ **អសំយោគបរោ**។ **អាយស្មតោ ពុទ្ធរក្ខិតថេរស្ស យស្ស ន ខមតី**តិ ឯត្ថ **ត**-ការ **ន**-ការសហិតាការោ អសំយោគបរោ។ **ករណានី**តិ កណ្ឋាទីនិ។

៤៨៨. អនុក្ខិត្តា បារាជិកំ អនាបន្នា ច បកតត្តាតិ អាហ “**បកតត្តា អនុក្ខិត្តា**”តិអាទិ។ តត្ថ **អនិស្សារិតា**តិ បុរិមបទស្សេវ វេវចនំ។ **បរិសុទ្ធសីលា**តិ បារាជិកំ អនាបន្នា។ **ន តេសំ ឆន្ទោ វា បារិសុទ្ធិ វា ឯតី**តិ តីសុ ទ្វីសុ វា និសិន្នេសុ ឯកស្ស វា ទ្វិន្នំ វា ឆន្ទបារិសុទ្ធិ អាហដាបិ អនាហដាវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

អបលោកនកម្មកថាវណ្ណនា

៤៩៥-៤៩៦. **កាយសម្ភោគសាមគ្គី**តិ សហសេយ្យបដិគ្គហណាទិ។ **សោ វតោ**តិ សុភេ វតោ។ សុដ្ឋុ ឱរតោតិ វា **សោរតោ**។ **និវាតវុត្តី**តិ នីចវុត្តិ។ **បដិសង្ខា**តិ បដិសង្ខាយ ញាណេន ឧបបរិក្ខិត្វា។ យំ តំ អវន្ទិយកម្មំ អនុញ្ញាតន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឥមស្ស អបលោកនកម្មស្ស ឋានំ ហោតី**តិ ឯវម្បិ អបលោកនកម្មំ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ កម្មមេវ លក្ខណន្តិ **កម្មលក្ខណំ**។ ឱសារណនិស្សារណភណ្ឌុកម្មាទយោ វិយ កម្មញ្ច ហុត្វា អញ្ញញ្ច នាមំ ន លភតិ, កម្មមេវ ហុត្វា ឧបលក្ខីយតីតិ “កម្មលក្ខណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **ឯតម្បិ កម្មលក្ខណមេវា**តិ វុត្តកម្មលក្ខណំ ទស្សេតុំ “**អច្ឆិន្នចីវរជិណ្ណចីវរនដ្ឋចីវរាន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥណបលិពោធម្បី**តិ ឥណមេវ បលិពោធោ ឥណបលិពោធោ, តម្បិ ទាតុំ វដ្ដតិ។ សចេ តាទិសំ ភិក្ខុំ ឥណាយិកា បលិពុន្ធន្តិ, តត្រុប្បាទតោបិ តស្ស ឥណំ សោធេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។

ឆត្តំ វា វេទិកំ វាតិ ឯត្ថ **វេទិកា**តិ ចេតិយស្ស ឧបរិ ចតុរស្សចយោ វុច្ចតិ។ **ឆត្ត**ន្តិ តតោ ឧទ្ធំ វលយានិ ទស្សេត្វា កតោ អគ្គចយោ វុច្ចតិ។ **ចេតិយស្ស ឧបនិក្ខេបតោ**តិ ចេតិយេ នវកម្មត្ថាយ ឧបនិក្ខិត្តតោ, ចេតិយសន្តកតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អញ្ញោ កតិកា កាតព្ពា**តិ បុរិមកតិកាយ អសង្គហិតត្តា វុត្តំ។ **តេហី**តិ យេសំ បុគ្គលិកដ្ឋានេ តិដ្ឋន្តិ, តេហិ។ **ទសភាគ**ន្តិ ទសមភាគំ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ វិហារេ។ **មូលេ**តិ បុព្ពេ។ “**ឥតោ បដ្ឋាយ ភាជេត្វា ខាទន្តូ**”តិ វចនេនេវ យថាសុខំ បរិភោគោ បដិក្ខិត្តោ ហោតីតិ អាហ “**បុរិមកតិកា បដិប្បស្សម្ភតី**”តិ។

អនុវិចរិត្វាតិ បច្ចតោ បច្ចតោ គន្ត្វា។ **អបច្ចាសីសន្តេនា**តិ តេសំ សន្តិកា

បច្ចយំ អបច្ចាសីសន្តេន។ **មូលភាគ**ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ “**ទសភាគមត្ត**”ន្តិ។ **អកតាវាសំ វា កត្វា**តិ តតោ ឧប្បន្នអាយេន កត្វា។ **ជគ្គិតកាលេ ច ន វារេតព្ពា**តិ ជគ្គិតានំ បុប្ផផលភរិតកាលេ ន វារេតព្ពា។ **ជគ្គនកាលេ**តិ ជគ្គិតុំ អារទ្ធកាលេ។ **ញត្តិកម្មដ្ឋានភេទេ**តិ ញត្តិកម្មស្ស ឋានភេទេ។

កម្មវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អបញ្ញត្តេ បញ្ញត្តវគ្គវណ្ណនា

៥០០. សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា បញ្ញត្តំ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ កកុសន្ធកោណាគមនកស្សបា ឯវ សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធេ បញ្ញបេសុំ, វិបស្សីអាទយោ បន ឱវាទបាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសីសុ, ន សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសុន្តិ អាហ “**កកុសន្ធញ្ច…បេ.… អន្តរា កេនចិ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**”តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

បរិវារដ្ឋកថាវណ្ណនា សមត្តា។

និគមនកថាវណ្ណនា

អវសានគាថាសុ បន អយមត្ថោ។ **វិភត្តទេសនន្តិ** ឧភតោវិភង្គខន្ធកបរិវារេហិ វិភត្តទេសនំ វិនយបិដកន្តិ យោជេតព្ពំ។ **តស្សា**តិ តស្ស វិនយស្ស។

តត្រិទន្តិអាទិ បឋមបារាជិកវណ្ណនាយំ វុត្តនយមេវ។

សត្ថុមហាពោធិវិភូសិតោតិ សត្ថុនា បរិភុត្តមហាពោធិវិភូសិតោ មណ្ឌិតោ, តស្ស មហាវិហារស្ស ទក្ខិណភាគេ ឧត្តមំ យំ បធានឃរន្តិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **បធានឃរ**ន្តិ តំនាមកំ បរិវេណំ។ **សុចិចារិត្តសីលេន, ភិក្ខុសង្ឃេន សេវិត**ន្តិ ឥទម្បិ បធានឃរវិសេសនំ។

តត្ថាតិ តស្មិំ បធានឃរេ។ **ចារុបាការសញ្ចិត**ន្តិ មនាបេន បាការេន បរិក្ខិត្តំ។ **សីតច្ឆាយតរូបេត**ន្តិ ឃននិចិតបត្តសញ្ឆន្នសាខាបសាខតាយ សីតច្ឆាយេហិ រុក្ខេហិ ឧបេតំ។ វិកសិតកមលកុវលយបុណ្ឌរីកសោគន្ធិកាទិបុប្ផសញ្ឆន្នមធុរសីតលុទកបុណ្ណតាយ សម្បន្នា សលិលាសយា អស្សាតិ **សម្បន្នសលិលាសយោ**។ **ឧទ្ទិសិត្វា**តិ ពុទ្ធសិរិំ នាម ថេរំ និស្សាយ, តស្ស អជ្ឈេសនំ និស្សាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥទ្ធា**តិ អត្ថវិនិច្ឆយាទីហិ ឥទ្ធា ផីតា បរិបុណ្ណា។

សិរិនិវាសស្សាតិ សិរិយា និវាសដ្ឋានភូតស្ស។ **ជយសំវច្ឆរេ**តិ ជយប្បត្តសំវច្ឆរេ។ **អយ**ន្តិ ថេរំ ពុទ្ធសិរិំ ឧទ្ទិស្ស យា វិនយវណ្ណនា អារទ្ធា, អយំ។ **ធម្មូបសំហិតា**តិ កុសលសន្និស្សិតា។ ឥទានិ សទេវកស្ស លោកស្ស អច្ចន្តសុខាធិគមាយ អត្តនោ បុញ្ញំ បរិណាមេន្តោ “**ចិរដ្ឋិតត្ថ ធម្មស្សា**”តិអាទិមាហ ។ តត្ថ **សមាចិត**ន្តិ ឧបចិតំ។ **សព្ពស្ស អានុភាវេនា**តិ សព្ពស្ស តស្ស បុញ្ញស្ស តេជេន។ **សព្ពេបិ បាណិនោ**តិ កាមាវចរាទិភេទា សព្ពេ សត្តា។ **សទ្ធម្មរសសេវិនោ**តិ យថារហំ ពោធិត្តយាធិគមរសេន សទ្ធម្មរសសេវិនោ ភវន្តុ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

និគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច –

វិនយេ បាដវត្ថាយ, សាសនស្ស ច វុឌ្ឍិយា;
វណ្ណនា យា សមារទ្ធា, វិនយដ្ឋកថាយ សា។

សារត្ថទីបនី នាម, សព្ពសោ បរិនិដ្ឋិតា;
តីសសហស្សមត្តេហិ, គន្ថេហិ បរិមាណតោ។

អជ្ឈេសិតោ នរិន្ទេន, សោហំ **បរក្កមពាហុនា**;
សទ្ធម្មដ្ឋិតិកាមេន, សាសនុជ្ជោតការិនា។

តេនេវ ការិតេ រម្មេ, បាសាទសតមណ្ឌិតេ;

នានាទុមគណាកិណ្ណេ, ភាវនាភិរតាលយេ។

សីតលូទកសម្បន្នេ, វសំ **ជេតវនេ** ឥមំ;
អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ, អកាសឹ សុវិនិច្ឆយំ។

យំ សិទ្ធំ ឥមិនា បុញ្ញំ, យំ ចញ្ញំ បសុតំ មយា;
ឯតេន បុញ្ញកម្មេន, ទុតិយេ អត្តសម្ភវេ។

តាវតឹសេ បមោទេន្តោ, សីលាចារគុណេ រតោ;
អលគ្គោ បញ្ចកាមេសុ, បត្វាន បឋមំ ផលំ។

អន្តិមេ អត្តភាវម្ហិ, មេត្តេយ្យំ មុនិបុង្គវំ;
លោកគ្គបុគ្គលំ នាថំ, សព្ពសត្តហិតេ រតំ។

ទិស្វាន តស្ស ធីរស្ស, សុត្វា សទ្ធម្មទេសនំ;
អធិគន្ត្វា ផលំ អគ្គំ, សោភេយ្យំ ជិនសាសនំ។

សទា រក្ខន្តុ រាជានោ, ធម្មេនេវ ឥមំ បជំ;
និរតា បុញ្ញកម្មេសុ, ជោតេន្តុ ជិនសាសនំ។

ឥមេ ច បាណិនោ សព្ពេ, សព្ពទា និរុបទ្ទវា;
និច្ចំ កល្យាណសង្កប្បា, បប្បោន្តុ អមតំ បទន្តិ។

សារត្ថទីបនី នាម វិនយដីកា និដ្ឋិតា។